

บทบาทและอำนาจหน้าที่ทางกฎหมายขององค์กรศาสนาคริสต์ในประเทศไทย

นายพรสรร สิงห์ชัย

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

CHULALONGKORN UNIVERSITY

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญานิติศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชานิติศาสตร์

คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ปีการศึกษา 2556

ลิขสิทธิ์ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทคัดย่อและแฟ้มข้อมูลฉบับเต็มของวิทยานิพนธ์ตั้งแต่ปีการศึกษา 2554 ที่ให้บริการในคลังปัญญาจุฬาฯ (CUIR)

เป็นแฟ้มข้อมูลของนิสิตเจ้าของวิทยานิพนธ์ ที่ส่งผ่านทางบัณฑิตวิทยาลัย

The abstract and full text of theses from the academic year 2011 in Chulalongkorn University Intellectual Repository (CUIR) are the thesis authors' files submitted through the University Graduate School.

LEGAL ROLE AND AUTHORITY OF THE CHRISTIAN ORGANIZATIONS IN THAILAND

Mr. Pornsann Singchai

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

CHULALONGKORN UNIVERSITY

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for the Degree of Master of Laws Program in Laws

Faculty of Law

Chulalongkorn University

Academic Year 2013

Copyright of Chulalongkorn University

หัวข้อวิทยานิพนธ์

บทบาทและอำนาจหน้าที่ทางกฎหมายขององค์กรศาสนา
คริสต์ในประเทศไทย

โดย

นายพรสรร สิงห์ชัย

สาขาวิชา

นิติศาสตร์

อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก

รองศาสตราจารย์ มานิตย์ จุ่มปา

คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อนุมัติให้หัวข้อวิทยานิพนธ์ฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่ง
ของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาโทบริหารธุรกิจ

.....คณบดีคณะนิติศาสตร์

(ศาสตราจารย์ ดร.นันทวัฒน์ บรมานันท์)

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

.....ประธานกรรมการ

(รองศาสตราจารย์ ดร.เกรียงไกร เจริญธนาวัฒน์)

.....อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก

(รองศาสตราจารย์ มานิตย์ จุ่มปา)

.....กรรมการ

(ศาสตราจารย์ ดร.สมภาร พรมทา)

.....กรรมการภายนอกมหาวิทยาลัย

(อาจารย์ กฤษฎพงษ์ ศรี)

พรสวรรค์ สิ่งช่วย : บทบาทและอำนาจหน้าที่ทางกฎหมายขององค์กรศาสนาคริสต์ในประเทศไทย.
(LEGAL ROLE AND AUTHORITY OF THE CHRISTIAN ORGANIZATIONS IN THAILAND)
อ.ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก: รศ. มานิตย์ จุมปา, 226 หน้า.

วิทยานิพนธ์เล่มนี้มุ่งศึกษาเปรียบเทียบบทบาท อำนาจหน้าที่ และสถานะทางกฎหมายของ
องค์กรศาสนาคริสต์ นิกายโรมันคาทอลิกและนิกายโปรเตสแตนต์ ในประเทศไทย กับองค์กรศาสนาพุทธ
และองค์กรศาสนาอิสลามในประเทศไทย ตลอดจนองค์กรศาสนาในต่างประเทศทั้งประเทศที่มีและไม่มี
กฎหมายกำหนดบทบาทและอำนาจหน้าที่ขององค์กรศาสนาไว้เป็นการเฉพาะ

ผลการศึกษาวิจัยพบว่า แม้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยและกฎหมายหลายฉบับในปัจจุบัน
จะมีบทบัญญัติคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพทางศาสนา รวมทั้งรับรองสิทธิและหน้าที่ขององค์กรศาสนา
ในประเด็นต่าง ๆ ไว้เป็นการทั่วไป ตลอดจนมีการตรากฎหมายกำหนดบทบาท อำนาจหน้าที่ และสถานะ
ทางกฎหมายขององค์กรศาสนาพุทธ องค์กรศาสนาอิสลาม และองค์กรศาสนาคริสต์ นิกายโรมันคาทอลิก
ในประเทศไทยไว้เป็นการเฉพาะก็ตาม แต่ในทางกลับกันก็สะท้อนให้เห็นถึงบทบาทของรัฐในการควบคุม
หรือมีส่วนร่วมกับการบริหารจัดการภายในองค์กรศาสนาผ่านการใช้อำนาจที่ได้รับตามกฎหมายดังกล่าว
ซึ่งขัดต่อแนวความคิดเกี่ยวกับการแยกศาสนจักรออกจากอาณาจักร อีกทั้งยังเกิดปัญหาเกี่ยวกับบทบาท
และอำนาจหน้าที่ทางกฎหมายขององค์กรศาสนาคริสต์ในประเทศไทย ทั้งปัญหาการถือกรรมสิทธิ์ที่ดิน
ปัญหาการจัดการศึกษา ปัญหาการตีความองค์กรศาสนาคริสต์ในประเทศไทยเป็นองค์กรต่างประเทศ
และปัญหาการเสนอกฎหมายว่าด้วยการบริหารองค์กรศาสนาคริสต์ในประเทศไทย ซึ่งมีสาเหตุมาจาก
ทั้งบทบัญญัติแห่งกฎหมายและการตีความทางกฎหมายของหน่วยงานหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐที่เกี่ยวข้อง

ดังนั้น หากไม่มีกฎหมายบัญญัติให้รัฐเข้ามาควบคุมการดำเนินงานขององค์กรศาสนาคริสต์
ในประเทศไทย จะเป็นหลักประกันเสรีภาพทางศาสนาให้องค์กรเหล่านี้สามารถดำเนินงานทางศาสนา
รวมทั้งดำเนินงานเพื่อสาธารณกุศลและสาธารณประโยชน์ต่อสังคมไทยโดยส่วนรวมได้เต็มศักยภาพ
ขณะเดียวกัน รัฐยังคงมีหน้าที่ส่งเสริม สนับสนุน และคุ้มครองการดำเนินงานขององค์กรศาสนาคริสต์
ในประเทศไทยให้มีความเป็นอิสระ ตลอดจนมีสิทธิและเสรีภาพในประเด็นต่าง ๆ ตามที่รัฐธรรมนูญ
แห่งราชอาณาจักรไทยและกฎหมายอื่นบัญญัติรับรองไว้อย่างเป็นทางการ อาทิ การพิจารณาอนุญาต
ให้อัครมุขมณฑลมีอำนาจถือกรรมสิทธิ์ที่ดินเพื่อประโยชน์ของโบสถ์คาทอลิกแต่ละแห่งได้ตามบทบัญญัติ
แห่งประมวลกฎหมายที่ดิน แก้ไขเพิ่มเติมกฎหมายว่าด้วยโรงเรียนเอกชนยกเว้นให้นิติบุคคลประเภท
องค์กรศาสนามีสิทธิขอรับใบอนุญาตจัดตั้งหรือรับโอนโรงเรียนได้ แม้ไม่มีวัตถุประสงค์เพื่อการศึกษา
โดยตรงก็ตาม ประกาศรับรองฐานะให้องค์กรศาสนาคริสต์ในประเทศไทยเป็นองค์กรศาสนาที่อยู่
ในความอุปถัมภ์ของทางราชการตามคำร้องขอขององค์กรนั้น ๆ รวมทั้งกำหนดวัตถุประสงค์ในการ
ดำเนินงานที่ชัดเจนและครอบคลุมการดำเนินงานทุกด้านในปัจจุบัน พิจารณาทราบกฎหมายหรือกฎ
เพื่อรับรองสิทธิประโยชน์ ส่งเสริม สนับสนุน และคุ้มครองการดำเนินงานขององค์กรศาสนาคริสต์
ในประเทศไทย รวมถึงพิจารณาความเหมาะสมในการกำหนดบทบาท อำนาจหน้าที่ และสถานะ
ทางกฎหมายขององค์กรศาสนาคริสต์ในประเทศไทยไว้ในรูปแบบของกฎหมายลายลักษณ์อักษร

สาขาวิชา นิติศาสตร์

ลายมือชื่อนิสิต

ปีการศึกษา 2556

ลายมือชื่อ อ.ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก

5586008134 : MAJOR LAWS

KEYWORDS: CHRISTIAN / CATHOLIC / PROTESTANT / RELIGIOUS ORGANIZATION

PORNSANN SINGCHAI: LEGAL ROLE AND AUTHORITY OF THE CHRISTIAN ORGANIZATIONS IN THAILAND. ADVISOR: ASSOC. PROF. MANIT JUMPA, 226 pp.

This thesis is focused on studying the role, the authority and the legal status of the Christian organizations such as Roman Catholic and Protestant in Thailand, in comparisons with the Buddhist and Islamic organizations in Thailand as well as with religious organizations in other countries where there are either specific laws regarding the role and authority of these organizations or not.

This study shows that in Thailand, there are several laws including the Constitution of the Kingdom of Thailand and other statutes, which generally protects the religious rights and freedom as well as recognizes the rights and duties of religious organizations. Furthermore, the specific law has been implemented to regulate the role, the authority and the legal status of the Buddhist, Islamic and Roman Catholic organizations in Thailand. Having this specific law, the State has the power to control and interfere with the internal administration of these organizations, this of which comes to contrary with the concept on the separation of church and state. Moreover, many problems and impediments related to the role and authority of the Christian organizations in Thailand could be raised such as the problems on land ownership, educational management, interpretation of Christian organizations in Thailand as foreign organizations and the problem on introduction of the Bill on Christian organizations administration. These problems are mainly driven by the provisions of the law and legal interpretation by the relevant government agencies or officials.

Therefore, if the law does not empower the State to control the administration of the Christian organizations in Thailand, it would then guarantee freedom of religion for these organizations to perform religious, charity and other public interest works for the benefit of the whole society. However, at the mean time, the State still has a duty to promote, encourage and protect the administration of the Christian organizations in Thailand in order to ensure the independence of these organizations and have concrete rights and freedom as recognized by the Constitution of the Kingdom of Thailand and other laws. For example, the permission should be granted on the archdioceses to be the landowner of each of the Roman Catholic church according to the Land Code and the law on private school should be amended to allow the religious corporations with no educational purpose to have licensed for establishing or transferring schools in exceptional cases. In addition, it should be recognized Christian organizations in Thailand as state-sponsored religious organizations at the organizations' request as well as specifying the clear purpose of the administration and cover all current works. Finally the law or regulation should be implemented to promote, encourage and protect the Christian organizations in Thailand and as well as to consider the reasonableness for implementation of the laws on the role, the authority and the legal status of the Christian organizations in Thailand.

Field of Study: Laws

Student's Signature

Academic Year: 2013

Advisor's Signature

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์เล่มนี้สำเร็จลุล่วงอย่างดี ด้วยความกรุณาจากผู้ทรงคุณวุฒิหลายท่านที่ให้ความช่วยเหลือ ตลอดจนกำลังใจและการสนับสนุนด้านต่าง ๆ อย่างดียิ่งจากเพื่อนพี่น้องรอบข้าง

ขอขอบพระคุณ องค์พระผู้เป็นเจ้า ผู้ทรงจุดประกายความคิดสร้างสรรค์ พร้อมทั้งประทานพระพรพรทาน พระปรีชาญาณ พละกำลัง และความช่วยเหลือต่าง ๆ ในการจัดทำวิทยานิพนธ์

ขอขอบพระคุณ คุณแม่จันทรา สิงห์ชัย ที่กรุณาให้ความช่วยเหลือในการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นระหว่างการจัดทำวิทยานิพนธ์ และเป็นกำลังใจแก่ผู้เขียนตลอดการจัดทำวิทยานิพนธ์

ขอขอบพระคุณ รองศาสตราจารย์มานิตย์ จุมปา รองคณบดีฝ่ายวิชาการ คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ที่กรุณารับเป็นอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ อีกทั้งยังเสียสละเวลาอันมีค่า เพื่อให้คำแนะนำและข้อคิดเห็นอันเป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อการจัดทำวิทยานิพนธ์

ขอขอบพระคุณ รองศาสตราจารย์ ดร.เกรียงไกร เจริญธนาวัฒน์ รองศาสตราจารย์ประจำคณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ศาสตราจารย์ ดร.สมภาร พรหมทา ศาสตราจารย์ประจำภาควิชาปรัชญา คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และอาจารย์กฤษศยพงษ์ ศิริ อธิบดีกรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม ที่กรุณาเสียสละเวลาอันมีค่ารับเป็นประธานและกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ ตามลำดับ และกรุณาให้คำแนะนำอันเป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อการจัดทำวิทยานิพนธ์

ขอขอบพระคุณ บาทหลวงอาดรีอาโน เปโลซิน อธิการเจ้าคณะธรรมทูตไทยและอธิการโบสถ์นักบุญมาร์โก อัครมุขมณฑลกรุงเทพฯ บาทหลวงชาญชัย ทิวไผ่งาม อธิการโบสถ์พระกุมารเยซู อัครมุขมณฑลกรุงเทพฯ บาทหลวงสมเกียรติ ตรีนิกร อาจารย์ประจำสาขาวิชาเทววิทยา คณะศาสนศาสตร์ วิทยาลัยแสงธรรม ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.คณินิจ ศรีบัวเอี่ยม ผู้ช่วยศาสตราจารย์ประจำคณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย นายเอกรินทร์ วิริโย และนางสาวชัญญพัชร อุ๋นแสง สำหรับการเสนอแนะแนวความคิดและข้อคิดเห็นอันเป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อการจัดทำวิทยานิพนธ์

ขอขอบคุณ นางสาวพิมพ์กร แปงฟู นางสาวกนกกร ป้อมปลั่ง นางสาวณัฐพร นครินทร์ นางสาวณิชกร ปทุมมาศ บรรดาเพื่อนนิสิตหลักสูตรนิติศาสตรมหาบัณฑิต และเจ้าหน้าที่หลักสูตรนิติศาสตรมหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยทุกท่าน สำหรับการให้ความช่วยเหลือ การอำนวยความสะดวก และคำแนะนำอันเป็นประโยชน์อย่างยิ่งเกี่ยวกับหลักเกณฑ์และวิธีการจัดทำวิทยานิพนธ์ รวมทั้งการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในขั้นตอนต่าง ๆ ระหว่างการจัดทำวิทยานิพนธ์

ตลอดจนขอขอบคุณ นายเอกรินทร์ วิริโย และนางสาวเกศยามล อนุตรภิญโญวงศ์ สำหรับคำแนะนำและการตรวจเรียบเรียงบทคัดย่อภาคภาษาอังกฤษในวิทยานิพนธ์ด้วย

สารบัญ

หน้า

บทคัดย่อภาษาไทย.....	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	จ
กิตติกรรมประกาศ.....	ฉ
สารบัญ.....	ช
บทที่ 1 บทนำ	1
1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	1
1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย.....	5
1.3 สมมติฐานของการวิจัย.....	5
1.4 ขอบเขตของการวิจัย	5
1.5 วิธีดำเนินการวิจัย	6
1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	6
บทที่ 2 บทบาทและอำนาจหน้าที่ทางกฎหมายขององค์กรศาสนาในประเทศไทย	7
2.1 แนวความคิดพื้นฐานเกี่ยวกับบทบาทและอำนาจหน้าที่ทางกฎหมายขององค์กรศาสนา	7
2.1.1 ความหมายและความสำคัญของศาสนา.....	8
2.1.2 ความหมายและความสำคัญขององค์กรศาสนา	9
2.1.3 ทฤษฎีกฎหมายที่เป็นพื้นฐานของสิทธิและเสรีภาพทางศาสนา	11
2.1.3.1 ทฤษฎีกฎหมายธรรมชาติ.....	11
2.1.3.2 ทฤษฎีกฎหมายบ้านเมือง	13
2.1.3.3 หลักทั่วไปของกฎหมายเกี่ยวกับสิทธิและเสรีภาพ	14
2.1.3.4 หลักทั่วไปเกี่ยวกับเสรีภาพทางความคิด	16
2.1.3.5 หลักเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น	19
2.1.3.6 หลักเสรีภาพทางศาสนา.....	21
2.1.3.7 หลักเสรีภาพในการรวมกลุ่ม	26
2.1.3.8 หลักความเสมอภาค	27
2.1.4 แนวความคิดเกี่ยวกับการแยกศาสนจักรออกจากอาณาจักร	29
2.2 แนวความคิดพื้นฐานเกี่ยวกับผู้ทรงสิทธิในระบบกฎหมาย.....	31
2.2.1 บุคคลธรรมดา	32
2.2.2 นิติบุคคล.....	33
2.2.2.1 ความหมายของนิติบุคคล	33

2.2.2.2	ทฤษฎีกฎหมายเกี่ยวกับนิติบุคคล	34
2.2.2.3	ประเภทของนิติบุคคลในระบบกฎหมายฝรั่งเศส.....	36
2.2.2.3.1	นิติบุคคลตามกฎหมายเอกชน.....	36
2.2.2.3.2	นิติบุคคลตามกฎหมายมหาชน.....	37
2.2.2.3.3	นิติบุคคลแบบผสม.....	38
2.2.2.4	ประเภทของนิติบุคคลในระบบกฎหมายเยอรมัน.....	38
2.2.2.4.1	นิติบุคคลตามกฎหมายเอกชน.....	38
2.2.2.4.2	นิติบุคคลตามกฎหมายมหาชน.....	39
2.2.2.5	ประเภทของนิติบุคคลในระบบกฎหมายอังกฤษ.....	39
2.2.2.5.1	นิติบุคคลประเภทกลุ่มบุคคล.....	40
2.2.2.5.2	นิติบุคคลประเภทบุคคลคนเดียว.....	40
2.2.2.6	ประเภทของนิติบุคคลในระบบกฎหมายไทย.....	41
2.2.2.6.1	นิติบุคคลตามกฎหมายเอกชน.....	42
2.2.2.6.2	นิติบุคคลตามกฎหมายมหาชน.....	42
2.3	บทบัญญัติแห่งกฎหมายเกี่ยวกับศาสนาและองค์กรศาสนาในประเทศไทย.....	43
2.3.1	องค์กรศาสนาที่ได้รับการรับรองให้ดำเนินงานในประเทศไทย.....	44
2.3.2	บทบัญญัติแห่งกฎหมายที่มีลักษณะเป็นการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพทางศาสนาในประเทศไทย.....	46
2.3.3	บทบัญญัติแห่งกฎหมายที่มีลักษณะเป็นการรับรองสิทธิและหน้าที่ขององค์กรศาสนาในประเทศไทย.....	47
2.4	บทบาทและอำนาจหน้าที่ทางกฎหมายขององค์กรศาสนาพุทธในประเทศไทย.....	51
2.4.1	ประวัติความเป็นมาของศาสนาพุทธ.....	51
2.4.2	ประวัติศาสตร์การเผยแผ่ศาสนาพุทธในประเทศไทยและบริบททางสังคมที่ส่งผลต่อเสรีภาพในการเผยแผ่ศาสนาพุทธในประเทศไทย.....	52
2.4.2.1	สมัยกรุงสุโขทัย.....	53
2.4.2.2	สมัยกรุงศรีอยุธยา.....	54
2.4.2.3	สมัยกรุงธนบุรี.....	55
2.4.2.4	สมัยกรุงรัตนโกสินทร์.....	55
2.4.3	พัฒนาการของบทบัญญัติแห่งกฎหมายเกี่ยวกับบทบาทและอำนาจหน้าที่ขององค์กรศาสนาพุทธในประเทศไทย.....	57
2.4.4	การจัดองค์กรศาสนาพุทธในประเทศไทยปัจจุบัน.....	64
2.5	บทบาทและอำนาจหน้าที่ทางกฎหมายขององค์กรศาสนาอิสลามในประเทศไทย.....	66

2.5.1 ประวัติความเป็นมาของศาสนาอิสลาม	66
2.5.2 ประวัติศาสตร์การเผยแพร่ศาสนาอิสลามในประเทศไทยและบริบททางสังคม ที่ส่งผลต่อเสรีภาพในการเผยแพร่ศาสนาอิสลามในประเทศไทย.....	67
2.5.3 พัฒนาการของบทบัญญัติแห่งกฎหมายเกี่ยวกับบทบาทและอำนาจหน้าที่ ขององค์กรศาสนาอิสลามในประเทศไทย.....	69
2.5.4 การจัดองค์กรศาสนาอิสลามในประเทศไทยปัจจุบัน	72
2.6 บทบาทและอำนาจหน้าที่ทางกฎหมายขององค์กรศาสนาคริสต์ในประเทศไทย	75
2.6.1 ประวัติความเป็นมาของศาสนาคริสต์	76
2.6.2 ประวัติศาสตร์การเผยแพร่ศาสนาคริสต์ในประเทศไทยและบริบททางสังคม ที่ส่งผลต่อเสรีภาพในการเผยแพร่ศาสนาคริสต์ในประเทศไทย.....	77
2.6.2.1 การเผยแพร่ศาสนาคริสต์ นิกายโรมันคาทอลิก ในประเทศไทย	77
2.6.2.1.1 สมัยกรุงศรีอยุธยา.....	78
2.6.2.1.2 สมัยกรุงธนบุรี.....	86
2.6.2.1.3 สมัยกรุงรัตนโกสินทร์	87
2.6.2.2 การเผยแพร่ศาสนาคริสต์ นิกายโปรเตสแตนต์ ในประเทศไทย.....	96
2.6.3 พัฒนาการของบทบัญญัติแห่งกฎหมายเกี่ยวกับบทบาทและอำนาจหน้าที่ ขององค์กรศาสนาคริสต์ในประเทศไทย	98
2.6.4 การจัดองค์กรศาสนาคริสต์ในประเทศไทยปัจจุบัน	105
2.6.4.1 การจัดองค์กรศาสนาคริสต์ นิกายโรมันคาทอลิก ในประเทศไทย	105
2.6.4.2 การจัดองค์กรศาสนาคริสต์ นิกายโปรเตสแตนต์ ในประเทศไทย.....	108
บทที่ 3 บทบาทและอำนาจหน้าที่ทางกฎหมายขององค์กรศาสนาในต่างประเทศ.....	112
3.1 ประเทศที่มีกฎหมายกำหนดบทบาทและอำนาจหน้าที่ขององค์กรศาสนา	112
3.1.1 บทบาทและอำนาจหน้าที่ทางกฎหมายขององค์กรศาสนาในสหราชอาณาจักร.....	112
3.1.1.1 บริบททางสังคมและเสรีภาพทางศาสนาในสหราชอาณาจักร	113
3.1.1.2 บทบัญญัติแห่งกฎหมายเกี่ยวกับบทบาทและอำนาจหน้าที่ ขององค์กรศาสนาในสหราชอาณาจักร.....	117
3.1.1.2.1 องค์กรศาสนาประจำชาติ.....	118
3.1.1.2.2 องค์กรศาสนาอื่น	119
3.1.2 บทบาทและอำนาจหน้าที่ทางกฎหมายขององค์กรศาสนาในสาธารณรัฐอิตาลี.....	121
3.1.2.1 บริบททางสังคมและเสรีภาพทางศาสนาในสาธารณรัฐอิตาลี.....	122
3.1.2.2 บทบัญญัติแห่งกฎหมายเกี่ยวกับบทบาทและอำนาจหน้าที่ ขององค์กรศาสนาในสาธารณรัฐอิตาลี	124

3.1.2.2.1	องค์กรศาสนาคริสต์ นิกายโรมันคาทอลิก.....	125
3.1.2.2.2	องค์กรศาสนาอื่น	127
3.2	ประเทศที่ไม่มีกฎหมายกำหนดบทบาทและอำนาจหน้าที่ขององค์กรศาสนา	128
3.2.1	บทบาทและอำนาจหน้าที่ทางกฎหมายขององค์กรศาสนาในสหรัฐอเมริกา	128
3.2.1.1	บริบททางสังคมและเสรีภาพทางศาสนาในสหรัฐอเมริกา	128
3.2.1.2	รูปแบบและวิธีการรับรองบทบาทและอำนาจหน้าที่ทางกฎหมาย ขององค์กรศาสนาในสหรัฐอเมริกา.....	134
3.2.2	บทบาทและอำนาจหน้าที่ทางกฎหมายขององค์กรศาสนาในสาธารณรัฐฟิลิปปินส์.....	137
3.2.2.1	บริบททางสังคมและเสรีภาพทางศาสนาในสาธารณรัฐฟิลิปปินส์	137
3.2.2.2	รูปแบบและวิธีการรับรองบทบาทและอำนาจหน้าที่ทางกฎหมาย ขององค์กรศาสนาในสาธารณรัฐฟิลิปปินส์	142
บทที่ 4	ปัญหาเกี่ยวกับบทบาทและอำนาจหน้าที่ทางกฎหมายขององค์กรศาสนาคริสต์ในประเทศไทย..	144
4.1	ปัญหาการถือกรรมสิทธิ์ที่ดินขององค์กรศาสนาคริสต์ในประเทศไทย	144
4.1.1	กรณีไม่มีอำนาจถือกรรมสิทธิ์ที่ดิน	144
4.1.2	กรณีได้รับอนุญาตให้ถือกรรมสิทธิ์ที่ดินเพิ่มขึ้น	147
4.2	ปัญหาการจัดการศึกษาขององค์กรศาสนาคริสต์ในประเทศไทย.....	153
4.3	ปัญหาการตีความองค์กรศาสนาคริสต์ในประเทศไทยเป็นองค์กรต่างประเทศ	162
4.4	ปัญหาการเสนอกฎหมายว่าด้วยการบริหารองค์กรศาสนาคริสต์ในประเทศไทย.....	170
4.4.1	ความพยายามในการเสนอร่างกฎหมายว่าด้วยการบริหารองค์กรศาสนาคริสต์ ในประเทศไทยเมื่อปี พ.ศ. 2550 (ค.ศ. 2007).....	170
4.4.2	แนวความคิดในการยกร่างกฎหมายว่าด้วยการบริหารจัดการองค์กรศาสนาคริสต์ ในประเทศไทยเมื่อปี พ.ศ. 2553 (ค.ศ. 2010).....	177
บทที่ 5	บทสรุปและข้อเสนอแนะ	184
5.1	บทสรุป.....	184
5.2	ข้อเสนอแนะ.....	193
	รายการอ้างอิง	197
	ภาคผนวก.....	205
	ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์	226

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ศาสนาคริสต์ (Christianity) เป็นศาสนาที่มีความเชื่อในองค์พระผู้เป็นเจ้าสูงสุด (God) และมีผู้นับถือมากที่สุดในโลก โดยข้อมูลสถิติอัตราการเติบโตของศาสนาต่าง ๆ ทั่วโลกในปี พ.ศ. 2553 (ค.ศ. 2010) ปรากฏว่า มีคริสต์ศาสนิกชนหรือคริสตชน (Christian) ทั่วโลกจำนวน 2,260.4 ล้านคน หรือคิดเป็นร้อยละ 32.8 ของจำนวนประชากรโลก¹ และจากข้อมูลสถิติประชากรจำแนกตามศาสนา เพศ และเขตการปกครองทั่วราชอาณาจักรไทย ซึ่งสำนักงานสถิติแห่งชาติ กระทรวงเทคโนโลยีสารสนเทศ และการสื่อสาร ได้รวบรวมไว้ครั้งล่าสุดในปีเดียวกันนั้น ปรากฏว่า มีคริสตชนในประเทศไทยจำนวน 789,376 คน หรือคิดเป็นร้อยละ 1.2 ของจำนวนประชากรทั้งประเทศ แบ่งเป็นเพศชายจำนวน 439,866 คน และเพศหญิงจำนวน 349,510 คน² ปัจจุบันศาสนาคริสต์แบ่งออกเป็นหลายนิกาย ซึ่งนิกายที่สำคัญ ได้แก่ นิกายโรมันคาทอลิก (Catholicism) นิกายโปรเตสแตนต์ (Protestantism) นิกายออร์ทอด็อกซ์ (Orthodox) และนิกายแองกลิกัน (Anglicanism) โดยบาทหลวงธรรมทูตหรือมิชชันนารี (Missionary) ของศาสนาคริสต์ นิกายโรมันคาทอลิก ได้เดินทางเข้ามาในประเทศไทยเป็นครั้งแรกเมื่อปี พ.ศ. 2110 (ค.ศ. 1567) ในสมัยกรุงศรีอยุธยา³ และเริ่มเผยแพร่ศาสนาคริสต์อย่างเป็นทางการตั้งแต่ปี พ.ศ. 2205 (ค.ศ. 1662) เป็นต้นมา⁴ จนกระทั่งในปี พ.ศ. 2452 (ค.ศ. 1909) พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้ตราพระราชบัญญัติว่าด้วยลักษณะฐานะของวัดบาทหลวง โรมันคาทอลิกในกรุงสยามตามกฎหมาย ลงวันที่ 27 สิงหาคม ร.ศ. 128 บัญญัติรับรองสถานะให้วิการิอาโต อาปอสตอลิก (Vicariato Apostólico (ภาษาโปรตุเกส) หรือ Apostolic Vicariate (ภาษาอังกฤษ)) หรือบิชอปริก (Bishopric) หรือมิสซัง (Mission) ซึ่งขณะนั้นมีเพียงมิสซังโรมันคาทอลิกกรุงเทพฯ และมิสซังโรมันคาทอลิกท่าแร่-หนองแสง เป็นนิติบุคคลตามกฎหมายไทย รวมทั้งบัญญัติหลักเกณฑ์ การถือกรรมสิทธิ์ที่ดินของมิสซังและการจัดสร้างโบสถ์หรือวัดคาทอลิก (church) ตลอดจนสถานที่ สอนศาสนาต่าง ๆ ด้วย ส่วนศาสนาคริสต์ นิกายโปรเตสแตนต์ กลุ่มศาสนาจารย์ธรรมทูตได้เข้ามาเผยแพร่ ศาสนาในประเทศไทยอย่างเป็นทางการเมื่อปี พ.ศ. 2371 (ค.ศ. 1828)⁵ เรื่อยมาจวบจนปัจจุบัน

¹ Brian J. Grim, "Rising restrictions on religion," *International Journal for Religious Freedom*, Volume 5 Issue 1 (2012): 20.

² สำนักงานสถิติแห่งชาติ กระทรวงเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร, "สำมะโนประชากรและเคหะ พ.ศ. 2553."

³ บาทหลวงโรแบร์ต โกสแต, *ประวัติศาสตร์เผยแพร่คริสต์ศาสนาในสยามและลาว*, แปลโดย อรสา ชาวจีน, พิมพ์ครั้งที่ 1 (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์อัสสัมชัญ, 2549), หน้า 47.

⁴ เรื่องเดียวกัน, หน้า 74-75.

⁵ เสรี พงศ์พิศ, *ศาสนาคริสต์*, พิมพ์ครั้งที่ 2 (กรุงเทพฯ: แผนกคริสตศาสนธรรมกรุงเทพฯ, 2545), หน้า 120.

แม้พระราชบัญญัติว่าด้วยลักษณะฐานะของวัดบาทหลวงโรมันคาทอลิกในกรุงเทพฯ ตามกฎหมาย ลงวันที่ 27 สิงหาคม ร.ศ. 128 จะบัญญัติรับรองสถานะให้มีสังฆซึ่งเป็นองค์กรศาสนาคริสต์ นิกายโรมันคาทอลิกสองแห่งและปัจจุบันได้รับการยกฐานะขึ้นเป็นอัครมุขมณฑล (Archdiocese) แล้ว ได้แก่ อัครมุขมณฑลกรุงเทพฯ และอัครมุขมณฑลท่าแร่-หนองแสง เป็นนิติบุคคลตามกฎหมายไทยก็ตาม แต่ขณะเดียวกัน กลับส่งผลให้มุขมณฑล (Diocese) และโบสถ์แต่ละแห่งของนิกายโรมันคาทอลิกซึ่งอยู่ ภายใต้การบังคับบัญชาของอัครมุขมณฑลทั้งสองแห่งดังกล่าวไม่มีสถานะเป็นนิติบุคคลตามกฎหมาย ดังเช่นที่ปรากฏในคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 851/2511 ซึ่งสรุปความได้ว่า “vikariora อาบอสตอริโก หรือมิสซัง มีฐานะเป็นนิติบุคคลและมีสิทธิถือกรรมสิทธิ์ในที่ดินได้ พระสังฆราช (มุขนายก) หลุยส์ โชแรง ผู้ได้รับการแต่งตั้งจากสมเด็จพระสันตะปาปาให้เป็นผู้บังคับบัญชามิสซังโรมันคาทอลิกกรุงเทพฯ (หรือเรียกว่า มุขมณฑลกรุงเทพฯ ในขณะที่มีการฟ้องคดีนี้) มีอำนาจปกครองและจัดการที่ดินของวัดคาทอลิก (โบสถ์) ภายในเขตมิสซังดังกล่าว การที่พระสังฆราชแห่งมิสซังโรมันคาทอลิกกรุงเทพฯ มอบอำนาจให้บิชอป ภาคจันทบุรี (มุขนายกแห่งมุขมณฑลจันทบุรี) ปกครองและจัดการที่ดิน รวมทั้งมีอำนาจแต่งตั้งเจ้าอาวาส วัดคาทอลิก (อธิการโบสถ์) ภายในภาคจันทบุรีให้มีอำนาจจัดการที่ดินของวัดแต่ละแห่งได้เช่นนี้ ย่อมแสดงให้เห็นถึงลักษณะสายการปกครองที่กำหนดไว้เป็นลำดับขั้น ดังนั้น เมื่อเจ้าอาวาสวัดคาทอลิกบางปลาสร้อย ทำสัญญาให้จำเลยเช่าที่ดินของวัดนั้นก็เพียงการกระทำแทนพระสังฆราชแห่งมิสซังโรมันคาทอลิก กรุงเทพฯ การกระทำดังกล่าวของเจ้าอาวาสวัดคาทอลิกบางปลาสร้อยจึงชอบด้วยกฎหมาย”

เมื่อพิจารณาคำพิพากษาศาลฎีกาดังกล่าว จะเห็นได้ว่า มุขมณฑลและโบสถ์แต่ละแห่งของนิกายโรมันคาทอลิกไม่มีอำนาจที่จะกระทำนิติกรรมใด ๆ ตามกฎหมายได้ด้วยตนเอง แต่ต้องอาศัย การรับมอบอำนาจจากอัครมุขมณฑลกรุงเทพฯ หรืออัครมุขมณฑลท่าแร่-หนองแสง เช่นเดียวกับองค์กร และศาสนสถานของศาสนาคริสต์นิกายอื่นที่ไม่มีสถานะเป็นนิติบุคคลตามกฎหมาย เนื่องจากไม่มีกฎหมายใด บัญญัติรับรองสถานะไว้ดังเช่นอัครมุขมณฑลทั้งสองแห่งของนิกายโรมันคาทอลิก ทั้งที่รัฐธรรมนูญ แห่งราชอาณาจักรไทย (พุทธศักราช 2550) บัญญัติไว้ในคำปรารภว่า รัฐธรรมนูญฉบับดังกล่าวจัดทำขึ้น โดยมีสาระสำคัญเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ร่วมกันของประชาชนชาวไทยในการทำนุบำรุงรักษาศาสนา ทุกศาสนาให้สถิตสถาพร รวมทั้งบัญญัติถึงบทบาทของพระมหากษัตริย์ในฐานะที่ทรงเป็นพุทธมามกะ และทรงเป็นอัครศาสนูปถัมภกไว้ในมาตรา 9⁶ และยังได้บัญญัติรับรองเสรีภาพในการนับถือศาสนา ซึ่งเป็นสิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐานไว้ในมาตรา 37⁷ อีกด้วย แต่รัฐกลับไม่มีมาตรการใดอันเป็นการส่งเสริม สนับสนุน และคุ้มครองการดำเนินงานขององค์กรศาสนาคริสต์ในประเทศไทยอย่างเป็นทางการ

⁶ มาตรา 9 ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (พุทธศักราช 2550) บัญญัติว่า “พระมหากษัตริย์ทรงเป็นพุทธมามกะ และทรงเป็นอัครศาสนูปถัมภก”

⁷ มาตรา 37 ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (พุทธศักราช 2550) บัญญัติว่า “บุคคลย่อมมีเสรีภาพบริบูรณ์ ในการถือศาสนา นิกายของศาสนา หรือลัทธินิยมในทางศาสนา และย่อมมีเสรีภาพในการปฏิบัติตามศาสนธรรม ศาสนบัญญัติ หรือปฏิบัติ พิธีกรรมตามความเชื่อของตน เมื่อไม่เป็นปฏิปักษ์ต่อหน้าที่ของพลเมืองและไม่เป็นการขัดต่อความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน”

นอกจากนี้ พระราชบัญญัติว่าด้วยลักษณะฐานะของวัดบาทหลวงโรมันคาทอลิกในกรุงเทพฯ ตามกฎหมาย ลงวันที่ 27 สิงหาคม ร.ศ. 128 ยังเป็นกฎหมายเก่าซึ่งมีผลใช้บังคับมาเป็นเวลานานแล้ว โดยที่ไม่มีการปรับปรุงแก้ไขเพื่อให้สอดคล้องกับบริบททางสังคมปัจจุบันและการบริหารจัดการภายใน องค์การศาสนาคริสต์ที่เปลี่ยนแปลงไป รวมถึงไม่มีการกำหนดวัตถุประสงค์ในการดำเนินกิจการของมิสซัง หรืออัครมุขมณฑลทั้งสองแห่งที่เป็นนิติบุคคลไว้แต่อย่างใด ส่งผลให้คณะกรรมการกฤษฎีกา (กรรมการร่างกฎหมาย คณะที่ 8) มีความเห็นตามบันทึกเรื่องเสร็จที่ 254/2528 ซึ่งสรุปความได้ว่า “มิสซังเป็นนิติบุคคลที่มีสิทธิถือครองที่ดินเพื่อประโยชน์ของตนเองตามพระราชบัญญัติว่าด้วยลักษณะฐานะของวัดบาทหลวงโรมันคาทอลิกในกรุงเทพฯ ตามกฎหมาย ลงวันที่ 27 สิงหาคม ร.ศ. 128 เท่านั้น ไม่มีสิทธิขออนุญาตจัดตั้งหรือรับโอนโรงเรียนตามพระราชบัญญัติโรงเรียนเอกชน พ.ศ. 2525 เนื่องจากมิสซังไม่ใช่นิติบุคคลที่มีวัตถุประสงค์เพื่อการศึกษา แต่ยังคงมีสิทธิเป็นเจ้าของโรงเรียนที่เคยได้รับอนุญาตให้เป็นเจ้าของแล้วต่อไปได้ และอาจถือได้ว่ามิสซังเป็นองค์กรของต่างประเทศหรือมีลักษณะเป็นกิจการของต่างประเทศ เนื่องจากมูนาซังได้รับการแต่งตั้งจากสมเด็จพระสันตะปาปาในนามของสำนักวาติกัน และมีการแต่งตั้งเอกอัครสมณทูตให้เป็นผู้แทนของสำนักวาติกันประจำประเทศไทยด้วย”⁸ ซึ่งการตีความทางกฎหมายดังกล่าวของคณะกรรมการกฤษฎีกาก่อให้เกิดปัญหาเกี่ยวกับบทบาทและอำนาจหน้าที่ทางกฎหมายขององค์การศาสนาคริสต์ในประเทศไทยหลายประการ ทั้งปัญหาการจัดการศึกษาขององค์การศาสนาคริสต์ในประเทศไทยและปัญหาการตีความองค์กรศาสนาคริสต์ในประเทศไทยเป็นองค์กรต่างประเทศ

จนกระทั่งในปี พ.ศ. 2550 พลเอก ปรีชา โรจนเสน สมาชิกสภานิติบัญญัติแห่งชาติ และคณะ ได้ร่วมกันเสนอร่างพระราชบัญญัติการบริหารองค์การศาสนาคริสต์ พ.ศ.⁹ เข้าสู่การพิจารณาของสภานิติบัญญัติแห่งชาติ ซึ่งได้รับการบรรจุระเบียบวาระการประชุมสภานิติบัญญัติแห่งชาติ ครั้งที่ 57/2550 เมื่อวันที่ 10 ตุลาคม พ.ศ. 2550¹⁰ แต่คณะรัฐมนตรีขอรับร่างพระราชบัญญัตินี้มาพิจารณาก่อนที่สภานิติบัญญัติแห่งชาติจะลงมติรับหลักการในระเบียบวาระที่ 1 โดยมอบหมายให้กระทรวงวัฒนธรรม สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ สำนักงานงบประมาณ และสำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกาเสนอความเห็นเกี่ยวกับร่างพระราชบัญญัติข้างต้นเพื่อประกอบการพิจารณาของคณะรัฐมนตรี ซึ่งในที่สุดคณะรัฐมนตรีได้มีมติเมื่อวันที่ 6 พฤศจิกายน พ.ศ. 2550¹¹ แจ้งข้อสังเกตไปยังสภานิติบัญญัติแห่งชาติว่าไม่สมควรรับหลักการร่างพระราชบัญญัตินี้ดังกล่าว¹² ผู้เสนอจึงร่วมกัน

⁸ คณะกรรมการกฤษฎีกา, "เรื่องเสร็จที่ 254/2528 เรื่อง มิสซังซึ่งมีฐานะเป็นนิติบุคคลเพื่อถือครองที่ดินสำหรับประโยชน์มิสซังตามพระราชบัญญัติว่าด้วยลักษณะฐานะของวัดบาทหลวงโรมันคาทอลิกในกรุงเทพฯ ตามกฎหมาย ร.ศ. 128 จะมีสิทธิขออนุญาตจัดตั้งหรือรับโอนโรงเรียนตามพระราชบัญญัติโรงเรียนเอกชน พ.ศ. 2525 ได้หรือไม่," มิถุนายน 2528, หน้า 7-15.

⁹ โปรดดู ภาคผนวก ก.

¹⁰ สำนักกฎหมาย สำนักงานเลขาธิการวุฒิสภา ปฏิบัติหน้าที่สำนักงานเลขาธิการสภานิติบัญญัติแห่งชาติ, "เอกสารประกอบการพิจารณาร่างพระราชบัญญัติการบริหารองค์การศาสนาคริสต์ พ.ศ." 10 ตุลาคม 2550, หน้า 1.

¹¹ สำนักงานเลขาธิการคณะรัฐมนตรี, "หนังสือ ที่ นร 0503/21294," 14 พฤศจิกายน 2550.

¹² สำนักงานเลขาธิการคณะรัฐมนตรี, "หนังสือ ด่วนที่สุด ที่ นร 0503/20884," 8 พฤศจิกายน 2550.

ถอนร่างพระราชบัญญัตินี้ออกไป¹³ และจนถึงปัจจุบันก็ไม่ปรากฏข้อเท็จจริงว่ามีการเสนอร่างพระราชบัญญัติที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับการบริหารจัดการหรือการกำหนดบทบาทและอำนาจหน้าที่ขององค์กรศาสนาคริสต์ในประเทศไทยเข้าสู่การพิจารณาของรัฐสภาแต่อย่างใด

อย่างไรก็ตาม ปัจจุบันองค์กรศาสนาคริสต์นิกายต่าง ๆ ในประเทศไทยทั้งองค์กรใหญ่และองค์กรย่อยต่างแก้ไขปัญหาการไม่มีสถานะทางกฎหมายด้วยการยื่นคำร้องขอจดทะเบียนจัดตั้งมูลนิธิหรือสมาคมตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์เพื่อก่อตั้งสิทธิและอำนาจหน้าที่ทางกฎหมายขึ้น เช่น มูลนิธิคาทอลิกสงเคราะห์อัครธานี มูลนิธิคาทอลิกสุราษฎร์ธานี มูลนิธิคาทอลิกนครสวรรค์ มูลนิธิคาทอลิกประชาพิพัฒน์ มูลนิธิคณะเซนต์คาเบรียลแห่งประเทศไทย มูลนิธิคณะซาเลเซียนแห่งประเทศไทย มูลนิธิคริสตจักรของพระคริสต์ในประเทศไทย มูลนิธิคริสตจักรเซเวนต์เดย์แอ๊ดเวนตีสแห่งประเทศไทย มูลนิธิคริสตจักรคณะแบปติสต์ มูลนิธิชาวคริสต์ศาสนิกชนตั้งเดิมออร์โธดอกซ์ในประเทศไทย มูลนิธิคริสตจักรแองลิกันไทย สมาคมคาทอลิกแห่งประเทศไทย สมาคมสภาการศึกษาคาทอลิก (ประเทศไทย) สมาคมนักบุญวินเซนต์เดอโพลแห่งประเทศไทย และสมาคมพระคริสตธรรมไทย เป็นต้น ซึ่งส่วนใหญ่มีวัตถุประสงค์หลักเพื่อส่งเสริมและสนับสนุนการดำเนินงานด้านการสังคมสงเคราะห์ การพัฒนาสังคม การพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้ยากไร้และประสบภัยพิบัติต่าง ๆ ให้สวัสดิการแก่คริสต์ศาสนิกชน ส่งเสริมการศึกษาและให้บริการทางการศึกษาแก่บุคคลทั่วไปและผู้ด้อยโอกาสในสังคม ดำเนินการหรือร่วมมือกับองค์กรการกุศลอื่นเพื่อสาธารณประโยชน์ และไม่ดำเนินการใดที่เกี่ยวข้องกับการเมืองเป็นสำคัญ แต่ก็ยังไม่สามารถแก้ไขปัญหาและอุปสรรคต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับบทบาทและอำนาจหน้าที่ทางกฎหมายขององค์กรศาสนาคริสต์ในประเทศไทย ทั้งปัญหาการถือกรรมสิทธิ์ที่ดิน ปัญหาการจัดการศึกษา และปัญหาการตีความองค์กรศาสนาคริสต์ในประเทศไทยเป็นองค์กรต่างประเทศ รวมถึงปัญหาการเสนอกฎหมายว่าด้วยการบริหารองค์กรศาสนาคริสต์ในประเทศไทยได้

จึงสมควรพิจารณาแนวทางที่เหมาะสมสำหรับการแก้ไขปัญหาและอุปสรรคต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับบทบาทและอำนาจหน้าที่ทางกฎหมายขององค์กรศาสนาคริสต์ในประเทศไทย เพื่อเป็นหลักประกันเสรีภาพทางศาสนาแก่องค์กรศาสนาคริสต์ในประเทศไทยให้สามารถดำเนินงานทางศาสนา รวมทั้งดำเนินงานเพื่อสาธารณกุศลและสาธารณประโยชน์ต่อสังคมไทยโดยส่วนรวมได้เต็มศักยภาพ เพิ่มบทบาทขององค์กรศาสนาคริสต์ในประเทศไทยให้มีส่วนร่วมในการพัฒนาประเทศด้านต่าง ๆ และพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนทั้งทางด้านร่างกายและจิตใจ โดยไม่แบ่งแยกเชื้อชาติและศาสนา ตามหลักธรรมคำสอนของศาสนาคริสต์ได้อย่างมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น ตลอดจนเพิ่มบทบาทของรัฐในการส่งเสริม สนับสนุน และคุ้มครองการดำเนินงานขององค์กรศาสนาคริสต์ในประเทศไทยให้มีความเป็นอิสระ อีกทั้งมีสิทธิและเสรีภาพในประเด็นต่าง ๆ ตามที่รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย และกฎหมายอื่นบัญญัติรับรองไว้อย่างเป็นรูปธรรม

¹³ สำนักกรรมการ 3 สำนักงานเลขาธิการวุฒิสภา, "รายงานการพิจารณาศึกษา เรื่อง การบริหารจัดการองค์กรศาสนาคริสต์ ของคณะกรรมการศาสนา คุณธรรม จริยธรรม ศิลปะและวัฒนธรรม วุฒิสภา," 26 มกราคม 2554, หน้า 1.

1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

(1) เพื่อศึกษาแนวความคิดพื้นฐานเกี่ยวกับบทบาทและอำนาจหน้าที่ทางกฎหมายขององค์กรศาสนา ความหมายและความสำคัญของศาสนาและองค์กรศาสนา ทฤษฎีกฎหมายที่เป็นพื้นฐานของสิทธิและเสรีภาพทางศาสนา แนวความคิดพื้นฐานเกี่ยวกับผู้ทรงสิทธิในระบบกฎหมายไทยและต่างประเทศ รวมทั้งบทบัญญัติแห่งกฎหมายเกี่ยวกับศาสนาและองค์กรศาสนาในประเทศไทย

(2) เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมาของศาสนาพุทธ ศาสนาอิสลาม และศาสนาคริสต์ ประวัติศาสตร์การเผยแผ่ศาสนาพุทธ ศาสนาอิสลาม และศาสนาคริสต์ในประเทศไทย รวมทั้งศึกษาเปรียบเทียบรูปแบบการจัดองค์กร สิทธิ บทบาท อำนาจหน้าที่ และสถานะทางกฎหมายขององค์กรศาสนาพุทธ องค์กรศาสนาอิสลาม และองค์กรศาสนาคริสต์ในประเทศไทย ตลอดจนบทบาทและอำนาจหน้าที่ทางกฎหมายขององค์กรศาสนาในต่างประเทศ ทั้งประเทศที่มีและไม่มีกฎหมายกำหนดบทบาทและอำนาจหน้าที่ขององค์กรศาสนาไว้เป็นการเฉพาะ

(3) เพื่อวิเคราะห์ปัญหาและอุปสรรคต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับบทบาทและอำนาจหน้าที่ทางกฎหมายขององค์กรศาสนาคริสต์ในประเทศไทย พร้อมเสนอแนะแนวทางที่เหมาะสมสำหรับการคุ้มครองการดำเนินงานขององค์กรศาสนาคริสต์ในประเทศไทยตามเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยอย่างเป็นรูปธรรม

1.3 สมมติฐานของการวิจัย

หากไม่มีกฎหมายบัญญัติให้รัฐเข้ามาควบคุมการดำเนินงานขององค์กรศาสนาคริสต์ในประเทศไทย จะเป็นหลักประกันเสรีภาพทางศาสนาให้องค์กรเหล่านี้สามารถดำเนินงานทางศาสนา รวมทั้งดำเนินงานเพื่อสาธารณกุศลและสาธารณประโยชน์ต่อสังคมไทยโดยส่วนรวมได้เต็มศักยภาพ ขณะเดียวกัน รัฐยังคงมีหน้าที่ส่งเสริม สนับสนุน และคุ้มครองการดำเนินงานขององค์กรศาสนาคริสต์ในประเทศไทยให้มีความเป็นอิสระ ตลอดจนมีสิทธิและเสรีภาพในประเด็นต่าง ๆ ตามที่รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยและกฎหมายอื่นบัญญัติรับรองไว้อย่างเป็นรูปธรรม

1.4 ขอบเขตของการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่องนี้มุ่งศึกษาเปรียบเทียบรูปแบบการจัดองค์กร สิทธิ บทบาท อำนาจหน้าที่ และสถานะทางกฎหมายขององค์กรศาสนาคริสต์นิกายต่าง ๆ ที่เข้ามาดำเนินงานทางศาสนาในประเทศไทย และได้รับการประกาศรับรองจากรัฐโดยกรมการศาสนา ได้แก่ นิกายโรมันคาทอลิกและนิกายโปรเตสแตนต์ รวมทั้งองค์กรศาสนาที่สำคัญซึ่งมีผู้นับถือมากที่สุดสองลำดับแรกในประเทศไทยและมีการตรากฎหมายกำหนดบทบาทและอำนาจหน้าที่ขององค์กรศาสนาไว้เป็นการเฉพาะ ได้แก่ ศาสนาพุทธและศาสนาอิสลาม

ตลอดจนศึกษาบทบาทและอำนาจหน้าที่ทางกฎหมายขององค์กรศาสนาในต่างประเทศ ทั้งประเทศที่มีและไม่มีกฎหมายกำหนดบทบาทและอำนาจหน้าที่ขององค์กรศาสนาไว้เป็นการเฉพาะ เพื่อนำข้อมูลที่ได้รับมาวิเคราะห์ประกอบการพิจารณาเสนอแนะแนวทางที่เหมาะสมสำหรับการแก้ไขปัญหาและอุปสรรคต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับบทบาทและอำนาจหน้าที่ทางกฎหมายขององค์กรศาสนาคริสต์ในประเทศไทย และการคุ้มครองการดำเนินงานขององค์กรศาสนาคริสต์ในประเทศไทยตามเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยอย่างเป็นรูปธรรม

1.5 วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่องนี้เป็นการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research) ด้วยวิธีการวิจัยเอกสาร (Documentary research) โดยการค้นคว้าและวิเคราะห์ข้อมูลจากตัวบทกฎหมาย หนังสือ ตำราทางวิชาการ บทความ วารสาร รายงานการศึกษาวิจัย วิทยานิพนธ์ คำวินิจฉัยของศาล และเอกสารต่าง ๆ ในสาขาวิชานิติศาสตร์และสาขาวิชาอื่นที่เกี่ยวข้อง ทั้งภาษาไทยและภาษาต่างประเทศ โดยวิเคราะห์ เปรียบเทียบ และเสนอแนะแนวทางที่เหมาะสมสำหรับการแก้ไขปัญหาและอุปสรรคต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับบทบาทและอำนาจหน้าที่ทางกฎหมายขององค์กรศาสนาคริสต์ในประเทศไทย

1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

(1) ทราบถึงแนวความคิดพื้นฐานเกี่ยวกับบทบาทและอำนาจหน้าที่ทางกฎหมายขององค์กรศาสนา ความหมายและความสำคัญของศาสนาและองค์กรศาสนา ทฤษฎีกฎหมายที่เป็นพื้นฐานของสิทธิและเสรีภาพทางศาสนา แนวความคิดพื้นฐานเกี่ยวกับผู้ทรงสิทธิในระบบกฎหมายไทยและต่างประเทศ และบทบัญญัติแห่งกฎหมายเกี่ยวกับศาสนาและองค์กรศาสนาในประเทศไทย

(2) ทราบถึงประวัติความเป็นมาของศาสนาพุทธ ศาสนาอิสลาม และศาสนาคริสต์ ประวัติศาสตร์การเผยแผ่ศาสนาพุทธ ศาสนาอิสลาม และศาสนาคริสต์ในประเทศไทย รวมทั้งรูปแบบการจัดองค์กร สิทธิ บทบาท อำนาจหน้าที่ และสถานะทางกฎหมายขององค์กรศาสนาพุทธ องค์กรศาสนาอิสลาม และองค์กรศาสนาคริสต์ในประเทศไทย ตลอดจนบทบาทและอำนาจหน้าที่ทางกฎหมายขององค์กรศาสนาในต่างประเทศ ทั้งประเทศที่มีและไม่มีกฎหมายกำหนดบทบาทและอำนาจหน้าที่ขององค์กรศาสนาไว้เป็นการเฉพาะ

(3) ทราบถึงปัญหาและอุปสรรคต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับบทบาทและอำนาจหน้าที่ทางกฎหมายขององค์กรศาสนาคริสต์ในประเทศไทย ตลอดจนค้นพบแนวทางที่เหมาะสมสำหรับการคุ้มครองการดำเนินงานขององค์กรศาสนาคริสต์ในประเทศไทยตามเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยอย่างเป็นรูปธรรม

บทที่ 2

บทบาทและอำนาจหน้าที่ทางกฎหมายขององค์กรศาสนาในประเทศไทย

การศึกษารolesและอำนาจหน้าที่ทางกฎหมายขององค์กรศาสนาในประเทศไทย ในบทนี้จะเริ่มต้นศึกษาแนวความคิดพื้นฐานเกี่ยวกับบทบาทและอำนาจหน้าที่ทางกฎหมายขององค์กรศาสนาซึ่งเป็นข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับศาสนาในระดับสากล ทั้งความหมายและความสำคัญของศาสนา และองค์กรศาสนา ทฤษฎีกฎหมายที่เป็นพื้นฐานของสิทธิและเสรีภาพทางศาสนาอันประกอบด้วย ทฤษฎีกฎหมายธรรมชาติ ทฤษฎีกฎหมายบ้านเมือง หลักทั่วไปของกฎหมายเกี่ยวกับสิทธิและเสรีภาพ หลักทั่วไปเกี่ยวกับเสรีภาพทางความคิด หลักเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น หลักเสรีภาพทางศาสนา หลักเสรีภาพในการรวมกลุ่ม และหลักความเสมอภาค รวมทั้งแนวความคิดเกี่ยวกับการแยกองค์กรศาสนาหรือฝ่ายศาสนจักรกับรัฐหรือฝ่ายอาณาจักรออกจากกัน จากนั้น จะได้ศึกษาถึงแนวความคิดพื้นฐานเกี่ยวกับผู้ทรงสิทธิในระบบกฎหมาย โดยเฉพาะอย่างยิ่งนิติบุคคลซึ่งเป็นสถานะทางกฎหมายที่องค์กรศาสนาคริสต์ในประเทศไทยพึงมีได้ ทั้งความหมายของนิติบุคคล ทฤษฎีกฎหมายเกี่ยวกับนิติบุคคล รวมทั้งประเภทของนิติบุคคลในระบบกฎหมายไทยและต่างประเทศ ได้แก่ ระบบกฎหมายฝรั่งเศส ระบบกฎหมายเยอรมัน และระบบกฎหมายอังกฤษ ตลอดจนศึกษาบทบาทบัญญัติแห่งกฎหมายเกี่ยวกับศาสนาและองค์กรศาสนาในประเทศไทย ทั้งบัญญัติแห่งกฎหมายที่มีลักษณะเป็นการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพทางศาสนาและที่มีลักษณะเป็นการรับรองสิทธิและหน้าที่ขององค์กรศาสนาในประเทศไทย แล้วจึงศึกษาบทบาทและอำนาจหน้าที่ทางกฎหมายขององค์กรศาสนาต่าง ๆ ในประเทศไทย ทั้งศาสนาพุทธและศาสนาอิสลามซึ่งมีผู้นับถือมากที่สุดสองลำดับแรกและมีการตรากฎหมายกำหนดบทบาทและอำนาจหน้าที่ขององค์กรศาสนาไว้เป็นการเฉพาะ รวมถึงศาสนาคริสต์ซึ่งเป็นเป้าหมายในการศึกษาวิจัยเรื่องนี้ โดยจะศึกษาประวัติความเป็นมา ประวัติศาสตร์การเผยแผ่ศาสนาในประเทศไทยและบริบททางสังคมที่ส่งผลต่อเสรีภาพในการเผยแผ่ศาสนาในประเทศไทยยุคสมัยต่าง ๆ พัฒนาการของบัญญัติแห่งกฎหมายเกี่ยวกับบทบาทและอำนาจหน้าที่ขององค์กรศาสนาข้างต้นในประเทศไทยตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ตลอดจนการจัดองค์กรศาสนาดังกล่าวในประเทศไทยปัจจุบันอีกด้วย

2.1 แนวความคิดพื้นฐานเกี่ยวกับบทบาทและอำนาจหน้าที่ทางกฎหมายขององค์กรศาสนา

สำหรับการศึกษาแนวความคิดพื้นฐานเกี่ยวกับบทบาทและอำนาจหน้าที่ทางกฎหมายขององค์กรศาสนา สามารถจำแนกออกเป็นความหมายและความสำคัญของศาสนา ความหมายและความสำคัญขององค์กรศาสนา ทฤษฎีกฎหมายที่เป็นพื้นฐานของสิทธิและเสรีภาพทางศาสนา รวมทั้งแนวความคิดเกี่ยวกับการแยกศาสนจักรออกจากอาณาจักร เพื่อจะสามารถทำความเข้าใจและตระหนัก

ถึงความสำคัญของบทบาทและอำนาจหน้าที่ทางกฎหมายขององค์กรศาสนาต่าง ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง องค์กรศาสนาคริสต์ในประเทศไทย ดังรายละเอียดต่อไปนี้

2.1.1 ความหมายและความสำคัญของศาสนา

ศาสนา (Religion) ตามความหมายในพจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554 หมายถึง “ลัทธิความเชื่อถือของมนุษย์อันมีหลัก คือแสดงกำเนิดและความสิ้นสุดของโลก เป็นต้น อันเป็นไปในฝ่ายปรมาตม์ประการหนึ่ง แสดงหลักธรรมเกี่ยวกับบุญบาปอันเป็นไปในฝ่ายศีลธรรมประการหนึ่ง พร้อมทั้งลัทธิพิธีที่กระทำตามความเห็นหรือตามคำสั่งสอนในความเชื่อถืออันนั้น ๆ”¹ และตามความหมายในพจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์ หมายถึง “คำสอน คำสั่งสอน ปัจจุบันใช้หมายถึงลัทธิความเชื่อถืออย่างหนึ่ง ๆ พร้อมด้วยหลักคำสอน ลัทธิพิธี องค์กรและกิจการทั่วไปของหมู่ชนผู้นับถือลัทธิความเชื่ออย่างนั้น ๆ ทั้งหมด”²

คำว่าศาสนาในภาษาสันสกฤต คือ ศาสน และภาษาบาลี คือ สาสน แปลว่า คำสอน คำสั่งสอน หรือการปกครอง โดยคำสั่งสอนสามารถจำแนกออกเป็นคำสั่ง หมายถึง ข้อห้าม ทำความชั่วเรียกว่าศีลหรือวินัย และคำสอน หมายถึง คำแนะนำให้ทำความดีที่เรียกว่าธรรม ดังนั้น คำสั่งสอนจึงหมายถึงศีลธรรมหรือศีลกับธรรม ซึ่งมีทั้งข้อห้ามทำความชั่วและข้อแนะนำให้ทำความดี คำสั่งสอนประกอบด้วยความเชื่อในอำนาจของสิ่งที่มีอำนาจมองเห็นได้ด้วยตา เช่น ศาสนาอิสลามและศาสนาคริสต์เชื่อในอำนาจของพระเจ้า ศาสนาพุทธเชื่อในอำนาจของกรรม หรือศาสนาพราหมณ์-ฮินดูเชื่อในอำนาจของเทพเจ้า เป็นต้น มีหลักศีลธรรม เช่น สอนให้ละความชั่ว สร้างความดี และทำจิตใจให้บริสุทธิ์ เป็นต้น มีจุดหมายสูงสุดในชีวิต เช่น นิพพานในศาสนาพุทธ หรือชีวิตนิรันดร์ในศาสนาคริสต์ และศาสนาอิสลาม เป็นต้น นอกจากนี้ ยังมีพิธีกรรมและความเข้มงวดกวดขันในความจงรักภักดีด้วย ส่วนการปกครอง หมายถึง การปกครองจิตใจตนเอง ควบคุมดูแลตนเอง กล่าวแต่ตนเองอยู่เสมอ และรับผิดชอบการกระทำทุกอย่างของตน ซึ่งบุคคลผู้สามารถปกครองจิตใจของตนได้ย่อมจะไม่ทำความชั่ว ทั้งในที่ลับและที่แจ้ง ดังนั้น อาจารย์สุชีพ ปุญญานุภาพ จึงอธิบายความหมายของศาสนาไว้ว่า “เป็นที่รวมแห่งความเคารพนับถืออันสูงส่งของมนุษย์ เป็นที่พึ่งทางจิตใจซึ่งมนุษย์ส่วนมากยอมเลือกยึดเหนี่ยวตามความพอใจและความเหมาะสมแก่เหตุแวดล้อมของตน และเป็นคำสั่งสอนอันว่าด้วยศีลธรรมและอุดมคติสูงสุดในชีวิตของบุคคล รวมทั้งแนวความเชื่อถือและแนวทางปฏิบัติตามคติของแต่ละศาสนา”³

¹ ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554 (กรุงเทพฯ: ราชบัณฑิตยสถาน, 2556), หน้า 1142.

² พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์, พิมพ์ครั้งที่ 8 (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2538), หน้า 291.

³ สุชีพ ปุญญานุภาพ, ประวัติศาสตร์ศาสนา, พิมพ์ครั้งที่ 5 (กรุงเทพฯ: บารุงสารสน, 2532), หน้า 1, 9.

คำว่าศาสนาในภาษาอังกฤษ คือ Religion สันนิษฐานว่ามาจากภาษาละติน คือ Religio หรือ Religere หมายถึง ผูกพันกับพระเจ้า และคำว่า Relegere หมายถึง การปฏิบัติต่อเนื่อง หรือเกี่ยวข้องด้วยความระมัดระวัง เป็นการปฏิบัติตนเพื่อแสดงความเลื่อมใส หรือเกรงกลัวอำนาจเหนือตน หรือยอมให้เสรีภาพของตนขึ้นอยู่กับพระเจ้า⁴ ซึ่งความเข้าใจของชาวตะวันตกที่มีต่อศาสนา ประกอบด้วย 4 ลักษณะ ได้แก่ มีความเชื่อว่าพระเจ้าเป็นผู้สร้างโลกและสรรพสิ่งในโลก คำสอนต่าง ๆ มาจากพระเจ้าทั้งที่เป็นส่วนธรรมจรรยาและกฎหมายในสังคม โดยไม่คำนึงถึงข้อพิสูจน์ทางวิทยาศาสตร์ แต่อาศัยอำนาจของเทพเจ้าผู้อยู่เหนือตนเป็นเกณฑ์ รวมทั้งมอบการกระทำของตนและสิ่งอื่นใดที่เกี่ยวข้องกับตนให้พระเจ้าด้วยความจงรักภักดี⁵ ในสมัยโบราณมนุษย์มีความอ่อนแอ โดยต้องพึ่งพาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่มีอำนาจเหนือธรรมชาติ ต่อมา เมื่อมนุษย์มีสติปัญญาและความสามารถที่จะสร้างเครื่องมือเครื่องใช้และเทคโนโลยีต่าง ๆ ได้เองแล้ว แต่มนุษย์ก็ยังคงมีความหวาดกลัวที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติ จึงแสวงหาที่พึ่งบางอย่างที่มีอำนาจเหนือธรรมชาติและสามารถให้ความเชื่อมั่นทางจิตใจได้ ซึ่งที่พึ่งที่ดีที่สุดก็คือสิ่งศักดิ์สิทธิ์และความเชื่อทางศาสนา นอกจากนี้ มนุษย์มักกระทำสิ่งต่าง ๆ ตามความต้องการของตนเองและบ่อยครั้งทำให้ผู้อื่นได้รับความเดือดร้อนหรือเสียหาย ศาสนาซึ่งมีหลักธรรมคำสอนเรื่องบาปบุญคุณโทษและหลักปฏิบัติในการดำเนินชีวิต จึงเป็นเครื่องมือหล่อหลอมอุปนิสัยให้คนในสังคมเป็นคนดีมีศีลธรรมและควบคุมพฤติกรรมไม่ให้กระทำความชั่ว ทำให้สังคมอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข⁶

2.1.2 ความหมายและความสำคัญขององค์กรศาสนา

องค์กรศาสนาหรือองค์การศาสนา (Religious organization) หมายถึง องค์กรที่ทำหน้าที่บริหารกิจการทางศาสนาของศาสนาใดศาสนาหนึ่งหรือนิกายใดนิกายหนึ่ง ซึ่งมีทั้งรูปแบบองค์กรศาสนาในระดับสากล ระดับประเทศ ระดับท้องถิ่น และระดับชุมชน โดยข้อ 3 ของระเบียบกรมการศาสนา ว่าด้วยองค์การศาสนาต่าง ๆ พ.ศ. 2512 ได้จำแนกประเภทขององค์กรศาสนาในระดับต่าง ๆ ซึ่งมีการนิยามความหมายขององค์กรศาสนาแต่ละระดับไว้แตกต่างกัน ดังรายละเอียดต่อไปนี้

(1) **องค์การศาสนา** หมายถึง องค์การบริหารงานเพื่อความดำรงอยู่แห่งศาสนาหนึ่ง ๆ ภายในประเทศไทยอันศาสนานั้น ๆ ขาดเสียมิได้

(2) **องค์การทางศาสนา** หมายถึง หน่วยงานที่ศาสนิกชนแห่งศาสนาหนึ่ง ๆ จัดตั้งขึ้นไว้เพื่อส่งเสริมกิจการของศาสนานั้น ๆ

⁴ วิโรจ นาคชาติ, รายงานการวิจัย เรื่อง หลักการปฏิบัติต่อผู้นับถือศาสนาอื่นตามคำสอนของพระพุทธศาสนา และศาสนาอิสลาม, (2552), หน้า 9.

⁵ เสฐียร พันธงชัย, ศาสนาเปรียบเทียบ, พิมพ์ครั้งที่ 9 (กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ, 2546), หน้า 9-10.

⁶ วิโรจ นาคชาติ, รายงานการวิจัย เรื่อง หลักการปฏิบัติต่อผู้นับถือศาสนาอื่นตามคำสอนของพระพุทธศาสนา และศาสนาอิสลาม, หน้า 19-20.

(3) **องค์กรใหญ่ทางศาสนา** หมายถึง หน่วยงานที่องค์กรศาสนาได้จัดตั้งขึ้น เพื่อช่วยเหลือในการปกครองดูแลศาสนิกชนในศาสนานั้นโดยทั่วไป และมีความสำคัญรองลงมาจาก องค์กรศาสนา หรือเป็นหน่วยปกครองศาสนิกชนแห่งนิกายหนึ่งต่างหากอันไม่อาจรวมกับนิกายอื่น

(4) **องค์กรย่อยทางศาสนา** หมายถึง หน่วยงานซึ่งเป็นองค์กรใหญ่หรือ หน่วยงานที่จัดตั้งขึ้นเพื่อวัตถุประสงค์เฉพาะกลุ่มชน เฉพาะกิจการ หรือเฉพาะท้องถิ่นหนึ่ง ๆ

(5) **องค์กรพิเศษทางศาสนา** หมายถึง หน่วยงานซึ่งมีลักษณะพิเศษอันมี วัตถุประสงค์ในทางศาสนาระหว่างประเทศระหว่างศาสนาต่าง ๆ และหรือไม่มีวัตถุประสงค์เกี่ยวกับ ศาสนาในประเทศไทยโดยตรง

(6) **ศาสนสถาน** หมายถึง สำนักอันเป็นที่ประกอบพิธีทางศาสนา สำนักอันเป็น ที่อยู่อาศัยของนักบวช และปูชนียสถานทางศาสนา เช่น วัด มัสยิด และโบสถ์หรือวัดคาทอลิก เป็นต้น

(7) **สำนักสอนศาสนา** หมายถึง สถานที่ซึ่งผู้ประกาศศาสนาจัดไว้เป็นที่สอน ศาสนา ซึ่งมีผู้สอนศาสนาปกครองดูแล เช่น โรงเรียนพระปริยัติธรรมในศาสนาพุทธ ปอเนาะในศาสนา อิสลาม และวิทยาลัยแสงธรรมในศาสนาคริสต์ นิกายโรมันคาทอลิก เป็นต้น

ประเทศไทยนับว่าเป็นประเทศที่ประชาชนแต่ละคนมีสิทธิและเสรีภาพในการ นับถือศาสนาและการปฏิบัติตามความเชื่ออย่างกว้างขวาง โดยมีองค์กรศาสนาเป็นสถาบันหลักในการ ดำเนินงานของแต่ละศาสนา ด้วยเหตุว่าหลักธรรมคำสอนของทุกศาสนานั้นมีวัตถุประสงค์เพื่อรักษาไว้ ซึ่งศีลธรรม คุณธรรม จริยธรรม ระเบียบสังคมอันดีงาม และการมีชีวิตอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขในสังคม ความสำคัญขององค์กรศาสนานอกจากจะสะท้อนให้เห็นในบทบัญญัติรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (พุทธศักราช 2550) และกฎหมายอีกหลายฉบับ ดังที่วิทยานิพนธ์เล่มนี้จะได้นำเสนอข้อมูลดังกล่าว อย่างละเอียดในลำดับต่อไปแล้วนั้น ยังปรากฏอยู่ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 (พ.ศ. 2555 – 2559) ในฐานะที่องค์กรศาสนาเป็นสถาบันหนึ่งทางสังคมจะมีส่วนร่วมส่งเสริมการเรียนรู้ ตลอดชีวิต บ่มเพาะ และหล่อหลอมชาวไทยให้เป็นคนดีมีศีลธรรม คุณธรรม จริยธรรมตามหลักธรรม คำสอนทางศาสนา รวมทั้งร่วมมือกับสถาบันครอบครัวและสถาบันการศึกษาในการปลูกฝังกระบวนการคิด ที่อยู่บนพื้นฐานของศีลธรรม การยอมรับความแตกต่าง สำนึกความเป็นพลเมือง วัฒนธรรมประชาธิปไตย และการฟื้นฟูวัฒนธรรมอันดีงาม ตลอดจนมีส่วนร่วมปรับเปลี่ยนทัศนคติและสร้างค่านิยมการบริโภค อย่างพอเพียงที่ยั่งยืนให้เป็นบรรทัดฐานของสังคมด้วย ดังนั้น องค์กรศาสนาจึงมีความสำคัญต่อการ พัฒนาประเทศควบคู่ไปกับมิติด้านอื่นทั้งทางด้านการเมือง เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม⁷ ขณะเดียวกัน

⁷ บุญยิ่ง ประทุม, บทบาทสถาบันศาสนากับทิศทางการพัฒนาสังคมไทย [ออนไลน์]. กรุงเทพฯ: กรุงเทพฯธุรกิจ, 2556. แหล่งที่มา: <http://www.bangkokbiznews.com/home/detail/politics/opinion/reader-opinion/20130516/505775/บทบาทสถาบันศาสนากับทิศทางการพัฒนาสังคมไทย.html> [24 กุมภาพันธ์ 2557]

ก็มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการดำเนินงานทางศาสนา เนื่องจากองค์การศาสนาเป็นการรวมกลุ่มกันของศาสนิกชนเพื่อประกอบพิธีกรรมทางศาสนาหรือดำเนินกิจกรรมตามหลักธรรมคำสอนของศาสนา อันก่อให้เกิดประโยชน์ทั้งต่อศาสนิกชนเองด้วยการพัฒนาคุณภาพจิตใจของศาสนิกชนให้เป็นพลเมืองที่ดีของสังคม และต่อประชาชนโดยทั่วไปผ่านงานสังคมสงเคราะห์ งานสาธารณกุศล หรืองานพัฒนาสังคม และคุณภาพชีวิตผู้ยากไร้ ทั้งนี้ องค์การศาสนาอาจมีสถานะเป็นนิติบุคคลตามกฎหมายเอกชนหรือนิติบุคคลตามกฎหมายมหาชนขึ้นอยู่กับบัญญัติแห่งกฎหมายของแต่ละประเทศ

2.1.3 ทฤษฎีกฎหมายที่เป็นพื้นฐานของสิทธิและเสรีภาพทางศาสนา

ทฤษฎีกฎหมายที่เป็นพื้นฐานของสิทธิและเสรีภาพทางศาสนา ประกอบด้วย ทฤษฎีกฎหมายธรรมชาติ ทฤษฎีกฎหมายบ้านเมือง หลักทั่วไปของกฎหมายเกี่ยวกับสิทธิและเสรีภาพ หลักทั่วไปเกี่ยวกับเสรีภาพทางความคิด หลักเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น หลักเสรีภาพทางศาสนา หลักเสรีภาพในการรวมกลุ่ม และหลักความเสมอภาค ดังรายละเอียดต่อไปนี้

2.1.3.1 ทฤษฎีกฎหมายธรรมชาติ

ทฤษฎีกฎหมายธรรมชาติได้รับการสร้างขึ้นโดยสำนักกฎหมายธรรมชาติ (Natural law school) หรือสำนักธรรมนิยม ซึ่งมีแนวความคิดสำคัญว่ากฎหมายเป็นเรื่องของเหตุผล โดยมาร์คัส ทัลลิอุส ซีเซโร (Marcus Tullius Cicero) นักปรัชญาและนักกฎหมายชาวโรมันโบราณ ในช่วง 106 – 43 ปีก่อนคริสตกาล อธิบายว่า “กฎหมายแท้จริงคือเหตุอันชอบธรรมที่สอดคล้องกับธรรมชาติ มีผลใช้บังคับได้อย่างเป็นสากล ไม่จำกัดเวลาและสถานที่ ดำรงคงอยู่ไม่เปลี่ยนแปลงตลอดไป ก่อให้เกิดหน้าที่โดยคำสั่งหรือห้ามมิให้กระทำความชั่วโดยข้อห้าม เป็นหน้าที่อันศักดิ์สิทธิ์ที่จะไม่บัญญัติกฎหมายให้ขัดแย้งกับกฎหมายธรรมชาติ และไม่อาจยกเลิกหรือทำให้กฎหมายนี้เสื่อมทรามลงได้ ไม่ว่าจะพิพากษาหรือประชาชนก็ไม่มีอำนาจที่จะปลดปล่อยเราให้พ้นจากกฎหมายดังกล่าว และเราไม่จำเป็นต้องพึ่งพาศักดิ์สิทธิ์หรือสิ่งอื่นใดนอกจากตัวเราเองที่จะเป็นผู้แสดงออกว่ากฎหมายนั้นเป็นอย่างใด หรือตีความว่ากฎหมายนั้นมีความหมายว่าอย่างไร” จะเห็นได้ว่า กฎหมายธรรมชาติดำเนินอยู่ตามธรรมชาติและมิใช่สถานะเหนือกว่ากฎหมายลายลักษณ์ที่รัฐบัญญัติขึ้น ซึ่งมนุษย์อาจค้นพบกฎเกณฑ์ดังกล่าวได้โดยอาศัยเหตุผลในตัวมนุษย์เอง ดังนั้น เหตุผลและสติปัญญาของมนุษย์จึงเป็นที่มาของกฎหมายธรรมชาติ⁸

ทฤษฎีกฎหมายธรรมชาติดำเนินอยู่ประจักษ์เพื่อจำกัดอำนาจของผู้ปกครอง โดยทำให้การปกครองเป็นของประชาชนส่วนใหญ่และให้ความสำคัญกับปัจเจกชนหรือมนุษย์แต่ละคน

⁸ ปรีดี เกษมทรัพย์, นิติปรัชญา, พิมพ์ครั้งที่ 2 (กรุงเทพฯ: คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2555), หน้า 329-331. และ เกรียงไกร เจริญธนาวัฒน์, หลักพื้นฐานกฎหมายมหาชน, พิมพ์ครั้งที่ 2 (กรุงเทพฯ: วิญญูชน, 2556), หน้า 396-397.

ซึ่งผู้ปกครองจะละเมิดสิทธิของบุคคลเหล่านี้ไม่ได้ นักบุญออกัสติน (Saint Augustine) นักปราชญ์ในคริสต์ศตวรรษที่ 4 และยังเป็นมุขนายกแห่งมุขมณฑลฮิปโป (Hippo) ทางตอนเหนือของทวีปแอฟริกา ซึ่งขณะนั้นเป็นส่วนหนึ่งของจักรวรรดิโรมัน (Roman Empire) ท่านเขียนหนังสือเรื่องนครของพระเจ้า (City of God) เพื่อแสดงให้เห็นว่ารัฐและสังคมแบ่งออกเป็นนครทางโลกกับนครของพระเจ้า โดยต่างก็อยู่ในอำนาจของพระเจ้าเช่นกัน ผู้ปกครองนครทางโลกมีหน้าที่ปกครองด้วยการออกคำสั่ง ด้วยความดีและความยุติธรรม รวมทั้งต้องได้รับการยอมรับจากผู้คนในสังคมด้วย ขณะที่นักบุญโทมัส อควีนาส (Saint Thomas Aquinas) บาทหลวงชาวอิตาลีซึ่งเป็นนักบวชคณะนักเทศน์ (Order of Preachers) หรือคณะดอมินิกัน (Dominican Order) ในศาสนาคริสต์ นิกายโรมันคาทอลิก รวมทั้งเป็นนักปรัชญาและนักเทววิทยาในคริสต์ศตวรรษที่ 13 ท่านได้รับอิทธิพลโดยตรงจากปรัชญากรีกโดยเฉพาะอย่างยิ่งอริสโตเติล (Aristotle) โดยเห็นว่านครทางโลกเกิดจากการรวมตัวกันของมนุษย์ภายใต้กฎเกณฑ์แห่งความยุติธรรมที่ทุกคนต่างยอมรับเพื่อประโยชน์ร่วมกัน ซึ่งอำนาจปกครองสังคมเกิดจากธรรมชาติ และพระเจ้าทรงเป็นที่มาของธรรมชาติ พระเจ้าจึงเป็นที่มาของอำนาจทั้งหมด อำนาจอธิปไตยเป็นของพระเจ้า แสดงออกโดยประชาชนซึ่งรวมกันเป็นสังคม แต่ประชาชนในสังคมอาจมอบให้ผู้อื่นผู้ใดใช้อำนาจนั้นแทนตนก็ได้ ซึ่งจะก่อให้เกิดรูปแบบการปกครองที่แตกต่างกัน ดังนั้น ตามแนวความคิดของกฎหมายธรรมชาติ ธรรมชาติและเหตุผลยังคงอยู่เหนืออำนาจทางการเมืองและกฎหมายของรัฐ⁹ นอกจากนี้ท่านยังได้อธิบายอีกว่า พระเจ้าเป็นผู้สร้างมนุษย์และสรรพสิ่งขึ้นโดยมีจุดมุ่งหมายที่แน่นอน ด้วยเหตุนี้สรรพสิ่งจึงดำเนินไปอย่างมีกฎเกณฑ์ตามธรรมชาติ โดยเฉพาะอย่างยิ่งมนุษย์มีธรรมชาติที่มีเหตุผล รู้ผิดชอบชั่วดีได้ และแม้มนุษย์จะต้องประสบกับความตกต่ำเพียงใด แต่มนุษย์ก็ยังมีสติปัญญาและเหตุผล ซึ่งจะสามารถก่อตั้งและพัฒนาสังคมให้เจริญขึ้นได้ ขณะเดียวกัน กฎหมายบ้านเมืองยังต้องสอดคล้องกับกฎหมายธรรมชาติด้วย มิฉะนั้นย่อมไม่มีค่าบังคับเป็นกฎหมาย เนื่องจากกฎหมายธรรมชาติมีสถานะคุณค่า และศักดิ์ศรีสูงกว่ากฎหมายบ้านเมือง¹⁰ ต่อมา ในคริสต์ศตวรรษที่ 17 และ 18 ปรัชญาของสำนักกฎหมายธรรมชาติได้เปลี่ยนจุดศูนย์กลางจากองค์พระผู้เป็นเจ้าในศาสนาคริสต์มาเป็นการให้ความสำคัญกับเหตุผลของมนุษย์และการตรากฎหมายขึ้นเพื่อกำจัดความไร้เหตุผลของจารีตประเพณีแห่งท้องถิ่น อันนำไปสู่การจัดทำประมวลกฎหมาย จนกระทั่งมีการใช้เหตุผลมาสร้างกฎหมายมหาชนขึ้นเพื่อกำจัดอำนาจของผู้ปกครองและคุ้มครองสิทธิตามธรรมชาติซึ่งมีอาจลบล้างได้ของมนุษย์ในที่สุด¹¹ ดังนั้น กฎหมายธรรมชาติ คือ ระเบียบระเบียบทางศีลธรรม (Moral Order) ในโลกหรือจักรวาล ซึ่งจะดำรงคงอยู่โดยอิสระไม่ขึ้นอยู่กับเจตจำนงหรืออำเภอใจของมนุษย์ และยังเป็นที่มาของกฎหมายบ้านเมืองอีกด้วย¹²

⁹ บวรศักดิ์ อุวรรณโณ, กฎหมายมหาชน เล่ม 1 วิวัฒนาการทางปรัชญาและลักษณะของกฎหมายมหาชนยุคต่าง ๆ, พิมพ์ครั้งที่ 11 (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2554), หน้า 48-49.

¹⁰ ปรีดี เกษมทรัพย์, นิติปรัชญา, หน้า 153-154, 160.

¹¹ บวรศักดิ์ อุวรรณโณ, กฎหมายมหาชน เล่ม 1 วิวัฒนาการทางปรัชญาและลักษณะของกฎหมายมหาชนยุคต่าง ๆ, หน้า 50.

¹² ปรีดี เกษมทรัพย์, นิติปรัชญา, หน้า 330-331.

2.1.3.2 ทฤษฎีกฎหมายบ้านเมือง

ทฤษฎีกฎหมายบ้านเมืองได้รับการสร้างขึ้นโดยสำนักกฎหมายบ้านเมือง (Legal positivism) ซึ่งมีแนวความคิดสำคัญว่ารัฐสร้างกฎหมายขึ้นด้วยความจงใจ โดยกฎหมายเป็นคำสั่งของรัฐอธิปัตย์เพื่อจัดระเบียบและมีสภาพบังคับถึงการกระทำภายนอกของประชาชน ไม่ใช่การบังคับในสิ่งที่เป็นความเชื่อภายในจิตใจ และไม่เกี่ยวข้องกับศีลธรรมหรือจารีตประเพณี สำนักกฎหมายบ้านเมืองพิจารณาความสมบูรณ์ของกฎหมาย แยกออกจากความยุติธรรมหรือหลักคุณค่าทางจริยธรรมใด ๆ ดังที่จอห์น ออสติน (John Austin) นักปรัชญาชาวอังกฤษในคริสต์ศตวรรษที่ 18 – 19 ได้กล่าวไว้ว่า “การดำรงอยู่ของกฎหมายเป็นคนละเรื่องกับปัญหาความถูกต้องชอบธรรมของกฎหมาย” เนื่องจากความสมบูรณ์ของกฎหมายดำรงอยู่ด้วยตัวเองจากการมีสภาพบังคับ ไม่จำเป็นต้องสัมพันธ์กับหลักคุณค่าทางจริยธรรม ศีลธรรม หรือความยุติธรรมใด ๆ ดังนั้น กฎหมายของรัฐอธิปัตย์จึงไม่อาจยุติธรรมได้ด้วยเหตุที่เป็นตัวกำหนดว่าสิ่งใดยุติธรรมหรืออยุติธรรม¹³ แนวความคิดดังกล่าวก่อให้เกิดการยกย่องว่ารัฐเป็นอำนาจสูงสุดและไม่อยู่ภายใต้บังคับแห่งกฎเกณฑ์อื่นใด ทำให้กฎหมายเป็นอำนาจของผู้ปกครองที่จะบังคับแก่ผู้ที่อยู่ใต้การปกครองให้จำใจต้องปฏิบัติตามเจตจำนงของผู้ปกครอง แทนที่จะเป็นเรื่องความถูกต้อง กฎหมายจึงเป็นกฎเกณฑ์ที่แยกจากกฎเกณฑ์ทางศีลธรรม ซึ่งความยุติธรรมตามกฎหมายอาจไม่เป็นธรรมก็ได้ ส่งผลให้นักกฎหมายไม่พยายามแสวงหาความเป็นธรรมอย่างสุดความสามารถ¹⁴

อย่างไรก็ตาม ในคริสต์ศตวรรษที่ 19 – 20 เริ่มมีแนวความคิดคัดค้านสำนักกฎหมายบ้านเมืองของนักปรัชญาในทวีปยุโรป โดยฟรองซัวส์ เซนี (Francois Gény) นักปรัชญาชาวฝรั่งเศสอธิบายว่า “ความเชื่อของนักกฎหมายชาวฝรั่งเศสตามแนวความคิดของสำนักอรรถาธิบายที่ว่าตัวบทอยู่เหนือสิ่งอื่นใด หรือทุกอย่างขึ้นอยู่กับตัวบท และถือว่าหลักกฎหมายย่อมมาจากตัวบทเท่านั้น เป็นความเข้าใจที่ผิด” พร้อมทั้งยืนยันด้วยว่านักกฎหมายไม่ควรใช้กฎหมายตามอำเภอใจหรือใช้เสรีภาพโดยปราศจากขอบเขต¹⁵ สำหรับในเยอรมนีมีขบวนการ Free Law Movement ซึ่งเสนอแนวความคิดว่าผู้พิพากษาควรค้นหากฎหมายตามความยุติธรรม โดยหากกฎหมายที่มีอยู่ไม่ชัดเจนก็ต้องวินิจฉัยคดีตามความคิดเกี่ยวกับความยุติธรรมที่วิญญูชนพึงยอมรับกัน หรือหากไม่มีความคิดเช่นนั้นก็ให้วินิจฉัยคดีตามมโนธรรมอติวิสัยของผู้พิพากษาผู้นั้น ขณะเดียวกัน รอสโค โปวาร์ด (Roscoe Pound) นักนิติปรัชญาชาวอเมริกันก็ได้เสนอแนวความคิดที่เรียกว่าธรรมเนียมศาสตร์หรือนิติศาสตร์เชิงสังคมวิทยา (Sociological Jurisprudence) หรือวิศวกรรมสังคม (Social Engineering) ซึ่งเป็นการปรุงแต่งสังคมมนุษย์ให้มีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นด้วยการใช้กฎหมายเป็นเครื่องมือในการปรับผลประโยชน์ที่ขัดกันในสังคมให้มีความกลมกลืนกันมากที่สุด โดยเปรียบเทียบสังคมเป็นเครื่องจักรและนักกฎหมายเป็นวิศวกรของสังคมนั้น ซึ่งการจะเป็นวิศวกรสังคมที่ดีนั้น

¹³ เกรียงไกร เจริญธนาวัฒน์, *หลักพื้นฐานกฎหมายมหาชน*, หน้า 398-399.

¹⁴ ปรีดี เกษมทรัพย์, *นิติปรัชญา*, หน้า 327-328.

¹⁵ เรื่องเดียวกัน, หน้า 267.

นอกจากจะต้องศึกษาหลักกฎหมายโดยแท้แล้ว ยังต้องศึกษาประวัติศาสตร์และกฎหมายเปรียบเทียบ มาช่วยยกระดับวิชานิติศาสตร์ให้สูงและชัดเจนขึ้น รวมทั้งสนใจศึกษาข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้นในสังคม เพื่อใช้เป็นข้อมูลสำหรับนักนิติบัญญัติและนักนิติศาสตร์ที่จะปรุงแต่งกฎหมายให้ดีขึ้นอย่างเที่ยงตรงด้วย¹⁶ ภายหลังกษัตริย์โลกได้รับประสบการณ์อันเจ็บปวดจากระบบเผด็จการในช่วงสงครามโลกครั้งที่สอง ซึ่งเป็นการกระทำที่โหดร้ายต่อมนุษยชาติโดยชอบด้วยกฎหมายบ้านเมือง ทำให้นักปรัชญาในทวีปยุโรป กลับมาให้ความสำคัญกับแนวความคิดของสำนักกฎหมายธรรมชาติ เนื่องจากมนุษย์ต้องการแสวงหา หลักการวินิจฉัยความถูกต้องของการกระทำของรัฐ ซึ่งกระบวนการต่อสู้เพื่อสิทธิมนุษยชนก็เป็นส่วนหนึ่ง ของการฟื้นฟูแนวความคิดนี้ด้วยเช่นกัน¹⁷

2.1.3.3 หลักทั่วไปของกฎหมายเกี่ยวกับสิทธิและเสรีภาพ

สิทธิ (Rights) เป็นประโยชน์ที่กฎหมายรับรองว่ามีอยู่และคุ้มครอง มิให้มีการละเมิดสิทธิ รวมทั้งบังคับให้เป็นไปตามสิทธิในกรณีที่มีการละเมิด¹⁸ กล่าวคือ ความชอบธรรม ที่บุคคลหนึ่งใช้อ้างต่อบุคคลอื่นเพื่อคุ้มครองหรือรักษาลประโยชน์ของตน หรือเป็นอำนาจที่กฎหมาย รับรองแก่บุคคลหนึ่งที่จะเรียกร้องให้บุคคลอื่นกระทำการบางอย่างโดยหนึ่งเพื่อให้เกิดประโยชน์แก่ตน และคุ้มครองมิให้มีการละเมิดสิทธิ รวมทั้งบังคับให้เป็นไปตามสิทธิดังกล่าวด้วย โดยกฎหมายนั้นอาจเป็น กฎหมายมหาชนหรือกฎหมายเอกชนก็ได้ ขณะที่สิทธิตามรัฐธรรมนูญ เป็นสิทธิตามกฎหมายมหาชน ซึ่งเป็นอำนาจที่รัฐธรรมนูญหรือกฎหมายสูงสุดของรัฐบัญญัติรับรองและคุ้มครองแก่บุคคลในการกระทำการ หรืองดเว้นกระทำการอย่างใดอย่างหนึ่ง รวมทั้งก่อให้เกิดสิทธิเรียกร้องที่จะไม่ให้บุคคลอื่น โดยเฉพาะอย่างยิ่ง องค์กรของรัฐเข้าแทรกแซงในขอบเขตแห่งสิทธิตามรัฐธรรมนูญของตน และในบางกรณีก็อาจก่อให้เกิด สิทธิเรียกร้องให้รัฐต้องดำเนินการอย่างใดอย่างหนึ่งเพื่อให้การใช้สิทธิตามรัฐธรรมนูญบรรลุผล ดังนั้น สิทธิตามรัฐธรรมนูญจึงเป็นความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นระหว่างบุคคลกับรัฐและเป็นสิทธิที่ผูกพันองค์กรของรัฐ ทุกองค์กรที่ต้องให้ความเคารพและคุ้มครองสิทธิตามรัฐธรรมนูญดังกล่าวเพื่อให้เกิดผลในทางปฏิบัติ ตัวอย่างเช่น สิทธิในชีวิต ร่างกาย ทรัพย์สิน ครอบครัว เกียรติยศ ชื่อเสียง ตลอดจนความเป็นอยู่ส่วนตัว สิทธิในกระบวนการยุติธรรม สิทธิในการได้รับการศึกษาจากรัฐ สิทธิในการได้รับบริการสาธารณสุข และสวัสดิการจากรัฐ สิทธิชุมชน สิทธิของผู้บริโภค และ สิทธิในการเข้าถึงข้อมูลหรือข่าวสารสาธารณะ ที่อยู่ในความครอบครองของหน่วยงานของรัฐ เป็นต้น¹⁹

¹⁶ เรื่องเดียวกัน, หน้า 272-278.

¹⁷ เรื่องเดียวกัน, หน้า 331.

¹⁸ หยุด แสงอุทัย, ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับกฎหมายทั่วไป, พิมพ์ครั้งที่ 18 (กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2553), หน้า 168.

¹⁹ เกรียงไกร เจริญธนาวัฒน์, หลักพื้นฐานกฎหมายมหาชน, หน้า 204-205.

เสรีภาพ (Liberty) หมายถึง สภาวะการณ์ของบุคคลที่มีอิสระในการกระทำการ หรือดเว้นกระทำการอย่างใดอย่างหนึ่งด้วยความประสงค์ของตนเอง โดยไม่อยู่ภายใต้การครอบงำหรือแทรกแซงของบุคคลอื่น กล่าวคือ เสรีภาพเป็นอิสระในการกำหนดตนเอง ขณะที่เสรีภาพตามรัฐธรรมนูญ หมายถึง อำนาจที่รัฐธรรมนูญได้บัญญัติรับรองและคุ้มครองแก่บุคคลที่จะกระทำการหรือดเว้นกระทำการอย่างใดอย่างหนึ่งก็ได้ โดยไม่ต้องให้รัฐหรือบุคคลอื่นใดดำเนินการส่งเสริมหรือเอื้ออำนวยให้การใช้เสรีภาพของตนบรรลุผลหรือสะดวกขึ้น ซึ่งรัฐหรือบุคคลอื่นมีหน้าที่เพียงไม่เข้าไปรบกวนการใช้เสรีภาพของบุคคลเท่านั้น ตัวอย่างของเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญ เช่น เสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น เสรีภาพในทางวิชาการ เสรีภาพในการประกอบอาชีพ เสรีภาพในการชุมนุม และเสรีภาพทางศาสนา เป็นต้น อย่างไรก็ตาม ปัจจุบันเสรีภาพมักต้องคำนึงถึงกฎเกณฑ์ของสังคมด้วย จึงมีการบัญญัติรับรองเสรีภาพเรื่องต่าง ๆ ไว้ในกฎหมายอย่างเป็นทางการ เพื่อให้ประชาชนรับรู้ว่าตนมีสิทธิและเสรีภาพเรื่องใดบ้าง และเพื่อให้รัฐตระหนักถึงสิทธิและเสรีภาพของประชาชนก่อนที่จะกระทำการหรือตรากฎหมายใดเสมอ²⁰

การรับรองและคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพนั้น เริ่มต้นจากแนวความคิดของสำนักกฎหมายธรรมชาติที่ว่า สิทธิและเสรีภาพของมนุษย์เป็นสิ่งที่มีความสำคัญและติดตัวมนุษย์แต่ละคนมาแต่กำเนิด ทั้งเสรีภาพในร่างกาย เสรีภาพทางความคิด เสรีภาพในการแสดงออก เสรีภาพในการเดินทาง และเสรีภาพในการนับถือศาสนา ล้วนเกิดขึ้นเองตามธรรมชาติสำหรับมนุษย์ทุกคน และมนุษย์แต่ละคนก็พึงมีเสรีภาพเหล่านี้เช่นกัน อีกทั้งไม่อาจเปลี่ยนแปลงหรือเพิกถอนได้ เว้นแต่ธรรมชาติจะเรียกคืนในยุคแรกเน้นการรับรองสิทธิและเสรีภาพให้แก่ปัจเจกชน แต่เมื่อรัฐถือกำเนิดขึ้น รัฐก็มีบทบาทปกครองดูแลประชาชนในรัฐและไม่อาจนิ่งเฉยต่อการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชนได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง รัฐสมัยใหม่ที่นิยมปกครองในระบอบประชาธิปไตย และสำหรับรัฐที่ใช้ระบบประมวลกฎหมาย (Civil law system) ก็มักมีการบัญญัติเรื่องดังกล่าวไว้ในรัฐธรรมนูญและกฎหมายของรัฐ ดังนั้น สำนักกฎหมายธรรมชาติจึงมีอิทธิพลต่อการรับรองและคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชนมากกว่าสำนักกฎหมายบ้านเมือง โดยสำนักกฎหมายบ้านเมืองไม่อาจปฏิเสธการรับรองสิทธิและเสรีภาพที่เป็นพื้นฐานของความเป็นมนุษย์ได้ เนื่องจากเป็นผลผลิตตามธรรมชาติที่ต้องยอมรับและนำมาบัญญัติเป็นกฎหมายลายลักษณ์อักษร ซึ่งถือเป็นการแปลงสภาพจากสิทธิและเสรีภาพตามธรรมชาติมาเป็นสิทธิและเสรีภาพตามกฎหมายบ้านเมือง ส่วนรัฐที่ใช้ระบบกฎหมายจารีตประเพณี (Common law system) ก็ปรากฏเรื่องดังกล่าวทั้งในรูปแบบของกฎหมายจารีตประเพณีและกฎหมายลายลักษณ์อักษรด้วยเช่นกัน²¹

แนวความคิดว่าด้วยสิทธิและเสรีภาพของประชาชนมักปรากฏอยู่ในรัฐธรรมนูญหรือกฎหมายสูงสุดของรัฐเสมอ ไม่ว่าจะเป็นรัฐธรรมนูญที่มีความเป็นประชาธิปไตยหรือไม่ก็ตาม เพียงแต่สิทธิและเสรีภาพของประชาชนในรัฐธรรมนูญที่ไม่มีความเป็นประชาธิปไตยอาจมีอยู่อย่างจำกัด

²⁰ เรื่องเดียวกัน, หน้า 205-207.

²¹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 197-198.

หรือเป็นไปตามที่รัฐกำหนดเท่านั้น ซึ่งมีทั้งรูปแบบการบัญญัติสิทธิและเสรีภาพของประชาชนไว้ในอารัมภบท หรือคำปรารภของรัฐธรรมนูญ อาทิ คำปรารภของรัฐธรรมนูญแห่งสาธารณรัฐฝรั่งเศส ลงวันที่ 4 ตุลาคม ค.ศ. 1958 (พ.ศ. 2501) ซึ่งนานาอารยประเทศต่างยอมรับว่ามีผลทางกฎหมายเทียบเท่ากับบทบัญญัติรัฐธรรมนูญ และรูปแบบการบัญญัติสิทธิและเสรีภาพของประชาชนแยกไว้เป็นหมวดหนึ่งในรัฐธรรมนูญ อาทิ หมวด 3 ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (พุทธศักราช 2550) อย่างไรก็ตาม ไม่ว่าจะบัญญัติไว้ในส่วนใดของรัฐธรรมนูญต่างก็มีเจตนารมณ์เพื่อแสดงความเป็นรูปธรรมของการรับรองและคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชนไว้ในรัฐธรรมนูญซึ่งเป็นกฎหมายที่มีลำดับศักดิ์สูงสุดของรัฐเช่นกัน²²

2.1.3.4 หลักร่วมไปเกี่ยวกับเสรีภาพทางความคิด

เสรีภาพทางความคิด (Freedom of thought หรือ Freedom of conscience หรือ Freedom of ideas) มีที่มาเชื่อมโยงกับเสรีภาพด้านอื่น ได้แก่ เสรีภาพในการพูด (Freedom of speech) เสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น (Freedom of expression) และเสรีภาพทางศาสนา (Freedom of religion) โดยการตระหนักถึงความคิดเกิดขึ้นครั้งแรกในสังคมกรีกราว 600 ปีก่อนคริสตกาล ซึ่งสังคมเจริญก้าวหน้าขึ้นจนมีความเป็นอยู่ที่มั่งคั่งสมบูรณ์ ทำให้ผู้คนมีเวลาคิดทบทวน และทำความเข้าใจถึงสิ่งต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น และมีบรรยากาศที่เอื้ออำนวยต่อการแสวงหาความรู้ โดยนักคิดชาวกรีกในยุคแรกเริ่มละทิ้งความคิดดั้งเดิมที่เข้าใจและอธิบายการกำเนิดของโลกและสรรพสิ่งด้วยจินตภาพหรือนิทานปรัมปรา หันมาใช้ความคิดและสติปัญญาของตน เพื่อแสวงหาหลักการหรือมูลเหตุแรกเริ่มของสรรพสิ่ง จนกระทั่งมีการใช้เหตุผลพิสูจน์และโต้แย้งกันในหมู่นักคิด ซึ่งเป็นพื้นฐานสำหรับการคิดอย่างมีเหตุผลลึกซึ้งและเป็นระบบสอดคล้องกันยิ่งขึ้นของนักคิดในยุคต่อมา²³

เฮราคลิตุส (Heraclitus the Ephesian) นักปรัชญาชาวเอเฟซัส ในช่วง 540 – 470 ปีก่อนคริสตกาล อธิบายว่า การที่สิ่งต่าง ๆ ดำเนินไปท่ามกลางความเปลี่ยนแปลง เนื่องจากมีเหตุผลสากล (Logos) เป็นตัวการควบคุมและบันดาลให้สิ่งต่าง ๆ ดำเนินไป การที่มนุษย์มีสติปัญญา (Wisdom) ทำให้สามารถเข้าใจความเป็นไปของสรรพสิ่งและเข้าใจมนุษย์ด้วยกันได้ดี²⁴ ขณะที่อานักซาโกรัส (Anaxagoras) นักปรัชญาชาวกรีกในช่วง 500 – 428 ปีก่อนคริสตกาล ได้จำแนกให้เห็นถึงความแตกต่างระหว่างสิ่งที่เป็นวัตถุกับจิต โดยอธิบายว่าการเคลื่อนไหวของสรรพสิ่งในโลก และจักรวาลดำเนินไปอย่างมีกฎเกณฑ์ เกิดจากพลังบางอย่างที่เรียกว่าเหตุผลหรือปัญญาของจักรวาล ซึ่งคล้ายกับจิตของมนุษย์ ส่งผลให้นักปรัชญาชาวกรีกในยุคต่อมาศึกษาระบบชาติของจิตและเหตุผลมากขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อการปกครองของกรีกเข้าสู่ยุคประชาธิปไตยและสามัญชนได้ก้าวเข้ามามีส่วนร่วม

²² เรื่องเดียวกัน, หน้า 207.

²³ ปรีดี เกษมทรัพย์, นิติปรัชญา, หน้า 94-95.

²⁴ กิรติ บุญเจือ, แก่นปรัชญากรีก, พิมพ์ครั้งที่ 2 (กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช, 2528), หน้า 17-19.

ในการปกครองบ้านเมืองมากขึ้น ทำให้เกิดความคิดเห็นที่แตกต่างและการใช้เหตุผลโต้แย้งและวิพากษ์วิจารณ์สิ่งต่าง ๆ ซึ่งผลักดันให้ชาวกรีกคิดและทำการต่าง ๆ ได้อย่างอิสระ แต่ในที่สุดกลับเสื่อมทรามลงจนกลายเป็นการคิดและการกระทำตามใจตนเองอย่างสุดโต่ง เกิดกลุ่มนักคิดซึ่งเรียกตนเองว่า ผู้ชาญฉลาดหรือผู้ทรงปัญญา (Sophist) ที่เชื่อมั่นว่าทุกคนสามารถก้าวไปสู่ความสำเร็จและความยิ่งใหญ่ในชีวิตได้ด้วยความสามารถ (Clever) ไม่ใช่ด้วยปัญญา (Wisdom) หรือความดี (Virtue) นักคิดกลุ่มนี้จึงถูกเปรียบเปรยว่าเป็นเสมือนนายความที่ไม่ใยดีต่อสัจธรรมในคดี เหตุการณ์นี้ส่งผลให้ความเชื่อทางศาสนาและความเคารพบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ รวมถึงความผูกพันกับขนบธรรมเนียมประเพณี ซึ่งล้วนแต่เคยเป็นเครื่องเหนี่ยวรั้งและควบคุมความคิดและความประพฤติของคนในสังคมไม่ได้รับการยอมรับนับถืออีกต่อไป²⁵ อย่างไรก็ตาม แนวความคิดดังกล่าวก็ถูกโต้แย้งโดยโสเครตีส (Socrates) เพลโต (Plato) และอริสโตเติล (Aristotle) นักปรัชญาชาวกรีกในช่วง 469 – 322 ปีก่อนคริสตกาล ซึ่งเป็นกลุ่มนักคิดคนสำคัญในประวัติศาสตร์ความคิดตะวันตกที่ยืนยันถึงความมีอยู่จริงของสัจธรรม ศีลธรรม และคุณธรรมที่ยังคงสืบทอดต่อกันมาจนถึงปัจจุบัน ต่อมา นักปรัชญาในสำนักสโตอิก (Stoicism) พยายามแสวงหาคูณค่าที่แท้จริงในการดำเนินชีวิต โดยเริ่มจากการอธิบายว่าโลก (World) หรือเอกภพ (Universe) ล้วนดำรงอยู่อย่างมีระเบียบ มีกฎเกณฑ์ และมีความสัมพันธ์เกี่ยวข้อยังกันอย่างมีเหตุผล เนื่องจากถูกจัดระเบียบจากเหตุผลสากล ดังนั้น คุณธรรมความดีก็คือการดำเนินชีวิตและการกระทำต่าง ๆ ที่สอดคล้องกับธรรมชาติ กฎหมายธรรมชาติ จึงเป็นสิ่งที่อยู่ในความคิดของมนุษย์และมีค่าบังคับในตนเองเหนือกว่ากฎหมายที่มนุษย์บัญญัติขึ้น และมนุษย์สามารถค้นพบสิ่งที่ผิดและถูกได้ด้วยตนเอง²⁶

ครั้นถึงยุคกลาง พระศาสนจักรคาทอลิก (Catholic Church) ซึ่งเป็นศูนย์กลางการปกครองทางศาสนาที่สำคัญ มีอิทธิพลต่อผู้คนในสมัยนั้นทั้งทางด้านความเชื่อทางศาสนาและวิทยาการ รวมทั้งได้นำทฤษฎีกฎหมายธรรมชาติมาใช้สนับสนุนความเชื่อของศาสนาคริสต์ โดยถือว่าเป็นกฎหมายที่สืบเนื่องมาจากเจตจำนงของพระเจ้า กฎหมายที่พระเจ้าทรงบัญญัติขึ้นจึงมีฐานะเหนือกว่ากฎหมายที่มนุษย์บัญญัติขึ้น ทำให้รัฐมีสถานะเป็นเพียงองค์กรหนึ่งภายใต้องค์กรศาสนาและมีอำนาจหน้าที่เพียงรักษาความสงบเรียบร้อยในสังคมเท่านั้น เนื่องจากบุคคลไม่อาจกระทำการใด ๆ ตามความคิดของตน อันขัดหรือแย้งต่อพระประสงค์ของพระเจ้าได้ และความมั่นคงของพระศาสนจักรคาทอลิกย่อมอยู่เหนือเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นทั้งปวง โดยหากผู้ใดวิพากษ์วิจารณ์ความมีอยู่ของพระเจ้าหรืออำนาจของสมเด็จพระสันตะปาปา (Pope) ผู้เป็นประมุขสูงสุดของพระศาสนจักรคาทอลิกแล้ว จะถูกกล่าวหาว่าเป็นพอมดมหรือผิดหรือนอกรีตและจะถูกลงโทษตามกฎหมายบ้านเมือง อย่างไรก็ตาม ในตอนปลายของยุคกลาง มีนักปรัชญาที่พยายามมุ่งใช้ความคิดทางเหตุผลมากกว่าศรัทธาทางศาสนา อาทิ ฮิวโก โกรติอุส

²⁵ ดับบลิว. ที. สเตซ, ปรัชญากรีก (A Critical History of Greek Philosophy), แปลโดย ปรีชา ช่างขวัญยืน, พิมพ์ครั้งที่ 1 (กรุงเทพฯ: สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย, 2514), หน้า 52-58.

²⁶ ปรีดี เกษมทรัพย์, นิติปรัชญา, หน้า 103-105, 121-126.

(Hugo Grotius) นักกฎหมายชาวดัตช์ในคริสต์ศตวรรษที่ 17 ซึ่งเสนอว่ากฎหมายธรรมชาติมีโครงสร้างที่เป็นอิสระ ไม่จำเป็นต้องอาศัยอำนาจจากพระเจ้า และมนุษย์ก็สามารถเข้าถึงกฎหมายธรรมชาติหรือเหตุผลที่ถูกต้องได้ด้วยตนเอง เนื่องจากมนุษย์เป็นสัตว์สังคมที่มีเหตุผลและมีความต้องการด้านจิตใจ ส่งผลให้ความเป็นสากลทางความคิดของศาสนาคริสต์ถูกโต้แย้งด้วยเหตุผลและการพิสูจน์ความจริงทางวิทยาศาสตร์ ประกอบกับเกิดความเสื่อมทางศีลธรรมภายในพระศาสนจักรคาทอลิกเอง อันเป็นผลให้เกิดกระบวนการปฏิรูปศาสนาครั้งใหญ่ในคริสต์ศตวรรษที่ 17 นำโดยบาทหลวงมาร์ติน ลูเธอร์ (Martin Luther) นักบวชคาทอลิกชาวเยอรมัน และฌอง กาลแวง (Jean Calvin) หรือจอห์น คาลวิน (John Calvin) นักเทววิทยาชาวฝรั่งเศส ซึ่งทั้งสองได้แยกตัวออกมาก่อตั้งนิกายโปรเตสแตนต์และมีส่วนผลักดันให้เกิดการเรียกร้องสิทธิตามธรรมชาติของบุคคลในการแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับศรัทธาและความเชื่อที่แตกต่างกันด้วย²⁷

จนกระทั่งเกิดรัฐสมัยใหม่ขึ้น ซึ่งประกอบด้วยพลังอำนาจทางการเมือง การปกครองของผู้ปกครอง และพลังอำนาจทางเศรษฐกิจของชนชั้นกลางที่พร้อมจะเสียภาษีเพื่อสนับสนุนอำนาจของผู้ปกครอง อันเป็นการประกันความมั่นคงในการแสวงหาผลประโยชน์ทางการค้าของตนเอง เมื่อระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ได้พัฒนาขึ้นจนมั่นคงแล้ว ชนชั้นกลางก็ได้เรียกร้องหลักประกันแห่งสิทธิและเสรีภาพตลอดจนทรัพย์สินของตนให้มั่นคงยิ่งขึ้น โดยเสนอว่าอำนาจหน้าที่ของรัฐมีจำกัดเฉพาะการรักษาความสงบเรียบร้อยและความมั่นคงของบ้านเมืองเท่านั้น รวมทั้งมีนักปรัชญาเสนอแนวความคิดที่เรียกว่าลัทธิเสรีนิยม (Liberalism) ซึ่งเชื่อในความดีและความมีเหตุผลของมนุษย์ และเป็นปฏิปักษ์ต่อการจำกัดสิทธิและเสรีภาพของเอกชนไม่ว่าทางด้านเศรษฐกิจ การเมือง หรือศาสนาและความเชื่อ ในที่สุดช่วงปลายคริสต์ศตวรรษที่ 18 ความก้าวหน้าทางวิทยาการอันเป็นผลมาจากการใช้เหตุผลและสติปัญญาของมนุษย์ ทำให้มนุษย์เกิดความเชื่อมั่นว่าจะสามารถเอาชนะธรรมชาติ เข้าถึงสัจธรรมสูงสุด รวมถึงใช้เหตุผลและสติปัญญาสร้างและกำหนดสรรพสิ่งให้ตีพร้อมได้ มนุษย์จึงไม่เพียงเข้าใจกฎหมายโดยอาศัยหลักเหตุผลเท่านั้น แต่ยังสามารถบัญญัติกฎหมายตามหลักเหตุผลได้ แม้กระทั่งพิจารณาข้อดีข้อเสียของสังคมอันนำไปสู่การล้มล้างระบอบการปกครองเก่าและสร้างระบอบการปกครองใหม่ที่ดีกว่า ดังจะเห็นได้จากความคิดความเชื่อในยุคของการปฏิวัติใหญ่ในทวีปยุโรปช่วงปลายคริสต์ศตวรรษที่ 18 จนถึงต้นคริสต์ศตวรรษที่ 19²⁸ นอกจากนี้ รัฐสมัยใหม่ยังยอมรับคุณค่าสำคัญของเสรีภาพทางความคิด ในฐานะที่เป็นคุณลักษณะเฉพาะตัวของมนุษย์ประการหนึ่ง โดยไม่คำนึงถึงเพศ เชื้อชาติ ศาสนา อายุ หรือคุณสมบัติอื่นของบุคคล สิทธิประเภทนี้จึงเป็นสิทธิตามธรรมชาติที่ไม่อาจถูกพรากไปจากบุคคลได้ เนื่องจากความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์จะต้องมีความสามารถทางความคิด การกระทำได้อันละเมิดต่อบุคคลในทางความคิดไม่ว่าจะโดยทางกายภาพหรือการบังคับทางจิตใจย่อมเป็นการลดศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์²⁹

²⁷ รียา เต็ดชาด. "เสรีภาพในการถือศาสนาและการเผยแพร่ศาสนาตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย," (วิทยานิพนธ์ปริญญาโท สาขาวิชานิติศาสตร์ คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2546), หน้า 5-6.

²⁸ ปรีดี เกษมทรัพย์, *นิติปรัชญา*, หน้า 174-176, 207.

²⁹ รียา เต็ดชาด. "เสรีภาพในการถือศาสนาและการเผยแพร่ศาสนาตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย," หน้า 12.

ซึ่งเกออร์ก เยลลิเนค (Georg Jellinek) นักกฎหมายมหาชนชาวเยอรมันช่วงต้นคริสต์ศตวรรษที่ 20 จัดเสรีภาพประเภทนี้ไว้ในกลุ่มสิทธิป้องกัน (Status Negativus) ซึ่งประชาชนสามารถดำเนินการได้เอง โดยที่รัฐไม่จำเป็นต้องเข้ามาเกี่ยวข้อง รัฐเพียงแต่รับรองการมีอยู่ของเสรีภาพเท่านั้น ซึ่งเสรีภาพดังกล่าว ก่อให้เกิดสิทธิเรียกร้องให้มีการระงับหรือยับยั้งการแทรกแซงของรัฐตามขอบเขตแห่งเสรีภาพของบุคคล ที่ได้รับการคุ้มครอง และใช้เป็นข้อพิจารณาว่าบทบัญญัติแห่งกฎหมายใดขัดต่อเสรีภาพนี้หรือไม่ รวมทั้งอาจเรียกร้องให้มีการแก้ไขเยียวยาจากรัฐในผลแห่งการกระทำละเมิดต่อเสรีภาพดังกล่าวได้อีกด้วย³⁰

2.1.3.5 หลักเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น

เดิมเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น (Freedom of expression) มีความหมายเฉพาะเสรีภาพในการพูด (Freedom of speech) เท่านั้น แต่ต่อมาได้ขยายขอบเขต รวมไปถึงเสรีภาพในการเขียน (Freedom of writing) และเมื่อมนุษย์รู้จักการพิมพ์และสามารถทำหนังสือพิมพ์แพร่หลายได้ก็ขยายขอบเขตรวมถึงเสรีภาพในการพิมพ์ (Freedom of press) ด้วย ปัจจุบันเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นมีความหมายครอบคลุมถึงการถ่ายทอดความคิดเห็นทุกรูปแบบ ไม่ว่าจะเป็นเสรีภาพในการสมาคม (Freedom of association) เสรีภาพในการรวมกลุ่ม (Freedom of assembly) เสรีภาพในการเดินขบวนประท้วง (Freedom of demonstration) เสรีภาพในการออกเสียงลงคะแนน (The right to vote) เสรีภาพในการรวมกันจัดตั้งพรรคการเมือง (The right to form a political party) และเสรีภาพในทางวิชาการ (Academic freedom)³¹

เสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นของประชาชนในแต่ละประเทศย่อมได้รับการรับรองและคุ้มครองจากรัฐภายใต้ขอบเขตของกฎหมายที่บัญญัติไว้ ซึ่งแม้ว่าบุคคลจะมีสิทธิและเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นได้อย่างเต็มที่ก็ตาม แต่การใช้สิทธิและเสรีภาพดังกล่าว ต้องไม่เป็นการละเมิดต่อสิทธิของบุคคลอื่นด้วย โดยกฎหมายระหว่างประเทศที่สำคัญที่ได้ให้การรับรองเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นไว้จำนวน 2 ฉบับ ได้แก่ ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน (Universal Declaration of Human Rights) ซึ่งข้อ 19 บัญญัติว่า “บุคคลทุกคนมีสิทธิที่จะมีเสรีภาพในความคิดเห็นและการแสดงความคิดเห็น รวมถึงเสรีภาพที่จะยึดถือความคิดเห็นของตนโดยปราศจากการแทรกแซง ตลอดจนเสรีภาพที่จะแสวงหา รับ และแจ้งข้อมูลข่าวสารและความคิดผ่านทางสื่อใด ๆ โดยไม่ต้องคำนึงถึงเขตแดน”³² และกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง

³⁰ บรรเจิด สิงคะเนติ, หลักพื้นฐานของสิทธิเสรีภาพและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์, พิมพ์ครั้งที่ 4 (กรุงเทพฯ: วิญญูชน, 2555), หน้า 52.

³¹ วิษณุ เครืองาม, "เสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น," วารสารนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ปีที่ 11 ฉบับที่ 4 (มีนาคม 2524): 570.

³² Article 19 of the Universal Declaration of Human Rights: “Everyone has the right to freedom of opinion and expression; this right includes freedom to hold opinions without interference and to seek, receive and impart information and ideas through any media and regardless of frontiers.”

(International Covenant on Civil and Political Rights) ซึ่งประเทศไทยเข้าเป็นภาคีด้วย ได้บัญญัติไว้ในข้อ 19 ว่า “(1) บุคคลทุกคนมีสิทธิที่จะยึดถือความคิดเห็นใดก็ได้โดยปราศจากการแทรกแซง (2) บุคคลทุกคนมีสิทธิที่จะมีเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น รวมถึงเสรีภาพที่จะแสวงหา รับ และแจ้งข้อมูลข่าวสารและความคิดผ่านทางสื่อใด ๆ โดยไม่ต้องคำนึงถึงเขตแดน ทั้งด้วยวาจา ลายลักษณ์อักษร การตีพิมพ์ รูปลักษณ์ทางศิลปะ หรือโดยอาศัยสื่ออื่นใดตามที่ประสงค์ (3) การใช้สิทธิตามที่บัญญัติในวรรคสองของข้อนี้ ต้องเป็นไปโดยมีหน้าที่และความรับผิดชอบพิเศษ จึงอาจตกอยู่ภายใต้ข้อจำกัดบางประการ ทั้งนี้ ตามที่กฎหมายบัญญัติและต้องเป็นเรื่องที่จำเป็นแก่ (ก) การเคารพต่อสิทธิหรือชื่อเสียงของบุคคลอื่น (ข) การรักษาความมั่นคงของชาติ ความสงบเรียบร้อย การสาธารณสุข หรือศีลธรรมอันดีของประชาชน”³³ นอกจากนี้ ข้อ 10 ของอนุสัญญาแห่งยุโรปว่าด้วยการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนและเสรีภาพขั้นพื้นฐาน (European Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms) ซึ่งใช้บังคับกับประเทศในภาคพื้นยุโรปก็ได้บัญญัติว่า “(1) บุคคลทุกคนมีสิทธิที่จะมีเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น รวมถึงเสรีภาพที่จะยึดถือความคิดเห็นของตน ตลอดจนเสรีภาพที่จะรับและแจ้งข้อมูลข่าวสารและความคิดโดยปราศจากการแทรกแซงจากอำนาจรัฐและไม่ต้องคำนึงถึงเขตแดน บทบัญญัตินี้มีได้ยกเว้นรัฐจากการอนุญาตประกอบกิจการกระจายเสียง กิจการโทรทัศน์ หรือโรงภาพยนตร์ (2) การแสดงออกซึ่งเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นต้องคำนึงถึงหน้าที่และความรับผิดชอบโดยอาจพิจารณาจากความเป็นปกติวิสัย เจื่อนใจ ข้อจำกัด หรือบทลงโทษตามที่กฎหมายบัญญัติ และความจำเป็นในสังคมประชาธิปไตย ผลประโยชน์ด้านความมั่นคงของรัฐ บูรณภาพแห่งดินแดน ความปลอดภัยสาธารณะ การรักษาความสงบเรียบร้อย การป้องกันอาชญากรรม การคุ้มครองสุขอนามัย ศีลธรรมอันดีของประชาชน การคุ้มครองชื่อเสียงหรือสิทธิของบุคคล การป้องกันการเปิดเผยข้อมูลที่เป็นความลับ และการดำรงไว้ซึ่งเขตอำนาจและความยุติธรรมของศาล”³⁴ อีกด้วย

³³ Article 19 of the International Covenant on Civil and Political Rights:

“1. Everyone shall have the right to hold opinions without interference.

2. Everyone shall have the right to freedom of expression; this right shall include freedom to seek, receive and impart information and ideas of all kinds, regardless of frontiers, either orally, in writing or in print, in the form of art, or through any other media of his choice.

3. The exercise of the rights provided for in paragraph 2 of this article carries with it special duties and responsibilities. It may therefore be subject to certain restrictions, but these shall only be such as are provided by law and are necessary: (a) For respect of the rights or reputations of others; (b) For the protection of national security or of public order (ordre public), or of public health or morals.”

³⁴ Article 10 Freedom of expression of the Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms:

“1. Everyone has the right to freedom of expression. This right shall include freedom to hold opinions and to receive and impart information and ideas without interference by public authority and regardless of frontiers. This article shall not prevent States from requiring the licensing of broadcasting, television or cinema enterprises.

2. The exercise of these freedoms, since it carries with it duties and responsibilities, may be subject to such formalities, conditions, restrictions or penalties as are prescribed by law and are necessary in a democratic society, in the interests of national security, territorial integrity or public safety, for the prevention of disorder or crime, for the protection of health or morals, for the protection of the reputation or rights of others, for preventing the disclosure of information received in confidence, or for maintaining the authority and impartiality of the judiciary.”

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (พุทธศักราช 2550) ก็ได้บัญญัติรับรองและคุ้มครองเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นไว้ในมาตรา 45 วรรคหนึ่งและวรรคสอง โดยบุคคลย่อมมีเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น การพูด การเขียน การพิมพ์ การโฆษณา และการสื่อความหมายโดยวิธีอื่น ซึ่งการจำกัดเสรีภาพดังกล่าวจะกระทำมิได้ เว้นแต่อาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมาย เฉพาะเพื่อรักษาความมั่นคงของรัฐ เพื่อคุ้มครองสิทธิ เสรีภาพ เกียรติยศ ชื่อเสียง สิทธิในครอบครัว หรือความเป็นอยู่ส่วนตัวของบุคคลอื่น เพื่อรักษาความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน หรือเพื่อป้องกันหรือระงับความเสื่อมทรามทางจิตใจหรือสุขภาพของประชาชนเท่านั้น นอกจากนี้ มาตรา 57 วรรคหนึ่ง ยังได้บัญญัติรับรองสิทธิของบุคคลในการแสดงความคิดเห็นของตนต่อหน่วยราชการ หน่วยงานของรัฐ รัฐวิสาหกิจ หรือราชการส่วนท้องถิ่น เพื่อนำไปประกอบการพิจารณาอนุญาต หรือการดำเนินโครงการหรือกิจกรรมใดที่อาจมีผลกระทบต่อคุณภาพสิ่งแวดล้อม สุขภาพอนามัย คุณภาพชีวิต หรือส่วนได้เสียสำคัญอื่นใดที่เกี่ยวกับตนหรือชุมชนท้องถิ่นอีกด้วย

2.1.3.6 หลักเสรีภาพทางศาสนา

ความเชื่อและความศรัทธาเป็นกระบวนการตอบสนองความต้องการทางจิตวิญญาณของมนุษย์แต่ละคน มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมและเป็นปัจจัยดึงดูดให้มนุษย์ที่มีความเชื่อแบบเดียวกันมาอยู่ร่วมกัน โดยมีสิ่งศักดิ์สิทธิ์ (The Sacred) ที่เชื่อและนับถือเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจร่วมกัน เนื่องจากธรรมชาติของมนุษย์ส่วนใหญ่มีความเชื่อในสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ซึ่งมีความลึกลับ เป็นอันตราย หรือสามารถให้คุณให้โทษได้ ตลอดจนถึงที่อยู่เหนือธรรมชาติ (Supernatural)³⁵ ความเชื่อทางศาสนา จึงเป็นความเชื่อที่ไม่ต้องการการวิพากษ์วิจารณ์ว่าความเชื่อใดผิดหรือถูก หรือมีค่าควรแก่การเคารพนับถือ มากกว่ากันเพียงใด³⁶ สำหรับสาระสำคัญของเสรีภาพทางศาสนาสามารถพิจารณาได้จากลักษณะการใช้เสรีภาพทางศาสนาซึ่งจำแนกออกเป็น 4 ประการ ดังต่อไปนี้

(1) เสรีภาพในการนับถือศาสนาหรือความเชื่อ (Liberty of conscience) มีความหมายรวมถึงเสรีภาพในการยึดมั่นศรัทธาหรือมีความเชื่อแตกต่างจากบุคคลอื่น ทั้งความเชื่อของศาสนาหนึ่งหรือความเชื่อที่ไม่อาจถือเป็นศาสนา เสรีภาพที่จะไม่นับถือศาสนาใด ๆ และเสรีภาพที่จะเปลี่ยนไปนับถือศาสนาหรือความเชื่ออื่นด้วย³⁷

(2) เสรีภาพในการปฏิบัติตามความเชื่อ (Liberty of action) หมายถึง เสรีภาพในการสักการบูชา การปฏิบัติตามพิธีกรรมต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทางศาสนา การประกอบพิธีกรรม

³⁵ สุวัฒน์ จันทรวงศ์, ความเชื่อของมนุษย์เกี่ยวกับปรัชญาและศาสนา, พิมพ์ครั้งที่ 1 (กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ, 2540), หน้า 265. อ้างถึงใน รียา เด็ดขาด. "เสรีภาพในการถือศาสนาและการเผยแพร่ศาสนาตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย," หน้า 18.

³⁶ รียา เด็ดขาด. "เสรีภาพในการถือศาสนาและการเผยแพร่ศาสนาตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย," หน้า 19.

³⁷ เรื่องเดียวกัน

และการแสดงออกถึงสัญลักษณ์และประเพณีที่ปฏิบัติต่อกันมาจนเป็นกฎเกณฑ์ เช่น การบริโภคอาหารหรือการแต่งกาย เป็นต้น เสรีภาพลักษณะนี้อาจกระทำโดยบุคคลคนเดียวหรือหมู่คณะ และอาจกระทำในที่สาธารณะหรือที่ส่วนตัวก็ได้³⁸ อย่างไรก็ตาม มีคดีพิพาทที่น่าสนใจเกิดขึ้นที่สาธารณรัฐฝรั่งเศส (République Française) ในปี พ.ศ. 2537 (ค.ศ. 1994) กรณีที่นักเรียนหญิงสองคนซึ่งนับถือศาสนาอิสลามไม่ยอมถอดฮิญาบหรือผ้าคลุมศีรษะออกในชั่วโมงเรียนวิชาฮิสตอรี ทั้งที่โรงเรียนมีกฎหมายห้ามนักเรียนสวมผ้าคลุมศีรษะในห้องเรียน โรงเรียนจึงมีคำสั่งพักการเรียนนักเรียนทั้งสองเป็นเวลา 7 วัน คดีดังกล่าวขึ้นสู่การพิจารณาของสภาแห่งรัฐ (Conseil d'État) หรือศาลปกครองสูงสุดของฝรั่งเศส โดยศาลวินิจฉัยว่า “แม้ข้อ 10 ของคำประกาศสิทธิมนุษยชนและพลเมืองของฝรั่งเศส (Déclaration des droits de l'homme et du citoyen) ลงวันที่ 26 สิงหาคม ค.ศ. 1789 (พ.ศ. 2332) จะบัญญัติให้บุคคลมีเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นต่าง ๆ รวมถึงการแสดงความคิดเห็นทางศาสนา แต่ต้องไม่ขัดต่อความสงบเรียบร้อยตามที่กฎหมายกำหนดไว้ และมาตรา 1 ของรัฐธรรมนูญแห่งสาธารณรัฐฝรั่งเศสจะบัญญัติว่า ฝรั่งเศสเป็นสาธารณรัฐหนึ่งเดียวจะแบ่งแยกมิได้ เป็นของประชาชน เป็นประชาธิปไตย และเป็นของสังคมสาธารณรัฐที่รับรองถึงความเสมอภาคตามกฎหมายของประชาชน โดยไม่แบ่งแยกแหล่งกำเนิด เชื้อชาติ หรือศาสนา และสาธารณรัฐจะเคารพต่อความเชื่อของทุกนิกาย ประกอบกับมาตรา 10 แห่งกฎหมายฉบับลงวันที่ 10 กรกฎาคม ค.ศ. 1989 (พ.ศ. 2532) จะได้บัญญัติให้นักเรียนมีเสรีภาพในการรับรู้ข้อมูลข่าวสารและการแสดงออกต่าง ๆ ภายใต้หลักความหลากหลายและเป็นกลางก็ตาม แต่การแสดงออกซึ่งเสรีภาพดังกล่าวจะต้องไม่กระทบกระเทือนต่อการเรียนการสอนในโรงเรียน และต้องคำนึงถึงสิทธิและเสรีภาพของบุคคลอื่นด้วย ศาลเห็นว่าคำสั่งห้ามมิให้นักเรียนสวมผ้าคลุมหน้าไม่มีวัตถุประสงค์ที่จะห้ามมิให้นักเรียนแสดงออกซึ่งความเชื่อทางศาสนาอย่างเด็ดขาด แต่เป็นไปเพื่อความปลอดภัยในการฝึกฮิสตอรีของนักเรียน”³⁹

(3) เสรีภาพในการเลือกนับถือศาสนาหรือความเชื่อ (Liberty of choice) หมายถึง การที่บุคคลไม่ถูกบังคับให้เสียเสรีภาพในการนับถือศาสนาหรือเลือกนับถือศาสนา รวมถึงสิทธิที่จะเปลี่ยนศาสนาหรือความเชื่อ การจูงใจให้บุคคลนับถือศาสนาหรือความเชื่ออย่างหนึ่ง สิทธิที่จะดำรงไว้ซึ่งความเชื่อที่ศรัทธาโดยไม่ถูกบังคับให้นับถือศาสนาอื่นไม่ว่าทางตรงหรือทางอ้อม และนโยบายหรือการกระทำอื่นใดที่มุ่งให้เกิดผลคล้ายคลึงกัน ทั้งการตัดสิทธิเข้าเรียนในสถานศึกษา การรักษาพยาบาลที่ขัดกับความเชื่อ หรือการใช้ข้อจำกัดที่ไม่สมควรในการลดทอนเสรีภาพดังกล่าว⁴⁰

³⁸ เรื่องเดียวกัน, หน้า 20.

³⁹ "เสรีภาพในการนับถือศาสนาภายในโรงเรียน (คดี M.et Mme, Aoukili)," วารสารกฎหมายปกครอง, เล่มที่ 15 ตอน 3 (ธันวาคม 2539): 304-306.

⁴⁰ รียา เด็ดขาด. "เสรีภาพในการถือศาสนาและการเผยแพร่ศาสนาตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย," หน้า 20-21.

(4) เสรีภาพในการเผยแผ่ศาสนาหรือความเชื่อ (Liberty of propagating of the faith) หมายถึง เสรีภาพในการสั่งสอนและการปฏิบัติกิจทางศาสนาหรือความเชื่อ เสรีภาพที่จะประกาศความเชื่อของตนเองและชักชวนให้บุคคลอื่นเชื่อหรือปฏิบัติตาม รวมถึงเสรีภาพที่จะก่อตั้งศาสนาหรือความเชื่อขึ้นใหม่โดยไม่ต้องได้รับอนุญาตจากรัฐ แต่ต้องไม่เป็นการโฆษณาชวนเชื่อให้ทำสงครามหรือสนับสนุนให้เกิดความเกลียดชังในเชื้อชาติ เผ่าพันธุ์ หรือศาสนาได้อันนำไปสู่การเลือกปฏิบัติ นอกจากนี้ การเผยแผ่ศาสนาหรือความเชื่อยังรวมถึงการดำเนินการที่กำหนดขึ้นโดยองค์กรศาสนา ในฐานะที่เป็นกิจกรรมพื้นฐานของศาสนา อาทิ เสรีภาพในการเลือกผู้นำทางศาสนา พระสงฆ์ นักบวช ผู้ทำงานเผยแผ่ศาสนา และครูสอนศาสนา เสรีภาพในการจัดตั้งสถานที่สอนศาสนา และเสรีภาพในการเตรียมการ จัดทำ และจัดพิมพ์หนังสือหรืออุปกรณ์ที่ใช้ในการเผยแผ่ศาสนาด้วย⁴¹

เสรีภาพทางศาสนานับเป็นเสรีภาพทางความคิดประการหนึ่งที่มนุษย์ได้ใช้ความสามารถในการคิดแสวงหาเหตุผลและวิเคราะห์ความถูกต้องและเหมาะสมเพื่อสนองตอบความต้องการทางจิตใจตามที่ตนศรัทธา ซึ่งรัฐมีหน้าที่ต้องรับรองและคุ้มครองการใช้เสรีภาพดังกล่าวของประชาชน โดยไม่อาจตรากฎหมายหรือใช้อำนาจกระทำการใดอันเป็นการบังคับให้บุคคลนับถือหรือปฏิบัติตามความเชื่อของศาสนาใดศาสนาหนึ่ง เปียดเบียนศาสนา หรือขัดขวางมิให้บุคคลแสดงออกซึ่งความเชื่อทางศาสนาได้ อย่างไรก็ตาม เสรีภาพทางความคิดมีความหมายรวมถึงเสรีภาพที่จะเชื่อหรือไม่เชื่อถึงลัทธิทางการเมือง เศรษฐกิจ หรือคำสอนทางศีลธรรมที่แตกต่างจากหลักการของศาสนา ทั้งมนุษยนิยมหรือจิตนิยมก็ตาม และบางกรณีเสรีภาพทางความคิดก็ไม่เกี่ยวข้องกับศีลธรรมแต่อย่างใด อาทิ ลัทธิพิธี (cult) และลัทธิความเชื่อ (belief) จำนวนมากที่มาจากไสยศาสตร์ ขณะที่เสรีภาพทางศาสนาตั้งอยู่บนรากฐานทางศีลธรรมและได้รับการรับรองที่ปราศจากเงื่อนไขใด ๆ⁴² โดยรัฐอาจแสดงบทบาทในการดำเนินการเพื่อให้บรรลุถึงเป้าหมายของเสรีภาพดังกล่าวได้ 2 ลักษณะ ดังต่อไปนี้

(1) ลักษณะทางลบ กล่าวคือ ในสังคมที่ประกอบด้วยสมาชิกที่นับถือศาสนาต่างกันและเกิดความขัดแย้งระหว่างศาสนิกชนเสมอ รัฐจะวางตัวเป็นกลางทางศาสนา และไม่มีความสัมพันธ์ทั้งทางสนับสนุนหรือส่งเสริมศาสนาหรือความเชื่อใดเป็นพิเศษ โดยหลักประกันเสรีภาพทางศาสนาจะแสดงออกด้วยการห้ามมิให้รัฐสภาดรากรกฎหมายเกี่ยวกับศาสนา⁴³ ตัวอย่างเช่น รัฐธรรมนูญแห่งสหรัฐอเมริกาแก้ไขเพิ่มเติม ฉบับที่ 1 (First Amendment to the United States Constitution) บัญญัติว่า “รัฐสภาจะตรากรกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการสถาปนาศาสนา หรือห้ามการใช้เสรีภาพในการปฏิบัติศาสนกิจ หรือตัดทอนเสรีภาพในการพูด หรือการตีพิมพ์ หรือสิทธิของประชาชนในการชุมนุม

⁴¹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 21.

⁴² เรื่องเดียวกัน, หน้า 17-18.

⁴³ เรื่องเดียวกัน, หน้า 14.

โดยสงบ และการยื่นเรื่องราวร้องทุกข์ต่อรัฐบาลไม่ได้”⁴⁴ หรือในประเทศที่ปกครองด้วยระบอบสังคมนิยม มีการเบียดเบียนศาสนาทั้งในทางรูปธรรมและนามธรรม โดยรัฐได้ขัดขวางการแสดงออกซึ่งความเชื่อทางศาสนาด้วยการห้ามมิให้เผยแพร่ศาสนาและปรับเปลี่ยนศาสนสถานไปใช้ประโยชน์ด้านอื่น⁴⁵ เป็นต้น

(2) **ลักษณะทางบวก** กล่าวคือ เมื่อศาสนาได้กระทำคุณประโยชน์ และมีบทบาทพัฒนาประเทศด้านต่าง ๆ รัฐจึงต้องส่งเสริม สนับสนุน ร่วมมือ และอำนวยความสะดวกให้แก่องค์กรศาสนาได้ดำเนินการกิจเพื่อประโยชน์สุขของประชาชนในรัฐ ซึ่งเป็นการตอบสนองความต้องการส่วนรวมอันเป็นส่วนหนึ่งของประโยชน์มหาชน รวมทั้งสร้างความปรองดองระหว่างศาสนิกชนต่างศาสนาให้อยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข⁴⁶ ซึ่งความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับศาสนาถือเป็นส่วนสำคัญของปรัชญาทางการเมืองตะวันตกโดยเฉพาะประเทศเสรีประชาธิปไตย แต่เดิมประเทศเหล่านี้มีการสถาปนาศาสนาประจำชาติ โดยผู้ปกครองต้องการให้เกิดและดำรงไว้ซึ่งความสงบเรียบร้อยระหว่างศาสนา มากกว่าการให้หลักประกันเกี่ยวกับความเท่าเทียมกันทางศาสนา แม้ต่อมาจะมีการแยกองค์กรศาสนาออกจากรัฐและบัญญัติหลักการนี้ไว้ในรัฐธรรมนูญของบางประเทศก็ตาม แต่ยังคงมีความช่วยเหลือและร่วมมือกันระหว่างรัฐกับองค์กรศาสนา ซึ่งรัฐมักให้ความสำคัญต่อองค์กรศาสนาประจำชาติมากกว่าศาสนาอื่น⁴⁷ ส่วนความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับองค์กรศาสนาในประเทศตะวันออกซึ่งมีประวัติศาสตร์ทางวัฒนธรรมและประเพณีอันเก่าแก่จะมีลักษณะพึ่งพาอาศัยกัน โดยองค์กรศาสนาจะมีข้อคำสอนที่ส่งเสริมและสนับสนุนรัฐ ขณะที่รัฐก็อุปถัมภ์เกื้อกูลองค์กรศาสนา ทำให้ศาสนาในประเทศเหล่านี้มีความสำคัญทั้งในระดับบุคคลและระดับสังคม รวมทั้งมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับรัฐอีกด้วย⁴⁸

ภายหลังสงครามโลกครั้งที่สอง เสรีภาพทางศาสนาได้รับการรับรองในกฎหมายระหว่างประเทศและข้อตกลงระหว่างประเทศ โดยอารัมภบทของกฎบัตรสหประชาชาติ (Charter of the United Nations) ซึ่งมีผลใช้บังคับเมื่อวันที่ 24 ตุลาคม พ.ศ. 2488 (ค.ศ. 1945) ได้ยืนยันถึงสิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐานในศักดิ์ศรีและคุณค่าของความเป็นมนุษย์ สิทธิของชายและหญิงที่เท่าเทียมกันทั้งในประเทศใหญ่และเล็ก ประกอบด้วยข้อ 55 และข้อ 56 ของกฎบัตรสหประชาชาติที่บัญญัติความร่วมมือระหว่างประเทศในการส่งเสริมการเคารพและการปฏิบัติตามสิทธิมนุษยชน และเสรีภาพขั้นพื้นฐานสำหรับมนุษย์ทุกคนโดยปราศจากการแบ่งแยกทางด้านเชื้อชาติ เพศ ภาษา

⁴⁴ มานิตย์ จุมปา และพรสันต์ เลี้ยงบุญเลิศชัย, รัฐธรรมนูญแห่งสหรัฐอเมริกา คำอธิบายเรียงมาตราพร้อมคำพิพากษาศาลฎีกา, พิมพ์ครั้งที่ 1 (กรุงเทพฯ: วิญญูชน, 2552), หน้า 249.

⁴⁵ อมรา พงศาพิชญ์, “หน่วยที่ 7 พุทธศาสนาชาวบ้าน,” ใน เอกสารการสอนชุดวิชา 12304 ความเชื่อและศาสนาในสังคมไทย, สาขาวิชาศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, พิมพ์ครั้งที่ 2, (กรุงเทพฯ: บริษัท ประชาชน จำกัด, 2535), หน้า 644. อ้างถึงใน รียา เด็ดขาด. “เสรีภาพในการถือศาสนาและการเผยแพร่ศาสนาตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย,” หน้า 14-15.

⁴⁶ รียา เด็ดขาด. “เสรีภาพในการถือศาสนาและการเผยแพร่ศาสนาตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย,” หน้า 15.

⁴⁷ Leszek Lech Garlicki, “Perspectives on Freedom of Conscience and Religion in the Jurisprudence of Constitutional Courts,” Brigham Young University Law Review, Volume 2001 Issue 2 (2001): 468, 476-478.

⁴⁸ รียา เด็ดขาด. “เสรีภาพในการถือศาสนาและการเผยแพร่ศาสนาตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย,” หน้า 15-16.

หรือศาสนา จนกระทั่งมีการประกาศใช้บังคับปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน (Universal Declaration of Human Rights) เมื่อวันที่ 10 ธันวาคม พ.ศ. 2491 (ค.ศ. 1948) ซึ่งข้อ 18 ของปฏิญญาดังกล่าว บัญญัติว่า “ทุกคนมีสิทธิในเสรีภาพทางความคิด มโนธรรม และศาสนา รวมถึงเสรีภาพที่จะเปลี่ยนศาสนา หรือความเชื่อ และเสรีภาพที่จะเผยแพร่ศาสนาหรือความเชื่อ โดยการสอน การปฏิบัติ การสักการบูชา และการประกอบพิธีกรรม ไม่ว่าจะกระทำโดยบุคคลคนเดียวหรือหมู่คณะ และอาจกระทำในที่สาธารณะ หรือในที่ส่วนตัวก็ได้” ต่อมา คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งสหประชาชาติ (United Nations Commission on Human Rights) หรือปัจจุบันคือคณะมนตรีสิทธิมนุษยชนแห่งสหประชาชาติ (United Nations Human Rights Council) ได้จัดทำกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมือง และสิทธิทางการเมือง (International Covenant on Civil and Political Rights) ซึ่งสมัชชาใหญ่แห่งสหประชาชาติ (United Nations General Assembly) ได้ให้การรับรองเมื่อวันที่ 16 ธันวาคม พ.ศ. 2509 (ค.ศ. 1966) และมีผลใช้บังคับเมื่อวันที่ 23 มีนาคม พ.ศ. 2519 (ค.ศ. 1976) โดยข้อ 18 ของกติกาดังกล่าว บัญญัติรับรองสิทธิของบุคคลทุกคนในเสรีภาพทางความคิด มโนธรรม และศาสนา ซึ่งรวมถึงเสรีภาพในการมีหรือนับถือศาสนา หรือมีความเชื่อตามคตินิยมของตน และเสรีภาพในการแสดงออกทางศาสนา หรือความเชื่อของตนโดยการสักการบูชา การปฏิบัติ การประกอบพิธีกรรม และการสอน ไม่ว่าจะโดยลำพังตนเองหรือในชุมชนร่วมกับผู้อื่น และไม่ว่าต่อสาธารณชนหรือเป็นการส่วนตัว โดยบุคคลต้องไม่ถูกบีบบังคับให้เสียเสรีภาพในการมีหรือนับถือศาสนาหรือความเชื่อของตน และเสรีภาพในการแสดงออกทางศาสนาหรือความเชื่อของบุคคลอาจอยู่ภายใต้ข้อจำกัดตามกฎหมาย ซึ่งต้องเป็นไปตามความจำเป็นเพื่อรักษาความปลอดภัย ความสงบเรียบร้อย สุขอนามัย หรือศีลธรรมของประชาชน หรือเพื่อคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพขั้นพื้นฐานของบุคคลอื่นเท่านั้น ประกอบกับข้อ 27 ของกติกานี้ก็ได้บัญญัติคุ้มครองสิทธิของชนกลุ่มน้อยทางเผ่าพันธุ์ ศาสนา หรือภาษาที่จะมีวัฒนธรรมของตนเอง หรือนับถือและประกอบพิธีกรรมทางศาสนาของตนเอง หรือใช้ภาษาของตนเองภายในชุมชนร่วมกับสมาชิกคนอื่นของกลุ่มอีกด้วย⁴⁹

นอกจากนี้ องค์การสหประชาชาติยังได้ผลักดันกฎหมายสิทธิมนุษยชนระหว่างประเทศซึ่งมีลักษณะเป็นการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนเฉพาะเรื่อง ได้แก่ อนุสัญญาาระหว่างประเทศว่าด้วยการจัดการเลือกปฏิบัติทางเชื้อชาติทุกรูปแบบ (International Convention on the Elimination of All Forms of Racial Discrimination) โดยมีผลใช้บังคับเมื่อวันที่ 4 มกราคม พ.ศ. 2512 (ค.ศ. 1969) ซึ่งข้อ 5 ของอนุสัญญานี้ได้บัญญัติห้ามและจัดการเลือกปฏิบัติทางเชื้อชาติทุกรูปแบบ และประกันสิทธิของทุกคนให้มีความเสมอภาคกันตามกฎหมาย โดยไม่แบ่งแยกเชื้อชาติ สีผิว หรือชาติหรือเผ่าพันธุ์กำเนิด รวมถึงสิทธิในการมีเสรีภาพทางความคิด มโนธรรม และศาสนา ดังนั้น การที่เสรีภาพทางศาสนาได้รับการรับรองและยืนยันไว้ในพันธกรณีระหว่างประเทศ ซึ่งมีผลผูกพันประเทศต่าง ๆ รวมถึงประเทศไทย

⁴⁹ รียา เต็ดชาต. "เสรีภาพในการถือศาสนาและการเผยแพร่ศาสนาตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย," หน้า 25-27.

ที่ได้แสดงเจตจำนงเข้าเป็นภาคีด้วย เสรีภาพทางศาสนาจึงมิใช่อุดมการณ์เฉพาะสังคมตะวันตก หรือเป็นเรื่องที่อยู่ในเขตอำนาจภายในเฉพาะประเทศใดประเทศหนึ่งอีกต่อไป แต่มีคุณค่าที่จะต้อง ได้รับการคุ้มครองและถือปฏิบัติอย่างเป็นสากล⁵⁰

สำหรับประเทศไทยมีการบัญญัติรับรองและคุ้มครองเสรีภาพทางศาสนาไว้ ทั้งในส่วนของคำปรารภและบทบัญญัติหลายมาตราของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (พุทธศักราช 2550) ซึ่งวิทยานิพนธ์เล่มนี้จะได้นำเสนอข้อมูลดังกล่าวอย่างละเอียดในลำดับต่อไป

2.1.3.7 หลักเสรีภาพในการรวมกลุ่ม

เสรีภาพในการรวมกลุ่ม (Freedom of assembly) อาจเรียกอีกชื่อหนึ่งว่า เสรีภาพในการชุมนุมหรือเสรีภาพในการสมาคม (Freedom of association) เป็นส่วนหนึ่งของเสรีภาพ ในการแสดงความคิดเห็น ซึ่งถือว่าเสรีภาพในการรวมกลุ่มเป็นการถ่ายทอดความคิดเห็นรูปแบบหนึ่ง และเป็นสิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐาน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อดำเนินกิจกรรมอย่างใดอย่างหนึ่งตามที่สมาชิก ของกลุ่มนั้นตกลงร่วมกัน เช่น การรวมกลุ่มทางเศรษฐกิจทั้งในระดับท้องถิ่น ระดับประเทศ และระดับสากล การรวมกลุ่มของแรงงาน การรวมกลุ่มของบุคคลที่มีอุดมการณ์ทางการเมืองเหมือนกันเป็นพรรคการเมือง หรือการรวมกลุ่มของบุคคลที่มีความเชื่อทางศาสนาเดียวกันเป็นองค์กรศาสนา เป็นต้น ซึ่งข้อ 20 (1) ของปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน บัญญัติว่า “บุคคลทุกคนมีสิทธิในเสรีภาพในการชุมนุม และการสมาคมโดยสงบ”⁵¹ และกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง ซึ่งประเทศไทยเข้าเป็นภาคีด้วยได้บัญญัติไว้ในข้อ 21 ว่า “สิทธิในการชุมนุมโดยสงบย่อมได้รับการรับรอง การจำกัดการใช้สิทธินี้จะกระทำมิได้ เว้นแต่จะมีกฎหมายบัญญัติไว้และต้องเป็นไปเท่าที่จำเป็นสำหรับ สังคมประชาธิปไตย เพื่อประโยชน์แห่งความมั่นคงของชาติหรือความปลอดภัยสาธารณะ ความสงบเรียบร้อย การสาธารณสุข ศีลธรรมอันดีของประชาชน หรือการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของบุคคลอื่น”⁵²

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (พุทธศักราช 2550) มีการบัญญัติ รับรองและคุ้มครองเสรีภาพในการรวมกลุ่มไว้ในมาตรา 64 โดยบุคคลมีเสรีภาพในการรวมกันเป็นสมาคม สหภาพ สหพันธ์ สหกรณ์ กลุ่มเกษตรกร องค์กรเอกชน องค์กรพัฒนาเอกชน หรือหมู่คณะอื่น รวมถึง

⁵⁰ เรื่องเดียวกัน, หน้า 27-29

⁵¹ Article 20 of the Universal Declaration of Human Rights:

“1. Everyone has the right to freedom of peaceful assembly and association.

2. No one may be compelled to belong to an association.”

⁵² Article 21 of the International Covenant on Civil and Political Rights: “The right of peaceful assembly shall be recognized. No restrictions may be placed on the exercise of this right other than those imposed in conformity with the law and which are necessary in a democratic society in the interests of national security or public safety, public order (ordre public), the protection of public health or morals or the protection of the rights and freedoms of others.”

การรวมกลุ่มของข้าราชการและเจ้าหน้าที่ของรัฐแต่ต้องไม่กระทบประสิทธิภาพในการบริหารราชการแผ่นดินและความต่อเนื่องในการจัดทำบริการสาธารณะ ซึ่งการจำกัดเสรีภาพประเภทนี้จะกระทำมิได้ เว้นแต่อาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายเฉพาะเพื่อคุ้มครองประโยชน์ส่วนรวมของประชาชน รักษาความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน หรือป้องกันมิให้มีการผูกขาดตัดตอนในทางเศรษฐกิจเท่านั้น นอกจากนี้ ในการดำเนินการตามแนวนโยบายด้านเศรษฐกิจของรัฐ มาตรา 84 (8) และ (9) ยังได้บัญญัติส่งเสริมและสนับสนุนการรวมกลุ่มของเกษตรกรในรูปของสภาเกษตรกรและสหกรณ์ การรวมกลุ่มอาชีพหรือวิชาชีพ รวมถึงการรวมกลุ่มของประชาชนเพื่อดำเนินกิจการด้านเศรษฐกิจด้วย

การที่องค์กรศาสนาคริสต์ในประเทศไทยสามารถรวมกลุ่มกันเพื่อดำเนินงานทางศาสนาหรือดำเนินกิจกรรมสาธารณกุศลต่าง ๆ ไม่ว่าจะได้รับการประกาศรับรองให้อยู่ในความอุปถัมภ์ของทางราชการหรือมีสถานะเป็นนิติบุคคลตามกฎหมายหรือไม่ก็ตาม ก็แสดงให้เห็นถึงเสรีภาพในการรวมกลุ่มขององค์กรศาสนาตามรัฐธรรมนูญนี้เช่นกัน อย่างไรก็ตาม ในทางปฏิบัติกลับปรากฏว่ารัฐได้ตรากฎหมายหรือระเบียบข้อบังคับที่เป็นการจำกัดเสรีภาพประเภทนี้ อาทิ การกำหนดให้กลุ่มองค์กรต่าง ๆ ต้องจดทะเบียนต่อหน่วยงานของรัฐเพื่อให้มีสถานะเป็นนิติบุคคลตามกฎหมาย ดังนั้น องค์กรเอกชนหลายองค์กรรวมถึงองค์กรศาสนาที่ดำเนินงานเพื่อสาธารณประโยชน์แต่ไม่ได้จดทะเบียนต่อหน่วยงานของรัฐหรือไม่สามารถจดทะเบียนได้ มักถูกกล่าวหาว่ามิได้ดำเนินการภายใต้กฎหมายไทย ส่งผลให้องค์กรเหล่านี้เสียสิทธิประโยชน์หลายประการและเป็นปัญหาอุปสรรคต่อการดำเนินงานในหลายกรณี นอกจากนี้ รูปแบบนิติบุคคลที่องค์กรเอกชนและองค์กรศาสนาจะสามารถจดทะเบียนเพื่อให้มีสถานะเป็นนิติบุคคลตามกฎหมายได้ ก็มีรูปแบบจำกัดเท่าที่ปรากฏในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ได้แก่ มูลนิธิและสมาคม รวมทั้งยังมีการกำหนดหลักเกณฑ์และวิธีการสำหรับกรยื่นคำร้องขอจดทะเบียนไว้อย่างซับซ้อนอีกด้วย⁵³

2.1.3.8 หลักความเสมอภาค

หลักความเสมอภาคเป็นหลักทั่วไปของกฎหมายมหาชนของฝรั่งเศส ที่สร้างขึ้นโดยสภาแห่งรัฐและคณะตุลาการรัฐธรรมนูญแห่งสาธารณรัฐฝรั่งเศส (Conseil Constitutionnel) โดยมีที่มาจากทฤษฎีกฎหมายธรรมชาติผนวกกับแนวความคิดปัจเจกชนนิยมที่ว่า มนุษย์ทุกคนเกิดมาเสมอภาคเท่าเทียมกันตามธรรมชาติและทุกคนต้องเคารพสิทธิและเสรีภาพของกันและกัน หลักการนี้ถือเป็นส่วนหนึ่งของสิทธิมนุษยชน และยังได้รับการยอมรับจากสำนักกฎหมายบ้านเมืองด้วยการบัญญัติเป็นกฎหมายลายลักษณ์อักษร ซึ่งมีการพิจารณาทั้งในมุมมองทางกฎหมายและมุมมองทางปรัชญา⁵⁴ โดยสามารถจำแนกเกณฑ์ของหลักความเสมอภาคออกเป็น 4 ประการ ดังต่อไปนี้

⁵³ คณะกรรมการแห่งชาติว่าด้วยการจัดทำนโยบายและแผนปฏิบัติการแม่บทด้านสิทธิมนุษยชน, "ร่างนโยบายและแผนปฏิบัติการแม่บทด้านสิทธิมนุษยชน," 2543, หน้า 59-60.

⁵⁴ เกรียงไกร เจริญธนาวัฒน์, *หลักพื้นฐานกฎหมายมหาชน*, หน้า 438-439.

(1) ต้องใช้กฎเกณฑ์อย่างเดียวกันกับทุกคนในสถานการณ์เดียวกัน เว้นแต่ในสถานการณ์ที่แตกต่างกัน จึงห้ามมิให้มีการออกกฎเกณฑ์ที่ส่งผลให้เกิดความไม่เสมอภาคขึ้น แก่บุคคลหรือสถานการณ์ที่เหมือนกันหรือเหมือนกันในสาระสำคัญ โดยคำนึงถึงสถานการณ์ที่เกิดขึ้น ด้วยว่าเป็นสถานการณ์เดียวกันหรือใกล้เคียงกันหรือไม่ ซึ่งหากเป็นสถานการณ์เดียวกันหรือใกล้เคียงกัน ก็ต้องใช้กฎเกณฑ์อย่างเดียวกัน เช่น ความเสมอภาคในการได้รับบริการสาธารณสุขจากรัฐ ประชาชนของรัฐทุกคนสามารถใช้บริการรถประจำทางที่รัฐจัดให้อย่างเสมอภาคเท่าเทียมกันทุกคน เป็นต้น⁵⁵

(2) สาระสำคัญของกฎเกณฑ์หรือความแตกต่างในการใช้กฎเกณฑ์นั้น ต้องสัมพันธ์กับข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้น ซึ่งหากบุคคลอยู่ในสถานะเดียวกันแต่ข้อเท็จจริงอันเป็นสาระสำคัญ แตกต่างไปแล้ว กฎเกณฑ์ที่นำมาใช้บังคับก็ต้องแตกต่างกันด้วย เช่น กฎหมายว่าด้วยบำเหน็จบำนาญข้าราชการบัญญัติให้ข้าราชการที่รับราชการมาเป็นเวลา 10 ปีขึ้นไป มีสิทธิรับบำเหน็จ ฝ่ายนิติบัญญัติ จะตรากฎหมายให้ข้าราชการที่รับราชการมาเพียง 2 ปี และได้รับความเห็นชอบจากผู้บังคับบัญชา มีสิทธิรับบำเหน็จไม่ได้ เนื่องจากแม้ว่าจะมีสถานะเป็นข้าราชการเหมือนกันก็ตาม แต่เวลาราชการ ซึ่งเป็นเงื่อนไขในการรับบำเหน็จตามกฎหมายนี้ไม่เท่ากัน จึงควรได้รับการปฏิบัติที่แตกต่างกัน เป็นต้น⁵⁶

(3) แม้จะอยู่ในสถานการณ์ที่เหมือนกัน แต่ถ้ากระทำเพื่อประโยชน์ สาธารณะแล้วก็อาจใช้กฎเกณฑ์ที่แตกต่างกันได้ เนื่องจากประโยชน์ส่วนรวมย่อมอยู่เหนือประโยชน์ ของปัจเจกชน จึงไม่อาจอ้างหลักความเสมอภาคในการใช้กฎเกณฑ์เพื่อคุ้มครองประโยชน์ของปัจเจกชนได้ เช่น กรณีที่เกิดความไม่สงบเรียบร้อยขึ้นในบ้านเมือง รัฐบาลจำเป็นต้องใช้มาตรการฉุกเฉินบางประการ เพื่อให้สถานการณ์คลี่คลายลงโดยเร็วที่สุด ผู้ที่ได้รับความเดือดร้อนหรือเสียหายจากการกระทำดังกล่าว ของรัฐไม่อาจอ้างหลักความเสมอภาคต่อรัฐได้ เป็นต้น⁵⁷

(4) การอ้างประโยชน์สาธารณะเพื่อไม่เคารพหลักความเสมอภาค ต้องไม่ก่อให้เกิดการแบ่งแยกที่ไม่สามารถยอมรับได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการแบ่งแยกที่เป็นการต้องห้าม ตามที่รัฐธรรมนูญบัญญัติไว้ เช่น การแบ่งแยกเรื่องแหล่งกำเนิด เชื้อชาติ ศาสนา หรือเพศ เป็นต้น⁵⁸

นอกจากนี้ ยังปรากฏรูปแบบการรับรองความเสมอภาคทางศาสนา ในบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (พุทธศักราช 2550) ทั้งในลักษณะที่เป็นการคุ้มครอง สิทธิและเสรีภาพทางศาสนาในประเทศไทย และการส่งเสริมความเสมอภาคกันในการดำเนินงาน ขององค์กรศาสนาต่าง ๆ ซึ่งวิทยานิพนธ์เล่มนี้จะได้นำเสนอข้อมูลดังกล่าวอย่างละเอียดในลำดับต่อไป

⁵⁵ เรื่องเดียวกัน, หน้า 439-440.

⁵⁶ เรื่องเดียวกัน, หน้า 440.

⁵⁷ เรื่องเดียวกัน.

⁵⁸ เรื่องเดียวกัน, หน้า 440-441.

2.1.4 แนวความคิดเกี่ยวกับการแยกศาสนจักรออกจากอาณาจักร

แนวความคิดเกี่ยวกับการแยกศาสนจักรออกจากอาณาจักรเป็นส่วนหนึ่งของแนวความคิดเรื่องอำนาจอธิปไตย ซึ่งปรากฏขึ้นจากทฤษฎีการเมืองที่ทุกรูปแบบการปกครองจะต้องมีอำนาจการตัดสินใจสูงสุดเด็ดขาด และถูกใช้หรือควบคุมโดยบุคคลหรือสิ่งสมมติที่เรียกว่า องค์กรอธิปไตย⁵⁹ อำนาจอธิปไตยในความหมายของกฎหมายมหาชนจึงหมายถึงอำนาจสูงสุดในการปกครองรัฐ⁶⁰ ซึ่งมีวิวัฒนาการเริ่มต้นมาจากทฤษฎีกฎหมายธรรมชาติที่ว่า พระเจ้าเป็นผู้สร้างโลก สรรพสิ่งทั้งปวงย่อมอยู่ภายใต้คำบัญชาของพระเจ้า⁶¹ อำนาจการปกครองรัฐจึงมาจากพระเจ้า ก่อให้เกิดแนวความคิดอำนาจอธิปไตยเป็นของพระเจ้า โดยพระศาสนจักรคาทอลิกได้ใช้แนวความคิดนี้เพื่อสถาปนาอำนาจเหนือรัฐว่า อำนาจการปกครองของผู้ปกครองอาณาจักรมาจากพระเจ้าผ่านทางสมเด็จพระสันตะปาปา จึงเกิดประเพณีในทวีปยุโรปยุคนั้นว่า ผู้ปกครองอาณาจักรจะต้องเข้ารับการสวมมงกุฎจากสมเด็จพระสันตะปาปาเพื่อแสดงความชอบธรรมในการรับมอบอำนาจจากพระเจ้า⁶²

โดยนักปรัชญาที่เสนอแนวความคิดดังกล่าว ได้แก่ นักบุญอ็อกสติน ซึ่งอธิบายว่า อำนาจทุกอย่างมาจากพระเจ้า แต่เดิมพระเจ้าประทานอำนาจแก่ประมุขของอาณาจักรต่าง ๆ เพื่อรอคอยอาณาจักรนินทร เมื่อพระเยซูคริสต์เจ้าเสด็จมายังโลกเพื่อเผยแสดงอาณาจักรนินทรแล้ว อำนาจทั้งหมดในดินแดนที่ประชากรส่วนใหญ่นับถือศาสนาคริสต์จึงมาจากพระเจ้าผ่านทางผู้แทนของพระเยซูคริสต์เจ้า⁶³ ผู้ปกครองอาณาจักรมีหน้าที่ปกครองโดยการออกคำสั่งด้วยความดีและความยุติธรรม รวมทั้งต้องได้รับการยอมรับจากผู้คนในสังคมด้วย นอกจากนี้ นักบุญโทมัส อควินัส ยังเห็นว่าอำนาจปกครองสังคมเกิดจากธรรมชาติและพระเจ้าทรงเป็นที่มาของธรรมชาติ พระเจ้าจึงเป็นที่มาของอำนาจทั้งหมด อำนาจอธิปไตยเป็นของพระเจ้าแสดงออกโดยประชาชนซึ่งรวมกันเป็นสังคม⁶⁴ และเพื่อให้บรรลุถึงเป้าหมายดังกล่าว มนุษย์จำเป็นต้องอาศัยพระศาสนจักรคาทอลิกซึ่งเป็นสถาบันที่พระเจ้าทรงจัดตั้งขึ้น โดยพระศาสนจักรคาทอลิกจะต้องเป็นอิสระจากอำนาจทางการเมืองและมีอำนาจเพียงพอที่จะปฏิบัติภารกิจของตนได้อย่างมีประสิทธิภาพ ทำให้ฝ่ายอาณาจักรตกอยู่ภายใต้อำนาจและอิทธิพลของฝ่ายศาสนจักรเรื่อยมา⁶⁵

⁵⁹ ธนิต ภูริเวทย์. “หลักเกณฑ์ในการตราพระราชกำหนดและทางปฏิบัติของฝ่ายบริหารในประเทศไทย,” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารรัฐกิจ สาขาวิชานิติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2534), หน้า 8. อ้างถึงใน เกรียงไกร เจริญธนาวัฒน์, หลักพื้นฐานกฎหมายมหาชน, หน้า 81.

⁶⁰ เกรียงไกร เจริญธนาวัฒน์, หลักพื้นฐานกฎหมายมหาชน, หน้า 81.

⁶¹ วิษณุ เครืองาม, กฎหมายรัฐธรรมนูญ, พิมพ์ครั้งที่ 3 (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์แสงสุทธิการพิมพ์, 2530), หน้า 214.

⁶² กীরติ บุญเจือ, “ปรัชญาคริสต์กับสังคมการเมืองยุคกลาง,” ใน เอกสารการสอนชุดวิชาปรัชญาการเมือง, พิมพ์ครั้งที่ 14 (กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2541), หน้า 168. อ้างถึงใน เกรียงไกร เจริญธนาวัฒน์, หลักพื้นฐานกฎหมายมหาชน, หน้า 82.

⁶³ เรื่องเดียวกัน.

⁶⁴ บวรศักดิ์ อุวรรณโณ, กฎหมายมหาชน เล่ม 1 วิวัฒนาการทางปรัชญาและลักษณะของกฎหมายมหาชนยุคต่าง ๆ, หน้า 49.

⁶⁵ กীরติ บุญเจือ, “ปรัชญาคริสต์กับสังคมการเมืองยุคกลาง,” หน้า 169, 176. อ้างถึงใน เกรียงไกร เจริญธนาวัฒน์, หลักพื้นฐานกฎหมายมหาชน, หน้า 82.

จนกระทั่งเกิดความขัดแย้งระหว่างฝ่ายอาณาจักรกับฝ่ายศาสนจักรอันเนื่องมาจากความเกี่ยวพันกันของประเด็นทางการเมืองกับศาสนาบางประเด็นที่ชี้ขาดได้ยากว่าอยู่ภายใต้อำนาจของฝ่ายใด ดังตัวอย่างเหตุการณ์ในปี พ.ศ. 1619 (ค.ศ. 1076) ซึ่งพระเจ้าไฮน์ริชที่ 4 (Heinrich IV) แห่งราชอาณาจักรเยอรมนี (Kingdom of Germany) หรือปัจจุบันคือสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี (Federal Republic of Germany) ภายหลังทรงดำรงตำแหน่งจักรพรรดิแห่งจักรวรรดิโรมันอันศักดิ์สิทธิ์ ได้ประกาศถอดถอนสมเด็จพระสันตะปาปาเกรกอรี ที่ 7 (Pope Gregory VII) ขณะเดียวกัน สมเด็จพระสันตะปาปาก็ได้ประกาศขับไล่หรือบรรพชาขี้นกรรม (Excommunication) พระเจ้าไฮน์ริชที่ 4 ออกจากการเป็นสมาชิกของพระศาสนจักรคาทอลิกเช่นกัน⁶⁶ นอกจากนี้ ยังเกิดสงครามแย่งชิงอำนาจระหว่างอาณาจักรต่าง ๆ กับพระศาสนจักรคาทอลิก รวมทั้งสงครามระหว่างเจ้าศักดินาด้วยกัน ก่อให้เกิดความวุ่นวายปราศจากการรวมศูนย์อำนาจในสังคม จึงมีการสร้างแนวความคิดใหม่มอบอำนาจอธิปไตยให้เป็นของพระมหากษัตริย์เพื่อกำจัดอำนาจและอิทธิพลของฝ่ายศาสนจักร โดยอ้างว่าฝ่ายศาสนจักรไม่ควรเข้ามาข้องเกี่ยวกับการเมืองการปกครองของฝ่ายอาณาจักร ซึ่งเมื่อแนวความคิดเกี่ยวกับอำนาจอธิปไตยเป็นของพระเจ้าเสื่อมความนิยมลง ฝ่ายอาณาจักรก็แข็งแกร่งขึ้นจนสามารถตั้งตนเป็นอิสระได้สำเร็จและไม่ตกอยู่ภายใต้อำนาจและอิทธิพลของฝ่ายศาสนจักรอีกต่อไป⁶⁷

ขณะเดียวกัน บรรดานักปรัชญาชื่อดังก็ได้แสดงทัศนะเชิงสนับสนุนการแยกรัฐออกจากศาสนจักร อาทิ จอห์น ล็อค ที่กล่าวไว้ในหนังสือ A Letter Concerning Toleration ซึ่งตีพิมพ์เผยแพร่เมื่อปี พ.ศ. 2232 (ค.ศ. 1689) ว่า ศาสนาเป็นเรื่องของปัจเจกชนและเกิดจากความสมัครใจ ไม่ใช่หน้าที่ของรัฐที่จะเข้ามาก้าวล่วงในเรื่องทางศาสนา และความมีใจกว้างระหว่างประชาชนที่นับถือศาสนาต่างกันจะทำให้สังคมอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข⁶⁸ ทำนองเดียวกับทัศนะของบรรดานักคิดในช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 13 - 14 ที่เห็นว่าฝ่ายศาสนจักรไม่ควรเข้ามาข้องเกี่ยวกับฝ่ายอาณาจักร อาทิ ปีแยร์ ดูบัวส์ (Pierre Dubois) นักหนังสือพิมพ์ชาวฝรั่งเศสในรัชสมัยพระเจ้าฟิลิปที่ 4 ซึ่งเสนอทฤษฎีศาสนาและการเมืองเพื่อสนับสนุนอำนาจของพระมหากษัตริย์แห่งฝรั่งเศสในเวลานั้นที่มีคุณสมบัติเหมาะสมกว่าสมเด็จพระสันตะปาปาในฐานะประมุขแห่งทวีปยุโรปตะวันตก โดยแสดงให้เห็นถึงความไม่เหมาะสมที่ฝ่ายศาสนจักรเข้ามาข้องเกี่ยวกับอำนาจทางโลก ด้านวิลเลียมแห่งอ็อกคัม (William of Ockham) นักบวชชาวอังกฤษสังกัดคณะภราดาน้อยฟรันซิสกัน (Order of Friars Minor) หรือคณะฟรังซิสกัน (Franciscan Order) ในพระศาสนจักรคาทอลิก นักปรัชญาด้านการศึกษา และนักเทววิทยา ได้แสดงทัศนะถึงการแบ่งแยกอย่างเด็ดขาดระหว่างสถาบันทางการเมืองกับสถาบันทางศาสนา โดยสถาบันทางศาสนาควรยกเลิกอำนาจทางโลกทั้งหมดและให้ความสนใจแต่เพียงเทววิทยาและข้อคำสอนต่าง ๆ เท่านั้น

⁶⁶ เรื่องเดียวกัน.

⁶⁷ เกรียงไกร เจริญนาวัฒน์, *หลักพื้นฐานกฎหมายมหาชน*, หน้า 83.

⁶⁸ รียา เด็ดขาด, "เสรีภาพในการถือศาสนาและการเผยแพร่ศาสนาตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย," หน้า 36.

ขณะที่สถาบันทางการเมืองก็ต้องไม่ข้องเกี่ยวกับเรื่องทางศาสนาเช่นกัน ส่วนมาร์ซีลิโอแห่งปาตัว (Marsilius of Padua) นักวิชาการและนายแพทย์ชาวอิตาลี ได้แสดงทัศนะว่าสถาบันทางศาสนา เป็นเพียงหน่วยงานหนึ่งที่รัฐกำหนดขึ้น มิได้รับมอบอำนาจเหนือธรรมชาติแต่อย่างใด จึงไม่อาจมีอำนาจทางการเมืองหรืออิทธิพลเหนือพลเมืองของรัฐได้ นอกจากนี้ ดันเต อาลิกิเอรี (Dante Alighieri) กวีเอกชาวอิตาลีในยุคกลาง ยังเห็นว่าเมื่อศาสนาและการเมืองแยกออกจากกัน ย่อมเป็นการยืนยันว่าศาสนา มิได้เป็นส่วนหนึ่งของการเมืองและไม่อาจมีอำนาจเหนือการเมืองได้ รวมทั้งอำนาจของประมุขของรัฐ ก็มิได้มาจากสมเด็จพระสันตะปาปา เนื่องจากสถาบันทั้งสองต่างได้รับมอบอำนาจมาจากพระเจ้าโดยตรง และมีฐานะเท่าเทียมกัน องค์พระผู้เป็นเจ้าเท่านั้นที่จะเป็นผู้ตัดสินความขัดแย้งที่อาจเกิดขึ้น ตลอดจน ไม่ควรยอมรับอำนาจทางศาสนาเหนือการเมืองและไม่ควรยอมรับอำนาจทางการเมืองเหนือศาสนา⁶⁹

อย่างไรก็ตาม แม้ปัจจุบันจะมีการแยกบทบาทกันอย่างชัดเจนและเด็ดขาด ระหว่างฝ่ายศาสนจักรกับฝ่ายอาณาจักร แต่ยังคงปรากฏความร่วมมือและความสัมพันธ์อันดีต่อกัน ทั้งระดับสากลและระดับท้องถิ่นในหลายด้าน โดยเฉพาะอย่างยิ่งการดำเนินงานด้านสังคมสงเคราะห์ ดังที่ปรากฏในพระดำรัสของสมเด็จพระสันตะปาปาฟรังซิส (Pope Francis) ที่มีต่อนายจอร์โจ นาโปลิตาโน (Giorgio Napolitano) ประธานาธิบดีแห่งสาธารณรัฐอิตาลี (Italian Republic) และคณะรัฐบาล เมื่อวันที่ 14 พฤศจิกายน พ.ศ. 2556 (ค.ศ. 2013) ใจความสำคัญตอนหนึ่งว่า “กรอบข้อตกลงทางกฎหมาย ระหว่างสาธารณรัฐอิตาลีกับพระศาสนจักรคาทอลิก ก่อให้เกิดการพัฒนาความสัมพันธ์ที่ราบรื่น ซึ่งสะท้อนและสนับสนุนความร่วมมืออันดีในการดำเนินงานเพื่อช่วยเหลือมนุษย์ ทั้งทางด้านร่างกาย จิตใจ และวิญญาณ แม้จะมีบทบาทและรูปแบบการดำเนินงานที่แตกต่างกัน แต่ก็มีปัญหาหลายประการ ที่สาธารณรัฐอิตาลีและพระศาสนจักรคาทอลิกกังวลร่วมกัน ซึ่งอาจมีผลการดำเนินงานที่สอดคล้องกันได้”⁷⁰

2.2 แนวความคิดพื้นฐานเกี่ยวกับผู้ทรงสิทธิในระบบกฎหมาย

บุคคล (person) ตามสภาพธรรมชาติย่อมหมายถึงคน (man) หรือมนุษย์ (human) ในความหมายของธรรมชาติวิทยา ซึ่งเป็นสิ่งมีชีวิตที่เกิดจากการปฏิสนธิของมนุษย์เพศชายและเพศหญิง แม้บางกรณีจะมีรูปร่างหรือลักษณะผิดปกติ แต่กฎหมายก็ยังถือว่าเป็นบุคคลที่มีสิทธิ หน้าที่ และได้รับการคุ้มครองตามกฎหมายทุกประการ ทั้งกฎหมายเอกชน กฎหมายมหาชน และกฎหมายระหว่างประเทศ⁷¹

⁶⁹ กอบแก้ว สุวรรณทัต-เพ็ชร, ประวัติศาสตร์ยุโรปสมัยกลาง (กรุงเทพฯ: สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย), หน้า 748-750, 754-760.

⁷⁰ The Pope Visits The President Of The Italian Republic: "We Have Common Concerns And Convergent Responses", [Online]. Vatican City: NEWS.VA, Available from: <http://www.news.va/en/news/the-pope-visits-the-president-of-the-italian-repub> [24 February 2014]

⁷¹ ประสิทธิ์ ไขว้โลก, คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยบุคคล, พิมพ์ครั้งที่ 4 (กรุงเทพฯ: นิติธรรม, 2548), หน้า 1.

โดยศาสตราจารย์ฮอลแลนด์ (Professor Holland) อธิบายว่า “การทรงไว้ซึ่งสิทธิย่อมเป็นสิ่งที่ดีกับบุคคล และบุคคลก็ต้องอยู่ภายใต้หน้าที่ต่าง ๆ ด้วย” ซึ่งสอดคล้องกับเซอร์ เฟรเดอริก พอลล็อก (Sir Frederick Pollock, 3rd Baronet) ที่อธิบายไว้ว่า “สภาพบุคคลนั้นไม่เพียงแต่จะอ้างว่าเขาเป็นมนุษย์เท่านั้น ความจริงแล้วเขาต้องสามารถมีสิทธิและมีหน้าที่ บุคคลจึงต้องเป็นประธานแห่งสิทธิและหน้าที่โดยผลของกฎหมาย ปัจเจกชนซึ่งนักกฎหมายเรียกว่าบุคคลธรรมดา นั้น จึงต้องเป็นผู้ที่จะทรงไว้ซึ่งสิทธิและหน้าที่เป็นประการสำคัญ⁷² ต่อมา เมื่อสังคมเจริญขึ้นทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง เกิดการรวมตัวกันเป็นกลุ่มบุคคลหรือกองทัพสินของบุคคลธรรมดา ทำให้กฎหมายต้องยอมรับรองสถานะและเกิดสภาพบุคคลทางกฎหมายอีกประเภทหนึ่ง เรียกว่า นิติบุคคล (Artificial person หรือ Legal person หรือ Juristic person) ดังนั้น ปัจจุบันสามารถจำแนกประเภทของบุคคลซึ่งอาจเป็นผู้ทรงสิทธิในระบบกฎหมายไทยได้เป็น 2 ประเภท ได้แก่ บุคคลธรรมดาและนิติบุคคล⁷³ ซึ่งก็ได้รับการบัญญัติเป็นความหมายของคำว่าบุคคลในพจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554 ด้วยเช่นกัน⁷⁴

สำหรับประเทศไทย สิทธิ เสรีภาพ และความเสมอภาคของบุคคลได้รับการรับรองไว้โดยชัดแจ้งในรัฐธรรมนูญทุกฉบับตั้งแต่รัฐธรรมนูญฉบับถาวรฉบับแรกของประเทศ ได้แก่ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรสยาม (พุทธศักราช 2475) ที่บัญญัติไว้ในมาตรา 12 ว่า “ภายในบังคับแห่งบทบัญญัติในรัฐธรรมนูญนี้ บุคคลย่อมเสมอกันในกฎหมาย ฐานันดรศักดิ์โดยกำเนิดก็ดี โดยแต่งตั้งก็ดี หรือโดยประการอื่นใดก็ดี ไม่กระทำให้เกิดเอกสิทธิ์อย่างใดเลย” ซึ่งรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (พุทธศักราช 2550) ก็บัญญัติไว้ในมาตรา 4 ว่า “ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิ เสรีภาพ และความเสมอภาคของบุคคลย่อมได้รับความคุ้มครอง” รวมทั้งบัญญัติรับรองสิทธิและเสรีภาพของชนชาวไทยในหมวด 3 ของรัฐธรรมนูญอีกด้วย ดังนั้น หลักสิทธิ เสรีภาพ และความเสมอภาคของบุคคลจึงนับเป็นหลักทั่วไปที่ปรากฏอยู่ในรัฐธรรมนูญทุกฉบับและมีผลครอบคลุมไปถึงระบบกฎหมายไทยทั้งระบบด้วย⁷⁵

2.2.1 บุคคลธรรมดา

บุคคลธรรมดา (Natural person) ตามที่บัญญัติความหมายไว้ในพจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554 หมายความว่า “คนหรือมนุษย์ปุถุชน”⁷⁶ การที่บุคคลธรรมดาจะเป็นผู้ทรงสิทธิในระบบกฎหมายไทยได้นั้น ต้องมีความสามารถตามหลักเกณฑ์และเงื่อนไขที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ซึ่งมาตรา 15 บัญญัติถึงสภาพบุคคลที่เริ่มขึ้นตั้งแต่เมื่อคลอด

⁷² Frederick Pollock, A First Book of Jurisprudence For Students of the Common Law, 5th Ed. (London : Macmillan, 1923), p. 114. อ้างถึงใน ประสิทธิ์ โสวิไลกุล, คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยบุคคล, หน้า 6.

⁷³ ประสิทธิ์ โสวิไลกุล, คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยบุคคล, หน้า 6.

⁷⁴ ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554, หน้า 675.

⁷⁵ กิตติศักดิ์ ปรกติ, หลักกฎหมายบุคคล, พิมพ์ครั้งที่ 4 (กรุงเทพฯ: วิญญูชน, 2553), หน้า 17.

⁷⁶ ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554, หน้า 675.

แล้วอยู่รอดเป็นทารกและสิ้นสุดลงเมื่อตาย และทารกในครรภ์มารดาก็สามารถมีสิทธิต่าง ๆ ได้ หากต่อมาคลอดแล้วอยู่รอดเป็นทารก โดยหลักบุคคลธรรมดาทุกคนย่อมมีสิทธิและหน้าที่เท่าเทียมกันตามกฎหมาย แต่อาจมีบุคคลบางประเภทที่ถูกจำกัดความสามารถตามกฎหมายด้วยเหตุที่มีคุณสมบัติไม่เพียงพอที่จะเป็นผู้ทรงสิทธิตามกฎหมายได้ อันเนื่องมาจากอายุ สติปัญญา สุขภาพ ร่างกาย และพฤติกรรม ได้แก่ ผู้เยาว์ (Minor) บุคคลวิกลจริต (Person of unsound mind) คนไร้ความสามารถ (Incompetent person) และคนเสมือนไร้ความสามารถ (Quasi-incompetent person) ซึ่งบุคคลเหล่านี้ อาจถูกจำกัดความสามารถตามกฎหมายมากขึ้นอยู่กับนิติกรรมที่กระทำ กฎหมายจึงต้องกำหนดเงื่อนไขต่าง ๆ เพื่อพิทักษ์ประโยชน์ของบุคคลเหล่านี้ไว้เป็นการเฉพาะ อย่างไรก็ตาม วิทยานิพนธ์เล่มนี้มุ่งนำเสนอข้อมูลเกี่ยวกับบทบาทและอำนาจหน้าที่ทางกฎหมายขององค์กรศาสนาคริสต์ในประเทศไทยซึ่งมีได้มีลักษณะเป็นบุคคลธรรมดา หากแต่พึงเป็นนิติบุคคล จึงขอนำเสนอข้อมูลในส่วนนี้โดยสังเขปเท่านั้น

2.2.2 นิติบุคคล

เดิมมีสถาบัน องค์กร หรือกองทุนศาสนที่มีผู้อุทิศหรือมีผู้จัดตั้งขึ้นเพื่อบรรลुวัตถุประสงค์อย่างใดอย่างหนึ่งโดยเฉพาะ เช่น วัด องค์กรศาสนา หรือกองทุนที่จัดให้มีขึ้นเพื่อประโยชน์สาธารณะ ซึ่งการดำเนินกิจการต่าง ๆ ขององค์กรเหล่านี้จะเป็นไปได้โดยสะดวกก็ต่อเมื่อสามารถมีสิทธิและกระทำการผูกนิติสัมพันธ์กับบุคคลทั้งหลาย รวมทั้งมีความรับผิดชอบต่อการกระทำของตนได้อย่างเป็นเอกเทศจากบุคคลธรรมดาที่เป็นกรรมการ สมาชิก หรือบุคคลที่ดำเนินการหรือปฏิบัติหน้าที่ในองค์กรนั้น ด้วยเหตุนี้ กฎหมายจึงรับรองให้องค์กร สถาบัน หรือกองทุนบางประเภทที่มีคุณสมบัติตามที่กำหนดมีสภาพบุคคลซึ่งมีสิทธิและหน้าที่ตามกฎหมายแตกต่างหากจากบุคคลธรรมดา เรียกว่า นิติบุคคล⁷⁷

2.2.2.1 ความหมายของนิติบุคคล

มีนักกฎหมายชาวไทยหลายท่านได้อธิบายความหมายของนิติบุคคลไว้ โดยพระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้ารพีพัฒนศักดิ์ กรมหลวงราชบุรีดิเรกฤทธิ์ พระบิดาแห่งกฎหมายไทย ทรงเรียกบุคคลที่สมมติขึ้นนี้ว่า “ไม่ใช่เป็นคนจริง ๆ ไม่มีสภาพเหมือนอย่างบุคคลธรรมดา ไม่มีตัวตน ไม่มีชีวิตจิตใจ บุคคลในกฎหมายนั้นคือคน ๆ เดียว ถ้าฝูงคน ถ้าหมู่ทรัพย์ก็ได้ ที่มีอำนาจอันชอบธรรมได้ ฤจะพูดห้วน ๆ ก็ว่าที่มาเป็นใจทักได้ในศาล”⁷⁸ ด้านหลวงประดิษฐมนูธรรม (ศาสตราจารย์ ดร.ปรีดี พนมยงค์) อธิบายว่า “นิติบุคคล ได้แก่ คณะบุคคลหรือกองทุนที่รวบรวมกันเข้าตั้งขึ้นมีสภาพเหมือนบุคคลธรรมดา”⁷⁹

⁷⁷ กิตติศักดิ์ ปรกิต, หลักกฎหมายบุคคล, หน้า 207-208.

⁷⁸ เล็กเซอร์ของพระเจ้าพี่ยาเธอ กรมหลวงราชบุรีดิเรกฤทธิ์, (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร, 2468), หน้า 14. อ้างถึงใน ประสิทธิ์ โสวิไลกุล, คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยนิติบุคคลและความรับผิดชอบทางอาญาของนิติบุคคล, พิมพ์ครั้งที่ 2 (กรุงเทพฯ: นิติธรรม, 2549), หน้า 18.

⁷⁹ หลวงประดิษฐมนูธรรม, นิติสาส์น, เล่ม 2 (2472): 72. อ้างถึงใน ประสิทธิ์ โสวิไลกุล, คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยนิติบุคคลและความรับผิดชอบทางอาญาของนิติบุคคล, หน้า 18.

ส่วนพระยาเทพวิฑูรพหุลศรุตบตี (นายบุญช่วย วณิกกุล) อธิบายว่า “นิติบุคคล ได้แก่ คนหมู่หนึ่ง หรือ ทรัพย์กองหนึ่ง หรือกิจการอันใดอันหนึ่ง ซึ่งกฎหมายยอมให้มีสิทธิและหน้าที่ เช่นว่ายอมให้มีกรรมสิทธิ์ ในทรัพย์ ยอมให้เป็นเจ้าหนี้หรือลูกหนี้ ยอมให้เป็นโจทก์ฟ้องคดีในศาล หรืออีกนัยหนึ่ง ได้แก่ หมู่คน หรือกองทรัพย์ หรือกิจการนั้น ๆ มีอาทิเช่น สมาคม บริษัทจำกัด กระทรวง ทบวงการในราชการแผ่นดิน อาจเป็นเจ้าของทรัพย์ได้ อาจทำสัญญาเป็นเจ้าของหนี้ก็ได้ เป็นลูกหนี้ก็ได้ อาจแต่งทนายฟ้องความในศาลก็ได้ โดยแยกเป็นส่วนหนึ่งต่างหากจากบุคคลที่เป็นสมาชิกในสมาคม หรือเป็นผู้ถือหุ้นในบริษัท หรือเป็นข้าราชการ ในกระทรวง ทบวงการต่าง ๆ ยิ่งกว่านั้นอาจทำสัญญากับบุคคลเหล่านี้หรือเป็นโจทก์ฟ้องบุคคลเหล่านี้เองก็ได้ ดังนี้ จึงได้ชื่อว่าเป็นบุคคลหนึ่งต่างหาก”⁸⁰ ขณะที่ศาสตราจารย์จิตติ ติงศภัทย์ อธิบายว่า “นิติบุคคล คือ บุคคลที่กฎหมายสมมติขึ้น ไม่ใช่บุคคลธรรมดาที่มีชีวิตจิตใจ นิติบุคคลต้องมีกฎหมายบัญญัติไว้ จึงจะมีสภาพนิติบุคคลขึ้นได้ แต่ไม่จำเป็นต้องเป็นชนิดที่ระบุไว้ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ อาจก่อตั้งขึ้น เป็นนิติบุคคลโดยกฎหมายอื่นก็ได้”⁸¹ นอกจากนี้ พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554 ยังได้บัญญัติ ความหมายของนิติบุคคลให้หมายความถึง “บุคคลซึ่งจัดตั้งขึ้นโดยกฎหมายหรือตามกฎหมายแยกต่างหาก จากบุคคลธรรมดา โดยมีสิทธิและหน้าที่เช่นเดียวกับบุคคลธรรมดา เว้นแต่สิทธิและหน้าที่ซึ่งโดยสภาพ จะพึงมีพึงเป็นได้เฉพาะแก่บุคคลธรรมดาเท่านั้น เช่น กระทรวง ทบวง กรม บริษัทจำกัด สมาคม มูลนิธิ”⁸² อีกด้วย

2.2.2.2 ทฤษฎีกฎหมายเกี่ยวกับนิติบุคคล

ในสมัยโรมัน หัวหน้าครอบครัว (paterfamilias) เป็นบุคคลธรรมดา ซึ่งมีอำนาจหน้าที่เป็นผู้แทนของทุกคนในครอบครัว ขณะที่นักกฎหมายสมัยนั้นยังไม่รู้จักการแยกบุคคลสมมติ หรือนิติบุคคลออกจากบุคคลธรรมดา จนกระทั่งบรรดาพ่อค้าและช่างฝีมือรวมตัวกันเป็นสมาคมในสมัยใหม่ สมาคมเหล่านี้รวมถึงองค์กรศาสนาก็ได้รับการยอมรับว่ามีสภาพบุคคลแยกต่างหากจากสมาชิกและสามารถ กระทำการใด ๆ ได้ในนามของตนเอง ต่อมา ในคริสต์ศตวรรษที่ 15 – 16 แนวความคิดการเป็นบุคคล ตามกฎหมายขององค์กรหรือสถาบันบางแห่งก็เริ่มขึ้นในประเทศอังกฤษและแพร่หลายไปยังประเทศต่าง ๆ ทั่วทวีปยุโรป โดยนักกฎหมายชาวอังกฤษอธิบายถึงคณะบุคคลที่รวมกันเป็นห้างหุ้นส่วนหรือสมาคม ย่อมมีสภาพบุคคลโดยกฎหมายสมมติให้มีขึ้นเรียกว่า นิติบุคคล ซึ่งทฤษฎีนี้ได้รับการพัฒนาอย่างเป็นระบบ ในคริสต์ศตวรรษที่ 19 เรียกว่า ทฤษฎีนิติบุคคลสมมติ (Fiction Theory) ถือว่าบุคคลธรรมดาเท่านั้น ที่มีสภาพบุคคลขึ้นตามธรรมชาติ แต่นิติบุคคลจะมีสภาพบุคคลได้ก็แต่โดยกฎหมายรับรองเท่านั้น ทฤษฎีนี้ ได้รับการสนับสนุนจากฟรีดริช คาร์ล ฟอน ซาวิญยี (Friedrich Carl von Savigny) นักกฎหมายชาวเยอรมัน

⁸⁰ พระยาเทพวิฑูร (บุญช่วย วณิกกุล), คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 1-2 มาตรา 1 ถึง 240, (พระนคร : เนติบัณฑิตยสภา, 2502), หน้า 249-250. อ้างถึงใน ประสริทธิ์ ไชวีโลกุล, คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วย นิติบุคคลและความรับผิดชอบทางอาญาของนิติบุคคล, หน้า 18-19.

⁸¹ จิตติ ติงศภัทย์, คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ว่าด้วยบุคคล, หน้า 73. อ้างถึงใน ประสริทธิ์ ไชวีโลกุล, คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยนิติบุคคลและความรับผิดชอบทางอาญาของนิติบุคคล, หน้า 19.

⁸² ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554, หน้า 634.

และศาสตราจารย์ เซอร์ จอห์น แซลมอนด์ (Professor Sir John Salmond) นักกฎหมายชาวอังกฤษ ส่วนอีกทฤษฎีถือว่านิติบุคคลมีใช้เพียงบุคคลที่กฎหมายสมมติให้มีขึ้น แต่เกิดขึ้นจากการที่บุคคลธรรมดาหลายคนมารวมกัน ก่อให้เกิดเป็นองค์กรที่มีจุดมุ่งหมาย มีชีวิตจิตใจ เป็นตัวของตัวเอง มีสถานะเป็นหน่วยงานทางสังคม และมีค่าในสังคมไม่ต่างจากบุคคลธรรมดา เรียกว่า ทฤษฎีนิติบุคคลโดยสภาพ (Real Corporation Theory หรือ Realist Theory หรือ Organic Theory) โดยทฤษฎีนี้ได้รับการยอมรับจากออตโต ฟอน เกียร์ค (Otto von Gierke) นักกฎหมายชาวเยอรมัน⁸³

อย่างไรก็ตาม ทฤษฎีว่าด้วยนิติบุคคลดังกล่าวส่งผลต่อแนวความคิดในการบัญญัติกฎหมายเกี่ยวกับการได้มาซึ่งสภาพบุคคลของนิติบุคคลในระบบกฎหมายต่าง ๆ โดยสามารถจำแนกออกเป็น 3 ระบบใหญ่ ดังต่อไปนี้⁸⁴

(1) ระบบการจัดตั้งนิติบุคคลโดยอิสระ (Free corporation system) เมื่อคณะบุคคลหรือองค์กรใดจัดตั้งขึ้นอย่างเป็นรูปธรรม มีสถานที่ตั้ง วัตถุประสงค์ และผู้แทนครบถ้วนตามเงื่อนไขที่กฎหมายกำหนด คณะบุคคลหรือองค์กรนั้นก็มีสถานะทางกฎหมายเป็นนิติบุคคลขึ้นโดยปริยาย โดยที่ผู้แทนนิติบุคคลไม่จำเป็นต้องกระทำการอื่นใดนอกเหนือจากนี้อีก แนวความคิดนี้ได้รับอิทธิพลมาจากทฤษฎีนิติบุคคลโดยสภาพ ดังตัวอย่างกรณีการจัดตั้งสมาคมที่ไม่มีวัตถุประสงค์ทางธุรกิจการค้า มูลนิธิประจำตระกูล หรือมูลนิธิทางศาสนาตามมาตรา 52 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งสวีต⁸⁵

(2) ระบบการจัดตั้งนิติบุคคลโดยได้รับอนุญาตจากเจ้าพนักงานก่อน (Concession system) ซึ่งสะท้อนความคิดว่านิติบุคคลเกิดขึ้นได้ด้วยอำนาจรัฐเท่านั้น ระบบนี้ได้รับอิทธิพลมาจากทฤษฎีนิติบุคคลสมมติ โดยรัฐอาจกำหนดจำนวนนิติบุคคลหรือกำหนดเงื่อนไขตามที่รัฐเห็นสมควรสำหรับการจัดตั้งนิติบุคคลก็ได้ เพื่อประโยชน์ในการจำกัดและควบคุมการจัดตั้งนิติบุคคลตลอดจนควบคุมการดำเนินการของนิติบุคคลอย่างใกล้ชิด ซึ่งแม้จะเป็นการจำกัดเสรีภาพในการจัดตั้งนิติบุคคลของเอกชน แต่ก็เป็นประโยชน์ต่อรัฐในกรณีที่จำเป็นต้องควบคุมการจัดตั้งและการดำเนินการของนิติบุคคลบางประเภทที่เกี่ยวข้องกับผลประโยชน์สำคัญของรัฐ เดิมระบบการขออนุญาตนี้นิยมใช้ในในกลุ่มประเทศที่ได้รับอิทธิพลจากระบบกฎหมายอังกฤษ แต่ปัจจุบันได้รับการนำไปใช้อย่างจำกัด อาทิกรณีการจัดตั้งสมาคมที่มีวัตถุประสงค์ทางธุรกิจการค้าตามมาตรา 80 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งเยอรมัน⁸⁶

(3) ระบบการจัดตั้งนิติบุคคลโดยปฏิบัติตามหลักเกณฑ์ที่กฎหมายกำหนดแล้วยื่นคำขอจดทะเบียนต่อเจ้าพนักงาน (Normative system) ซึ่งหากผู้ประสงค์จะจัดตั้งนิติบุคคล

⁸³ กิตติศักดิ์ ปรกติ, *หลักกฎหมายบุคคล*, หน้า 209-212.

⁸⁴ Wolfgang Friedmann, *Legal Theory*, 5th Ed. (New York : Columbia University Press, 1967), pp. 556-557. อ้างถึงใน ประสิทธิ์ โสวิไลกุล, *คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยนิติบุคคลและความรับผิดชอบทางอาญาของนิติบุคคล*, หน้า 6.

⁸⁵ เรื่องเดียวกัน.

⁸⁶ เรื่องเดียวกัน.

ปฏิบัติตามหลักเกณฑ์หรือมีคุณสมบัติตามที่กฎหมายกำหนดครบถ้วนแล้ว เจ้าพนักงานก็ต้องจดทะเบียนให้ โดยไม่อาจปฏิเสธได้ ระบบนี้ได้รับอิทธิพลมาจากทฤษฎีนิติบุคคลโดยสภาพและทฤษฎีนิติบุคคลสมมติ ประกอบกัน โดยเป็นการให้หลักประกันแก่เสรีภาพในการรวมกันเป็นสมาคมหรือหมู่คณะอันเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานตามรัฐธรรมนูญ ซึ่งแนวความคิดนี้เป็นที่นิยมในหลายประเทศ อาทิ กรณีการจัดตั้งสมาคมที่มีวัตถุประสงค์ทางธุรกิจการค้าตามมาตรา 52 วรรคหนึ่งและวรรคสอง แห่งประมวลกฎหมายแพ่งสวิส รวมถึงกรณีการจัดตั้งสมาคมที่ไม่มีวัตถุประสงค์ทางธุรกิจการค้าตามมาตรา 21 และมาตรา 55 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งเยอรมัน⁸⁷

2.2.2.3 ประเภทของนิติบุคคลในระบบกฎหมายฝรั่งเศส

ในประเทศที่ใช้ระบบประมวลกฎหมายและมีการแบ่งแยกประเภทของกฎหมายออกเป็นกฎหมายเอกชนและกฎหมายมหาชนรวมถึงสาธารณรัฐฝรั่งเศสนั้น มีการจำแนกประเภทของนิติบุคคลออกเป็นนิติบุคคลตามกฎหมายเอกชนและนิติบุคคลตามกฎหมายมหาชน โดยนิติบุคคลทั้งสองประเภทมีวัตถุประสงค์สำคัญที่แตกต่างกัน กล่าวคือ นิติบุคคลตามกฎหมายเอกชนมีเป้าหมายในการดำเนินการเพื่อประโยชน์ของเอกชนและมุ่งแสวงหากำไรเป็นหลัก ขณะที่นิติบุคคลตามกฎหมายมหาชนมีเป้าหมายในการดำเนินการเพื่อประโยชน์สาธารณะและมีการใช้อำนาจมหาชน⁸⁸ นอกจากนี้ ระบบกฎหมายฝรั่งเศสยังมีนิติบุคคลอีกประเภท ได้แก่ นิติบุคคลแบบผสมซึ่งมีองค์ประกอบทั้งกฎหมายเอกชนและกฎหมายมหาชน ดังรายละเอียดต่อไปนี้

2.2.2.3.1 นิติบุคคลตามกฎหมายเอกชน

นิติบุคคลตามกฎหมายเอกชน (les personnes morales de droit privé) เป็นนิติบุคคลที่อยู่ภายใต้บังคับกฎหมายแพ่งและวิธีพิจารณาความแพ่งในศาลยุติธรรม ซึ่งสามารถจำแนกออกเป็นนิติบุคคลประเภทกลุ่มบุคคล (les groupements des personnes) และนิติบุคคลประเภทกลุ่มทรัพย์สิน (les groupements des biens) โดยนิติบุคคลประเภทกลุ่มบุคคลเป็นการรวมกันของบุคคลธรรมดาตั้งแต่สองคนหรือนิติบุคคลตั้งแต่สองหน่วยขึ้นไป สามารถจำแนกออกเป็นกลุ่มบุคคลที่จัดตั้งขึ้นเพื่อแสวงหากำไร (but lucratif) ซึ่งนำทรัพย์สินมารวมกันหรือทำงานร่วมกัน และนำผลประโยชน์ที่ได้รับมาแบ่งปันกัน หรือมีวัตถุประสงค์เพื่อผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจที่จะได้รับ ได้แก่ หุ้นส่วนบริษัทเอกชน (société civile) และหุ้นส่วนบริษัทการค้า (société commerciale) และกลุ่มบุคคลที่จัดตั้งขึ้นโดยไม่แสวงหากำไร (but non-lucratif) ซึ่งดำเนินกิจการอย่างหนึ่งอย่างใด โดยไม่มีวัตถุประสงค์เพื่อผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจและไม่มีการแบ่งปันผลประโยชน์ระหว่างสมาชิก

⁸⁷ เรื่องเดียวกัน.

⁸⁸ นันทวัฒน์ บรมานันท์, กฎหมายปกครอง, พิมพ์ครั้งที่ 2 (กรุงเทพฯ: วิญญูชน, 2553), หน้า 66.

ได้แก่ สมาคม (associations) สหภาพแรงงาน (syndicats professionnels) และโดยเฉพาะอย่างยิ่ง องค์กรศาสนา (congrégations religieuses) ซึ่งเป็นกลุ่มบุคคลที่รวมกันเพื่อดำเนินกิจการทางศาสนา และอาจมีสถานะทางกฎหมายเป็นนิติบุคคลได้เมื่อสภาแห่งรัฐตราพระราชกฤษฎีกา (décret) ขึ้นรับรอง สถานะทางกฎหมาย ส่วนนิติบุคคลประเภทกลุ่มทรัพย์สิน เป็นกรณีที่บุคคลธรรมดา นำทรัพย์สินของตน ไปให้จัดการตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ โดยเจ้าของทรัพย์สินอาจมีชีวิตรอยู่หรือไม่ก็ได้ อาทิ การจัดตั้ง มูลนิธิ (fondation) อย่างไรก็ตาม กรณีกองทุน (faire une donation) หรือกองมรดก (legs) ไม่ถือว่าเป็น สถานะทางกฎหมายเป็นนิติบุคคลแต่อย่างใด⁸⁹

2.2.2.3.2 นิติบุคคลตามกฎหมายมหาชน

นิติบุคคลตามกฎหมายมหาชน (les personnes morales de droit public) หมายถึง กลุ่มบุคคลที่ใช้อำนาจรัฐซึ่งอยู่ภายใต้บังคับกฎหมายปกครองและวิธีพิจารณาคดี ของศาลปกครอง⁹⁰ สามารถจำแนกออกเป็น 3 ประเภท ได้แก่ รัฐ (État) องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (les collectivités locales หรือ les collectivités territoriales) และองค์การมหาชน (établissement public) โดยนักกฎหมายมหาชนและศาลปกครองฝรั่งเศสต่างยอมรับว่า รัฐมีสถานะทางกฎหมายเป็นนิติบุคคล เนื่องจากรัฐมีองค์ประกอบของนิติบุคคลครบถ้วน ทั้งด้านทรัพย์สิน บุคลากร และผู้แทน⁹¹ ขณะที่กระทรวง ทบวง และกรมสามารถปรับเปลี่ยนได้โดยตราเป็นพระราชกฤษฎีกาเพื่อให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น ในสังคม แต่ไม่มีสถานะทางกฎหมายเป็นนิติบุคคล⁹² สำหรับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นถือเป็นส่วนหนึ่งของ ทฤษฎีว่าด้วยการกระจายอำนาจ (décentralisation) ซึ่งเป็นการแบ่งอำนาจการปกครองพื้นที่หนึ่ง จากราชการบริหารส่วนกลางไปสู่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ปัจจุบันประกอบด้วยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น รูปแบบทั่วไป ได้แก่ เทศบาล (commune) จังหวัด (département) และภาค (région) องค์กรปกครอง ส่วนท้องถิ่นรูปแบบพิเศษ ได้แก่ มหานครปารีส (Paris) เมืองลียง (Lyon) และเมืองมาร์กเซย (Marseille) องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นโพ้นทะเล เช่น เกาะคอร์ส (Corse) และบรรดาจังหวัดโพ้นทะเล (les départements d'outre-mer) ต่าง ๆ เป็นต้น และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นรูปแบบอื่นซึ่งจะจัดตั้งขึ้นโดยการตราเป็น รัฐบัญญัติ⁹³ ส่วนองค์การมหาชนมีวัตถุประสงค์เพื่อจัดทำบริการสาธารณะอย่างหนึ่งที่ไม่แสวงหากำไรแทนรัฐ อาทิ โรงพยาบาล มหาวิทยาลัย และไปรษณีย์ ซึ่งองค์การมหาชนอาจจัดตั้งโดยรัฐหรือองค์กรปกครอง ส่วนท้องถิ่นก็ได้⁹⁴ อย่างไรก็ตาม การที่องค์การมหาชนมีสถานะทางกฎหมายเป็นนิติบุคคลก็ไม่ทำให้

⁸⁹ จีรวัดน์ จงสงวนดี, "ระบบหุ้นส่วนบริษัทของประเทศฝรั่งเศส : การแบ่งประเภทหุ้นส่วนบริษัท," 2546, หน้า 2-6.

⁹⁰ เรื่องเดียวกัน, หน้า 1.

⁹¹ โกลิน พลกุล, "นิติบุคคลตามกฎหมายมหาชนของฝรั่งเศส," *วารสารกฎหมายปกครอง*, เล่มที่ 6 ตอน 2 (สิงหาคม 2530): 292-293.

⁹² ชาญชัย แสงศักดิ์, *คำอธิบายกฎหมายปกครอง*, พิมพ์ครั้งที่ 18 (กรุงเทพฯ: วิญญูชน, 2555), หน้า 90.

⁹³ นันทวัฒน์ บรมานันท์, *หลักพื้นฐานกฎหมายปกครองฝรั่งเศส*, พิมพ์ครั้งที่ 2 (กรุงเทพฯ: วิญญูชน, 2551), หน้า 32-46.

⁹⁴ นันทวัฒน์ บรมานันท์, *กฎหมายปกครอง*, หน้า 70.

เป็นอิสระเด็ดขาดจากรัฐหรือองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เพียงแต่เปลี่ยนลักษณะความสัมพันธ์จากการบังคับบัญชาเป็นการควบคุมกำกับ⁹⁵ เท่านั้น

2.2.2.3 นิติบุคคลแบบผสม

นิติบุคคลแบบผสม (les personnes morales de droit mixte) หมายถึง กลุ่มบุคคลซึ่งมีองค์ประกอบทั้งกฎหมายเอกชนและกฎหมายมหาชน จำแนกออกเป็นนิติบุคคลตามกฎหมายมหาชนที่อยู่ภายใต้บังคับกฎหมายเอกชน ซึ่งพัฒนาจากการปฏิบัติหน้าที่ทั่วไปของรัฐมาเป็นการปฏิบัติหน้าที่ทางเศรษฐกิจและการค้า อาทิ บริษัทเศรษฐกิจแบบผสม (Société d'Économie Mixte (SEM)) และองค์การมหาชนทางอุตสาหกรรมและพาณิชย์กรรม (Établissement public à caractère industriel et commercial (EPIC)) หรือวิสาหกิจมหาชน (entreprise public) เช่น การไฟฟ้าแห่งประเทศไทย ฝรั่งเศส (Électricité de France (EDF)) และการรถไฟแห่งประเทศไทยฝรั่งเศส (Société Nationale des Chemins de fer Français (SNCF)) เป็นต้น และนิติบุคคลตามกฎหมายเอกชนที่อยู่ภายใต้บังคับกฎหมายมหาชน ได้แก่ องค์กรวิชาชีพซึ่งรัฐมอบหมายให้ทำหน้าที่ควบคุมและกำกับดูแลมาตรฐานการทำงานและจริยธรรมของผู้ประกอบวิชาชีพต่าง ๆ เช่น สภานายความ เป็นต้น⁹⁶

2.2.2.4 ประเภทของนิติบุคคลในระบบกฎหมายเยอรมัน

นิติบุคคล (Juristische Person) ในระบบกฎหมายเยอรมันสามารถจำแนกออกเป็นนิติบุคคลตามกฎหมายเอกชนและนิติบุคคลตามกฎหมายมหาชน ดังรายละเอียดต่อไปนี้

2.2.2.4.1 นิติบุคคลตามกฎหมายเอกชน

นิติบุคคลตามกฎหมายเอกชน (Juristische Person des Privatrechts) ในระบบกฎหมายเยอรมัน หมายถึง นิติบุคคลที่มีรากฐานมาจากกฎหมายเอกชนซึ่งสามารถจำแนกเป็นนิติบุคคลตามกฎหมายเอกชนที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายแพ่งเยอรมัน (Bürgerliches Gesetzbuch หรือ BGB) ได้แก่ มูลนิธิ (Stiftungen) และสมาคม (Vereine) ทั้งที่มีวัตถุประสงค์เพื่อแสวงหากำไร (Nicht wirtschaftlicher Verein) และที่ไม่มีวัตถุประสงค์เพื่อแสวงหากำไร (Wirtschaftlicher Verein)⁹⁷ และนิติบุคคลตามกฎหมายเอกชนที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายพาณิชย์เยอรมัน (Handelsgesetzbuch หรือ HGB) ได้แก่ บริษัทมหาชนจำกัด (Aktiengesellschaft) บริษัทจำกัด (Gesellschaft mit beschränkter Haftung) ห้างหุ้นส่วนจำกัดในรูปแบบของการจัดสรรหุ้น (Kommanditgesellschaft

⁹⁵ สมคิด เลิศไพฑูรย์, "ข้อความคิดเกี่ยวกับการควบคุมกำกับทางปกครอง," ใน *รวมบทความในโอกาสครบรอบ 60 ปี ดร.ปรีดี เภษมทรัพย์*, (พี.เค.พรีนติ้งเฮาส์, 2531), หน้า 209-219. อ้างถึงใน ชาญชัย แสงศักดิ์, *คำอธิบายกฎหมายปกครอง*, หน้า 93.

⁹⁶ จีรวัดน์ จงสงวนดี, "ระบบหุ้นส่วนบริษัทของประเทศฝรั่งเศส : การแบ่งประเภทหุ้นส่วนบริษัท," หน้า 2.

⁹⁷ Bundesministeriums der Justiz und für Verbraucherschutz, *Bürgerliches Gesetzbuch* [Online]. Juris, Available from: <http://www.gesetze-im-internet.de/bgb> [24 February 2014]

auf Aktien) ห้างหุ้นส่วนสามัญ (Offene Handelsgesellschaft) ห้างหุ้นส่วนจำกัด (Kommanditgesellschaft) สหกรณ์ (Genossenschaft) และกิจการที่มีเจ้าของคนเดียว (Einzelunternehmen)⁹⁸

2.2.2.4.2 นิติบุคคลตามกฎหมายมหาชน

นิติบุคคลตามกฎหมายมหาชน (Juristische Person des öffentlichen Rechts) หมายถึง นิติบุคคลที่มีรากฐานมาจากกฎหมายมหาชน ถือเป็นผู้มีอำนาจปกครองโดยรัฐธรรมนูญแห่งสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี (Grundgesetz หรือ Basic Law for the Federal Republic of Germany) บัญญัติให้สหพันธ์รัฐ (Bund) และมลรัฐ (Bundesländer) ต่าง ๆ มีสถานะเป็นนิติบุคคลตามกฎหมายมหาชน ขณะที่กระทรวง ทบวง และกรมไม่มีสถานะทางกฎหมายเป็นนิติบุคคล นอกจากนี้ ยังมีองค์การหมู่คณะมหาชน (Körperschaft des öffentlichen Rechts) ทั้งในทางดินแดน (Gebietskörperschaft) ได้แก่ องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น และในทางบุคคล (Personalkörperschaft) เช่น องค์การวิชาชีพและมหาวิทยาลัย เป็นต้น องค์การบริการมหาชน (Anstalt des öffentlichen Rechts) เช่น องค์การกิจการวิทย์และโทรทัศน์ และธนาคารแห่งสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี (Reiechsbank) เป็นต้น และมูลนิธิมหาชน (Stiftung des öffentlichen Rechts) ซึ่งเป็นกองทุนยืมเงินที่จัดตั้งขึ้นเพื่อประโยชน์สาธารณะ โดยมีเพียงผู้รับประโยชน์แต่ไม่มีผู้ใช้บริการ เช่น มูลนิธิเพื่อการอนุรักษ์ทรัพย์สินสมบัติทางวัฒนธรรมของปรัสเซีย เป็นต้น⁹⁹

2.2.2.5 ประเภทของนิติบุคคลในระบบกฎหมายอังกฤษ

ในระบบกฎหมายอังกฤษไม่มีการแยกกฎหมายมหาชนออกไปต่างหาก แม้ลักษณะบางอย่างระหว่างกฎหมายเอกชนกับกฎหมายมหาชนจะแตกต่างกัน แต่นิติบุคคลในฐานะผู้กระทำการแทนรัฐก็มีลักษณะการดำเนินการเช่นเดียวกับนิติบุคคลของเอกชน นอกจากนี้ ยังมีการยอมรับบุคคลตามกฎหมายอีกรูปแบบหนึ่ง เนื่องจากมีสภาพทางกฎหมายบางประการคล้ายกับนิติบุคคล เรียกว่า กึ่งนิติบุคคล (semi corporation) โดยมีสิทธิใช้ชื่อร่วมในการฟ้องหรือถูกฟ้องคดี และมีสิทธิถือทรัพย์สินตามวัตถุประสงค์แห่งการจัดตั้งได้ ซึ่งรัฐจะรับรองเอกสิทธิ์ดังกล่าวของนิติบุคคลประเภทนี้ไว้ในหนังสือตราตั้ง (letter patent) ตัวอย่างเช่น สำนักอบรมศึกษากฎหมายแห่งเนติบัณฑิตยสภาของอังกฤษ (Inns of Court) เป็นต้น¹⁰⁰ ทั้งนี้ สามารถจำแนกประเภทของนิติบุคคลในระบบกฎหมายอังกฤษออกเป็นนิติบุคคลประเภทกลุ่มบุคคลและนิติบุคคลประเภทบุคคลคนเดียว ดังรายละเอียดต่อไปนี้

⁹⁸ Bundesministeriums der Justiz und für Verbraucherschutz, [Handelsgesetzbuch](http://www.gesetze-im-internet.de/hgb) [Online]. Juris, Available from: <http://www.gesetze-im-internet.de/hgb> [24 February 2014]

⁹⁹ สมคิด เลิศไพฑูรย์ และคณะ, "โครงการศึกษาความเป็นไปได้ในการลดสภาพความเป็นนิติบุคคลของส่วนราชการ เสนอต่อคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ," 2547, หน้า 103-105.

¹⁰⁰ W.H. Goodhart, "Corporations," 9 *Halsbury's Laws of England*, (1974): 716-717. อ้างถึงใน ชัยวัฒน์ วงศ์วัฒนศานต์, "นิติบุคคลตามกฎหมายมหาชนของอังกฤษ," *วารสารกฎหมายปกครอง*, เล่มที่ 6 ตอน 2 (สิงหาคม 2530): 318-319.

2.2.2.5.1 นิติบุคคลประเภทกลุ่มบุคคล

นิติบุคคลประเภทกลุ่มบุคคล (Corporation Aggregate) หมายถึง นิติบุคคลที่เป็นกลุ่มของบุคคล (Collection of individual) ซึ่งรวมกันเป็นนิติบุคคลภายใต้ชื่อเฉพาะ มีความเป็นอยู่ที่ต่อเนื่อง และมีความสามารถในหลายประการดังเช่นบุคคลธรรมดา ทั้งสิทธิ หน้าที่ ความรับผิดชอบ การทำนิติกรรมสัญญา การดำเนินคดี และการเป็นเจ้าของกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สิน โดยบุคคลแต่ละคนในกลุ่มอาจมีสถานะเท่ากัน หรือมีบุคคลหนึ่งเป็นผู้กระทำการแทนนิติบุคคลนั้นก็ได้อีก ตัวอย่างของนิติบุคคลประเภทนี้ ได้แก่ องค์การปกครองส่วนท้องถิ่นต่าง ๆ เป็นต้น¹⁰¹

2.2.2.5.2 นิติบุคคลประเภทบุคคลคนเดียว

นิติบุคคลประเภทบุคคลคนเดียว (Corporation Sole) หมายถึง บุคคลธรรมดาคนหนึ่งที่มีสิทธิและหน้าที่ตามกฎหมายในฐานะที่เป็นนิติบุคคล มีความเป็นอยู่ที่ต่อเนื่อง แม้บุคคลดังกล่าวจะปฏิบัติหน้าที่มิได้หรือพ้นจากหน้าที่และอยู่ระหว่างการรอบุคคลใหม่ มาปฏิบัติหน้าที่แทน ซึ่งนิติบุคคลประเภทนี้มีสองฐานะ ได้แก่ ฐานะนิติบุคคล (corporate capacity) และฐานะบุคคลธรรมดา (natural capacity) ดังนั้น บุคคลธรรมดาที่จะเข้ามาเป็นนิติบุคคลประเภทนี้ จึงเน้นที่ตำแหน่ง (office) หรือสถาบันในฐานะนิติบุคคลเป็นสำคัญ และการผูกนิติสัมพันธ์กับนิติบุคคลประเภทนี้ต้องมีการระบุฐานะให้ชัดเจน¹⁰² ตัวอย่างนิติบุคคลประเภทนี้ ได้แก่ รัฐมนตรี โดยการทำงานของข้าราชการในกระทรวงเป็นการกระทำแทนรัฐมนตรีว่าการกระทรวง มิได้กระทำการแทนกระทรวง แต่อย่างใด¹⁰³ นอกจากนี้ หลักกฎหมายจารีตประเพณีก็ยอมรับกันว่า พระมหากษัตริย์มีสถานะทางกฎหมาย เป็นนิติบุคคลประเภทบุคคลคนเดียวด้วย โดยถือว่าแผ่นดินจะว่างเว้นพระมหากษัตริย์ไม่ได้ตามคำกล่าวที่ว่า The King never dies¹⁰⁴ กรณีนี้เป็นการพิจารณาพระมหากษัตริย์ในแง่ที่เป็นสถาบันและมีความต่อเนื่อง จนพัฒนาให้มีคำกลางขึ้นว่า Crown (แผ่นดิน) มิใช่พระมหากษัตริย์องค์ใดองค์หนึ่ง ถึงกระนั้นกฎหมายก็ยังถือว่าพระมหากษัตริย์เป็นนิติบุคคล ขณะที่แผ่นดินและรัฐไม่มีสถานะเป็นนิติบุคคลตามกฎหมาย¹⁰⁵ อย่างไรก็ตาม แม้จะไม่มีบทบัญญัติใดกำหนดให้รัฐเป็นนิติบุคคลตามกฎหมายภายใน แต่เป็นที่ยอมรับกัน โดยกฎหมายจารีตประเพณีว่าพระมหากษัตริย์ในความหมายของแผ่นดินเป็นนิติบุคคล ซึ่งพระมหากษัตริย์ตามหลักกฎหมายแต่เดิมาก็หมายถึงรัฐ จึงอาจสรุปได้ว่าในระบบกฎหมายอังกฤษ รัฐก็มีสถานะเป็นนิติบุคคลผ่านทางสถาบันพระมหากษัตริย์¹⁰⁶

¹⁰¹ Ibid, p. 718. and John Salmond, *Jurisprudence*, (7th ed., London: Sweet & Maxwell, 1924), p. 339. อ้างถึงใน ชัยวัฒน์ วงศ์วัฒนศานต์, "นิติบุคคลตามกฎหมายมหาชนของอังกฤษ," 319, 324.

¹⁰² W.H. Goodhart, "Corporations," 719. อ้างถึงใน ชัยวัฒน์ วงศ์วัฒนศานต์, "นิติบุคคลตามกฎหมายมหาชนของอังกฤษ," 319-320.

¹⁰³ ชัยวัฒน์ วงศ์วัฒนศานต์, "นิติบุคคลตามกฎหมายมหาชนของอังกฤษ," 322-323.

¹⁰⁴ Dias, *Jurisprudence*, (3rd ed., 1970), p. 309. อ้างถึงใน ชัยวัฒน์ วงศ์วัฒนศานต์, "นิติบุคคลตามกฎหมายมหาชนของอังกฤษ," 325.

¹⁰⁵ Federick Pollock, *Jurisprudence and Legal Essays*, (Goodhart ed., 1961), pp. 62-66. and John Salmond, *Jurisprudence*, pp. 352-354. อ้างถึงใน ชัยวัฒน์ วงศ์วัฒนศานต์, "นิติบุคคลตามกฎหมายมหาชนของอังกฤษ," 325-326.

¹⁰⁶ ชัยวัฒน์ วงศ์วัฒนศานต์, "นิติบุคคลตามกฎหมายมหาชนของอังกฤษ," 328-329.

2.2.2.6 ประเภทของนิติบุคคลในระบบกฎหมายไทย

บทบัญญัติส่วนใหญ่ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ไทยมีที่มาจากประมวลกฎหมายแพ่งและประมวลกฎหมายพาณิชย์ของประเทศที่ใช้ระบบประมวลกฎหมาย ได้แก่ ประเทศญี่ปุ่น สหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี สาธารณรัฐฝรั่งเศส สมาพันธรัฐสวิส และสหพันธ์สาธารณรัฐบราซิล โดยมีการบัญญัติหลักเกณฑ์เกี่ยวกับนิติบุคคลไว้ในมาตรา 65 ถึงมาตรา 77 ขณะเดียวกัน มาตรา 66 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ไทย ซึ่งมีที่มาจากมาตรา 43 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งญี่ปุ่น ที่บัญญัติจำกัดสิทธิและหน้าที่ของนิติบุคคลไว้ในขอบวัตถุประสงค์ ก็ปรากฏอยู่ในหลักการกระทำนอกขอบวัตถุประสงค์ (Ultra Vires) ของกฎหมายอังกฤษซึ่งเป็นประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายจารีตประเพณี นอกจากนี้ มาตรา 1167 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ไทยที่บัญญัติถึงความสัมพันธ์ระหว่างกรรมการและบริษัทกับบุคคลภายนอก โดยบังคับตามบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายนี้ว่าด้วยตัวแทน ก็ตรงกับแนวความคิดของกฎหมายอังกฤษที่ว่ากรรมการเป็นผู้แทนของบริษัทอีกด้วย¹⁰⁷

นิติบุคคลในระบบกฎหมายไทยอาจก่อตั้งขึ้นตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์อันเป็นกฎหมายทั่วไป หรือตามกฎหมายเฉพาะฉบับใดฉบับหนึ่ง เพื่อให้มีสภาพบุคคลตามมาตรา 65 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ซึ่งหากไม่มีกฎหมายรับรองให้คณะบุคคล องค์กร หรือสถาบันใดมีสถานะเป็นนิติบุคคลแล้ว ก็ไม่อาจมีสภาพบุคคลและมีสิทธิหรือถือสิทธิใด ๆ แยกต่างหากจากบุคคลธรรมดาได้ สะท้อนให้เห็นถึงการยอมรับทฤษฎีนิติบุคคลสมมติ ขณะเดียวกัน มาตรา 76 วรรคหนึ่ง¹⁰⁸ แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ซึ่งบัญญัติความรับผิดของนิติบุคคลในการกระทำตามหน้าที่ของผู้แทนหรือผู้มีอำนาจทำการแทนที่เป็นเหตุให้เกิดความเสียหายแก่บุคคลอื่นก็สะท้อนให้เห็นถึงการยอมรับทฤษฎีนิติบุคคลโดยสภาพว่า นิติบุคคลต้องรับผิดทางสัญญาหรือละเมิดเช่นเดียวกับบุคคลธรรมดา¹⁰⁹ นอกจากนี้ นิติบุคคลย่อมมีสิทธิและหน้าที่ตามบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์หรือกฎหมายอื่น ภายในขอบแห่งอำนาจหน้าที่หรือวัตถุประสงค์ที่ได้บัญญัติหรือกำหนดไว้ในกฎหมาย ข้อบังคับ หรือตราสารจัดตั้ง โดยมีสิทธิและหน้าที่เช่นเดียวกับบุคคลธรรมดา เว้นแต่สิทธิและหน้าที่ซึ่งโดยสภาพจะพึงมีพึงเป็นได้เฉพาะแก่บุคคลธรรมดาเท่านั้นตามมาตรา 66 และมาตรา 67 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ สำหรับระบบกฎหมายไทยสามารถจำแนกประเภทของนิติบุคคลออกเป็นนิติบุคคลตามกฎหมายเอกชนและนิติบุคคลตามกฎหมายมหาชน ดังรายละเอียดต่อไปนี้

¹⁰⁷ โสภณ รัตนกร และเกริก วัฒนกุล, “วิวัฒนาการในหลักกฎหมายเกี่ยวกับการกระทำนอกขอบวัตถุประสงค์ของนิติบุคคล,” ใน *รวมบทความทางวิชาการ เนื่องในโอกาสครบรอบ 84 ปี ศาสตราจารย์สัญญา ธรรมศักดิ์*, (กรุงเทพฯ: วิญญูชน, 2534), หน้า 134-135. อ้างถึงใน ประสิทธิ์ ไชวีโลกุล, *คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยนิติบุคคลและความรับผิดทางอาญาของนิติบุคคล*, หน้า 20.

¹⁰⁸ มาตรา 76 วรรคหนึ่ง แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บัญญัติว่า “ถ้าการกระทำตามหน้าที่ของผู้แทนของนิติบุคคลหรือผู้มีอำนาจทำการแทนนิติบุคคล เป็นเหตุให้เกิดความเสียหายแก่บุคคลอื่น นิติบุคคลนั้นต้องรับผิดชดใช้ค่าสินไหมทดแทนเพื่อความเสียหายนั้น แต่ไม่สูญเสียสิทธิที่จะไล่เบี้ยเอาแก่ผู้ก่อความเสียหาย”

¹⁰⁹ กิตติศักดิ์ ปรกติ, *หลักกฎหมายบุคคล*, หน้า 212-213.

2.2.2.6.1 นิติบุคคลตามกฎหมายเอกชน

นิติบุคคลตามกฎหมายเอกชน หมายถึง กลุ่มบุคคลที่ร่วมกันดำเนินกิจการเกี่ยวกับการจัดการทรัพย์สิน กองทุน ธุรกิจการค้า การศึกษา ศาสนา ศิลปวัฒนธรรม การกีฬา การดนตรี การกุศล วิทยาศาสตร์ หรือเทคโนโลยี เป็นต้น¹¹⁰ จัดตั้งขึ้นตามความสมัครใจของผู้ที่เกี่ยวข้อง มีฐานะ สิทธิ หน้าที่ และความรับผิดชอบเดียวกับบุคคลธรรมดา เป็นการใช้สิทธิและปฏิบัติหน้าที่อย่างเอกชน โดยเท่าเทียมกัน ซึ่งการดำเนินกิจการอยู่บนพื้นฐานของการแลกเปลี่ยนผลประโยชน์ระหว่างเอกชนด้วยกัน และทรัพย์สินของนิติบุคคลประเภทนี้โดยทั่วไปย่อมตกอยู่ภายใต้อำนาจบังคับชำระหนี้ของศาล ซึ่งเจ้าหนี้มีสิทธิบังคับชำระหนี้จากทรัพย์สินของลูกหนี้จนสิ้นเชิงตามมาตรา 214¹¹¹ แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ อย่างไรก็ตาม นิติบุคคลตามกฎหมายเอกชนอาจมีวัตถุประสงค์เพื่อจัดทำบริการสาธารณะหรือดำเนินงานเพื่อสาธารณประโยชน์ก็ได้ อาทิ มูลนิธิหรือสมาคมเอกชนที่มีวัตถุประสงค์เพื่อทำงานบำเพ็ญประโยชน์หรือสนับสนุนกิจการสาธารณประโยชน์¹¹²

สำหรับประเภทของนิติบุคคลตามกฎหมายเอกชนในระบบกฎหมายไทยสามารถจำแนกออกเป็นนิติบุคคลที่จัดตั้งขึ้นเพื่อแสวงหากำไร เช่น ห้างหุ้นส่วนสามัญ ห้างหุ้นส่วนจำกัด และบริษัทจำกัดตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บริษัทมหาชนจำกัดตามกฎหมายว่าด้วยบริษัทมหาชนจำกัด และสหกรณ์ตามกฎหมายว่าด้วยสหกรณ์ เป็นต้น กับนิติบุคคลที่จัดตั้งขึ้นโดยไม่แสวงหากำไร เช่น มูลนิธิและสมาคมตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ หอการค้าตามกฎหมายว่าด้วยหอการค้า นิติบุคคลหมู่บ้านจัดสรรตามกฎหมายว่าด้วยการจัดสรรที่ดิน นิติบุคคลอาคารชุดตามกฎหมายว่าด้วยอาคารชุด และสถาบันอุดมศึกษาเอกชนตามกฎหมายว่าด้วยสถาบันอุดมศึกษาเอกชน เป็นต้น นอกจากนี้ มีการบัญญัติความผิดและโทษทางอาญาของนิติบุคคลประเภทต่าง ๆ ไว้ในพระราชบัญญัติกำหนดความผิดเกี่ยวกับห้างหุ้นส่วนจดทะเบียน ห้างหุ้นส่วนจำกัด บริษัทจำกัด สมาคม และมูลนิธิ พ.ศ. 2499 รวมถึงกฎหมายว่าด้วยการจัดตั้งนิติบุคคลประเภทนั้น ๆ อีกด้วย

2.2.2.6.2 นิติบุคคลตามกฎหมายมหาชน

นิติบุคคลตามกฎหมายมหาชน หมายถึง นิติบุคคลที่จัดตั้งขึ้นเป็นการเฉพาะตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายมหาชน เพื่อดำเนินกิจกรรมเกี่ยวกับการใช้อำนาจรัฐ ความสงบเรียบร้อยภายในรัฐ การบริหารจัดการรัฐ หรือการจัดทำบริการสาธารณะ¹¹³ จัดตั้งขึ้นโดยอำนาจบังคับของรัฐ

¹¹⁰ ประสิทธิ์ โฆวิไลกุล, คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยนิติบุคคลและความรับผิดชอบทางอาญาของนิติบุคคล, หน้า 17.

¹¹¹ มาตรา 214 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บัญญัติว่า “ภายใต้บังคับบทบัญญัติแห่งมาตรา 733 เจ้าหนี้มีสิทธิที่จะให้ชำระหนี้ของตนจากทรัพย์สินของลูกหนี้จนสิ้นเชิง รวมทั้งเงินและทรัพย์สินอื่น ๆ ซึ่งบุคคลภายนอกค้างชำระแก่ลูกหนี้ด้วย”

¹¹² กิตติศักดิ์ ปรกติ, หลักกฎหมายบุคคล, หน้า 215-216.

¹¹³ ประสิทธิ์ โฆวิไลกุล, คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยนิติบุคคลและความรับผิดชอบทางอาญาของนิติบุคคล, หน้า 18.

ซึ่งกำหนดเงื่อนไขและองค์ประกอบของนิติบุคคลไว้ในกฎหมาย ไม่ถือเอาความสมัครใจของผู้ที่เกี่ยวข้อง เป็นสาระสำคัญในการจัดตั้งนิติบุคคลนั้น มีฐานะพิเศษที่มีสิทธิและมีอำนาจเหนือบุคคลธรรมดาและนิติบุคคล ตามกฎหมายเอกชนในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการปกครองและการใช้อำนาจสาธารณะ และผูกพันต่อหน้าที่ รักษาประโยชน์สาธารณะยิ่งกว่าหน้าที่ปฏิบัติตามสัญญากับเอกชน นอกจากนี้ ความรับผิดชอบของนิติบุคคล ตามกฎหมายมหาชนก็มีลักษณะเป็นความรับผิดชอบของรัฐอันเกิดจากการไม่ปฏิบัติหน้าที่ตามที่กฎหมายกำหนด และแม้ในกรณีที่นิติบุคคลตามกฎหมายมหาชนผิดสัญญากับเอกชน การบังคับตามสิทธิของเอกชนต่อนิติบุคคล ประเภทนี้ก็จำกัดอยู่เฉพาะการเรียกร้องค่าเสียหายและไม่อาจบังคับชำระหนี้โดยเฉพาะเจาะจงได้ทุกกรณี เนื่องจากศาลต้องคำนึงถึงประโยชน์มหาชนด้วย และทรัพย์สินใดที่เข้าลักษณะเป็นทรัพย์สินของแผ่นดิน ทรัพย์สินนั้นก็อยู่นอกเหนืออำนาจบังคับคดี กล่าวคือ ไม่อาจบังคับโดยวิธียึดมาชำระหนี้แก่เอกชนได้ตามมาตรา 1307¹¹⁴ แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์¹¹⁵

สำหรับประเภทของนิติบุคคลตามกฎหมายมหาชนในระบบกฎหมายไทยสามารถจำแนกออกเป็นส่วนราชการตามกฎหมายว่าด้วยระเบียบบริหารราชการแผ่นดิน ได้แก่ ราชการบริหารส่วนกลาง ซึ่งประกอบด้วยหน่วยงานของรัฐตามกฎหมายว่าด้วยการปรับปรุง กระทรวง ทบวง กรม และกฎหมายอื่นที่บัญญัติให้ส่วนราชการนั้นมีสถานะทางกฎหมายเป็นนิติบุคคล ราชการบริหารส่วนภูมิภาคเฉพาะจังหวัด และราชการบริหารส่วนท้องถิ่น ซึ่งปัจจุบันประกอบด้วยองค์การบริหารส่วนจังหวัด เทศบาล องค์การบริหารส่วนตำบล กรุงเทพมหานคร และเมืองพัทยา รัฐวิสาหกิจ ซึ่งจัดตั้งขึ้นโดยพระราชบัญญัติ พระราชกฤษฎีกาอาศัยอำนาจตามกฎหมายว่าด้วยการจัดตั้งองค์การของรัฐบาล ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ หรือกฎหมายว่าด้วยบริษัทมหาชนจำกัด องค์การมหาชน ตามกฎหมายว่าด้วยองค์การมหาชน หน่วยงานของรัฐที่ไม่เป็นส่วนราชการหรือรัฐวิสาหกิจ องค์การวิชาชีพ ซึ่งจัดตั้งขึ้นโดยพระราชบัญญัติ หน่วยงานราชการของศาลและองค์กรตามรัฐธรรมนูญ และองค์กรศาสนา ซึ่งระบบกฎหมายไทยได้รับรองให้องค์กรศาสนาพุทธ องค์การศาสนาอิสลาม และองค์การศาสนาคริสต์ เฉพาะนิกายโรมันคาทอลิก มีสถานะทางกฎหมายเป็นนิติบุคคลเพียง 3 ศาสนาเท่านั้น และรับรองสถานะขององค์กรศาสนาแต่ละองค์กรในระดับชั้นที่แตกต่างกันไป โดยวิทยานิพนธ์เล่มนี้จะได้นำเสนอข้อมูลเกี่ยวกับบทบาทและอำนาจหน้าที่ทางกฎหมายขององค์กรศาสนาดังกล่าวอย่างละเอียดในลำดับต่อไป

2.3 บทบัญญัติแห่งกฎหมายเกี่ยวกับศาสนาและองค์กรศาสนาในประเทศไทย

แม้การดำเนินงานเผยแผ่ศาสนาในประเทศไทยจะเป็นไปโดยอิสระและไม่จำเป็นต้องได้รับการรับรองหรืออนุญาตจากรัฐ แต่ปัจจุบันกรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม ได้ประกาศรับรอง

¹¹⁴ มาตรา 1307 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บัญญัติว่า “ท่านห้ามมิให้ยึดทรัพย์สินของแผ่นดิน ไม่ว่าทรัพย์สินนั้นจะเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินหรือไม่”

¹¹⁵ กิตติศักดิ์ ปรกติ, หลักกฎหมายบุคคล, หน้า 215-216.

องค์กรศาสนาต่าง ๆ ให้อยู่ในความอุปถัมภ์ของทางราชการจำนวนทั้งสิ้น 5 ศาสนา ได้แก่ ศาสนาพุทธ ศาสนาอิสลาม ศาสนาคริสต์ ศาสนาพราหมณ์-ฮินดู และศาสนาซิกข์ โดยมีบทบัญญัติแห่งกฎหมายเกี่ยวกับศาสนาและองค์กรศาสนาในประเทศไทยหลายมาตราและหลายฉบับ ทั้งรัฐธรรมนูญ พระราชบัญญัติ และกฎหมายลำดับรอง ทั้งที่มีลักษณะเป็นการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพทางศาสนา และที่มีลักษณะเป็นการรับรองสิทธิและหน้าที่ขององค์กรศาสนาในประเทศไทย ดังรายละเอียดต่อไปนี้

2.3.1 องค์กรศาสนาที่ได้รับการรับรองให้ดำเนินงานในประเทศไทย

จากข้อมูลสถิติประชากรจำแนกตามศาสนา เพศ และเขตการปกครองทั่วราชอาณาจักรไทย ซึ่งสำนักงานสถิติแห่งชาติ กระทรวงเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร ได้รวบรวมไว้ครั้งล่าสุดในปี พ.ศ. 2553 ปรากฏว่า มีชาวไทยที่นับถือศาสนาพุทธ 61,746,429 คน หรือคิดเป็นร้อยละ 93.58 ของจำนวนประชากรทั้งประเทศ ศาสนาอิสลาม 3,259,340 คน หรือคิดเป็นร้อยละ 4.94 ของจำนวนประชากรทั้งประเทศ ศาสนาคริสต์ 789,376 คน หรือคิดเป็นร้อยละ 1.2 ของจำนวนประชากรทั้งประเทศ ศาสนาพราหมณ์-ฮินดู 41,808 คน หรือคิดเป็นร้อยละ 0.06 ของจำนวนประชากรทั้งประเทศ ลัทธิขงจื้อ 16,718 คน หรือคิดเป็นร้อยละ 0.02 ของจำนวนประชากรทั้งประเทศ ศาสนาซิกข์ 11,124 คน หรือคิดเป็นร้อยละ 0.02 ของจำนวนประชากรทั้งประเทศ และศาสนาอื่น 66,922 คน หรือคิดเป็นร้อยละ 0.1 ของจำนวนประชากรทั้งประเทศ นอกจากนี้ ยังมีชาวไทยที่ไม่นับถือศาสนาใด 46,122 คน หรือคิดเป็นร้อยละ 0.07 ของจำนวนประชากรทั้งประเทศ และไม่ระบุว่านับถือศาสนาใด 3,820 คน หรือคิดเป็นร้อยละ 0.01 ของจำนวนประชากรทั้งประเทศ¹¹⁶

กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม เป็นหน่วยงานของรัฐที่มีอำนาจหน้าที่ทำนุบำรุง ส่งเสริม และให้การอุปถัมภ์คุ้มครองกิจการด้านพระพุทธศาสนาและศาสนาอื่น ๆ ที่ทางราชการรับรองตามหลักเกณฑ์และเงื่อนไขที่กำหนดไว้ในกฎกระทรวงแบ่งส่วนราชการกรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม พ.ศ. 2545 ประกอบกับระเบียบกรมการศาสนา ว่าด้วยองค์กรศาสนาต่าง ๆ พ.ศ. 2512 โดยองค์กรศาสนาที่กรมการศาสนาจะประกาศรับรองให้อยู่ในความอุปถัมภ์ของทางราชการต้องมีลักษณะหลักธรรมคำสอนเป็นศาสนาหนึ่งต่างหากจากศาสนาอื่นในทางศาสนศาสตร์โดยสมบูรณ์ และปรากฏในสำมะโนประชากรว่ามีพลเมืองนับถือไม่น้อยกว่า 5,000 คน นอกจากนี้ คำสอนและวิธีการสอนของศาสนาดังกล่าวต้องไม่ขัดต่อรัฐธรรมนูญและกฎหมายไทยหรือเป็นกิจการทางศาสนาที่มีลัทธิการเมืองและวัตถุประสงค์อื่นใดแอบแฝง เมื่อกรมการศาสนาได้รับจดทะเบียนองค์กรศาสนาแล้วก็มีอำนาจหน้าที่ให้ความช่วยเหลือแก่องค์การศาสนานั้นในเรื่องต่าง ๆ ด้วย เช่น การอำนวยความสะดวกและออกบัตรประจำตัวแก่ผู้ประกาศศาสนา การอำนวยความสะดวกแก่ผู้ปฏิบัติพิธีกรรมทางศาสนา การพิจารณาเกี่ยวกับการพำนักอยู่ในประเทศของเจ้าหน้าที่

¹¹⁶ สำนักงานสถิติแห่งชาติ กระทรวงเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร, "สำมะโนประชากรและเคหะ พ.ศ. 2553."

ทางศาสนา และการแก้ปัญหาขัดข้องในการปฏิบัติงานขององค์กร เป็นต้น ปัจจุบันมีการประกาศรับรององค์กรศาสนาต่าง ๆ ให้อยู่ในความอุปถัมภ์ของทางราชการทั้งสิ้น 5 ศาสนา โดยบทบัญญัติแห่งกฎหมายเฉพาะหรือออกประกาศรับรองตามระเบียบกรมการศาสนา ว่าด้วยองค์กรศาสนาต่าง ๆ พ.ศ. 2512 ดังต่อไปนี้

(1) **ศาสนาพุทธ** ได้แก่ มหาเถรสมาคม ซึ่งเป็นองค์กรกลางของศาสนาพุทธในประเทศไทยตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 และองค์กรที่กรมการศาสนาสนับสนุน ได้แก่ องค์กรพุทธศาสนิกสัมพันธ์แห่งโลก (พ.ส.ล.) พุทธสมาคมแห่งประเทศไทย ในพระบรมราชูปถัมภ์ ยุวพุทธิกสมาคมแห่งประเทศไทย ในพระบรมราชูปถัมภ์ สภายุวพุทธิกสมาคมแห่งชาติ เปรียญธรรมสมาคม มูลนิธิภูมิพลโลกิกขุ และองค์กรเครือข่ายภาคราชการและภาคประชาสังคมกว่า 84 องค์กร¹¹⁷

(2) **ศาสนาอิสลาม** ได้แก่ คณะกรรมการกลางอิสลามแห่งประเทศไทย ซึ่งเป็นองค์กรกลางของศาสนาอิสลามในประเทศไทยตามพระราชบัญญัติการบริหารองค์กรศาสนาอิสลาม พ.ศ. 2540

(3) **ศาสนาคริสต์** นิกายโรมันคาทอลิก ได้แก่ สภาประมุขบาทหลวงโรมันคาทอลิกแห่งประเทศไทย หรือคริสตชนเรียกว่าสภาพระสังฆราชคาทอลิกแห่งประเทศไทย และนิกายโปรเตสแตนต์ ได้แก่ สภาคริสตจักรในประเทศไทย สหกิจคริสเตียนแห่งประเทศไทย สหคริสตจักรแบปติสต์ในประเทศไทย และมูลนิธิคริสตจักรเซเวนธ์เดย์แอ๊ดเวนตีสแห่งประเทศไทย โดยกรมการศาสนาได้ประกาศรับรองให้องค์กรเหล่านี้เป็นองค์กรศาสนาตามระเบียบกรมการศาสนา ว่าด้วยองค์กรศาสนาต่าง ๆ พ.ศ. 2512¹¹⁸

(4) **ศาสนาพราหมณ์-ฮินดู** ได้แก่ สำนักพราหมณ์พระราชครูในสำนักพระราชวัง สมาคมฮินดูธรรมสภา และสมาคมฮินดูสมาช โดยกรมการศาสนาได้ประกาศรับรองให้องค์กรเหล่านี้เป็นองค์กรศาสนาตามระเบียบกรมการศาสนา ว่าด้วยองค์กรศาสนาต่าง ๆ พ.ศ. 2512¹¹⁹

(5) **ศาสนาซิกข์** ได้แก่ สมาคมศรีครูสิงห์สภา ซึ่งกรมการศาสนาได้ประกาศรับรองให้เป็นองค์กรศาสนาตามระเบียบกรมการศาสนา ว่าด้วยองค์กรศาสนาต่าง ๆ พ.ศ. 2512¹²⁰

อย่างไรก็ตาม กรมการศาสนาได้พิจารณาจับจดทะเบียนองค์กรศาสนาตามหลักเกณฑ์และเงื่อนไขที่กำหนดไว้ในระเบียบกรมการศาสนา ว่าด้วยองค์กรศาสนาต่าง ๆ พ.ศ. 2512 เฉพาะองค์กรที่ได้รับการยอมรับเข้าเป็นส่วนหนึ่งของศาสนาใดศาสนาหนึ่งข้างต้น ซึ่งการจดทะเบียนดังกล่าวส่งผลให้องค์กรศาสนาเหล่านั้นได้รับสิทธิประโยชน์บางประการ อาทิ สิทธิได้รับเงินอุดหนุนจากรัฐ สิทธิได้รับยกเว้นภาษีเงินได้ และสิทธิพิเศษในการร้องขอวีซ่าประเภทอยู่อาศัยของเจ้าหน้าที่ทางศาสนา โดยตั้งแต่ปี พ.ศ. 2527 เป็นต้นมา แม้กรมการศาสนาได้ประกาศรับรององค์กรศาสนาใหม่ แต่ในทางปฏิบัติ

¹¹⁷ กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม, กรมการศาสนา (2551), หน้า 30.

¹¹⁸ เรื่องเดียวกัน, หน้า 160-162.

¹¹⁹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 174.

¹²⁰ เรื่องเดียวกัน, หน้า 189-192.

กลุ่มหรือองค์กรศาสนาที่มีได้รับการจดทะเบียนก็สามารถดำเนินกิจกรรมทางศาสนาได้อย่างอิสระ¹²¹ นอกจากนี้ ระเบียบกรมการศาสนา ว่าด้วยองค์การศาสนาต่าง ๆ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2525 ยังกำหนดให้กรมการศาสนามีอำนาจพิจารณาเปลี่ยนแปลงการให้ความอุปถัมภ์หรือเพิกถอนการให้ความอุปถัมภ์องค์กรศาสนาที่ได้รับรองไว้แล้ว หากองค์กรศาสนานั้นไม่ปฏิบัติตามหน้าที่ที่กำหนดไว้ในข้อ 7 แห่งระเบียบกรมการศาสนา ว่าด้วยองค์การศาสนาต่าง ๆ พ.ศ. 2512 กล่าวคือ มิได้แจ้งการเปลี่ยนแปลงของนิยายและบุคคลในองค์กรให้กรมการศาสนาทราบ มิได้ส่งเสริมศีลธรรมและวัฒนธรรมไทย มิได้รักษาและเพิ่มพูนความเข้าใจอันดีระหว่างศาสนิกชนต่างศาสนากัน มิได้เข้าร่วมประชุมหรือชุมนุมทางศาสนา หรือเป็นกรณีที่มีได้ดำเนินการตามวัตถุประสงค์หรือเงื่อนไขที่กรมการศาสนาได้ประกาศรับรองฐานะขององค์กรศาสนานั้น มีพฤติการณ์ที่ส่อไปในทางจะก่อให้เกิดความแตกความสามัคคีระหว่างองค์กรศาสนาต่าง ๆ ก่อให้เกิดความแตกแยกภายในองค์กรศาสนาเดียวกัน หรือเกี่ยวข้องกับการเมือง

2.3.2 บทบัญญัติแห่งกฎหมายที่มีลักษณะเป็นการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพทางศาสนาในประเทศไทย

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (พุทธศักราช 2550) ถือเป็นกฎหมายแม่บทที่สำคัญในการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพทางศาสนาในประเทศไทย โดยคำปรารภในรัฐธรรมนูญได้แสดงถึงเจตนารมณ์ของการยกร่างรัฐธรรมนูญเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ร่วมกันของประชาชนชาวไทยในการทำนุบำรุงรักษาศาสนาทุกศาสนาให้สถิตสถาพร ถัดมาในมาตรา 5 ก็ได้บัญญัติรับรองให้ประชาชนชาวไทยไม่ว่าเหล่ากำเนิด เพศ หรือศาสนาใด ย่อมอยู่ในความคุ้มครองแห่งรัฐธรรมนูญนี้เสมอกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง มาตรา 9 ได้บัญญัติความสำคัญของศาสนาทุกศาสนาที่เท่าเทียมกัน ซึ่งพระมหากษัตริย์ในฐานะพระประมุขแห่งรัฐทรงเป็นพุทธมามกะและทรงเป็นอัครศาสนูปถัมภกด้วย ขณะเดียวกัน รัฐก็ต้องอุปถัมภ์และคุ้มครองศาสนาพุทธและศาสนาอื่น ส่งเสริมความสามัคคีระหว่างศาสนิกชนของทุกศาสนา รวมทั้งสนับสนุนการนำหลักธรรมของศาสนามาใช้เสริมสร้างคุณธรรมและพัฒนาคุณภาพชีวิตตามมาตรา 79 ด้วย

นอกจากนี้ ยังมีบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญที่แสดงให้เห็นถึงความเสมอภาคกันของบุคคลภายใต้กฎหมายและได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายโดยเท่าเทียมกัน ซึ่งการเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมต่อบุคคลเพราะเหตุแห่งความแตกต่างในเรื่องความเชื่อทางศาสนาที่ไม่ขัดต่อบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญจะกระทำมิได้ตามมาตรา 30 วรรคหนึ่งและวรรคสาม โดยเฉพาะอย่างยิ่งในมาตรา 37 ซึ่งบัญญัติรับรองเสรีภาพบริบูรณ์ในการนับถือศาสนา นิยายของศาสนา หรือลัทธินิยมในทางศาสนาของบุคคล รวมถึงเสรีภาพในการปฏิบัติตามศาสนธรรม ศาสนบัญญัติ หรือปฏิบัติพิธีกรรมตามความเชื่อถือของตน

¹²¹ สำนักงานประชาธิปไตย สิทธิมนุษยชน และแรงงาน, รายงานว่าด้วยเสรีภาพทางศาสนานานาชาติ (ระหว่างเดือนกรกฎาคม-ธันวาคม พ.ศ. 2553) [ออนไลน์]. กรุงเทพฯ: สถานเอกอัครราชทูตสหรัฐอเมริกาประจำประเทศไทย, แหล่งที่มา: http://thai.bangkok.usembassy.gov/services/docs/reports/religious_jul_dec10-t.html [24 กุมภาพันธ์ 2557]

หากไม่เป็นปฏิปักษ์ต่อหน้าที่ของพลเมืองและไม่เป็นการขัดต่อความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน โดยรัฐมิอาจกระทำการใด ๆ อันเป็นการรอนสิทธิหรือเสียประโยชน์อันควรมีควรได้ในการใช้เสรีภาพดังกล่าว เพราะเหตุที่ถือศาสนา นิกายของศาสนา ลัทธินิยมในทางศาสนา หรือปฏิบัติตามศาสนธรรม ศาสนบัญญัติ หรือปฏิบัติพิธีกรรมตามความเชื่อที่แตกต่างจากบุคคลอื่น

2.3.3 บทบัญญัติแห่งกฎหมายที่มีลักษณะเป็นการรับรองสิทธิและหน้าที่ขององค์กรศาสนาในประเทศไทย

ปัจจุบันมีการรับรองสิทธิและหน้าที่ขององค์กรศาสนาในประเทศไทยไว้ในกฎหมายหลายฉบับต่างลำดับศักดิ์ ได้แก่ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (พุทธศักราช 2550) ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ประมวลกฎหมายอาญา ประมวลกฎหมายที่ดิน พระราชบัญญัติภาษีบำรุงท้องที่ พ.ศ. 2508 พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ระเบียบกรมการศาสนา ว่าด้วยการออกหนังสือรับรองเพื่อต่ออายุหนังสือเดินทางของผู้เผยแพร่ศาสนาชาวต่างประเทศ พ.ศ. 2523 และระเบียบกรมการศาสนา ว่าด้วยการเผยแพร่ศาสนาของผู้เผยแพร่ศาสนาชาวต่างประเทศในประเทศไทย พ.ศ. 2524 ซึ่งสามารถจำแนกรายละเอียดได้ดังต่อไปนี้

(1) รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (พุทธศักราช 2550) มีบทบัญญัติที่แสดงถึงการส่งเสริมความเสมอภาคกันในการดำเนินงานขององค์กรศาสนาต่าง ๆ ที่จะได้รับการช่วยเหลือคุ้มครองจากรัฐ โดยมาตรา 28 วรรคสี่ บัญญัติให้รัฐดำเนินการส่งเสริม สนับสนุน และช่วยเหลือบุคคลในการใช้สิทธิตามความในหมวด 3 ว่าด้วยสิทธิและเสรีภาพของชนชาวไทย ซึ่งบุคคลตามบทบัญญัติในหมวดดังกล่าวย่อมรวมถึงองค์กรศาสนาในฐานะกลุ่มบุคคล และบางองค์กรก็ได้รับการรับรองสถานะทางกฎหมายเป็นนิติบุคคลด้วย โดยสิทธิและเสรีภาพขององค์กรศาสนาตามที่บทบัญญัติในหมวดนี้รับรองและคุ้มครองไว้ ได้แก่ มาตรา 41 วรรคหนึ่ง ซึ่งบัญญัติคุ้มครองสิทธิในทรัพย์สินตามขอบเขตแห่งสิทธิและการจำกัดสิทธิที่กฎหมายบัญญัติ มาตรา 64 วรรคหนึ่งและวรรคสาม ซึ่งบัญญัติรับรองเสรีภาพในการรวมกันเป็นสมาคม สหภาพ สหพันธ์ สหกรณ์ กลุ่มเกษตรกร องค์การเอกชน องค์การพัฒนาเอกชน หรือหมู่คณะอื่น โดยหลักการจำกัดเสรีภาพดังกล่าวจะกระทำมิได้ เว้นแต่อาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายเฉพาะเพื่อคุ้มครองประโยชน์ส่วนรวมของประชาชน รักษาความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน หรือป้องกันมิให้มีการผูกขาดตัดตอนในทางเศรษฐกิจ นอกจากนี้ มาตรา 80 (4) ยังบัญญัติให้รัฐต้องดำเนินการตามแนวนโยบายด้านสังคม การสาธารณสุข การศึกษา และวัฒนธรรม โดยส่งเสริมและสนับสนุนการกระจายอำนาจเพื่อให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ชุมชน องค์กรศาสนา และเอกชน จัดและมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนามาตรฐานคุณภาพการศึกษาให้เท่าเทียมและสอดคล้องกับแนวนโยบายพื้นฐานแห่งรัฐ จึงถือได้ว่ารัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (พุทธศักราช 2550) ได้รับรองบทบาทขององค์กรศาสนาให้มีส่วนร่วมในการพัฒนาประเทศมากยิ่งขึ้นด้วย

(2) **ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์** บัญญัติรับรองสิทธิจัดการทรัพย์สินของพระภิกษุในศาสนาพุทธไว้ในมาตรา 1623 โดยทรัพย์สินของพระภิกษุที่ได้มาในระหว่างเวลาที่อยู่ในสมณเพศและต่อมาถึงแก่มรณภาพ ให้ตกเป็นสมบัติของวัดที่เป็นภุมิลาเนาของพระภิกษุนั้น เว้นแต่จะได้จำหน่ายไประหว่างที่มีชีวิตหรือโดยพินัยกรรม ส่วนทรัพย์สินที่ได้มาก่อนอุปสมบทเป็นพระภิกษุจะไม่ตกเป็นสมบัติของวัด แต่อาจจำหน่ายประการใดตามกฎหมายก็ได้และจะตกเป็นมรดกแก่ทายาทโดยธรรมของพระภิกษุนั้นตามมาตรา 1624 ขณะที่มาตรา 1622 ได้บัญญัติรับรองสิทธิของพระภิกษุในการเป็นผู้รับพินัยกรรม แต่จะเรียกร้องเอาทรัพย์มรดกในฐานะที่เป็นทายาทโดยธรรมไม่ได้ เว้นแต่จะสืบทอดจากสมณเพศมาเรียกร้องภายในกำหนดอายุความตามมาตรา 1754

(3) **ประมวลกฎหมายอาญา** บัญญัติฐานความผิดเกี่ยวกับศาสนาไว้ในลักษณะ 12 โดยผู้ใดกระทำการเหยียดหยามต่อวัตถุหรือสถานที่ทางศาสนาของหมู่ชนใด ต้องระวางโทษจำคุกตั้งแต่หนึ่งปีถึงเจ็ดปี หรือปรับตั้งแต่สองพันบาทถึงหนึ่งหมื่นสี่พันบาท หรือทั้งจำทั้งปรับตามมาตรา 206 ผู้ใดก่อความวุ่นวายขึ้นในที่ประชุมศาสนิกชนขณะที่มีการประชุม นมัสการ หรือประกอบพิธีกรรมทางศาสนาใด ๆ โดยชอบด้วยกฎหมาย ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินหนึ่งปี หรือปรับไม่เกินสองพันบาท หรือทั้งจำทั้งปรับตามมาตรา 207 และผู้ใดแต่งกายหรือใช้เครื่องหมายที่แสดงว่าเป็นภิกษุ สามเณร นักพรต หรือนักบวชในศาสนาใดโดยมิชอบ เพื่อให้บุคคลอื่นเชื่อว่าตนเป็นบุคคลเช่นนั้น ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินหนึ่งปี หรือปรับไม่เกินสองพันบาท หรือทั้งจำทั้งปรับตามมาตรา 208 ขณะเดียวกัน ก็ได้บัญญัติฐานความผิดเกี่ยวกับการก่อให้เกิดอันตรายต่อประชาชนไว้ในมาตรา 218 (4) ให้ผู้วางเพลิงเผาโรงเรือนอันเป็นสถานที่ประกอบพิธีกรรมทางศาสนา ต้องระวางโทษประหารชีวิต จำคุกตลอดชีวิต หรือจำคุกตั้งแต่ห้าปีถึงยี่สิบปี และบัญญัติฐานความผิดเกี่ยวกับเสรีภาพและชื่อเสียงซึ่งเหตุเกิดจากนักบวชไว้ในมาตรา 323 โดยผู้ใดล่วงรู้หรือได้มาซึ่งความลับของผู้อื่นโดยเหตุที่เป็นนักบวชแล้วเปิดเผยความลับนั้น หรือกรณีผู้เข้ารับการศึกษาอบรมเป็นนักบวช หากได้เปิดเผยความลับของผู้อื่นอันตนล่วงรู้หรือได้มาในการศึกษาอบรมนั้น ในประการที่น่าจะเกิดความเสียหายแก่ผู้หนึ่งผู้ใด ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินหกเดือน หรือปรับไม่เกินหนึ่งพันบาท หรือทั้งจำทั้งปรับเช่นเดียวกัน

นอกจากนี้ ประมวลกฎหมายอาญายังบัญญัติฐานความผิดเกี่ยวกับทรัพย์สินของศาสนสถานไว้ในมาตรา 335 ทวิ โดยผู้ใดลักพระพุทธรูปหรือวัตถุทางศาสนาทั้งหมดหรือบางส่วน ซึ่งเป็นที่สักการบูชาของประชาชนหรือที่เก็บรักษาไว้เป็นสมบัติของชาติ ต้องระวางโทษจำคุกตั้งแต่สามปีถึงสิบปีและปรับตั้งแต่หกพันบาทถึงสองหมื่นบาท และหากได้กระทำความผิดในวัด สำนักสงฆ์ สถานที่ทางศาสนา โบราณสถานของแผ่นดิน สถานที่ราชการ หรือพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ ต้องระวางโทษจำคุกตั้งแต่ห้าปีถึงสิบห้าปีและปรับตั้งแต่หนึ่งหมื่นบาทถึงสามหมื่นบาทด้วย สำหรับกรณีที่ผู้กระทำความผิดตามมาตรา 335 ทวิ แต่งเครื่องแบบทหารหรือตำรวจหรือแต่งกายให้เข้าใจว่าเป็นทหารหรือตำรวจ หรือมีหรือใช้อาวุธปืนหรือวัตถุระเบิด หรือใช้ยานพาหนะเพื่อสะดวกแก่การกระทำความผิดหรือการพาทรัพย์สินนั้นไป

หรือเพื่อให้พ้นการจับกุม ต้องระวางโทษหนักกว่าที่บัญญัติไว้ในมาตรานั้นกึ่งหนึ่งตามมาตรา 336 ทวิ ส่วนกรณีชิงทรัพย์หรือปล้นทรัพย์ซึ่งทรัพย์ตามมาตรา 335 ทวิ ก็ต้องได้รับโทษหนักขึ้นตามมาตรา 339 ทวิ และมาตรา 340 ทวิ ตามลำดับ หากเป็นกรณีรับของโจรซึ่งทรัพย์อันได้มาโดยการลักทรัพย์ตามมาตรา 335 ทวิ ก็ต้องระวางโทษจำคุกตั้งแต่ห้าปีถึงสิบห้าปี และปรับตั้งแต่หนึ่งหมื่นบาทถึงสามหมื่นบาทตามมาตรา 357 วรรคสาม และหากเป็นกรณีที่ทำให้เสียหาย ทำลาย ทำให้เสื่อมค่า หรือทำให้ไร้ประโยชน์ซึ่งทรัพย์ตามมาตรา 335 ทวิ วรรคหนึ่ง ที่ประดิษฐานอยู่ในสถานที่ตามมาตรา 335 ทวิ วรรคสอง ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินสิบปี หรือปรับไม่เกินสองหมื่นบาท หรือทั้งจำทั้งปรับตามมาตรา 360 ทวิ อีกด้วย

(4) ประมวลกฎหมายที่ดิน บัญญัติเกี่ยวกับการกำหนดสิทธิที่ดินเพื่อการศาสนาไว้ในมาตรา 84 ให้การได้มาซึ่งที่ดินของวัดวาอาราม วัดบาทพลวงโรมันคาทอลิก มูลนิธิเกี่ยวกับคริสตจักร หรือมัสยิดอิสลาม ต้องได้รับอนุญาตจากรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย และให้ได้มาไม่เกิน 50 ไร่ แต่รัฐมนตรีอาจอนุญาตให้ได้มาซึ่งที่ดินเกินกว่าจำนวนนี้ได้ โดยไม่กระทบกระเทือนถึงการได้มาซึ่งที่ดินที่มีอยู่แล้วก่อนวันที่ประมวลกฎหมายนี้ใช้บังคับ รวมถึงการได้มาซึ่งที่ดินของมัสยิดอิสลามโดยทางบทบัญญัติแห่งศาสนาอิสลามในจังหวัดที่มีตำแหน่งตะเตะยุติธรรมด้วย

(5) พระราชบัญญัติภาษีบำรุงท้องที่ พ.ศ. 2508 ซึ่งเดิมบทบัญญัติลักษณะ 3 ว่าด้วยเงินช่วยบำรุงท้องที่ แห่งประมวลรัษฎากร บัญญัติไว้ในมาตรา 153 (5) และ (6) ให้ที่ดินที่ใช้เฉพาะในศาสนกิจศาสนาใดศาสนาหนึ่ง พระอาราม สำนักสงฆ์ ที่ธรณีสงฆ์ สถานวัดบาทพลวง สถานพักสอนศาสนา ที่ศาลเจ้า สุสาน และฌาปนสถาน ได้รับยกเว้นไม่ต้องเสียเงินช่วยบำรุงท้องที่ ต่อมา เมื่อมีการประกาศใช้บังคับพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลรัษฎากร (ฉบับที่ 9) พ.ศ. 2495 ก็ได้บัญญัติยกเลิกความในลักษณะ 3 แห่งประมวลรัษฎากร และบัญญัติมาตรา 150 ขึ้นใหม่ โดยมีบทบัญญัติเช่นเดียวกับมาตรา 153 เดิม จากนั้น มีการประกาศใช้บังคับพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลรัษฎากร (ฉบับที่ 11) พ.ศ. 2497 ซึ่งบัญญัติยกเลิกความในมาตรา 150 (5) แห่งประมวลรัษฎากร และบัญญัติเพิ่มเงื่อนไขให้ที่ดินที่ใช้เฉพาะในศาสนกิจศาสนาใดศาสนาหนึ่งและศาสนสถานต่าง ๆ ที่มีได้หาผลประโยชน์เท่านั้นที่จะได้รับยกเว้นไม่ต้องเสียเงินช่วยบำรุงท้องที่ อย่างไรก็ตาม ปัจจุบันบทบัญญัติลักษณะ 3 ภาษีบำรุงท้องที่ แห่งประมวลรัษฎากรได้ถูกยกเลิกโดยพระราชบัญญัติภาษีบำรุงท้องที่ พ.ศ. 2508 ซึ่งมาตรา 8 (5) และ (6) แห่งพระราชบัญญัติดังกล่าวบัญญัติยกเว้นภาษีบำรุงท้องที่สำหรับที่ดินที่ใช้เฉพาะศาสนกิจศาสนาใดศาสนาหนึ่ง ที่ดินที่เป็นกรรมสิทธิ์ของวัดไม่ว่าจะใช้ประกอบศาสนกิจหรือไม่ หรือที่ศาลเจ้า รวมถึงที่ดินที่ใช้เป็นสุสานและฌาปนสถานสาธารณะโดยมิได้หาผลประโยชน์หรือรับประโยชน์ตอบแทนด้วย

(6) พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 มีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมและสนับสนุนให้องค์กรศาสนามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานของประเทศไทย โดยพิจารณาได้จากมาตรา 9 (6) ที่บัญญัติให้การจัดระบบ โครงสร้าง และกระบวนการจัดการศึกษาต้องยึดหลักการมีส่วนร่วมขององค์กรศาสนา และมาตรา 12 ก็ได้บัญญัติให้องค์กรศาสนามีสิทธิจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน

ตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่กำหนดไว้ในกฎกระทรวง ซึ่งปัจจุบันปรากฏเพียงกฎกระทรวงว่าด้วยสิทธิในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานโดยสถาบันพระพุทธศาสนา พ.ศ. 2548 โดยเฉพาะอย่างยิ่งมาตรา 29 ที่บัญญัติให้สถานศึกษาร่วมกับองค์กรศาสนาในการส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชนด้วยการจัดกระบวนการเรียนรู้ภายในชุมชน เพื่อให้ชุมชนมีการจัดการศึกษาอบรม มีการแสวงหาความรู้ ข้อมูล ข่าวสาร และรู้จักเลือกสรรภูมิปัญญาและวิทยาการต่าง ๆ เพื่อพัฒนาชุมชนให้สอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการ รวมทั้งหาวิธีการสนับสนุนให้มีการแลกเปลี่ยนประสบการณ์การพัฒนาระหว่างชุมชน นอกจากนี้ มาตรา 33 วรรคสาม ยังบัญญัติให้ผู้แทนคณะสงฆ์ ผู้แทนคณะกรรมการกลางอิสลามแห่งประเทศไทย และผู้แทนองค์กรศาสนาอื่นเป็นส่วนหนึ่งของคณะกรรมการสภาการศึกษาซึ่งมีหน้าที่พิจารณาเสนอแผนการศึกษาแห่งชาติที่บูรณาการศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรม และกีฬากับการศึกษาทุกระดับตามมาตรา 33 วรรคหนึ่ง (1) แห่งพระราชบัญญัติเดียวกันนี้อีกด้วย

(7) ระเบียบกรมการศาสนา ว่าด้วยการออกหนังสือรับรองเพื่อต่ออายุหนังสือเดินทางของผู้เผยแพร่ศาสนาชาวต่างประเทศ พ.ศ. 2523 มีวัตถุประสงค์เพื่อควบคุมจำนวนชาวต่างประเทศที่จะเข้ามาเผยแพร่ศาสนาในประเทศไทยภายใต้สังกัดองค์กรศาสนาองค์กรใดองค์กรหนึ่งที่กรมการศาสนาประกาศรับรอง โดยองค์กรศาสนารวมถึงองค์กรย่อยในสังกัดจะต้องส่งข้อมูลวัตถุประสงค์ขององค์กร แผนงานระยะยาว แผนปฏิบัติงานประจำปี จำนวนศาสนิกชน และจำนวนผู้เผยแพร่ศาสนาให้กรมการศาสนาพิจารณา ซึ่งกรมการศาสนาจะพิจารณากำหนดจำนวนผู้เผยแพร่ศาสนาของแต่ละองค์กรตามที่เห็นสมควร โดยองค์กรศาสนาจะต้องฝึกอบรมผู้เผยแพร่ศาสนาชาวไทยเพื่อเข้ารับช่วงงานแทนผู้เผยแพร่ศาสนาชาวต่างประเทศอย่างน้อยร้อยละ 20 ของจำนวนที่ได้รับการอนุมัติแต่ละปี และหากผู้เผยแพร่ศาสนาจะนำคู่สมรสหรือบุตรติดตามเข้ามาในประเทศไทยก็ต้องขออนุญาตเป็นกรณีพิเศษด้วย นอกจากนี้ กรมการศาสนาจะพิจารณาออกหนังสือรับรองเพื่อต่ออายุหนังสือเดินทางของผู้เผยแพร่ศาสนาชาวต่างประเทศอีกด้วย ซึ่งหากผู้เผยแพร่ศาสนาคนใดไม่ปฏิบัติตามระเบียบหรือคำสั่งของกรมการศาสนา หรือปฏิบัติไม่เหมาะสม หรือกระทำความผิดจารีตประเพณีและวัฒนธรรมอันดีงาม กรมการศาสนาอาจไม่ออกหนังสือรับรองแก่ผู้เผยแพร่ศาสนาคนดังกล่าวต่อไป รวมถึงอาจพิจารณาเปลี่ยนแปลงการอุปถัมภ์องค์กรศาสนาต้นสังกัดของผู้นั้นอีกด้วย

(8) ระเบียบกรมการศาสนา ว่าด้วยการเผยแพร่ศาสนาของผู้เผยแพร่ศาสนาชาวต่างประเทศในประเทศไทย พ.ศ. 2524 มีวัตถุประสงค์เพื่อควบคุมการเผยแพร่ศาสนาของผู้เผยแพร่ศาสนาชาวต่างประเทศในประเทศไทยทั้งชั่วคราวและถาวร รวมทั้งบุคคลและคณะบุคคลผู้ร่วมงานให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อย โดยจะต้องไม่ใช้วิธีการหลอกลวง จ้างวาน จูงใจ ใ้รางวัล บังคับ หรือใช้วิธีการอื่นใดอันเป็นการแย่งชิงศาสนิกชนจากนิกายหรือศาสนาอื่น หรือใช้วิธีการที่ก้าวร้าวหรือลบลู่ศาสนาอื่น หรือโฆษณาชวนเชื่ออวดอ้างอภินิหารต่าง ๆ นอกเหนือจากหลักคำสอนทำให้ผู้อื่นหลงเชื่อ หรือใช้วิธีการอื่นใดในทำนองเดียวกัน นอกจากนี้ การเผยแพร่ศาสนาต้องไม่เป็นการรุกรอนสิทธิเสรีภาพส่วนบุคคล ต้องส่งเสริมภาษาไทยทั้งการออกเสียงและการเขียนภาษาไทย ต้องไม่แต่งกายเลียนแบบพระสงฆ์ไทย

ต้องไม่เกี่ยวข้องกับการเมือง และต้องสนับสนุนนโยบายของรัฐบาลไทยและเผยแผ่ศาสนาโดยไม่ขัดต่อกฎหมาย ระเบียบของทางราชการ และไม่ขัดต่อผลประโยชน์ของประเทศไทย โดยหากผู้เผยแผ่ศาสนาผู้ใดไม่ปฏิบัติตามระเบียบนี้ กรมการศาสนาอาจงดการให้ความอุปถัมภ์และแจ้งสำนักงานตรวจคนเข้าเมือง สำนักงานตำรวจแห่งชาติ เพื่อดำเนินการต่อหนังสือเดินทางหรือให้เดินทางออกจากประเทศไทย และหากองค์กรศาสนาใดไม่สามารถควบคุมผู้เผยแผ่ศาสนาของตนให้ปฏิบัติตามระเบียบนี้ กรมการศาสนาอาจพิจารณาเปลี่ยนแปลงการอุปถัมภ์องค์กรศาสนาที่ได้รับการรับรองนั้นได้อีกด้วย

2.4 บทบาทและอำนาจหน้าที่ทางกฎหมายขององค์กรศาสนาพุทธในประเทศไทย

ศาสนาพุทธ (Buddhism) นับว่าเป็นศาสนาที่มีประวัติศาสตร์อันยาวนานและทรงคุณค่าศาสนาหนึ่งของโลก อีกทั้งยังมีผู้นับถือมากที่สุดในประเทศไทยและมีการตรากฎหมายว่าด้วยคณะสงฆ์ อันเป็นการจัดตั้งและกำหนดบทบาทและอำนาจหน้าที่ขององค์กรศาสนาพุทธในประเทศไทยไว้อย่างชัดเจน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้การดำเนินงานและการบริหารจัดการภายในองค์กรศาสนาพุทธเกิดความเป็นเอกภาพและได้รับการคุ้มครองจากรัฐอย่างเป็นรูปธรรม แต่ในทางกลับกันก็สะท้อนให้เห็นถึงบทบาทของรัฐที่พยายามเข้าควบคุมการบริหารองค์กรศาสนาพุทธในประเทศไทยด้วยรูปแบบและวิธีการต่าง ๆ ผ่านการใช้อำนาจที่ได้รับตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายดังกล่าว จึงสมควรศึกษาบทบาทและอำนาจหน้าที่ทางกฎหมายขององค์กรศาสนาพุทธในประเทศไทย ทั้งทางด้านประวัติความเป็นมาของศาสนาพุทธ ประวัติศาสตร์การเผยแผ่ศาสนาพุทธในประเทศไทยและบริบททางสังคมที่ส่งผลต่อเสรีภาพในการเผยแผ่ศาสนาพุทธในประเทศไทยยุคสมัยต่าง ๆ พัฒนาการของบทบัญญัติแห่งกฎหมายเกี่ยวกับบทบาทและอำนาจหน้าที่ขององค์กรศาสนาพุทธในประเทศไทยตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน รวมทั้งการจัดองค์กรศาสนาพุทธในประเทศไทยปัจจุบัน โดยมีรายละเอียดซึ่งสามารถจำแนกออกเป็นหัวข้อต่าง ๆ ได้ดังต่อไปนี้

2.4.1 ประวัติความเป็นมาของศาสนาพุทธ

ศาสนาพุทธ เกิดขึ้นที่ดินแดนชมพูทวีปซึ่งปัจจุบันเป็นที่ตั้งของสหพันธ์สาธารณรัฐประชาธิปไตยเนปาล (Federal Democratic Republic of Nepal) เป็นเวลากว่า 543 ปีก่อนคริสตกาล โดยพระสัมมาสัมพุทธเจ้าหรือพระพุทธเจ้า มีพระนามเดิมว่าเจ้าชายสิทธัตถะ ทรงเป็นพระราชโอรสของพระเจ้าสุทโธทนะกับพระนางพิมพาราชาเทวีแห่งกรุงกบิลพัสดุ์ ทรงอภิเษกสมรสกับเจ้าหญิงยโสธรา หรือพิมพาเมื่อพระชนมายุได้ 16 พรรษา และมีพระโอรสพระองค์หนึ่งพระนามว่าราหุลเมื่อพระชนมายุได้ 29 พรรษา ซึ่งในปีเดียวกันนี้เจ้าชายสิทธัตถะทรงพิจารณาเห็นว่ามนุษย์และสัตว์ทั้งหลายต่างก็ตกอยู่ในเงื่อนไขของการเกิด แก่ เจ็บ ตาย โดยไม่มีใครสามารถเอาชนะได้ จึงทรงตัดสินใจออกผนวชเพื่อแสวงหาโมกขธรรมหรือหนทางแห่งการหลุดพ้นจากความทุกข์ พระองค์ทรงเพียรพยายามศึกษาค้นคว้า

และฝึกปฏิบัติอย่างหนักจนกระทั่งค้นพบหนทางแห่งการหลุดพ้นด้วยพระองค์เองเรียกว่า การตรัสรู้ จึงทรงมีพระนามว่า สัมมาสัมพุทธะ แปลว่า ผู้ตรัสรู้ชอบด้วยพระองค์เอง เมื่อพระองค์ทรงตรัสรู้ เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าแล้ว ก็ได้ออกเทศนาสั่งสอนธรรมะอันได้แก่หนทางแห่งการหลุดพ้นจากความทุกข์ให้แก่เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย หลังพระพุทธเจ้าออกเผยแผ่ศาสนาได้ 45 พรรษา ขณะที่ทรงเจริญพระชนมพรรษา 80 พรรษา ทรงตั้งพุทธบริษัท 4 คือ ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก และอุบาสิกา ให้ดูแลศาสนาพุทธสืบต่อไปแล้วเสด็จดับขันธปรินิพพาน ปัจจุบันศาสนาพุทธแบ่งออกเป็นหลายนิกาย ได้แก่ นิกายเถรวาทหรือหินยาน นิกายมหายานหรืออัจฉริยวาท และนิกายวัชรยาน¹²²

2.4.2 ประวัติศาสตร์การเผยแผ่ศาสนาพุทธในประเทศไทยและบริบททางสังคมที่ส่งผลต่อเสรีภาพในการเผยแผ่ศาสนาพุทธในประเทศไทย

ราวพุทธศตวรรษที่ 3 พระเจ้าอโศกมหาราช (Ashoka) เสด็จขึ้นครองราชย์เป็นพระมหากษัตริย์แห่งแคว้นมคธ (Magadha) ซึ่งปัจจุบันเป็นส่วนหนึ่งของสาธารณรัฐอินเดีย (Republic of India) ทรงออกทำศึกสงครามจนเป็นเหตุให้มีประชาชนบาดเจ็บล้มตายจำนวนมาก พระองค์ทรงสลดพระทัยยิ่งนัก จึงมีพระราชประสงค์จะหันเข้าหาทางสงบ ทรงเห็นว่าศาสนาพุทธเป็นศาสนาที่มีธรรมอันประเสริฐสามารถทำให้มนุษย์หลุดพ้นจากความทุกข์ได้ จึงทรงยกศาสนาพุทธขึ้นเป็นศาสนาประจำแคว้นและอุปถัมภ์ศาสนาพุทธจนเจริญรุ่งเรืองเป็นอย่างมาก จนกระทั่งมีพระราชประสงค์จะเผยแผ่ศาสนาพุทธไปยังนานาประเทศรวมถึงดินแดนสุวรรณภูมิซึ่งเป็นที่ตั้งของประเทศไทยในปัจจุบันด้วย โดยทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้พระโสณเถระและพระอุตตรเถระเป็นหัวหน้าคณะธรรมทูตเข้ามาเผยแผ่ในกึ่งกลางแคว้นลาว (Lawa) หรือลาว (Lao) ซึ่งขณะนั้นตั้งถิ่นฐานอยู่ในบริเวณนี้ ประกอบด้วยอาณาจักรทวารวดีครอบคลุมพื้นที่ภาคกลางและภาคตะวันออกเฉียงเหนือ อาณาจักรโคตรบูรครอบคลุมพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือและดินแดนฝั่งซ้ายของแม่น้ำโขงบางส่วน และอาณาจักรโยนกรครอบคลุมพื้นที่ภาคเหนือ จากนั้น ขนชาติขอมหรือเขมรก็ได้เข้าครอบครองอาณาจักรโคตรบูรราวปี พ.ศ. 1100 (ค.ศ. 557) และเข้าครอบครองอาณาจักรทวารวดีและอาณาจักรโยนกรราวปี พ.ศ. 1400 (ค.ศ. 957) โดยแบ่งเขตการปกครองออกเป็น 2 ภาค ได้แก่ ภาคเหนือมีเมืองสุโขทัยเป็นศูนย์กลาง และภาคใต้มีเมืองละโว้เป็นศูนย์กลาง ต่อมา ราวปี พ.ศ. 1600 (ค.ศ. 1157) พระเจ้าอโนรธาเมืองข่อ (Anawrahta Minsaw) แห่งอาณาจักรพุกามก็ได้เข้าปราบปรามชนชาติมอญและขยายอำนาจเข้าครอบครองอาณาจักรทวารวดีและอาณาจักรโยนกร โดยได้นำนิกายเถรวาทเข้ามาเผยแผ่ในดินแดนแถบนี้ด้วย ขณะเดียวกันเมื่อคณะสงฆ์นิกายมหายานได้ทำสังคายนาจารึกพระไตรปิฎกเป็นภาษาสันสกฤตในรัชสมัยพระเจ้ากนิษกะมหาราช (Kanishka) ราวพุทธศตวรรษที่ 7 จนเจริญรุ่งเรืองในภาคเหนือของชมพูทวีปแล้ว ก็มีผู้นำมาเผยแผ่ในเกาะสุมาตรา (Sumatra) เกาะชวา (Pulau Jawa) และดินแดนสุวรรณภูมิ ซึ่งต่อมาราวปี พ.ศ. 1300

¹²² กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม, *ความรู้ศาสนาเบื้องต้น* (2554), หน้า 8-9.

(ค.ศ. 857) พระมหากษัตริย์แห่งอาณาจักรศรีวิชัยในเกาะสุมาตราได้ขยายอำนาจพร้อมกับเผยแผ่ นิกายมหายานเข้ามายังดินแดนบริเวณคาบสมุทรมลายูจนถึงอาณาจักรตามพรลิงค์หรือเมืองนครศรีธรรมราช อาณาจักรทวารวดี และเมืองไชยาด้วยเช่นกัน โดยนิกายมหายานมีความเจริญรุ่งเรืองอยู่ช่วงระยะเวลาหนึ่ง แล้วเสื่อมความนิยมในที่สุด จนกระทั่งในปี พ.ศ. 1696 (ค.ศ. 1153) เมื่อพระเจ้าปรีกรมพาหุขึ้นครองราชย์ เป็นพระมหากษัตริย์แห่งลังกาทวีปหรือปัจจุบันคือสาธารณรัฐสังคมนิยมประชาธิปไตยศรีลังกา (Democratic Socialist Republic of Sri Lanka) ทรงทำนุบำรุงส่งเสริมศาสนาพุทธและอาราธนาให้พระกัสสปเถระ เป็นประธานทำสังคายนาพระธรรมวินัย จนกระทั่งมีพระภิกษุจากดินแดนสุวรรณภูมิเดินทางไปยังกรุงลังกา และได้รับการศึกษาพระธรรมวินัยและระเบียบปฏิบัติต่าง ๆ จนมีความรอบรู้แล้วเดินทางกลับบ้านเมือง ของตน ซึ่งคณะสงฆ์ลัทธิลังกาวงศ์ก็ได้เดินทางเข้ามายังดินแดนสุวรรณภูมิราวปี พ.ศ. 1800 (ค.ศ. 1357) โดยตั้งสำนักอยู่ที่เมืองนครศรีธรรมราชและได้เปลี่ยนแปลงพระธาตุเจดีย์ที่นิกายมหายานสร้างไว้ให้มีรูปทรง แบบลังกาดังปรากฏให้เห็นในปัจจุบัน¹²³ สำหรับการเผยแผ่ศาสนาพุทธในประเทศไทยสามารถจำแนก ออกเป็นสมัยกรุงสุโขทัย สมัยกรุงศรีอยุธยา สมัยกรุงธนบุรี และสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

2.4.2.1 สมัยกรุงสุโขทัย

ราวปี พ.ศ. 1800 (ค.ศ. 1357) พ่อขุนบางกลางหาว เจ้าเมืองบางยาง และพ่อขุนผาเมือง เจ้าเมืองรัต ได้ร่วมกันเข้าตีเมืองสุโขทัยซึ่งอยู่ภายใต้การปกครองของอาณาจักรขอม เป็นผลสำเร็จ พ่อขุนบางกลางหาวปราบดาภิเษกขึ้นเป็นพระมหากษัตริย์พระองค์แรกแห่งกรุงสุโขทัย ทรงพระนามว่าพ่อขุนศรีอินทราทิตย์ โดยชาวไทยส่วนใหญ่ทั้งก่อนและหลังการสถาปนากรุงสุโขทัย เป็นราชธานีล้วนนับถือศาสนาพุทธ นิกายเถรวาท เว้นแต่ผู้อาศัยในเมืองที่เคยเป็นส่วนหนึ่งของอาณาจักรขอม ซึ่งมีวัฒนธรรมของตนเองและนับถือศาสนาพุทธ นิกายมหายาน เช่นเดียวกับอาณาจักรศรีวิชัย ต่อมา ในปี พ.ศ. 1820 (ค.ศ. 1277) พ่อขุนรามคำแหงมหาราชแห่งกรุงสุโขทัยเสด็จไปพบคณะสงฆ์นิกายเถรวาท ลัทธิลังกาวงศ์ ที่เมืองนครศรีธรรมราชซึ่งเป็นเมืองประเทศราชของอาณาจักรสุโขทัย ทรงเกิดความเลื่อมใส จึงอาราธนาให้ขึ้นมาตั้งสำนักเผยแผ่ศาสนาที่กรุงสุโขทัยจนมีผู้เคารพนับถือเป็นจำนวนมากถึงปัจจุบัน โดยพระเถระผู้เป็นประมุขของคณะสงฆ์ได้รับการสถาปนาขึ้นเป็นพระสังฆราช และลำดับรองลงมา เรียกว่าปู่ครูหรือพระครู ดังปรากฏในศิลาจารึก พ.ศ. 1835 (ค.ศ. 1292) จากนั้น ในปี พ.ศ. 1904 (ค.ศ. 1361) พระมหาธรรมราชาที่ 1 หรือพระยาสิทธิแห่งกรุงสุโขทัย ทรงเลื่อมใสในศาสนาพุทธอย่างมาก และเป็นพระมหากษัตริย์ไทยพระองค์แรกที่เสด็จออกผนวชจนเป็นธรรมเนียมปฏิบัตินับแต่นั้นมาว่า เจ้านาย ข้าราชการ และประชาชนชายต้องบวชเรียน นอกจากนี้ พระองค์ยังทรงนิมนต์พระมหาสวามี ชาวลังกาเข้ามายังกรุงสุโขทัยเพื่อปรับปรุงระเบียบแบบแผนให้เหมือนกับในกรุงลังกาด้วย โดยแยกการปกครอง

¹²³ สวัสดิ์ มานิตย์. "ปัญหาทางกฎหมายว่าด้วยการปกครองคณะสงฆ์ : ศึกษากรณีวัดพระธรรมกาย," (วิทยานิพนธ์ ปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขาวิชานิติศาสตร์ คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2542), หน้า 18-23.

คณะสงฆ์เป็นสองฝ่าย ฝ่ายหนึ่งศึกษาเล่าเรียนพระธรรมวินัยตามวัดภายในเมืองเรียกว่าคณะฝ่ายขวา อีกฝ่ายหนึ่งศึกษาปฏิบัติทางสมถวิปัสสนาตามวัดในป่าเรียกว่าคณะฝ่ายซ้าย แต่ละคณะต่างมีพระสังฆราช เป็นเจ้าคณะผู้ปกครองสูงสุด ดังนั้น ในสมัยกรุงสุโขทัยจึงมีพระสังฆราชสองรูป ได้แก่ พระสังฆราช คณะคามวาสี และพระสังฆราชคณะอรัญวาสี รวมถึงพระสังฆราชประจำหัวเมืองต่าง ๆ ที่พระมหากษัตริย์ จะทรงแต่งตั้งและขึ้นตรงต่อพระองค์ในลักษณะเดียวกับเจ้าประเทศราช ทำหน้าที่ปกครองพระสงฆ์ ที่อยู่ใต้บังคับบัญชา ได้แก่ พระครู เจ้าอาวาส และพระเถรธรรมาจารย์ ตามลำดับ พระมหากษัตริย์จึงทรง เป็นประมุขทั้งฝ่ายอาณาจักรและฝ่ายศาสนจักร¹²⁴

2.4.2.2 สมัยกรุงศรีอยุธยา

ในสมัยกรุงศรีอยุธยาได้มีการพัฒนาการปกครองคณะสงฆ์จนกระทั่ง แบ่งออกเป็น 3 คณะ ได้แก่ คณะคามวาสีฝ่ายซ้าย ซึ่งเป็นคณะสงฆ์ดั้งเดิมตั้งแต่เมื่อครั้งสถาปนา กรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานี คณะคามวาสีฝ่ายขวาหรือคณะป่าแก้ว ซึ่งเป็นคณะสงฆ์ที่เดินทางไปศึกษา พระธรรมวินัยที่กรุงลังกาแล้วกลับมาตั้งคณะใหม่ และคณะอรัญวาสี ซึ่งเป็นคณะสงฆ์ที่สืบต่อประเพณี ของลัทธิลังกาวงศ์แห่งกรุงสุโขทัย โดยมีเจ้าคณะใหญ่เป็นผู้ปกครองพระสงฆ์ของแต่ละคณะ ซึ่งพระมหากษัตริย์ จะทรงสถาปนาเจ้าคณะใหญ่รูปใดรูปหนึ่งเป็นสมเด็จพระสังฆราช ทำหน้าที่เป็นประมุขของบรรดาพระสงฆ์ ทั่วราชอาณาจักร สำหรับกิจการคณะสงฆ์ตามหัวเมืองชั้นในและชั้นนอก เจ้าคณะคามวาสีฝ่ายซ้าย ทำหน้าที่ปกครองคณะสงฆ์ในหัวเมืองฝ่ายเหนือ เจ้าคณะคามวาสีฝ่ายขวาทำหน้าที่ปกครองคณะสงฆ์ ในหัวเมืองฝ่ายใต้ และเจ้าคณะอรัญวาสีทำหน้าที่ปกครองพระสงฆ์ของคณะทั่วประเทศ ในแต่ละคณะ มีพระสงฆ์ผู้บังคับบัญชารองจากเจ้าคณะใหญ่ ได้แก่ พระราชาคณะ พระครู และเจ้าอาวาส ตามลำดับ ภายหลังสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถขึ้นครองราชย์ในปี พ.ศ. 1991 (ค.ศ. 1448) เสด็จไปประทับ ที่เมืองสองแควหรือปัจจุบันคือจังหวัดพิษณุโลก ทรงทราบว่าพระมหากษัตริย์แห่งกรุงสุโขทัยได้สร้าง วัดมหาธาตุไว้ในพระราชวัง จึงทรงอุทิศที่ดินในพระราชวังกรุงศรีอยุธยาเพื่อสร้างวัดพุทธาวาส ซึ่งต่อมา เปลี่ยนชื่อเป็นวัดพระศรีสรรเพชญ์ รวมทั้งเปิดโอกาสให้นักบวชพินยาน ลัทธิลังกาวงศ์ ขยายลงมา เผยแผ่ศาสนาทางตอนใต้มากขึ้น โดยทรงส่งราชทูตไปอาราธนาพระมหาเถรลังกาเข้ามาเผยแผ่ศาสนา ในกรุงศรีอยุธยาและได้เสด็จออกผนวชเช่นเดียวกับพระยาสิทธิแห่งกรุงสุโขทัย นอกจากนี้ ในปี พ.ศ. 2275 (ค.ศ. 1732) พระเจ้ากรุงลังกาได้ส่งราชทูตมาขอให้คณะสงฆ์แห่งกรุงศรีอยุธยาไปจัดตั้ง คณะสงฆ์ที่กรุงลังกาเนื่องจากสมณวงศ์แห่งกรุงลังกาหมดสิ้นไป สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศจึงทรง พระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้จัดคณะสงฆ์ 12 รูป นำโดยพระอุบาลีและพระอริยมุนี เป็นหัวหน้าคณะ เดินทางไปประดิษฐานคณะสงฆ์ขึ้นใหม่ที่กรุงลังกาเรียกว่า คณะสงฆ์สยามวงศ์ ซึ่งเป็นสมณวงศ์ของคณะสงฆ์แห่งกรุงลังกาเรื่อยมาจวบจนปัจจุบันนี้¹²⁵

¹²⁴ เรื่องเดียวกัน, หน้า 21-24.

¹²⁵ เรื่องเดียวกัน, หน้า 26-29.

2.4.2.3 สมัยกรุงธนบุรี

ภายหลังเสียกรุงศรีอยุธยาครั้งที่สองในปี พ.ศ. 2310 (ค.ศ. 1767) พระยาตากสามารถกอบกู้เอกราชจากการยึดครองของกองทัพพม่าได้สำเร็จและปราบดาภิเษกขึ้นเป็นพระมหากษัตริย์ทรงพระนามว่าสมเด็จพระบรมราชาที่ 4 หรือสมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรี หรือสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช โดยในระยะแรกพระองค์ทรงอุปถัมภ์ศาสนาพุทธเป็นอย่างดี แต่หลังเสร็จศึกสงครามที่กองทัพพม่ายกทัพมาตีเมืองพิษณุโลกเมื่อปี พ.ศ. 2318 – 2319 (ค.ศ. 1775 – 1776) แล้วก็ทรงสนพระทัยในทางสมถวิปัสสนา โดยทรงออกนั่งกัมมัฏฐานตามวัดเป็นประจำ จนกระทั่งวันหนึ่งทรงรับสั่งให้เรียกประชุมบรรดาพระราชอาคันตุกะทั้งหมดแล้วตรัสถามว่า พระภิกษุจะกราบไหว้คฤหัสถ์ผู้เป็นพระโสดาบันได้หรือไม่ พระราชาคณะส่วนใหญ่เกรงกลัวพระอาญาจึงตอบว่าได้ แต่พระราชาคณะที่ถือพระธรรมวินัยเคร่งครัดตอบว่าไม่ได้ จึงทรงปรับปรุงการปกครองคณะสงฆ์ใหม่ โดยทรงรับสั่งให้แต่งตั้งและถอดถอนพระเถระชั้นผู้ใหญ่จำนวนหลายรูปจนเกิดความไม่สงบเรียบร้อยขึ้นในบ้านเมือง¹²⁶

2.4.2.4 สมัยกรุงรัตนโกสินทร์

เมื่อพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช รัชกาลที่ 1 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ ได้ปราบดาภิเษกขึ้นครองราชย์ในปี พ.ศ. 2325 (ค.ศ. 1782) ทรงฟื้นฟูศาสนาพุทธด้วยการทำนุบำรุงวัดวาอาราม จัดให้พระภิกษุสามเณรศึกษาพระปริยัติธรรม จัดให้มีการรวบรวมชำระพระไตรปิฎกจารึกไว้ในคัมภีร์ลานทองเป็นหลักฐาน และแก้ไขความเสียหายที่เกิดแก่คณะสงฆ์ในรัชสมัยสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช โดยทรงสถาปนาพระอาจารย์ศรีขึ้นเป็นสมเด็จพระสังฆราชดั้งเดิม และลดสมณศักดิ์สมเด็จพระสังฆราช (ขึ้น) ซึ่งสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชทรงสถาปนา ลงเป็นพระธรรมธีรราชมุณี รวมทั้งคืนสมณศักดิ์แก่สมเด็จพระพุฒาจารย์และพระพิมลธรรมตามเดิม ขณะเดียวกัน ก็ทรงสั่งให้สักสมเด็จพระวันรัต (ทองอยู่) และพระรัตนมุนี (แก้ว) ที่กราบทูลสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชว่า พระภิกษุสามารถกราบไหว้คฤหัสถ์ผู้เป็นพระโสดาบันได้ ทำให้ศาสนาพุทธเจริญรุ่งเรืองอย่างต่อเนื่อง¹²⁷

ในปี พ.ศ. 2367 (ค.ศ. 1824) เมื่อพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว เสด็จขึ้นครองราชย์เป็นพระมหากษัตริย์รัชกาลที่ 3 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ เจ้าฟ้ามงกุฎ ซึ่งต่อมาเสด็จขึ้นครองราชย์เป็นพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 4 อยู่ระหว่างทรงประทับพระผนวชที่วัดสมอรายหรือปัจจุบันคือวัดราชาธิวาสราชวรวิหาร ทรงศึกษาพระธรรมวินัยและเห็นว่าศาสนาพุทธในสมัยนั้นถือแต่ธรรมเนียมปฏิบัติโดยมิได้พิจารณาถึงเหตุผลเท่าที่ควร จึงทรงย้ายมาประทับที่วัดพระศรีรัตนมหาธาตุราชวรวิหารหรือปัจจุบันคือวัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ราชวรมหาวิหาร แต่เมื่อทรงศึกษาข้อวัตรปฏิบัติที่มีมาแต่โบราณก็ทรงอนุমানได้ว่าศาสนวงศ์ในสมัยนั้นไม่เป็นที่ตั้งแห่งความเลื่อมใส

¹²⁶ เรื่องเดียวกัน, หน้า 30-31.

¹²⁷ เรื่องเดียวกัน, หน้า 31-32.

เนื่องจากการจลาจลมาตั้งแต่เสียกรุงศรีอยุธยาครั้งที่สองในปี พ.ศ. 2310 (ค.ศ. 1767) ทรงสลดพระทัยในการทรงเพศเป็นบรรพชิต จนกระทั่งทรงพบกับพระเถรานุเถระรูปหนึ่งนามว่า พระสุเมธมนีหรือพระสุเมธอาจารย์ (ชาย) พุทธวิโส ซึ่งมีความรอบรู้พระธรรมวินัยข้อวัตรปฏิบัติมาแสดงเหตุผลให้พระองค์เกิดความเลื่อมใส จึงทรงเสด็จกลับไปประทับที่วัดสมอรายและก่อตั้งคณะธรรมยุติกนิกายขึ้นในปี พ.ศ. 2372 (ค.ศ. 1829) ส่งผลให้คณะสงฆ์แห่งกรุงรัตนโกสินทร์คณะเดิมเรียกว่าคณะมหานิกายนับแต่นั้นมา¹²⁸

ครั้นถึงรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ พระองค์ทรงปฏิรูปการบริหารกิจการสงฆ์ โดยโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้ตราพระราชบัญญัติลักษณะปกครองคณะสงฆ์ รัตนโกสินทรศก 121 ขึ้น ซึ่งพระราชปรารภดังปรากฏในพระราชบัญญัติดังกล่าวสะท้อนถึงความเชื่อที่ว่า ความเจริญก้าวหน้าของชาติและศาสนาจะแยกออกจากกันไม่ได้ มีการจัดโครงสร้างการปกครองคณะสงฆ์เป็นส่วนกลางและส่วนภูมิภาค โดยการบริหารกิจการคณะสงฆ์ส่วนกลาง ได้แก่ มหาเถรสมาคม ประกอบด้วยสมเด็จพระสังฆราช เจ้าคณะใหญ่ และรองเจ้าคณะใหญ่ ซึ่งทั้งหมดได้รับการแต่งตั้งจากพระมหากษัตริย์และทำหน้าที่ทั้งการบริหาร รวมทั้งวินิจฉัยและตัดสินอธิกรณ์ต่าง ๆ ส่วนการบริหารกิจการคณะสงฆ์ส่วนภูมิภาคแบ่งออกเป็นสังฆมณฑลต่าง ๆ มีเจ้าคณะมณฑล เจ้าคณะจังหวัดหรือเจ้าคณะเมือง เจ้าคณะแขวงหรือเจ้าคณะอำเภอ เจ้าคณะตำบล และเจ้าอาวาส เป็นผู้ปกครองคณะสงฆ์ในแต่ละสังฆมณฑลตามลำดับ ซึ่งก่อให้เกิดความสัมพันธ์ระหว่างฝ่ายอาณาจักรกับฝ่ายศาสนจักร โดยพระมหากษัตริย์ทรงมีพระราชอำนาจในการแต่งตั้งและถอดถอนสมณศักดิ์และตำแหน่งทางบริหารตั้งแต่ระดับเจ้าคณะจังหวัดขึ้นไป กระทรวงธรรมการควบคุมและออกระเบียบบริหารทรัพย์สินของวัดและศาสนสมบัติ กระทรวงมหาดไทยควบคุมการตั้งวัดและศาสนสถาน ขณะเดียวกัน มหาเถรสมาคมก็ทำหน้าที่ปกครองคณะสงฆ์สนองพระบรมราชโองการด้วย¹²⁹

ต่อมา เกิดการเปลี่ยนแปลงการปกครองคณะสงฆ์อีกครั้งในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดล รัชกาลที่ 8 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ อันเนื่องมาจากอิทธิพลของการเปลี่ยนแปลงการปกครองแผ่นดินเป็นระบอบประชาธิปไตย โดยบรรดาพระสงฆ์มีความตื่นตัวในระบอบการปกครองใหม่สูงมาก พระสงฆ์บางกลุ่มวิพากษ์วิจารณ์และเรียกร้องให้มีการเปลี่ยนแปลงการปกครองคณะสงฆ์ให้สอดคล้องกับระบอบประชาธิปไตย พระสงฆ์บางวัดถึงกับรวมตัวขับไล่เจ้าอาวาสที่ปกครองด้วยวิธีเผด็จการ ขณะที่พระสงฆ์จำนวนหนึ่งจาก 12 จังหวัด เดินทางเข้ามายังกรุงเทพฯ เพื่อยื่นฎีกาต่อนายกรัฐมนตรีขอให้ปฏิรูปการปกครองคณะสงฆ์ด้วย ประกอบกับความต้องการปลูกฝังอุดมการณ์ประชาธิปไตยให้เข้าถึงประชาชนในทุกระดับของสังคม ซึ่งสังคมพระสงฆ์ถือว่ามีความใกล้ชิดกับประชาชนเป็นอย่างมาก จึงมีการประกาศใช้บังคับพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พุทธศักราช 2484 โดยจำลองการปกครองของฝ่ายอาณาจักรมาใช้ในการจัดโครงสร้างการปกครองคณะสงฆ์ มีสมเด็จพระสังฆราช

¹²⁸ เรื่องเดียวกัน, หน้า 32.

¹²⁹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 33-34.

ซึ่งพระมหากษัตริย์ทรงแต่งตั้งเป็นประมุขของคณะสงฆ์ และแบ่งองค์กรผู้ใช้อำนาจบัญชาการคณะสงฆ์ ออกเป็น 3 ส่วน ได้แก่ สังฆสภาทำหน้าที่บัญญัติสังฆาณัติ คณะสังฆมนตรีทำหน้าที่บริหารคณะสงฆ์ และคณะวินัยธรทำหน้าที่วินิจฉัยและระงับอธิกรณ์ต่าง ๆ ที่ความกฎหมายและระเบียบเกี่ยวกับพระวินัยต่าง ๆ ส่วนการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในส่วนภูมิภาคนั้น แบ่งออกเป็นภาค จังหวัด อำเภอ ตำบล และวัด อย่างไรก็ตาม การจัดโครงสร้างของสังฆสภาและคณะสังฆมนตรีตามพระราชบัญญัติดังกล่าวได้นำไปสู่ความขัดแย้งกันระหว่างคณะมหานิกายกับคณะธรรมยุติกนิกาย เนื่องจากจำนวนพระสงฆ์คณะมหานิกาย มีสัดส่วนในสังฆสภาและคณะสังฆมนตรีน้อยกว่าคณะธรรมยุติกนิกายอย่างมาก รวมทั้งยังมีความขัดแย้ง ทั้งในบุคลิกภาพ ความคิดเห็น และอุดมการณ์ระหว่างนิกายจนแพร่ขยายไปยังคณะสงฆ์โดยส่วนรวม ก่อให้เกิดความวุ่นวายในคณะสงฆ์อย่างรุนแรงและถูกใช้เป็นเหตุผลที่ฝ่ายอาณาจักรอ้างเพื่อความชอบธรรม ในการเข้าแทรกแซงและเปลี่ยนแปลงรูปแบบการปกครองคณะสงฆ์ในปี พ.ศ. 2505 (ค.ศ. 1962) ซึ่งเป็นผลมาจากการเปลี่ยนแปลงทางการเมือง โดยจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ นายกรัฐมนตรีในขณะนั้น เห็นว่า สถาบันสงฆ์เป็นทรัพยากรที่มีศักยภาพเพื่อการพัฒนาประเทศสูง ซึ่งต้องมีระเบียบและอยู่ในกรอบ พระธรรมวินัยอย่างเคร่งครัด เมื่อการปกครองในระบอบประชาธิปไตยไม่เอื้ออำนวยต่อการพัฒนาประเทศ และเป็นจุดอ่อนที่ทำให้ลัทธิคอมมิวนิสต์เข้ามาบ่อนทำลายชาติ จึงสมควรยกเลิกสังฆสภา คณะสังฆมนตรี และคณะวินัยธร โดยรวมอำนาจการปกครองคณะสงฆ์ไว้ที่สมเด็จพระสังฆราชและมหาเถรสมาคม ให้มีลักษณะเช่นเดียวกับการปกครองฝ่ายอาณาจักรในสมัยนั้น ส่วนการบริหารกิจการคณะสงฆ์ ในส่วนภูมิภาคนั้น แบ่งออกเป็นภาค จังหวัด อำเภอ และตำบลเช่นเดิม โดยวิทยานิพนธ์เล่มนี้ จะได้นำเสนอข้อมูลดังกล่าวอย่างละเอียดในลำดับต่อไป¹³⁰

2.4.3 พัฒนาการของบทบัญญัติแห่งกฎหมายเกี่ยวกับบทบาทและอำนาจหน้าที่ ขององค์กรศาสนาพุทธในประเทศไทย

ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันมีการประกาศใช้บังคับกฎหมายเกี่ยวกับบทบาทและอำนาจหน้าที่ขององค์กรศาสนาพุทธในประเทศไทย ทั้งที่ยังมีผลใช้บังคับอยู่และได้ถูกยกเลิกไปแล้ว รวมทั้งสิ้น 8 ฉบับ ได้แก่ พระราชบัญญัติลักษณะปกครองคณะสงฆ์ รัตนโกสินทรศก 121 พระราชบัญญัติ ลักษณะปกครองคณะสงฆ์แก้ไขเพิ่มเติม พุทธศักราช 2475 พระราชบัญญัติลักษณะปกครองคณะสงฆ์ แก้ไขเพิ่มเติม พุทธศักราช 2477 ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พุทธศักราช 2484 พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535 พระราชกฤษฎีกา แก้ไขบทบัญญัติให้สอดคล้องกับการโอนอำนาจหน้าที่ของส่วนราชการให้เป็นไปตามพระราชบัญญัติปรับปรุง กระทรวง ทบวง กรม พ.ศ. 2545 พ.ศ. 2545 และพระราชกำหนดแก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 พ.ศ. 2547 ดังรายละเอียดต่อไปนี้

¹³⁰ เรื่องเดียวกัน, หน้า 37-43.

(1) พระราชบัญญัติลักษณะปกครองคณะสงฆ์ รัตนโกสินทรศก 121 นับเป็น

กฎหมายว่าด้วยคณะสงฆ์ในศาสนาพุทธนิกายเถรวาทของประเทศไทย ซึ่งประกาศใช้บังคับใน 14 มณฑล ตั้งแต่วันที่ 20 กรกฎาคม พ.ศ. 2445 (ค.ศ. 1902) ในมณฑลอุดรตั้งแต่วันที่ 5 ธันวาคม พ.ศ. 2451 (ค.ศ. 1908) และในมณฑลมหาสารคาม มณฑลพยุห์ และมณฑลปัตตานีตั้งแต่วันที่ 6 กันยายน พ.ศ. 2467 (ค.ศ. 1924) โดยมาตรา 4 บัญญัติให้สมเด็จพระเจ้าคณะใหญ่ประกอบด้วยคณะเหนือ คณะกลาง คณะใต้ และคณะธรรมยุตกาหรือคณะธรรมยุตินิกาย รวมทั้งรองเจ้าคณะใหญ่ของแต่ละคณะ เป็นพระมหาเถระที่ปรึกษาของพระมหากษัตริย์ในการพระศาสนาและการปกครองบำรุงสั่งสมณฑลทั่วไป โดยโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้พระมหาเถระเหล่านี้ประชุมหารือกันในมหาเถรสมาคม

บทบัญญัติมาตรา 5 จำแนกวัดในศาสนาพุทธออกเป็น 3 ประเภท ได้แก่

(1) พระอารามหลวง หมายถึง วัดที่พระเจ้าแผ่นดินทรงสร้างขึ้นหรือโปรดให้ถือเป็นพระอารามหลวง
 (2) อารามราษฎร์ หมายถึง วัดซึ่งได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมา แต่ไม่ถือเป็นพระอารามหลวง และ
 (3) ที่สำนักสงฆ์ หมายถึง วัดซึ่งยังมิได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมา โดยมาตรา 6 ได้จำแนกที่วัดและที่ขึ้นวัดออกเป็น (1) ที่วัด หมายถึง ที่ซึ่งตั้งวัดรวมถึงเขตวัด (2) ที่ธรณีสงฆ์ หมายถึง ที่ซึ่งเป็นสมบัติของวัด และ (3) ที่กัลปนา หมายถึง ที่ซึ่งพระเจ้าแผ่นดินทรงอุทิศเงินอากรค่าที่แห่งนั้นเพื่อก่อสร้างวัดหรือที่ซึ่งเจ้าของมิได้ถวายกรรมสิทธิ์ แต่อุทิศผลประโยชน์อันเกิดจากที่นั้นเพื่อก่อสร้างวัด โดยที่วัดและที่ธรณีสงฆ์ถือเป็นสมบัติของศาสนาพุทธตามมาตรา 7 จึงไม่อาจโอนกรรมสิทธิ์ไปได้ และการสร้างวัดขึ้นใหม่จะต้องได้รับพระราชทานพระบรมราชานุญาตตามมาตรา 9 วรรคหนึ่งเสียก่อน

แต่ละวัดจะมีพระภิกษุรูปหนึ่งเป็นเจ้าอาวาส ทำหน้าที่ทำนุบำรุงรักษาวัด ควบคุมความประพฤติของบรรดาบรรพชิตและคฤหัสถ์ซึ่งอยู่ในวัดนั้น รวมถึงดูแลความสงบเรียบร้อยภายในวัดตามมาตรา 13 และมาตรา 17 ซึ่งพระมหากษัตริย์จะทรงเลือกสรรและแต่งตั้งเจ้าอาวาสวัดแห่งใดตามพระราชดำริก็ได้ แต่หากไม่ทรงเลือกสรรและแต่งตั้งเจ้าอาวาสวัดใด พระราชาคณะผู้กำกับแขวงที่วัดนั้นตั้งอยู่สำหรับวัดในกรุงเทพฯ หรือเจ้าคณะแขวงสำหรับวัดในหัวเมือง แล้วแต่กรณี จะต้องปรึกษากับบรรดาพระสงฆ์และสัปบุรุษทายกของวัดนั้นเพื่อเลือกสรรพระภิกษุรูปหนึ่งเสนอพระราชาคณะหรือเจ้าคณะเมืองให้ความเห็นชอบและทำตราตั้งเป็นเจ้าอาวาสวัดนั้น พร้อมให้ผู้บัญชาการกระทรวงธรรมการหรือผู้ว่าราชการเมืองประทับตราตำแหน่งเป็นสำคัญด้วย ทั้งนี้ ตามมาตรา 10 ถึงมาตรา 12

สำหรับการปกครองคณะสงฆ์ส่วนภูมิภาคแบ่งออกเป็นสังฆมณฑลต่าง ๆ มีเจ้าคณะมณฑล เจ้าคณะจังหวัดหรือเจ้าคณะเมือง เจ้าคณะแขวงหรือเจ้าคณะอำเภอ เจ้าคณะตำบล และเจ้าอาวาส เป็นผู้ปกครองคณะสงฆ์ในแต่ละสังฆมณฑลตามลำดับ โดยมาตรา 20 และมาตรา 21 บัญญัติให้ท้องที่อำเภอเป็นแขวงหนึ่งในการปกครองคณะสงฆ์ มีพระราชาคณะรูปหนึ่งเป็นผู้กำกับคณะแขวงในกรุงเทพฯ ตามที่พระมหากษัตริย์ทรงแต่งตั้ง ส่วนหัวเมืองนอกกรุงเทพฯ ก็ให้มีเจ้าคณะแขวงรูปหนึ่งตามที่เจ้าคณะมณฑลทำตราตั้งภายหลังพิจารณาความเห็นของเจ้าคณะเมืองแล้ว และต้องให้ข้าหลวงใหญ่

ผู้สำเร็จราชการมณฑลประทับตรากำกับด้วย แต่หากแขวงใดมีจำนวนวัดน้อยอาจรวมเข้ากับอีกแขวงหนึ่ง ตามที่เจ้าคณะมณฑลเห็นสมควรก็ได้ โดยพระราชกฤษฎีกาเกี่ยวกับแขวงหรือเจ้าคณะแขวงมีอำนาจหน้าที่ ตรวจตราวัดและการสงฆ์ที่อยู่ในการปกครองให้เป็นไปตามพระธรรมวินัยและพระราชบัญญัตินี้ รวมถึงกระทำการอื่นใดตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา 24 ถึงมาตรา 27

การปกครองคณะสงฆ์ในหัวเมืองนอกกรุงเทพฯ มาตรา 30 บัญญัติให้ เจ้าคณะเมืองซึ่งพระมหากษัตริย์ทรงแต่งตั้งจากพระราชกฤษฎีกาหรือพระครูรูปหนึ่ง ทำหน้าที่ตรวจตราวัด และการสงฆ์ที่อยู่ในเขตเมืองนั้นให้เป็นไปตามพระธรรมวินัยและพระราชบัญญัตินี้ รวมถึงกระทำการอื่นใด ตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา 31 และมาตรา 32 ส่วนการปกครองคณะสงฆ์ในระดับสังฆมณฑล มาตรา 35 ก็บัญญัติให้เจ้าคณะมณฑลซึ่งพระมหากษัตริย์ทรงแต่งตั้งจากพระราชกฤษฎีกาใหญ่รูปหนึ่ง ทำหน้าที่ จัดการทำนุบำรุงศาสนาพุทธและการศึกษาตามวัดในมณฑลนั้น และตรวจตราการสงฆ์และการศึกษา ในมณฑลนั้นให้เป็นไปตามพระธรรมวินัยและพระราชบัญญัตินี้ รวมถึงกระทำการอื่นใดตามที่บัญญัติ ไว้ในมาตรา 37 และมาตรา 38 โดยหากสังฆมณฑลใดมีภารกิจมาก พระมหากษัตริย์จะทรงพระกรุณา แต่งตั้งพระราชกฤษฎีกาหรือหลายรูปเป็นรองเจ้าคณะมณฑลนั้นก็

พระราชบัญญัตินี้ถือเป็นกฎหมายฉบับแรกที่เริ่มต้นกำหนดบทบาทและ อำนาจหน้าที่ รวมทั้งการจัดโครงสร้างขององค์กรศาสนาพุทธในประเทศไทย โดยที่ยังไม่มีการรับรองสถานะ ให้วัดในศาสนาพุทธเป็นนิติบุคคลตามกฎหมายแต่อย่างใด อย่างไรก็ตาม มีบทบัญญัติที่แสดงให้เห็นถึง บทบาทของรัฐในการควบคุมการบริหารองค์กรศาสนา ไม่ว่าจะเป็นการบัญญัติพระราชอำนาจของพระมหากษัตริย์ ในการเลือกสรรและแต่งตั้งเจ้าคณะมณฑล เจ้าคณะเมือง และเจ้าอาวาสวัดต่าง ๆ ตามพระราชดำริ รวมถึงการให้เจ้าหน้าที่ของรัฐซึ่งเป็นผู้นำฝ่ายอาณาจักรมีส่วนในการเห็นชอบแต่งตั้งผู้ปกครองคณะสงฆ์ หรือผู้นำฝ่ายศาสนจักรของศาสนาพุทธในระดับต่าง ๆ ด้วยการประทับตรากำกับลงในตราตั้งเจ้าอาวาส และเจ้าคณะแขวงในหัวเมือง ซึ่งอาจเป็นการให้อำนาจแก่ฝ่ายอาณาจักรจนเกินขอบเขตของการอุปถัมภ์ และคุ้มครองเสรีภาพทางศาสนาได้ จนกระทั่งพระราชบัญญัตินี้ถูกยกเลิกโดยผลของมาตรา 3 แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พุทธศักราช 2484

(2) พระราชบัญญัติลักษณะปกครองคณะสงฆ์แก้ไขเพิ่มเติม พุทธศักราช 2475 ประกาศใช้บังคับเมื่อวันที่ 24 มีนาคม พ.ศ. 2475 (ค.ศ. 1932) โดยบัญญัติให้การพระราชทาน วิสุงคามสีมาตั้งตราเป็นพระราชบัญญัติและใช้บังคับได้ตั้งแต่วันประกาศในราชกิจจานุเบกษา ซึ่งต่อมา พระราชบัญญัตินี้ถูกยกเลิกโดยผลของมาตรา 3 แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พุทธศักราช 2484

(3) พระราชบัญญัติลักษณะปกครองคณะสงฆ์แก้ไขเพิ่มเติม พุทธศักราช 2477 ประกาศใช้บังคับเมื่อวันที่ 9 กันยายน พ.ศ. 2477 (ค.ศ. 1934) โดยยกเลิกความในมาตรา 7 แห่งพระราชบัญญัติลักษณะปกครองคณะสงฆ์ รัตนโกสินทรศก 121 และบัญญัติให้ที่วัดและที่ธรณีสงฆ์

เป็นสมบัติของศาสนาพุทธ ผู้ใดผู้หนึ่งจะโอนกรรมสิทธิ์ที่นั่นไปไม่ได้ เว้นแต่ตราขึ้นเป็นกฎหมายเฉพาะ ซึ่งต่อมาพระราชบัญญัตินี้ถูกยกเลิกโดยผลของมาตรา 3 แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พุทธศักราช 2484

(4) พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พุทธศักราช 2484 ประกาศใช้บังคับเมื่อวันที่ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2484 (ค.ศ. 1941) ภายหลังเปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ มาเป็นระบอบประชาธิปไตย โดยจำลองหลักการแบ่งแยกการใช้อำนาจอธิปไตยของการปกครองฝ่ายอาณาจักร มาใช้กับการปกครองคณะสงฆ์ หมวด 1 บัญญัติให้สมเด็จพระสังฆราชซึ่งพระมหากษัตริย์ทรงแต่งตั้ง ดำรงตำแหน่งสกลมหาสังฆปริณายกและเป็นประมุขของคณะสงฆ์ หมวด 2 บัญญัติให้มีสังฆสภา ซึ่งประกอบด้วยสมาชิกจำนวนไม่เกิน 45 รูป ได้แก่ พระเถระชั้นธรรมชั้นไป พระคณาจารย์เอก และพระเปรียญเอก ทำหน้าที่บัญญัติสังฆานัตหรือกฎเกณฑ์กำหนดวิธีการปฏิบัติตามพระธรรมวินัย หรือกิจการที่มีกฎหมายกำหนดว่าให้ทำเป็นสังฆานัตซึ่งต้องไม่ขัดกับพระธรรมวินัย หมวด 3 บัญญัติให้มีคณะสังฆมนตรีซึ่งประกอบด้วยสังฆนายกอุปหนึ่งและสังฆมนตรีอีกไม่เกิน 9 รูป โดยคัดเลือกจากสมาชิกสังฆสภาอย่างน้อย 4 รูป นอกจากนั้นคัดเลือกจากพระภิกษุผู้มีความรู้ความชำนาญเป็นพิเศษ มีวาระการดำรงตำแหน่ง 4 ปี ทำหน้าที่บริหารการคณะสงฆ์ โดยระเบียบบริหารการคณะสงฆ์ส่วนกลาง แบ่งออกเป็นองค์การปกครอง องค์การศึกษา องค์การเผยแผ่ และองค์การสาธารณูปการ ซึ่งแต่ละองค์การ มีสังฆมนตรีว่าการรูปหนึ่งเป็นผู้บังคับบัญชาและอาจมีสังฆมนตรีช่วยว่าการก็ได้ สำหรับการบริหารกิจการ คณะสงฆ์ในส่วนภูมิภาคนั้น เป็นไปตามที่กำหนดไว้ในสังฆานัตระเบียบบริหารการคณะสงฆ์ส่วนภูมิภาค พุทธศักราช 2485 ซึ่งอาศัยอำนาจตามมาตรา 34 แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พุทธศักราช 2484 โดยแบ่งออกเป็นจังหวัด อำเภอ และตำบล แต่ละท้องที่มีคณะกรรมการสงฆ์จังหวัดซึ่งมีเจ้าคณะจังหวัด เป็นประธาน คณะกรรมการสงฆ์อำเภอซึ่งมีเจ้าคณะอำเภอเป็นประธาน และเจ้าคณะตำบล ทำหน้าที่ บริหารการคณะสงฆ์ในจังหวัด อำเภอ หรือตำบลนั้น ๆ แล้วแต่กรณี

บทบัญญัติหมวด 4 จำแนกวัดในศาสนาพุทธออกเป็น 2 ประเภท ได้แก่ (1) วัดที่ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมาตามพระบรมราชโองการแล้ว และ (2) สำนักสงฆ์ โดยจำแนก ที่วัดและที่ซึ่งขึ้นต่อวัดออกเป็น (1) ที่วัด หมายถึง ที่ซึ่งตั้งวัดรวมถึงเขตวัด (2) ที่ธรณีสงฆ์ หมายถึง ที่ซึ่งเป็นสมบัติของวัด และ (3) ที่กัลปนา หมายถึง ที่ซึ่งมีผู้อุทิศแต่ผลประโยชน์ให้วัดหรือศาสนาพุทธ โดยที่วัดและที่ธรณีสงฆ์จะโอนกรรมสิทธิ์ได้ก็แต่โดยตราเป็นพระราชบัญญัติเท่านั้น ซึ่งแต่ละวัดจะมี เจ้าอาวาสรูปหนึ่ง ทำหน้าที่บำรุงรักษาจัดการวัดและสมบัติของวัดให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อยตามที่ บัญญัติไว้ในมาตรา 43 และมาตรา 44 โดยอาจมีรองเจ้าอาวาสหรือผู้ช่วยเจ้าอาวาสรูปหนึ่งหรือหลายรูป

สำหรับศาสนสมบัติ หมวด 5 ได้บัญญัติจำแนกออกเป็น 2 ประเภท ได้แก่ (1) ศาสนสมบัติกลาง ได้แก่ ทรัพย์สินของศาสนาพุทธซึ่งมิใช่ของวัดใดวัดหนึ่ง และ (2) ศาสนสมบัติของวัด ได้แก่ ทรัพย์สินเฉพาะวัดหนึ่ง โดยกระทรวงศึกษาธิการมีอำนาจหน้าที่ดูแลรักษาและจัดการศาสนสมบัติกลาง และตราระเบียบว่าด้วยการดูแลรักษาศาสนสมบัติของวัดตามความเห็นชอบของคณะสังฆมนตรี ขณะที่หมวด 6

บัญญัติให้มีคณะวินัยธรทำหน้าที่พิจารณาวินิจฉัยอธิกรณ์ให้เป็นไปตามพระธรรมวินัยและสังฆาณัติ ด้วยความอิสระ โดยสังฆาณัติระเบียบคณะวินัยธร พุทธศักราช 2485 อาศัยอำนาจตามมาตรา 51 แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พุทธศักราช 2484 บัญญัติให้คณะวินัยธรแบ่งออกเป็น 3 ชั้น ได้แก่ คณะวินัยธรชั้นต้น คณะวินัยธรชั้นอุทธรณ์ และคณะวินัยธรชั้นฎีกา

อย่างไรก็ตาม การปกครองคณะสงฆ์ตามพระราชบัญญัตินี้ก็ไม่ได้มีอิสระจากการควบคุมของรัฐ เนื่องจากสมเด็จพระสังฆราชมาจากการแต่งตั้งของพระมหากษัตริย์ตามคำแนะนำของคณะรัฐมนตรี ขณะเดียวกัน สมาชิกสังฆสภาและสังฆมนตรีก็มาจากการแต่งตั้งของสมเด็จพระสังฆราช ร่วมกับรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ นอกจากนี้ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการยังมีฐานะเป็นผู้รักษาการตามพระราชบัญญัตินี้ มีอำนาจออกกฎกระทรวงและระเบียบต่าง ๆ เพื่อปฏิบัติการตามพระราชบัญญัตินี้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งกระทรวงศึกษาธิการมีอำนาจแทรกแซงกิจการของคณะสงฆ์ได้ตามที่เห็นสมควร รวมทั้งมีอำนาจยกเลิก ไม่อนุญาต เปลี่ยนแปลง หรือแก้ไขกฎระเบียบที่สังฆสภาได้อนุมัติแล้ว ขณะเดียวกัน กรมการศาสนาก็ปฏิบัติหน้าที่สำนักงานเลขาธิการสังฆสภาและสำนักงานเลขาธิการคณะสงฆ์ด้วย อันเป็นการเข้าร่วมการบริหารในฝ่ายศาสนจักรอยู่เช่นเดิม จนกระทั่งพระราชบัญญัตินี้ถูกยกเลิกโดยผลของมาตรา 3 แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 ในเวลาต่อมา

(5) ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ฉบับแรกของประเทศไทยซึ่งประกาศใช้บังคับเมื่อวันที่ 1 มกราคม พ.ศ. 2468 (ค.ศ. 1925) บัญญัติไว้ในมาตรา 72 (2) ให้วัดวาอารามเป็นนิติบุคคลตามกฎหมาย นับเป็นครั้งแรกที่มีการรับรองวัดในศาสนาพุทธให้มีสถานะเป็นนิติบุคคลตามกฎหมายไทย โดยมาตรา 74 ยังบัญญัติให้การควบคุมวัดวาอารามเป็นไปตามกฎหมายและข้อบังคับที่ปวงที่ว่าด้วยงานนั้น ซึ่งหมายถึงพระราชบัญญัติลักษณะปกครองคณะสงฆ์ รัตนโกสินทรศก 121 และพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พุทธศักราช 2484 อันเป็นกฎหมายว่าด้วยคณะสงฆ์ที่มีผลใช้บังคับอยู่ในขณะนั้น จนกระทั่งมีการประกาศใช้บังคับพระราชบัญญัติให้ใช้บทบัญญัติบรรพ 1 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ที่ได้ตรวจชำระใหม่ พ.ศ. 2535 เมื่อวันที่ 7 มิถุนายน พ.ศ. 2535 (ค.ศ. 1992) ซึ่งมีผลเป็นการยกเลิกบทบัญญัติบรรพ 1 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ โดยมาตรา 65 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ฉบับใหม่ก็ได้บัญญัติว่า “นิติบุคคลจะมีขึ้นได้ก็แต่ด้วยอาศัยอำนาจแห่งประมวลกฎหมายนี้หรือกฎหมายอื่น” หมายความว่า นิติบุคคลอาจก่อตั้งขึ้นตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์อันเป็นกฎหมายทั่วไปหรืออาจก่อตั้งขึ้นตามกฎหมายเฉพาะฉบับใดฉบับหนึ่งก็ได้ ดังนั้นแม้ว่าปัจจุบันวัดในศาสนาพุทธจะไม่ถือเป็นนิติบุคคลตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ แต่ในเมื่อมาตรา 31 วรรคสอง แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมโดยมาตรา 12 แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535 บัญญัติให้วัดมีฐานะเป็นนิติบุคคล จึงถือได้ว่าวัดในศาสนาพุทธยังคงมีสถานะเป็นนิติบุคคลตามกฎหมายเฉพาะจวบจนปัจจุบัน

(6) พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 ประกาศใช้บังคับเมื่อวันที่ 1 มกราคม พ.ศ. 2506 (ค.ศ. 1963) และยังมีผลใช้บังคับอยู่ในปัจจุบัน อันเป็นการรวมอำนาจการปกครองคณะสงฆ์ไว้ที่สมเด็จพระสังฆราชและมหาเถรสมาคม โดยสมเด็จพระสังฆราชทรงดำรงตำแหน่งสกลมหาสังฆปริณายก ทำหน้าที่บัญชาการคณะสงฆ์และตราพระบัญชาตามมาตรา 8 โดยไม่ขัดหรือแย้งกับกฎหมาย พระธรรมวินัย และกฎหมายมหาเถรสมาคม สำหรับมหาเถรสมาคมประกอบด้วยสมเด็จพระสังฆราชเป็นประธานกรรมการ โดยตำแหน่ง สมเด็จพระราชาคณะทุกรูปเป็นกรรมการโดยตำแหน่ง และพระราชาคณะซึ่งสมเด็จพระสังฆราชทรงแต่งตั้งจำนวน 4 – 8 รูป เป็นกรรมการคราวละ 2 ปีและอาจได้รับการแต่งตั้งอีกได้ตามมาตรา 12 ประกอบกับมาตรา 14 และมีอธิบดีกรมการศาสนาเป็นเลขาธิการโดยตำแหน่ง ขณะเดียวกัน กรมการศาสนา ก็ทำหน้าที่สำนักเลขาธิการมหาเถรสมาคมด้วยตามมาตรา 13 ส่วนการปกครองคณะสงฆ์ในส่วนภูมิภาคนั้น มาตรา 21 บัญญัติให้แบ่งเขตการปกครองออกเป็นภาค จังหวัด อำเภอ และตำบลเช่นเดิม โดยมีเจ้าคณะภาค เจ้าคณะจังหวัด เจ้าคณะอำเภอ และเจ้าคณะตำบล เป็นผู้ปกครองตามลำดับชั้น และอาจจัดให้มีรองเจ้าคณะ ทำหน้าที่เป็นผู้ช่วยเจ้าคณะก็ได้ตามมาตรา 22

สำหรับวัดในศาสนาพุทธ มาตรา 31 จำแนกออกเป็น 2 ประเภท ได้แก่ (1) วัดที่ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมา และ (2) สำนักสงฆ์ โดยมาตรา 33 บัญญัติจำแนกที่วัด และที่ซึ่งขึ้นต่อวัดในลักษณะเดียวกับพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พุทธศักราช 2484 ขณะที่มาตรา 34 และมาตรา 35 บัญญัติให้สามารถโอนกรรมสิทธิ์ในที่วัดและที่ธรณีสงฆ์ได้โดยการตราเป็นพระราชบัญญัติ แต่ห้ามมิให้บุคคลโดยอายุความขึ้นต่อผู้กักวัดในเรื่องทรัพย์สินอันเป็นที่วัดและที่ธรณีสงฆ์ รวมทั้ง บัญญัติให้ที่วัดและที่ธรณีสงฆ์เป็นทรัพย์สินซึ่งไม่อยู่ในความรับผิดชอบแห่งการบังคับคดีอีกด้วย ซึ่งแต่ละวัด จะมีเจ้าอาวาสรูปหนึ่ง ทำหน้าที่บำรุงรักษาจัดการวัดและสมบัติของวัดให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อย ตามมาตรา 37 และมาตรา 38 โดยอาจมีรองเจ้าอาวาสหรือผู้ช่วยเจ้าอาวาสก็ได้ตามมาตรา 36 นอกจากนี้ หมวด 6 ยังบัญญัติจำแนกศาสนสมบัติออกเป็น 2 ประเภท เช่นเดียวกับพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พุทธศักราช 2484 และมอบอำนาจหน้าที่ในการดูแลรักษาและจัดการศาสนสมบัติกลางให้เป็นของ กรมการศาสนา โดยถือว่ากรมการศาสนาเป็นเจ้าของศาสนสมบัติกลาง ส่วนการดูแลรักษาศาสนสมบัติ ของวัดให้เป็นไปตามวิธีการที่กำหนดในกฎกระทรวงอีกด้วย

อย่างไรก็ตาม มาตรา 6 แห่งพระราชบัญญัตินี้บัญญัติให้รัฐมนตรีว่าการ กระทรวงศึกษาธิการเป็นผู้รักษาการตามพระราชบัญญัตินี้ โดยมีอำนาจออกกฎกระทรวงเพื่อปฏิบัติการ ให้เป็นไปตามพระราชบัญญัตินี้ รวมทั้งมาตรา 13 ก็บัญญัติให้อธิบดีกรมการศาสนาเป็นเลขาธิการ มหาเถรสมาคมโดยตำแหน่งและให้กรมการศาสนาทำหน้าที่สำนักเลขาธิการมหาเถรสมาคมด้วย อันเป็นการคงไว้ซึ่งบทบาทของรัฐในการบริหารองค์กรศาสนาร่วมกับฝ่ายศาสนจักรอยู่เช่นเดิม

(7) พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535 ประกาศใช้บังคับเมื่อวันที่ 5 มีนาคม พ.ศ. 2535 (ค.ศ. 1992) ซึ่งเป็นการแก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505

โดยเพิ่มนิยามศัพท์คำว่าคณะสงฆ์ คณะสงฆ์อื่น พระราชาคณะ และสมเด็จพระราชาคณะผู้มีอาวุโสสูงสุด โดยสมณศักดิ์ รับรองพระราชอำนาจของพระมหากษัตริย์ในการแต่งตั้ง สถาปนา และถอดถอนสมณศักดิ์ของพระภิกษุในคณะสงฆ์ ให้อำนาจนายกรัฐมนตรีโดยความเห็นชอบของมหาเถรสมาคมเสนอนามสมเด็จพระราชาคณะผู้มีอาวุโสสูงสุดโดยสมณศักดิ์ขึ้นทูลเกล้าทูลกระหม่อมเพื่อทรงสถาปนาเป็นสมเด็จพระสังฆราช และกรณีไม่มีสมเด็จพระสังฆราช ให้สมเด็จพระราชาคณะผู้มีอาวุโสสูงสุดโดยสมณศักดิ์ปฏิบัติหน้าที่สมเด็จพระสังฆราช เปลี่ยนแปลงองค์ประกอบของมหาเถรสมาคมในส่วนของพระราชาคณะซึ่งสมเด็จพระสังฆราชทรงแต่งตั้งเป็นจำนวนไม่เกิน 12 รูป รวมทั้งบัญญัติอำนาจหน้าที่ของมหาเถรสมาคมด้วย นอกจากนี้ ยังมีการบัญญัติให้คณะสงฆ์ต้องอยู่ภายใต้การปกครองของมหาเถรสมาคมไว้อย่างชัดเจน และให้มีเจ้าคณะใหญ่ปฏิบัติหน้าที่ในเขตการปกครองคณะสงฆ์ทั้งส่วนกลางและส่วนภูมิภาคอีกด้วย

โดยเฉพาะอย่างยิ่งมีการบัญญัติให้วัดมีสถานะเป็นนิติบุคคลตามกฎหมาย และให้เจ้าอาวาสเป็นผู้แทนของวัดในกิจการทั่วไป รวมทั้งมีการแก้ไขเพิ่มเติมให้การโอนกรรมสิทธิ์ที่วัดที่ธรณีสงฆ์ หรือที่ศาสนสมบัติกลางกระทำได้ก็แต่โดยพระราชบัญญัติเท่านั้น เว้นแต่เป็นกรณีการตราพระราชกฤษฎีกาโอนกรรมสิทธิ์ให้แก่ส่วนราชการ รัฐวิสาหกิจ หรือหน่วยงานอื่นของรัฐ เมื่อมหาเถรสมาคมไม่ขัดข้องและได้รับคำผัดทวงจากหน่วยงานนั้นแล้ว แต่ยังได้ห้ามมิให้บุคคลโดยอายุความขึ้นต่อสู้กับวัดหรือกรมการศาสนาในเรื่องทรัพย์สินอันเป็นที่วัด ที่ธรณีสงฆ์ หรือที่ศาสนสมบัติกลาง รวมทั้งบัญญัติให้ที่ดินทั้งสามประเภทเป็นทรัพย์สินซึ่งไม่อยู่ในความรับผิดชอบแห่งการบังคับคดีอีกด้วย

(8) พระราชกฤษฎีกาแก้ไขบทบัญญัติให้สอดคล้องกับการโอนอำนาจหน้าที่ ของส่วนราชการให้เป็นไปตามพระราชบัญญัติปรับปรุงกระทรวง ทบวง กรม พ.ศ. 2545 พ.ศ. 2545 ประกาศใช้บังคับเมื่อวันที่ 9 ตุลาคม 2545 ภายหลังการปฏิรูประบบราชการขึ้นใหม่ตามพระราชบัญญัติปรับปรุงกระทรวง ทบวง กรม พ.ศ. 2545 โดยมาตรา 42 แห่งพระราชกฤษฎีกาฉบับนี้ บัญญัติให้แก้ไขถ้อยคำในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 จากคำว่า “กระทรวงศึกษาธิการ” และ “กรมการศาสนา” เป็น “สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ” และแก้ไขคำว่า “รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ” เป็น “นายกรัฐมนตรี” รวมทั้งแก้ไขคำว่า “อธิบดีกรมการศาสนา” เป็น “ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ” ส่งผลให้นายกรัฐมนตรีกลับเป็นผู้รักษาการตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 และมีอำนาจออกกฎกระทรวงเพื่อปฏิบัติการให้เป็นไปตามพระราชบัญญัตินี้ นอกจากนี้ ยังส่งผลให้ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติเป็นเลขาธิการมหาเถรสมาคมโดยตำแหน่ง และสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติทำหน้าที่สำนักเลขาธิการมหาเถรสมาคม รวมถึงมีอำนาจหน้าที่ในการดูแลรักษา จัดการ และเป็นเจ้าของศาสนสมบัติกลางอีกด้วย อย่างไรก็ตาม แม้พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 จะมิได้บัญญัติให้มหาเถรสมาคมซึ่งเป็นองค์กรกลางศาสนาพุทธในประเทศไทยเป็นนิติบุคคลตามกฎหมายก็ตาม แต่เมื่อมาตรา 13 แห่งพระราชบัญญัติดังกล่าวบัญญัติให้สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติทำหน้าที่สำนักเลขาธิการมหาเถรสมาคม ซึ่งมาตรา 46 (2) แห่งพระราชบัญญัติ

ปรับปรุงกระทรวง ทบวง กรม พ.ศ. 2545 บัญญัติให้สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติเป็นส่วนราชการที่ไม่สังกัดสำนักนายกรัฐมนตรี กระทรวง หรือทบวง มีอำนาจหน้าที่เกี่ยวกับกิจการพระพุทธศาสนา ส่งเสริมพัฒนาพระพุทธศาสนาและดูแลรักษาศาสนสมบัติตามกฎหมายว่าด้วยคณะสงฆ์ และอำนาจหน้าที่ตามที่กำหนดไว้ในกฎหมาย โดยมีฐานะเป็นกรมอยู่ในบังคับบัญชาของนายกรัฐมนตรีตามมาตรา 46 วรรคสอง แห่งพระราชบัญญัติเดียวกัน สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติจึงมีฐานะเป็นนิติบุคคลตามมาตรา 7 วรรคสาม แห่งพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการแผ่นดิน พ.ศ. 2534

(9) พระราชกำหนดแก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 พ.ศ. 2547 ประกาศใช้บังคับเมื่อวันที่ 18 กรกฎาคม 2547 ซึ่งเป็นการแก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 โดยแก้ไขเพิ่มเติมให้การแต่งตั้งผู้ปฏิบัติหน้าที่สมเด็จพระสังฆราชอาจพิจารณาเลือกสมเด็จพระราชาคณะหลายรูปที่สามารถปฏิบัติหน้าที่ได้ เป็นคณะผู้ปฏิบัติหน้าที่สมเด็จพระสังฆราช และจะให้ให้มีผู้ช่วยหรือที่ปรึกษาในการปฏิบัติหน้าที่ดังกล่าวด้วยก็ได้

2.4.4 การจัดการศาสนาพุทธในประเทศไทยปัจจุบัน

เดิมกระทรวงศึกษาธิการได้เคยมีหนังสือขอหารือคณะกรรมการกฤษฎีกาว่าการร่างกฎหมายมหาเถรสมาคมเกี่ยวกับการจัดระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ตามมาตรา 20 วรรคสอง แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 เพื่อกำหนดให้มีตำแหน่งเจ้าคณะใหญ่ในส่วนกลางรองจากมหาเถรสมาคม จะเป็นการขัดต่อพระราชบัญญัติดังกล่าวหรือไม่ ซึ่งคณะกรรมการกฤษฎีกา (กรรมการร่างกฎหมาย กองที่ 1) มีความเห็นตามบันทึกเรื่องเสร็จที่ 92/2506 สรุปความได้ว่า “การจัดระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ในกฎหมายมหาเถรสมาคมตามมาตรา 20 หมายถึง การจัดหน่วยการปกครองคณะสงฆ์ และกำหนดหน้าที่ปฏิบัติการในหน่วยต่าง ๆ เพื่อให้การปกครองคณะสงฆ์เป็นไปโดยความเรียบร้อยตามวัตถุประสงค์ในมาตรา 18 โดยที่มาตรา 21 และมาตรา 22 ได้บัญญัติแบ่งเขตปกครองคณะสงฆ์และลำดับชั้นภิกษุผู้ปกครองคณะสงฆ์ส่วนภูมิภาคไว้ แต่มิได้บัญญัติเกี่ยวกับการปกครองคณะสงฆ์ส่วนกลางไว้ แสดงให้เห็นว่ากฎหมายมีเจตนารมณ์ให้อยู่ในอำนาจของมหาเถรสมาคมที่จะกำหนดขึ้นอาศัยอำนาจตามมาตรา 18 มาตรา 20 และมาตรา 23 มหาเถรสมาคมจึงมีอำนาจที่จะกำหนดให้มีตำแหน่งเจ้าคณะใหญ่ขึ้นได้ แต่ต้องกำหนดให้มีอำนาจหน้าที่ปฏิบัติการอย่างหนึ่งอย่างใดด้วย รวมทั้งต้องอยู่ภายใต้บทบัญญัติมาตรา 18 กล่าวคือ ต้องไม่ขัดหรือแย้งกับกฎหมายและพระธรรมวินัยด้วย”¹³¹

ปัจจุบันการจัดการศาสนาพุทธในประเทศไทยเป็นไปตามที่บัญญัติไว้ในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 และที่แก้ไขเพิ่มเติม ซึ่งแบ่งการปกครองคณะสงฆ์เป็นส่วนกลางและส่วนภูมิภาค สำหรับการปกครองคณะสงฆ์ในส่วนกลางดำเนินการโดยมหาเถรสมาคม ซึ่งประกอบด้วยสมเด็จพระสังฆราชที่พระมหากษัตริย์ทรงสถาปนาขึ้นเป็นประธานกรรมการโดยตำแหน่ง สมเด็จพระราชาคณะ

¹³¹ คณะกรรมการกฤษฎีกา, "เรื่องเสร็จที่ 92/2506 เรื่อง การจัดระเบียบการปกครองคณะสงฆ์," กรกฎาคม 2506.

ทุกรูปซึ่งปัจจุบันมีจำนวน 8 รูป เป็นกรรมการโดยตำแหน่ง และพระราชกฤษฎีกาซึ่งสมเด็จพระสังฆราชทรงแต่งตั้งจำนวนไม่เกิน 12 รูป เป็นกรรมการคราวละ 2 ปี โดยอาจได้รับการแต่งตั้งอีกได้ มีผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติเป็นเลขาธิการมหาเถรสมาคมโดยตำแหน่ง และสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติทำหน้าที่สำนักเลขาธิการมหาเถรสมาคม ลำดับรองลงมามีเจ้าคณะใหญ่ปฏิบัติหน้าที่ในเขตการปกครองคณะสงฆ์ ซึ่งข้อ 6 ของกฎหมายมหาเถรสมาคม ฉบับที่ 23 (พ.ศ. 2541) ว่าด้วยการระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ กำหนดให้มีเจ้าคณะใหญ่หนกลาง เจ้าคณะใหญ่หนเหนือ เจ้าคณะใหญ่หนตะวันออก เจ้าคณะใหญ่หนใต้ และเจ้าคณะใหญ่ธรรมยุติกนิกาย ดำรงตำแหน่งพระสังฆาธิการตามกฎหมายมหาเถรสมาคม ฉบับที่ 24 (พ.ศ. 2541) ว่าด้วยการแต่งตั้งถอดถอนพระสังฆาธิการ ทำหน้าที่ปกครองบังคับบัญชาวัดและพระภิกษุสามเณรของแต่ละนิกายในพื้นที่ต่าง ๆ ตามที่ได้รับมอบหมาย

ในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของมหาเถรสมาคม มีคณะกรรมการฝ่ายต่าง ๆ ซึ่งกำหนดขึ้นโดยระเบียบมหาเถรสมาคม ว่าด้วยคณะกรรมการฝ่ายต่าง ๆ ของมหาเถรสมาคม พ.ศ. 2539 ได้แก่ ฝ่ายปกครอง ฝ่ายศาสนศึกษา ฝ่ายการศึกษาสงเคราะห์ ฝ่ายเผยแผ่พระพุทธศาสนา ฝ่ายสาธารณูปการ และฝ่ายสาธารณสงเคราะห์ โดยคณะกรรมการแต่ละฝ่ายประกอบด้วยประธานกรรมการและรองประธานกรรมการซึ่งแต่งตั้งจากกรรมการมหาเถรสมาคม พระภิกษุหรือบุคคลอื่นเป็นกรรมการจำนวน 5 – 15 ท่าน กรรมการและเลขานุการ 1 ท่าน และอาจมีผู้ช่วยเลขานุการซึ่งเป็นพระภิกษุหรือบุคคลอื่นไม่เกิน 2 ท่าน มีวาระการดำรงตำแหน่ง 2 ปี โดยอาจได้รับการแต่งตั้งอีกได้ นอกจากนี้ หากมีความจำเป็นและเป็นการสมควร คณะกรรมการฝ่ายต่าง ๆ จะกราบทูลสมเด็จพระสังฆราชเพื่อมีพระบัญชาตามมติมหาเถรสมาคมแต่งตั้งคณะอนุกรรมการของคณะกรรมการฝ่ายต่าง ๆ นั้นก็ได้

สำหรับการปกครองคณะสงฆ์ในส่วนภูมิภาคนั้น แบ่งเขตการปกครองออกเป็นภาค จังหวัด อำเภอ ตำบล และวัด โดยมีเจ้าคณะภาค รองเจ้าคณะภาค เจ้าคณะกรุงเทพมหานครหรือเจ้าคณะจังหวัด รองเจ้าคณะกรุงเทพมหานครหรือรองเจ้าคณะจังหวัด เจ้าคณะเขตหรือเจ้าคณะอำเภอ รองเจ้าคณะเขตหรือรองเจ้าคณะอำเภอ เจ้าคณะแขวงหรือเจ้าคณะตำบล รองเจ้าคณะแขวงหรือรองเจ้าคณะตำบล เจ้าอาวาส รองเจ้าอาวาส และผู้ช่วยเจ้าอาวาส ดำรงตำแหน่งพระสังฆาธิการทำหน้าที่ปกครองบังคับบัญชาวัดและพระภิกษุสามเณรในแต่ละระดับชั้นตามลำดับ

ส่วนการปกครองคณะสงฆ์อื่นในประเทศไทย ปัจจุบันมีคณะสงฆ์นิกายมหายานจำนวน 2 คณะ ได้แก่ คณะสงฆ์จีนนิกายซึ่งเป็นคณะสงฆ์ไทยเชื้อสายจีน และคณะสงฆ์อนัมนิกายซึ่งเป็นคณะสงฆ์ไทยเชื้อสายเวียดนาม อยู่ในปกครองบังคับบัญชาของสมเด็จพระสังฆราชตามมาตรา 46 แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 ประกอบกับกฎกระทรวง ฉบับที่ 3 (พ.ศ. 2520) ออกตามความในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 โดยการปกครองคณะสงฆ์ในแต่ละคณะจะมีบรรพชิตซึ่งสมเด็จพระสังฆราชทรงแต่งตั้งให้เป็นผู้ปกครองตามลำดับชั้น ได้แก่ เจ้าคณะใหญ่ รองเจ้าคณะใหญ่ ผู้ช่วยเจ้าคณะใหญ่ฝ่ายขวา ผู้ช่วยเจ้าคณะใหญ่ฝ่ายซ้าย ปลัดขวา ปลัดซ้าย รองปลัดขวา รองปลัดซ้าย ผู้ช่วยปลัดขวา ผู้ช่วยปลัดซ้าย เจ้าอาวาส รองเจ้าอาวาส และผู้ช่วยเจ้าอาวาส

นอกจากนี้ ยังมีองค์กรศาสนาพุทธในประเทศไทยที่ดำเนินงานด้านการศึกษา และเผยแผ่ศาสนาพุทธ รวมทั้งดำเนินงานสาธารณกุศลและสังคมสงเคราะห์ในรูปแบบของมูลนิธิและสมาคม เช่น มูลนิธิอุปถัมภ์สงฆ์ของ พสล. (องค์การพุทธศาสนิกสัมพันธ์แห่งโลก) เปรี๊ยะธรรมสมาคมแห่งประเทศไทยในพระราชูปถัมภ์สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี พุทธสมาคมแห่งประเทศไทย ในพระบรมราชูปถัมภ์ และยุวพุทธิกสมาคมแห่งประเทศไทย ในพระบรมราชูปถัมภ์ เป็นต้น¹³²

2.5 บทบาทและอำนาจหน้าที่ทางกฎหมายขององค์กรศาสนาอิสลามในประเทศไทย

ศาสนาอิสลาม (Islam) เป็นอีกหนึ่งศาสนาของโลกที่มีประวัติศาสตร์อันยาวนาน โดยเฉพาะอย่างยิ่งมีข้อความเชื่อบางประการที่สอดคล้องกับศาสนาคริสต์ อาทิ นับถือพระเจ้าองค์เดียวกัน อีกทั้งยังมีผู้นับถือมากเป็นลำดับที่สองในประเทศไทยและมีการตรากฎหมายว่าด้วยการบริหารองค์กรศาสนาอิสลามอันเป็นการจัดตั้งและกำหนดบทบาทและอำนาจหน้าที่ขององค์กรศาสนาอิสลามในประเทศไทยไว้อย่างชัดเจน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้การดำเนินงานและการบริหารจัดการภายในองค์กรศาสนาอิสลามเกิดความโปร่งใสและเป็นเอกภาพและได้รับการคุ้มครองจากรัฐอย่างเป็นทางการเป็นรูปธรรม ในทางกลับกันก็สะท้อนให้เห็นถึงบทบาทของรัฐที่เข้ามามีส่วนร่วมกับการบริหารองค์กรศาสนาอิสลามในประเทศไทยด้วยรูปแบบและวิธีการต่าง ๆ ผ่านการใช้อำนาจที่ได้รับตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายดังกล่าว เพียงมิได้บัญญัติให้มีเจ้าหน้าที่ของรัฐเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งขององค์กรศาสนาอิสลาม แต่ให้เป็นอำนาจหน้าที่ของฝ่ายศาสนจักรที่จะบริหารจัดการทั้งทางด้านการดำเนินงานทางศาสนาและการบริหารงานบุคคลขององค์กรศาสนาอิสลามได้โดยอิสระ จึงสมควรศึกษาบทบาทและอำนาจหน้าที่ทางกฎหมายขององค์กรศาสนาอิสลามในประเทศไทย ทั้งทางด้านประวัติความเป็นมาของศาสนาอิสลาม ประวัติศาสตร์การเผยแผ่ศาสนาอิสลามในประเทศไทย และบริบททางสังคมที่ส่งผลต่อเสรีภาพในการเผยแผ่ศาสนาอิสลามในประเทศไทยยุคสมัยต่าง ๆ พัฒนาการของบทบัญญัติแห่งกฎหมายเกี่ยวกับบทบาทและอำนาจหน้าที่ขององค์กรศาสนาอิสลามในประเทศไทยตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน รวมทั้งการจัดองค์กรศาสนาอิสลามในประเทศไทยปัจจุบัน ดังรายละเอียดจำแนกตามหัวข้อต่าง ๆ ต่อไปนี้

2.5.1 ประวัติความเป็นมาของศาสนาอิสลาม

ศาสนาอิสลาม มีความหมายว่าศาสนาแห่งการยอมมอบน้อมใจน้อมใจน้อมใจต่อองค์พระเจ้าผู้เป็นเจ้าของผู้ทรงสร้างโลกพระนามว่า อัลลอฮ์ (Allah หรือ God) โดยแต่ละยุคสมัยพระองค์ทรงส่งรَسُول (Rasul) หรือศาสนทูตมายังโลกเพื่อทำหน้าที่สั่งสอนผู้คนให้รู้จักพระเจ้าแท้จริงและปฏิบัติตามข้อบัญญัติของพระองค์ตามที่ปรากฏในพระคัมภีร์อัลกุรอาน (Quran) จนถึงยุคของท่านนบีมุฮัมมัด (Muhammad)

¹³² กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม, องค์เอกอัครศาสนูปถัมภก พระผู้ทรงอุปถัมภ์ศาสนา, พิมพ์ครั้งที่ 1 (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด, 2551), หน้า 180-187.

ซึ่งเกิดที่นครมักกะฮ์ (Mecca) ปัจจุบันอยู่ในราชอาณาจักรซาอุดีอาระเบีย (Kingdom of Saudi Arabia) ท่านได้เผยแพร่ข้อบัญญัติจากอัลลอฮ์โดยใช้ชื่อว่าอิสลาม เพื่อให้มวลมนุษยปฏิบัติตามคำบัญชาและคำสั่งห้ามของพระองค์ พร้อมทั้งปฏิบัติศาสนกิจตามหลักการอิสลาม 5 ประการและหลักศรัทธาอีก 6 ประการ โดยเรียกผู้นับถือศาสนาอิสลามว่า มุสลิม (Muslim) และเมื่อครั้งที่ท่านอพยพไปอาศัยอยู่ที่นครมะดีนะฮ์ (Medina) ถือเป็นจุดเริ่มต้นของฮิจญ์เราะฮ์ศักราช (Hijri Calendar) ปัจจุบันศาสนาอิสลามแบ่งออกเป็นหลายนิกาย ซึ่งนิกายที่สำคัญ ได้แก่ นิกายซุนนีย์ (Sunni) และนิกายชีอะฮ์ (Shiah)¹³³

2.5.2 ประวัติศาสตร์การเผยแพร่ศาสนาอิสลามในประเทศไทยและบริบททางสังคมที่ส่งผลต่อเสรีภาพในการเผยแพร่ศาสนาอิสลามในประเทศไทย

ในสมัยที่ชาวไทยยังอาศัยอยู่ในอาณาจักรน่านเจ้า (Kingdom of Nanzhao) หรือปัจจุบันคือมณฑลยูนนาน (Yunnan) ในสาธารณรัฐประชาชนจีน (People's Republic of China) ก็ปรากฏหลักฐานว่าศาสนาอิสลามเป็นที่นับถือของชาวเมืองแถบนั้น รวมถึงในทวีปเอเชียใต้และหมู่เกาะต่าง ๆ ในทวีปเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เริ่มจากเกาะสุมาตราก่อนจะแผ่ขยายอิทธิพลเข้ามายังดินแดนบริเวณคาบสมุทรมลายู¹³⁴ และมุสลิมก็ได้เข้ามาตั้งหลักแหล่งที่เมืองนครศรีธรรมราชตั้งแต่ก่อนรัชสมัยพ่อขุนรามคำแหงมหาราชแห่งกรุงสุโขทัยจวบจนสมัยกรุงศรีอยุธยา¹³⁵

ต่อมา ในปลายรัชสมัยสมเด็จพระนเรศวรมหาราชแห่งกรุงศรีอยุธยา มีพ่อค้าชื่อเฉกอะหมัดเดินทางเข้ามายังกรุงศรีอยุธยาพร้อมด้วยน้องชายชื่อมหะหมัดสะอีด ซึ่งเป็นชาวเมืองกุม (Qom) ในอาณาจักรซาฟาวิด (Safavid Empire) แถบอ่าวเปอร์เซีย ปัจจุบันตั้งอยู่ทางตอนใต้ของกรุงเตหะราน (Tehran) ในสาธารณรัฐอิสลามอิหร่าน (Islamic Republic of Iran) นับถือศาสนาอิสลาม นิกายชีอะฮ์ หรือชาวไทยนิยมเรียกว่าแขกเจ้าเซ็น โดยตั้งบ้านเรือนและห้างร้านอยู่ที่ตำบลท่าภาษี¹³⁶ ด้านตะวันตกของกรุงศรีอยุธยา จากนั้น ท่านเฉกอะหมัดก็เริ่มดำเนินงานเผยแพร่ศาสนาอิสลามและค้าขายจนกระทั่งกิจการต่าง ๆ เจริญก้าวหน้าไปด้วยดี ครั้นถึงรัชสมัยสมเด็จพระเอกาทศรถแห่งกรุงศรีอยุธยา ท่านมีโอกาสเข้าเฝ้าพระมหากษัตริย์ในพระบรมมหาราชวังเพื่อทูลขอพระบรมราชานุญาตบางประการเกี่ยวกับการค้าและสิทธิที่บริวารของตนพึงได้รับ โดยได้ผูกไมตรีกับขุนนางชั้นผู้ใหญ่หลายคนรวมถึงจมื่นศรีสรรักษ์หรือสมเด็จพระเจ้าปราสาททองแห่งกรุงศรีอยุธยาในเวลาต่อมา ท่ามกลางความวุ่นวายทางการเมือง

¹³³ กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม, *ความรู้ศาสนาเบื้องต้น*, หน้า 42-48.

¹³⁴ อติศร มุหะหมัดอารี. "พระราชบัญญัติการบริหารองค์กรศาสนาอิสลาม พุทธศักราช 2540 : ศึกษากรณีองค์กรที่มีอำนาจออกเครื่องหมายฮาลาล," (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขาวิชานิติศาสตร์ คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2543), หน้า 47-48. และ เสาวนีย์ จิตต์หมวด. "หน้าที่ของมัสยิดต่อสังคมมุสลิมในภาคกลาง," (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2527), หน้า 29.

¹³⁵ ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช, *ปาฐกถาของคึกฤทธิ์* (พระนคร: คลังวิทยา, 2503), หน้า 98.

¹³⁶ สิริ ตั้งตรงจิตร, *ชีวประวัติและการค้นพบหลุมฝังศพ เจ้าพระยาบวรราชนายก (เฉกอะหมัด)*, (กรุงเทพฯ: ม่วนสิการพิมพ์, 2520) หน้า 1. อ้างถึงใน อติศร มุหะหมัดอารี. "พระราชบัญญัติการบริหารองค์กรศาสนาอิสลาม พุทธศักราช 2540 : ศึกษากรณีองค์กรที่มีอำนาจออกเครื่องหมายฮาลาล," หน้า 48.

โดยเฉพาะอย่างยิ่งภายหลังจากเสด็จสวรรคตของสมเด็จพระเอกาทศรถ เมื่อมีนศรีสรรักษ์เห็นว่า พระศรีเสาวภาคย์หรือสมเด็จพระสรรเพชญ์ที่ 4 ไม่สนพระทัยในราชการบ้านเมืองจึงนำกำลังก่อการรัฐประหาร และทูลเชิญพระศรีศิลป์ซึ่งทรงผนวชมีสมณศักดิ์เป็นพระพิมลธรรมให้ทรงลาสิกขาบทขึ้นครองราชย์ ทรงพระนามว่าสมเด็จพระเจ้าทรงธรรม โดยมึนศรีสรรักษ์ซึ่งได้รับการสถาปนาให้ดำรงตำแหน่งพระมหากษัตริย์ ได้แนะนำให้เจ้าพระยาพระคลังทราบถึงความสามารถด้านการค้าและการบริหารของท่านเอกอัครมนตรี จนกระทั่งเจ้าพระยาพระคลังแต่งตั้งให้ท่านเป็นที่ปรึกษาพร้อมกับมอบหมายให้ปรับปรุงกิจการกรมท่า และจัดตั้งระบบการเก็บภาษีอากรขึ้นใหม่ ซึ่งท่านก็ได้ทุ่มเททำงานตามที่ได้รับมอบหมายเป็นอย่างดี สมเด็จพระเจ้าทรงธรรมจึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมแต่งตั้งให้มีบรรดาศักดิ์เป็นพระยาเอกอัครมนตรีตราชนครินทร์ ดำรงตำแหน่งเจ้ากรมท่าขวา มีหน้าที่ควบคุมงานศุลกากร การต่างประเทศ และการชำระข้อพิพาทของชาวต่างประเทศยกเว้นชาวจีน และภายหลังเจ้าพระยาพระคลังถึงแก่อสัญกรรม พระยาเอกอัครมนตรีตราชนครินทร์ก็ได้รับการแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งเจ้าพระยาพระคลังแทน¹³⁷

อย่างไรก็ตาม เกิดเหตุอาสามัครชาวญี่ปุ่นสมคบกับข้าราชการไทยหลายคน และชาวต่างชาติกลุ่มอื่นวางแผนก่อการรัฐประหาร แต่ท่านล่วงรู้แผนการดังกล่าวเสียก่อนจึงเร่งระดม ชาวไทยมุสลิมเข้าปราบปรามกลุ่มคนดังกล่าวอย่างราบคาบด้วยความช่วยเหลือจากข้าราชการและทหาร ที่มีความจงรักภักดีต่อพระมหากษัตริย์ สมเด็จพระเจ้าทรงธรรมจึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อม เลื่อนบรรดาศักดิ์เป็นเจ้าพระยาเอกอัครมนตรีตราชนครินทร์ ผู้นำมุสลิมในราชอาณาจักรสยามหรือเทียบเท่า ตำแหน่งจุฬาราชมนตรีในปัจจุบัน และทรงแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งสมุหนายก อัครมหาเสนาบดีฝ่ายเหนือ และเจ้ากรมท่าขวา นับเป็นชาวต่างประเทศคนแรกในประวัติศาสตร์ที่ได้รับการแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งสูง เช่นนี้ในราชสำนักไทย หลังจากสมเด็จพระเจ้าทรงธรรมเสด็จสวรรคต เจ้าพระยาเอกอัครมนตรีตราชนครินทร์ ก็ยังคงดำรงตำแหน่งดังกล่าวและมีอิทธิพลในวงราชการสืบต่อมาในรัชสมัยสมเด็จพระเจ้าเชษฐาธิราช สมเด็จพระเอกาทศวงศ์ และสมเด็จพระเจ้าปราสาททองแห่งกรุงศรีอยุธยา รวมทั้งยังคงดำเนินกิจการค้าขาย จนกลายเป็นเศรษฐกิจใหญ่ที่มีชื่อเสียงในความซื่อสัตย์สุจริตและความจงรักภักดีต่อพระมหากษัตริย์สยาม โดยเมื่อพ้นตำแหน่งราชการด้วยเหตุชรา ท่านก็ได้รับพระมหากรุณาธิคุณจากสมเด็จพระเจ้าปราสาททอง โปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้เลื่อนบรรดาศักดิ์ขึ้นเป็นเจ้าพระยาบวรราชนายก ดำรงตำแหน่งจางวาง กรมมหาดไทยซึ่งเป็นตำแหน่งที่ปรึกษาราชการแผ่นดินอีกด้วย¹³⁸

การเข้ามาเผยแผ่ศาสนาอิสลามในอาณาจักรอยุธยา มักจะดำเนินการพร้อมกับการค้าขายของบรรดาคหบดี เนื่องจากกรุงศรีอยุธยาเป็นสถานที่หยุดพักสินค้าที่สำคัญของพ่อค้ามุสลิม ชาติต่าง ๆ ที่เดินทางจากดินแดนแคชเมียร์ (Kashmir) หรือปัจจุบันคือรัฐจัมมูและกัศมีร์ (Jammu

¹³⁷ อุทัย ภาณุวงศ์, ประวัติการสืบเชื้อสายของวงศ์ เอกอัครมนตรี คู่มือ เจ้าพระยาบวรราชนายก ชาวเปอร์เซีย. อ้างถึงใน เอกอัครมนตรี คู่มือ (เจ้าพระยาบวรราชนายก), [ออนไลน์]. กรุงเทพฯ: สถาบันอยุธยาศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา, แหล่งที่มา: <http://www.ayutthayastudies.aru.ac.th/content/view/179/32> [24 กุมภาพันธ์ 2557]

¹³⁸ เรื่องเดียวกัน.

and Kashmir) ทางตอนเหนือของสาธารณรัฐอินเดีย ไปยังดินแดนซึ่งเป็นที่ตั้งของสาธารณรัฐประชาชนจีน ในปัจจุบัน จึงเป็นเหตุผลหนึ่งที่ชาวมุสลิมเข้ามาพักผ่อนหรือตั้งถิ่นฐานในกรุงเทพฯ และทำให้ชาวไทยส่วนหนึ่งยอมรับนับถือศาสนาอิสลามสืบต่อกันมาจวบจนปัจจุบันด้วย นอกจากนี้ แม้ชาวไทยมุสลิมจะมีถิ่นฐานอาศัยกระจายอยู่ในทั่วทุกภูมิภาคของประเทศไทย แต่บริเวณที่มีชาวไทยมุสลิมอาศัยอยู่มากที่สุด ได้แก่ ภาคใต้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งจังหวัดยะลา จังหวัดปัตตานี จังหวัดนราธิวาส และจังหวัดสตูล ขณะเดียวกัน ก็มีชาวไทยมุสลิมอาศัยอยู่ในบริเวณภาคตะวันออกเฉียงเหนือด้วย แต่มีจำนวนไม่มากนัก¹³⁹

2.5.3 พัฒนาการของบทบัญญัติแห่งกฎหมายเกี่ยวกับบทบาทและอำนาจหน้าที่ขององค์กรศาสนาอิสลามในประเทศไทย

ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันมีการประกาศใช้บังคับกฎหมายเกี่ยวกับบทบาทและอำนาจหน้าที่ขององค์กรศาสนาอิสลามในประเทศไทย ทั้งที่ยังมีผลใช้บังคับอยู่และได้ถูกยกเลิกไปแล้ว รวมทั้งสิ้น 5 ฉบับ ได้แก่ พระราชกฤษฎีกาว่าด้วยการศาสนูปถัมภ์ฝ่ายอิสลาม พุทธศักราช 2488 พระราชกฤษฎีกาว่าด้วยการศาสนูปถัมภ์ฝ่ายอิสลาม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2491 พระราชบัญญัติมัสยิดอิสลาม พ.ศ. 2490 พระราชบัญญัติการบริหารองค์กรศาสนาอิสลาม พ.ศ. 2540 และพระราชกฤษฎีกาแก้ไขบทบัญญัติให้สอดคล้องกับการโอนอำนาจหน้าที่ของส่วนราชการให้เป็นไปตามพระราชบัญญัติปรับปรุงกระทรวง ทบวง กรม พ.ศ. 2545 พ.ศ. 2545 ดังรายละเอียดต่อไปนี้

(1) พระราชกฤษฎีกาว่าด้วยการศาสนูปถัมภ์ฝ่ายอิสลาม พุทธศักราช 2488

นับเป็นกฎหมายเกี่ยวกับการอุปถัมภ์ศาสนาอิสลามฉบับแรกของประเทศไทย ซึ่งประกาศใช้บังคับเมื่อวันที่ 8 พฤษภาคม พ.ศ. 2488 (ค.ศ. 1945) ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดล รัชกาลที่ 8 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ ถือเป็นจุดเริ่มต้นของการจัดองค์กรศาสนาอิสลามในประเทศไทยอย่างเป็นทางการ ทั้งในระดับประเทศ ระดับจังหวัด และระดับมัสยิด โดยคำปรารภของพระราชกฤษฎีกานี้ สะท้อนถึงการให้ความสำคัญในการสงเคราะห์และคุ้มครองประชาชนชาวไทยที่นับถือศาสนาอิสลาม ให้สามารถประกอบศาสนกิจตามศรัทธาตามที่รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยซึ่งมีผลใช้บังคับอยู่ในขณะนั้นได้รับรองเสรีภาพบริบูรณ์ในการนับถือศาสนา และในฐานะที่พระมหากษัตริย์ทรงเป็นอัครศาสนูปถัมภกทั้งตามบทบัญญัติรัฐธรรมนูญและตามข้อเท็จจริง สำหรับสาระสำคัญของพระราชกฤษฎีกานี้ บัญญัติให้จุฬาราชมนตรีปฏิบัติราชการส่วนพระองค์เกี่ยวกับการอุปถัมภ์ศาสนาอิสลาม โดยรัฐบาลอาจจัดให้มีคณะกรรมการกลางอิสลามแห่งประเทศไทยซึ่งพระมหากษัตริย์ทรงแต่งตั้งและถอดถอนตามคำแนะนำของรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย ประกอบด้วยจุฬาราชมนตรีเป็นประธานกรรมการ โดยตำแหน่ง และกรรมการซึ่งเป็นมุสลิมจำนวนไม่ต่ำกว่า 4 คน ทำหน้าที่ให้คำปรึกษาแก่กระทรวงมหาดไทย

¹³⁹ อติศร มุหะหมัดอารี. "พระราชบัญญัติการบริหารองค์กรศาสนาอิสลาม พุทธศักราช 2540 : ศึกษากรณีองค์กรที่มีอำนาจออกเครื่องหมายฮาลาล," หน้า 49-50.

และกระทรวงศึกษาธิการในกิจการที่เกี่ยวกับศาสนาอิสลาม และกระทรวงมหาดไทยอาจจัดให้มีคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดขึ้นในจังหวัดที่มีประชาชนผู้นับถือศาสนาอิสลามจำนวนมากพอสมควร ประกอบด้วยประธานกรรมการและกรรมการซึ่งเป็นมุสลิมจำนวนไม่ต่ำกว่า 4 คน ทำหน้าที่ให้คำปรึกษาแก่คณะกรรมการจังหวัดในกิจการที่เกี่ยวกับศาสนาอิสลามในจังหวัดนั้น ขณะเดียวกัน คณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดด้วยความเห็นชอบของคณะกรรมการจังหวัดอาจจัดให้มีคณะกรรมการอิสลามประจำสุเหร่าขึ้น โดยมีโต๊ะอิหม่ามเป็นประธาน อย่างไรก็ตาม มาตรา 10 แห่งพระราชกฤษฎีกานี้ บัญญัติให้รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยและรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการเป็นผู้รักษาการตามพระราชกฤษฎีกานี้และปรึกษากับคณะกรรมการกลางอิสลามแห่งประเทศไทยเพื่อออกระเบียบเกี่ยวกับการอุปถัมภ์ศาสนาอิสลามในประเทศไทยให้เป็นไปตามพระราชกฤษฎีกานี้ ซึ่งเป็นการรับรองบทบาทของรัฐในการมีส่วนร่วมกับการบริหารองค์กรศาสนาอิสลามในลักษณะคล้ายคลึงกับองค์กรศาสนาพุทธ โดยจัดตั้งองค์กรศาสนาอิสลามทั้งสามระดับข้างต้น จนกระทั่งพระราชกฤษฎีกานี้ถูกยกเลิกโดยผลของมาตรา 3 แห่งพระราชบัญญัติการบริหารองค์กรศาสนาอิสลาม พ.ศ. 2540 ในเวลาต่อมา

(2) พระราชกฤษฎีกาว่าด้วยการศาสนูปถัมภ์ฝ่ายอิสลาม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2491 ประกาศใช้บังคับเมื่อวันที่ 1 มกราคม พ.ศ. 2492 (ค.ศ. 1949) โดยบัญญัติให้พระมหากษัตริย์ทรงแต่งตั้งจุฬาราชมนตรีทำหน้าที่ให้คำปรึกษาแก่กรรมการศาสนาเกี่ยวกับการอุปถัมภ์ศาสนาอิสลาม รวมทั้งให้เงินอุดหนุนฐานะแก่จุฬาราชมนตรีตามสมควรอีกด้วย ซึ่งต่อมาพระราชกฤษฎีกานี้ถูกยกเลิกโดยผลของมาตรา 3 แห่งพระราชบัญญัติการบริหารองค์กรศาสนาอิสลาม พ.ศ. 2540

(3) พระราชบัญญัติมัสยิดอิสลาม พ.ศ. 2490 เป็นกฎหมายว่าด้วยมัสยิดอิสลามฉบับแรกของประเทศไทย ซึ่งประกาศใช้บังคับเมื่อวันที่ 3 กันยายน พ.ศ. 2490 (ค.ศ. 1947) โดยบัญญัติให้มัสยิดซึ่งหมายถึงสถานที่ประกอบพิธีกรรมทางศาสนาอิสลามของมุสลิมหรืออิสลามิกชน และได้จดทะเบียนต่อพนักงานเจ้าหน้าที่ตามวิธีการที่กำหนดไว้ในกฎกระทรวงแล้ว มีสถานะเป็นนิติบุคคลตามกฎหมายนี้ และให้มีคณะกรรมการมัสยิดซึ่งแต่งตั้งและถอดถอนโดยคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัด ประกอบด้วยกรรมการจำนวนไม่น้อยกว่า 7 คน ทำหน้าที่จัดการทั่วไปเกี่ยวกับกิจการและทรัพย์สินของมัสยิด หากมัสยิดใดมีสัปบุรุษจำนวนไม่มากหรือมีพฤติการณ์อย่างอื่นอันไม่อาจดำรงอยู่ได้หรือเลิกร้างไป ให้คณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดหรือคณะกรรมการจังหวัดกรณีไม่มีคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัด รายงานไปยังคณะกรรมการกลางอิสลามแห่งประเทศไทยเพื่อมีคำสั่งให้เลิกมัสยิดนั้น และแจ้งไปยังพนักงานเจ้าหน้าที่ซึ่งได้รับจดทะเบียนมัสยิดดังกล่าว เพื่อโอนทรัพย์สินของมัสยิดนั้นไปยังมัสยิดที่ใกล้ที่สุดหรือโอนไปยังนิติบุคคลหรือองค์การอื่นที่มีวัตถุประสงค์คล้ายคลึงกัน อย่างไรก็ตาม มาตรา 13 แห่งพระราชบัญญัติดังกล่าวบัญญัติให้รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยรักษาการตามพระราชบัญญัตินี้ และให้มีอำนาจแต่งตั้งพนักงานเจ้าหน้าที่และออกกฎกระทรวงกำหนดวิธีการจดทะเบียนมัสยิดอีกด้วย จนกระทั่งพระราชบัญญัตินี้ถูกยกเลิกโดยผลของมาตรา 3 แห่งพระราชบัญญัติการบริหารองค์กรศาสนาอิสลาม พ.ศ. 2540 ในเวลาต่อมา

ดังนั้น แม้ว่ามัสยิดซึ่งเป็นศาสนสถานของศาสนาอิสลามจะมีการจัดตั้งขึ้นตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยาแล้ว รัฐก็ได้รับรองหรือคุ้มครองมัสยิดในการดำเนินงานทางศาสนาแต่อย่างใด และแม้มีการประกาศใช้บังคับประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ฉบับแรกของประเทศไทยเมื่อวันที่ 1 มกราคม พ.ศ. 2468 (ค.ศ. 1925) แต่มาตรา 72 (2) ก็บัญญัติให้วัดในศาสนาพุทธเท่านั้นที่มีสถานะเป็นนิติบุคคลตามกฎหมาย โดยมีได้รับรองสถานะทางกฎหมายของมัสยิดและองค์กรศาสนาอิสลามในระดับอื่น จนกระทั่งมีการประกาศใช้บังคับพระราชบัญญัติมัสยิดอิสลาม พ.ศ. 2490 ซึ่งมาตรา 5 บัญญัติให้มัสยิดที่ได้จดทะเบียนต่อพนักงานเจ้าหน้าที่แล้ว มีสถานะทางกฎหมายเป็นนิติบุคคล ทั้งนี้ การจดทะเบียนดังกล่าวก็เป็นไปตามความสมัครใจของมัสยิดแต่ละแห่ง โดยไม่มีบทบัญญัติใดกำหนดให้รัฐมีส่วนร่วมจัดตั้งมัสยิดด้วยวิธีใดวิธีหนึ่ง และกรณีมัสยิดที่ประสงค์จะจดทะเบียนต่อพนักงานเจ้าหน้าที่ เพื่อให้มีสถานะเป็นนิติบุคคลตามกฎหมายนี้ รัฐก็มีหน้าที่เพียงตรวจสอบความครบถ้วนสมบูรณ์ของเงื่อนไขตามที่กฎหมายกำหนดไว้ในลักษณะเดียวกับการจดทะเบียนจัดตั้งห้างหุ้นส่วน บริษัท สมาคม หรือมูลนิธิ ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์เท่านั้น นอกจากนี้ การดำเนินงานทางศาสนาและการบริหารงานบุคคลของมัสยิดก็มีความเป็นอิสระและมิได้ถูกควบคุมจากรัฐแต่อย่างใด เนื่องจากไม่มีบทบัญญัติใดกำหนดอำนาจหน้าที่ของรัฐในการดำเนินงานของมัสยิด รวมทั้งการจัดการทั่วไปในกิจการและทรัพย์สินของมัสยิดก็เป็นหน้าที่ของคณะกรรมการมัสยิด ดังนั้น ความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับมัสยิดซึ่งเป็นองค์กรศาสนาอิสลามจึงมีลักษณะแตกต่างกับวัดในศาสนาพุทธ¹⁴⁰

(4) พระราชบัญญัติการบริหารองค์กรศาสนาอิสลาม พ.ศ. 2540 ประกาศใช้บังคับเมื่อวันที่ 10 พฤศจิกายน พ.ศ. 2540 (ค.ศ. 1997) และยังคงมีผลใช้บังคับอยู่จนถึงปัจจุบัน ถือเป็นกรรวมกฎหมายเกี่ยวกับการอุปถัมภ์ศาสนาอิสลามกับกฎหมายว่าด้วยมัสยิดอิสลามเข้าไว้ด้วยกัน โดยบัญญัติให้พระมหากษัตริย์ทรงแต่งตั้งจุฬาราชมนตรีคนหนึ่งซึ่งได้รับความเห็นชอบจากรวมการอิสลามประจำจังหวัดทั่วประเทศ เพื่อเป็นผู้นำกิจการศาสนาอิสลามในประเทศไทย ให้คำปรึกษาและเสนอความเห็นต่อทางราชการเกี่ยวกับกิจการศาสนาอิสลามและหน้าที่อื่นตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา 8 มีคณะกรรมการกลางอิสลามแห่งประเทศไทยเป็นองค์กรกลางศาสนาอิสลามในประเทศไทย ประกอบด้วยจุฬาราชมนตรีเป็นประธานกรรมการ และกรรมการซึ่งทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมแต่งตั้งจากรวมการอิสลามประจำจังหวัดซึ่งเป็นผู้แทนคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัด จังหวัดละหนึ่งคน และจากการคัดเลือกของจุฬาราชมนตรีจำนวนหนึ่งในสามของจำนวนผู้แทนคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัด มีวาระการดำรงตำแหน่ง 6 ปีและอาจได้รับการแต่งตั้งอีกได้ สำหรับมัสยิดที่ได้จดทะเบียนจัดตั้งต่อพนักงานเจ้าหน้าที่ซึ่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยแต่งตั้งขึ้นตามกฎหมายกระทรวงฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2542) ออกตามความในพระราชบัญญัติการบริหารองค์กรศาสนาอิสลาม พ.ศ. 2540 แล้ว มีสถานะทางกฎหมาย

¹⁴⁰ สุนทร มณีสวัสดิ์. "สถานะทางกฎหมายของวัดไทย," (วิทยานิพนธ์ปริญญาโท สาขาวิชานิติศาสตร์ คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2531), หน้า 123, 140-141.

เป็นนิติบุคคลตามมาตรา 13 มีคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดซึ่งประกอบด้วยอิหม่ามเป็นประธาน กรรมการ คอเต็บและบิหลันเป็นรองประธานกรรมการ และกรรมการอื่นตามจำนวนที่ที่ประชุมสัปบุรุษ ประจำมัสยิดนั้นกำหนดจำนวนไม่น้อยกว่า 6 – 12 คน เป็นผู้แทนของมัสยิดในกิจการที่เกี่ยวกับบุคคล ภายนอก ซึ่งมีสยิดที่เป็นนิติบุคคลอาจเลิกได้ด้วยการจดทะเบียนเลิกมัสยิดต่อพนักงานเจ้าหน้าที่และ ให้โอนทรัพย์สินไปยังมัสยิดที่เป็นนิติบุคคลที่อยู่ใกล้ที่สุด เว้นแต่เป็นทรัพย์สินที่ได้มาโดยมีผู้อุทิศให้ และผู้อุทิศให้นั้นได้แสดงเจตนาไว้เป็นอย่างอื่น ขณะที่จังหวัดใดมีประชาชนที่นับถือศาสนาอิสลาม และมีมัสยิดที่เป็นนิติบุคคลไม่น้อยกว่า 3 มัสยิด ให้คณะกรรมการกลางอิสลามแห่งประเทศไทยประกาศ จัดตั้งคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดขึ้น ประกอบด้วยกรรมการจำนวน 9 – 30 คน นอกจากนี้ กฎหมายฉบับนี้ยังบัญญัติรับรองสถานะให้สำนักงานคณะกรรมการกลางอิสลามแห่งประเทศไทยและ สำนักงานคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดเป็นนิติบุคคลตามมาตรา 29 และมาตรา 13 ตามลำดับ อีกด้วย อย่างไรก็ตาม มาตรา 5 แห่งพระราชบัญญัติดังกล่าวบัญญัติให้รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย และรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการรักษาการตามพระราชบัญญัตินี้ รวมทั้งมอบอำนาจให้รัฐมนตรี ทั้งสองแต่งตั้งพนักงานเจ้าหน้าที่และออกกฎกระทรวง ระเบียบ ประกาศ และคำสั่งเพื่อปฏิบัติการ ตามพระราชบัญญัตินี้ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับอำนาจหน้าที่ของแต่ละกระทรวงด้วย อันเป็นการคงไว้ซึ่งบทบาท ของรัฐในการมีส่วนร่วมกับการบริหารองค์กรศาสนาอยู่เช่นเดิม เพียงแต่มีได้บัญญัติให้มีเจ้าหน้าที่ของรัฐ เข้ามาเป็นส่วนหนึ่งขององค์กรศาสนาอิสลามดังเช่นที่เกิดขึ้นกับองค์กรศาสนาพุทธแต่อย่างใด

(5) พระราชกฤษฎีกาแก้ไขบทบัญญัติให้สอดคล้องกับการโอนอำนาจหน้าที่
ของส่วนราชการให้เป็นไปตามพระราชบัญญัติปรับปรุงกระทรวง ทบวง กรม พ.ศ. 2545 พ.ศ. 2545
 ประกาศใช้บังคับเมื่อวันที่ 9 ตุลาคม 2545 ภายหลังการประกาศใช้บังคับพระราชบัญญัติปรับปรุงกระทรวง
 ทบวง กรม พ.ศ. 2545 อันเป็นการปฏิรูประบบราชการใหม่ โดยมาตรา 20 แห่งพระราชกฤษฎีกาดังกล่าว
 บัญญัติให้แก้ไขถ้อยคำในพระราชบัญญัติการบริหารองค์กรศาสนาอิสลาม พ.ศ. 2540 จากคำว่า
 “รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ” เป็น “รัฐมนตรีว่าการกระทรวงวัฒนธรรม” ส่งผลให้รัฐมนตรี
 ว่าการกระทรวงวัฒนธรรมกลับเป็นผู้รักษาการตามพระราชบัญญัติการบริหารองค์กรศาสนาอิสลาม
 พ.ศ. 2540 แทนรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ และมีอำนาจออกกฎกระทรวง ระเบียบ ประกาศ
 และคำสั่งเพื่อปฏิบัติการตามพระราชบัญญัตินี้

2.5.4 การจัดองค์กรศาสนาอิสลามในประเทศไทยปัจจุบัน

เดิมกระทรวงศึกษาธิการได้เคยมีหนังสือขอหารือคณะกรรมการกฤษฎีกาว่า
 มัสยิดที่จดทะเบียนเป็นนิติบุคคลตามพระราชบัญญัติมัสยิดอิสลาม พ.ศ. 2490 จะมีสิทธิขออนุญาต
 จัดตั้งหรือรับโอนโรงเรียนตามพระราชบัญญัติโรงเรียนเอกชน พ.ศ. 2525 ได้หรือไม่ ซึ่งคณะกรรมการ
 กฤษฎีกา (กรรมการร่างกฎหมาย คณะที่ 8) มีความเห็นตามบันทึกเรื่องเสร็จที่ 215/2530 สรุปความ

ได้ว่า “แม้พระราชบัญญัติมัสยิดอิสลาม พ.ศ. 2490 จะมีได้บัญญัติวัตถุประสงค์ของมัสยิดที่จดทะเบียนเป็นนิติบุคคลไว้อย่างชัดเจน แต่เมื่อพิจารณาถึงข้อ 7 ง. ของระเบียบการแต่งตั้งถอดถอนกรรมการอิสลามประจำมัสยิด (สุเหร่า) และวิธีดำเนินการอันเกี่ยวแก่ศาสนกิจของมัสยิด (สุเหร่า) พ.ศ. 2492 ซึ่งออกโดยอาศัยอำนาจตามความในมาตรา 8 แห่งพระราชกฤษฎีกาว่าด้วยการศาสนูปถัมภ์ฝ่ายอิสลาม พุทธศักราช 2488 ที่กำหนดให้อิหม่ามมีหน้าที่สั่งสอนอบรมวิทยาการทางศาสนาอิสลามแก่ปวงสัปบุรุษ ย่อมถือได้ว่ามัสยิดมีวัตถุประสงค์เช่นเดียวกันนั้นอันเป็นวัตถุประสงค์เพื่อการศึกษาตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา 19 วรรคสอง (1) แห่งพระราชบัญญัติโรงเรียนเอกชน พ.ศ. 2525 ด้วย มัสยิดจึงมีสิทธิขอรับอนุญาตจัดตั้งและรับโอนโรงเรียนตามพระราชบัญญัติดังกล่าวได้ แต่เฉพาะโรงเรียนเอกชนประเภทสอนศาสนาที่มีวัตถุประสงค์เฉพาะการสอนศาสนาอิสลามตามที่กำหนดไว้ในข้อ 2 ข. (2) ของประกาศกระทรวงศึกษาธิการ เรื่อง กำหนดประเภท ระดับ โรงเรียนเอกชน ลงวันที่ 25 พฤศจิกายน พ.ศ. 2525 เท่านั้น” ขณะที่ศาสตราจารย์ ดร.อมร จันทรมบูรณ์ เลขาธิการคณะกรรมการกฤษฎีกาในขณะนั้น กลับเห็นว่า “มัสยิดมิใช่นิติบุคคลที่มีวัตถุประสงค์เพื่อการศึกษา เนื่องจากมัสยิดหรือวัดในศาสนาต่าง ๆ เป็นนิติบุคคลมหาชนประเภทหนึ่งซึ่งจัดตั้งขึ้นโดยกฎหมายเฉพาะให้เป็นสถาบันที่รองรับเสรีภาพในการนับถือศาสนาและการปฏิบัติพิธีกรรมทางศาสนาตามบทบัญญัติรัฐธรรมนูญ และพระราชกฤษฎีกาว่าด้วยการศาสนูปถัมภ์ฝ่ายอิสลาม พุทธศักราช 2488 ก็ได้มีเจตนาให้มัสยิดจัดตั้งโรงเรียนขึ้นด้วยตนเอง” จึงขอให้กรรมการร่างกฎหมาย คณะที่ 8 พิจารณาข้อหาหรือดังกล่าวอีกครั้งหนึ่ง แต่กรรมการร่างกฎหมาย คณะที่ 8 ก็ได้ยืนยันตามความเห็นเดิม เลขาธิการคณะกรรมการกฤษฎีกาจึงจัดให้มีการประชุมใหญ่ กรรมการร่างกฎหมายเพื่อพิจารณาปัญหาข้อกฎหมายดังกล่าว ซึ่งคณะกรรมการกฤษฎีกา (ที่ประชุมใหญ่ กรรมการร่างกฎหมาย) พิจารณาแล้วเห็นว่า “มัสยิดที่จดทะเบียนเป็นนิติบุคคลตามพระราชบัญญัติมัสยิดอิสลาม พ.ศ. 2490 มีวัตถุประสงค์เพื่อเป็นสถานที่ประกอบพิธีกรรมทางศาสนาอิสลามเท่านั้น ไม่มีสิทธิขอรับอนุญาตจัดตั้งและรับโอนโรงเรียนตามพระราชบัญญัติโรงเรียนเอกชน พ.ศ. 2525 เนื่องจากระเบียบการแต่งตั้งถอดถอนกรรมการอิสลามประจำมัสยิด (สุเหร่า) และวิธีดำเนินการอันเกี่ยวแก่ศาสนกิจของมัสยิด (สุเหร่า) พ.ศ. 2492 เพียงกำหนดหน้าที่ของอิหม่ามซึ่งเป็นตัวบุคคลในการสั่งสอนอบรมวิทยาการทางศาสนาอิสลามเท่านั้น ไม่อาจถือได้ว่าหน้าที่ดังกล่าวเป็นการกระทำในนามของมัสยิดที่เป็นนิติบุคคลและมีวัตถุประสงค์เป็นการเฉพาะ มัสยิดจึงไม่มีวัตถุประสงค์เพื่อการศึกษาแต่อย่างใด”¹⁴¹

ปัจจุบันการจัดองค์กรศาสนาอิสลามในประเทศไทยเป็นไปตามที่บัญญัติไว้ในพระราชบัญญัติการบริหารองค์กรศาสนาอิสลาม พ.ศ. 2540 โดยมีจุฬาราชมนตรีซึ่งพระมหากษัตริย์ทรงแต่งตั้งตามความเห็นชอบจากกรรมการอิสลามประจำจังหวัดทั่วประเทศ เป็นผู้นำกิจการศาสนาอิสลามในประเทศไทย และแบ่งการบริหารองค์กรศาสนาอิสลามในประเทศไทยออกเป็น 3 ระดับ ดังต่อไปนี้

¹⁴¹ คณะกรรมการกฤษฎีกา, “เรื่องเสร็จที่ 215/2530 เรื่อง มัสยิดที่จดทะเบียนเป็นนิติบุคคลตามพระราชบัญญัติมัสยิดอิสลาม พ.ศ. 2490 จะมีสิทธิขอรับอนุญาตจัดตั้งหรือรับโอนโรงเรียนเอกชนตามพระราชบัญญัติโรงเรียนเอกชน พ.ศ. 2525 ได้หรือไม่,” มิถุนายน 2530.

(1) องค์การระดับสูงสุด ได้แก่ คณะกรรมการกลางอิสลามแห่งประเทศไทย

ประกอบด้วยจุฬาราชมนตรีเป็นประธานกรรมการ และกรรมการซึ่งทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อม แต่งตั้งจากกรรมการอิสลามประจำจังหวัดซึ่งเป็นผู้แทนคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัด จังหวัดละหนึ่งคน และจากการคัดเลือกของจุฬาราชมนตรีจำนวนหนึ่งในสามของจำนวนผู้แทนคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัด มีวาระการดำรงตำแหน่ง 6 ปีและอาจได้รับการแต่งตั้งอีกได้ โดยมีสำนักงานคณะกรรมการกลางอิสลามแห่งประเทศไทยทำหน้าที่เกี่ยวกับกิจการของคณะกรรมการกลางอิสลามแห่งประเทศไทย มีสถานะทางกฎหมายเป็นนิติบุคคล ซึ่งคณะกรรมการกลางอิสลามแห่งประเทศไทยจะเป็นผู้แทนของสำนักงานในกิจการที่เกี่ยวกับบุคคลภายนอก ขณะเดียวกัน ก็มีเลขาธิการคณะกรรมการกลางอิสลามแห่งประเทศไทยเป็นผู้รับผิดชอบในกิจการของสำนักงาน

(2) องค์การระดับภูมิภาค ได้แก่ คณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัด

สำหรับจังหวัดที่มีประชาชนที่นับถือศาสนาอิสลามและมีมัสยิดที่เป็นนิติบุคคลไม่น้อยกว่า 3 มัสยิด คณะกรรมการกลางอิสลามแห่งประเทศไทยจะประกาศจัดตั้งคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดขึ้น ประกอบด้วยกรรมการจำนวน 9 – 30 คน มีวาระการดำรงตำแหน่ง 6 ปี โดยมีสำนักงานคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดทำหน้าที่เกี่ยวกับกิจการของคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัด มีสถานะทางกฎหมายเป็นนิติบุคคล ซึ่งคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดเป็นผู้แทนของสำนักงานในกิจการที่เกี่ยวกับบุคคลภายนอก และมีเลขาธิการคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดเป็นผู้รับผิดชอบในกิจการของสำนักงาน

(3) องค์การระดับท้องถิ่น ได้แก่ คณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิด ประกอบด้วย

อิหม่ามเป็นประธานกรรมการ คอเต็บและบิหลั่นเป็นรองประธานกรรมการ และกรรมการอื่นจำนวน 6 – 12 คน มีวาระการดำรงตำแหน่ง 4 ปี โดยมีมัสยิดซึ่งเป็นสถานที่ที่มุสลิมใช้ประกอบศาสนกิจและสอนศาสนาอิสลาม เมื่อได้จดทะเบียนจัดตั้งต่อพนักงานเจ้าหน้าที่ซึ่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย แต่งตั้งขึ้นตามกฎหมายกระทรวงฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2542) ออกตามความในพระราชบัญญัติการบริหารองค์กรศาสนาอิสลาม พ.ศ. 2540 แล้ว จะมีสถานะทางกฎหมายเป็นนิติบุคคล มีคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดเป็นผู้แทนของมัสยิดในกิจการที่เกี่ยวกับบุคคลภายนอก ซึ่งมัสยิดที่เป็นนิติบุคคลอาจเลิกได้ด้วยการจดทะเบียนเลิกมัสยิดต่อพนักงานเจ้าหน้าที่และโอนทรัพย์สินไปยังมัสยิดที่เป็นนิติบุคคลที่อยู่ใกล้ที่สุด เว้นแต่เป็นทรัพย์สินที่ได้มาโดยมีผู้อุทิศให้และผู้อุทิศให้นั้นได้แสดงเจตนาไว้เป็นอย่างอื่น

นอกจากนี้ ยังมีองค์กรศาสนาอิสลามในประเทศไทยที่ดำเนินงานด้านการศึกษา และเผยแผ่ศาสนาอิสลาม รวมทั้งดำเนินงานสาธารณกุศลและสังคมสงเคราะห์ในรูปแบบของมูลนิธิและสมาคม เช่น มูลนิธิสันติชน มูลนิธิมุสลิมบางกอก มูลนิธิเพื่อศูนย์กลางอิสลามแห่งประเทศไทย มูลนิธิธรรมศึกษาอิสลามอนุสรณ์ มูลนิธิอิสลามศึกษา มูลนิธิอิสลามเพื่อการศึกษาและการกุศล และสมาคมโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม เป็นต้น

2.6 บทบาทและอำนาจหน้าที่ทางกฎหมายขององค์กรศาสนาคริสต์ในประเทศไทย

ศาสนาคริสต์ (Christianity) มีประวัติศาสตร์อันยาวนานกว่า 2,014 ปี และมีผู้นับถือมากที่สุดในโลก โดยข้อมูลสถิติอัตราการเติบโตของศาสนาต่าง ๆ ทั่วโลกในปี พ.ศ. 2553 (ค.ศ. 2010) ปรากฏว่า มีคริสต์ศาสนิกชนหรือคริสตชน (Christian) ทั่วโลกจำนวน 2,260.4 ล้านคน หรือคิดเป็นร้อยละ 32.8 ของจำนวนประชากรโลก¹⁴² ซึ่งบาทหลวงธรรมทูตหรือมิชชันนารี (Missionary) ของศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิก ได้เดินทางเข้ามาในประเทศไทยเป็นครั้งแรกเมื่อปี พ.ศ. 2110 (ค.ศ. 1567) ในสมัยกรุงศรีอยุธยา¹⁴³ หรือเมื่อกว่า 447 ปีมาแล้ว แต่จนถึงปัจจุบันมีพระราชบัญญัติว่าด้วยลักษณะฐานะของวัดบาทหลวงโรมันคาทอลิกในกรุงเทพฯ ตามกฎหมาย ลงวันที่ 27 สิงหาคม ร.ศ. 128 เป็นกฎหมายหลักที่กำหนดบทบาทและอำนาจหน้าที่เกี่ยวกับการถือกรรมสิทธิ์ที่ดินและการจัดสร้างโบสถ์และสถานที่สอนศาสนาต่าง ๆ ขององค์กรศาสนาคริสต์ในประเทศไทยเฉพาะนิกายโรมันคาทอลิก รวมทั้งบัญญัติรับรองสถานะให้มีสังฆโรมันคาทอลิกกรุงเทพฯ และมิสซังโรมันคาทอลิกท่าแร่-หนองแสง หรือปัจจุบันคืออัครมุขมณฑลกรุงเทพฯ และอัครมุขมณฑลท่าแร่-หนองแสง เป็นบริษัทหรือนิติบุคคลตามความหมายในปัจจุบัน ขณะเดียวกัน กลับส่งผลให้องค์กรภายใต้การบังคับบัญชาของอัครมุขมณฑลทั้งสองแห่งดังกล่าวและโบสถ์แต่ละแห่งของนิกายโรมันคาทอลิกไม่มีอำนาจที่จะกระทำนิติกรรมใด ๆ ตามกฎหมายได้ด้วยตนเอง แต่ต้องอาศัยการรับรองอำนาจจากอัครมุขมณฑลข้างต้น เช่นเดียวกับองค์กรและศาสนสถานของศาสนาคริสต์นิกายอื่นที่ไม่มีสถานะเป็นนิติบุคคลตามกฎหมาย เนื่องจากไม่มีกฎหมายบัญญัติรับรองสถานะไว้แต่อย่างใด ประกอบกับรัฐก็ไม่มีมาตรการใดอันเป็นการส่งเสริม สนับสนุน และคุ้มครองการดำเนินงานขององค์กรศาสนาคริสต์ในประเทศไทยอย่างเป็นรูปธรรม ทั้งที่ข้อมูลสถิติประชากรจำแนกตามศาสนา เพศ และเขตการปกครองที่วราชอาณาจักไทย ซึ่งสำนักงานสถิติแห่งชาติ กระทรวงเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร ได้รวบรวมไว้ครั้งล่าสุดในปี พ.ศ. 2553 (ค.ศ. 2010) จะปรากฏว่า มีคริสตชนในประเทศไทยจำนวน 789,376 คน หรือคิดเป็นร้อยละ 1.2 ของจำนวนประชากรทั้งประเทศก็ตาม¹⁴⁴ จึงสมควรศึกษาบทบาทและอำนาจหน้าที่ทางกฎหมายขององค์กรศาสนาคริสต์ในประเทศไทย ทั้งทางด้านประวัติความเป็นมาของศาสนาคริสต์ ประวัติศาสตร์การเผยแผ่ศาสนาคริสต์ในประเทศไทยและบริบททางสังคมที่ส่งผลต่อเสรีภาพในการเผยแผ่ศาสนาคริสต์ในประเทศไทยยุคสมัยต่าง ๆ พัฒนาการของบทบัญญัติแห่งกฎหมายเกี่ยวกับบทบาทและอำนาจหน้าที่ขององค์กรศาสนาคริสต์ในประเทศไทยตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน รวมทั้งการจัดองค์กรศาสนาคริสต์ในประเทศไทยปัจจุบัน โดยมีรายละเอียดซึ่งสามารถจำแนกออกเป็นหัวข้อต่าง ๆ ได้ดังต่อไปนี้

¹⁴² Brian J. Grim, "Rising restrictions on religion," 20.

¹⁴³ บาทหลวงโรแบร์ต โกลด์, ประวัติการเผยแผ่คริสต์ศาสนาในสยามและลาว, หน้า 47.

¹⁴⁴ สำนักงานสถิติแห่งชาติ กระทรวงเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร, "สำมะโนประชากรและเคหะ พ.ศ. 2553."

2.6.1 ประวัติความเป็นมาของศาสนาคริสต์

ศาสนาคริสต์ เป็นศาสนาที่มีความเชื่อในองค์พระผู้เป็นเจ้าสูงสุด (God หรือ The Lord) ทรงเป็นพระเจ้าหนึ่งเดียวที่ประกอบด้วยสามพระบุคคล เรียกว่า พระตรีเอกภาพ (The Trinity) ได้แก่ พระบิดา (The Father) พระบุตร (The Son) และพระจิตหรือพระวิญญาณบริสุทธิ์ (The Holy Spirit) และเรียกบรรดาผู้นับถือศาสนาคริสต์ว่าคริสต์ศาสนิกชนหรือคริสตชน (Christian) ศาสนาคริสต์ถือกำเนิดขึ้นมาเป็นเวลานานกว่า 2,000 ปีแล้ว ในเมืองเบธเลเฮม (Bethlehem) ซึ่งเป็นที่ตั้งของรัฐปาเลสไตน์ในปัจจุบัน มีวิวัฒนาการจากศาสนายูดาห์หรือศาสนายิว (Judaism) เนื่องจากทั้งสองศาสนาต่างมีความเชื่อในองค์พระผู้เป็นเจ้าองค์เดียวกันและให้การยอมรับนับถือพระคัมภีร์ภาคพันธสัญญาเดิม (Old testament) เช่นเดียวกัน โดยพระเยซูคริสต์เจ้า (Jesus Christ) ซึ่งคริสตชนเชื่อว่าเป็นพระบุตรหนึ่งในพระตรีเอกภาพผู้เสด็จมาบังเกิดเป็นมนุษย์เพื่อช่วยมนุษย์ทุกคนให้รอดพ้นจากบาปทั้งปวงได้ออกเทศนาสั่งสอนเพื่ออธิบายและปรับปรุงคำสอนขององค์พระผู้เป็นเจ้าตามที่ปรากฏในพระคัมภีร์ภาคพันธสัญญาเดิมให้มีความถูกต้องสมบูรณ์ยิ่งขึ้น แต่ด้วยเหตุที่ชาวยิวในสมัยนั้นมีความเห็นว่าการกระทำหลายประการของพระองค์มีลักษณะเป็นเอกเทศจากกฎหมายของโมเสส (Moses) ซึ่งเป็นประกาศกขององค์พระผู้เป็นเจ้าที่นำชาวอิสราเอลออกจากแผ่นดินอียิปต์ ประกอบกับการที่พระองค์ทรงกระทำอัศจรรย์ต่าง ๆ และทรงเรียกองค์พระผู้เป็นเจ้าว่าพระบิดา เป็นชนวนเหตุให้เกิดความขัดแย้งอย่างรุนแรงกับบรรดาผู้ใหญ่และคณะสงฆ์ของชาวยิวซึ่งเห็นว่าการกระทำดังกล่าวถือเป็นการดูหมิ่นองค์พระผู้เป็นเจ้า พวกเขาขอให้ปอนทิวส ปิลาต (Pontius Pilate) ผู้ว่าราชการแคว้นยูดาห์ซึ่งขณะนั้นอยู่ภายใต้การปกครองของจักรวรรดิโรมัน (Roman Empire) ดำเนินคดีพระเยซูคริสต์เจ้าตามกฎหมายในข้อหาฝ่าฝืนอำนาจปกครองของจักรวรรดิโรมัน เป็นเหตุให้พระองค์ทรงถูกนำไปทรมานและถูกตัดสินลงโทษประหารชีวิตด้วยการตรึงกางเขนขณะมีพระชนมายุ 33 พรรษา อย่างไรก็ตาม คริสตชนเชื่อว่า พระเยซูคริสต์เจ้าทรงกลับคืนพระชนมชีพในวันที่สามหลังจากสิ้นพระชนม์ ทั้งนี้ เพื่อให้ภารกิจในการไถ่บาปมนุษย์ของพระองค์สำเร็จลุล่วงไป ซึ่งต่อมาบรรดาศิษย์ของพระเยซูคริสต์เจ้าได้รวบรวมเรื่องราวและคำเทศนาสั่งสอนของพระองค์ รวมทั้งกิจการการเผยแผ่ศาสนาในยุคแรกของอัครสาวก (Apostles) ของพระองค์ขึ้นเป็นพระคัมภีร์ภาคพันธสัญญาใหม่ (New testament) ปัจจุบันศาสนาคริสต์แบ่งออกเป็นหลายนิกาย ซึ่งนิกายที่สำคัญ ได้แก่ นิกายโรมันคาทอลิก (Catholicism) นิกายโปรเตสแตนต์ (Protestantism) นิกายออร์ทอด็อกซ์ (Orthodox) และนิกายแองกลิกัน (Anglicanism)¹⁴⁵

¹⁴⁵ กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น กระทรวงมหาดไทย, มาตรฐานการส่งเสริมศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรม และจารีตประเพณีท้องถิ่น, หน้า 98-107. และ นิภา พรฤกษ์งาม, "บทความเรื่อง "ศาสนาคริสต์นิกายคาทอลิก" : บทแปลและบัญชีศัพท์เฉพาะทางศาสนา," (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขาวิชาการแปลภาษาฝรั่งเศส - ไทย คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2543), หน้า 4-5.

2.6.2 ประวัติศาสตร์การเผยแผ่ศาสนาคริสต์ในประเทศไทยและบริบททางสังคมที่ส่งผลต่อเสรีภาพในการเผยแผ่ศาสนาคริสต์ในประเทศไทย

แม้จะมีหลักฐานทางประวัติศาสตร์และเอกสารที่ออกโดยราชการปรากฏว่าบาทหลวงธรรมทูตของศาสนาคริสต์ นิกายโรมันคาทอลิก ได้เดินทางเข้ามาในประเทศไทยเป็นครั้งแรกเมื่อปี พ.ศ. 2110 (ค.ศ. 1567)¹⁴⁶ กลุ่มศาสนาจารย์ธรรมทูตของนิกายโปรเตสแตนต์ได้เดินทางเข้ามาเผยแผ่ศาสนาในประเทศไทยอย่างเป็นทางการเมื่อปี พ.ศ. 2371 (ค.ศ. 1828)¹⁴⁷ ธรรมทูตของนิกายออร์ทอด็อกซ์ได้เดินทางเข้ามาเผยแผ่ศาสนาในประเทศไทยเป็นครั้งแรกเมื่อปี พ.ศ. 2542 (ค.ศ. 1999)¹⁴⁸ ซึ่งได้รับการจดทะเบียนจัดตั้งเป็นมูลนิธิชาวคริสต์ศาสนิกชนตั้งเดิมออร์ทอด็อกซ์ในประเทศไทยตามประกาศนายทะเบียนมูลนิธิกรุงเทพมหานคร ลงวันที่ 20 มิถุนายน พ.ศ. 2551 (ค.ศ. 2008)¹⁴⁹ และธรรมทูตของนิกายแองกลิกันได้เดินทางเข้ามาเผยแผ่ศาสนาในประเทศไทยเป็นครั้งแรกเมื่อปี พ.ศ. 2407 (ค.ศ. 1864)¹⁵⁰ ซึ่งได้รับการจดทะเบียนจัดตั้งเป็นมูลนิธิคริสตจักรแองกลิกันไทยตามประกาศนายทะเบียนมูลนิธิกรุงเทพมหานคร ลงวันที่ 9 ธันวาคม พ.ศ. 2546 (ค.ศ. 2003)¹⁵¹ แต่ปัจจุบันกรมการศาสนาได้ประกาศรับรองให้องค์กรศาสนาคริสต์ นิกายโรมันคาทอลิกและนิกายโปรเตสแตนต์เพียงสองนิกายเท่านั้นเป็นองค์กรศาสนาที่อยู่ในความอุปถัมภ์ของทางราชการตามระเบียบกรมการศาสนาว่าด้วยองค์การศาสนาต่าง ๆ พ.ศ. 2512¹⁵² วิทยานิพนธ์เล่มนี้จึงขอเสนอข้อมูลเกี่ยวกับประวัติศาสตร์การเผยแผ่ศาสนาคริสต์ในประเทศไทย โดยจำแนกออกเป็นนิกายโรมันคาทอลิกและนิกายโปรเตสแตนต์และบริบททางสังคมที่ส่งผลต่อเสรีภาพในการเผยแผ่ศาสนาคริสต์ในประเทศไทยของทั้งสองนิกายดังกล่าวดังรายละเอียดต่อไปนี้

2.6.2.1 การเผยแผ่ศาสนาคริสต์ นิกายโรมันคาทอลิก ในประเทศไทย

บรรดาธรรมทูตทั้งที่เป็นบาทหลวง นักบวช หรือฆราวาสผู้แพร่ธรรมได้ออกเดินทางไปเผยแผ่ศาสนาคริสต์ทั่วโลกและไม่คาดหวังที่จะได้กลับไปยังมาตุภูมิของตนอีกนั้น มีแรงจูงใจมาจากความเชื่อและศรัทธาในคำสอนของพระเยซูคริสต์เจ้าที่ได้รับการบันทึกไว้ในพระวรสาร

¹⁴⁶ บาทหลวงโรแบต โกสเต, ประวัติการเผยแผ่คริสต์ศาสนาในสยามและลาว, หน้า 47.

¹⁴⁷ เสรี พงศ์พิศ, ศาสนาคริสต์, หน้า 120.

¹⁴⁸ การอ้างอิงทางประวัติศาสตร์, [ออนไลน์]. กรุงเทพฯ: มูลนิธิคริสต์ศาสนิกชนตั้งเดิมออร์ทอด็อกซ์ในประเทศไทย, แหล่งที่มา: http://www.orthodox.or.th/index.php?content=orthodoxy_thailand&lang=th [24 กุมภาพันธ์ 2557]

¹⁴⁹ "ประกาศนายทะเบียนมูลนิธิกรุงเทพมหานคร เรื่อง จดทะเบียนจัดตั้งมูลนิธิชาวคริสต์ศาสนิกชนตั้งเดิมออร์ทอด็อกซ์ในประเทศไทย," ใน *ราชกิจจานุเบกษา* (18 มิถุนายน 2552), 114-115.

¹⁵⁰ ประวัติความเป็นมาของคริสตจักรไคร้สต์เชิซ, [ออนไลน์]. กรุงเทพฯ: คริสตจักรไคร้สต์เชิซ กรุงเทพฯ, แหล่งที่มา: <http://www.thaianglican.org/about.php> [24 กุมภาพันธ์ 2557]

¹⁵¹ "ประกาศนายทะเบียนมูลนิธิกรุงเทพมหานคร เรื่อง จดทะเบียนจัดตั้งมูลนิธิคริสตจักรแองกลิกันไทย," ใน *ราชกิจจานุเบกษา* (15 มกราคม 2547), 34-35.

¹⁵² กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม, *กรมการศาสนา*, หน้า 160-162.

นักบุญมัทธิว (Gospel of Matthew) บทที่ 28 ข้อ 19 – 20 ว่า “เพราะฉะนั้น ท่านทั้งหลายจงไปสั่งสอนนานาชาติให้มาเป็นศิษย์ของเรา ทำพิธีล้างบาปให้เขาเดชะพระนามพระบิดา พระบุตร และพระจิต จงสอนเขาให้ปฏิบัติตามคำสั่งทุกข้อที่เราได้ให้แก่ท่านแล้ว จงทราบเถิดว่าเราอยู่กับท่านทุกวันตลอดไป ตราบจนสิ้นพิภพ”¹⁵³ คำสั่งดังกล่าวนี้ทำให้ธรรมทูตถือว่าตนเป็นผู้สืบตำแหน่งของบรรดาอัครสาวกของพระเยซูคริสตเจ้าและถือว่าการประกาศข่าวดีและเผยแผ่คำสอนของพระเยซูคริสตเจ้าให้แก่ผู้ที่ไม่ใช่คริสตชนทั่วโลกและนำคนเหล่านั้นให้เกิดความศรัทธาในพระองค์เป็นพันธกิจสำคัญที่จะต้องปฏิบัติ¹⁵⁴ ดังที่ธรรมทูตท่านหนึ่งซึ่งเข้ามาเผยแผ่ศาสนาคริสต์ นิกายโรมันคาทอลิก ในประเทศไทยได้กล่าวว่า “... การที่ข้าพเจ้าได้ละทิ้งบ้านเกิดเมืองนอน ละทิ้งบิดามารดา มิตรสหาย และทำเลที่ทำกินของตนมาก็เพื่อประสงค์จะทำตามหน้าที่และบัญญัติที่ข้าพเจ้านับถือขึ้นให้ดียิ่งขึ้น ...”¹⁵⁵ โดยสามารถจำแนกเรื่องราวเกี่ยวกับประวัติศาสตร์การเผยแผ่ศาสนาคริสต์ นิกายโรมันคาทอลิก ในประเทศไทยออกเป็น 3 ยุคสมัย ได้แก่ สมัยกรุงศรีอยุธยา สมัยกรุงธนบุรี และสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

2.6.2.1.1 สมัยกรุงศรีอยุธยา

เมื่อปี พ.ศ. 2054 (ค.ศ. 1511) นายอัลฟองโซ ดัลบูเคิร์ก (Alfonso d'Albuquerque) อุปราชแห่งจักรวรรดิโปรตุเกส (Portuguese Empire) หรือปัจจุบันคือ สาธารณรัฐโปรตุเกส (Portuguese Republic) ได้นำกำลังทหารเข้ายึดครองเมืองมะละกา (Malacca) เป็นผลสำเร็จและทราบจากพ่อค้าชาวจีนในเมืองนั้นว่า เมืองมะละกาเคยเป็นเมืองประเทศราชของราชอาณาจักรสยาม ซึ่งขณะนั้นหมายถึงอาณาจักรอยุธยา จึงส่งนายดูอาร์เต เฟอ์นันเดซ (Duarte Fernandez) เป็นหัวหน้าคณะทูตเข้ามาเจริญสัมพันธไมตรีกับสมเด็จพระรามาธิบดีที่ 2 แห่งกรุงศรีอยุธยา โดยพื้นฐานชาวโปรตุเกสนับถือศาสนาคริสต์ นิกายโรมันคาทอลิก ทำให้ศาสนาคริสต์ได้รับการนำมาถือปฏิบัติในหมู่ชาวโปรตุเกสที่เข้ามาอยู่อาศัยในกรุงศรีอยุธยาด้วย แต่ไม่ปรากฏหลักฐานแน่ชัดว่ามีการเผยแผ่ศาสนาคริสต์ในกรุงศรีอยุธยา จนกระทั่งในปี พ.ศ. 2110 (ค.ศ. 1567) ซึ่งตรงกับรัชสมัยสมเด็จพระมหาจักรพรรดิ แห่งกรุงศรีอยุธยา ปรากฏหลักฐานว่าบาทหลวงเยโรนิโม ดา ครูซ (Jeronimo da Cruz) และบาทหลวงเซบาสติอว ดา คานโต (Sebastião da Canto) ธรรมทูตชาวโปรตุเกสสององค์สังกัดคณะนักเทศน์ (Order of Preachers) หรือคณะดอมินิกัน (Dominican Order) ในศาสนาคริสต์ นิกายโรมันคาทอลิก ได้เดินทางจากเมืองมะละกาเข้ามาเผยแผ่ศาสนาคริสต์ในกรุงศรีอยุธยาเป็นครั้งแรก พวกเขาได้รับ

¹⁵³ จินดา จันทรแก้ว, “นโยบายใหม่ของคริสต์ศาสนานิกายโรมันคาทอลิก,” ข้อฟ้า, ปีที่ 29 ฉบับที่ 9 (กันยายน 2528): 76-78. อ้างถึงใน พรรณี พลไชยา. “บทบาทของมิชชันนารีโรมันคาทอลิกในอีสาน ปี พ.ศ. 2424-2496,” (วิทยานิพนธ์ปริญญา มหาบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มหาสารคาม, 2536), หน้า 21.

¹⁵⁴ กীরติ บุญเจือ, หลักความเชื่อของชาวคริสต์คาทอลิก (คริสต์ศาสนานิกายโรมันคาทอลิก), (2519) หน้า 112. อ้างถึงใน พรรณี พลไชยา. “บทบาทของมิชชันนารีโรมันคาทอลิกในอีสาน ปี พ.ศ. 2424-2496,” หน้า 21.

¹⁵⁵ กรมศิลปากร, ประชุมพงศาวดาร ฉบับหอสมุดแห่งชาติ เล่ม 8, (2508) หน้า 10. อ้างถึงใน พรรณี พลไชยา. “บทบาทของมิชชันนารีโรมันคาทอลิกในอีสาน ปี พ.ศ. 2424-2496,” หน้า 21.

การต้อนรับอย่างดีและได้รับพระราชทานบ้านหลังหนึ่งจากสมเด็จพระมหาจักรพรรดิด้วย พวกท่านเรียนรู้ภาษาไทยได้อย่างรวดเร็วและเริ่มทำงานเผยแผ่ศาสนา ทำให้มีผู้เปลี่ยนมานับถือศาสนาคริสต์เป็นจำนวนมาก แต่หลังจากนั้นเพียงหนึ่งปี บาทหลวงเยโรนิโมก็ถูกฆาตกรรมจากการเข้าไปยับยั้งการทะเลาะวิวาทกันระหว่างชาวไทยที่ถูกปลุกปั่นกับชาวโปรตุเกส ขณะที่บาทหลวงเซบาสตีอาก็ได้รับบาดเจ็บจากเหตุการณ์ครั้งนั้นด้วยเช่นกัน อย่างไรก็ตาม บาทหลวงเซบาสตีอาก็ได้กราบบังคับทูลสมเด็จพระมหาจักรพรรดิให้ทรงพระราชทานอภัยโทษแก่ผู้กระทำความผิดในครั้งนั้น และขอพระราชทานพระบรมราชานุญาตให้นำธรรมทูตเข้ามาเผยแผ่ศาสนาคริสต์ในกรุงศรีอยุธยาเพิ่มเติมอีกสององค์ ซึ่งสมเด็จพระมหาจักรพรรดิได้ทรงพระราชทานพระบรมราชานุญาตตามที่ทูลขอ แต่ในช่วงก่อนเสียกรุงศรีอยุธยาครั้งที่หนึ่งเมื่อปี พ.ศ. 2112 (ค.ศ. 1569) บาทหลวงทั้งสามองค์ก็ถูกสังหารขณะกำลังสวดภาวนาพร้อมกัน¹⁵⁶ ทำให้การเผยแผ่ศาสนาคริสต์ในประเทศไทยต้องหยุดไปช่วงระยะเวลาหนึ่ง

ต่อมา ในปี พ.ศ. 2125 (ค.ศ. 1582) ซึ่งตรงกับรัชสมัยสมเด็จพระมหาธรรมราชาธิราชแห่งกรุงศรีอยุธยา บาทหลวงฟรังซิส เดอ มัลดียา (Francis de Mallilla) และบาทหลวงดิเอโก ซิเมเนส (Diego Simenes) ธรรมทูตชาวสเปนสององค์สังกัดคณะฟรังซิสกัน (Franciscan Order) ได้เดินทางจากฟิลิปปินส์ (Philippines) หรือปัจจุบันคือสาธารณรัฐฟิลิปปินส์ (Republic of the Philippines) ซึ่งขณะนั้นตกเป็นอาณานิคมของจักรวรรดิสเปน (Spanish Empire) หรือปัจจุบันคือราชอาณาจักรสเปน (Kingdom of Spain) เข้ามาเผยแผ่ศาสนาคริสต์ในกรุงศรีอยุธยาอีกครั้ง¹⁵⁷ และในปี พ.ศ. 2137 (ค.ศ. 1594) สมเด็จพระนเรศวรมหาราชทรงชนะศึกสงครามยึดครองเมืองละแวก (Longvek) ซึ่งเป็นเมืองหลวงของอาณาจักรเขมรหรือปัจจุบันคือราชอาณาจักรกัมพูชาได้สำเร็จ มีการบังคับให้เขลยศึกและบรรดาธรรมทูตชาวโปรตุเกสที่ทำงานเผยแผ่ศาสนาคริสต์ในเมืองละแวก อาทิ บาทหลวงซอร์เก ดา มอต้า (Jorge da Mota) และบาทหลวงหลุยส์ ดา ฟองเซกา (Luis da Fonseca) กลับมายังกรุงศรีอยุธยาด้วย โดยธรรมทูตเหล่านี้ได้รับความไว้วางพระราชหฤทัยจากสมเด็จพระนเรศวรมหาราชเป็นอย่างมากและพระราชทานพระบรมราชานุญาตให้เผยแผ่ศาสนาคริสต์ในกรุงศรีอยุธยาได้ อย่างไรก็ตาม สมเด็จพระนเรศวรมหาราชได้ทรงส่งบาทหลวงซอร์เกไปหารือกับเจ้าเมืองมะละกาเกี่ยวกับการปล่อยตัวชาวโปรตุเกสที่ถูกจับกุมระหว่างสงครามกับอาณาจักรตองอูหรือปัจจุบันคือสาธารณรัฐแห่งสหภาพพม่าและอาณาจักรเขมร แต่เนื่องจากบาทหลวงซอร์เกได้แต่งสาส์นในนามเจ้าเมืองมะละกาขึ้นเอง เป็นเหตุให้สมเด็จพระนเรศวรมหาราชทรงพระพิโรธเป็นอย่างยิ่งและทรงยกเลิกพระบรมราชานุญาตให้เผยแผ่ศาสนาคริสต์ในกรุงศรีอยุธยา บาทหลวงซอร์เกจึงต้องลี้ภัยไปยังเมืองมะละกาและถึงแก่กรรมหลังจากนั้นไม่นาน นอกจากนี้ บาทหลวงหลุยส์ได้เคยทำพิธีโปรดศีลล้างบาป (Baptism) ให้แก่ภรรยาของผู้มีอิทธิพลชาวญี่ปุ่นคนหนึ่ง

¹⁵⁶ บาทหลวงโรแบร์ต โกลเต, ประวัติการเผยแผ่คริสต์ศาสนาในสยามและลาว, หน้า 39-40, 45, 47-48.

¹⁵⁷ คณะภราดาน้อยฟรังซิสกัน Order of Friars Minor (O.F.M.), [ออนไลน์]. กรุงเทพฯ: หอจดหมายเหตุ อัครสังฆมณฑลกรุงเทพฯ, แหล่งที่มา: http://haab.catholic.or.th/priest/priestfr/o_f_m.html [24 กุมภาพันธ์ 2557] และ วิทยาลัยแสงธรรม, ประวัติพระศาสนจักรคาทอลิกไทย (2533), หน้า 11.

เมื่อผู้มีอิทธิพลคนนั้นทราบเรื่องก็ไม่พอใจอย่างมาก จึงบุกเข้าไปสังหารบาทหลวงหลุยส์ขณะประกอบ ศาสนพิธีในโรงสวดเมื่อวันที่ 21 มีนาคม พ.ศ. 2143 (ค.ศ. 1600) ภายหลังจากบาทหลวงแบคคือร์ ดา ลูซ แห่งคณะดอมินิกันเดินทางมายังเมืองเมาะตะมะ (Mottama หรือ Martaban) ซึ่งตั้งอยู่ทางตะวันออก เฉียงใต้ของสาธารณรัฐแห่งสหภาพพม่าในปัจจุบัน เจ้าเมืองเมาะตะมะเข้าใจว่าท่านคือบาทหลวงซอร์เก จึงส่งตัวท่านมายังกรุงศรีอยุธยา แต่บาทหลวงแบคคือร์กลับเป็นที่โปรดปรานจนได้รับพระราชทาน พระบรมราชานุญาตให้ทำงานเผยแผ่ศาสนาคริสต์โดยเสรี พร้อมทั้งพระราชทานพระราชทรัพย์ส่วนพระองค์ เพื่อใช้ในการจัดสร้างโบสถ์สำหรับประกอบพิธีกรรมทางศาสนาอีกด้วย ก่อนที่ท่านจะเดินทางออกจาก กรุงศรีอยุธยาไปในปี พ.ศ. 2145 (ค.ศ. 1602)¹⁵⁸

ภายหลังสมเด็จพระเอกาทศรถแห่งกรุงศรีอยุธยาเสด็จขึ้น ครองราชย์ พระองค์ทรงส่งคณะทูตไปเจริญสัมพันธไมตรีกับอุปราชแห่งจักรวรรดิโปรตุเกสที่ประเทศอินเดีย และนำพระราชสาส์นฉบับหนึ่งไปถึงนายโกลาโยซึ่งเป็นพระสหายที่ทรงเคยรู้จักเมื่อครั้งท่านพักอยู่ที่กรุงศรีอยุธยา เพื่อเชิญให้เขากลับมายังราชอาณาจักรสยาม นายโกลาโยจึงได้ไปพบอธิการเจ้าคณะแห่งพระเยซูเจ้า (Society of Jesus) หรือคณะเยสุอิต (Jesuits) ประจำอินเดียเพื่อขอให้ส่งบาทหลวงธรรมทูตองค์หนึ่ง ไปทำงานเผยแผ่ศาสนาคริสต์ในกรุงศรีอยุธยา บาทหลวงบัลทาซาร์ เดอ เซเกอีรา (Balthasar de Sequeira) ธรรมทูตชาวโปรตุเกสซึ่งได้รับมอบหมายภารกิจนี้จึงได้ออกเดินทางมาถึงกรุงศรีอยุธยาราวปลายเดือน มีนาคม พ.ศ. 2150 (ค.ศ. 1607) แต่เกิดล้มป่วยและถึงแก่กรรมลงที่เมืองพริบรีหรือเพชรบุรีในเดือน พฤศจิกายน พ.ศ. 2152 (ค.ศ. 1609) ขณะกำลังเดินทางกลับประเทศอินเดีย ต่อมา ในเดือนมีนาคม พ.ศ. 2169 (ค.ศ. 1626) ช่วงปลายรัชสมัยสมเด็จพระเจ้าทรงธรรมแห่งกรุงศรีอยุธยา บาทหลวงเปโตร มอเรยอง (Petro Morejon) ธรรมทูตชาวอิตาลี บาทหลวงอันโตนิโอ คาร์ดีง (Antonio Cardim) ธรรมทูตชาวโปรตุเกส และบาทหลวงโรมาโน นิไซ (Romao Nixi) ธรรมทูตชาวญี่ปุ่น ได้เดินทางจาก เกาะมาเก๊า (Macau หรือ Macao) เข้ามายังกรุงศรีอยุธยาเพื่อช่วยเหลือชาวสเปนที่ถูกจับกุมให้เป็นอิสระ และอภิบาลคริสตชนในค่ายญี่ปุ่น หลังจากที่บาทหลวงมอเรยองนำชาวสเปนเดินทางต่อไปยังเมืองมะนิลา (Manila) แห่งฟิลิปปินส์ และบาทหลวงคาร์ดีงได้รับมอบหมายให้ไปทำงานเผยแผ่ศาสนาคริสต์ในอาณาจักร ล้านช้างหรือปัจจุบันคือสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวแล้ว อธิการเจ้าคณะเยสุอิตแห่งมาเก๊า ก็ได้ส่งบาทหลวงจูลิโอ เซซาเร่ มาร์ยีโก (Giulio Cesare Margico) ธรรมทูตชาวอิตาลีเข้ามาสมทบ ที่กรุงศรีอยุธยาในเดือนสิงหาคม พ.ศ. 2170 (ค.ศ. 1627) ซึ่งสมเด็จพระเจ้าทรงธรรมได้ทรงต้อนรับท่าน เป็นอย่างดี โดยมีการจัดสร้างโบสถ์และที่ทำการของคณะเยสุอิตหลังแรกขึ้น จนกระทั่งในปี พ.ศ. 2173 (ค.ศ. 1630) ช่วงต้นรัชสมัยสมเด็จพระเจ้าปราสาททองแห่งกรุงศรีอยุธยา เกิดความขัดแย้งระหว่าง จักรวรรดิสเปนกับราชอาณาจักรสยามขึ้นอีกครั้ง เมื่อทูตแห่งสเปนเดินทางมายังกรุงศรีอยุธยา เพื่อประกาศสงคราม ทำให้บาทหลวงมาร์ยีโกและบาทหลวงนิไซถูกจับกุม โดยบาทหลวงมาร์ยีโก

¹⁵⁸ บาทหลวงโรแบร์ต โกสเต, ประวัติการเผยแผ่คริสต์ศาสนาในสยามและลาว, หน้า 50-53.

ถูกลอบวางยาพิษถึงแก่กรรมในเรือนจำ ขณะที่บาทหลวงนิไซได้รับการช่วยเหลือจากชาวญี่ปุ่น¹⁵⁹ แต่ในปี พ.ศ. 2175 (ค.ศ. 1632) มีการกวาดล้างชุมชนชาวญี่ปุ่นในกรุงศรีอยุธยาอย่างรุนแรง ส่งผลให้ชาวญี่ปุ่นจำนวนมากรวมถึงบาทหลวงนิไซต้องหลบหนีไปยังเมืองนครศรีธรรมราชและอาณาจักรเขมรตามลำดับ แต่ในที่สุดท่านได้ถึงแก่กรรมที่เกาะมาเก๊า คณะเยสุอิตจึงถอนตัวจากกรุงศรีอยุธยาไปในที่สุด¹⁶⁰

อย่างไรก็ตาม คณะเยสุอิตกลับมามีบทบาทในการเผยแผ่ศาสนาคริสต์ที่กรุงศรีอยุธยาอีกครั้ง เมื่อบาทหลวงโทมัสโซ วัลกวาเนรา (Tomasso Valguarnera) ธรรมทูตชาวซิซิลีแห่งราชอาณาจักรซิซิลี (Kingdom of Sicily) หรือปัจจุบันคือแคว้นปกครองตนเองซิซิลี (Sicily หรือ Sicilia) ในสาธารณรัฐอิตาลี (Italian Republic) ได้เดินทางจากเกาะมาเก๊าเข้ามายังกรุงศรีอยุธยาระหว่างปี พ.ศ. 2198 – 2213 (ค.ศ. 1655 – 1670) ในรัชสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช ก่อนจะย้ายไปรับตำแหน่งผู้ตรวจการแขวงปกครองจีนและญี่ปุ่นของคณะเยสุอิตระหว่างปี พ.ศ. 2213 – 2218 (ค.ศ. 1670 – 1675) โดยเดินทางกลับมายังกรุงศรีอยุธยาอีกครั้งเมื่อวันที่ 23 มีนาคม พ.ศ. 2218 (ค.ศ. 1675) และถึงแก่กรรมเมื่อวันที่ 19 มกราคม พ.ศ. 2220 (ค.ศ. 1677) ท่านได้จัดสร้างที่ทำการของคณะเยสุอิตในกรุงศรีอยุธยาหลังที่สองพร้อมกับโบสถ์แห่งหนึ่งขึ้นในค่ายโปรตุเกสคนละฝั่งแม่น้ำกับค่ายญี่ปุ่นเมื่อปี พ.ศ. 2199 (ค.ศ. 1656) และจัดสร้างโรงเรียนขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2208 (ค.ศ. 1665) ในที่สุดท่านได้จัดสร้างวิทยาลัยของคณะเยสุอิตแห่งแรกในสยามโดยตั้งชื่อว่า ซานซัลวาดอร์ (San Salvador) แปลว่าพระเจ้าผู้ช่วยให้รอด (Holy Savior) หรือหมายถึงพระเยซูคริสต์เจ้านั่นเอง สมเด็จพระนารายณ์มหาราชทรงได้ยินชื่อเสียงเกี่ยวกับความสามารถด้านวิศวกรรมและการออกแบบของท่าน จึงทรงรับสั่งให้มาเป็นผู้ควบคุมการสร้างป้อมปราการในกรุงศรีอยุธยา เมืองนนทบุรี เมืองธนบุรีศรีมหาสมุทรหรือบางกอก หรือปัจจุบันคือกรุงเทพมหานคร และหัวเมืองต่าง ๆ รวมถึงการจัดสร้างตำหนักใหม่ของพระองค์ที่เมืองลพบุรี หรือปัจจุบันคือจังหวัดลพบุรี ซึ่งได้ทรงสถาปนาเมืองนี้ให้เป็นราชธานีแห่งที่สอง พระองค์ทรงพอพระทัยผลงานของท่านเป็นอย่างมากถึงกับทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้ตามเสด็จพระองค์ไปในสถานที่ต่าง ๆ เสมอ อีกทั้งยังพระราชทานพระบรมราชานุญาตให้ทำงานเผยแผ่ศาสนาคริสต์ให้กับประชาชนในอาณาจักรอยุธยาได้อย่างอิสระเสรี และเมื่อครั้งที่โบสถ์ของคณะเยสุอิตเกิดเพลิงไหม้ขึ้นในปี พ.ศ. 2201 (ค.ศ. 1658) ก็ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้จัดสร้างโบสถ์หลังใหม่ทดแทนหลังเดิมที่ชำรุดเสียหายอีกด้วย¹⁶¹

ก่อนหน้านั้นเมื่อวันที่ 6 มกราคม พ.ศ. 2165 (ค.ศ. 1622) สันตะสำนัก (Holy See) ซึ่งเป็นองค์กรบริหารส่วนกลางของพระศาสนจักรคาทอลิกทั่วโลก อันมีสมเด็จพระสันตะปาปาเป็นประมุขสูงสุด ขณะนั้นตรงกับสมณสมัยของสมเด็จพระสันตะปาปาเกรโกรี ที่ 15

¹⁵⁹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 58-61.

¹⁶⁰ บาทหลวงร็อกโก เลโอติโล, *มิชชันนารีคาทอลิกพวกแรกที่เข้ามาในประเทศไทย* [ออนไลน์]. กรุงเทพฯ: หอจดหมายเหตุ อัครสังฆมณฑลกรุงเทพฯ, แหล่งที่มา: <http://haab.catholic.or.th/churchbkk/christslam.html> [24 กุมภาพันธ์ 2557]

¹⁶¹ บาทหลวงโรแบร์ต โกสเต, *ประวัติการเผยแผ่คริสต์ศาสนาในสยามและลาว*, หน้า 61-62. และ บาทหลวงร็อกโก เลโอติโล, "มิชชันนารีคาทอลิกพวกแรกที่เข้ามาในประเทศไทย".

(Pope Gregory XV) ได้สถาปนาสมณกระทรวงการเผยแผ่ความเชื่อ (The Sacred Congregation for the Propagation of the Faith หรือ Propaganda Fide) หรือปัจจุบันคือสมณกระทรวงการประกาศพระวรสารสู่ปวงชน (The Congregation for the Evangelization of Peoples) ทำหน้าที่เผยแผ่ศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิกไปยังประเทศต่าง ๆ ทั่วโลก รวมทั้งก่อตั้งพระศาสนจักรท้องถิ่นและคณะสงฆ์พื้นเมืองโดยไม่จำกัดอยู่ภายใต้อิทธิพลและกรอบผลประโยชน์ทางการค้าของจักรวรรดิสเปนและโปรตุเกสอีกต่อไป และเมื่อวันที่ 29 กรกฎาคม พ.ศ. 2201 (ค.ศ. 1658) สมเด็จพระสันตะปาปาอเล็กซานเดอร์ ที่ 7 (Pope Alexander VII) ทรงประกาศแต่งตั้งมุขนายกฟรังซัว ปัลลิว (François Pallu) ชาวฝรั่งเศสให้ดำรงตำแหน่งประมุขมิสซังตั้งเกี่ยวในอาณัติกรเวียดนามเหนือซึ่งตั้งอยู่ทางตอนเหนือของสาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนามในปัจจุบัน และแต่งตั้งมุขนายกปีแอร์ ลังแบร์ต เดอ ลา ม็อต (Pierre Lambert de la Motte) ชาวฝรั่งเศสเช่นกันให้ดำรงตำแหน่งประมุขมิสซังโคชินจีนในอาณัติกรเวียดนามใต้ซึ่งตั้งอยู่ทางตอนใต้ของสาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนามในปัจจุบัน โดยมีฐานะเป็นผู้แทนโดยตรงของสันตะสำนักประจำท้องถิ่น¹⁶² ซึ่งพวกท่านได้ก่อตั้งคณะมิสซังต่างประเทศแห่งกรุงปารีส (Missions Étrangères de Paris (M.E.P.)) มีสมาชิกประกอบด้วยบาทหลวงประจำมุขมณฑลต่าง ๆ ในราชอาณาจักรฝรั่งเศส (Royaume de France) หรือปัจจุบันคือสาธารณรัฐฝรั่งเศส และฆราวาสผู้อุทิศตนทำงานเป็นธรรมทูตในต่างแดน¹⁶³ จากนั้น มุขนายกลังแบร์ตพร้อมกับบาทหลวงฌัก เดอ บูร์ช (Jacques de Bourges) และบาทหลวงฟรังซัว เดดีเยร์ (François Deydier) ออกเดินทางจากเมืองมาร์กเซยเมื่อวันที่ 27 พฤศจิกายน พ.ศ. 2203 (ค.ศ. 1660) มาถึงกรุงศรีอยุธยาเมื่อวันที่ 22 สิงหาคม พ.ศ. 2205 (ค.ศ. 1662) โดยตั้งใจจะเตรียมตัวเดินทางต่อไปยังแคว้นโคชินจีนและแคว้นตังเกี๋ยตามหน้าที่ที่พวกท่านได้รับมอบหมาย แต่ภายหลังทราบข่าวคริสตชนในแคว้นดังกล่าวกำลังถูกเบียดเบียนอย่างหนักและไม่สามารถเดินทางเข้าไปได้ จึงพำนักอยู่ที่กรุงศรีอยุธยาเพื่อรอให้สถานการณ์กลับสู่ภาวะปกติเสียก่อน¹⁶⁴ สมเด็จพระนารายณ์มหาราชมีพระราชประสงค์จะสถาปนาความสัมพันธ์กับจักรวรรดิฝรั่งเศส (Empire colonial français) เพื่อถ่วงดุลอำนาจของจักรวรรดิดัตช์ (Dutch Empire) หรือฮอลันดา (Hollanda) หรือปัจจุบันคือราชอาณาจักรเนเธอร์แลนด์ (Kingdom of Netherlands) ที่กำลังคุกคามราชอาณาจักรสยามอยู่ในเวลานั้น จึงทรงต้อนรับคณะธรรมทูตชาวฝรั่งเศสเป็นอย่างดี¹⁶⁵

ต่อมา เมื่อวันที่ 27 มกราคม พ.ศ. 2207 (ค.ศ. 1664) มุขนายกปัลลิวเดินทางเข้ามาถึงกรุงศรีอยุธยาพร้อมกับธรรมทูตชาวฝรั่งเศสอีกห้าองค์ ได้แก่ บาทหลวง

¹⁶² บาทหลวงโรแบต์ โกสแต, *ประวัติการเผยแผ่คริสต์ศาสนาในสยามและลาว*, หน้า 63-64, 67. และ วิทยาลัยแสงธรรม, *ประวัติพระศาสนจักรคาทอลิกไทย*, หน้า 12-13, 21.

¹⁶³ Donald F. Lach and Edwin J. Van Kley, *Asia in the Making of Europe. Volume 3: A Century of Advance. Book 1: Trade, Missions, Literature* (University of Chicago Press, 1998), p. 231.

¹⁶⁴ บาทหลวงอาเดรียง โจน, *ประวัติมิสซังกรุงสยาม ค.ศ. 1662-1811*, แปลโดย ปอล ซาเวียร์, พิมพ์ครั้งที่ 1 (กรุงเทพฯ: อัครสังฆมณฑลกรุงเทพฯ, 2546), หน้า 1. และ บาทหลวงโรแบต์ โกสแต, *ประวัติการเผยแผ่คริสต์ศาสนาในสยามและลาว*, หน้า 70, 91.

¹⁶⁵ เสรี พงศ์พิศ, *ศาสนาคริสต์*, หน้า 115.

หลุยส์ ลาโน (Louis Laneau) บาทหลวงปีแยร์ แบร์ริงโด (Pierre Brindeau) บาทหลวงองตวน แองก์ (Antoine Hainques) บาทหลวงหลุยส์ เซอเวร์ย์ และผู้ช่วยที่เป็นฆราวาสอีกคนหนึ่ง มุขนายกแลงแบร์ต ได้ขอพระราชทานพระบรมราชานุญาตจัดตั้งวิทยาลัยขึ้นแห่งหนึ่งเพื่อสอนสรรพวิชาความรู้อันจำเป็นแก่รัฐและโบสถ์หลังหนึ่งเพื่อประกอบศาสนกิจ โดยสมเด็จพระนารายณ์มหาราชทรงพระราชทานทุ่งนาแห่งหนึ่งแก่เหล่าธรรมทูตชื่อว่าบ้านปลาเห็ด (Banplahet) ซึ่งตั้งอยู่ริมฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยาดัดกับค่ายของชาวญวน และทรงพระราชทานวัสดุเพื่อใช้ในการจัดสร้างโบสถ์ด้วย บรรดาธรรมทูตคณะมิสซังต่างประเทศแห่งกรุงปารีสได้ตั้งชื่อวิทยาลัยแห่งนี้ว่า ค่ายนักบุญโยเซฟหรือสามเณรลัยนักบุญโยเซฟ (Saint Joseph's Seminary) โดยมอบหมายให้บาทหลวงลาโนเป็นอธิการองค์แรกพร้อมกับดูแลกิจการโรงพยาบาลที่ได้ก่อตั้งขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2212 (ค.ศ. 1669) ด้วย นอกจากนี้ สมเด็จพระนารายณ์มหาราชทรงฝากชายหนุ่มจำนวนสิบคนมาศึกษาวิทยาการของประเทศในทวีปยุโรปจากธรรมทูตเหล่านี้ รวมทั้งพระราชทานพระบรมราชานุญาตให้บรรดาธรรมทูตมีเสรีภาพในการทำงานเผยแผ่ศาสนาได้ทุกแห่ง ยกเว้นภายในพระบรมมหาราชวังเท่านั้น ในที่สุดสมเด็จพระสันตะปาปาเคลเมนต์ ที่ 9 (Pope Clement IX) ทรงออกพระสมณสาส์นลงวันที่ 4 กรกฎาคม ค.ศ. 1669 (พ.ศ. 2212) โปรดให้มุขนายกปลื้มกับมุขนายกแลงแบร์ตมีอำนาจปกครองคริสตชนในราชอาณาจักรสยามและแต่งตั้งมุขนายกองค์หนึ่งขึ้นปกครองคริสตชนในราชอาณาจักรแห่งนี้ได้ อันเป็นการประกาศจัดตั้งมิสซังสยามขึ้นอย่างเป็นทางการ จากนั้น มุขนายกทั้งสองได้ปรึกษาหารือกับธรรมทูตอีก 14 คน และมีมติแต่งตั้งบาทหลวงลาโนขึ้นเป็นมุขนายกองค์แรกแห่งมิสซังสยาม โดยได้รับการอภิเษกเมื่อวันที่ 23 มีนาคม พ.ศ. 2217 (ค.ศ. 1674)¹⁶⁶

เมื่อจักรวรรดิฝรั่งเศสทำสงครามชนะฮอลันดาในปี พ.ศ. 2221 (ค.ศ. 1678) แล้ว สมเด็จพระนารายณ์มหาราชจึงทรงส่งคณะทูตไปทวีปยุโรปเพื่อเจริญพระราชไมตรีกับพระเจ้าหลุยส์ที่ 14 (Louis XIV de France) และสมเด็จพระสันตะปาปาอินโนเซนต์ ที่ 11 (Pope Innocent XI) รวม 3 คณะ ในระหว่างปี พ.ศ. 2223 – 2228 (ค.ศ. 1680 – 1685) โดยทุกครั้งจะมีบาทหลวงธรรมทูตร่วมเดินทางไปเป็นล่ามด้วย ซึ่งพระเจ้าหลุยส์ที่ 14 ก็ได้ทรงจัดงานเลี้ยงฉลองต้อนรับอย่างยิ่งใหญ่และทรงจัดคณะทูตพร้อมกองทหารมาเจริญสัมพันธไมตรีกับอาณาจักรอยุธยาด้วยเช่นกัน¹⁶⁷ อย่างไรก็ตาม แม้บรรดาธรรมทูตคาทอลิกจะได้รับพระมหากรุณาธิคุณจากสมเด็จพระนารายณ์มหาราชหลายประการ แต่การเผยแผ่ศาสนากับชาวไทยสมัยนั้นก็ไม่ประสบผลสำเร็จเท่าที่ควร โดยมีจำนวนคริสตชนคาทอลิกชาวไทยประมาณ 500 – 600 คน ไม่รวมคริสตชนชาวต่างประเทศที่อาศัยอยู่ในกรุงศรีอยุธยาขณะนั้น¹⁶⁸ ประกอบกับบรรดาพระภิกษุในศาสนาพุทธและขุนนางสยามหัวนักรงอิทธิพลของคอนสแตนติน ฟอลคอน

¹⁶⁶ บาทหลวงอาเดรียง โลเน, ประวัติมิสซังกรุงสยาม ค.ศ. 1662-1811, หน้า 7, 19-27. และ บาทหลวงโรแบต์ โกสเด, ประวัติการเผยแผ่คริสต์ศาสนาในสยามและลาว, หน้า 91, 99-102. และ วิทยาลัยแสงธรรม, ประวัติพระศาสนจักรคาทอลิกไทย, หน้า 30-32.

¹⁶⁷ บาทหลวงอาเดรียง โลเน, ประวัติมิสซังกรุงสยาม ค.ศ. 1662-1811, หน้า 67-75, 91. และ บาทหลวงโรแบต์ โกสเด, ประวัติการเผยแผ่คริสต์ศาสนาในสยามและลาว, หน้า 136-137. และ วิทยาลัยแสงธรรม, ประวัติพระศาสนจักรคาทอลิกไทย, หน้า 43-44, 52-55, 73-77.

¹⁶⁸ บาทหลวงอาเดรียง โลเน, ประวัติมิสซังกรุงสยาม ค.ศ. 1662-1811, หน้า 39, 62.

(Constantine Phaulkon) ขุนนางชาวกรีกซึ่งสมเด็จพระนารายณ์มหาราชทรงโปรดปรานมากถึงกับแต่งตั้งให้เป็นออกญาวิชาเยนทร์ ออกพระพิพิธราชาหรือพระเพทราชาจึงก่อการรัฐประหารเมื่อวันที่ 18 พฤษภาคม พ.ศ. 2231 (ค.ศ. 1688) และสำเร็จโทษออกญาวิชาเยนทร์พร้อมกับพระโอรสบุญธรรมและพระอนุชา ทั้งสองพระองค์ของสมเด็จพระนารายณ์มหาราช ก่อนจะปราบดาภิเษกขึ้นเป็นพระมหากษัตริย์พระองค์ใหม่ ทรงเจรจากับกองทหารฝรั่งเศสให้เดินทางออกจากอาณาจักรอยุธยาและทรงสัญญาจะพระราชทาน ความคุ้มครองแก่บรรดาธรรมทูตและคริสตชนต่อไป แต่นายพลแดฟาร์จ (Des Farges) ผู้นำกองทหาร ฝรั่งเศสกลับกระทำการผิดข้อตกลงด้วยการนำตัวประกันซึ่งเป็นขุนนางสยามสามคนไปด้วย ส่งผลให้ มุขนายกกลาโนถูกชาวบ้านที่โกรธแค้นรุมทำร้ายอย่างหนัก บรรดาธรรมทูตชาวฝรั่งเศสและคริสตชนชาวไทย และมอญถูกนำตัวไปคุมขังในเรือนจำ ถูกทรมานสาหัส และถูกบังคับให้ทำงานหนัก โบสถ์ในเมืองต่าง ๆ ถูกปล้นและบางแห่งถูกทำลาย สามเณราลัยนักบุญโยเซฟและสามเณราลัยที่ตำบลมหาพราหมณ์ ในกรุงศรีอยุธยาถูกทำลายจนเหลือเพียงซากปรักหักพัง คูหาบรรจุศพของมุขนายกแลงแบร์ตและธรรมทูต ที่สิ้นใจในกรุงศรีอยุธยาถูกทำลาย ต่อมา นายพลแดฟาร์จได้นำตัวประกันชาวไทยกลับมาส่งคืนแก่ กรุงศรีอยุธยาในช่วงปลายปี พ.ศ. 2232 (ค.ศ. 1689) บรรดาธรรมทูตชาวฝรั่งเศสจึงได้รับการปล่อยตัว ออกจากห้องขังของคุนครบาลแต่ยังไม่รับการปล่อยตัวให้เป็นอิสระ จนกระทั่งเมื่อวันที่ 25 เมษายน พ.ศ. 2234 (ค.ศ. 1691) สมเด็จพระเพทราชามีพระบรมราชโองการให้ปล่อยตัวมุขนายกกลาโนและ บรรดาธรรมทูตพร้อมทั้งพระราชทานพระบรมราชานุญาตให้กลับไปยังสามเณราลัยนักบุญโยเซฟได้ และทรงรับสั่งให้ปล่อยตัวชาวฝรั่งเศสทุกคนในเดือนกันยายนปีเดียวกันตามคำรบเร้าของมุขนายกกลาโน รวมทั้งพระราชทานพระราชทรัพย์ช่วยเหลือคริสตชนที่ได้รับบาดเจ็บจากเหตุการณ์ดังกล่าวอีกด้วย โบสถ์นักบุญโยเซฟ (Saint Joseph Church) ที่ก่อสร้างมาตั้งแต่รัชสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช แล้วเสร็จในปี พ.ศ. 2238 (ค.ศ. 1695) และด้วยความดูแลเอาใจใส่ผู้ป่วยโรคฝีดาษหรือไข้ทรพิษที่ระบาด อย่างหนักในช่วงนั้น ทำให้บรรดาธรรมทูตคาทอลิกได้รับความเชื่อถือจากชาวไทยจนสามารถกลับมา ปฏิบัติศาสนกิจได้อีกครั้ง ก่อนที่มุขนายกกลาโนจะสิ้นใจเมื่อวันที่ 16 มีนาคม พ.ศ. 2240 (ค.ศ. 1697)¹⁶⁹

ในช่วงเวลาที่มุขนายกหลุยส์ ฌองปีญง เดอ ซีเซ (Louis Champion de Cicé) ชาวฝรั่งเศส ดำรงตำแหน่งประมุขมิสซังสยามระหว่างปี พ.ศ. 2243 – 2270 (ค.ศ. 1700 – 1727) และมุขนายกแตสซีเยร์ เดอ เกราล (Tessier de Quéralay) ดำรงตำแหน่งมุขนายก ผู้ช่วยแห่งมิสซังสยามระหว่างปี พ.ศ. 2266 – 2279 (ค.ศ. 1723 – 1736) ซึ่งเป็นช่วงเวลาคาบเกี่ยวระหว่าง รัชสมัยสมเด็จพระเพทราชา สมเด็จพระสรรเพชญ์ที่ 8 หรือพระเจ้าเสือ และสมเด็จพระสรรเพชญ์ที่ 9 หรือสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวท้ายสระ สถานการณ์ในกรุงศรีอยุธยายังคงไม่เอื้ออำนวยต่อการเผยแผ่ศาสนาคริสต์ ประกอบกับบรรดาธรรมทูตให้ความสำคัญกับการเรียนการสอนในสามเณราลัยที่ตำบลมหาพราหมณ์มากกว่า

¹⁶⁹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 101-105, 121, 127. และ บาทหลวงโรแบร์ต โกลเต, ประวัติการเผยแผ่คริสต์ศาสนา ในสยามและลาว, หน้า 141, 182, 186-192, 196. และ วิทยาลัยแสงธรรม, ประวัติพระศาสนจักรคาทอลิกไทย, หน้า 91-101.

โดยเฉพาะอย่างยิ่งในรัชสมัยสมเด็จพระสรรเพชญ์ที่ 9 ออกญาพระคลังได้ประกาศห้ามบรรดาธรรมทูตออกจากกรุงศรีอยุธยา ห้ามใช้ภาษาไทยในการเผยแผ่ศาสนา และห้ามเผยแผ่ศาสนาแก่ชาวไทย ชาวมอญ และชาวลาว ซึ่งประกาศดังกล่าวถูกจารึกลงบนแผ่นศิลาตั้งไว้ที่หน้าโบสถ์นักบุญโยเซฟ และในรัชสมัยสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศ มุขนายกมอง เดอ โลลีแยร์ ปุยกงตาด (Jean de Lolière-Puycontat) ประมุขมิสซังสยามซึ่งได้รับการอภิเษกเมื่อวันที่ 5 มีนาคม พ.ศ. 2283 (ค.ศ. 1740) ได้ตอบปฏิเสธไม่เข้าร่วมพิธีแห่รอยพระพุทธรูปตามพระบรมราชโองการในเดือนธันวาคม พ.ศ. 2291 (ค.ศ. 1748) คริสตชนจึงถูกบังคับให้ทำงานหนักและถูกห้ามมิให้ไปร่วมพิธีมิสซาหรือปัจจุบันเรียกว่าพิธีบูชาขอบพระคุณ ซึ่งเป็นพิธีกรรมหลักทางศาสนาคริสต์ แม้กระทั่งเจ้าพระยาพระคลังก็ไม่สามารถโน้มน้าวมุขนายกเดอ โลลีแยร์ได้ ในที่สุดรัฐบาลจึงยอมไม่บังคับให้คริสตชนเข้าร่วมพิธีแห่รอยพระพุทธรูปอีกต่อไป¹⁷⁰

ในปี พ.ศ. 2303 (ค.ศ. 1760) สมเด็จพระเจ้าอุทุมพร ซึ่งสละราชสมบัติแล้วลาผนวช ได้ทรงตอบรับคำร้องขอของสมเด็จพระที่นั่งสุริยาศน์อมรินทร์หรือสมเด็จพระเจ้าเอกทัศแห่งกรุงศรีอยุธยา กลับมาบัญชาการรบกับกองทัพพม่าภายใต้การนำของพระเจ้าอลองพญา ที่ยกทัพมาตีกรุงศรีอยุธยา และทรงขอร้องมุขนายกปีแยร์ บริโกต์ (Pierre Brigot) ประมุขมิสซังสยาม ในขณะนั้นให้ประกาศเชิญชวนคริสตชนเข้าร่วมรบในการนี้ด้วย ซึ่งมุขนายกบริโกต์ก็ยินดีปฏิบัติตาม เพราะเห็นว่าคริสตชนมีหน้าที่ปกป้องปิฎกมิชของตน โดยแม่อาณาจักรอยุธยาจะเป็นฝ่ายเพลี่ยงพล้ำอย่างมาก แต่สงครามครั้งนี้ก็ยุติลงได้ด้วยการเสด็จสวรรคตของพระเจ้าอลองพญา อย่างไรก็ตาม ขณะที่กองทัพพม่าเดินทางกลับนั้น ยังได้เผาทำลายสามเณรลัทธิที่ตำบลมหาพราหมณ์ได้รับความเสียหายด้วย ต่อมา ในปี พ.ศ. 2308 (ค.ศ. 1765) กองทัพพม่าภายใต้การนำของเจ้ามั่งระไต้ยกกองทัพเข้ามาตีกรุงศรีอยุธยาอีกครั้ง ชาวไทยต่างศาสนาหลายคนลี้ภัยเข้ามาอยู่ในหมู่บ้านคาทอลิก มุขนายกบริโกต์ได้สอนศาสนาให้กับบุคคลเหล่านี้ก็ไม่เป็นผลสำเร็จ แต่ขณะที่กรุงศรีอยุธยาถูกกองทัพพม่าล้อมอยู่นาน 23 เดือน มีเด็กที่ใกล้จะสิ้นใจได้รับการโปรดศีลล้างบาปกว่า 1,200 คน เมื่อสถานการณ์เข้าขั้นวิกฤติ บรรดาธรรมทูตและคริสตชนชาวโปรตุเกสยอมมอบตัวแก่กองทัพพม่าในวันที่ 21 มีนาคม พ.ศ. 2310 (ค.ศ. 1767) แม่ทัพพม่าได้ให้ธรรมทูตของคณะดอมินิกันองค์หนึ่งเขียนจดหมายถึงมุขนายกบริโกต์ให้ยอมมอบตัว ในที่สุดมุขนายกบริโกต์ก็ยินยอมและเจรจากับแม่ทัพพม่า แต่ถัดมาในวันที่ 23 มีนาคม ทหารพม่าได้เผาทำลายโบสถ์นักบุญโยเซฟจนย่อยยับและบุกเข้าปล้นสามเณรลัทธิโดยมิได้คำนึงถึงข้อตกลงที่แม่ทัพพม่าได้ให้ไว้กับมุขนายกบริโกต์ พร้อมทั้งจับกุมบรรดาธรรมทูต สามเณร และคริสตชนเข้าไปคุมตัวไว้ในค่ายของกองทัพพม่า จนกระทั่งกรุงศรีอยุธยาถูกเข้ายึดและเผาทำลายอย่างราบคาบในคืนวันที่ 7 - 8 เมษายนปีเดียวกัน ทหารพม่าได้นำมุขนายกบริโกต์และธรรมทูตชาวโปรตุเกสหลายองค์ไปทิ้งบางช้าง จากนั้น กัปตันเรืออังกฤษคนหนึ่งได้ช่วยเหลือมุขนายกบริโกต์ให้ขึ้นเรือของตนไปยังเมืองย่างกุ้ง

¹⁷⁰ บาทหลวงอาเดรียง โจน, ประวัติมิสซังกรุงสยาม ค.ศ. 1662-1811, หน้า 141-170, 182. และ บาทหลวงโรแบร์ต โกลสต, ประวัติการเผยแผ่คริสต์ศาสนาในสยามและลาว, หน้า 233-235, 244-246. และ วิทยาลัยแสงธรรม, ประวัติพระศาสนจักรคาทอลิกไทย, หน้า 135-136.

ก่อนจะออกเดินทางไปยังเมืองปูทจเจอร์หรือปอนดิเชรี (Pondicherry) ซึ่งปัจจุบันเป็นเขตการปกครองหนึ่งของสาธารณรัฐอินเดีย และเดินทางกลับไปยังจักรวรรดิฝรั่งเศสได้สำเร็จ ขณะที่บาทหลวงอาร์โตด์ (Artaud) กับบาทหลวงแกแอร์เว (Kerhervé) ได้นำสามเณรที่กำลังศึกษาอยู่ที่สามเณรลัยออกจากกรุงศรีอยุธยาตั้งแต่วันที่ 28 มิถุนายน พ.ศ. 2308 (ค.ศ. 1765) และไปอาศัยอยู่กับบาทหลวงจาง (Tchang) ซึ่งทำงานอภิบาลคริสตชนที่เมืองจันทบูรหรือจังหวัดจันทบุรีในปัจจุบัน แต่สถานการณ์ในเมืองนี้ก็ได้สงบคืนนักจึงเดินทางต่อไปยังเมืองกันเกาหรือพุทโธมาสซึ่งตั้งอยู่ทางตอนใต้ของสาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนามในปัจจุบันราวเดือนธันวาคมปีเดียวกันและจัดตั้งสามเณรลัยแห่งใหม่ขึ้นที่นั่น โดยบรรดาธรรมทูตและสามเณรได้รับการต้อนรับเป็นอย่างดีจากเจ้าแม่เกียนตู่ซึ่งเป็นผู้ปกครองเมืองนั้น¹⁷¹

2.6.2.1.2 สมัยกรุงธนบุรี

หลังเสียกรุงศรีอยุธยาครั้งที่สองในปี พ.ศ. 2310 (ค.ศ. 1767) พระยาตากสามารถกอบกู้เอกราชจากการยึดครองของกองทัพพม่าได้สำเร็จและปราบดาภิเษกขึ้นเป็นพระมหากษัตริย์ทรงพระนามว่าสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชแห่งกรุงธนบุรี โดยความสัมพันธ์ระยะแรกระหว่างสมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรีกับบรรดาธรรมทูตคาทอลิกเป็นไปด้วยดี พระองค์ได้พระราชทานพระราชทรัพย์เรือลำหนึ่ง และที่ดินเพื่อใช้ในการจัดสร้างโบสถ์แก่บาทหลวงยาโกเบ กอร์ (Jacues Corre) ธรรมทูตชาวฝรั่งเศสซึ่งลี้ภัยไปอยู่ที่อาณาจักรเขมรและเดินทางกลับมายังกรุงธนบุรีหลังสถานการณ์เรียบร้อย โดยบาทหลวงกอร์ได้ตั้งชื่อโบสถ์นั้นว่า ซางตาครูส (Santa Cruz Church)¹⁷² นอกจากนี้ ยังทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้คริสตชนที่ลี้ภัยไปอยู่ที่อาณาจักรเขมร ซึ่งส่วนใหญ่เป็นลูกหลานของชาวโปรตุเกสได้กลับมาตั้งถิ่นฐานรอบโบสถ์แห่งนี้ และให้คริสตชนผู้มีความสามารถสูงดำเนินงานฝีมือ กล้าหาญ ขยัน และมีความซื่อสัตย์ รับราชการเป็นมหาดเล็กรักษาพระองค์ ล่าม และหมอรักษาโรค¹⁷³ แต่ภายหลังบรรดาธรรมทูตคาทอลิกและมุสลิมได้ยืนยันข้อคำสอนของตนที่สามารถฆ่าสัตว์ได้ อันขัดต่อข้อคำสอนของศาสนาพุทธ ทำให้สมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรีทรงพระพิโรธเป็นอย่างมาก จึงทรงตราพระราชกฤษฎีกาลงวันที่ 13 ตุลาคม พ.ศ. 2317 (ค.ศ. 1774) ห้ามชาวไทยและชาวมอญเข้าเป็นคริสตชนหรือมุสลิม และยังทรงห้ามมิให้ธรรมทูตและมุสลิมเผยแพร่ศาสนาให้แก่ชาวไทยและชาวมอญอีกด้วย ประกอบกับเกิดเหตุการณ์ที่นายทหารสามนายซึ่งเป็นคริสตชนทำพิธีกล่าวคำสาบานเพื่อเข้ารับราชการในโบสถ์ต่อหน้าสัตบุรุษเป็นจำนวนมาก อันขัดต่อโบราณราชประเพณีที่ต้องเข้าพิธีถือน้ำพระพิพัฒน์สัตยาต่อหน้าพระพุทธรูป สมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรีจึงทรงรับสั่งให้จับกุมนายทหารสามคนนั้น รวมทั้งมุขนายก

¹⁷¹ บาทหลวงอาเดรียง โลงเน, ประวัติมิสซังกรุงสยาม ค.ศ. 1662-1811, หน้า 191-200. และ บาทหลวงโรแบต์ โกลเสต, ประวัติการเผยแพร่คริสต์ศาสนาในสยามและลาว, หน้า 250-261. และ วิทยาลัยแสงธรรม, ประวัติพระศาสนจักรคาทอลิกไทย, หน้า 141-156.

¹⁷² บาทหลวงอาเดรียง โลงเน, ประวัติมิสซังกรุงสยาม ค.ศ. 1662-1811, หน้า 207-208. และ บาทหลวงโรแบต์ โกลเสต, ประวัติการเผยแพร่คริสต์ศาสนาในสยามและลาว, หน้า 263-270. และ วิทยาลัยแสงธรรม, ประวัติพระศาสนจักรคาทอลิกไทย, หน้า 159-163.

¹⁷³ วิคตอร์ ลารเก และคณะ, ประวัติศาสตร์พระศาสนจักรในประเทศไทย, หน้า 90-92. อ้างถึงใน สุชาติ พิณสุรลักษณ์, "บทบาทของคณะนักบวชชายคริสต์ศาสนิกายโรมันคาทอลิกในประเทศไทย ตั้งแต่ พ.ศ. 2444," (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, 2550), หน้า 3.

โอลีวีเยร์ ซีมง เลอ บง (Le Bon) ประมุขมิสซังสยามในขณะนั้น บาทหลวงโยเซฟ หลุยส์ กูเด (Joseph Louis Coudé) และบาทหลวงอาร์โนต์ อองตวน การ์โนลต์ (Arnaud Antoine Garnault) ไปคุมขังในเรือนจำช่วงเดือนกันยายน พ.ศ. 2318 (ค.ศ. 1775) นายทหารทั้งสามคนยอมจำนนและเข้าพิธีถือน้ำพระพิพัฒน์สัตยาหลังถูกทรมานกว่าสองเดือน ส่วนบรรดาธรรมทูตที่ยืนหยัดในความเชื่อต้องถูกทรมานเป็นเวลาร่วมปีจึงได้รับการปล่อยตัวในวันที่ 2 กันยายนปีถัดมา หลังจากนั้น สมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรีก็ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้บรรดาธรรมทูตเข้าเฝ้าและทรงแสดงพระราชอัธยาศัยอันดีอย่างไรก็ตาม ในปี พ.ศ. 2321 (ค.ศ. 1778) สมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรีมีพระราชจริยวัตรที่เปลี่ยนแปลงไป ทรงยืนยันว่าพระองค์ลอยขึ้นไปในอากาศได้ แต่บรรดาธรรมทูตกราบทูลแย้งว่าเป็นไปไม่ได้จึงไม่ได้รับพระบรมราชานุญาตให้เข้าเฝ้าอีก ประกอบกับมีผู้กราบทูลให้ทรงเข้าพระทัยว่าตราบไคที่บรรดาธรรมทูตคาทอลิกยังอยู่ในราชอาณาจักร พระองค์ก็จะทรงลอยขึ้นไปในอากาศไม่ได้ จึงมีพระบรมราชโองการเมื่อวันที่ 1 พฤศจิกายน พ.ศ. 2322 (ค.ศ. 1779) ขับไล่บรรดาธรรมทูตออกจากกรุงธนบุรี ธรรมทูตทั้งสามได้เดินทางไปยังเมืองมะละกา จากนั้น มุขนายกเลอ บง ซึ่งป่วยตั้งแต่เมื่อครั้งถูกคุมขังในเรือนจำก่อนหน้านี้ได้เดินทางต่อไปยังเมืองกัว (Goa) ซึ่งปัจจุบันตั้งอยู่ในรัฐกัวของสาธารณรัฐอินเดีย และถึงแก่กรรมในช่วงปลายปีถัดมา ส่วนบาทหลวงกูเดและบาทหลวงการ์โนลต์ได้เดินทางต่อไปยังเมืองปอนดิเชรี ส่งผลให้การเผยแผ่ศาสนาคริสต์ในประเทศไทยต้องหยุดลงไปอีกระยะหนึ่ง¹⁷⁴

2.6.2.1.3 สมัยกรุงรัตนโกสินทร์

บาทหลวงกูเดได้รับการแต่งตั้งเป็นประมุขมิสซังสยามสืบต่อจากมุขนายกเลอ บง เมื่อวันที่ 20 มกราคม พ.ศ. 2325 (ค.ศ. 1782) ท่านและบาทหลวงการ์โนลต์เห็นว่ายังไม่สมควรที่จะกลับไปกรุงธนบุรี จึงเดินทางไปเผยแผ่ศาสนาคริสต์ที่รัฐเคดะห์ (Kedah) หรือไทรบุรี ซึ่งเป็นรัฐขนาดเล็กทางตอนใต้ของอาณาจักรธนบุรีและได้รับการต้อนรับเป็นอย่างดีจากเจ้าผู้ครองรัฐ จากนั้น มุขนายกกูเดได้เดินทางมายังเกาะกลางหรือปัจจุบันคือจังหวัดภูเก็ต ก่อนจะได้รับพระราชสาส์นจากพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก รัชกาลที่ 1 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ ซึ่งทรงรู้จักกับท่านเป็นการส่วนพระองค์ ท่านออกเดินทางมาถึงกรุงเทพฯ เมื่อวันที่ 4 เมษายน พ.ศ. 2327 (ค.ศ. 1784) ต่อมา ท่านตัดสินใจจะไปรับการอภิเษกเป็นมุขนายกแห่งมิสซังสยามอย่างเป็นทางการจากมุขนายกปิโยเดอ เบแฮน ซึ่งเดินทางมายังรัฐเคดะห์ โดยมอบหมายให้บาทหลวงวิลเลอแม็ง (Willemin) ดูแลโบสท์ ซางตาคูร์สและสามเณรลัทธิที่เพิ่งเปิดใหม่ แต่ท่านกลับล้มป่วยลงและสิ้นใจในวันที่ 8 มกราคม พ.ศ. 2328 (ค.ศ. 1785) เมื่อเดินทางมาถึงเมืองตะกั่วทุ่งหรือปัจจุบันคืออำเภอตะกั่วทุ่งในจังหวัดพังงา ขณะนั้น บาทหลวงการ์โนลต์ทำงานเผยแผ่ศาสนาคริสต์อยู่ที่เกาะหมากหรือป็นังซึ่งตั้งอยู่ทางตะวันตกของสหพันธรัฐมาเลเซียในปัจจุบัน ก็ได้รับการอภิเษกเป็นประมุขมิสซังสยามสืบต่อจากมุขนายกกูเดเมื่อวันที่ 15 เมษายน

¹⁷⁴ บาทหลวงอาเดรียง โลเน, ประวัติมิสซังกรุงสยาม ค.ศ. 1662-1811, หน้า 211-221. และ บาทหลวงโรแบร์ต โกสแต, ประวัติการเผยแผ่คริสต์ศาสนาในสยามและลาว, หน้า 273-275. และ วิทยาลัยแสงธรรม, ประวัติพระศาสนจักรคาทอลิกไทย, หน้า 166-171.

พ.ศ. 2330 (ค.ศ. 1787) โดยเดินทางมาถึงกรุงเทพฯ ราวปลายปี พ.ศ. 2338 (ค.ศ. 1795) หรือต้นปี พ.ศ. 2339 (ค.ศ. 1796) บาทหลวงฌอง บัปติสต์ เรอเน ราโบ (Jean-Baptiste-René Rabeau) ซึ่งได้รับการแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งอุปมุขนายกแห่งมิสซังสยามนั้น ได้เขียนจดหมายในปี พ.ศ. 2345 (ค.ศ. 1802) บรรยายว่า “การนับถือศาสนาคริสต์ นิกายโรมันคาทอลิกในกรุงเทพฯ มีอิสระอย่างเต็มที่ แม้ข้อห้ามมิให้ชาวไทย นับถือศาสนาคริสต์ยังคงมีผลใช้บังคับอยู่ แต่รัฐบาลกลับแสดงความเอื้ออารี คริสตชนก็มีความจงรักภักดี ต่อพระมหากษัตริย์อย่างมาก บางคนได้รับราชการเป็นทหารรักษาพระองค์” จากนั้น ในปี พ.ศ. 2352 (ค.ศ. 1809) บาทหลวงเอสปริต มารีโย โยเซฟ ฟลอรังส์ (Esprit-Marie-Joseph Florens) ซึ่งต่อมา ดำรงตำแหน่งมุขนายกแห่งมิสซังสยามระหว่างปี พ.ศ. 2354 – 2377 (ค.ศ. 1811 – 1834) ได้ซื้อที่ดิน แปลงหนึ่งริมแม่น้ำฝั่งตรงข้ามโบสถ์ซางตาครู้สเพื่อจัดสร้างโบสถ์หลังหนึ่งชื่อว่า อัสสัมชัญ (Assumption Church) หรือปัจจุบันคืออาสนวิหารอัสสัมชัญ (Assumption Cathedral) ทั้งนี้ ในปี พ.ศ. 2345 (ค.ศ. 1802) มีจำนวนคริสตชนคาทอลิกในมิสซังสยามทั้งสิ้น 2,500 คน และเพิ่มขึ้นเป็น 3,000 คน ในปี พ.ศ. 2354 (ค.ศ. 1811) นอกจากนี้ ในปีถัดมามีคริสตชนชาวเขมรส่วนหนึ่งได้ติดตามนักองค์สงวน มกุฎราชการแห่งอาณาจักรเขมร มาพำนักที่กรุงเทพฯ โดยตั้งบ้านเรือนอยู่ใกล้เคียงกับโบสถ์คอนเซ็ปชัน (Immaculate Conception Church) ทำให้โบสถ์นี้มีชื่อเรียกว่าโบสถ์เขมรนับแต่นั้นมา อย่างไรก็ตาม การปฏิวัติใหญ่ในจักรวรรดิฝรั่งเศสเมื่อปี พ.ศ. 2332 (ค.ศ. 1789) ส่งผลให้ชาติผู้สมครเป็นบาทหลวง ธรรมทูตเข้ามาทำงานเผยแผ่ศาสนาคริสต์ นิกายโรมันคาทอลิก ในประเทศไทยนานหลายปี¹⁷⁵

จนกระทั่งในปี พ.ศ. 2370 – 2373 (ค.ศ. 1827 – 1830) ซึ่งตรงกับรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 3 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ บรรดาธรรมทูต จากทวีปยุโรปได้เดินทางเข้ามาเผยแผ่ศาสนาคริสต์ในกรุงรัตนโกสินทร์เพิ่มเติม รวมถึงบาทหลวงฌอง บัปติสต์ ปัลเลอกัวซ์ (Jean-Baptiste Pallegoix) ชาวฝรั่งเศส ขณะเดียวกัน คริสตชนคาทอลิกในมิสซังสยาม ก็เพิ่มจำนวนมากขึ้นหลังกองทัพสยามยกทัพไปทำสงครามกับราชอาณาจักรเวียดนามหรือปัจจุบันคือ สาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนามในปี พ.ศ. 2376 (ค.ศ. 1833) คริสตชนชาวญวนประมาณ 1,500 คน พร้อมกับบาทหลวงธรรมทูต 3 องค์ ซึ่งถูกพระเจ้ามินหมางแห่งเวียดนามเบียดเบียนอย่างหนักได้ขอติดตาม เข้ามาพึ่งพระบรมโพธิสมภารที่กรุงเทพฯ โดยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพระราชทานที่ดิน สำหรับสร้างบ้านเรือนและโบสถ์ที่ตำบลสามเสนเรียกว่า โบสถ์เซนต์ฟรังซิสเซเวียร์ (Saint Francis Xavier Church) หรือโบสถ์ญวน¹⁷⁶ ในที่สุดสมเด็จพระสันตะปาปาเกรกอรี ที่ 16 (Pope Gregory XVI) ทรงมีพระสมณโองการลงวันที่ 10 กันยายน ค.ศ. 1841 (พ.ศ. 2384) แบ่งมิสซังสยามออกเป็นมิสซัง

¹⁷⁵ บาทหลวงอาเดรียง โกลเน, ประวัติมิสซังกรุงเทพฯ ค.ศ. 1662-1811, หน้า 229-241. และ บาทหลวงโรแบต์ โกลเต, ประวัติการเผยแผ่คริสต์ศาสนาในสยามและลาว, หน้า 280-294, 303-307. และ วิทยาลัยแสงธรรม, ประวัติพระศาสนจักรคาทอลิกไทย, หน้า 183-193, 202.

¹⁷⁶ บาทหลวงโรแบต์ โกลเต, ประวัติการเผยแผ่คริสต์ศาสนาในสยามและลาว, หน้า 317-319. และ วิทยาลัยแสงธรรม, ประวัติพระศาสนจักรคาทอลิกไทย, หน้า 203-205. และ เสรี พงศ์พิศ, คาทอลิกกับสังคมไทย, พิมพ์ครั้งที่ 2 (กรุงเทพฯ: มูลนิธิโกมลคีมทอง, 2527), หน้า 131-132.

สยามตะวันออกและมิสซังสยามตะวันตก โดยให้มิสซังสยามตะวันออกซึ่งยังคงเรียกว่ามิสซังสยามปกครองคริสตชนในราชอาณาจักรสยามรวมถึงดินแดนฝั่งซ้ายของแม่น้ำโขง มีมุขนายกปัลเลอกัวซ์เป็นประมุข และให้มิสซังสยามตะวันตกปกครองคริสตชนในดินแดนคาบสมุทรมลายู เกาะสุมาตรา และดินแดนทางตอนใต้ของสาธารณรัฐแห่งสหภาพพม่าในปัจจุบัน มีมุขนายกฌอง ปอล ฮีแยร์ มิเชล กูร์เวซี (Jean-Paul-Hilaire-Michel Courveyz) เป็นประมุข¹⁷⁷ อย่างไรก็ตาม ในปี พ.ศ. 2392 (ค.ศ. 1849) เกิดการระบาดของอหิวาตกโรคอย่างหนักในกรุงเทพฯ ทำให้มีผู้คนล้มตายเป็นจำนวนมาก พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงขอให้มุขนายกปัลเลอกัวซ์ถวายสัตว์บางอย่างให้พระองค์เพื่อเลี้ยงไว้ต่อชีวิต มุขนายกปัลเลอกัวซ์เห็นว่าควรปฏิบัติตามพระราชประสงค์ แต่ธรรมชาติท่านอื่นกลับเห็นว่าการกระทำดังกล่าวถือเป็นการกระทำนอกรีต (Superstitious) มุขนายกปัลเลอกัวซ์จึงจำต้องกราบทูลความเห็นอันเป็นเอกฉันท์ของคณะบาทหลวงต่อพระเจ้าอยู่หัว ทำให้พระองค์ทรงกริ้วเป็นอย่างมาก คิดว่าบรรดาธรรมทูตแคลงใจในพระราชดำรัสที่ทรงยืนยันว่าจะไม่ใช่สัตว์เหล่านี้ทำพิธีทางศาสนาพุทธ จึงทรงรับสั่งให้จับกุมบาทหลวงทุกองค์ ให้ทำลายโบสถ์และบ้านพักบาทหลวง รวมทั้งบังคับคริสตชนให้ละทิ้งศาสนา ทำให้มุขนายกปัลเลอกัวซ์ต้องตัดสินใจนำสัตว์ไปถวายพระเจ้าอยู่หัว พระองค์จึงทรงรับสั่งให้ยกเลิกพระบรมราชโองการก่อนนี้ แต่ยังคงรับสั่งให้เนรเทศบาทหลวงชาวฝรั่งเศสที่แนะนำให้มุขนายกปัลเลอกัวซ์ไม่ปฏิบัติตามพระราชประสงค์ออกนอกราชอาณาจักรโดยไม่รวมถึงบาทหลวงชาวไทย¹⁷⁸

ต่อมา ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 4 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ การเผยแผ่ศาสนาคริสต์ นิกายโรมันคาทอลิกพัฒนาขึ้นอย่างต่อเนื่อง เนื่องจากเมื่อครั้งยังทรงดำรงพระยศเป็นเจ้าฟ้ามงกุฎและทรงผนวชอยู่ที่วัดสมอรายหรือปัจจุบันคือ วัดราชาธิวาสราชวรวิหาร ทรงทราบถึงกิตติศัพท์ความรอบรู้ของมุขนายกปัลเลอกัวซ์ซึ่งขณะนั้นยังเป็นอธิการโบสถ์คอนเซ็ปชัน จึงทรงขอให้ท่านมาช่วยสอนวิชาภูมิศาสตร์ ฟิสิกส์ เคมี ดาราศาสตร์ ภาษาฝรั่งเศส และภาษาละตินแก่พระองค์ เมื่อเสด็จขึ้นครองราชย์เป็นพระมหากษัตริย์แล้ว ทรงรับสั่งให้เชิญบรรดาธรรมทูตที่ถูกเนรเทศกลับเข้ามาในราชอาณาจักรสยาม จากนั้น ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้มุขนายกปัลเลอกัวซ์พร้อมกับบาทหลวงธรรมทูตทุกองค์ได้เข้าเฝ้าอย่างสง่าเมื่อวันที่ 21 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2395 (ค.ศ. 1852) และในปีเดียวกันนั้น เมื่อมุขนายกปัลเลอกัวซ์เดินทางไปยังสันตะสำนักเพื่อเข้าเฝ้าสมเด็จพระสันตะปาปาปิโอ ที่ 9 (Pope Pius IX) พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวก็มีพระราชสาสน์แสดงความปรารถนาที่จะเจริญพระราชไมตรีกับสมเด็จพระสันตะปาปา และจักรพรรดินโปเลียนที่ 3 (Napoléon III de France) แห่งจักรวรรดิฝรั่งเศส เพื่อริเริ่มความสัมพันธ์ทางการทูตขึ้นอีกครั้งหลังจากหยุดชะงักไปตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงมีพระทัยกว้างขวางในทางศาสนา โดยทรงพระราชทานพระบรมราชานุญาตให้คริสตชนได้รับการยกเว้น

¹⁷⁷ วิทยาลัยแสงธรรม, ประวัติพระศาสนจักรคาทอลิกไทย, หน้า 208.

¹⁷⁸ เรื่องเดียวกัน, หน้า 221-222. และ บาทหลวงโรแบต์ โกสแต, ประวัติการเผยแผ่คริสต์ศาสนาในสยามและลาว, หน้า 371-372.

ไม่ต้องเข้าพิธีถือน้ำพระพิพัฒน์สัตยาและพิธีกรรมทางศาสนาของราชการซึ่งอาจสร้างความลำบากใจ และเมื่อมุขนายกปลื้มกั้วซึงแก่กรรมในวันที่ 18 มิถุนายน พ.ศ. 2405 (ค.ศ. 1862) พิธีปลงศพของท่านดำเนินไปอย่างสมเกียรติ โดยได้รับพระมหากรุณาธิคุณจากพระเจ้าอยู่หัวเป็นล้นพ้น มีข้าราชการจำนวนมากมาสวมทับกับมวลคริสตชนในพิธีแห่ศพ เมื่อขบวนศพเคลื่อนผ่านพระบรมมหาราชวัง พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวก็ได้เสด็จพระราชดำเนินมาคำนับศพของมุขนายกปลื้มกั้วซึง รวมทั้งมีการยิงสลุดจากปืนใหญ่ในพิธีบรรจุศพเพื่อไว้อาลัยแก่ท่านเป็นจำนวน 15 นัดอีกด้วย¹⁷⁹

ครั้นถึงรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ พระองค์ทรงมีพระบรมราชโองการเมื่อปี พ.ศ. 2421 (ค.ศ. 1878) อันเป็นการให้เสรีภาพในการเลือกนับถือศาสนาแก่ราษฎรความตอนหนึ่งว่า “... การศาสนานั้นไม่เป็นที่ขัดขวางสิ่งใดในราชการแผ่นดิน ผู้ใดเห็นว่าศาสนาใดถูกต้องก็ถือตามใจชอบของผู้นั้น ผิดถูกก็อยู่แก่ผู้ที่ถือศาสนานั้นเอง ... ถ้าผู้ใดเห็นว่าศาสนาพระเยซูดี ก็ให้เขาถือตามชอบใจ เมื่อมีราชการบ้านเมืองต้องใช้ผู้ที่ถือศาสนาพระเยซูนั้นก็ใช้ได้ ศาสนาหาเป็นที่ขัดขวางห้ามปรามในราชการไม่ ...” ซึ่งภายหลังจากที่มีพระบรมราชโองการดังกล่าว การเผยแผ่ศาสนาคริสต์ในประเทศไทยก็ได้ขยายตัวอย่างรวดเร็ว¹⁸⁰ โดยขณะที่มุขนายกอกุสแตง โยเซฟ ดือปองด์ (Augustin Joseph Dupond) ถึงแก่กรรมเมื่อวันที่ 11 ธันวาคม พ.ศ. 2415 (ค.ศ. 1872) มีจำนวนคริสตชนคาทอลิก 10,000 คน และเพิ่มขึ้นกว่าสามเท่าในสมัยที่มุขนายกฌอง หลุยส์ เวย์ (Jean Louis Vey) ดำรงตำแหน่งประมุขมิสซังสยาม เนื่องจากมีธรรมทูตเข้ามาทำงานเผยแผ่ศาสนาเพิ่มมากขึ้นเป็นกว่า 53 องค์ ในปี พ.ศ. 2441 (ค.ศ. 1898)¹⁸¹ จนกระทั่งเกิดกรณีพิพาทอย่างรุนแรงระหว่างราชอาณาจักรสยามกับจักรวรรดิฝรั่งเศสในปี พ.ศ. 2436 (ค.ศ. 1893) หรือวิกฤตการณ์ ร.ศ. 112 ซึ่งฝ่ายสยามจำต้องยอมยกดินแดนฝั่งซ้ายของแม่น้ำโขงให้แก่จักรวรรดิฝรั่งเศส ส่งผลให้ชาวไทยเกลียดชังชาวฝรั่งเศสรวมถึงคริสตชนด้วย เนื่องจากบรรดาธรรมทูตเป็นชาวฝรั่งเศส¹⁸² อย่างไรก็ตาม พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวและข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ต่างตระหนักดีว่าบรรดาธรรมทูตมิได้ข้องเกี่ยวกับการเมือง จึงทำให้สถานการณ์การเผยแผ่ศาสนาคริสต์คลี่คลายไปในทางที่ดี โดยพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวงพิชิตปรีชากร ขณะดำรงตำแหน่งข้าหลวงใหญ่ประจำภาคตะวันออกเฉียงเหนือทรงช่วยเหลือคริสตชนใหม่ที่ถูกล่าไต่ความกว่า 6,000 คน เช่นเดียวกับสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาเทวะวงศ์วโรปการ เสนาบดีกระทรวงการต่างประเทศในขณะนั้น

¹⁷⁹ วิทยาลัยแสงธรรม, ประวัติพระศาสนจักรคาทอลิกไทย, หน้า 225-226, 236-237, 241. และ บาทหลวงโรแบต โกลเสด, ประวัติการเผยแผ่คริสต์ศาสนาในสยามและลาว, หน้า 345, 383.

¹⁸⁰ เคนเนท อี. แวลส์, ประวัติศาสตร์โปรเตสแตนต์ในประเทศไทย (พระนคร: สภาคริสตจักรแห่งประเทศไทย, 2501), หน้า 76-77. และ สะอาด ไชยวัฒน์, การศึกษาประวัติศาสตร์เปรียบเทียบงานธรรมทูตของโรมันคาทอลิกกับโปรเตสแตนต์ในประเทศไทย (กรุงเทพฯ: ประมวล, 2519), หน้า 205-206.

¹⁸¹ วิทยาลัยแสงธรรม, ประวัติพระศาสนจักรคาทอลิกไทย, หน้า 260, 275. และ บาทหลวงโรแบต โกลเสด, ประวัติการเผยแผ่คริสต์ศาสนาในสยามและลาว, หน้า 423, 434.

¹⁸² เสรี พงศ์พิศ, คาทอลิกกับสังคมไทย, หน้า 200.

ก็ได้ทรงช่วยเหลือคริสตชนที่กรุงเทพฯ ทำให้บรรดาคริสตชนในพื้นที่ต่าง ๆ รอดพ้นจากการถูกคุกคาม¹⁸³ การเพิ่มจำนวนขึ้นอย่างรวดเร็วของคริสตชนคาทอลิกในภาคตะวันออกเฉียงเหนือเป็นปัจจัยสำคัญที่สมเด็จพระสันตะปาปาเลโอ ที่ 13 (Pope Leo XIII) ตัดสินใจประกาศสถาปนามิสซังลาวแยกออกจากมิสซังสยาม (มิสซังสยามตะวันออก) เพื่อปกครองคริสตชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของราชอาณาจักรสยามและดินแดนฝั่งซ้ายของแม่น้ำโขงเมื่อวันที่ 24 พฤษภาคม พ.ศ. 2442 (ค.ศ. 1899)¹⁸⁴ และแม้ว่าความสัมพันธ์ระหว่างราชอาณาจักรสยามกับบรรดาจักรวรรดิตะวันตกจะไม่สู้ดีนัก แต่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวก็ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้ตราพระราชบัญญัติว่าด้วยลักษณะฐานะของวัดบาทหลวงโรมันคาทอลิกในกรุงเทพฯ ตามกฎหมาย ลงวันที่ 27 สิงหาคม ร.ศ. 128 ในปี พ.ศ. 2452 (ค.ศ. 1909) เพื่อรับรองสถานะให้มิสซังสยามและมิสซังลาว หรือในพระราชบัญญัติดังกล่าวเรียกว่าวิการิอาโต อาปอสตอริโก (Apostolic Vicariate) แห่งกรุงเทพฯ และวิการิอาโต อาปอสตอริโกแห่งหนองแสง (หนองแสง) เป็นนิติบุคคลตามกฎหมายไทย รวมทั้งบัญญัติหลักเกณฑ์การถือกรรมสิทธิ์ที่ดินของมิสซังและการจัดสร้างโบสถ์และสถานที่สอนศาสนาคริสต์ นิกายโรมันคาทอลิกไว้ด้วย

ขณะที่มิชชันนารีถึงแก่กรรมลงเมื่อวันที่ 21 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2452 (ค.ศ. 1909) มิสซังสยามมีโบสถ์ทั้งสิ้น 59 แห่ง โรงเรียน 4 แห่ง และโรงพยาบาล 1 แห่ง โดยมีจำนวนคริสตชนนิกายโรมันคาทอลิกกว่า 23,600 คน บาทหลวงชาวต่างประเทศ 40 องค์ และบาทหลวงชาวไทย 10 องค์ ซึ่งพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาเทวะวงศ์วโรปการ มีหนังสือแสดงความเสียใจอย่างสุดซึ้งไปยังบาทหลวงเอมิล ออกัสต์ กอลมเบต์ (Émile August Colombet) ธรรมทูตชาวฝรั่งเศส ซึ่งขณะนั้นดำรงตำแหน่งอุปมุขนายกแห่งมิสซังสยามด้วย¹⁸⁵ ต่อมา ในสมัยที่มิชชันนารี เรอเน มารีโย โยเซฟ แปรร์รอส (René-Marie-Joseph Perros) ดำรงตำแหน่งประมุขมิสซังสยามตั้งแต่ปี พ.ศ. 2452 – 2490 (ค.ศ. 1909 – 1947) พระศาสนจักรคาทอลิกในราชอาณาจักรสยามได้ขยายตัวออกไปอย่างรวดเร็ว โดยเฉพาะอย่างยิ่งในต่างจังหวัด สันตะสำนักโดยสมเด็จพระสันตะปาปาปีโอ ที่ 11 (Pope Pius XI) จึงประกาศสถาปนามิสซังราชบุรีเมื่อวันที่ 30 มิถุนายน พ.ศ. 2473 (ค.ศ. 1930) แยกออกจากมิสซังสยาม โดยมอบหมายให้บาทหลวงของคณะซาเลเซียน (Salesian) เป็นผู้ปกครองดูแลคริสตชนในมิสซังนี้¹⁸⁶ จากนั้น สมเด็จพระสันตะปาปาปีโอ ที่ 12 (Pope Pius XII) ก็ได้ประกาศสถาปนามิสซังจันทบุรีหรือปัจจุบันคือมิสซังจันทบุรี เมื่อวันที่ 18 ตุลาคม พ.ศ. 2487 (ค.ศ. 1944) พร้อมแต่งตั้งบาทหลวงยาโกเบ แฉง เกิดสว่าง เป็นประมุของค์แรกของมิสซังและยังถือเป็นมุขนายกชาวไทยองค์แรกอีกด้วย¹⁸⁷

¹⁸³ วิทยาลัยแสงธรรม, ประวัติพระศาสนจักรคาทอลิกไทย, หน้า 276-277.

¹⁸⁴ เรื่องเดียวกัน, หน้า 284.

¹⁸⁵ เรื่องเดียวกัน, 277-278, 288. และ บาทหลวงโรแบต์ โกสเด, ประวัติการเผยแผ่คริสต์ศาสนาในสยามและลาว, หน้า 543-544.

¹⁸⁶ บาทหลวงโรแบต์ โกสเด, ประวัติการเผยแผ่คริสต์ศาสนาในสยามและลาว, หน้า 639.

¹⁸⁷ เรื่องเดียวกัน, หน้า 654. และ พุฒิพงศ์ พุฒิตาลศรี, "การเผยแผ่คริสต์ศาสนาในสมัยพระสังฆราชเรอเน มารีโย แปรร์รอส พ.ศ. 2452-2490," (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2552), หน้า 171.

อย่างไรก็ตาม ในระหว่างนั้นได้เกิดสงครามโลกครั้งที่สอง เริ่มขึ้นในทวีปยุโรปเมื่อวันที่ 3 กันยายน พ.ศ. 2482 (ค.ศ. 1939) และได้เกิดกรณีพิพาทอินโดจีน (Indochine) ซึ่งปัจจุบันเป็นที่ตั้งของราชอาณาจักรกัมพูชา สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว และสาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนาม ระหว่างราชอาณาจักรไทยกับรัฐฝรั่งเศส (L'État Français) หรือปัจจุบันคือสาธารณรัฐฝรั่งเศส ในช่วงที่มหาจักรวรรดิเยอรมัน (Deutsches Reich) หรือนาซีเยอรมนี (Nazi Germany) หรือปัจจุบันคือสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี เข้ายึดครองรัฐฝรั่งเศส มีการเดินขบวนเรียกร้องดินแดนที่ราชอาณาจักรไทยสูญเสียไปในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว คินจากรัฐฝรั่งเศสในช่วงต้นเดือนตุลาคม พ.ศ. 2483 (ค.ศ. 1940) ในที่สุดมีการทิ้งระเบิดจากเครื่องบินฝรั่งเศสในดินแดนไทย ซึ่งรัฐบาลไทยก็ได้ตอบโต้ด้วยการส่งเครื่องบินไปทิ้งระเบิดในดินแดนอินโดจีน¹⁸⁸ จนกระทั่งวันที่ 28 พฤศจิกายนปีเดียวกันเกิดการต่อสู้กันอย่างรุนแรงตามแนวชายแดนไทยกับอินโดจีน เป็นเหตุให้พลตำรวจตรีอูล อุดลเดชจรัส อธิบดีกรมตำรวจในขณะนั้นมีคำสั่งให้ชาวฝรั่งเศสทุกอาชีพ ที่อาศัยอยู่ในจังหวัดที่กำหนดต้องออกจากราชาอาณาจักรไทย บรรดาธรรมทูตชาวฝรั่งเศสได้เดินทาง เข้ามายังกรุงเทพฯ ส่วนมุขนายกและบาทหลวงในมิสซังลาวประมาณ 30 องค์ได้เดินทางไปยังดินแดน อินโดจีนในวันรุ่งขึ้น¹⁸⁹ รวมถึงบาทหลวงเปาโล ฟิเกต์ อธิการโบสถ์แม่พระไถ่ทาสที่หมู่บ้านสองคอน อำเภอมุกดาหาร จังหวัดนครพนม หรือปัจจุบันอยู่ในอำเภอหว้านใหญ่ จังหวัดมุกดาหาร ทำให้หมู่บ้านนั้น ชาติบาทหลวงอภิบาลคริสตชน¹⁹⁰ มีเพียงนายฟิลิป สีฟอง อ่อนพิทักษ์ ภคินีอักแนส ฟิลา ทิพย์สุข และภคินีลูเซีย คำบาง สีคำพอง เป็นผู้นำทางความเชื่อของชุมชน นายสีฟองเห็นว่าเจ้าหน้าที่ตำรวจ ที่ถูกส่งมาประจำที่หมู่บ้านมีพฤติกรรมไม่ดี จึงเขียนจดหมายไปฟ้องนายอำเภอมุกดาหาร แต่จดหมายนั้น กลับไปตกอยู่กับเจ้าหน้าที่ตำรวจซึ่งได้วางแผนเขียนจดหมายอ้างเป็นนายอำเภอเรียกนายสีฟองไปพบ ในวันที่ 16 ธันวาคม พ.ศ. 2483 (ค.ศ. 1940) เมื่อนายสีฟองมาถึงหมู่บ้านพาลูกกาซึ่งตั้งอยู่ห่างจากหมู่บ้าน สองคอนกว่า 14 กิโลเมตร ก็ถูกเจ้าหน้าที่ตำรวจใช้ปืนยิงเสียชีวิต จากนั้น เจ้าหน้าที่ตำรวจได้บังคับให้ ภคินีอีกสองคนถอดชุดนักบวชและบังคับให้ชาวบ้านเลิกนับถือศาสนาคริสต์ แต่พวกเขาปฏิเสธที่จะละทิ้ง ความเชื่อ เป็นเหตุให้ภคินีทั้งสองพร้อมด้วยนางสาวอากาศา พุดทา ว่องไว นางสาวเซซีลียา บุคสี ว่องไว นางสาวปีปอานา คำไพ ว่องไว และเด็กหญิงมารีอา พร ว่องไว ถูกเจ้าหน้าที่ตำรวจใช้ปืนยิงเสียชีวิต ที่สุสานบริเวณโบสถ์ในวันที่ 26 ธันวาคมปีเดียวกัน ซึ่งภายหลังผู้ที่เสียชีวิตจากเหตุการณ์นี้ทั้งเจ็ดคน ได้รับการยกย่องจากพระศาสนจักรคาทอลิกให้เป็นมรณสักขี (Martyr) หมายถึงคริสตชนที่ถูกทรมาน จนตาย หรือถูกสังหาร หรือถูกกลั่นโหมทให้ประหารชีวิตเพราะการยืนยันความเชื่อ และได้รับการประกาศ ให้เป็นบุญราศี (Blessed) โดยสมเด็จพระสันตะปาปาจอห์น ปอล ที่ 2 (Pope John Paul II) เมื่อวันที่ 22 ตุลาคม พ.ศ. 2532 (ค.ศ. 1989) นับเป็นคริสตชนไทยกลุ่มแรกที่ได้รับการประกาศเป็นบุญราศี¹⁹¹

¹⁸⁸ วิจิตวงศ์ ณ ป้อมเพชร์, สงครามทางดินแดน, พิมพ์ครั้งที่ 1 (กรุงเทพฯ: แสงดาว, 2552), หน้า 48-59.

¹⁸⁹ บรรณาธิการ, “มาอยู่ในพระนคร,” สารสาสน์, ปีที่ 25 ฉบับที่ 1 (มกราคม 2484): 48-49. อ้างถึงใน พุฒิปงศ์ พุฒตาลศรี, “การเผยแพร่คริสต์ศาสนาในสมัยพระสังฆราชเรอเน มารี ยอแซฟ แปรรอส พ.ศ. 2452-2490,” หน้า 184-187.

¹⁹⁰ การเบียดเบียนและการหลั่งเลือดเป็นมรณสักขี, [ออนไลน์]. มุกดาหาร: ชุมชนคริสตชนวัดสองคอน, แหล่งที่มา: <http://www.songkhon.org/web/index.php/2012-04-25-02-19-17> [24 กุมภาพันธ์ 2557]

¹⁹¹ บาทหลวงโรแบร์ต โกสเต, ประวัติการเผยแพร่คริสต์ศาสนาในสยามและลาว, หน้า 664-667.

ต่อมา มุขนายกแปร์รอสได้แต่งตั้งให้บาทหลวงยออาคิม เทพวันท์ ประกอบกิจ ดำรงตำแหน่งอุปมุขนายกแห่งมิสซังกรุงเทพฯ เพื่อบริหารมิสซังแทนมุขนายก ตั้งแต่วันที่ 15 มกราคม พ.ศ. 2484 (ค.ศ. 1941)¹⁹² ส่วนธรรมทูตชาวฝรั่งเศสทุกองค์ได้เดินทางออกจาก ประเทศไทยในวันที่ 1 กุมภาพันธ์ปีนั้น¹⁹³ ขณะเดียวกัน มีชาวไทยกลุ่มหนึ่งตั้งชื่อว่าคณะเลือดไทย ออกไปบิณฑบาตต่อต้านรัฐฝรั่งเศสและศาสนาคริสต์¹⁹⁴ มีการปล้นและทำลายทรัพย์สินของโบสถ์คาทอลิก หลายแห่ง¹⁹⁵ รวมทั้งมีเหตุการณ์รุมทำร้ายร่างกายบาทหลวงกลางตลาดโดยไม่มีผู้ใดให้การช่วยเหลือ¹⁹⁶ นอกจากนี้ บาทหลวงชาวไทยจำนวน 5 องค์ยังถูกจับกุมในข้อหาเป็นแนวที่ 5 หรือกบฏภายนอกราชอาณาจักร โดยบาทหลวงฟรังซิสเซเวียร์ สงวน สุวรรณศรี และบาทหลวงมิแชล สัมจิ้น ศรีประยูร ถูกคุมขังเป็นเวลา 20 เดือน บาทหลวงเฮนรี สุนทร วิเศษรัตน์ และบาทหลวงเอ็ดเวิร์ด ถัง นาลาก ถูกคุมขังเป็นเวลา 5 ปี¹⁹⁷ ส่วนบาทหลวงนิโคลาส บุญเกิด กฤษบำรุง ถูกจับกุมในข้อหาเดียวกันขณะที่ท่านก่อสร้างตบถาวรวังวอน ต่อพระนางมารีย์พรหมจารี พระชนนีของพระเยซูคริสตเจ้า ที่โบสถ์นักบุญเทเรซา บ้านโนนแก้ว ตำบลตะโก อำเภอห้วยแถลง จังหวัดนครราชสีมา ในช่วงเย็นของวันที่ 11 มกราคม พ.ศ. 2484 (ค.ศ. 1941) และสัตบุรุษ ตอบรับว่าช่วยวังวอนเพื่อข้าพเจ้าทั้งหลายเถิด แต่มีสมาชิกคณะเลือดไทยคนหนึ่งได้ไปรายงานต่อนายอำเภอ และเจ้าหน้าที่ตำรวจกล่าวหาว่าท่านก่อสร้างออกชื่อใครต่อใครไม่ทราบ และให้คริสตชนร่วมกันตอบรับว่า ขอให้ฝรั่งเศสชนะไทยนี้เถิด โดยตลอดเวลาที่อยู่ในเรือนจำ ท่านได้สอนศาสนาให้แก่นักโทษทั้งที่เป็น คริสตชนและคนต่างศาสนา แต่การที่ถูกคุมขังอยู่ในห้องสกปรกและอากาศไม่ถ่ายเท ทำให้ท่านล้มป่วย เป็นวัณโรคและถูกนำตัวไปคุมขังร่วมกับผู้ป่วยวัณโรค จนกระทั่งถึงแก่กรรมเมื่อวันที่ 12 มกราคม พ.ศ. 2487 (ค.ศ. 1944) ในเรือนจำกลางบางขวาง ท่านได้รับการประกาศให้เป็นบุญราศีโดยสมเด็จพระสันตะปาปา ยอห์น ปอล ที่ 2 เมื่อวันที่ 5 มีนาคม พ.ศ. 2543 (ค.ศ. 2000)¹⁹⁸ ภายหลังได้รับเรื่องราวเรียนกรณีเหตุการณ์

¹⁹² บรรณาธิการ, “แต่งตั้งผู้แทน,” สารสาสน์, ปีที่ 25 ฉบับที่ 2 (กุมภาพันธ์ 2484): 48-49. อ้างถึงใน พุฒิปงศ์ พุฒตาลศรี. “การเผยแผ่คริสต์ศาสนาในสมัยพระสังฆราชเรอเน มารี ยอแซฟ แปร์รอส พ.ศ. 2452-2490,” หน้า 187-188. และ บาทหลวงโรแบร์ต โกลเต, ประวัติการเผยแผ่คริสต์ศาสนาในสยามและลาว, หน้า 658.

¹⁹³ บรรณาธิการ, “มิสซังกรุงเทพฯ,” สารสาสน์, ปีที่ 25 ฉบับที่ 2 (กุมภาพันธ์ 2484): 48-49. อ้างถึงใน พุฒิปงศ์ พุฒตาลศรี. “การเผยแผ่คริสต์ศาสนาในสมัยพระสังฆราชเรอเน มารี ยอแซฟ แปร์รอส พ.ศ. 2452-2490,” หน้า 188.

¹⁹⁴ หอจดหมายเหตุอัครสังฆมณฑลกรุงเทพฯ, บิณฑบาตคณะเลือดไทย สาขาพนัสนิคม ลงวันที่ 25 มกราคม พ.ศ. 2484. อ้างถึงใน พุฒิปงศ์ พุฒตาลศรี. “การเผยแผ่คริสต์ศาสนาในสมัยพระสังฆราชเรอเน มารี ยอแซฟ แปร์รอส พ.ศ. 2452-2490,” หน้า 191.

¹⁹⁵ หอจดหมายเหตุอัครสังฆมณฑลกรุงเทพฯ, จดหมายของพระสังฆราชเรอเน แปร์รอส ถึงเอกอัครราชทูตฝรั่งเศส ประจำประเทศญี่ปุ่น Monsieur Ch. Arsène-Henry ลงวันที่ 17 เมษายน ค.ศ. 1941. อ้างถึงใน พุฒิปงศ์ พุฒตาลศรี. “การเผยแผ่คริสต์ศาสนาในสมัยพระสังฆราชเรอเน มารี ยอแซฟ แปร์รอส พ.ศ. 2452-2490,” หน้า 193.

¹⁹⁶ หอจดหมายเหตุอัครสังฆมณฑลกรุงเทพฯ, สำเนาจดหมายของบาทหลวงกวาลูลา ถึงพลตำรวจตรีอดุล อดุลเดชจรัส ลงวันที่ 16 มีนาคม ค.ศ. 1941. อ้างถึงใน พุฒิปงศ์ พุฒตาลศรี. “การเผยแผ่คริสต์ศาสนาในสมัยพระสังฆราชเรอเน มารี ยอแซฟ แปร์รอส พ.ศ. 2452-2490,” หน้า 193.

¹⁹⁷ หอจดหมายเหตุอัครสังฆมณฑลกรุงเทพฯ, Comptere rendu de la Mission de Bangkok de 1940. อ้างถึงใน พุฒิปงศ์ พุฒตาลศรี. “การเผยแผ่คริสต์ศาสนาในสมัยพระสังฆราชเรอเน มารี ยอแซฟ แปร์รอส พ.ศ. 2452-2490,” หน้า 188-189. และ บาทหลวงโรแบร์ต โกลเต, ประวัติการเผยแผ่คริสต์ศาสนาในสยามและลาว, หน้า 658.

¹⁹⁸ บุญราศีนิโคลาส บุญเกิด กฤษบำรุง พระสงฆ์และมรณสักขี, [ออนไลน์]. กรุงเทพฯ: คณะกรรมการคาทอลิก เพื่อพระสงฆ์, แหล่งที่มา: <http://thaipriest.cbct.net/nicolasb/nicolasb.html> [24 กุมภาพันธ์ 2557]

ความไม่สงบในพื้นที่ต่าง ๆ อธิบติกรมตำรวจจึงได้ออกประกาศลงวันที่ 1 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2484 (ค.ศ. 1941) ระวังการเดินขบวนทางการเมือง ระวังการใช้วาจา การตีพิมพ์ หรือขีดเขียนเป็นลายลักษณ์อักษรหรือภาพที่กระทบกระเทือนระหว่างบุคคล หมู่คณะ และระหว่างประเทศ รวมทั้งระวังการเสียดสี ชูเชื้อน หรือบังคับในเรื่องศาสนา¹⁹⁹ ประกอบกับเมื่อมหาจักรวรรดิญี่ปุ่น (Empire of Great Japan) เจรจาไกล่เกลี่ยกรณีพิพาทระหว่างไทยกับฝรั่งเศสเป็นผลสำเร็จในวันที่ 9 พฤษภาคมปีเดียวกัน ทำให้ฝ่ายไทยได้รับดินแดนฝั่งซ้ายของแม่น้ำโขงคืนจากรัฐฝรั่งเศส²⁰⁰ อธิบติกรมตำรวจจึงมีคำสั่งลงวันที่ 28 กรกฎาคมปีเดียวกัน อนุญาตให้ชาวฝรั่งเศสเดินทางเข้ามายังราชอาณาจักรไทยได้²⁰¹

เมื่อเห็นว่าพระศาสนจักรคาทอลิกในประเทศไทยมีความเจริญรุ่งเรืองและสามารถเจริญก้าวหน้าต่อไปได้ สมเด็จพระสันตะปาปาเปาโล ที่ 6 (Pope Paul VI) จึงทรงสถาปนาพระฐานานุกรมพระศาสนจักรคาทอลิกในประเทศไทยให้มีฐานะและศักดิ์ศรีเทียบเท่าพระศาสนจักรท้องถิ่นในประเทศต่าง ๆ เมื่อวันที่ 18 ธันวาคม พ.ศ. 2508 (ค.ศ. 1965) โดยแบ่งเขตการปกครองออกเป็น 2 แขวงใหญ่ (Ecclesiastical Provinces) ได้แก่ แขวงการปกครองพระศาสนจักรคาทอลิกแห่งกรุงเทพฯ ประกอบด้วยอัครมุขมณฑลกรุงเทพฯ มุขมณฑลราชบุรี มุขมณฑลจันทบุรี และมุขมณฑลเชียงใหม่ และแขวงการปกครองพระศาสนจักรคาทอลิกแห่งท่าแร่-หนองแสง ประกอบด้วยอัครมุขมณฑลท่าแร่-หนองแสง มุขมณฑลอุบลราชธานี มุขมณฑลนครราชสีมา และมุขมณฑลอุดรธานี จากนั้น มีการสถาปนามุขมณฑลนครสวรรค์แยกออกจากอัครมุขมณฑลกรุงเทพฯ เมื่อวันที่ 25 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2510 (ค.ศ. 1967) และมุขมณฑลสุราษฎร์ธานีแยกออกจากมุขมณฑลราชบุรีเมื่อวันที่ 12 กรกฎาคม พ.ศ. 2512 (ค.ศ. 1969) โดยให้อยู่ภายใต้แขวงการปกครองพระศาสนจักรคาทอลิกแห่งกรุงเทพฯ²⁰² มีอัครมุขนายกยอแซฟ ยวง นิตโย ดำรงตำแหน่งประมุขแห่งอัครมุขมณฑลกรุงเทพฯ องค์แรก และเนื่องจากประมวลกฎหมายพระศาสนจักรคาทอลิก (Canon Law) บรรพ 2 ภาค 2 ลักษณะ 2 หมวด 4 กำหนดให้มีสภามุขนายก (The conference of bishops) ทำหน้าที่อภิบาลคริสตชนคาทอลิกในอาณาเขตของตน โดยสมาชิกประกอบด้วยอัครมุขนายกและมุขนายกผู้เป็นประมุขแห่งอัครมุขมณฑลและมุขมณฑลต่าง ๆ ในประเทศเดียวกัน²⁰³ มุขนายกในประเทศไทยจึงร่วมกันจัดตั้งสภาพระสังฆราชคาทอลิกแห่งประเทศไทย (The Catholic Bishops' Conference of Thailand) ขึ้นโดยได้รับอนุมัติจากสันตะสำนักในปี พ.ศ. 2508

¹⁹⁹ พลตำรวจตรีอดุล อดุลเดชจรัส, “ประกาศกรมตำรวจเรื่องการปฏิบัติของประชาชนในบางกรณี,” *ประมวลวัน*, (4 กุมภาพันธ์ 2484): 22. อ้างถึงใน พุฒิปังค์ พุฒิตาลศรี. “การเผยแผ่คริสต์ศาสนาในสมัยพระสังฆราชเรอเน มารี ยอแซฟ แปร์รอส พ.ศ. 2452-2490,” หน้า 194.

²⁰⁰ วิจิตวงศ์ ณ ป้อมเพชร์, *สงครามทวงคืนดินแดน*, หน้า 189-193.

²⁰¹ หอจดหมายเหตุอัครสังฆมณฑลกรุงเทพฯ, คำสั่งยกเลิกให้จัดการแก่คนเชื้อชาติฝรั่งเศสในบางกรณีของพลตำรวจตรีอดุล อดุลเดชจรัส ลงวันที่ 28 กรกฎาคม พ.ศ. 2484. อ้างถึงใน พุฒิปังค์ พุฒิตาลศรี. “การเผยแผ่คริสต์ศาสนาในสมัยพระสังฆราชเรอเน มารี ยอแซฟ แปร์รอส พ.ศ. 2452-2490,” หน้า 195.

²⁰² วิทยาลัยแสงธรรม, *ประวัติพระศาสนจักรคาทอลิกไทย*, หน้า 311-312.

²⁰³ *ประมวลกฎหมายพระศาสนจักร บรรพ 2 ประชากรของพระเจ้า*, [ออนไลน์]. กรุงเทพฯ: อัครสังฆมณฑลกรุงเทพฯ, แหล่งที่มา: <http://www.catholic.or.th/archive/laws/lawch12/lawch028.html> [24 กุมภาพันธ์ 2557]

(ค.ศ. 1965) โดยมีมุขนายกเกลาดิอุส ฟีลิป บาเยต์ (Claudius-Philippe Bayet) มุขนายกแห่งมุขมณฑลอุบลราชธานีในขณะนั้นเป็นประธานองค์แรก²⁰⁴ ภายหลังกกรมการศาสนาให้เปลี่ยนชื่อเป็นสภาประมุขบาทหลวงโรมันคาทอลิกแห่งประเทศไทยแล้วรับรองเป็นองค์กรพิเศษทางศาสนาเมื่อวันที่ 9 กันยายน พ.ศ. 2512 (ค.ศ. 1969)²⁰⁵ ต่อมา ในวันที่ 2 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2526 (ค.ศ. 1983) สมเด็จพระสันตะปาปายอห์น ปอล ที่ 2 ได้สถาปนาอัครมุขนายกไมเกิ้ล มีชัย กิจบุญชู ประมุขแห่งอัครมุขมณฑลกรุงเทพฯ ในขณะนั้นให้ดำรงสมณศักดิ์พระคาร์ดินัล นับเป็นพระคาร์ดินัลชาวไทยองค์แรก²⁰⁶ ซึ่งคณะพระคาร์ดินัลมีหน้าที่ให้คำปรึกษาแนะนำแก่สมเด็จพระสันตะปาปาในการปกครองพระศาสนจักรคาทอลิก รวมทั้งทำหน้าที่บริหารกิจการของพระศาสนจักรสากลในระหว่างที่ตำแหน่งสมเด็จพระสันตะปาปาว่างลง (Sede Vacante) โดยพระคาร์ดินัลที่มีอายุไม่เกิน 80 ปี มีสิทธิเข้าร่วมการลงคะแนนลับเพื่อเลือกตั้งสมเด็จพระสันตะปาปา (Conclave) และมีสิทธิได้รับเลือกให้ดำรงตำแหน่งสมเด็จพระสันตะปาปาพระองค์ใหม่ได้เช่นกัน²⁰⁷

นอกจากนี้ พระมหากษัตริย์ไทยกับสันตะสำนักยังมีความสัมพันธ์อันแน่นแฟ้นมาอย่างยาวนานตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยาจนถึงกรุงรัตนโกสินทร์ โดยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้เสด็จพระราชดำเนินเยือนกรุงวาติกันหรือปัจจุบันคือนครรัฐวาติกันเมื่อวันที่ 4 มิถุนายน พ.ศ. 2440 (ค.ศ. 1897) เพื่อเข้าเฝ้าสมเด็จพระสันตะปาปาเลโอ ที่ 13 (Pope Leo XIII) นับเป็นพระมหากษัตริย์ไทยพระองค์แรกที่เสด็จพระราชดำเนินเยือนกรุงวาติกันและเข้าเฝ้าประมุขสูงสุดของพระศาสนจักรคาทอลิก ต่อมา เมื่อวันที่ 21 มีนาคม พ.ศ. 2477 (ค.ศ. 1934) พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 7 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ เสด็จพระราชดำเนินเยือนนครรัฐวาติกันพร้อมด้วยสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณี พระบรมราชินีนาถ เพื่อเข้าเฝ้าสมเด็จพระสันตะปาปาปิโอ ที่ 11 (Pope Pius XI) โดยทั้งสองพระองค์ยังได้เสด็จเข้าร่วมในพิธีสถาปนาบาทหลวงยอห์น บอสโก (John Bosco) ผู้ก่อตั้งคณะซาเลเซียนเป็นนักบุญ (Canonization) เมื่อวันที่ 1 เมษายน พ.ศ. 2477 (ค.ศ. 1934) และเสด็จพระราชดำเนินเยี่ยมคณะบาทหลวงซาเลเซียนที่กรุงโรมเป็นกรณีพิเศษอีกด้วย จากนั้นเมื่อวันที่ 1 ตุลาคม พ.ศ. 2503 (ค.ศ. 1960) พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช รัชกาลที่ 9 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ เสด็จพระราชดำเนินเยือนนครรัฐวาติกันพร้อมด้วยสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ เพื่อเข้าเฝ้าสมเด็จพระสันตะปาปายอห์น ที่ 23 (Pope John XXIII) ซึ่งปัจจุบันได้รับการสถาปนาเป็นนักบุญยอห์น ที่ 23 แล้ว และเหตุการณ์อันนำความปลาบปลื้มใจมาอย่างคริสตชนไทย

²⁰⁴ Bishops' Conference of Thailand : Conference of Bishops, [Online]. Toronto: GCatholic.org, Available from: <http://www.gcatholic.org/dioceses/conference/100.htm> [24 February 2014]

²⁰⁵ สภาประมุขบาทหลวงโรมันคาทอลิกแห่งประเทศไทย, องค์เอกอัครศาสนูปถัมภก (กรุงเทพฯ, 2550), หน้า 30.

²⁰⁶ บาทหลวงสุรชัย ชุ่มศรีพันธุ์, ประวัติศาสตร์พระศาสนจักรคาทอลิกไทย [ออนไลน์]. กรุงเทพฯ: หอจดหมายเหตุ อัครสังฆมณฑลกรุงเทพฯ, แหล่งที่มา: http://haab.catholic.or.th/churchbkk/25_thai-vatiku/chives-catholic/chives-catholic.html [24 กุมภาพันธ์ 2557]

²⁰⁷ บาทหลวงทักษ์ไนย์ คมกฤส, สถาบันพระคาร์ดินัล [ออนไลน์]. กรุงเทพฯ: หอจดหมายเหตุ อัครสังฆมณฑลกรุงเทพฯ, แหล่งที่มา: <http://haab.catholic.or.th/Pope/institute.html> [24 กุมภาพันธ์ 2557]

ได้แก่ การเสด็จเยือนประเทศไทยอย่างเป็นทางการของสมเด็จพระสันตะปาปาโยฮัน ปอล ที่ 2 ระหว่างวันที่ 10 – 11 พฤษภาคม พ.ศ. 2527 (ค.ศ. 1984) ซึ่งปัจจุบันได้รับการสถาปนาเป็นนักบุญโยฮัน ปอล ที่ 2 แล้วเช่นกัน โดยทรงเข้าเฝ้าพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชและพระบรมวงศานุวงศ์ ณ พระที่นั่งจักรีมหาปราสาทในพระบรมมหาราชวัง เสด็จเยี่ยมสมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก ณ วัดราชบพิธสถิตมหาสีมาราม ประกอบพิธีมหาบูชาขอบพระคุณสำหรับคริสตชนไทย ณ สนามศุภชลาศัย สนามกีฬาแห่งชาติ เสด็จเยี่ยมศูนย์อพยพผู้ลี้ภัยชาวอินโดจีน อำเภอน้ำสนิม จังหวัดชลบุรี ประกอบพิธีมหาบูชาขอบพระคุณและเป็นประธานในพิธีบวชบาทหลวงชาวไทยจำนวน 23 องค์ ณ สามเณรลัยนักบุญอแซฟ อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม ตลอดจนเสด็จไปร่วมงานสโมสรรสนิบาตที่รัฐบาลโดยพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ นายกรัฐมนตรี จัดขึ้นเพื่อถวายพระเกียรติ ณ ตึกสันติไมตรี ทำเนียบรัฐบาลอีกด้วย สำหรับความสัมพันธ์ระดับคณะรัฐบาลไทยกับสันตะสำนักนั้น จอมพล ป. พิบูลสงคราม ขณะดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีได้เดินทางเยือนนครรัฐวาติกันและได้เข้าเฝ้าสมเด็จพระสันตะปาปาปิโอ ที่ 12 (Pope Pius XII) เมื่อวันที่ 1 มิถุนายน พ.ศ. 2498 (ค.ศ. 1955) ก่อนจะมีการสถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตอย่างเป็นทางการระหว่างราชอาณาจักรไทยกับสันตะสำนักเมื่อวันที่ 28 เมษายน พ.ศ. 2512 (ค.ศ. 1969)²⁰⁸ ซึ่งต่อมานางสาวยิ่งลักษณ์ ชินวัตร ขณะดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีก็ได้เข้าเฝ้าสมเด็จพระสันตะปาปาฟรังซิส เมื่อวันที่ 12 กันยายน พ.ศ. 2556 (ค.ศ. 2013)²⁰⁹ เหตุการณ์เหล่านี้ล้วนตอกย้ำถึงสัมพันธ์ไมตรีระหว่างพระศาสนจักรคาทอลิกกับพระราชวงศ์และผู้บริหารประเทศของไทยที่มีมาอย่างช้านานตั้งแต่อดีตจวบจนปัจจุบันและจะยังคงอยู่ต่อไปตราบนานเท่านาน

2.6.2.2 การเผยแผ่ศาสนาคริสต์ นิกายโปรเตสแตนต์ ในประเทศไทย

การเผยแผ่ศาสนาคริสต์ นิกายโปรเตสแตนต์ ในประเทศไทย เริ่มขึ้นเมื่อนายแพทย์คาร์ล ฟรีดริช ออกัส กุตสลาฟฟ์ (Karl Friedrich August Gützlaff) ธรรมทูตชาวเยอรมัน จากคณะธรรมทูตแห่งเนเธอร์แลนด์ (Netherland Missionary Society) และศาสนาจารย์จาคอบ ทอมลิน (Jacob Tomlin) ธรรมทูตชาวอังกฤษจากคณะธรรมทูตแห่งลอนดอน (London Missionary Society) ได้เดินทางจากเกาะสิงคโปร์มาถึงกรุงเทพฯ ในวันที่ 23 สิงหาคม พ.ศ. 2371 (ค.ศ. 1828) ซึ่งตรงกับรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 3 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ โดยระยะแรกทั้งสองท่านได้เผยแผ่ศาสนาแก่บรรดาชาวจีนที่อาศัยอยู่ในกรุงเทพฯ แต่ก็ไม่ประสบความสำเร็จเท่าที่ควร มีนายบุญดีเพียงคนเดียวเท่านั้นที่เข้ารับความเชื่อ ต่อมา นายแพทย์เดวิด อาบีล (David Abeel) ธรรมทูตชาวอเมริกัน

²⁰⁸ บาทหลวงสุรชัย ชุ่มศรีพันธุ์, 25 ปี ความสัมพันธ์ทางการทูตระหว่างประเทศไทยและนครรัฐวาติกัน [ออนไลน์]. กรุงเทพฯ: หอจดหมายเหตุ อัครสังฆมณฑลกรุงเทพฯ, แหล่งที่มา: http://haab.catholic.or.th/churchbkk/25_thai-vatiku/thai-vatikun/thai-vatikun.html [24 กุมภาพันธ์ 2557]

²⁰⁹ โป๊ปฟรังซิสย้ำ "ยิ่งลักษณ์" ถึงความสำคัญของงานศาสนสัมพันธ์, [ออนไลน์]. กรุงเทพฯ: Pope Report, แหล่งที่มา: http://www.popereport.com/2013/09/blog-post_12.html [24 กุมภาพันธ์ 2557]

คนแรกได้เดินทางเข้ามาถึงกรุงเทพฯ เมื่อวันที่ 30 มิถุนายน พ.ศ. 2374 (ค.ศ. 1831)²¹⁰ เห็นว่าควรจัดตั้งศูนย์กลางเผยแผ่ศาสนาคริสต์ นิกายโปรเตสแตนต์ ในราชอาณาจักรสยาม จึงได้ส่งจดหมายไปยังคณะกรรมการสมาคมต่าง ๆ ในสหรัฐอเมริกาให้จัดส่งธรรมทูตเข้ามาเผยแผ่ศาสนาในราชอาณาจักรสยาม โดยคณะกรรมการอเมริกันเพื่องานธรรมทูตต่างประเทศ (American Board of Commissioners for Foreign Missions (ABCFM)) คณะอเมริกันแบปติสต์ (American Baptist Board) และคณะอเมริกันเพรสไบทีเรียน (American Presbyterian Mission) ต่างก็ได้ตอบสนองข้อเรียกร้องดังกล่าวด้วยการส่งธรรมทูตเข้ามาเผยแผ่ศาสนาในราชอาณาจักรสยามอย่างต่อเนื่อง ซึ่งมีศาสนาจารย์ที่มีชื่อเสียงในสมัยนั้นหลายท่าน อาทิ ศาสนาจารย์จอห์น เทเลอร์ โจนส์ (John Taylor Jones) ธรรมทูตชาวอเมริกันคนแรกที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับงานราชการและเป็นผู้แต่งตำราทางภูมิศาสตร์และดาราศาสตร์ออกเผยแผร์ในราชอาณาจักรสยามเป็นครั้งแรก และนายแพทย์แดน บีช บรัดเลย์ (Dan Beach Bradley) หรือ หมอบรัดเลย์ ธรรมทูตชาวอเมริกันสังกัดคณะกรรมการอเมริกันเพื่องานธรรมทูตต่างประเทศ ที่เดินทางมาพร้อมกับศาสนาจารย์วิลเลียม ดีน (William Dean) จากเมืองบอสตัน (Boston) สหรัฐอเมริกาถึงกรุงเทพฯ เมื่อปี พ.ศ. 2378 (ค.ศ. 1835) นายแพทย์บรัดเลย์ได้ชื่อว่าเป็นผู้นำวิธีป้องกันและรักษาไข้ทรพิษด้วยวิธีการปลูกฝี²¹¹ ทำการผ่าตัดแผนปัจจุบันในราชอาณาจักรสยามเป็นครั้งแรก²¹² และก่อตั้งโรงพิมพ์ซึ่งตีพิมพ์หนังสือหลายเล่ม รวมทั้งหนังสือพิมพ์ฉบับแรกของไทยชื่อว่าหนังสือจดหมายเหตุหรือบางกอกเรคคอร์ดเดอร์ (The Bangkok Recorder) ด้วย²¹³ นอกจากนี้ ยังมีธรรมทูตชาวอเมริกันสังกัดคณะอเมริกันเพรสไบทีเรียนที่มีชื่อเสียงอีกสองท่าน ซึ่งเดินทางจากนครนิวยอร์ก (New York City) สหรัฐอเมริกาถึงกรุงเทพฯ เมื่อวันที่ 22 มีนาคม พ.ศ. 2390 (ค.ศ. 1847) ได้แก่ นายแพทย์แซมมวล เรโนลด์ เฮ้าส์ (Samuel Reynolds House) หรือหมอเฮ้าส์ ผู้นำวิชาการแพทย์และวิทยาศาสตร์สมัยใหม่เข้ามาเผยแผร์ในราชอาณาจักรสยาม ศาสนาจารย์สตีเฟน แมตตูน (Stephen Mattoon) ซึ่งได้รับตำแหน่งกงสุลสหรัฐอเมริกาประจำราชอาณาจักรสยามคนแรก และศาสนาจารย์เจสซี่ แคสเวล (Jesse Caswell) ผู้ถวายเป็นวิทยากรสอนวิชาภาษาอังกฤษและวิทยาศาสตร์แก่พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเมื่อครั้งยังทรงผนวชอยู่ที่วัดบวรนิเวศวิหาร²¹⁴

²¹⁰ สมภาพ สุริยพงศ์. "บทบาทมิชชันนารีอเมริกันในสมัยรัตนโกสินทร์ (พ.ศ. 2374-2453) : ผลกระทบที่มีต่อการเปลี่ยนแปลงของสังคมไทย," (วิทยานิพนธ์ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยนเรศวร, 2547), หน้า 5-6. และ ยุทธศักดิ์ ตั้งสุขสันต์, "ตั้งมิชชันนารีกับการแพทย์ในไทย," ใน 50 ปี โรงพยาบาลกรุงเทพคริสเตียน, ศพาวุฒ โลกพัฒนา, บรรณาธิการ. (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์อุดมศึกษา, 2542), หน้า 38-59. อ้างถึงใน สมรัตน์ จารุลักษณะนันท์ และเทวารักษ์ วีระวัฒนกานนท์, "ประวัติการสร้างโรงพยาบาลในสมัยรัตนโกสินทร์," วิทยุณัฐสาร, ปีที่ 37 ฉบับที่ 3 (กรกฎาคม-กันยายน 2554): 129.

²¹¹ สมภาพ สุริยพงศ์. "บทบาทมิชชันนารีอเมริกันในสมัยรัตนโกสินทร์ (พ.ศ. 2374-2453) : ผลกระทบที่มีต่อการเปลี่ยนแปลงของสังคมไทย," หน้า 6-7.

²¹² สมรัตน์ จารุลักษณะนันท์ และเทวารักษ์ วีระวัฒนกานนท์, "เรื่องเล่าจากปก: แดนบีช บรัดเลย์ ศัลยแพทย์ผู้ทำการผ่าตัดแผนปัจจุบันครั้งแรกในสยาม," วิทยุณัฐสาร, ปีที่ 36 ฉบับที่ 4 (ตุลาคม-ธันวาคม 2553): 224.

²¹³ สุพรรณณี กาญจนรัชชิตี. "บทบาทของมิชชันนารีในประเทศไทยตั้งแต่รัชกาลที่ 3 ถึงรัชกาลที่ 5 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์," (วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต ภาควิชาประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2507), หน้า 30.

²¹⁴ สมภาพ สุริยพงศ์. "บทบาทมิชชันนารีอเมริกันในสมัยรัตนโกสินทร์ (พ.ศ. 2374-2453) : ผลกระทบที่มีต่อการเปลี่ยนแปลงของสังคมไทย," หน้า 9-11.

เมื่อคณะธรรมทูตชาวอเมริกันเริ่มคุ้นเคยกับสภาพแวดล้อมในกรุงเทพฯ และได้รับพระมหากรุณาธิคุณจากพระมหากษัตริย์ไทยแล้ว ก็เริ่มสำรวจและขยายการดำเนินงานเผยแผ่ศาสนาคริสต์ นิกายโปรเตสแตนต์ ออกไปยังต่างจังหวัดตั้งตั้งแต่ปี พ.ศ. 2391 (ค.ศ. 1848) จนกระทั่งสามารถจัดตั้งสถานีเผยแผ่ศาสนานอกเมืองหลวงเป็นแห่งแรกที่เมืองเพชรบุรีในปี พ.ศ. 2404 (ค.ศ. 1861) โดยพระเพ็ชรพิไลยศรีสวัสดิ์ ปลัดเมืองเพชรบุรีในขณะนั้น ซึ่งต่อมาได้รับการเลื่อนบรรดาศักดิ์เป็นเจ้าพระยาภาณุวงศ์มหาโกษาธิบดี เสนาบดีกรมท่า ได้มอบที่ดินแก่ธรรมทูตชาวอเมริกัน โดยให้ธรรมทูตสอนภาษาอังกฤษแก่บุตรธิดาของท่านเป็นการตอบแทน และจัดตั้งสถานีเผยแผ่ศาสนาที่เมืองเชียงใหม่ในปี พ.ศ. 2410 (ค.ศ. 1867) รวมทั้งอีกหลายแห่งในระหว่างปี พ.ศ. 2428 – 2453 (ค.ศ. 1885 – 1910)²¹⁵ แม้ว่าจะไม่ประสบผลสำเร็จในการโน้มน้าวชาวไทยให้เปลี่ยนมานับถือศาสนาคริสต์ นิกายโปรเตสแตนต์มากนัก แต่บรรดาศาสนาจารย์ธรรมทูตก็ได้ทยอยและได้ขยายการดำเนินงานออกไปยังภูมิภาคต่าง ๆ ของประเทศ ภายใต้การนำของศาสนาจารย์ดาเนียล แมคกิลวารี (Daniel McGilvary) ซึ่งได้รับยกย่องจากคริสตชนโปรเตสแตนต์ชาวไทยในฐานะผู้บุกเบิกงานวางรากฐานนิกายโปรเตสแตนต์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในพื้นที่ภาคเหนือร่วมกับศาสนาจารย์อีกหลายท่าน อาทิ ศาสนาจารย์สติเฟิน ยอร์ช แมคฟาร์แลนด์ (Stephen George McFarland) และศาสนาจารย์จอห์น เอ. เอकिन (John A. Eakin)²¹⁶

2.6.3 พัฒนาการของบทบัญญัติแห่งกฎหมายเกี่ยวกับบทบาทและอำนาจหน้าที่ขององค์กรศาสนาคริสต์ในประเทศไทย

ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันมีการประกาศใช้บังคับกฎหมายเกี่ยวกับบทบาทและอำนาจหน้าที่ขององค์กรศาสนาคริสต์ในประเทศไทยเฉพาะนิกายโรมันคาทอลิก อีกทั้งยังเป็นเพียงการบัญญัติรับรองสถานะทางกฎหมายให้แก่มิสซังโรมันคาทอลิกกรุงเทพฯ และมิสซังโรมันคาทอลิกท่าแร่-หนองแสง หรือปัจจุบันคืออัครมุขมณฑลกรุงเทพฯ และอัครมุขมณฑลท่าแร่-หนองแสง หลักเกณฑ์การถือกรรมสิทธิ์ที่ดินของมิสซังทั้งสองแห่งดังกล่าว และหลักเกณฑ์การจัดสร้างโบสถ์และสถานที่สอนศาสนาต่าง ๆ ของนิกายโรมันคาทอลิกเท่านั้น โดยกฎหมายดังกล่าวยังมีผลใช้บังคับอยู่จนถึงปัจจุบันรวมทั้งสิ้น 5 ฉบับ ได้แก่ พระราชบัญญัติว่าด้วยลักษณะฐานะของวัดบาทหลวงโรมันคาทอลิกในกรุงสยาม ตามกฎหมาย ลงวันที่ 27 สิงหาคม ร.ศ. 128 พระราชบัญญัติแก้ความในมาตรา 19 แห่งพระราชบัญญัติว่าด้วยลักษณะฐานะของวัดบาทหลวงโรมันคาทอลิกในกรุงสยาม ลงวันที่ 27 สิงหาคม (ร.ศ. 128) พ.ศ. 2452 พระราชบัญญัติว่าด้วยที่พระราชทานพระบรมราชานุญาตแก่โรมันคาทอลิกมิสซังในกรุงสยาม ลงวันที่ 1 กรกฎาคม พ.ศ. 2457 พระราชบัญญัติเพิ่มเติมพระราชบัญญัติลงวันที่ 27 สิงหาคม ร.ศ. 128

²¹⁵ เรื่องเดียวกัน, หน้า 9-10. และ George Bradley McFarland, *Historical Sketch of Protestant Missions in Siam, 1828-1928*, pp. 67-68, 92.

²¹⁶ สมภาพร สุริยพงศ์. "บทบาทมิชชันนารีอเมริกันในสมัยรัตนโกสินทร์ (พ.ศ. 2374-2453) : ผลกระทบที่มีต่อการเปลี่ยนแปลงของสังคมไทย," หน้า 12.

(พ.ศ. 2452) ว่าด้วยลักษณะฐานะของวัดบาทหลวงโรมันคาทอลิกในกรุงสยามตามกฎหมาย และพระราชกฤษฎีกาให้ใช้พระราชบัญญัติว่าด้วยลักษณะฐานะของวัดบาทหลวงโรมันคาทอลิกในกรุงสยาม ลงวันที่ 27 สิงหาคม พุทธศักราช 2452 แก่วิการิโอโต อาปอสตอลิโก แห่งหนองแสง ดังรายละเอียดต่อไปนี้

(1) พระราชบัญญัติว่าด้วยลักษณะฐานะของวัดบาทหลวงโรมันคาทอลิก
ในกรุงสยามตามกฎหมาย ลงวันที่ 27 สิงหาคม ร.ศ. 128 สืบเนื่องมาจากในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 4 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ ซึ่งมุนายกปลัดเลอกัวซ์ดำรงตำแหน่งประมุขมิสซังสยามอยู่ในขณะนั้น มีการจัดทำหนังสือสัญญาทางพระราชไมตรีระหว่างกรุงสยามกับกรุงฝรั่งเศส หรือสนธิสัญญามงติญี (Montigny Treaty) เมื่อวันที่ 15 สิงหาคม พ.ศ. 2399 (ค.ศ. 1856) โดยข้อ 3 เป็นการรับรองสิทธิในการเผยแผ่ศาสนาในราชอาณาจักรสยามไว้ว่า รัฐบาลสยามจะไม่เบียดเบียนหรือห้ามการนับถือศาสนาของชาวฝรั่งเศสซึ่งเดินทางเข้ามาท่องเที่ยวหรืออาศัยอยู่ในราชอาณาจักรสยาม และให้บาทหลวงชาวฝรั่งเศสมีเสรีภาพในการเผยแผ่ศาสนาในราชอาณาจักรสยามได้ แต่หากประสงค์จะสร้างโบสถ์ขึ้นก็ให้เสนาบดีฝ่ายสยามตกลงกับกงสุลฝ่ายฝรั่งเศสจึงจะดำเนินการได้ รวมทั้งมีสิทธิสร้างอาคารโรงเรียน โรงเรียน หรือโรงพยาบาล แต่ต้องดำเนินการตามที่กฎหมายไทยบัญญัติไว้²¹⁷ อย่างไรก็ตาม สนธิสัญญาข้างต้นมิได้ระบุถึงหลักเกณฑ์การถือกรรมสิทธิ์ที่ดินซึ่งเป็นที่ตั้งของโบสถ์หรือโรงเรียนของมิสซัง การเข้าไปครอบครองที่ดินเพื่อจัดสร้างโบสถ์หรือชุมชนคริสตชนในพื้นที่ต่าง ๆ จึงไม่มีเอกสารหลักฐานตามกฎหมายไทยแต่อย่างใด ทำให้มิสซังต้องดำเนินคดีกับบุคคลที่มาครอบครองและสร้างบ้านเรือนบนที่ดินดังกล่าวในภายหลัง²¹⁸ เมื่อมุนายกเวย์ดำรงตำแหน่งประมุขมิสซังสยาม สืบต่อมาจึงพยายามเรียกร้องให้รัฐบาลสยามรับรองสิทธิในการถือกรรมสิทธิ์ที่ดินของมิสซังสยามให้ถูกต้องตามกฎหมายไทย โดยเสนอเรื่องต่อเจ้าพระยาอภัยราชาสยามานุกุลกิจ ข้าราชการชาวเบลเยียม ในวันที่ 27 มกราคม พ.ศ. 2443 (ค.ศ. 1900) แต่ไม่มีความคืบหน้าใด ๆ ท่านจึงเสนอเรื่องดังกล่าวต่อพระเจ้าน้อยยาเธอ กรมหลวงดำรงราชานุภาพ พระยศในขณะนั้น ซึ่งดำรงตำแหน่งเสนาบดีกระทรวงมหาดไทย เมื่อวันที่ 30 มกราคม พ.ศ. 2445 (ค.ศ. 1902) ขอให้รับรองโบสถ์คาทอลิกทุกแห่งและที่ดินทุกแปลงที่มีมิสซังครอบครองอยู่ในเวลานั้นและที่จะครอบครองเพิ่มเติมด้วย รวมทั้งขอให้เจ้าหน้าที่ของรัฐออกหนังสือสัญญาซื้อขายที่ดินเพื่อใช้ก่อสร้างอาคารที่พัก สถานเลี้ยงเด็กกำพร้า และโรงสวด ให้แก่บรรดาธรรมทูตในนามของประมุขมิสซังซึ่งยอมรับว่าเป็นนิติบุคคล และมีสิทธิซื้อขายที่ดินที่มีได้สังกัดโบสถ์แห่งใดตลอดจนให้โบสถ์คาทอลิกแต่ละแห่งอาจถือกรรมสิทธิ์ที่ดินเป็นจำนวน 3,000 ไร่ได้ด้วย²¹⁹

²¹⁷ พุฒิพงศ์ พุฒตาลศรี. "การเผยแผ่คริสต์ศาสนาในสมัยพระสังฆราชเรอเน มารี ยอแซฟ แปร์รอส พ.ศ. 2452-2490," หน้า 54-55.

²¹⁸ รายงานประจำปีของมิสซังสยามและมิสซังกรุงเทพฯ ถึงศูนย์มิสซังต่างประเทศแห่งกรุงปารีส ตั้งแต่ ค.ศ. 1873-1982 เล่ม 2, แปลโดย บาทหลวงวิกตอร์ ลารเก, หน้า 138. อ้างถึงใน พุฒิพงศ์ พุฒตาลศรี. "การเผยแผ่คริสต์ศาสนาในสมัยพระสังฆราชเรอเน มารี ยอแซฟ แปร์รอส พ.ศ. 2452-2490," หน้า 173.

²¹⁹ บาทหลวงโรแบร์ต โกสเต, ประวัติการเผยแผ่คริสต์ศาสนาในสยามและลาว, หน้า 540-541.

กรมหลวงดำรงราชานุภาพทรงรับเรื่องไว้และเสนอเจ้าพระยาเทเวศร์วงศ์วิวัฒน์ เสนาบดีกระทรวงเกษตราธิการพิจารณา ซึ่งเจ้าพระยาเทเวศร์วงศ์วิวัฒน์ได้ทำหนังสือกราบบังคับทูล พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เพื่อขอพระราชทานพระบรมราชวินิจฉัย²²⁰ ต่อมา ทรงพระราชทาน กระแสพระราชดำริว่าสมควรปรึกษากับเสนาบดีกระทรวงยุติธรรมและเสนาบดีกระทรวงการต่างประเทศ เพื่อไต่ตรองอย่างถี่ถ้วนก่อน แล้วจึงนำมาปรึกษากันในที่ประชุมเสนาบดีอีกครั้ง²²¹ จากนั้น ในปี พ.ศ. 2448 (ค.ศ. 1905) นายจอร์จ ปาดู (Georges Padoux) ที่ปรึกษากฎหมายของกระทรวงยุติธรรมได้ร่างกฎหมาย รับรองให้มีสิทธิถือกรรมสิทธิ์ที่ดินได้ แต่มีข้อยกเว้นและบรรดาธรรมทูตเห็นว่ามิชอบด้วยเหตุอันเป็นการ จำกัดเสรีภาพในการเผยแผ่ศาสนา เนื่องจากต้องขอพระบรมราชานุญาตทุกครั้งก่อนจัดสร้างโบสถ์แห่งใหม่ และเมื่อได้แก้ไขเพิ่มเติมบทบัญญัติจนเป็นที่พอใจแก่บรรดาธรรมทูตแล้ว พระเจ้าอยู่หัวก็ไม่ทรงเห็นชอบด้วย²²² ต่อมา ในวันที่ 8 สิงหาคม พ.ศ. 2452 (ค.ศ. 1909) พระเจ้าน้องยาเธอ กรมหลวงเทวะวงศ์วโรปการ พระยศ ในขณะนั้น ซึ่งดำรงตำแหน่งเสนาบดีกระทรวงการต่างประเทศได้ทูลเกล้าทูลกระหม่อมถวายร่างกฎหมาย ว่าด้วยลักษณะฐานะของวัดบาทหลวงโรมันคาทอลิกเพื่อขอพระราชทานพระบรมราชวินิจฉัย แต่พระเจ้าอยู่หัว ก็ทรงรับสั่งให้เสนาบดีกระทรวงที่เกี่ยวข้องร่วมกันพิจารณาแก้ไขเพิ่มเติมบทบัญญัติอีกครั้ง²²³ จนกระทั่ง ทรงมีพระบรมราชโองการให้ประกาศใช้บังคับพระราชบัญญัติว่าด้วยลักษณะฐานะของวัดบาทหลวง โรมันคาทอลิกในกรุงสยามตามกฎหมาย²²⁴ อย่างเป็นทางการเมื่อวันที่ 27 สิงหาคมในปีนั้น

พระราชบัญญัตินี้เริ่มต้นบทบัญญัติในข้อ 1 และข้อ 2 ด้วยการรับรองสถานะ ให้vikararia อาปอสตอลิก (Vicariato Apostólico (ภาษาโปรตุเกส) หรือ Apostolic Vicariate (ภาษาอังกฤษ) หรือบิชอปริก (Bishopric) หรือมิสซัง (Mission) ซึ่งปัจจุบันได้รับการยกฐานะขึ้นเป็น อัครมุขมณฑล (Archdiocese) แห่งหนึ่งเป็นบริษัทหรือนิติบุคคลตามความหมายในปัจจุบัน มีอำนาจ ถือกรรมสิทธิ์ที่ดินสำหรับทำประโยชน์แก่มิสซังตามที่บัญญัติไว้ในกฎหมายนี้ ไม่ว่าจะมิสซังและบาทหลวง จะเป็นชนชาติใดก็ตาม โดยมีvikario อาปอสตอลิก (Vicario Apostólico (ภาษาโปรตุเกส) หรือ Vicar Apostolic (ภาษาอังกฤษ) หรือบิชอป (Bishop) หรือปัจจุบันคืออัครมุขนายก (Archbishop)

²²⁰ หอจดหมายเหตุแห่งชาติ, ค.4.4/10. 37/48 เอกสารเย็บเล่ม กระทรวงเกษตราธิการ เรื่อง ที่ดินขึ้นฝ่ายวัด ศาสนาโรมันคาทอลิก (4 กุมภาพันธ์ ร.ศ. 121), หน้า 2. อ้างถึงใน พุฒิปงศ์ พุฒตาลศรี. "การเผยแผ่คริสต์ศาสนาในสมัยพระสังฆราช เรอเน มารี ยอแซฟ แปร์รอส พ.ศ. 2452-2490," หน้า 175.

²²¹ หอจดหมายเหตุแห่งชาติ, ค.4.4/10. 37/48 เอกสารเย็บเล่ม เอกสารรับหัวข้อคำปรึกษา เรื่อง ที่ดินขึ้นฝ่ายวัด ศาสนาโรมันคาทอลิก (6 กุมภาพันธ์ ร.ศ. 121), หน้า 19-20. อ้างถึงใน พุฒิปงศ์ พุฒตาลศรี. "การเผยแผ่คริสต์ศาสนาในสมัยพระสังฆราช เรอเน มารี ยอแซฟ แปร์รอส พ.ศ. 2452-2490," หน้า 175.

²²² บาทหลวงโรแบต โกสเต, ประวัติการเผยแผ่คริสต์ศาสนาในสยามและลาว, หน้า 541.

²²³ หอจดหมายเหตุแห่งชาติ, ค.4.4/10. 37/48 เอกสารเย็บเล่ม เอกสารกรมราชเลขาณการ เรื่อง ที่ดินขึ้นฝ่ายวัด ศาสนาโรมันคาทอลิก (10 สิงหาคม ร.ศ. 128), หน้า 80. อ้างถึงใน พุฒิปงศ์ พุฒตาลศรี. "การเผยแผ่คริสต์ศาสนาในสมัยพระสังฆราช เรอเน มารี ยอแซฟ แปร์รอส พ.ศ. 2452-2490," หน้า 176.

²²⁴ หอจดหมายเหตุแห่งชาติ, ค.4.4/10. 37/48 เอกสารเย็บเล่ม เอกสารกรมราชเลขาณการ เรื่อง ที่ดินขึ้นฝ่ายวัด ศาสนาโรมันคาทอลิก (24 สิงหาคม ร.ศ. 128), หน้า 259. อ้างถึงใน พุฒิปงศ์ พุฒตาลศรี. "การเผยแผ่คริสต์ศาสนาในสมัยพระสังฆราช เรอเน มารี ยอแซฟ แปร์รอส พ.ศ. 2452-2490," หน้า 176.

ซึ่งสมเด็จพระสันตะปาปาแต่งตั้งให้ปกครองดูแลมิสซังแห่งหนึ่ง เป็นผู้แทนนิติบุคคลมิสซังนั้น และโบสถ์แต่ละแห่งจะมีบาทหลวงอธิการโบสถ์เป็นผู้แทนของมิสซังอยู่ภายใต้การบังคับบัญชาของบิชอป ส่วนสถานที่สอนศาสนาที่มีได้สังกัดโบสถ์แห่งใดก็จะมีโพรกูราเตอร์ (Procurator) ซึ่งเป็นผู้รับผิดชอบด้านการเงินและทรัพย์สินของมิสซัง เป็นผู้แทนของมิสซังอยู่ภายใต้การบังคับบัญชาของบิชอปเช่นกัน

สำหรับหลักเกณฑ์การถือกรรมสิทธิ์ที่ดินของมิสซังบัญญัติไว้ในข้อ 3 ถึงข้อ 5 และข้อ 17 ถึงข้อ 20 ห้ามมิให้บาทหลวงซึ่งสังกัดมิสซังถือกรรมสิทธิ์ที่ดินในชื่อของตนเอง แต่ให้มิสซังเป็นผู้ถือกรรมสิทธิ์ที่ดินในชื่อของมิสซังเองได้ตามที่บัญญัติไว้ในกฎหมายนี้ โดยมีสิทธิเรียกร้องการเป็นเจ้าของที่ดินหรือประโยชน์ในที่ดินได้เฉพาะแต่ในชื่อของมิสซัง โบสถ์ สถานที่สอนศาสนา หรือที่ตั้งการสอนศาสนาคริสต์ นิกายโรมันคาทอลิกเท่านั้น แต่มิสซังจะถือกรรมสิทธิ์ที่ดินแทนบุคคลอื่นไม่ได้ ขณะที่ที่ดินที่มิสซังครอบครองอยู่ในเวลาที่พระราชบัญญัตินี้มีผลใช้บังคับ ไม่ว่าจะครอบครองในชื่อของมิสซังหรือในชื่อของบุคคลอื่นที่ครอบครองไว้แทนมิสซัง และไม่อาจจะครอบครองตามข้อตกลงที่กำหนดไว้ในหนังสือสัญญาหรือตามวิธีที่คนในบังคับไทยมีอำนาจครอบครองที่ดินก็ตาม เมื่อมิสซังยื่นคำร้องขอต่อเจ้าพนักงานแล้ว ให้เจ้าพนักงานออกหนังสือรับรองกรรมสิทธิ์ที่ดินหรือโฉนดที่ดินในชื่อของมิสซังเท่านั้น ตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่บัญญัติไว้ในกฎหมายสำหรับการออกหนังสือรับรองกรรมสิทธิ์ที่ดินของคนในบังคับไทย แต่ให้ระบุชื่อโบสถ์ โรงเรียน หรือสถานที่สอนศาสนา แล้วแต่กรณีว่าที่ดินนั้นขึ้นอยู่กับสถานที่ใด ส่วนกรณีพิพาทระหว่างมิสซังกับคนในบังคับไทยเกี่ยวกับที่ดินที่มิสซังอ้างสิทธิครอบครองก่อนวันประกาศใช้บังคับพระราชบัญญัตินี้ ให้อยู่ในอำนาจพิจารณาพิพากษาของศาลคดีต่างประเทศ จนกว่าจะได้ดำเนินการมอบหนังสือรับรองกรรมสิทธิ์ที่ดินหรือโฉนดที่ดินใหม่แล้วเสร็จ โดยให้มิสซังได้รับประโยชน์ตามที่ดินที่พระราชทานไว้ในพระราชบัญญัตินี้ ทั้งนี้ ให้บิชอปจัดทำรายงานที่ดินที่ตั้งของโบสถ์และสถานที่สอนศาสนาหรือที่เลิกแล้ว รวมถึงที่ดินที่มีการเปลี่ยนแปลงไปในรอบปีที่ผ่านมา ยื่นต่อเสนาบดีกระทรวงมหาดไทยหรือกระทรวงนครบาล แล้วแต่กรณี ในวันที่ 1 มกราคมของทุกปี โดยระบุจำนวนที่ดินซึ่งเปลี่ยนแปลงไปและจำนวนที่ดินที่มิสซังถือกรรมสิทธิ์ในแต่ละเมืองด้วย

โดยที่ข้อ 6 แห่งพระราชบัญญัตินี้บัญญัติจำแนกประเภทที่ดินของมิสซัง ออกเป็น 2 ประเภทตามลักษณะการใช้ประโยชน์ในที่ดิน ได้แก่ ที่ดินที่เป็นที่ตั้งของโบสถ์และสถานที่สอนศาสนาของมิสซัง และที่ดินสำหรับทำประโยชน์แก่มิสซัง ซึ่งล้วนแต่ต้องปฏิบัติตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายไทย รวมทั้งอยู่ในบังคับและอำนาจศาลฝ่ายสยามด้วย สำหรับบทบัญญัติว่าด้วยการจัดสร้างโบสถ์และสถานที่สอนศาสนาของมิสซังนั้น ข้อ 8 ถึงข้อ 11 บัญญัติให้ที่ดินที่เป็นที่ตั้งของโบสถ์ตั้งอยู่ประจำแห่งหนึ่งซึ่งรัฐบาลได้อนุญาตแล้ว โดยรวมถึงที่ตั้งของโบสถ์ สุสาน บ้านพักบาทหลวง โรงเรียนเด็กชาย โรงเรียนเด็กหญิง โรงเรียนเล็ก โรงเรียนสอนศาสนา และโรงพยาบาลในจังหวัดนั้น ส่วนสถานที่สอนศาสนา รวมถึงโรงสวด บ้านพักบาทหลวง โรงเรียนสอนศาสนา และสถานที่ดำเนินงานสาธารณกุศลอื่น โดยมีสซังต้องกำหนดเขตที่ตั้งของโบสถ์หรือสถานที่สอนศาสนาให้ชัดเจนแยกต่างหากจากที่ดินข้างเคียงซึ่งเป็นที่ดิน

สำหรับทำประโยชน์แก่มิสซังหรือเป็นที่อยู่อาศัยของคริสตชน นอกจากนี้ มิสซังอาจแสวงหาที่ดินซึ่งมีเนื้อที่ตามต้องการเพื่อใช้จัดสร้างโบสถ์หรือสถานที่สอนศาสนาเพิ่มเติมก็ได้ แต่หากประสงค์จะจัดสร้างโบสถ์ขึ้นใหม่ในเมืองซึ่งยังไม่มีกรรมสิทธิ์ที่ดินสำหรับทำประโยชน์แก่มิสซัง ให้มิสซังยื่นคำร้องต่อรัฐบาลโดยเสนาบดีเจ้ากระทรวงในท้องที่นั้นต้องพิจารณาคำร้องดังกล่าวภายในกำหนดเวลา 4 เดือน ขณะเดียวกันการจัดตั้งสถานที่สอนศาสนาไม่จำเป็นต้องขออนุญาตจากรัฐบาล แต่ไม่มีอำนาจที่จะถือกรรมสิทธิ์ที่ดินสำหรับทำประโยชน์แก่มิสซังภายในเมืองที่ยังไม่มีโบสถ์ตั้งอยู่ได้ ทั้งนี้ บาทหลวงอธิการโบสถ์หรือผู้ดูแลสถานที่สอนศาสนามีหน้าที่ปกป้องและครอบครองที่ดินภายในสถานที่ดังกล่าว หากมีคดีพิพาทเกิดขึ้นในสถานที่นั้น เจ้าพนักงานซึ่งมีหน้าที่เข้าไปตรวจสอบสถานที่ที่จะต้องแจ้งบาทหลวงหรือผู้แทนบาทหลวงในสถานที่เหล่านี้กรณีที่บาทหลวงไม่อยู่เสียก่อน

ส่วนบทบัญญัติว่าด้วยที่ดินสำหรับทำประโยชน์แก่มิสซังบัญญัติไว้ในข้อ 12 ถึงข้อ 16 ว่า มิสซังมีอำนาจถือกรรมสิทธิ์ที่ดินสำหรับทำประโยชน์แก่มิสซังในเมืองหนึ่งซึ่งมีโบสถ์ตั้งอยู่แล้วอย่างน้อยหนึ่งแห่ง โดยมิสซังมีสิทธิครอบครองที่ดินประเภทนี้ได้ไม่เกินเมืองละ 3,000 ไร่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเมืองเหล่านี้ให้เพิ่มจำนวนที่ดินเป็นกรณีพิเศษ ได้แก่ เมืองชลบุรีเป็น 14,000 ไร่ เมืองราชบุรีเป็น 13,000 ไร่ และเมืองฉะเชิงเทราเป็น 9,000 ไร่ แต่ต้องนำจำนวนที่ดินที่ได้รับเพิ่มขึ้นนี้หักออกจากจำนวนรวมทั้งหมดที่อนุญาตให้ถือกรรมสิทธิ์ที่ดินได้ไม่เกินเมืองละ 3,000 ไร่ นอกจากนี้ห้ามมิให้มิสซังถือกรรมสิทธิ์ที่ดินภายในกำแพงพระนครกรุงเทพฯ เว้นแต่รัฐบาลจะมอบอำนาจเท่านั้น และหากมิสซังยกเลิกไม่จัดสร้างโบสถ์ในเมืองใด มิสซังอาจจำหน่ายที่ดินนั้นได้ภายในกำหนดเวลา 1 ปี รวมทั้งหากการได้มาหรือการรักษาที่ดินแปลงใดของมิสซังขัดต่อบทบัญญัติข้างต้น ให้ถือว่ามิสซังไม่มีกรรมสิทธิ์ในที่ดินแปลงนั้น โดยศาลมีอำนาจจัดการขายทอดตลาดที่ดินดังกล่าวตามคำร้องขอของรัฐบาลและเมื่อขายทอดตลาดได้เงินมาหักใช้ค่าธรรมเนียมและค่าใช้จ่ายเสร็จแล้ว ให้คืนเงินที่เหลือแก่มิสซัง

แม้ว่าพระราชบัญญัตินี้จะบัญญัติรับรองกรรมสิทธิ์ที่ดินของมิสซังโรมันคาทอลิกกรุงเทพฯ เป็นสำคัญ แต่ข้อ 21 ก็ได้บัญญัติให้มีการออกประกาศฉบับหนึ่งเพื่อรับรองสิทธิประโยชน์ของมิสซังโรมันคาทอลิกท่าแร่-หนองแสงด้วย ซึ่งปรากฏว่ามีการตราพระราชกฤษฎีกาให้ใช้พระราชบัญญัติว่าด้วยลักษณะฐานะของวัดบาทหลวงโรมันคาทอลิกในกรุงสยาม ลงวันที่ 27 สิงหาคม พุทธศักราช 2452 แก่วิการิโอโต อาปอสตอลิก แห่งหนองแสง เมื่อวันที่ 4 กรกฎาคม พ.ศ. 2472 (ค.ศ. 1929) นอกจากนี้ยังมีการบัญญัติรับรองเสรีภาพในการเผยแผ่ศาสนาคริสต์ นิกายโรมันคาทอลิก และการดำเนินงานทางศาสนาในราชอาณาจักรสยามไว้ในข้อ 7 โดยอนุวัติการตามข้อ 3 ของหนังสือสัญญาทางพระราชไมตรีระหว่างกรุงสยามกับกรุงฝรั่งเศส ลงวันที่ 15 สิงหาคม พ.ศ. 2399 (ค.ศ. 1856) อีกด้วย

พระราชบัญญัตินี้ถือเป็นกฎหมายฉบับแรกที่กำหนดบทบาทและอำนาจหน้าที่ขององค์กรศาสนาคริสต์ นิกายโรมันคาทอลิก ระดับมิสซังในประเทศไทยสองแห่ง ซึ่งปัจจุบันได้รับการยกฐานะขึ้นเป็นอัครมุขมณฑลแล้ว โดยบัญญัติรับรองสถานะทางกฎหมายให้แก่อัครมุขมณฑลดังกล่าว

และรับรองสิทธิในการถือกรรมสิทธิ์ที่ดินและจัดสร้างโบสถ์และสถานที่สอนศาสนาต่าง ๆ ในประเทศไทยได้ แต่ในทางกลับกัน บทบัญญัติเดียวกันนี้ก็เปิดโอกาสให้รัฐได้เข้ามามีบทบาทในการควบคุมการดำเนินงานขององค์กรศาสนาคริสต์ นิกายโรมันคาทอลิก ในประเทศไทยด้วยเช่นกัน ซึ่งยังคงมีผลใช้บังคับมาจนถึงปัจจุบัน ทั้งการบัญญัติให้อัครมุขนายกต้องจัดทำรายงานที่ดินที่ตั้งของโบสถ์และสถานที่สอนศาสนาภายในอัครมุขมณฑลของตนเสนอต่อรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยเป็นประจำทุกปี การให้อำนาจรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยพิจารณาอนุญาตตามคำร้องขอของอัครมุขมณฑลเพื่อจัดสร้างโบสถ์ขึ้นใหม่ในจังหวัดซึ่งอัครมุขมณฑลยังไม่มีกรรมสิทธิ์ที่ดินสำหรับทำประโยชน์แก่ตน และการจำกัดจำนวนที่ดินสำหรับทำประโยชน์แก่อัครมุขมณฑลในจังหวัดที่มีโบสถ์ตั้งอยู่แล้วไม่เกินจังหวัดละ 3,000 ไร่ ซึ่งอาจกระทบกระเทือนต่อเสรีภาพในการเผยแผ่ศาสนาในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งของหลักเสรีภาพทางศาสนาได้ เนื่องจากการจัดตั้งศาสนสถานหรือสถานที่สอนศาสนาถือเป็นกิจกรรมพื้นฐานที่กำหนดขึ้นโดยองค์กรศาสนาเพื่อประโยชน์ต่อการเผยแผ่ศาสนา ซึ่งรัฐมีหน้าที่ต้องรับรองและคุ้มครองการใช้เสรีภาพดังกล่าวด้วย

(2) พระราชบัญญัติแก้ไขความในมาตรา 19 แห่งพระราชบัญญัติว่าด้วยลักษณะฐานะของวัดบาทหลวงโรมันคาทอลิกในกรุงสยาม ลงวันที่ 27 สิงหาคม (ร.ศ. 128) พ.ศ. 2452 ซึ่งประกาศใช้บังคับเมื่อวันที่ 25 สิงหาคม พ.ศ. 2456 (ค.ศ. 1913) ตราขึ้นเพื่อแก้ไขปัญหาการตีความบทบัญญัติข้อ 19 แห่งพระราชบัญญัติว่าด้วยลักษณะฐานะของวัดบาทหลวงโรมันคาทอลิกในกรุงสยาม ตามกฎหมาย ลงวันที่ 27 สิงหาคม ร.ศ. 128 ที่แตกต่างกัน โดยให้บรรดาคดีพิพาทระหว่างมิสซังกับคนในบังคับไทยเกี่ยวกับที่ดินที่มีมิสซังอ้างสิทธิครอบครองก่อนวันประกาศใช้บังคับพระราชบัญญัตินั้น และยังมีได้รับโฉนดที่ดินฉบับใหม่ อยู่ในอำนาจพิจารณาพิพากษาของกระทรวงศาลคดีต่างประเทศ โดยให้มิสซังได้รับประโยชน์ตามที่ดินที่พระราชทานไว้ในพระราชบัญญัตินี้ดังกล่าว

(3) พระราชบัญญัติว่าด้วยที่พระราชทานพระบรมราชานุญาตแก่โรมันคาทอลิกมิสซังในกรุงสยาม ลงวันที่ 1 กรกฎาคม พ.ศ. 2457 สืบเนื่องมาจากการประกาศใช้บังคับพระราชบัญญัติว่าด้วยลักษณะฐานะของวัดบาทหลวงโรมันคาทอลิกในกรุงสยามตามกฎหมาย ลงวันที่ 27 สิงหาคม ร.ศ. 128 ไม่มีการระบุกรรมสิทธิ์ที่ดินของโบสถ์ 4 แห่งซึ่งตั้งอยู่ในกรุงเทพฯ ได้แก่ โบสถ์ซางตาครู้สหรือโบสถ์กุฎีจีน โบสถ์แม่พระลูกประคำหรือโบสถ์กาลหว่าร์ โบสถ์คอนเซ็ปชัน และโบสถ์นักบุญฟรังซิสเซเวียร์ รวมทั้งอีก 1 แห่งซึ่งตั้งอยู่ที่เมืองนครเขื่อนขันธ์หรือปัจจุบันคืออำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ ได้แก่ โบสถ์ดวงหทัยนิรมลของแม่พระหรือโบสถ์ปากกลัด ทั้งที่โบสถ์ทั้ง 5 แห่งได้รับพระราชทานที่ดินจากพระมหากษัตริย์ในอดีตเพื่อให้คริสตชนซึ่งเป็นคนในบังคับไทยได้สร้างโบสถ์และบ้านเรือนอาศัยอยู่ร่วมกันเป็นหมู่เหล่า แต่ไม่มีหลักฐานแสดงกรรมสิทธิ์ที่ดินจนเกิดข้อพิพาทขึ้น พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 6 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ จึงมีพระบรมราชโองการให้ตราพระราชบัญญัตินี้ขึ้นเพื่อรับรองกรรมสิทธิ์ที่ดินและกำหนดเขตที่ตั้งของโบสถ์ทั้ง 5 แห่งข้างต้น รวมถึงบริเวณชุมชนคริสตชนโดยรอบโบสถ์ไว้ในแผนที่แนบท้ายพระราชบัญญัตินี้ และให้นำบทบัญญัติ

แห่งพระราชบัญญัติว่าด้วยลักษณะฐานะของวัดบาทหลวงโรมันคาทอลิกในกรุงสยามตามกฎหมาย ลงวันที่ 27 สิงหาคม ร.ศ. 128 มาใช้บังคับแก่ที่ดินดังกล่าวด้วย เว้นแต่บุคคลใดอาศัยอยู่บนที่ดินที่กำหนดไว้ในวันที่พระราชบัญญัตินี้มีผลใช้บังคับ ก็ให้ถือว่าเป็นผู้ถือกรรมสิทธิ์ที่ดินนั้น แต่จะโอนที่ดินได้เฉพาะแก่คนในบังคับไทยซึ่งมุขนายถือว่าเป็นคริสตชนคาทอลิกเท่านั้น และหากต่อมาบุคคลดังกล่าวกลายเป็นผู้ไม่สมควรจะครอบครองที่ดินนั้น จะต้องทำการโอนกรรมสิทธิ์ที่ดินแก่บุคคลซึ่งสมควรจะครอบครองหรือขนย้ายทรัพย์สินรวมทั้งโรงเรือนที่ปลูกสร้างไว้ออกไปจากที่ดินนั้นภายในกำหนดเวลา 6 เดือนนับแต่วันที่บาทหลวงผู้แทนมิสซังในหมู่บ้านนั้นได้ส่งหนังสือแจ้งบุคคลนั้นและรัฐบาลทราบ มิฉะนั้นกรรมสิทธิ์ที่ดินนั้นจะตกอยู่แก่มิสซัง ซึ่งหากบุคคลนั้นไม่ออกจากที่ดินพิพาท บาทหลวงอาจฟ้องคดีในนามของมิสซังเพื่อขอให้ศาลมีคำสั่งขับไล่บุคคลนั้นออกจากที่ดินก็ได้ และให้กรรมสิทธิ์ที่ดินนั้นตกอยู่แก่มิสซัง

(4) พระราชบัญญัติเพิ่มเติมพระราชบัญญัติลงวันที่ 27 สิงหาคม ร.ศ. 128 (พ.ศ. 2452) ว่าด้วยลักษณะฐานะของวัดบาทหลวงโรมันคาทอลิกในกรุงสยามตามกฎหมาย สืบเนื่องมาจากมุขนายกแปร์รอส ประมุขมิสซังสยามในขณะนั้น ได้แจ้งต่อรัฐบาลสยามว่า สมเด็จพระสันตะปาปาเบเนดิกต์ ที่ 15 (Pope Benedict XV) ทรงประกาศให้พื้นที่จังหวัดนครราชสีมาซึ่งเดิมสังกัดมิสซังลาวที่หนองแสง (มิสซังโรมันคาทอลิกท่าแร่-หนองแสง) ย้ายมาสังกัดมิสซังสยามที่กรุงเทพฯ (มิสซังโรมันคาทอลิกกรุงเทพฯ) พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวจึงมีพระบรมราชโองการให้ตราพระราชบัญญัตินี้ขึ้นเมื่อวันที่ 10 ตุลาคม พ.ศ. 2461 (ค.ศ. 1918) โดยบัญญัติรับรองกรรมสิทธิ์ที่ดินในมณฑลนครราชสีมา เฉพาะจังหวัดนครราชสีมา ซึ่งมีโบสถ์ตั้งอยู่ 1 แห่ง และสถานที่สอนศาสนา 4 แห่ง รวมทั้งกำหนดจำนวนที่ดินสำหรับทำประโยชน์แก่มิสซังในจังหวัดนครราชสีมาจำนวน 995 ไร่อีกด้วย

(5) พระราชกฤษฎีกาที่ใช้พระราชบัญญัติว่าด้วยลักษณะฐานะของวัดบาทหลวงโรมันคาทอลิกในกรุงสยาม ลงวันที่ 27 สิงหาคม พุทธศักราช 2452 แก่วิกாரิโออาโต อาปอสตอลิโกแห่งหนองแสง สืบเนื่องมาจากข้อ 21 แห่งพระราชบัญญัติว่าด้วยลักษณะฐานะของวัดบาทหลวงโรมันคาทอลิกในกรุงสยามตามกฎหมาย ลงวันที่ 27 สิงหาคม ร.ศ. 128 ที่บัญญัติให้ออกประกาศฉบับหนึ่งเพื่อรับรองสิทธิประโยชน์ของมิสซังโรมันคาทอลิกท่าแร่-หนองแสงด้วย พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวจึงมีพระบรมราชโองการให้ตราพระราชกฤษฎีกานี้ขึ้นในวันที่ 4 กรกฎาคม พ.ศ. 2472 (ค.ศ. 1929) เพื่อรับรองกรรมสิทธิ์ที่ดินซึ่งเป็นที่ตั้งของโบสถ์ สถานที่สอนศาสนา โรงเรียน โรงพยาบาล หรือโรงเรือนอื่น ๆ ของมิสซังโรมันคาทอลิกท่าแร่-หนองแสง ในมณฑลนครราชสีมา เฉพาะจังหวัดอุบลและจังหวัดอุษัณธ์ รวมถึงมณฑลอุดรในขณะนั้น โดยมีสิทธิครอบครองที่ดินสำหรับทำประโยชน์แก่มิสซังในจังหวัดหนึ่ง ซึ่งมีโบสถ์ตั้งอยู่แล้ว จำนวนไม่เกินจังหวัดละ 1,000 ไร่ ซึ่งหากมีการย้ายมิสซัง (มุขมณฑล) แห่งหนึ่งหรือทั้งหมดที่อยู่ภายใต้การบังคับบัญชาของมิสซังโรมันคาทอลิกท่าแร่-หนองแสง ไปรวมกับวิกாரิโออาโต อาปอสตอลิโก (มิสซังโรมันคาทอลิกหรือปัจจุบันหมายถึงอัครมุขมณฑล) แห่งอื่นในกรุงสยามก็ไม่กระทบกระเทือนต่อกรรมสิทธิ์ที่ดินของมิสซังนั้นที่ได้รับตามพระราชกฤษฎีกานี้

2.6.4 การจัดองค์กรศาสนาคริสต์ในประเทศไทยปัจจุบัน

องค์กรศาสนาคริสต์ในประเทศไทยซึ่งปัจจุบันกรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม ได้ประกาศรับรองให้เป็นองค์การศาสนาที่อยู่ในความอุปถัมภ์ของทางราชการตามระเบียบกรมการศาสนา ว่าด้วยองค์การศาสนาต่าง ๆ พ.ศ. 2512 ได้แก่ องค์กรศาสนาคริสต์ นิกายโรมันคาทอลิกและนิกาย โปรเตสแตนต์ มีรูปแบบการจัดองค์กรดังรายละเอียดต่อไปนี้

2.6.4.1 การจัดองค์กรศาสนาคริสต์ นิกายโรมันคาทอลิก ในประเทศไทย

ปัจจุบันการจัดองค์กรศาสนาคริสต์ นิกายโรมันคาทอลิก ในประเทศไทย เป็นไปอย่างอิสระและไม่มีการแทรกกฎหมายกำหนด ควบคุม หรือแทรกแซงจากรัฐแต่อย่างใด โดยมีการ จัดการบริหารองค์กรศาสนาคริสต์ นิกายโรมันคาทอลิก ในประเทศไทยออกเป็น 3 ระดับ ดังต่อไปนี้

(1) **สภาประมุขบาทหลวงโรมันคาทอลิกแห่งประเทศไทย** (The Catholic Bishops' Conference of Thailand) หรือคริสตชนเรียกว่าสภาพระสังฆราชคาทอลิกแห่งประเทศไทย จัดตั้งขึ้นโดยอาศัยอำนาจตามมาตรา 447²²⁵ แห่งประมวลกฎหมายพระศาสนจักร (Canon Law) และมีสถานะเป็นนิติบุคคลตามกฎหมายดังกล่าวตั้งที่บัญญัติในมาตรา 449²²⁶ วรรคสอง เป็นองค์กรสูงสุด ในการดำเนินงานอภิบาลคริสตชนนิกายโรมันคาทอลิกในประเทศไทย มีสมาชิกรวม 10 องค์ ประกอบด้วย อัครมุขนายกและมุขนายกผู้เป็นประมุขแห่งอัครมุขมณฑลและมุขมณฑลต่าง ๆ ซึ่งปัจจุบันประเทศไทย มีอัครมุขมณฑล 2 แห่ง และมุขมณฑลอีก 8 แห่ง โดยมีประธาน รองประธาน เลขาธิการ และเหรัญญิก อย่างละ 1 ตำแหน่ง และสมาชิกอีก 6 ตำแหน่ง สำหรับการดำเนินงานของสภาประมุขบาทหลวง โรมันคาทอลิกแห่งประเทศไทยมีการจัดโครงสร้างการบริหารเป็นคณะกรรมการที่ปรึกษาจำนวน 3 คณะ ได้แก่ คณะกรรมการที่ปรึกษาเทววิทยา คณะกรรมการที่ปรึกษากฎหมายพระศาสนจักร และคณะกรรมการ ที่ปรึกษาเศรษฐกิจและกฎหมายบ้านเมือง และคณะกรรมการอีกจำนวน 4 ฝ่าย ได้แก่ ฝ่ายอภิบาลคริสตชน ฝ่ายธรรมทูตและการศึกษาคาทอลิก ฝ่ายสังคม และฝ่ายสื่อสารสังคม ซึ่งคณะกรรมการแต่ละฝ่าย ก็มีการแบ่งเป็นคณะกรรมการต่าง ๆ อาทิ คณะกรรมการคาทอลิกเพื่อพิธีกรรม และคณะกรรมการ แต่ละคณะก็มีการแบ่งเป็นแผนกต่าง ๆ ย่อยลงไปเช่นกัน อาทิ แผนกพิธีกรรมและศีลศักดิ์สิทธิ์ หรือ แผนกดนตรีศักดิ์สิทธิ์²²⁷ นอกจากนี้ ยังมีสำนักงานสภาประมุขบาทหลวงโรมันคาทอลิกแห่งประเทศไทย

²²⁵ Can. 447 of the Code of Canon Law 1983: "The conference of bishops, a permanent institution, is a grouping of bishops of a given nation or territory whereby, according to the norm of law, they jointly exercise certain pastoral function on behalf of the Christian faithful of their territory in view of promoting that greater good which the Church offers humankind, especially through forms and programs of the apostolate which are fittingly adapted to the circumstances of the time and place."

²²⁶ Can. 449 of the Code of Canon Law 1983: "After hearing the bishops involved, it pertains to the supreme church authority alone to erect, suppress or change the conferences of bishops."

The conference of bishops once legitimately created enjoys a juridic personality by the law itself."

²²⁷ คณะกรรมการดำเนินงานสภาพระสังฆราชคาทอลิกแห่งประเทศไทย, [ออนไลน์]. กรุงเทพฯ: สภาพระสังฆราชคาทอลิกแห่งประเทศไทย, แหล่งที่มา: <http://www.cbct.net/DirectoryOfficersOfCBCT.html> [24 กุมภาพันธ์ 2557]

ประกอบด้วยเลขาธิการสภาประมุขบาทหลวงโรมันคาทอลิกแห่งประเทศไทยเป็นหัวหน้าสำนักงาน รองเลขาธิการ 1 ตำแหน่ง และผู้ช่วยเลขาธิการอีก 8 ตำแหน่ง โดยส่วนหนึ่งทำหน้าที่ด้านธุรการ ได้แก่ ฝ่ายบุคลากร สำนักเลขาธิการ สำนักนโยบาย และสำนักงบประมาณ และอีกส่วนหนึ่งทำหน้าที่ช่วยเหลือและสนับสนุนงานของคณะกรรมการฝ่ายต่าง ๆ ในสภาประมุขบาทหลวงโรมันคาทอลิกแห่งประเทศไทยจำนวน 4 ฝ่าย²²⁸ ดังข้อมูลที่ได้นำเสนอแล้วข้างต้น

(2) อัครมุขมณฑล (Archdiocese) และมุขมณฑล (Diocese)

หรือเขตมิสซัง หรือคริสตชนเรียกว่าอัครสังฆมณฑลและสังฆมณฑล จัดตั้งขึ้นในพระศาสนจักรท้องถิ่น โดยอาศัยอำนาจตามมาตรา 368²²⁹ แห่งประมวลกฎหมายพระศาสนจักร และพระศาสนจักรท้องถิ่น ก็มีสถานะเป็นนิติบุคคลตามมาตรา 373²³⁰ ซึ่งมาตรา 369²³¹ บัญญัติให้อัครมุขมณฑลและมุขมณฑล เป็นส่วนหนึ่งของคริสตชนทั่วโลก โดยมีอัครมุขนายกหรือมุขนายกทำหน้าที่ดูแลอภิบาลคริสตชนคาทอลิก ที่อยู่ในเขตการปกครองของตนและมีบรรดาบาทหลวงเป็นผู้ร่วมงาน ซึ่งปัจจุบันพระศาสนจักรคาทอลิก ในประเทศไทยแบ่งเขตการปกครองออกเป็น 2 แขวงใหญ่ (Ecclesiastical Provinces) ได้แก่ แขวงการปกครองพระศาสนจักรคาทอลิกแห่งกรุงเทพฯ ประกอบด้วยอัครมุขมณฑลกรุงเทพฯ มุขมณฑลราชบุรี มุขมณฑลจันทบุรี มุขมณฑลเชียงใหม่ มุขมณฑลนครสวรรค์ และมุขมณฑลสุราษฎร์ธานี และแขวงการปกครองพระศาสนจักรคาทอลิกแห่งท่าแร่-หนองแสง ประกอบด้วยอัครมุขมณฑลท่าแร่-หนองแสง มุขมณฑลอุบลราชธานี มุขมณฑลนครราชสีมา และมุขมณฑลอุดรธานี รวมอัครมุขมณฑลและมุขมณฑล ในประเทศไทยทั้งสิ้น 10 แห่ง นอกจากนี้ ยังมีการแบ่งเขตการปกครองโบสถ์หรือเรียกว่าแขวงอัครมุขมณฑล หรือแขวงมุขมณฑล (Vicariates Forane) ในสังกัดอัครมุขมณฑลและมุขมณฑลต่าง ๆ อาศัยอำนาจตามมาตรา 374 วรรคสอง²³² แห่งประมวลกฎหมายพระศาสนจักร เพื่อส่งเสริมงานอภิบาลหรือจัดกิจกรรม ร่วมกันระหว่างโบสถ์ในพื้นที่ใกล้เคียงกัน ซึ่งอัครมุขนายกหรือมุขนายกจะเลือกบาทหลวงองค์หนึ่ง เป็นหัวหน้าเขต (Vicar Forane) อาศัยอำนาจตามมาตรา 554²³³ วรรคหนึ่ง อาทิ อัครมุขมณฑลกรุงเทพฯ

²²⁸ คณะกรรมการสำนักงานสภาพระสังฆราชคาทอลิกแห่งประเทศไทย, [ออนไลน์]. กรุงเทพฯ: สภาพระสังฆราชคาทอลิกแห่งประเทศไทย, แหล่งที่มา: <http://www.cbct.net/Directorysecretariat.html> [24 กุมภาพันธ์ 2557]

²²⁹ Can. 368 of the Code of Canon Law 1983: "Particular churches, in which and from which the one and only Catholic Church exists, are first of all dioceses, to which, unless it is otherwise evident, are likened a territorial prelate and territorial abbacy, an apostolic vicariate and an apostolic prefecture, and an apostolic administration erected in a stable manner."

²³⁰ Can. 373 of the Code of Canon Law 1983: "It is only for the supreme authority to erect particular churches; those legitimately erected possess juridic personality by the law itself."

²³¹ Can. 369 of the Code of Canon Law 1983: "A diocese is a portion of the people of God which is entrusted to a bishop for him to shepherd with the cooperation of the presbyterium, so that, adhering to its pastor and gathered by him in the Holy Spirit through the gospel and the Eucharist, it constitutes a particular church in which the one, holy, catholic, and apostolic Church of Christ is truly present and operative."

²³² Can. 374 of the Code of Canon Law 1983: "... §2. To foster pastoral care through common action, several neighboring parishes can be joined into special groups, such as vicariates forane."

²³³ Can. 554 of the Code of Canon Law 1983: "§1. For the office of vicar forane, which is not linked to the office of pastor of a certain parish, the bishop is to select a priest whom he has judged suitable after he has considered the circumstances of place and time.

§2. A vicar forane is to be appointed for a certain period of time determined in particular law.

§3. The diocesan bishop can freely remove a vicar forane from office for a just cause in accord with his own prudent judgment."

แบ่งเขตการปกครองโบสถ์ออกเป็น 6 เขต โดยไม่รวมถึงโบสถ์ประจำคณะนักบวช สามเณรลัย โรงเรียน และโรงพยาบาล รวมทั้งมีการจัดโครงสร้างหน่วยงานย่อยภายในอัครมุขมณฑลและมุขมณฑลต่าง ๆ ออกเป็นฝ่าย แผนก หรือศูนย์ต่าง ๆ อีกด้วย อาทิ ฝ่ายงานธรรมทูต แผนกเยาวชน และศูนย์คริสตศาสนธรรม

(3) โบสถ์หรือวัดคาทอลิก (church หรือ parish) หมายถึง ชุมชนคริสตชนที่ตั้งขึ้นอย่างมั่นคงแน่นอนภายในอัครมุขมณฑลหรือมุขมณฑลอาศัยอำนาจตามมาตรา 374 วรรคหนึ่ง²³⁴ แห่งประมวลกฎหมายพระศาสนจักร มีบาทหลวงองค์หนึ่งเป็นอธิการโบสถ์ทำหน้าที่อภิบาลคริสตชนผ่านการอบรมและการประกาศพระวาจาขององค์พระผู้เป็นเจ้าภายในเขตการปกครองโบสถ์ที่ตนได้รับมอบหมายภายใต้การบังคับบัญชาของอัครมุขนายกหรือมุขนายก โดยอาจมีการแต่งตั้งผู้ช่วยอธิการโบสถ์องค์หนึ่งหรือหลายองค์ เพื่อทำหน้าที่อภิบาลคริสตชนตามที่อธิการโบสถ์มอบหมายก็ได้ ไม่ว่าจะเป็นงานอภิบาลทั่วไปสำหรับทั้งโบสถ์หรือบางส่วนของโบสถ์ หรือสำหรับคริสตชนบางกลุ่มหรือปฏิบัติงานอภิบาลบางอย่างในโบสถ์หลายแห่งพร้อมกัน ทั้งนี้ ตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา 519 มาตรา 528 มาตรา 545 และมาตรา 547 แห่งประมวลกฎหมายพระศาสนจักร²³⁵ สำหรับการมีส่วนร่วมของฆราวาสหรือสัตบุรุษในการดำเนินงานของโบสถ์นั้น แต่ละโบสถ์จะมีสภาภิบาลซึ่งประกอบด้วย

²³⁴ Can. 374 of the Code of Canon Law 1983: “§1. Every diocese or other particular church is to be divided into distinct parts or parishes. ...”

²³⁵ Can. 519 of the Code of Canon Law 1983: “The pastor (parochus) is the proper pastor (pastor) of the parish entrusted to him, exercising the pastoral care of the community committed to him under the authority of the diocesan bishop in whose ministry of Christ he has been called to share, so that for that same community he carries out the functions of teaching, sanctifying, and governing, also with the cooperation of other presbyters or deacons and with the assistance of lay members of the Christian faithful, according to the norm of law.”

Can. 528 of the Code of Canon Law 1983: “§1. The pastor is obliged to see to it that the word of God in its entirety is announced to those living in the parish; for this reason he is to see to it that the lay Christian faithful are instructed in the truths of the faith, especially through the homily which is to be given on Sundays and holy days of obligation and through the catechetical formation which he is to give; he is to foster works by which the spirit of the gospel, including issues involving social justice, is promoted; he is to take special care for the Catholic education of children and of young adults; he is to make every effort with the aid of the Christian faithful, to bring the gospel message also to those who have ceased practicing their religion or who do not profess the true faith.

§2. The pastor is to see to it that the Most Holy Eucharist is the center of the parish assembly of the faithful; he is to work to see to it that the Christian faithful are nourished through a devout celebration of the sacraments and especially that they frequently approach the sacrament of the Most Holy Eucharist and the sacrament of penance; he is likewise to endeavor that they are brought to the practice of family prayer as well as to a knowing and active participation in the sacred liturgy, which the pastor must supervise in his parish under the authority of the diocesan bishop, being vigilant lest any abuses creep in.”

Can. 545 of the Code of Canon Law 1983: “§1. A parochial vicar or several of them can be associated with the pastor whenever it is necessary or suitable for duly implementing the pastoral care of the parish; parochial vicars are priests who render their services in pastoral ministry as co-workers with the pastor in common counsel and endeavor with him and also under his authority.

§2. A parochial vicar can be assigned to assist in fulfilling the entire pastoral ministry on behalf of an entire parish, a definite part of the parish, or a certain group of the Christian faithful of the parish; he can also be assigned to assist in fulfilling a certain type of ministry in different parishes concurrently.”

Can. 547 of the Code of Canon Law 1983: “The diocesan bishop freely names a parochial vicar, having heard, if he judges it opportune, the pastor or pastors of the parishes for which he is appointed and the vicar forane, with due regard for the prescription of can. 682, §1.”

ประธานและสมาชิกจำนวนหนึ่งที่เป็นสัตบุรุษของโบสถ์แห่งนั้น เพื่อช่วยเหลือในการดำเนินงานหรือกิจกรรมของโบสถ์ตามที่อธิการโบสถ์มอบหมาย รวมทั้งยังมีกลุ่มกิจกรรมต่าง ๆ ขึ้นอยู่กับโบสถ์แต่ละแห่ง เช่น กลุ่มนักร้องประสานเสียง กลุ่มเยาวชน กลุ่มผู้สูงอายุ กลุ่มนักรุกิจ หรือกลุ่มพลมารี เป็นต้น

อย่างไรก็ตาม ปัจจุบันมีเพียงพระราชบัญญัติว่าด้วยลักษณะฐานะของวัดบาทหลวงโรมันคาทอลิกในกรุงเทพฯ ตามกฎหมาย ลงวันที่ 27 สิงหาคม ร.ศ. 128 ที่บัญญัติรับรองให้อัครมุขมณฑลกรุงเทพฯ และอัครมุขมณฑลท่าแร่-หนองแสง เป็นนิติบุคคลตามกฎหมายไทย ขณะที่มุขมณฑลและโบสถ์แต่ละแห่งของนิกายโรมันคาทอลิก หรือแม้กระทั่งสภาประมุขบาทหลวงโรมันคาทอลิกแห่งประเทศไทยซึ่งกรมการศาสนาประกาศรับรองให้เป็นองค์การศาสนาที่อยู่ในความอุปถัมภ์ของทางราชการตามระเบียบกรมการศาสนา ว่าด้วยองค์การศาสนาต่าง ๆ พ.ศ. 2512 ต่างก็ไม่มีอำนาจที่จะกระทำนิติกรรมใด ๆ ตามกฎหมายได้ด้วยตนเอง แต่มุขมณฑลและโบสถ์อาจได้รับมอบอำนาจจากอัครมุขมณฑลทั้งสองแห่งดังกล่าว ด้วยเหตุนี้ องค์การศาสนาคริสต์ นิกายโรมันคาทอลิก ในประเทศไทย องค์การต่าง ๆ จึงแก้ไขปัญหาการไม่มีสถานะทางกฎหมายด้วยการยื่นคำร้องขอจดทะเบียนจัดตั้งมูลนิธิหรือสมาคมตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์เพื่อก่อตั้งบทบาทและอำนาจหน้าที่ทางกฎหมายขึ้น เช่น มูลนิธิคาทอลิกสงเคราะห์อุตรธานี มูลนิธิคาทอลิกสุราษฎร์ธานี มูลนิธิคาทอลิกนครสวรรค์ มูลนิธิคาทอลิกประชาพิพัฒน์ มูลนิธิคณะเซนต์คาเบรียลแห่งประเทศไทย มูลนิธิคณะซาเลเซียนแห่งประเทศไทย สมาคมคาทอลิกแห่งประเทศไทย สมาคมสภาการศึกษาคาทอลิก (ประเทศไทย) และสมาคมนักบุญวินเซนต์เดอโพลแห่งประเทศไทย เป็นต้น ซึ่งส่วนใหญ่มีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมและสนับสนุนการดำเนินงานด้านการสังคมสงเคราะห์ การพัฒนาสังคม การพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้ยากไร้และประสบภัยพิบัติต่าง ๆ ให้สวัสดิการแก่คริสต์ศาสนิกชน ส่งเสริมการศึกษาและให้บริการทางการศึกษาแก่บุคคลทั่วไปและผู้ด้อยโอกาสในสังคม ดำเนินการหรือร่วมมือกับองค์กรการกุศลอื่นเพื่อสาธารณประโยชน์เป็นสำคัญ

2.6.4.2 การจัดองค์กรศาสนาคริสต์ นิกายโปรเตสแตนต์ ในประเทศไทย

ปัจจุบันศาสนาคริสต์ นิกายโปรเตสแตนต์ ดำเนินงานทางศาสนาในประเทศไทยผ่านองค์กรที่กรมการศาสนาประกาศรับรองให้เป็นองค์การศาสนาที่อยู่ในความอุปถัมภ์ของทางราชการตามระเบียบกรมการศาสนา ว่าด้วยองค์การศาสนาต่าง ๆ พ.ศ. 2512 รวม 4 องค์กร ได้แก่ สภาคริสตจักรในประเทศไทย สหกิจคริสเตียนแห่งประเทศไทย สหคริสตจักรแบптиสต์ในประเทศไทย และมูลนิธิคริสตจักรเซเว่นธ์เดย์แอ๊ดเวนตีสแห่งประเทศไทย โดยการจัดองค์กรแต่ละองค์กรเป็นไปอย่างอิสระ เช่นเดียวกับนิกายโรมันคาทอลิก และไม่มีการตรากฎหมายกำหนด ควบคุม หรือแทรกแซงจากรัฐแต่อย่างใด ซึ่งรูปแบบการจัดองค์กรต่าง ๆ ดังกล่าวสามารถจำแนกรายละเอียดได้ดังต่อไปนี้

(1) สภาคริสตจักรในประเทศไทย (The Church of Christ in Thailand)

จำแนกการบริหารงานองค์กรออกเป็น 3 ระดับตามที่กำหนดไว้ในธรรมนูญแห่งสภาคริสตจักรในประเทศไทย ค.ศ. 1998 (พ.ศ. 2541) ได้แก่ การบริหารระดับประเทศ ระดับภาค และระดับคริสตจักร โดยการบริหาร

ระดับประเทศเป็นอำนาจหน้าที่ของสภาคริสตจักรในประเทศไทย ซึ่งแบ่งออกเป็น 4 หน่วยงานหลัก ได้แก่ (1) สมัชชาสภาคริสตจักรในประเทศไทย ทำหน้าที่พิจารณาและกำหนดนโยบายของสภาคริสตจักรในประเทศไทย โดยมีการจัดแบ่งพันธกิจออกเป็น 5 ด้าน ได้แก่ พันธกิจเผยแผ่และพัฒนาคริสตจักร พันธกิจอภิบาลชีวิตคริสเตียน พันธกิจการคลังและทรัพย์สิน พันธกิจการศึกษา และพันธกิจการแพทย์²³⁶ ซึ่งแต่ละพันธกิจประกอบด้วยคณะกรรมการพันธกิจ คณะกรรมการอำนวยการ และคณะกรรมการบริหาร (2) คณะกรรมการอำนวยการสภาคริสตจักรในประเทศไทย (3) คณะกรรมการดำเนินงานสภาคริสตจักรในประเทศไทย และ (4) คณะผู้บริหารสภาคริสตจักรในประเทศไทย ประกอบด้วยประธาน รองประธาน เลขานุการ และเหรัญญิกที่ได้รับเลือกจากสมัชชาสภาคริสตจักรในประเทศไทย²³⁷

สำหรับการบริหารระดับภาคนั้นดำเนินการโดยคริสตจักรภาค ซึ่งประกอบด้วยคริสตจักรท้องถิ่นไม่น้อยกว่า 10 แห่ง และมีสมาชิกไม่น้อยกว่า 1,000 คนขึ้นไป และหมวดคริสเตียนหรือศาลาธรรมหลายแห่งรวมตัวกันตั้งอยู่ในเขตภาคซึ่งสภาคริสตจักรในประเทศไทย กำหนดไว้ โดยคริสตจักรภาคแต่ละแห่งจะมีคณะกรรมการคริสตจักรภาค ได้แก่ (1) กรรมการดำเนินงานคริสตจักรภาค ประกอบด้วยประธาน รองประธาน เลขานุการ เหรัญญิก และประธานกรรมการต่าง ๆ (2) ศาสนาจารย์หรือศิษยาภิบาล และ (3) ผู้แทนจากคริสตจักรท้องถิ่น หมวดคริสเตียน หรือศาลาธรรมในคริสตจักรภาคนั้น ปัจจุบันมีคริสตจักรภาคในประเทศไทยทั้งสิ้น 19 แห่ง²³⁸

ส่วนการบริหารระดับคริสตจักรท้องถิ่นนั้น เดิมเรียกว่าคริสตจักรตำบล เกิดจากการรวมกันของหมวดคริสเตียนหรือศาลาธรรมที่มีสมาชิกไม่น้อยกว่า 30 คน เพื่อนำสภากองค์พระผู้เป็นเจ้าของเจ้าและปฏิบัติพันธกิจร่วมกันในท้องถิ่นหนึ่ง โดยได้รับการสถาปนาจากคณะกรรมการคริสตจักรภาค รวมทั้งมีการคัดเลือกประธาน รองประธาน เลขานุการ เหรัญญิก และตำแหน่งอื่นตามที่คณะกรรมการคริสตจักรภาคเห็นสมควร เพื่อทำหน้าที่เป็นคณะผู้อภิบาลและบริหารคริสตจักรอีกด้วย²³⁹

(2) สหกิจคริสเตียนแห่งประเทศไทย (The Evangelical Fellowship of Thailand) ได้รับการรับรองจากกรมการศาสนาให้เป็นองค์กรใหญ่ทางศาสนาคริสต์ นิกายโปรเตสแตนต์ ตามใบอนุญาตเลขที่ 5/2512 ลงวันที่ 9 กันยายน พ.ศ. 2512 (ค.ศ. 1969) ต่อมา ได้รับอนุญาตจากกระทรวงมหาดไทยผ่านพนักงานเจ้าหน้าที่ของกรุงเทพมหานครให้จดทะเบียนจัดตั้งเป็นมูลนิธิสหกิจคริสเตียน เลขทะเบียนที่ 935 ลงวันที่ 21 เมษายน พ.ศ. 2519 (ค.ศ. 1976) ซึ่งสมาชิกของสหกิจคริสเตียนแห่งประเทศไทยแบ่งออกเป็นหลายประเภท ทั้งประเภทบุคคล ประเภทคริสตจักร ประเภทองค์กร

²³⁶ สภาคริสตจักรในประเทศไทย, โครงสร้างการบริหารพันธกิจสภาคริสตจักรในประเทศไทย [ออนไลน์]. กรุงเทพฯ: สภาคริสตจักรในประเทศไทย, แหล่งที่มา: <http://www.cct.or.th/cctweb/index.php/aboutcct/cctorganization> [24 กุมภาพันธ์ 2557]

²³⁷ นพดล ปัญญา. "โครงสร้างทางการบริหารขององค์กรศาสนาหลักในประเทศไทย กรณีศึกษา : ศาสนาพุทธ อิสลาม และคริสต์," (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2545), หน้า 64-74.

²³⁸ เรื่องเดียวกัน, หน้า 74-77.

²³⁹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 78-79.

ประเภทมิชชัน และประเภทสถาบัน มีการจัดแบ่งการบริหารงานองค์กรออกเป็น 2 ภาค ได้แก่ การบริหาร ส่วนกลางและการบริหารส่วนภูมิภาค โดยการบริหารส่วนกลางแบ่งออกเป็นคณะกรรมการอำนวยการ สหกิจคริสเตียนแห่งประเทศไทย คณะกรรมการบริหารสหกิจคริสเตียนแห่งประเทศไทย และคณะกรรมการ ที่ปรึกษาสหกิจคริสเตียนแห่งประเทศไทย ส่วนการบริหารส่วนภูมิภาคแบ่งออกเป็น 6 ภาค ได้แก่ ภาคเหนือ ภาคกลาง ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคกรุงเทพฯ และปริมณฑล ภาคตะวันออก และภาคใต้ ซึ่งแต่ละภาค จะมีคณะกรรมการประสานงานสหกิจคริสเตียนภาค ทำหน้าที่ประสานงานสมาชิกและปฏิบัติงาน ตามนโยบายและแผนงานของคณะกรรมการอำนวยการสหกิจคริสเตียนแห่งประเทศไทย²⁴⁰

(3) สหคริสตจักรแบปติสต์ในประเทศไทย (Thailand Baptist Convention the Baptist Church Foundation) ได้รับอนุญาตจากกระทรวงมหาดไทยผ่านพนักงาน เจ้าหน้าที่ของจังหวัดพระนครให้จดทะเบียนจัดตั้งเป็นมูลนิธิคริสตจักรคณะแบปติสต์ เลขทะเบียนที่ 262 ลงวันที่ 3 มกราคม พ.ศ. 2504 (ค.ศ. 1961) ต่อมา ได้รับการรับรองจากกรมศาสนาเมื่อปี พ.ศ. 2512 (ค.ศ. 1969) โดยมีการจำแนกการบริหารงานองค์กรออกเป็น (1) หน่วยงานส่วนกลาง ได้แก่ งานด้าน คริสเตียนศึกษา งานด้านโรงเรียนคริสตศาสนศาสตร์ และงานด้านศูนย์รวมนักศึกษา และ (2) หน่วยงาน ส่วนภูมิภาค ได้แก่ งานด้านโรงพยาบาล งานค่ายอบรมคริสเตียน งานช่วยเหลือหมู่บ้านชาวไทยตามชนบท และงานช่วยเหลือโครงการอาหารกลางวันของเด็กนักเรียน ส่วนรูปแบบการดำเนินงานและการบริหาร องค์กรคริสตจักรแบปติสต์แบ่งออกเป็น 2 ระดับ ได้แก่ (1) การบริหารส่วนกลาง มีสหคริสตจักรแบปติสต์ ในประเทศไทยเป็นองค์กรระดับประเทศ ทำหน้าที่ควบคุม ดูแล และประสานงานคริสตจักรแบปติสต์ ให้ดำเนินงานตามธรรมนูญสหคริสตจักรแบปติสต์ในประเทศไทย ค.ศ. 1991 (พ.ศ. 2534) ประกอบด้วย คณะกรรมการบริหารและคณะกรรมการอำนวยการ และ (2) การบริหารระดับคริสตจักร โดยคริสตจักร แต่ละแห่งจะมีคณะผู้ปกครอง ได้แก่ ศิษยาภิบาลและผู้ปกครอง รับผิดชอบงานด้านจิตวิญญาณซึ่งเป็น กิจกรรมทางศาสนา รวมทั้งทำหน้าที่กำกับดูแลนโยบายและแนวทางการดำเนินงานของคริสตจักรให้เป็นไป โดยถูกต้องตามพระคัมภีร์ และคณะมัคนายก รับผิดชอบงานด้านการบริหาร ด้านธุรกิจ และด้านวัตถุ และกิจธุระทั่วไปของคริสตจักร นอกจากนี้ ยังอาจมีตำแหน่งผู้รับใช้เพิ่มเติมได้ อาทิ รองศิษยาภิบาล ศิษยาภิบาลอนุชน ผู้ประกาศข่าวประเสริฐ ผู้อำนวยการฝ่ายต่าง ๆ รวมทั้งมีเจ้าหน้าที่คริสตจักรและ อาสาสมัคร อาทิ เหน้ญญิก เลขานุการ ผู้นำนมัสการ และคณะกรรมการต่าง ๆ ที่คริสตจักรตั้งขึ้น ให้ดำเนินงานเรื่องใดเรื่องหนึ่งเป็นการเฉพาะ ทั้งนี้ คริสตจักรแต่ละแห่งจะมีธรรมนูญเป็นข้อกำหนด ระเบียบ นโยบาย และหลักการที่คริสตจักรยึดถือบนพื้นฐานคำสอนของพระคัมภีร์²⁴¹

(4) มูลนิธิคริสตจักรเซเว่นธ์เดย์แอ๊ดเวนตีสแห่งประเทศไทย (Seventh-day Adventist Churches of Thailand) หรือเรียกว่าคริสตจักรวันเสาร์แห่งประเทศไทย

²⁴⁰ เรื่องเดียวกัน, หน้า 81-86.

²⁴¹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 88-93.

เป็นส่วนหนึ่งของคริสตจักรวันเสาร์ทั่วโลกซึ่งมีสำนักงานใหญ่อยู่ที่กรุงวอชิงตัน ดี.ซี. (Washington, D.C.) สหรัฐอเมริกา โดยมีการจัดโครงสร้างการบริหารงานทั่วโลกออกเป็น 4 ระดับ ได้แก่ (1) ภาคหรือดิวิชัน (division) ปัจจุบันแบ่งออกเป็น 13 ภาค (2) สหมิชชันหรือยูเนียน (union) (3) มิชชัน (mission) ซึ่งอาจมีบริเวณครอบคลุมประเทศหนึ่งหรือบริเวณหนึ่งตามที่ได้รับมอบหมายก็ได้ และ (4) โบสถ์ ซึ่งเป็นสถานที่นมัสการหรือประกาศพระวาจาขององค์พระผู้เป็นเจ้าประจำท้องถิ่น โดยมิชชันจะมอบหมายให้ศาสนาจารย์เป็นผู้ดำเนินงานในโบสถ์นั้นร่วมกับสมาชิกคนอื่น และสมาชิกจะเป็นผู้คัดเลือกเจ้าหน้าที่แผนกต่าง ๆ ของโบสถ์ สำหรับคริสตจักรวันเสาร์แห่งประเทศไทยถือเป็นสำนักงานมิชชันซึ่งอยู่ในสังกัดสหมิชชันเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ สำนักงานภาคเอเชียแปซิฟิกใต้ โดยมีการบริหารงานตามธรรมนูญคริสตจักรวันเสาร์แห่งประเทศไทย ประกอบด้วยผู้แทนคริสตจักร หมวดคริสเตียน และกลุ่มต่าง ๆ ที่ได้รับการจัดตั้งและยอมรับจากคณะกรรมการบริหารของสำนักงานมิชชัน ซึ่งคณะกรรมการบริหารของสำนักงานมิชชันประกอบด้วยกรรมการไม่เกิน 19 คน แบ่งเป็นประธานมิชชัน เลขาธิการมิชชัน เทรินนีย์มิชชัน หัวหน้าภาคต่าง ๆ เจ้าหน้าที่ของสำนักงานภาค เจ้าหน้าที่ของสหมิชชัน และกรรมการอื่นที่ได้รับการคัดเลือกจากการประชุมของมิชชันในรอบ 3 ปีอีกด้วย²⁴²

นอกจากนี้ มีองค์กรศาสนาคริสต์ทั้งนิกายโปรเตสแตนต์และนิกายอื่นที่ดำเนินงานทางศาสนาในประเทศไทยในรูปแบบของมูลนิธิและสมาคมตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์เพื่อก่อตั้งบทบาทและอำนาจหน้าที่ทางกฎหมายขึ้น เช่น มูลนิธิคริสตจักรของพระคริสต์ในประเทศไทย มูลนิธิชาวคริสต์ศาสนิกชนดั้งเดิมออร์โธดอกซ์ในประเทศไทย มูลนิธิคริสตจักรแองลิกันไทย และสมาคมพระคริสตธรรมไทย เป็นต้น

จากการศึกษาบทบาทและอำนาจหน้าที่ทางกฎหมายขององค์กรศาสนาในประเทศไทย จะเห็นได้ว่า แม้จะมีกฎหมายหลายฉบับบัญญัติรับรองสิทธิและหน้าที่ขององค์กรศาสนาในประเทศต่าง ๆ ไว้เป็นการทั่วไป แต่ก็มีกฏหมายเฉพาะขึ้นเพื่อจัดตั้งและกำหนดบทบาท อำนาจหน้าที่ และสถานะทางกฎหมายขององค์กรศาสนาพุทธและองค์กรศาสนาอิสลามในประเทศไทย รวมทั้งองค์กรศาสนาคริสต์ นิกายโรมันคาทอลิก ในประเทศไทยสำหรับอัครมุขมณฑลกรุงเทพฯ และอัครมุขมณฑลท่าแร่-หนองแสงด้วย อย่างไรก็ตาม แม้การตรากฎหมายในลักษณะดังกล่าวจะมีวัตถุประสงค์เพื่อให้การดำเนินงานและการบริหารจัดการภายในองค์กรศาสนาเกิดความเป็นเอกภาพและได้รับการคุ้มครองจากรัฐให้มีสิทธิและหน้าที่ตามกฎหมายอย่างเป็นรูปธรรม แต่ในทางกลับกันก็สะท้อนให้เห็นถึงบทบาทของรัฐที่พยายามเข้าควบคุมหรือมีส่วนร่วมกับการบริหารจัดการและการดำเนินงานขององค์กรศาสนา ดังกล่าวผ่านการใช้อำนาจที่ได้รับตามกฎหมายข้างต้น ซึ่งการกระทำเหล่านี้ล้วนขัดต่อแนวความคิดเกี่ยวกับการแยกศาสนจักรออกจากอาณาจักรที่มุ่งให้แต่ละฝ่ายต่างมีอิสระในการดำเนินงานและไม่ตกอยู่ภายใต้อิทธิพลครอบงำของอีกฝ่าย

²⁴² เรื่องเดียวกัน, หน้า 95-99.

บทที่ 3

บทบาทและอำนาจหน้าที่ทางกฎหมายขององค์กรศาสนาในต่างประเทศ

การศึกษบทบาทและอำนาจหน้าที่ทางกฎหมายขององค์กรศาสนาในต่างประเทศสามารถจำแนกออกเป็นประเทศที่มีและไม่มีกฎหมายกำหนดบทบาทและอำนาจหน้าที่ขององค์กรศาสนาไว้เป็นการเฉพาะ ซึ่งทั้งสองกลุ่มก็มักมีการตรากฎหมายที่รับรองและคุ้มครองเสรีภาพทางศาสนาไว้เป็นการทั่วไปในรูปแบบและวิธีการที่แตกต่างกัน โดยวิทยานิพนธ์เล่มนี้จะนำเสนอตัวอย่างประเทศที่มีกฎหมายกำหนดบทบาทและอำนาจหน้าที่ขององค์กรศาสนา ได้แก่ สหราชอาณาจักรและสาธารณรัฐอิตาลี และตัวอย่างประเทศที่ไม่มีกฎหมายกำหนดบทบาทและอำนาจหน้าที่ขององค์กรศาสนา ได้แก่ สหรัฐอเมริกาและสาธารณรัฐฟิลิปปินส์ ซึ่งแต่ละกลุ่มประกอบด้วยประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายจารีตประเพณี (Common law system) และประเทศที่ใช้ระบบประมวลกฎหมาย (Civil law system) โดยมุ่งศึกษาบริบททางสังคมและเสรีภาพทางศาสนา ตลอดจนบทบัญญัติแห่งกฎหมายหรือรูปแบบและวิธีการรับรองบทบาทและอำนาจหน้าที่ทางกฎหมายขององค์กรศาสนาในแต่ละประเทศ เพื่อนำข้อมูลที่ได้รับมาวิเคราะห์เปรียบเทียบกับบทบาทและอำนาจหน้าที่ทางกฎหมายขององค์กรศาสนาในประเทศไทย ประกอบการพิจารณาเสนอแนะแนวทางที่เหมาะสมสำหรับการแก้ไขปัญหาและอุปสรรคต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง กับบทบาทและอำนาจหน้าที่ทางกฎหมายขององค์กรศาสนาคริสต์ในประเทศไทย

3.1 ประเทศที่มีกฎหมายกำหนดบทบาทและอำนาจหน้าที่ขององค์กรศาสนา

ในบรรดาประเทศที่มีการตรากฎหมายขึ้นกำหนดบทบาท อำนาจหน้าที่ และสถานะขององค์กรศาสนาโดยเฉพาะอย่างยิ่งประเทศที่มีจำนวนผู้นับถือศาสนาคริสต์มากเป็นลำดับต้น ๆ นั้นสามารถศึกษาเปรียบเทียบตัวอย่างประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายจารีตประเพณี ได้แก่ สหราชอาณาจักรกับประเทศที่ใช้ระบบประมวลกฎหมาย ได้แก่ สาธารณรัฐอิตาลี ซึ่งต่างก็มีบริบททางสังคม รูปแบบและวิธีการรับรองและคุ้มครองเสรีภาพทางศาสนา รวมถึงบทบัญญัติแห่งกฎหมายเกี่ยวกับบทบาทและอำนาจหน้าที่ขององค์กรศาสนาที่เป็นเอกลักษณ์ของตนเอง ดังรายละเอียดต่อไปนี้

3.1.1 บทบาทและอำนาจหน้าที่ทางกฎหมายขององค์กรศาสนาในสหราชอาณาจักร

สหราชอาณาจักรบริเตนใหญ่และไอร์แลนด์เหนือ (United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland) หรือสหราชอาณาจักร ตั้งอยู่ทางตะวันตกเฉียงเหนือของทวีปยุโรป ประกอบด้วย 4 ประเทศซึ่งมีสถานะเป็นเขตการปกครองหนึ่งของสหราชอาณาจักร ได้แก่ (1) ประเทศอังกฤษ (England) มีเมืองหลวงชื่อกรุงลอนดอน (London) (2) สกอตแลนด์ (Scotland) มีเมืองหลวง

ชื่อกรุงเอดิเนบระ (Edinburgh) (3) เวลส์ (Wales) มีเมืองหลวงชื่อกรุงคาร์ดิฟฟ์ (Cardiff) และ (4) ไอร์แลนด์เหนือ (Northern Ireland) มีเมืองหลวงชื่อกรุงเบลฟาสต์ (Belfast) ซึ่งสหราชอาณาจักรปกครองโดยระบอบประชาธิปไตยแบบรัฐสภาอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขภายใต้รัฐธรรมนูญ และมีลักษณะเป็นรัฐเดี่ยว (Unitary State) เช่นเดียวกับประเทศไทย แต่ใช้ระบบกฎหมายจารีตประเพณี ซึ่งให้ความสำคัญกับจารีตประเพณีที่มีลักษณะเป็นกฎหมายทั่วไปมากกว่ากฎหมายลายลักษณ์อักษรที่มีการตราขึ้นเป็นการเฉพาะเรื่องเท่านั้น อีกทั้งยังไม่มีรัฐธรรมนูญฉบับลายลักษณ์อักษรด้วย ต่างจากประเทศไทยที่ใช้ระบบประมวลกฎหมายซึ่งให้ความสำคัญกับกฎหมายลายลักษณ์อักษรในการบัญญัติรับรองหรือคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพในประเด็นต่าง ๆ รวมถึงการกำหนดกฎเกณฑ์ในเรื่องใดเรื่องหนึ่งไว้เป็นการเฉพาะ นอกจากนี้ สหราชอาณาจักรยังมีจำนวนผู้นับถือศาสนาคริสต์มากที่สุดเป็นลำดับที่หนึ่งของประเทศอีกด้วย จึงสมควรศึกษาบริบททางสังคมและเสรีภาพทางศาสนาในสหราชอาณาจักรด้านต่าง ๆ รวมถึงบทบัญญัติแห่งกฎหมายเกี่ยวกับบทบาทและอำนาจหน้าที่ขององค์กรศาสนาในสหราชอาณาจักร โดยมีรายละเอียดซึ่งสามารถจำแนกออกเป็นหัวข้อต่าง ๆ ได้ดังต่อไปนี้

3.1.1.1 บริบททางสังคมและเสรีภาพทางศาสนาในสหราชอาณาจักร

บริบททางสังคมและเสรีภาพทางศาสนาในสหราชอาณาจักรสามารถจำแนกพิจารณาออกเป็น 7 ด้าน ได้แก่ ด้านข้อมูลสถิติผู้นับถือศาสนาต่าง ๆ ด้านองค์กรศาสนา ด้านเสรีภาพทางศาสนาและสิทธิมนุษยชน ด้านการศึกษา ด้านการเดินทางเข้าเมืองของผู้เผยแพร่ศาสนาชาวต่างประเทศ ด้านการปฏิบัติศาสนกิจของเจ้าหน้าที่ของรัฐ และด้านการมีส่วนร่วมในการปกครองของรัฐ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

(1) **ด้านข้อมูลสถิติผู้นับถือศาสนาต่าง ๆ** จากข้อมูลสถิติประชากรในปี พ.ศ. 2554 (ค.ศ. 2011) ซึ่งรวบรวมโดยสำนักงานสถิติแห่งสหราชอาณาจักร ปรากฏว่า ในจำนวนประชากร 62.3 ล้านคน มีผู้นับถือศาสนาคริสต์ทั้งที่สังกัดพระศาสนจักรแห่งอังกฤษ (Church of England) หรือนิกายแองกลิกัน (Anglican) พระศาสนจักรแห่งสกอตแลนด์ (Church of Scotland) หรือนิกายเพรสไบทีเรียน (Presbyterian) พระศาสนจักรคาทอลิก (Roman Catholic Church) คริสตจักรโปรเตสแตนต์ (Protestant churches) และคริสตชนที่ไม่ได้รวมกลุ่มกัน รวมกันคิดเป็นร้อยละ 59.3 ของจำนวนประชากรทั้งประเทศ ศาสนาอิสลามคิดเป็นร้อยละ 4.8 ของจำนวนประชากรทั้งประเทศ และศาสนาอื่น ได้แก่ ศาสนาฮินดู ศาสนาซิกข์ ศาสนายิว และศาสนาพุทธ รวมกันน้อยกว่าร้อยละ 2 ของจำนวนประชากรทั้งประเทศ นอกจากนี้ ยังมีผู้ที่ไม่นับถือศาสนาใดคิดเป็นร้อยละ 25 ของจำนวนประชากรทั้งประเทศ ขณะที่เขตการปกครองไอร์แลนด์เหนือในสหราชอาณาจักรมีผู้นับถือศาสนาคริสต์ นิกายโรมันคาทอลิกคิดเป็นร้อยละ 41 ของจำนวนประชากรทั้งเขต นิกายโปรเตสแตนต์คิดเป็นร้อยละ 41.5 ของจำนวนประชากรทั้งเขต ศาสนาอื่นรวมกันน้อยกว่าร้อยละ 1 ของจำนวนประชากรทั้งเขต และไม่ระบุว่านับถือศาสนาใดคิดเป็นร้อยละ 17 ของจำนวนประชากรทั้งเขต¹

¹ Bureau of Democracy, Human Rights and Labor, U.S. State Department, "United Kingdom 2012 International Religious Freedom Report," 2013, pp. 1-2.

(2) **ด้านองค์กรศาสนา** มีกฎหมายบัญญัติก่อตั้งองค์กรศาสนาคริสต์ ได้แก่ พระศาสนจักรแห่งอังกฤษ ให้เป็นพระศาสนจักรประจำรัฐ (State Church) ของอังกฤษ และก่อตั้งพระศาสนจักรแห่งสกอตแลนด์ให้เป็นพระศาสนจักรประจำชาติ (National Church) ของสกอตแลนด์ แต่มิได้เป็นอิสระจากรัฐบาลหรือพระมหากษัตริย์ในฐานะที่ทรงเป็นศูนย์รวมจิตใจและเป็นผู้นำสูงสุดของพระศาสนจักร โดยพระมหากษัตริย์ทรงแต่งตั้งผู้นำทางศาสนาของพระศาสนจักรแห่งอังกฤษตามคำแนะนำของนายกรัฐมนตรีและคณะกรรมการแต่งตั้งแห่งชาติ (The Crown Appointments Commission) ซึ่งประกอบด้วยผู้แทนของนักบวชและฆราวาส ขณะที่ผู้นำทางศาสนาของพระศาสนจักรแห่งสกอตแลนด์ได้รับการแต่งตั้งจากที่ประชุมใหญ่สามัญของพระศาสนจักรเอง และเมื่อพระมหากษัตริย์เสด็จพระราชดำเนินเยือนเขตการปกครองสกอตแลนด์ก็ถือว่าพระองค์เป็นส่วนหนึ่งของพระศาสนจักรแห่งสกอตแลนด์ด้วยเช่นกัน ซึ่งเมื่อเดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ. 2555 (ค.ศ. 2012) สมเด็จพระราชินีนาถเอลิซาเบธที่ 2 (Queen Elizabeth II) ทรงมีพระราชดำรัสว่า “พระศาสนจักรมิได้มีบทบาทในการปกป้องนิกายแองกลิกันให้ออกห่างจากศาสนาอื่น แต่มีหน้าที่ประกันเสรีภาพในการแสดงออกของทุกความเชื่อในประเทศนี้” สำหรับเขตการปกครองสกอตแลนด์ เวลส์ และไอร์แลนด์เหนือไม่มีการรับรองศาสนาประจำรัฐ (Official religions) แต่อย่างไรก็ตาม ขณะเดียวกัน มีการใช้บังคับกฎหมายชะรีอะฮ์ (Sharia) ซึ่งเป็นหลักกฎหมายอิสลามสำหรับผู้นับถือศาสนาอิสลามที่บริหารจัดการโดยสภาชะรีอะฮ์คู่ขนานไปกับระบบกฎหมายของประเทศเฉพาะในคดีแพ่งบางลักษณะ อาทิ การไกล่เกลี่ยข้อพิพาท การสมรส และการเงินเท่าที่ไม่ขัดหรือแย้งกับกฎหมายหลัก โดยต้องได้รับความยินยอมจากคู่กรณีทั้งสองฝ่ายแล้วด้วย อย่างไรก็ตาม กฎหมายชะรีอะฮ์มักไม่ถูกนำมาใช้บังคับในเขตการปกครองไอร์แลนด์เหนือและสกอตแลนด์²

(3) **ด้านเสรีภาพทางศาสนาและสิทธิมนุษยชน** ในสหราชอาณาจักร มีกฎหมายและนโยบายของรัฐที่เป็นหลักประกันเสรีภาพทางศาสนา ซึ่งในทางปฏิบัติทั่วไปรัฐบาลก็ได้ให้ความเคารพต่อเสรีภาพทางศาสนาของประชาชน โดยผู้นำรัฐบาลได้แสดงจุดยืนบ่อยครั้งถึงความจำเป็นในการปกป้องเสรีภาพทางศาสนา การปรับเปลี่ยนทัศนคติเกี่ยวกับความแตกต่างทางศาสนา และการส่งเสริมการยอมรับความคิดเห็นของผู้อื่น รวมทั้งมีกฎหมายบัญญัติห้ามมิให้มีการเผยแพร่ศาสนาด้วยวิธีการที่สร้างความเกลียดชังหรือมีลักษณะเป็นการสบประมาทและเป็นอันตราย ตลอดจนห้ามมิให้ปลุกปั่นให้เกิดความเกลียดชังทางศาสนา³ นอกจากนี้ มาตรา 1⁴ แห่งพระราชบัญญัติว่าด้วยเด็กและการรับเด็กเป็นบุตรบุญธรรม ค.ศ. 2002 (Adoption and Children Act 2002) รวมทั้งพระราชบัญญัติฉบับอื่นก็ได้รับรองสิทธิในการตัดสินใจเลือกนับถือศาสนาของตนเอง พระราชบัญญัติสิทธิมนุษยชน ค.ศ. 1998 (Human Rights Act 1998) บัญญัติให้หลักประกันสิทธิและเสรีภาพภายใต้อนุสัญญาสิทธิมนุษยชน

² Ibid, p. 2.

³ Ibid, p. 1.

⁴ Section 1 (5) of Adoption and Children Act 2002: “In placing the child for adoption, the adoption agency must give due consideration to the child’s religious persuasion, racial origin and cultural and linguistic background.”

แห่งยุโรป (The European Convention on Human Rights (ECHR)) โดยเฉพาะอย่างยิ่งมาตรา 9 ที่บัญญัติรับรองเสรีภาพทางความคิด มโนธรรม และศาสนา ซึ่งปัจจุบันได้รับการอนุวัติการเป็นกฎหมายภายในประเทศและสามารถนำมาใช้ในการพิจารณาพิพากษาคดีในศาลภายในประเทศได้ ข้อบังคับว่าด้วยการจ้างงานที่เท่าเทียมกัน ความเชื่อ และศาสนา ค.ศ. 2003 (Employment Equality (Religion or Belief) Regulations 2003) และพระราชบัญญัติว่าด้วยความเสมอภาค ค.ศ. 2006 (Equality Act 2006) ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติว่าด้วยความเสมอภาค ค.ศ. 2010 (Equality Act 2010) ก็ห้ามมิให้มีการเลือกปฏิบัติในการจ้างงานรวมถึงการจัดหาสินค้าและบริการด้วยเหตุผลทางศาสนาด้วย⁵

อย่างไรก็ตาม กฎหมายมิได้นิยามลักษณะขอบเขตของศาสนา หรือสิ่งที่ถือว่าเป็นความเชื่อทางศาสนา แต่ให้เป็นอำนาจของศาลในการพิจารณาพิพากษาคดี โดยความผิดตามกฎหมายในลักษณะนี้ต้องพิจารณาถึงความร้ายแรงของอันตรายที่เกิดขึ้นและเจตนาในการปลุกระดมให้เกิดความเกลียดชังทางศาสนาประกอบกันด้วย ซึ่งโทษสูงสุดของฐานความผิดนี้คือจำคุก 7 ปี และหากได้รับการพิสูจน์ว่าผู้กระทำความผิดมีเจตนาให้เกิดอันตรายที่ร้ายแรงยิ่งขึ้น โดยมีหลักฐานแสดงให้เห็นถึงความเป็นศัตรูทางศาสนาที่เชื่อมโยงกับการก่ออาชญากรรมจะต้องได้รับโทษขั้นสูงสุด นอกจากนี้ ยังมีกฎหมายห้ามมิให้มีการเลือกปฏิบัติอันเนื่องมาจากสาเหตุทางด้านศาสนาหรือความเชื่อหรือการไม่นับถือศาสนาหรือความเชื่อใด ๆ โดยคณะกรรมการว่าด้วยความเท่าเทียมและสิทธิมนุษยชนแห่งสหราชอาณาจักร (The Equality and Human Rights Commission) มีหน้าที่รับผิดชอบส่งเสริมความเสมอภาค ความหลากหลาย และการจัดการเลือกปฏิบัติและการล่วงละเมิดที่ไม่ชอบด้วยกฎหมาย ซึ่งคณะกรรมการนี้จะได้รับเงินสนับสนุนจากกองทุนสาธารณะและดำเนินงานเป็นอิสระจากการควบคุมของรัฐบาล มีอำนาจตรวจสอบการเลือกปฏิบัติทางศาสนาที่ไม่ชอบด้วยกฎหมายและนำตัวผู้กระทำความผิดมาดำเนินคดีตามกฎหมายได้ สำหรับในสกอตแลนด์ คณะกรรมการดังกล่าวมีหน้าที่รับผิดชอบเพียงประเด็นด้านสิทธิมนุษยชนเท่าที่สงวนไว้สำหรับรัฐสภาและกระทรวงที่สำคัญของรัฐบาลเท่านั้น ขณะเดียวกัน คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งสกอตแลนด์ (The Scottish Human Rights Commission) ก็มีอำนาจหน้าที่ครอบคลุมเฉพาะประเด็นด้านสิทธิมนุษยชนเท่าที่รัฐสภาสกอตแลนด์ได้รับการถ่ายโอนอำนาจมาเช่นกัน ส่วนคณะกรรมการว่าด้วยความเท่าเทียมกันแห่งไอร์แลนด์เหนือ (The Equality Commission for Northern Ireland) ก็มีหน้าที่คล้ายคลึงกับคณะกรรมการว่าด้วยความเท่าเทียมและสิทธิมนุษยชนแห่งสหราชอาณาจักร ซึ่งในไอร์แลนด์เหนือจะมีกฎหมายห้ามมิให้มีการเลือกปฏิบัติในการจ้างงานอันมีสาเหตุมาจากความคิดเห็นทางศาสนา ต่างจากเขตการปกครองอื่นของสหราชอาณาจักรที่แม้จะมีกฎหมายห้ามมิให้มีการเลือกปฏิบัติในการจ้างงานโดยมีสาเหตุมาจากความเชื่อทางศาสนา แต่ก็มีข้อยกเว้นสำหรับกรณีที่มีความจำเป็นต่อการประกอบอาชีพอันเกี่ยวข้องกับศาสนาอย่างแท้จริง⁶

⁵ Mark Hill QC et al., *Religion and Law in the United Kingdom* (Kluwer Law International, 2011), pp. 45-46.

⁶ Bureau of Democracy, Human Rights and Labor, U.S. State Department, "United Kingdom 2012 International Religious Freedom Report," pp. 2-3.

(4) ด้านการศึกษา มีกฎหมายบัญญัติให้มีการจัดการศึกษาวิชาศาสนาแก่เด็กทุกคนที่มีอายุระหว่าง 3 – 19 ปี ในโรงเรียนของรัฐทั่วสหราชอาณาจักร โดยหลักสูตรการเรียนการสอนของโรงเรียนต่าง ๆ จะสะท้อนถึงค่านิยมความเป็นคริสตชน แต่ต้องไม่พยายามที่จะเปลี่ยนศาสนาของนักเรียน รวมถึงมีการสอนและการฝึกปฏิบัติของกลุ่มศาสนาอื่นที่สำคัญในสหราชอาณาจักรด้วยเช่นกัน ขณะที่ผู้ปกครองทุกคนก็มีสิทธิที่จะมิให้บุตรหลานของตนเข้าเรียนในวิชาศาสนาดังกล่าวได้ ประเด็นเกี่ยวกับรูปแบบนักเรียนในสหราชอาณาจักร รัฐบาลมิได้กำหนดไว้แต่อย่างใด โดยให้เป็นอำนาจของแต่ละโรงเรียนที่จะกำหนดนโยบายดังกล่าว ซึ่งต้องพิจารณาถึงความจำเป็นทางวัฒนธรรม เชื้อชาติ และศาสนาที่แตกต่างกัน สำหรับการสวดภาวนาประจำวันร่วมกันหรือพิธีสวดภาวนาในโรงเรียนในอังกฤษและเวลส์ทั้งหมดหรือส่วนใหญ่จะเป็นรูปแบบทางศาสนาคริสต์ ซึ่งนักเรียนที่มีได้นับถือศาสนาคริสต์ก็อาจได้รับอนุญาตจากผู้บริหารโรงเรียนให้ไม่ต้องเข้าร่วมพิธีได้ และกฎหมายก็ยังอนุญาตให้นักเรียนแผนก Sixth Form ซึ่งมีอายุระหว่าง 16 – 19 ปี ไม่ต้องเข้าร่วมพิธีกรรมทางศาสนาในโรงเรียนช่วงสองปีสุดท้ายของการศึกษาระดับชั้นมัธยมศึกษาได้ด้วยตนเอง โดยไม่ต้องได้รับอนุญาตหรือขอความเห็นชอบจากผู้ปกครอง แต่มิได้รับยกเว้นให้ไม่ต้องเข้าเรียนวิชาศาสนา ขณะที่ครูก็มีสิทธิที่จะปฏิเสธในการเข้าร่วมพิธีกรรมทางศาสนาที่โรงเรียนจัดขึ้นโดยปราศจากอคติได้เช่นกัน เว้นแต่จะเป็นโรงเรียนที่ดำเนินงานโดยองค์กรศาสนาหรือมีความเชื่อมโยงกับองค์กรศาสนาอย่างเป็นทางการ (Faith-based school หรือ Faith school) ซึ่งปัจจุบันมีโรงเรียนประเภทนี้ที่ได้รับการสนับสนุนจากรัฐประมาณ 7,000 แห่งในประเทศอังกฤษ และอีกกว่า 377 แห่งในสกอตแลนด์ โดยต้องจัดการเรียนการสอนตามหลักสูตรการศึกษาแห่งชาติและได้รับการตรวจสอบจากสำนักงานรับรองมาตรฐานการให้บริการและทักษะแก่เด็ก (The Office for Standards in Children’s Services and Skills) ส่วนโรงเรียนแทบทุกแห่งในไอร์แลนด์เหนือจะได้รับการสนับสนุนจากรัฐ โดยนักเรียนจำนวนกว่าร้อยละ 93.5 เข้าเรียนในโรงเรียนโปรเตสแตนต์หรือคาทอลิกที่รัฐดำเนินการเป็นส่วนใหญ่⁷

(5) ด้านการเดินทางเข้าเมืองของผู้เผยแผ่ศาสนาชาวต่างประเทศ รัฐบาลกำหนดให้ผู้ที่ประสงค์จะขอวีซ่าเข้าสหราชอาณาจักรในฐานะนักบวชหรือศาสนาจารย์ (ministers of religion) จะต้องดำเนินงานเผยแผ่ศาสนามาแล้วเป็นเวลาไม่น้อยกว่า 1 – 5 ปี และมีประสบการณ์การทำงานเต็มเวลาในองค์กรศาสนาจำนวน 1 ปี หรือมีประสบการณ์การฝึกอบรมนอกเวลาจำนวน 2 ปี ซึ่งบรรดาธรรมทูตก็ต้องได้รับการฝึกฝนหรือได้ทำงานมาตั้งแต่ก่อนเป็นธรรมทูตแล้วเช่นเดียวกัน⁸

(6) ด้านการปฏิบัติศาสนกิจของเจ้าหน้าที่ของรัฐ รัฐบาลมีนโยบายอำนวยความสะดวกสำหรับการปฏิบัติศาสนกิจของเจ้าหน้าที่ของรัฐตามที่โอกาสเอื้ออำนวย ตัวอย่างเช่นกรณีหน่วยงานราชทัณฑ์อนุญาตให้ลูกจ้างชาวมุสลิมใช้เวลาระหว่างการผลัดเวรเพื่ออิชฎานภาวนา

⁷ Ibid, pp. 3-4.

⁸ Ibid, pp. 4-5.

หรือกรณีกองทัพอนุญาตให้ผู้นับถือศาสนาที่มีผู้นับถือจำนวนไม่มากปฏิบัติศาสนกิจตามความศรัทธาของตนร่วมกับอนุศาสนาจารย์ซึ่งเป็นข้าราชการทหารที่ทำหน้าที่รับผิดชอบกิจการศาสนาในกองทัพ โดยมีคณะกรรมการอนุศาสนาจารย์ (The Chaplaincy Council) ทำหน้าที่ตรวจสอบนโยบายและการปฏิบัติที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติศาสนกิจดังกล่าว เป็นต้น⁹

(7) **ด้านการมีส่วนร่วมในการปกครองของรัฐ** มีการกำหนดสัดส่วนมุขนายกอาวุโสของนิกายแองกลิกันให้เป็นสมาชิกสภาขุนนาง (House of Lords) ในสัดส่วนผู้แทนของพระศาสนจักรประจำรัฐจำนวน 25 ที่นั่ง และรัฐบาลยังกำหนดให้วันสำคัญทางศาสนาคริสต์เป็นวันหยุดราชการของสหราชอาณาจักรอีกด้วย ได้แก่ วันศุกร์ศักดิ์สิทธิ์ (Good Friday) ซึ่งเป็นวันระลึกถึงพระมหาทรมานและการสิ้นพระชนม์ของพระเยซูคริสตเจ้า วันจันทร์หลังวันสมโภชปัสกา (Easter Monday) ซึ่งกำหนดขึ้นเพื่อเฉลิมฉลองการเสด็จกลับคืนพระชนม์ชีพของพระเยซูคริสตเจ้า และวันสมโภชพระคริสตสมภพหรือวันคริสต์มาส (Christmas Day) ซึ่งเฉลิมฉลองการประสูติของพระเยซูคริสตเจ้า¹⁰

3.1.1.2 บทบัญญัติแห่งกฎหมายเกี่ยวกับบทบาทและอำนาจหน้าที่ขององค์กรศาสนาในสหราชอาณาจักร

แม้กฎหมายของสหราชอาณาจักรจะมีได้บัญญัติรับรองความเป็นอิสระของพระศาสนจักรแองกลิกันแห่งอังกฤษซึ่งเป็นพระศาสนจักรประจำรัฐไว้อย่างชัดเจน แต่ด้วยความที่เป็นองค์กรศาสนาที่รัฐก่อตั้งขึ้นจึงได้รับสถานภาพพิเศษในโครงสร้างทางกฎหมาย โดยพระราชบัญญัติว่าด้วยอำนาจสูงสุด ค.ศ. 1558 (Act of Supremacy 1558) บัญญัติไว้ในมาตรา 8¹¹ ว่า “พระมหากษัตริย์ผู้ทรงดำรงตำแหน่งตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายของแผ่นดิน มีอำนาจสูงสุดในราชอาณาจักรนี้ภายใต้องค์พระผู้เป็นเจ้าและมีอำนาจเหนือทุกคนในทุกกรณีทั้งทางศาสนาและพลเรือน” พระมหากษัตริย์แห่งสหราชอาณาจักรจึงถือเป็นผู้นำสูงสุดและมีอำนาจแต่งตั้งผู้ดำรงตำแหน่งต่าง ๆ ของพระศาสนจักรแห่งอังกฤษ แม้จะมีได้ทรงเป็นนักบวชก็ตาม ทั้งนี้ สถานะและอำนาจหน้าที่ดังกล่าวมิได้ครอบคลุมถึงการดำเนินงานของพระศาสนจักรเพรสไบทีเรียนแห่งสกอตแลนด์และนิกายหรือศาสนาอื่นแต่อย่างใด ขณะที่องค์กรศาสนาอื่นกลับได้รับเพียงฐานะสมาคมส่วนบุคคลโดยทั่วไป ซึ่งระเบียบข้อบังคับขององค์กรก็เป็นไปตามสัญญาตามกฎหมายเอกชนระหว่างสมาชิกด้วยกัน และมีทรัสต์ (Trustee) ทำหน้าที่เป็นผู้ดูแลผลประโยชน์ในทรัพย์สิน ซึ่งกฎหมายอังกฤษก็มิได้กำหนดให้มีการลงทะเบียนองค์กรศาสนาแต่อย่างใด อย่างไรก็ตาม แม้รัฐจะมีได้ให้การสนับสนุนด้านงบประมาณแก่องค์กรศาสนาอย่างเป็นทางการ แต่ก็ได้

⁹ Ibid, p. 5.

¹⁰ Ibid.

¹¹ Section 8 of Act of Supremacy 1558: “We acknowledge that the Queen’s excellent majesty, acting according to the laws of the realm, is the highest power under God in this kingdom and has supreme authority over all persons in all causes as well as ecclesiastical as civil.”

อุดหนุนเงินเพื่อการอนุรักษ์โบสถ์ที่มีลักษณะเป็นอาคารทางประวัติศาสตร์สูงถึงร้อยละ 40 ของค่าใช้จ่ายทั้งหมด¹² โดยสามารถจำแนกประเภทขององค์กรศาสนาในสหราชอาณาจักรออกเป็นองค์กรศาสนาประจำชาติและองค์กรศาสนาอื่น เพื่อศึกษาบทบัญญัติแห่งกฎหมายเกี่ยวกับบทบาทและอำนาจหน้าที่ขององค์กรศาสนาประเภทต่าง ๆ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

3.1.1.2.1 องค์กรศาสนาประจำชาติ

ฝ่ายนิติบัญญัติของสหราชอาณาจักรได้ตรากฎหมายขึ้นก่อตั้งองค์กรศาสนาคริสต์สองแห่ง ได้แก่ พระศาสนจักรแองกลิกันแห่งอังกฤษ (Church of England) และพระศาสนจักรเพรสไบทีเรียนแห่งสกอตแลนด์ (Church of Scotland) โดยพระศาสนจักรแห่งอังกฤษก่อตั้งขึ้นตามกฎหมายที่ประกาศใช้บังคับตั้งแต่คริสต์ทศวรรษที่ 1530 ซึ่งแบ่งเขตการปกครองออกเป็นมุขมณฑลแคนเทอร์เบอรี (Diocese of Canterbury) และมุขมณฑลยอร์ก (Diocese of York) ตามเขตการปกครองเดิมเมื่อครั้งยังเป็นส่วนหนึ่งของพระศาสนจักรคาทอลิก และมุขมณฑลทั้งสองแห่งดังกล่าวก็ได้แบ่งเขตการปกครองย่อยออกเป็นมุขมณฑลต่าง ๆ จำนวน 43 แห่ง และอีก 1 แห่งในทวีปยุโรป¹³ โดยมีพระมหากษัตริย์เป็นผู้นำสูงสุดและมีอำนาจแต่งตั้งผู้นำทางศาสนาของพระศาสนจักรแห่งอังกฤษตามคำแนะนำของนายกรัฐมนตรีและคณะกรรมการการแต่งตั้งแห่งชาติซึ่งประกอบด้วยผู้แทนของนักบวชและฆราวาส¹⁴ ทำให้อาจพิจารณาได้ว่าพระศาสนจักรเป็นส่วนหนึ่งของรัฐ โดยบทบาทของฝ่ายอาณาจักรที่มีอยู่เหนือฝ่ายศาสนจักรดังกล่าวนี้มีลักษณะคล้ายคลึงกับการจัดองค์กรศาสนาพุทธในประเทศไทย ซึ่งมาตรา 7 แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 บัญญัติเกี่ยวกับพระราชอำนาจของพระมหากษัตริย์ในการสถาปนาสมเด็จพระสังฆราชผู้เป็นประมุขของบรรดาพระสงฆ์ของศาสนาพุทธทั่วประเทศตามที่นายกรัฐมนตรีทูลเกล้าทูลกระหม่อมโดยความเห็นชอบของมหาเถรสมาคม รวมทั้งยังทรงไว้ซึ่งพระราชอำนาจในการแต่งตั้งสถาปนาและถอดถอนสมณศักดิ์ของพระภิกษุในคณะสงฆ์ตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา 5 ตรีแห่งพระราชบัญญัติเดียวกันอีกด้วย ดังข้อมูลที่ได้นำเสนอแล้วในบทที่ 2 นอกจากนี้ ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2101 (ค.ศ. 1558) พระศาสนจักรแห่งอังกฤษก็ได้รับเอาแนวคิดเกี่ยวกับข้อคำสอนต่าง ๆ มาจากทั้งนิกายโรมันคาทอลิกและนิกายโปรเตสแตนต์ ขณะที่พระศาสนจักรแห่งสกอตแลนด์ภายหลังการแยกตัวออกจากพระศาสนจักรคาทอลิกเมื่อปี พ.ศ. 2103 (ค.ศ. 1560) ก็ได้รับการสถาปนาขึ้นเป็นพระศาสนจักรแห่งชาติของสกอตแลนด์และมีการบัญญัติบทบาทและอำนาจหน้าที่ทางกฎหมายไว้ในพระราชบัญญัติพระศาสนจักรแห่งสกอตแลนด์ ค.ศ. 1921 (Church of Scotland Act 1921) โดยมีความเป็นอิสระในการบริหาร

¹² Lasia Bloß, *European Law of Religion – organizational and institutional analysis of national systems and their implications for the future European Integration Process* (New York: New York University School of Law, 2003), pp. 53, 61.

¹³ *Archbishops' Council, Dioceses*, [Online]. London: The Church of England, Available from: <http://www.churchofengland.org/about-us/dioceses.aspx> [24 February 2014]

¹⁴ Bureau of Democracy, Human Rights and Labor, U.S. State Department, "United Kingdom 2012 International Religious Freedom Report," p. 2.

องค์กรอย่างแท้จริง อย่างไรก็ตาม พระศาสนจักรทั้งสองต่างก็ไม่มีสถานะทางกฎหมายเป็นนิติบุคคล แต่มีกฎหมายรับรองสถานะให้องค์กรภายในเป็นนิติบุคคลตามกฎหมายมหาชน ได้แก่ อัครมุขนายกแห่งแคนเทอร์เบอรี (Archbishop of Canterbury) ซึ่งเป็นผู้นำสูงสุดทางศาสนาของพระศาสนจักรแห่งอังกฤษและนิกายแองกลิกันทั่วโลก (Anglican Communion) โดยถือเป็นนิติบุคคลประเภทบุคคลคนเดียว (Corporation Sole) สามารถกระทำการใด ๆ ในฐานะที่เป็นองค์กรได้ด้วยตนเอง รวมถึงมีการรับรองสถานะให้สภาภิบาลของโบสถ์ (Parochial church councils) เป็นนิติบุคคลตามกฎหมายด้วย ในกรณีนี้แตกต่างจากสาธารณรัฐไอร์แลนด์ (Republic of Ireland) ซึ่งแม้จะมีการบัญญัติถึงศาสนาคริสต์ไว้ในรัฐธรรมนูญอย่างชัดเจน แต่องค์กรศาสนาคริสต์ก็ไม่ได้มีสถานะทางกฎหมายเป็นพิเศษ ดังนั้น การรับรององค์กรศาสนาอย่างเป็นทางการจึงไม่จำเป็นต้องนำมาซึ่งสถานะทางกฎหมายแต่อย่างใด เนื่องจากการรับรองสถานะทางกฎหมายมหาชนให้แก่องค์กรศาสนาเป็นเพียงวิธีการดั้งเดิมในการให้การยอมรับความสำคัญทางสังคมขององค์กรศาสนาเท่านั้น และเสรีภาพในการแสดงออกทางศาสนาที่ไม่จำเป็นต้องเชื่อมโยงกับการรับรององค์กรศาสนาด้วย ซึ่งการที่รัฐให้การรับรององค์กรศาสนานั้น อาจส่งผลให้องค์กรศาสนาได้รับผลประโยชน์ทางกฎหมายหรือผลประโยชน์ทางสังคมที่เพิ่มขึ้นเท่านั้น¹⁵

3.1.1.2.2 องค์กรศาสนาอื่น

แม้กฎหมายอังกฤษจะมีได้บังคับให้องค์กรศาสนาต้องจดทะเบียนต่อหน่วยงานของรัฐเหมือนกับหลายประเทศในทวีปยุโรปก็ตาม แต่มีกฎหมายหลายฉบับที่ตราขึ้นเพื่อรับรองสถานะทางกฎหมายและการจัดการทรัพย์สินขององค์กรศาสนาต่าง ๆ แต่ละองค์กร เช่น พระราชบัญญัติคริสตจักรเมธอดิสต์ ค.ศ. 1976 (Methodist Church Act 1976) เพื่อจัดการทรัพย์สินและรับรองสถานะขององค์กรศาสนาคริสต์ นิกายโปรเตสแตนต์ กลุ่มเมธอดิสต์ (Methodism) ให้เป็นนิติบุคคลตามกฎหมายเอกชน พระราชบัญญัติสหคริสตจักรฟื้นฟู ค.ศ. 2000 (United Reformed Church Act 2000) เพื่อควรวรมสหภาพคริสตจักรแห่งสกอตแลนด์ (Congregational Union of Scotland) กับสหคริสตจักรฟื้นฟู (United Reformed Church) และมีบทบัญญัติเกี่ยวกับการจัดการทรัพย์สินของคริสตจักรด้วย พระราชบัญญัติ Dawat-e-Hadiyah ค.ศ. 1993 (Dawat-e-Hadiyah (England) Act 1993) เพื่อรับรองสถานะให้บุคคลซึ่งเป็นหัวหน้าสำนักงาน Dai al-Mutlaq ในศาสนาฮินดูเป็นนิติบุคคลประเภทบุคคลคนเดียว (Corporation Sole) ในนามของ Dai al-Mutlaq ตามกฎหมายนี้ และพระราชบัญญัติทรัสต์เพื่อแบปติสต์และคริสตจักร ค.ศ. 1951 (Baptist and Congregational Trusts Act 1951) เป็นต้น¹⁶ โดยรูปแบบการตรากฎหมายในลักษณะดังกล่าวมีความคล้ายคลึงกับการรับรองสถานะทางกฎหมายและ

¹⁵ Norman Doe, *Law and Religion in Europe : A Comparative Introduction*, First published (New York: Oxford University Press, 2011), pp. 6, 92-93, 97. and Lars Friedner, *Churches and Other Religious Organisations as Legal Persons* (Massachusetts: Peeters, 2007), pp. 31-32.

¹⁶ Mark Hill QC et al., *Religion and Law in the United Kingdom*, pp. 69, 72. and Norman Doe, *Law and Religion in Europe : A Comparative Introduction*, pp. 94, 96.

การจัดการทรัพย์สินขององค์กรศาสนาอิสลามและองค์กรศาสนาคริสต์ นิกายโรมันคาทอลิก ในประเทศไทย ดังที่บัญญัติไว้ในพระราชบัญญัติการบริหารองค์กรศาสนาอิสลาม พ.ศ. 2540 และพระราชบัญญัติว่าด้วย ลักษณะฐานะของวัดบาทหลวงโรมันคาทอลิกในกรุงเทพมหานครตามกฎหมาย ลงวันที่ 27 สิงหาคม ร.ศ. 128 และที่แก้ไขเพิ่มเติม อย่างไรก็ตาม องค์กรศาสนาอื่นทุกองค์กรของสหราชอาณาจักรจะมีฐานะเป็นสมาคม อาสาสมัคร (Voluntary associations) หรือเป็นสมาคมที่ไม่มีสถานะเป็นนิติบุคคล (Unincorporated associations) จึงไม่อาจมีสิทธิและหน้าที่ใด ๆ ตามกฎหมายได้ แม้หน่วยงานภายในองค์กรดังกล่าว จะเป็นนิติบุคคลหรือทรัสต์ก็ตาม และความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกด้วยกันก็เป็นไปในลักษณะเหมือนสัญญา คล้ายกับสัญญาตามกฎหมาย (statutory contract) ที่กำหนดขึ้นในพระราชบัญญัติพระศาสนจักรแห่งเวลส์ ค.ศ. 1914 (Welsh Church Act 1914) เว้นแต่สมาคมอาสาสมัครทางศาสนา (Religious voluntary associations) ที่อาจมีสถานะเป็นนิติบุคคลตามกฎหมายในรูปแบบบริษัทจำกัดได้¹⁷

นอกจากนี้ ยังมีกฎหมายที่บัญญัติให้ประโยชน์ทางกฎหมาย และการเงินแก่องค์กรศาสนา ซึ่งถือเป็นข้อยกเว้นกฎหมายทั่วไปด้วย โดยองค์กรศาสนาจะต้องจดทะเบียน ต่อหน่วยงานของรัฐเพื่อให้ได้มาซึ่งสถานะการเป็นนิติบุคคลบางประเภท ไม่ว่าจะเป็นการจดทะเบียน สถานที่ประกอบพิธีกรรมทางศาสนาตามพระราชบัญญัติการจดทะเบียนศาสนสถาน ค.ศ. 1855 (Places of Worship Registration Act 1855) เพื่อจะได้รับการยกเว้นภาษีท้องถิ่นตามพระราชบัญญัติ การคลังส่วนท้องถิ่น ค.ศ. 1988 (Local Government Finance Act 1988) การจดทะเบียน สถานที่ประกอบพิธีมงคลสมรสตามพระราชบัญญัติการสมรส ค.ศ. 1949 (Marriage Act 1949) การเปลี่ยนเจ้าของสถานที่ประกอบศาสนพิธีจากทรัสต์กลุ่มหนึ่งไปยังบุคคลอื่นตามพระราชบัญญัติ การแต่งตั้งทรัสต์ ค.ศ. 1850 (Trustee Appointment Act 1850) และการอำนวยความสะดวก ในการจัดการใช้ประโยชน์ในโบสถ์ร่วมกันตามพระราชบัญญัติว่าด้วยการใช้ประโยชน์ในโบสถ์ร่วมกัน ค.ศ. 1969 (Sharing of Church Building Act 1969)¹⁸

โดยเฉพาะอย่างยิ่งมาตรา 2 (2) แห่งพระราชบัญญัติการกุศล ค.ศ. 2006 (Charities Act 2006) ก็ได้บัญญัติรับรองวัตถุประสงค์ขององค์กรการกุศลกว่า 13 ประการ รวมถึงวัตถุประสงค์เพื่อการส่งเสริมศาสนา (advancement of religion) ซึ่งเดิมขอบเขตของการส่งเสริม ศาสนาจำกัดอยู่เพียงการสนับสนุนงานสังคมสงเคราะห์ของพระศาสนจักรแห่งอังกฤษเท่านั้น แต่ภายหลัง มีการตีความที่กว้างขวางออกไปรวมถึงการสนับสนุนการดำเนินงานของศาสนาหรือความเชื่ออื่นด้วย ขณะที่ระบบกฎหมายจารีตประเพณีได้จำกัดขอบเขตของการส่งเสริมศาสนาให้หมายความเฉพาะความเชื่อ

¹⁷ Mark Hill QC et al., *Religion and Law in the United Kingdom*, p. 72. and Norman Doe, *Law and Religion in Europe : A Comparative Introduction*, pp. 89, 97.

¹⁸ Mark Hill QC et al., *Religion and Law in the United Kingdom*, pp. 69-70. and Norman Doe, *Law and Religion in Europe : A Comparative Introduction*, p. 110.

ในองค์พระผู้เป็นเจ้าและพิธีสักการะบูชาพระองค์ แต่ไม่รวมถึงความเชื่อเกี่ยวกับปรัชญา ส่วนผู้ที่ไม่นับถือศาสนาใดก็อาจดำเนินกิจกรรมการกุศลขึ้นได้ภายใต้รูปแบบที่แตกต่างกัน ปัจจุบันคณะกรรมการการกุศล (The Charity Commission) ได้รับรองให้การสนับสนุนศาสนสัมพันธ์หรือความปรองดองทางศาสนา (religious harmony) เป็นวัตถุประสงค์ทางการกุศลประการใหม่ตามพระราชบัญญัติการกุศล ค.ศ. 2006 โดยไม่จำกัดอยู่เฉพาะศาสนาที่ได้รับการรับรองตามกฎหมายนี้เท่านั้น แต่ยังรวมถึงความเชื่อที่ได้รับการรับรองโดยอนุสัญญาสิทธิมนุษยชนแห่งยุโรปด้วย ซึ่งมาตรา 2 (3) (a) แห่งพระราชบัญญัติดังกล่าวได้นิยามความหมายของคำว่าศาสนาไว้ให้หมายความรวมถึงศาสนาที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อในองค์พระผู้เป็นเจ้ามากกว่าหนึ่งองค์และศาสนาที่มีได้เชื่อถึงองค์พระผู้เป็นเจ้าด้วย เช่นเดียวกับในสกอตแลนด์ที่มีการประกาศใช้บังคับพระราชบัญญัติการกุศลและการลงทุนของทรัสต์ปี ค.ศ. 2005 (Charities and Trustee Investment Act 2005) ซึ่งบัญญัติให้การส่งเสริมศาสนาเป็นหนึ่งในวัตถุประสงค์ที่สามารถจัดกิจกรรมการกุศลได้¹⁹ ดังนั้น องค์การศาสนาในสหราชอาณาจักรที่มีได้มีกฎหมายรับรองสถานะทางกฎหมายไว้เป็นการเฉพาะ จึงอาจยื่นคำร้องขอจดทะเบียนต่อหน่วยงานของรัฐ เพื่อจะได้รับผลประโยชน์ทางภาษีและสถานะการเป็นนิติบุคคลในรูปแบบองค์กรการกุศลได้ตามกฎหมาย ปัจจุบันมีการกำหนดให้องค์กรศาสนากระทำการบางอย่างเพิ่มเติมจากการดำเนินงานทางศาสนา เพื่อจะมีสิทธิขอรับการพิจารณาให้สามารถดำเนินงานเพื่อสาธารณกุศลได้ ตัวอย่างเช่น การดำเนินงานเพื่อสาธารณประโยชน์อย่างหนึ่งอย่างใดเพิ่มขึ้น เป็นต้น²⁰

3.1.2 บทบาทและอำนาจหน้าที่ทางกฎหมายขององค์กรศาสนาในสาธารณรัฐอิตาลี

สาธารณรัฐอิตาลี (Italian Republic) ตั้งอยู่ทางตอนใต้ของทวีปยุโรป มีการแบ่งเขตการปกครองออกเป็น 20 แคว้น ประกอบด้วย 94 จังหวัด โดยหนึ่งในนั้นมี 5 แคว้นที่ได้รับสถานะพิเศษให้มีอิสระในการปกครองตนเองตามรัฐธรรมนูญ แต่ละแคว้นมีเมืองหลวงเป็นของตนเอง ซึ่งมีกรุงโรม (Rome) เป็นเมืองหลวงของสาธารณรัฐอิตาลี สาธารณรัฐอิตาลีปกครองโดยระบอบประชาธิปไตยแบบสาธารณรัฐ มีประธานาธิบดีดำรงตำแหน่งประมุขของประเทศ มีนายกรัฐมนตรีเป็นหัวหน้าฝ่ายบริหาร²¹ มีลักษณะเป็นรัฐเดี่ยวและเป็นประเทศที่ใช้ระบบประมวลกฎหมายเช่นเดียวกับประเทศไทย อีกทั้งยังมีจำนวนผู้นับถือศาสนาคริสต์มากที่สุดเป็นลำดับที่หนึ่งของประเทศด้วย จึงสมควรศึกษาบริบททางสังคมและเสรีภาพทางศาสนาในสาธารณรัฐอิตาลีด้านต่าง ๆ รวมถึงบทบัญญัติแห่งกฎหมายเกี่ยวกับบทบาทและอำนาจหน้าที่ขององค์กรศาสนาในสาธารณรัฐอิตาลี โดยมีรายละเอียดซึ่งสามารถจำแนกออกเป็นหัวข้อต่าง ๆ ได้ดังต่อไปนี้

¹⁹ Mark Hill QC et al., *Religion and Law in the United Kingdom*, pp. 70-72.

²⁰ Lars Friedner, *Churches and Other Religious Organisations as Legal Persons*, p. 32.

²¹ กระทรวงการต่างประเทศ, สาธารณรัฐอิตาลี The Italian Republic [ออนไลน์]. กรุงเทพฯ: กระทรวงการต่างประเทศ, แหล่งที่มา: <http://www.mfa.go.th/main/th/world/74/10404-สาธารณรัฐอิตาลี.html> [24 กุมภาพันธ์ 2557]

3.1.2.1 บริบททางสังคมและเสรีภาพทางศาสนาในสาธารณรัฐอิตาลี

บริบททางสังคมและเสรีภาพทางศาสนาในสาธารณรัฐอิตาลีสามารถจำแนกพิจารณาออกเป็น 6 ด้าน ได้แก่ ด้านข้อมูลสถิติผู้นับถือศาสนาต่าง ๆ ด้านองค์กรศาสนา ด้านเสรีภาพทางศาสนาและสิทธิมนุษยชน ด้านการศึกษา ด้านการเดินทางเข้าเมืองของผู้เผยแพร่ศาสนาชาวต่างประเทศ และด้านการกำหนดวันหยุดราชการของรัฐ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

(1) ด้านข้อมูลสถิติผู้นับถือศาสนาต่าง ๆ จากข้อมูลสถิติประชากรในปี พ.ศ. 2554 (ค.ศ. 2011) ซึ่งรวบรวมโดยสถาบันสถิติแห่งสาธารณรัฐอิตาลี ปรากฏว่า ในจำนวนประชากร 60.63 ล้านคน มีผู้นับถือศาสนาคริสต์ นิกายโรมันคาทอลิกตั้งแต่กำเนิดประมาณร้อยละ 87 ของจำนวนประชากรทั้งประเทศตามรายงานเมื่อปี พ.ศ. 2552 (ค.ศ. 2009) ส่วนผู้นับถือนิกายอื่นของศาสนาคริสต์ ได้แก่ นิกายออร์ทอด็อกซ์ นิกายพยานพระยะโฮวา (Jehovah's Witnesses) นิกายโปรเตสแตนต์ กลุ่มคริสเตียนสัมพันธ์ (Assemblies of God) กลุ่มวอลเดนเซียน (Waldensian) กลุ่มเมโธดิสต์ และกลุ่มอื่น ๆ และนิกายศาสนจักรของพระเยซูคริสต์แห่งวิสุทธิชนยุคสุดท้าย (The Church of Jesus Christ of Latter-day Saints) หรือมอร์มอน (Mormons) รวมถึงผู้นับถือศาสนาอื่น ได้แก่ ศาสนาอิสลาม ศาสนายิว ศาสนาฮินดู ศาสนาบาไฮ (Bahá'í) และศาสนาพุทธ มีจำนวนรวมกันน้อยกว่าร้อยละ 5 ของจำนวนประชากรทั้งประเทศ ขณะที่จำนวนผู้นับถือศาสนาอิสลามมีแนวโน้มเพิ่มสูงขึ้นอย่างต่อเนื่อง เพราะการอพยพเข้าเมืองของผู้คนจากดินแดนแถบแอฟริกาเหนือ (North Africa) เอเชียใต้ (South Asia) ตะวันออกกลาง (Middle East) และสาธารณรัฐแอลเบเนีย (Republic of Albania) โดยชาวมุสลิมส่วนใหญ่อาศัยอยู่ทางภาคเหนือของประเทศ นอกจากนี้ รายงานการวิจัยขององค์กรการกุศล (Caritas) ซึ่งเป็นองค์กรพัฒนาเอกชน (NGO) ด้านการกุศลขนาดใหญ่ที่สุดของพระศาสนจักรคาทอลิก ปรากฏว่า ในบรรดาชาวต่างชาติที่เข้ามาอาศัยอยู่ในสาธารณรัฐอิตาลีจำนวน 5 ล้านคน มีผู้นับถือศาสนาอิสลาม 1.6 ล้านคน ศาสนาคริสต์ นิกายออร์ทอด็อกซ์ 1.5 ล้านคน นิกายโรมันคาทอลิก 1 ล้านคน และนิกายโปรเตสแตนต์ 200,000 คน ตลอดจนศาสนายิวอีกประมาณ 30,000 คน²²

(2) ด้านองค์กรศาสนา ภายใต้ข้อตกลงกับพระศาสนจักรคาทอลิก สาธารณรัฐอิตาลีถือเป็นรัฐฆราวาสที่แยกต่างหากจากฝ่ายศาสนจักร แต่ยังคงสนับสนุนการดำเนินงานของพระศาสนจักรคาทอลิก รวมถึงองค์กรศาสนาอื่นเมื่อมีการร้องขอ ในกรณีเช่นนี้การตรากฎหมายอนุวัติการข้อตกลงระหว่างรัฐบาลอิตาลีและองค์กรศาสนามีอิทธิพลต่อการสนับสนุนของรัฐ ซึ่งข้อตกลงดังกล่าวได้กำหนดถึงการดำเนินงานของบรรดานักบวชในโรงพยาบาลของรัฐ เรือนจำ และค่ายทหาร โดยไม่ต้องขออนุญาตผู้ที่เกี่ยวข้อง การจดทะเบียนสมรสตามพิธีกรรมทางศาสนา การอำนวยความสะดวก

²² Bureau of Democracy, Human Rights and Labor, U.S. State Department, "Italy 2012 International Religious Freedom Report," 2013, p. 1.

ในการจัดงานศพตามพิธีกรรมทางศาสนา และการยกเว้นให้นักเรียนหยุดเรียนในวันหยุดทางศาสนา รวมทั้งยังช่วยให้องค์กรศาสนาได้รับเงินกองทุนที่รัฐรวบรวมจากภาษีเงินได้ที่ผู้เสียภาษีประสงค์จะมอบให้ องค์กรศาสนาด้วยความสมัครใจ ส่วนองค์กรศาสนาที่มีได้จัดทำข้อตกลงในลักษณะดังกล่าวกับรัฐบาลอิตาลี ก็ยังคงสามารถประกอบศาสนพิธีและดำเนินงานทางศาสนาได้อย่างอิสระเช่นกัน²³

นอกจากนี้ มีกฎหมายบัญญัติยกเว้นภาษีให้แก่องค์กรศาสนา ทุกองค์กรและให้สิทธิได้รับการรับรองสถานะเป็นนิติบุคคลตามกฎหมายด้วย ตั้งแต่อดีตพระศาสนจักรคาทอลิกได้รับการยกเว้นภาษีทรัพย์สินซึ่งเป็นที่ตั้งอาคารพาณิชย์ในเขตพื้นที่ของโบสถ์รวมถึงศาสนสมบัติอื่น โดยปัจจุบันรัฐบาลยังคงออกใบอนุญาตและจัดสรรที่ดินสาธารณะเพื่อการก่อสร้างสถานที่ประกอบพิธีกรรมทางศาสนา รวมทั้งมอบเงินช่วยเหลือการอนุรักษ์และการบำรุงรักษาสถานที่ทางประวัติศาสตร์ เพื่อประกอบพิธีสักการะบูชาซึ่งเป็นมรดกทางศิลปวัฒนธรรมของประเทศต่อไป²⁴

(3) ด้านเสรีภาพทางศาสนาและสิทธิมนุษยชน ทั้งรัฐธรรมนูญกฎหมาย และนโยบายของสาธารณรัฐอิตาลีต่างก็มีบทบัญญัติที่เป็นหลักประกันเสรีภาพทางศาสนา ซึ่งในทางปฏิบัติทั่วไปรัฐบาลก็ได้ให้ความเคารพต่อเสรีภาพทางศาสนาของประชาชน โดยแม้สาธารณรัฐอิตาลีจะไม่มีการสถาปนาศาสนาประจำรัฐก็ตาม แต่ด้วยสถานะของประมุขของประเทศและประวัติศาสตร์ทางการเมือง พระศาสนจักรคาทอลิกก็ยังคงมีสิทธิพิเศษบางประการเหนือกว่าองค์กรศาสนาอื่น²⁵

(4) ด้านการศึกษา รัฐบาลอิตาลีอนุญาตให้พระศาสนจักรคาทอลิก มีสิทธิคัดเลือกครูซึ่งเป็นนักบวชหรือฆราวาสที่รัฐว่าจ้าง เพื่อจัดการเรียนการสอนวิชาศาสนาในโรงเรียนของรัฐซึ่งอาจมีเนื้อหาเกี่ยวกับศาสนาอื่นนอกจากศาสนาคริสต์ นิกายโรมันคาทอลิกด้วย โดยนักเรียนมีสิทธิเลือกเรียนวิชาศาสนา หรือเลือกเรียนวิชาอื่น หรือเลือกเดินทางกลับบ้านก่อนเวลาเลิกเรียนปกติก็ได้ หากได้รับความยินยอมจากผู้ปกครอง นอกจากนี้ กฎหมายยังบัญญัติให้รัฐบาลจัดสรรเงินอุดหนุนเฉพาะครูสอนศาสนาของพระศาสนจักรคาทอลิกในโรงเรียนเอกชนทุกแห่งที่สังกัดองค์กรศาสนาและจัดการศึกษาตามมาตรฐานการศึกษาของรัฐบาล ขณะที่หากนักเรียนร้องขอครูสอนศาสนาจากองค์กรศาสนาอื่น องค์กรศาสนานั้นจะต้องเป็นผู้รับผิดชอบค่าใช้จ่ายในการจัดการเรียนการสอนด้วยตนเอง²⁶

(5) ด้านการเดินทางเข้าเมืองของผู้เผยแพร่ศาสนาชาวต่างประเทศ บรรดาธรรมทูตและผู้ดำเนินงานเผยแพร่ศาสนาอื่น ๆ จะต้องยื่นคำร้องขอวีซ่าพิเศษเพื่อดำเนินกิจกรรมทางศาสนา ก่อนเดินทางเข้าสาธารณรัฐอิตาลีด้วย²⁷

²³ Ibid, p. 2.

²⁴ Ibid, pp. 2-3.

²⁵ Ibid, pp. 1-2.

²⁶ Ibid, p. 3.

²⁷ Ibid.

(6) ด้านการกำหนดวันหยุดราชการของรัฐ รัฐบาลอิตาลีกำหนดให้วันสำคัญทางศาสนาคริสต์เป็นวันหยุดราชการของประเทศ ได้แก่ วันสมโภชพระคริสตเจ้าแสดงองค์ (Epiphany) ซึ่งระลึกถึงเหตุการณ์ที่พระเยซูคริสตเจ้าได้แสดงพระองค์แก่บรรดาโหราจารย์ 3 ท่าน จาก 3 ทวีป ผู้เป็นตัวแทนของมวลมนุษยชาติ วันจันทร์หลังวันสมโภชปัสกา (Easter Monday) ซึ่งเป็นวันจันทร์หลังวันเฉลิมฉลองการเสด็จกลับคืนพระชนมชีพของพระเยซูคริสตเจ้า วันสมโภชแม่พระรับเกียรติยกขึ้นสวรรค์ทั้งกายและวิญญาณ (Assumption of the Virgin Mary) ซึ่งระลึกถึงการรับเกียรติเข้าสู่สวรรค์ทั้งกายและวิญญาณของพระนางมารีย์พรหมจารี พระชนนีของพระเยซูคริสตเจ้า วันสมโภชนักบุญทั้งหลาย (All Saints' Day) ซึ่งระลึกถึงบรรดานักบุญหรือผู้ศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลายที่พระศาสนจักรคาทอลิกได้ยกย่องคุณงามความดีของท่านเมื่อครั้งยังมีชีวิตอยู่บนโลกนี้และเชื่อว่าท่านเหล่านั้นได้รับชีวิตนิรันดรอยู่ร่วมกับองค์พระผู้เป็นเจ้าในสวรรค์แล้ว วันสมโภชแม่พระปฏิสนธินิรมล (Immaculate Conception) ซึ่งกำหนดขึ้นเพื่อยืนยันถึงข้อความเชื่อที่ว่าพระนางมารีย์พรหมจารีทรงมีพระประสูติกาลพระเยซูคริสตเจ้าด้วยฤทธิ์อำนาจของพระจิตเจ้าอันปราศจากมลทินแห่งบาปกำเนิด และวันสมโภชพระคริสตสมภพหรือวันคริสต์มาส (Christmas Day) ซึ่งเฉลิมฉลองการประสูติของพระเยซูคริสตเจ้า²⁸

3.1.2.2 บทบัญญัติแห่งกฎหมายเกี่ยวกับบทบาทและอำนาจหน้าที่ขององค์กรศาสนาในสาธารณรัฐอิตาลี

มาตรา 19²⁹ ของรัฐธรรมนูญแห่งสาธารณรัฐอิตาลี ค.ศ. 1948 บัญญัติรับรองเสรีภาพทางศาสนาของทุกคนมิใช่เฉพาะพลเมืองอิตาลี ให้มีสิทธิที่จะแสดงออกถึงความเชื่อทางศาสนาของตนเองได้อย่างอิสระไม่ว่าจะกระทำในรูปแบบใด ทั้งการกระทำโดยบุคคลคนเดียวหรือหมู่คณะ และอาจกระทำในที่สาธารณะหรือในที่ส่วนตัวก็ได้ แต่การประกอบพิธีกรรมทางศาสนานั้นจะต้องไม่ขัดต่อศีลธรรมอันดีของประชาชน รวมทั้งบัญญัติรับรองเสรีภาพในการก่อตั้งความสามารถทางกฎหมายและการดำเนินกิจกรรมขององค์กรใด ๆ ที่เกี่ยวข้องกัศาสนาไว้ในมาตรา 20³⁰ ด้วย นอกจากนี้ มีบทบัญญัติรับรองบทบาทและอำนาจหน้าที่ทางกฎหมายขององค์กรศาสนาไว้ในมาตรา 7 และมาตรา 8 ของรัฐธรรมนูญแห่งสาธารณรัฐอิตาลี ค.ศ. 1948 ซึ่งแสดงให้เห็นว่าความสัมพันธ์ระหว่างรัฐบาลอิตาลีกับพระศาสนจักรคาทอลิกและองค์กรศาสนาต่าง ๆ จะเกิดขึ้นได้ผ่านการจัดทำข้อตกลง และจะต้องได้รับการยืนยันหรือเห็นชอบโดยกฎหมายที่รัฐสภาตราขึ้นเท่านั้น³¹ ปัจจุบันมีการจำแนกรูปแบบนิติบุคคล

²⁸ Ibid.

²⁹ Article 19 of the Constitution of the Italian Republic 1948: "Anyone is entitled to freely profess his religious belief in any form, individually or with others, and to promote it and celebrate rites in public or in private, provided they are not offensive to public morality."

³⁰ Article 20 of the Constitution of the Italian Republic 1948: "No special limitation or tax burden may be imposed on the establishment, legal capacity or activities of any organization on the ground of its religious nature or its religious or confessional aims."

³¹ Alessandro Ferrari and Silvio Ferrari, "Religion and the Secular State : The Italian Case," in *Religion and the Secular State : National Reports*, ed. Javier Martinez-Torrón and W. Cole Durham, Jr. (Washington, D.C.: The International Center for Law and Religion Studies, Brigham Young University, 2010), pp. 435-437.

ประเภทองค์กรศาสนาในสาธารณรัฐอิตาลีที่ได้รับการรับรองบทบาท อำนาจหน้าที่ และสถานะทางกฎหมาย ออกเป็น 3 รูปแบบ ได้แก่ (1) พระศาสนจักรคาทอลิก ซึ่งเป็นศูนย์กลางขององค์กรศาสนาคริสต์ นิกายโรมันคาทอลิกทั่วโลกและได้จัดทำข้อตกลงกับรัฐบาลอิตาลีอาศัยอำนาจตามมาตรา 7 ของรัฐธรรมนูญแห่งสาธารณรัฐอิตาลี ค.ศ. 1948 (2) องค์กรศาสนาอื่นที่ได้จัดทำข้อตกลงกับรัฐบาลอิตาลีอาศัยอำนาจตามมาตรา 8 ของรัฐธรรมนูญแห่งสาธารณรัฐอิตาลี ค.ศ. 1948 และ (3) องค์กรศาสนาอื่นที่ได้จดทะเบียนต่อหน่วยงานของรัฐตามรัฐบัญญัติฉบับที่ 1159/1929 ซึ่งวิทยานิพนธ์เล่มนี้จะนำเสนอข้อมูลโดยจำแนกเป็น 2 หัวข้อ ได้แก่ องค์กรศาสนาคริสต์ นิกายโรมันคาทอลิก และองค์กรศาสนาอื่น ดังรายละเอียดต่อไปนี้³²

3.1.2.2.1 องค์กรศาสนาคริสต์ นิกายโรมันคาทอลิก

มีธรรมเนียมปฏิบัติสืบต่อกันมาแต่ดั้งเดิมว่าชาวอิตาลีจะต้องนับถือศาสนาคริสต์ นิกายโรมันคาทอลิกอย่างเคร่งครัด โดยพระเจ้าชาร์ลส์ อัลเบิร์ต (Charles Albert I) ได้ประกาศใช้บังคับรัฐธรรมนูญ (The Statuto Albertino) เมื่อวันที่ 4 มีนาคม พ.ศ. 2391 (ค.ศ. 1848) ในราชอาณาจักรพิดมอนด์-ซาร์ดิเนีย (Kingdom of Piedmont-Sardinia) อันเป็นที่ตั้งของสาธารณรัฐอิตาลีในปัจจุบัน ซึ่งบัญญัติไว้ในมาตรา 1 ให้ศาสนาคริสต์ นิกายโรมันคาทอลิกเป็นศาสนาประจำชาติแต่เพียงศาสนาเดียว หลังการรวมตัวกันของดินแดนแถบคาบสมุทรอิตาลีภายใต้การนำของราชวงศ์พิดมอนด์ (The Piedmont Monarchy) รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรพิดมอนด์-ซาร์ดิเนียดังกล่าวก็ได้กลายมาเป็นรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรอิตาลีและมีผลใช้บังคับมาจนกระทั่งปี พ.ศ. 2491 (ค.ศ. 1948) ซึ่งเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญดังกล่าวก็ได้สนับสนุนแนวความคิดที่ว่าความแตกต่างทางความเชื่อนำไปสู่การใช้สิทธิพลเมืองได้อย่างเต็มที่ รวมทั้งมิได้ลดสิทธิพลของพระศาสนจักรคาทอลิกที่มีอยู่เหนือองค์กรต่าง ๆ ของรัฐลงแต่อย่างใด ในช่วงเวลาของการรวบรวมดินแดนแถบคาบสมุทรอิตาลีระหว่างปี พ.ศ. 2403 – 2413 (ค.ศ. 1860 – 1870) ได้ก่อให้เกิดวิกฤติที่ส่งผลกระทบต่อความสัมพันธ์ระหว่างพระศาสนจักรคาทอลิกกับราชอาณาจักรอิตาลี (Kingdom of Italy) ที่ถือกำเนิดขึ้นใหม่ รัฐบาลอิตาลีซึ่งมีแนวความคิดเสรีนิยมได้เริ่มต้นกระบวนการแยกฝ่ายอาณาจักรออกจากฝ่ายศาสนจักร ด้วยการบังคับให้การสมรสต้องกระทำตามหลักเกณฑ์และวิธีการของฝ่ายบ้านเมืองในปี พ.ศ. 2408 (ค.ศ. 1865) การควบคุมการเรียนการสอนศาสนาคริสต์ นิกายโรมันคาทอลิกในโรงเรียนของรัฐในปี พ.ศ. 2420 (ค.ศ. 1877) การปฏิรูปบทบัญญัติแห่งกฎหมายอาญาเกี่ยวกับการคุ้มครองศาสนาในปี พ.ศ. 2432 (ค.ศ. 1889) และการควบคุมองค์กรที่ดำเนินงานสังคมสงเคราะห์และการกุศลในปี พ.ศ. 2433 (ค.ศ. 1890) โดยมีเป้าหมายเพื่อทำลายล้างอำนาจของสมเด็จพระสันตะปาปาและอำนาจทางเศรษฐกิจของพระศาสนจักรคาทอลิกที่มีต่อราชอาณาจักรอิตาลีให้เสื่อมลง โดยเฉพาะอย่างยิ่งการยุบเลิกบางหน่วยงานและการยึดทรัพย์สินของพระศาสนจักรคาทอลิกในช่วงปี พ.ศ. 2409 – 2410 (ค.ศ. 1866 – 1867)³³

³² Norman Doe, *Law and Religion in Europe : A Comparative Introduction*, p. 93.

³³ Alessandro Ferrari and Silvio Ferrari, "Religion and the Secular State : The Italian Case," p. 434.

อย่างไรก็ตาม ภายหลังจากสงครามโลกครั้งที่หนึ่งเมื่อปี พ.ศ. 2465 (ค.ศ. 1922) ในรัชสมัยพระเจ้าวิกเตอร์ เอ็มมานูเอลที่ 3 (King Victor Emmanuel III) แห่งราชอาณาจักรอิตาลี พรรคฟาสซิสต์ (National Fascist Party) ซึ่งนำโดยเบนิโต มุสโสลินี (Benito Mussolini) ได้ก้าวขึ้นสู่อำนาจบริหารประเทศในตำแหน่งนายกรัฐมนตรีและเริ่มดำเนินนโยบายปรองดองกับพระศาสนจักรคาทอลิกอันนำมาสู่การจัดทำสนธิสัญญาลาเตรัน (Lateran Treaty) ระหว่างราชอาณาจักรอิตาลีกับสันตะสำนักในปี พ.ศ. 2472 (ค.ศ. 1929) เพื่อแก้ไขปัญหาความขัดแย้งภายในกรุงโรมที่ยืดเยื้อมานานด้วยการก่อตั้งนครรัฐวาติกัน (Vatican City State) ให้สันตะสำนักได้มีอำนาจอธิปไตยทางดินแดนและฟื้นฟูสิทธิพิเศษบางประการของพระศาสนจักรคาทอลิกที่สูญเสียไปในช่วงก่อนหน้านั้น ทั้งประเด็นเกี่ยวกับการสมรส เศรษฐกิจ และการสอนศาสนาในโรงเรียนของรัฐอีกด้วย จากนั้น เมื่อมีการประกาศใช้บังคับรัฐธรรมนูญแห่งสาธารณรัฐอิตาลี ค.ศ. 1948 ก็ได้มีการบัญญัติรับรองสนธิสัญญาลาเตรันไว้อย่างชัดเจนในมาตรา 7³⁴ ซึ่งอยู่ในหมวดหลักการพื้นฐาน โดยมาตรานี้บัญญัติถึงความสัมพันธ์ระหว่างสาธารณรัฐอิตาลีกับพระศาสนจักรคาทอลิกซึ่งต่างก็มีความเป็นอิสระและมีอำนาจสูงสุดภายในองค์กรของตนตามที่ระบุไว้ในสนธิสัญญาลาเตรัน ซึ่งการแก้ไขเพิ่มเติมสนธิสัญญาดังกล่าวจะต้องได้รับการยอมรับจากทั้งสองฝ่ายแต่ไม่จำเป็นต้องแก้ไขรัฐธรรมนูญแห่งสาธารณรัฐอิตาลี และรัฐก็ไม่อาจแทรกแซงกฎหมายหรือกฎเกณฑ์เกี่ยวกับการบริหารกิจการภายในพระศาสนจักรคาทอลิกได้แต่อย่างใด³⁵

ต่อมา ในปี พ.ศ. 2527 (ค.ศ. 1984) พระศาสนจักรคาทอลิกได้เข้าทำข้อตกลงวิลลา มาดามา (Agreement of Villa Madama (ภาษาอังกฤษ) หรือ Accordo di Villa Madama (ภาษาอิตาลี)) กับสาธารณรัฐอิตาลีเพื่อใช้บังคับแทนที่สนธิสัญญาลาเตรัน โดยมีผลใช้บังคับภายหลังการตรารัฐบัญญัติฉบับที่ 121/1985 ซึ่งการจัดทำข้อตกลงทั่วไปนี้ก่อให้เกิดการจัดทำข้อตกลงเฉพาะเรื่องตามมาอีกหลายฉบับ อาทิ ข้อตกลงว่าด้วยกฎระเบียบเกี่ยวกับหน่วยงานและทรัพย์สินของพระศาสนจักรคาทอลิกในปี พ.ศ. 2527 (ค.ศ. 1984) ข้อตกลงว่าด้วยการสอนศาสนาคริสต์ นิกายโรมันคาทอลิกในโรงเรียนของรัฐซึ่งประกอบด้วยข้อตกลงที่จัดทำขึ้นระหว่างปี พ.ศ. 2528 – 2547 (ค.ศ. 1985 – 2004) จำนวน 8 ฉบับ ข้อตกลงว่าด้วยวันหยุดทางศาสนาของพระศาสนจักรคาทอลิกในปี พ.ศ. 2528 (ค.ศ. 1985) ข้อตกลงว่าด้วยการคุ้มครองมรดกทางวัฒนธรรมและศาสนาซึ่งประกอบด้วยข้อตกลงที่จัดทำขึ้นระหว่างปี พ.ศ. 2539 – 2548 (ค.ศ. 1996 – 2005) จำนวน 3 ฉบับ และข้อตกลงว่าด้วยการอภิบาลในหน่วยงานตำรวจในปี พ.ศ. 2542 (ค.ศ. 1999) ซึ่งข้อ 13 ของข้อตกลงวิลลา มาดามา กำหนดให้ข้อตกลงเฉพาะเรื่องเหล่านี้สามารถจัดทำขึ้นโดยการตกลงกันระหว่างรัฐบาลอิตาลีกับสภาประมุขบาทหลวงโรมันคาทอลิก (The Catholic Episcopal Conference) แห่งสาธารณรัฐอิตาลี โดยแม้รัฐสภาจะได้ให้สัตยาบันข้อตกลง

³⁴ Article 7 of the Constitution of the Italian Republic 1948: "The State and the Catholic Church are independent and sovereign, each within its own sphere. Their relations are regulated by the Lateran pacts. Amendments to such Pacts which are accepted by both parties shall not require the procedure of constitutional amendments."

³⁵ Alessandro Ferrari and Silvio Ferrari, "Religion and the Secular State : The Italian Case," pp. 434-437. and Norman Doe, *Law and Religion in Europe : A Comparative Introduction*, p. 9.

ดังกล่าวแล้ว แต่ยังคงอยู่ภายใต้อำนาจการตรวจสอบความชอบด้วยกฎหมายของศาลรัฐธรรมนูญเช่นกัน ทั้งนี้ ตามคำวินิจฉัยศาลรัฐธรรมนูญแห่งสาธารณรัฐอิตาลีที่ 30/1971 นอกจากนี้ พระศาสนจักรคาทอลิก ซึ่งได้จัดทำข้อตกลงวิลา มาตามา กับรัฐบาลอิตาลีอาศัยอำนาจตามมาตรา 7 ของรัฐธรรมนูญแห่งสาธารณรัฐอิตาลี ค.ศ. 1948 ก็ยังได้รับการรับรองสถานะให้เป็นนิติบุคคลตามกฎหมายมหาชนอีกด้วย³⁶

3.1.2.2.2 องค์การศาสนาอื่น

มีการบัญญัติความสัมพันธ์ระหว่างสาธารณรัฐอิตาลีกับองค์การศาสนาอื่นนอกจากศาสนาคริสต์ นิกายโรมันคาทอลิกไว้ในมาตรา 8³⁷ ของรัฐธรรมนูญแห่งสาธารณรัฐอิตาลี ค.ศ. 1948 ให้องค์การศาสนาต่าง ๆ มีอิสระเท่าเทียมกันในการดำเนินงานตามกฎหมาย โดยรัฐสภาจะตรากฎหมายกำหนดความสัมพันธ์ระหว่างองค์การศาสนาต่าง ๆ กับรัฐให้เป็นไปตามข้อตกลงที่รัฐได้จัดทำขึ้นร่วมกับผู้แทนองค์การศาสนานั้น ซึ่งองค์การศาสนาต่าง ๆ มีสิทธิที่จะกำหนดกฎระเบียบภายในเพื่อบริหารจัดการองค์การของตนได้ แต่ต้องมีเนื้อหาที่สอดคล้องกับหลักการพื้นฐานของระบบกฎหมายอิตาลีด้วย จึงจะได้รับการยอมรับจากหน่วยงานของรัฐ สำหรับองค์การศาสนาอื่นที่ได้จัดทำข้อตกลงกับรัฐบาลอิตาลี อาศัยอำนาจตามมาตรา 8 ของรัฐธรรมนูญแห่งสาธารณรัฐอิตาลี ค.ศ. 1948 และได้รับความเห็นชอบข้อตกลงจากรัฐสภาแล้ว อาจได้รับการรับรองสถานะให้เป็นนิติบุคคลตามกฎหมายเอกชนดังที่บัญญัติไว้ในมาตรา 14 ถึงมาตรา 35 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งอิตาลีซึ่งประกาศใช้บังคับเมื่อปี พ.ศ. 2485 (ค.ศ. 1942) ตัวอย่างองค์การศาสนาที่ได้รับความเห็นชอบข้อตกลงจากรัฐสภาแล้ว ได้แก่ องค์การตาโวลวาเลส (Tavola Valdese) ซึ่งเป็นองค์การศาสนาคริสต์ นิกายโปรเตสแตนต์ กลุ่มวอลเดนเซียน ในปี พ.ศ. 2527 (ค.ศ. 1984) คริสตจักรเซเวนธ์เดย์แอดเวนติส (The Christian Churches of the Seventh-day Adventists) และคริสตจักรคริสเตียนสัมพันธ์ (Assemblies of God) ในปี พ.ศ. 2529 (ค.ศ. 1986) สหภาพชุมชนชาวยิว (The Union of Jewish Communities) ในปี พ.ศ. 2530 (ค.ศ. 1987) รวมทั้งสหภาพคริสเตียน อีแวนเจลิคอล แบปติสต์ (The Christian Evangelical-Baptist Union) และคริสตจักรลูเธอรัน (The Lutheran Church) ในปี พ.ศ. 2536 (ค.ศ. 1993) ขณะที่องค์การศาสนาอื่นที่มีได้จัดทำข้อตกลงกับรัฐบาลอิตาลี แต่ได้รับการจดทะเบียนจากรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยตามรัฐบัญญัติฉบับที่ 1159/1929 ก็มีสถานะเป็นนิติบุคคลตามกฎหมายเอกชนดังที่บัญญัติไว้ในมาตรา 36 ถึงมาตรา 42 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งอิตาลี³⁸

³⁶ Alessandro Ferrari and Silvio Ferrari, "Religion and the Secular State : The Italian Case," pp. 437-438. and Norman Doe, *Law and Religion in Europe : A Comparative Introduction*, pp. 10, 95-96, 98, 101.

³⁷ Article 8 of the Constitution of the Italian Republic 1948: "All religious denominations are equally free before the law. Denominations other than Catholicism have the right to self-organization according to their own statutes, provided these do not conflict with Italian law. Their relations with the State are regulated by law, based on agreements with their respective representatives."

³⁸ Alessandro Ferrari and Silvio Ferrari, "Religion and the Secular State : The Italian Case," pp. 436, 438, 440. and Norman Doe, *Law and Religion in Europe : A Comparative Introduction*, pp. 10, 92, 96, 98, 101.

3.2 ประเทศที่ไม่มีกฎหมายกำหนดบทบาทและอำนาจหน้าที่ขององค์กรศาสนา

ในบรรดาประเทศที่ไม่มีการตรากฎหมายขึ้นกำหนดบทบาท อำนาจหน้าที่ และสถานะขององค์กรศาสนาโดยเฉพาะอย่างยิ่งประเทศที่มีจำนวนผู้นับถือศาสนาคริสต์มากที่สุดเป็นลำดับต้น ๆ นั้นสามารถศึกษาเปรียบเทียบตัวอย่างประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายจารีตประเพณี ได้แก่ สหรัฐอเมริกา ซึ่งถือเป็นประเทศมหาอำนาจที่สำคัญมากประเทศหนึ่งของโลก กับประเทศที่ใช้ระบบประมวลกฎหมาย ได้แก่ สาธารณรัฐฟิลิปปินส์ ซึ่งเป็นประเทศสมาชิกในสมาคมประชาชาติแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (Association of South East Asian Nations) หรือกลุ่มประชาคมอาเซียน (Asean Community) เช่นเดียวกับประเทศไทย โดยแม้ทั้งสองประเทศดังกล่าวจะไม่มีกฎหมายกำหนดบทบาทและอำนาจหน้าที่ขององค์กรศาสนาในระดับประเทศไว้เป็นการเฉพาะเช่นเดียวกัน แต่ก็มีบริบททางสังคม รูปแบบและวิธีการรับรองและคุ้มครองเสรีภาพทางศาสนา รวมถึงบทบาทและอำนาจหน้าที่ทางกฎหมายขององค์กรศาสนาที่แตกต่างกันและมีเอกลักษณ์เป็นของตนเอง ดังรายละเอียดต่อไปนี้

3.2.1 บทบาทและอำนาจหน้าที่ทางกฎหมายขององค์กรศาสนาในสหรัฐอเมริกา

สหรัฐอเมริกา (United States of America) ตั้งอยู่ทางตอนกลางของทวีปอเมริกาเหนือ มีลักษณะเป็นรัฐรวม (Federal State) โดยแบ่งเขตการปกครองออกเป็น 50 มลรัฐ แต่ละมลรัฐจะมีเมืองหลวงเป็นของตนเอง แต่มีกรุงวอชิงตัน ดี.ซี. (Washington, D.C.) เป็นเมืองหลวงของสหรัฐอเมริกาและใช้ระบบกฎหมายจารีตประเพณี ต่างจากประเทศไทยที่มีลักษณะเป็นรัฐเดี่ยวและใช้ระบบประมวลกฎหมาย แม้สหรัฐอเมริกาคจะเป็นประเทศเกิดใหม่ที่เพิ่งประกาศเอกราชแยกตัวออกจากความเป็นอาณานิคมของสหราชอาณาจักรมาได้ประมาณ 238 ปี แต่ก็ถือเป็นประเทศที่มีบทบาทสำคัญในเวทีการเมืองระหว่างประเทศทั้งทางด้านการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมมากที่สุดในโลกปัจจุบัน สหรัฐอเมริกาปกครองโดยระบอบประชาธิปไตยแบบสหพันธรัฐ มีประธานาธิบดีดำรงตำแหน่งประมุขของประเทศและเป็นหัวหน้าฝ่ายบริหารในเวลาเดียวกัน รวมทั้งยังมีจำนวนผู้นับถือศาสนาคริสต์มากเป็นลำดับที่หนึ่งของประเทศอีกด้วย จึงสมควรศึกษาบริบททางสังคมและเสรีภาพทางศาสนาในสหรัฐอเมริกาในด้านต่าง ๆ รวมถึงรูปแบบและวิธีการรับรองบทบาทและอำนาจหน้าที่ทางกฎหมายขององค์กรศาสนาในสหรัฐอเมริกา โดยมีรายละเอียดซึ่งสามารถจำแนกออกเป็นหัวข้อต่าง ๆ ได้ดังต่อไปนี้

3.2.1.1 บริบททางสังคมและเสรีภาพทางศาสนาในสหรัฐอเมริกา

บริบททางสังคมและเสรีภาพทางศาสนาในสหรัฐอเมริกาสามารถจำแนกพิจารณาออกเป็น 5 ด้าน ได้แก่ ด้านข้อมูลสถิติผู้นับถือศาสนาต่าง ๆ ด้านความเป็นกลางทางศาสนา และการใช้สิทธิเสรีภาพทางศาสนา ด้านการส่งเสริมเสรีภาพทางศาสนา ด้านการปฏิบัติศาสนกิจของเจ้าหน้าที่ของรัฐ และด้านการกำหนดวันหยุดราชการของรัฐ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

(1) ด้านข้อมูลสถิติผู้นับถือศาสนาต่าง ๆ เนื่องจากในการสำรวจข้อมูลสำมะโนประชากรของรัฐบาลกลางสหรัฐอเมริกาได้รวบรวมข้อมูลด้านศาสนาของชาวอเมริกันไว้ จึงต้องพิจารณารายงานการสำรวจข้อมูลดังกล่าวจากโครงการ American Religious Identification Survey ในปี พ.ศ. 2551 (ค.ศ. 2008) ซึ่งรวบรวมโดยคณะนักวิจัยแห่งวิทยาลัยทรินิตี้ (Trinity College) เมืองฮาร์ตฟอร์ด มลรัฐคอนเนตทิคัต (Hartford, Connecticut) ด้วยวิธีการสอบถามข้อมูลทางโทรศัพท์ จากกลุ่มตัวอย่างชาวอเมริกันที่บรรลุนิติภาวะแล้วจำนวน 54,461 คน และโครงการนี้ได้รับการรับรองจากสำนักงานสถิติแห่งสหรัฐอเมริกา (United States Bureau of the Census) ปรากฏว่า ในจำนวนประชากร 228,182,000 คน สามารถประมาณการจำนวนผู้นับถือศาสนาคริสต์ นิกายโรมันคาทอลิก คิดเป็นร้อยละ 25.1 ของจำนวนประชากรทั้งประเทศ นิกายแบ็บติสต์ (Baptist) คิดเป็นร้อยละ 15.8 ของจำนวนประชากรทั้งประเทศ และนิกายอื่นรวมกันคิดเป็นร้อยละ 35.1 ของจำนวนประชากรทั้งประเทศ ศาสนายิวคิดเป็นร้อยละ 1.2 ของจำนวนประชากรทั้งประเทศ ศาสนาอิสลามคิดเป็นร้อยละ 0.6 ของจำนวนประชากรทั้งประเทศ และศาสนาอื่นรวมกันคิดเป็นร้อยละ 2.1 ของจำนวนประชากรทั้งประเทศ นอกจากนี้ ยังมีผู้ที่ไม่นับถือศาสนาใดคิดเป็นร้อยละ 15 ของจำนวนประชากรทั้งประเทศ และไม่ระบุว่า นับถือศาสนาใดคิดเป็นร้อยละ 5.2 ของจำนวนประชากรทั้งประเทศ³⁹

(2) ด้านความเป็นกลางทางศาสนาและการใช้สิทธิเสรีภาพทางศาสนา⁴⁰ เมื่อครั้งสหรัฐอเมริกาแยกแ่งออกเป็น 13 อาณานิคมภายใต้การปกครองของสหราชอาณาจักร แต่ละอาณานิคมก็มีศาสนาประจำอาณานิคมของตน อาทิ อาณานิคมเวอร์จิเนีย (Colony of Virginia) มีพระศาสนจักรแห่งอังกฤษเป็นศาสนาประจำอาณานิคม ทำหน้าที่ควบคุมดูแลความสงบเรียบร้อยในสังคม ขณะที่รัฐบาลของอาณานิคมก็มีอำนาจควบคุมการดำเนินงานขององค์กรศาสนานั้นเช่นกัน อีกทั้งยังเกิดความเหลื่อมล้ำกันระหว่างศาสนาที่ได้รับการรับรองตามรัฐธรรมนูญของอาณานิคมซึ่งมักจะได้รับสิทธิพิเศษ ทั้งทางด้านการเงินและการช่วยเหลือคุ้มครองผู้ดำเนินงานทางศาสนา ต่างจากศาสนาหรือนิกายอื่นที่มักจะถูกเบียดเบียนหรือกระทั่งถูกขับไล่ออกจากอาณานิคมนั้น ภายหลังการประกาศเอกราชของอาณานิคมต่าง ๆ ในสหรัฐอเมริกาในปี พ.ศ. 2319 (ค.ศ. 1776) มีการเพิกถอนสถานภาพการเป็นศาสนาประจำอาณานิคมของนิกายแองกลิกัน เนื่องจากมีความเกี่ยวข้องกับสหราชอาณาจักร ส่งผลให้ความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับองค์กรศาสนายุติลง ต่อมา ในช่วงปี พ.ศ. 2323 – 2332 (ค.ศ. 1780 – 1789) เกิดการเรียกร้องเสรีภาพทางศาสนาขึ้นในสหรัฐอเมริกา โดยขอให้ยกเลิกการรับรององค์กรศาสนาในอาณานิคมต่าง ๆ อาทิ การคัดค้านการสถาปนาศาสนาในมลรัฐเวอร์จิเนีย (Commonwealth of Virginia) ของกลุ่มผู้นับถือศาสนาคริสต์ นิกายเพรสไบทีเรียน และผู้ที่ไม่นับถือศาสนาใด ขณะเดียวกัน ก็มีแนวความคิดที่ว่า

³⁹ Barry A. Kosmin and Ariela Keysar, *American Religious Identification Survey (ARIS 2008)* (Hartford, Connecticut: Trinity College, 2009), pp. 2, 5. and U.S. Census Bureau, *Statistical Abstract of the United States 2012* (2012), p. 61.

⁴⁰ รียา เต็ดชาติ. "เสรีภาพในการถือศาสนาและการเผยแพร่ศาสนาตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย," หน้า 40-41, 45-48, 51. และ ชนาทร จิตติเตโช, "เสรีภาพทางศาสนากับปัญหาสิทธิมนุษยชน," *วารสารคณะตุลาการรัฐธรรมนูญ*, ปีที่ 9 เล่มที่ 25 ตอน 2 (มกราคม - เมษายน 2550): 90-92, 98.

รัฐบาลควรสนับสนุนศาสนาเพื่อให้มีส่วนช่วยส่งเสริมศีลธรรมของผู้คนในสังคม ดังที่ปรากฏในรัฐธรรมนูญแห่งมลรัฐแมสซาชูเซตส์ (Commonwealth of Massachusetts) ฉบับปี ค.ศ. 1780⁴¹

หลักการแยกศาสนาออกจากการเมืองเกิดจากแนวความคิดจำกัดอำนาจรัฐบาล โดยรัฐบาลมีอำนาจก้าวท้าวเสรีภาพทางจิตวิญญาณของปัจเจกชนอันเป็นหลักการพื้นฐานประการหนึ่งของรัฐธรรมนูญในรัฐเสรีประชาธิปไตย ด้วยการชี้ขาดข้อพิพาททางศาสนาของประชาชนหรือชี้ขาดความถูกต้องในความเชื่อตามหลักศาสนา หรืออุปถัมภ์ความเชื่อหรือศาสนาใดเป็นพิเศษ⁴² โดยรัฐธรรมนูญแห่งสหรัฐอเมริกาแก้ไขเพิ่มเติม ฉบับที่ 1 บัญญัติว่า “รัฐสภาจะตรากฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการสถาปนาศาสนา หรือห้ามการใช้เสรีภาพในการปฏิบัติศาสนกิจ ... ไม่ได้”⁴³ ซึ่งบทบัญญัติดังกล่าวประกอบด้วยหลักการสำคัญ 2 ประการ ได้แก่ (1) หลักการห้ามสถาปนาศาสนา (The Establishment Clause) หรือหลักความเป็นกลางทางศาสนา กล่าวคือ รัฐต้องไม่ตรากฎหมายรับรองการจัดตั้งศาสนาใดศาสนาหนึ่ง และ (2) หลักว่าด้วยการใช้สิทธิเสรีภาพทางศาสนา (The Free Exercise Clause) ซึ่งเป็นการคุ้มครองเสรีภาพของประชาชนในการเลือกนับถือศาสนาและปฏิบัติตามความเชื่อของตน ขณะเดียวกันรัฐธรรมนูญแห่งสหรัฐอเมริกาแก้ไขเพิ่มเติม ฉบับที่ 14 (Fourteenth Amendment to the United States Constitution) ได้บัญญัติว่า “... มลรัฐจะจำกัดสิทธิในชีวิต เสรีภาพ หรือทรัพย์สินของบุคคลโดยปราศจากหลักคุณนิติกระบวนการ (Due Process of Law) ไม่ได้ ...”⁴⁴ อย่างไรก็ตาม แม้ศาลประจำมลรัฐในบางมลรัฐจะไม่มีอำนาจพิจารณาพิพากษาเพิกถอนคำสั่งของรัฐบาลมลรัฐที่ขัดหรือแย้งต่อหลักการข้างต้นก็ตาม แต่ศาลฎีกาแห่งสหรัฐอเมริกาก็ยังคงไว้ซึ่งอำนาจตรวจสอบการกระทำของฝ่ายบริหารของมลรัฐภายใต้บทบัญญัติรัฐธรรมนูญแห่งสหรัฐอเมริกาแก้ไขเพิ่มเติม ฉบับที่ 14 ดังกล่าวนี⁴⁵

สำหรับหลักการห้ามสถาปนาศาสนาได้รับการพัฒนาโดยศาลฎีกาแห่งสหรัฐอเมริกา อาทิ คำวินิจฉัยคดี *Everson v. Board of Education* (330 U.S. 1 (1947)) เมื่อปี พ.ศ. 2490 (ค.ศ. 1947) ซึ่งประยุกต์หลักการนี้เข้ากับเจตนารมณ์ของโทมัส เจฟเฟอร์สัน (Thomas

⁴¹ Michael W. McConnell, "The Origin and Historical Understanding of Free Exercise of Religion," *Harvard Law Review*, 103 7 (May 1990): 1437-1441.

⁴² สมบัติ จันทรวงศ์, *มหาชนรัฐและประชาธิปไตย : ความคิดทางการเมืองอเมริกัน ค.ศ. 1776 - 1800*, โครงการส่งเสริมตำรา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, พิมพ์ครั้งที่ 1 (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2529), หน้า 8. อ้างถึงใน รียา เด็ดขาด. "เสรีภาพในการถือศาสนาและการเผยแพร่ศาสนาตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย," หน้า 43-44.

⁴³ The First Amendment to the United States Constitution: "Congress shall make no law respecting an establishment of religion, or prohibiting the free exercise thereof; or abridging the freedom of speech, or of the press; or the right of the people peaceably to assemble, and to petition the Government for a redress of grievances."

⁴⁴ Section 1 of the Fourteenth Amendment to the United States Constitution: "All persons born or naturalized in the United States, and subject to the jurisdiction thereof, are citizens of the United States and of the State wherein they reside. No State shall make or enforce any law which shall abridge the privileges or immunities of citizens of the United States; nor shall any State deprive any person of life, liberty, or property, without due process of law; nor deny to any person within its jurisdiction the equal protection of the laws."

⁴⁵ รียา เด็ดขาด. "เสรีภาพในการถือศาสนาและการเผยแพร่ศาสนาตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย," หน้า 45.

Jefferson) อดีตประธานาธิบดีของสหรัฐอเมริกาและยังเป็นผู้ร่างรัฐธรรมนูญที่เสนอแนวความคิดนี้ไว้ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2345 (ค.ศ. 1802) ว่า “ทั้งมลรัฐและรัฐบาลกลางไม่อาจสถาปนาศาสนาได้ ไม่อาจตรากฎหมายขึ้นอุปถัมภ์ศาสนาใดศาสนาหนึ่ง อุปถัมภ์ทุกศาสนา หรือให้สิทธิศาสนาหนึ่งเหนือศาสนาอื่น รวมทั้งไม่อาจบังคับหรือจูงใจบุคคลให้ไปหรือไม่ไปโบสถ์โดยไม่เต็มใจ หรือบังคับให้เชื่อหรือไม่เชื่อในศาสนาใดได้”⁴⁶ นอกจากนี้ ศาลฎีกาแห่งสหรัฐอเมริกายังวินิจฉัยให้กฎหมายหรือคำสั่งที่ออกโดยรัฐบาลมลรัฐต่าง ๆ ซึ่งขัดต่อหลักการห้ามสถาปนาศาสนาเป็นอันใช้บังคับไม่ได้ ตัวอย่างเช่น คำวินิจฉัยคดี *Toroso v. Wathins* (367 U.S. 488 (1961)) เมื่อปี พ.ศ. 2504 (ค.ศ. 1961) ว่า “มลรัฐแมริแลนด์ (State of Maryland) ไม่อาจบังคับให้ผู้ขอรับใบอนุญาตเป็นพนักงานรับรองเอกสาร (Notary Public) ทุกคนลงนามในคำแถลงการณ์ที่แสดงว่าพวกเขาเชื่อในพระเจ้า โดยข้อบังคับนี้แสดงให้เห็นว่ารัฐสนับสนุนการเชื่อในพระเจ้ามากกว่าการไม่เชื่อในพระเจ้า จึงเป็นการกระทำที่ขัดกับหลักการห้ามสถาปนาศาสนา” หรือคำวินิจฉัยคดี *Abington School District v. Schempp* (374 U.S. 203 (1963)) เมื่อปี พ.ศ. 2506 (ค.ศ. 1963) ว่า “มลรัฐเพนซิลเวเนีย (Commonwealth of Pennsylvania) และนครบัลติมอร์ (Baltimore City) ไม่อาจบังคับให้นักเรียนในโรงเรียนของรัฐสวดภาวนาถึงพระเจ้าหรืออ่านข้อความในพระคัมภีร์ไบเบิลของศาสนาคริสต์ โดยรัฐจะส่งเสริมศาสนาใดศาสนาหนึ่งด้วยการกำหนดให้มีการปฏิบัติศาสนกิจของศาสนานั้นหรือสนับสนุนศาสนาคริสต์มากกว่าศาสนาอื่นไม่ได้ ซึ่งการแทรกแซงความเชื่อส่วนบุคคลในลักษณะนี้เป็นการละเมิดต่อหลักการห้ามสถาปนาศาสนา” เป็นต้น⁴⁷

อย่างไรก็ตาม รัฐอาจกำหนดข้อจำกัดเกี่ยวกับการปฏิบัติตามความเชื่อของบุคคลได้ในบางประการ หากความเชื่อนั้นขัดต่อหน้าที่พลเมืองของสังคมหรืออาจก่อให้เกิดอันตรายต่อสังคมหรือบุคคลอื่น เนื่องจากการห้ามการใช้เสรีภาพในการปฏิบัติศาสนกิจตามที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งสหรัฐอเมริกาแก้ไขเพิ่มเติม ฉบับที่ 1 ไม่ใช่สิทธิเด็ดขาด ต่างจากเสรีภาพในการนับถือศาสนาหรือความเชื่อซึ่งถือเป็นสิทธิเด็ดขาดและรัฐไม่อาจจำกัดเสรีภาพประเภทนี้ได้ โดยศาลฎีกาแห่งสหรัฐอเมริกาได้วินิจฉัยไว้ในคดี *United State v. Lee* (106 U.S. 196 (1882)) เมื่อปี พ.ศ. 2425 (ค.ศ. 1882) ว่า “ประโยชน์ทางสังคมที่รัฐต้องมีหน้าที่รักษาความสงบเรียบร้อย มีน้ำหนักมากกว่าประโยชน์ของคณงานที่พยายามหลีกเลี่ยงการจ่ายภาษีพิเศษแก่รัฐโดยอ้างความเชื่อทางศาสนา ดังนั้นเมื่อประโยชน์ของรัฐมีความสำคัญมากกว่า รัฐจึงมีอำนาจจำกัดสิทธิเสรีภาพในการปฏิบัติตามความเชื่อทางศาสนาได้เพื่อประโยชน์ของรัฐ” นอกจากนี้ นับแต่ปี พ.ศ. 2490 – 2513 (ค.ศ. 1947 – 1970) ศาลฎีกาแห่งสหรัฐอเมริกาก็มีได้นำหลักการห้ามสถาปนาศาสนามาใช้วินิจฉัยคดีพิพาทเกี่ยวกับความเป็นกลางทางศาสนาของรัฐ หากแต่พิจารณาพิพากษาจากข้อเท็จจริงในแต่ละคดีเป็นพื้นฐาน โดยในคดี

⁴⁶ “Neither a state nor the Federal Government can set up a church. Neither can pass laws which aid one religion, aid all religions or prefer one religion over another. Neither can force nor influence a person to go to or to remain away from church against his will or force him to profess a belief or disbelief in any religion.”

⁴⁷ รียา เด็ดขาด. "เสรีภาพในการถือศาสนาและการเผยแพร่ศาสนาตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย," หน้า 47-51.

Lemon v. Kurtzman (403 U.S. 602 (1971)) ซึ่งศาลฎีกาแห่งสหรัฐอเมริกาวินิจฉัยเมื่อปี พ.ศ. 2514 (ค.ศ. 1971) มีการให้เหตุผลเป็นแนวทางการพิจารณาความเป็นกลางทางศาสนาของรัฐ โดยกฎหมายที่รัฐตราขึ้นต้องมีวัตถุประสงค์เพื่อประโยชน์ของฆราวาส ต้องไม่เป็นการให้ประโยชน์หรือขัดขวางการดำเนินงานทางศาสนา และต้องไม่ข้องเกี่ยวกับศาสนาจนเกินความจำเป็น ซึ่งแนวทางดังกล่าวได้รับการเพิ่มเติมโดยผู้พิพากษาโอคอนเนอร์ (Justice O'Connor) ของศาลฎีกาแห่งสหรัฐอเมริกาในคดี School District of Grand Rapids v. Ball (473 U.S. 373 (1985)) และคดี Aguilar v. Felton (473 U.S. 402 (1985)) ซึ่งได้วินิจฉัยเมื่อปี พ.ศ. 2528 (ค.ศ. 1985) และยังคงใช้เป็นแนวทางสำหรับการพิจารณาคดีเกี่ยวกับความเป็นกลางทางศาสนาของรัฐในปัจจุบัน โดยความช่วยเหลือของรัฐไม่ควรมีลักษณะเป็นการปลุกฝังความเชื่อทางศาสนา หรือเจาะจงให้ความช่วยเหลือแก่ศาสนาใดศาสนาหนึ่งเป็นพิเศษ หรือข้องเกี่ยวกับศาสนาจนเกินความจำเป็น เพื่อให้สอดคล้องกับหลักการห้ามสถาปนาศาสนา⁴⁸

(3) ด้านการส่งเสริมเสรีภาพทางศาสนา รัฐสภาแห่งสหรัฐอเมริกาได้ประกาศใช้บังคับรัฐบัญญัติว่าด้วยการฟื้นฟูเสรีภาพทางศาสนา ค.ศ. 1993 (Religious Freedom Restoration Act 1993 (RFRA)) เพื่อคุ้มครองการแสดงออกทางศาสนาของบุคคล แต่ศาลฎีกาแห่งสหรัฐอเมริกาได้วินิจฉัยว่ารัฐบัญญัติดังกล่าวขัดต่อรัฐธรรมนูญเฉพาะกรณีที่ใช้บังคับกับมลรัฐต่าง ๆ โดยผู้พิพากษาเคนเนดี (Justice Kennedy) มีความเห็นว่า “การที่รัฐสภาอาศัยอำนาจตามมาตรา 5 ของรัฐธรรมนูญแห่งสหรัฐอเมริกาแก้ไขเพิ่มเติม ฉบับที่ 14 ในการตรารัฐบัญญัตินี้จะต้องดำเนินการเฉพาะการใช้บังคับบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญดังกล่าวเท่านั้น รัฐสภาจึงไม่อาจตราบทบัญญัติใดเพื่อจำกัดการใช้บังคับรัฐธรรมนูญฉบับนั้นในมลรัฐต่าง ๆ ได้” รัฐสภาจำเป็นต้องเคารพหลักการแบ่งแยกอำนาจ (Separation of Powers) จึงไม่อาจใช้บังคับรัฐบัญญัตินี้ในระดับมลรัฐ แต่ยังคงมีผลใช้บังคับในระดับสหรัฐต่อไป ต่อมา รัฐสภาได้ตรารัฐบัญญัติว่าด้วยการใช้ที่ดินเพื่อประโยชน์ทางศาสนาและนิติบุคคลองค์กรศาสนา ค.ศ. 2000 (Religious Land Use and Institutionalized Persons Act 2000 (RLUIPA)) ขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อปกป้องและรักษาไว้ซึ่งสิทธิเกี่ยวกับเสรีภาพที่จะเชื่อ แสดงความคิดเห็น และปฏิบัติตามศาสนาพื้นเมืองของชนเผ่าอินเดียนอเมริกัน (American Indian) ชาวเอสกีโม (Eskimo) ชาวอะลิวต์ที่เกิดขึ้นจากการใช้บังคับรัฐบัญญัติการฟื้นฟูเสรีภาพทางศาสนา ค.ศ. 1993⁴⁹

ขณะเดียวกัน มีการประกาศใช้บังคับรัฐบัญญัติว่าด้วยเสรีภาพทางศาสนาของชนเผ่าอินเดียนอเมริกัน ค.ศ. 1978 (American Indian Religious Freedom Act 1978) และฉบับแก้ไขเพิ่มเติม ค.ศ. 1994 (American Indian Religious Freedom Act Amendment 1994) โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อป้องกันและรักษาไว้ซึ่งสิทธิเกี่ยวกับเสรีภาพที่จะเชื่อ แสดงความคิดเห็น และปฏิบัติตามศาสนาพื้นเมืองของชนเผ่าอินเดียนอเมริกัน (American Indian) ชาวเอสกีโม (Eskimo) ชาวอะลิวต์

⁴⁸ รียา เต็ดชาต. "เสรีภาพในการถือศาสนาและการเผยแพร่ศาสนาตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย," หน้า 46-47.

⁴⁹ Catherine M.A. McCauliff, "Religion and the Secular State," in *Religion and the Secular State: National Reports*, eds. Javier Martinez-Torrón and W. Cole Durham, Jr. (Washington, D.C.: The International Center for Law and Religion Studies, Brigham Young University, 2010), p. 754.

(Aleut) และชาวฮาวายพื้นเมือง (Native Hawaiians) รวมถึงการไม่จำกัดสิทธิในการเข้าถึงสถานที่ตั้งใช้ประโยชน์ และครอบครองเครื่องสักการบูชา และเสรีภาพในการประกอบพิธีกรรมทางศาสนา นอกจากนี้รัฐสภาแห่งสหรัฐอเมริกายังได้ประกาศใช้บังคับบัญญัติเสรีภาพทางศาสนาและการคุ้มครองเงินบริจาคเพื่อการกุศล ค.ศ. 1998 (Religious Liberty and Charitable Donation Protection Act 1998) เพื่อคุ้มครองเงินบริจาคที่องค์กรศาสนาและองค์กรการกุศลได้รับจากผู้บริจาคซึ่งภายหลังถูกประกาศให้เป็นบุคคลล้มละลาย และประกาศใช้บังคับบัญญัติเสรีภาพทางศาสนาสากล ค.ศ. 1998 (International Religious Freedom Act 1998) เพื่อสนับสนุนให้เสรีภาพทางศาสนาเป็นนโยบายด้านการต่างประเทศ

(4) ด้านการปฏิบัติศาสนกิจของเจ้าหน้าที่ของรัฐ รัฐธรรมนูญแห่งสหรัฐอเมริกา มาตรา 6 วรรคสาม ได้บัญญัติห้ามมิให้มีการกำหนดกฎเกณฑ์เกี่ยวกับศาสนาเป็นคุณสมบัติหนึ่งในการเข้าสู่ตำแหน่งเจ้าหน้าที่หรือหน้าที่สาธารณะใด ๆ ในระดับสหรัฐ ดังนั้น ไม่ว่าผู้นับถือศาสนาใดหรือไม่นับถือศาสนาใดเลยก็มีสิทธิที่จะสมัครเข้ารับการคัดเลือกและแต่งตั้งให้เป็นเจ้าหน้าที่ของรัฐได้

นอกจากนี้ กองทัพสหรัฐอเมริกายังมีอนุศาสนาจารย์ทำหน้าที่รับผิดชอบกิจการศาสนาในกองทัพ ซึ่งแม้ว่าอาจขัดต่อหลักการห้ามสถาปนาศาสนา แต่ศาลฎีกาแห่งสหรัฐอเมริกาได้ยืนยันไว้ในการวินิจฉัยคดี *Abington School District v. Schempp* ว่า “การปฏิบัติให้มีตำแหน่งอนุศาสนาจารย์ดังกล่าวเป็นการละเมิดต่อหลักว่าด้วยการใช้สิทธิและเสรีภาพทางศาสนาด้วยเช่นกัน อย่างไรก็ตาม มลรัฐไม่อาจนำเงินภาษีที่เก็บรวบรวมจากผู้เสียภาษีที่นับถือศาสนาต่าง ๆ มาจ่ายเป็นเงินอุดหนุนให้แก่อนุศาสนาจารย์ผู้นั้น เนื่องจากถือเป็นการกระทำเพื่อสนับสนุนศาสนาใดศาสนาหนึ่งอันขัดต่อหลักการห้ามสถาปนาศาสนาได้”⁵⁰

(5) ด้านการกำหนดวันหยุดราชการของรัฐ รัฐบาลกลางกำหนดให้วันสมโภชพระคริสตสมภพหรือวันคริสต์มาส (Christmas Day) ซึ่งเฉลิมฉลองการประสูติของพระเยซูคริสต์เจ้าเป็นวันหยุดราชการทั่วสหรัฐอเมริกา ขณะที่ในแต่ละมลรัฐก็ได้กำหนดให้วันสำคัญทางศาสนาคริสต์เป็นวันหยุดราชการของมลรัฐแตกต่างกัน โดยมีการกำหนดให้วันศุกร์ศักดิ์สิทธิ์ (Good Friday) ซึ่งเป็นวันระลึกถึงพระมหาทรมานและการสิ้นพระชนม์ของพระเยซูคริสต์เจ้าเป็นวันหยุดราชการใน 12 มลรัฐ มีการกำหนดให้วันก่อนวันคริสต์มาส (Christmas Eve) เป็นวันหยุดราชการใน 9 มลรัฐ และมีการกำหนดให้วันหลังวันคริสต์มาสเป็นวันหยุดราชการใน 5 มลรัฐ⁵¹ นอกจากนี้ ยังมีการประกาศใช้บังคับกฎหมายว่าด้วยการหยุดงานในวันอาทิตย์ (Blue Law หรือ Sunday Closing Law) ในหลายมลรัฐ ซึ่งเคยมีกรณีที่เจ้าของธุรกิจที่นับถือศาสนาอื่นคัดค้าน แต่ศาลฎีกาแห่งสหรัฐอเมริกาได้วินิจฉัยในคดี *Braunfeld v. Brown* (366 U.S. 599 (1961)) และคดี *McGowan v. Maryland* (366 U.S. 420 (1961)) เมื่อปี พ.ศ. 2504

⁵⁰ ธิยา เต็ดชาติ. "เสรีภาพในการถือศาสนาและการเผยแพร่ศาสนาตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย," หน้า 53-54.

⁵¹ US Federal & State Public Holidays 2014, [Online]. Available from: <http://usapublicholidays.com/>

(ค.ศ. 1961) ว่า “การที่รัฐเลือกกำหนดให้วันอาทิตย์เป็นวันหยุดพักผ่อนนั้น เป็นไปเพื่อวัตถุประสงค์ทางโลก มิได้เป็นการส่งเสริมหรือขัดขวางการดำเนินงานทางศาสนาแต่อย่างใด กฎหมายดังกล่าวจึงชอบด้วยบทบัญญัติรัฐธรรมนูญแห่งสหรัฐอเมริกาแก้ไขเพิ่มเติม ฉบับที่ 1 แล้ว”⁵²

3.2.1.2 รูปแบบและวิธีการรับรองบทบาทและอำนาจหน้าที่ทางกฎหมายขององค์กรศาสนาในสหรัฐอเมริกา

แม้จะไม่มีข้อกำหนดขั้นตอนการอนุญาตหรือการจดทะเบียนองค์กรศาสนาเพื่อการจัดประชุม การจัดองค์กร หรือการประกอบศาสนพิธีในระดับรัฐก็ตาม แต่องค์กรศาสนาหลายแห่งต่างแสวงหาสถานะทางกฎหมายผ่านทางกฎหมายว่าด้วยการจัดตั้งนิติบุคคลในระดับมลรัฐ (state laws of incorporation) โดยมีการตรากฎหมายว่าด้วยองค์กรศาสนาเป็นการเฉพาะแต่ละองค์กรใน 15 มลรัฐ⁵³ เป็นพิเศษสำหรับมลรัฐนิวยอร์กที่มีการตรากฎหมายรับรององค์กรศาสนากว่า 35 ฉบับ ขณะที่มลรัฐส่วนใหญ่จะตรากฎหมายประเภทนี้ไม่เกิน 7 ฉบับเท่านั้น ซึ่งกฎหมายดังกล่าวมีวัตถุประสงค์เพื่อสนองต่อความต้องการขององค์กรศาสนาต่าง ๆ ที่มีลักษณะเฉพาะแต่ละองค์กร อาทิ การผ่อนปรนหลักเกณฑ์การถือกรรมสิทธิ์ที่ดินให้มีความเหมาะสม โดยขั้นตอนและวิธีการตรากฎหมายนี้ก็มีรูปแบบเช่นเดียวกับการจัดทำและรับรองข้อตกลงระหว่างสาธารณรัฐอิตาลี ราชอาณาจักรสเปน และประเทศต่าง ๆ กับสันตะสำนัก เว้นแต่กรณีที่มีกฎหมายกลางบัญญัติขั้นตอนและวิธีการจัดตั้งนิติบุคคลประเภทองค์กรศาสนาในรูปแบบอื่นก็สามารถกระทำได้โดยไม่ยุ่งยาก ซึ่งกฎหมายกลางดังกล่าวรวมถึงกฎหมายว่าด้วยองค์กรที่ไม่แสวงหากำไรหรือกฎหมายว่าด้วยนิติบุคคลทางศาสนาของมลรัฐต่าง ๆ ด้วย⁵⁴

มีการกำหนดให้มีนิติบุคคลประเภทบุคคลคนเดียว (Corporation Sole) ใน 26 มลรัฐของสหรัฐอเมริกา โดยนิติบุคคลประเภทนี้ปรากฏครั้งแรกกลางคริสต์ศตวรรษที่ 15 เพื่อใช้เป็นรูปแบบนิติบุคคลขององค์กรศาสนา (Ecclesiastical organizations) เพื่อจะมีอำนาจถือกรรมสิทธิ์ที่ดินได้ตลอดไป ซึ่งบุคคลคนเดียวดังกล่าวสามารถกระทำการใด ๆ ในฐานะที่เป็นองค์กรได้ด้วยตนเอง ตัวอย่างเช่น มุขนายก (Bishop) เป็นต้น และเพื่อให้ผู้ดำรงตำแหน่งในปัจจุบันสามารถควบคุมดูแลทรัพย์สินที่ตนในฐานะนิติบุคคลถือครองอยู่ได้ ปัจจุบันนิติบุคคลประเภทบุคคลคนเดียวเป็นเครื่องมือในการถือครองทรัพย์สินขององค์กรศาสนาเพื่อหลีกเลี่ยงปัญหาที่อาจจะเกิดขึ้นในการถ่ายโอนทรัพย์สิน

⁵² วิทยา เด็ดขาด. "เสรีภาพในการถือศาสนาและการเผยแพร่ศาสนาตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย," หน้า 53.

⁵³ ประกอบด้วยมลรัฐคอนเนตทิคัต (State of Connecticut) มลรัฐเดลาแวร์ (State of Delaware) มลรัฐอิลลินอยส์ (State of Illinois) มลรัฐแคนซัส (State of Kansas) มลรัฐลุยเซียนา (State of Louisiana) มลรัฐเมน (State of Maine) มลรัฐแมริแลนด์ (State of Maryland) มลรัฐแมสซาชูเซตส์ (Commonwealth of Massachusetts) มลรัฐมิชิแกน (State of Michigan) มลรัฐมินนิโซตา (State of Minnesota) มลรัฐนิวแฮมป์เชียร์ (State of New Hampshire) มลรัฐนิวเจอร์ซีย์ (State of New Jersey) มลรัฐนิวยอร์ก (State of New York) มลรัฐเวอร์มอนต์ (State of Vermont) และมลรัฐวิสคอนซิน (State of Wisconsin)

⁵⁴ W. Cole Durham Jr., "Legal Status of Religious Organizations : A Comparative Overview," *The Review of Faith & International Affairs*, Volume 8 Issue 2 (2010): 3-4.

ภายหลังการถึงแก่กรรมของผู้นำทางศาสนา โดยเมื่อบุคคลซึ่งมีสถานะเป็นนิติบุคคลประเภทบุคคลคนเดียวนี้ถึงแก่กรรม ลาออก หรือถูกถอดถอนออกจากตำแหน่ง ผู้ดำรงตำแหน่งสืบทอดมาก็จะได้รับมอบอำนาจเหนือทรัพย์สินภายใต้ชื่อตำแหน่งและเงื่อนไขเดิมของผู้ดำรงตำแหน่งก่อนหน้าโดยปริยาย ซึ่งนิติบุคคลประเภทนี้ในสหรัฐอเมริกาสามารถนำมาใช้รับรองสถานะให้แก่องค์กรศาสนาได้เท่านั้น⁵⁵

อย่างไรก็ตาม องค์กรศาสนาต่าง ๆ ในเกือบทุกมลรัฐ เว้นแต่มลรัฐเวอร์จิเนีย (Commonwealth of Virginia) และมลรัฐเวสต์เวอร์จิเนีย (State of West Virginia) สามารถจัดตั้งเป็นนิติบุคคลประเภทองค์กรที่ไม่แสวงหากำไร (Non-profit corporation) ได้ โดยอาจต้องระบุรูปแบบขององค์กรที่ไม่แสวงหากำไรที่ประสงค์จะจดทะเบียนด้วย ทั้งนี้ ขึ้นอยู่กับบทบัญญัติแห่งกฎหมายของแต่ละมลรัฐ อาทิ บทบัญญัติว่าด้วยองค์กรที่ไม่แสวงหากำไร (Nonprofit Corporation Law) ในประมวลกฎหมายนิติบุคคลของมลรัฐแคลิฟอร์เนีย (California Corporations Code) มีการจำแนกรูปแบบขององค์กรที่ไม่แสวงหากำไรออกเป็น 3 รูปแบบ ได้แก่ องค์กรที่แบ่งปันผลประโยชน์แก่สาธารณะ (Nonprofit Public Benefit Corporations) องค์กรที่แบ่งปันผลประโยชน์กันระหว่างสมาชิกภายในองค์กร (Nonprofit Mutual Benefit Corporations) และองค์กรศาสนา (Nonprofit Religious Corporations) เป็นต้น ซึ่งบทบัญญัติดังกล่าวของมลรัฐแคลิฟอร์เนียถือเป็นต้นแบบสำหรับมลรัฐอื่น ๆ ในการรับรองสถานะพิเศษให้แก่องค์กรศาสนา และโดยทั่วไปแล้วมลรัฐต่าง ๆ จะอนุญาตให้นิติบุคคลตามกฎหมายจากมลรัฐอื่นสามารถดำเนินงานลักษณะเดียวกันภายในเขตมลรัฐของตนได้ในฐานะที่เป็นนิติบุคคลภายในประเทศ (Domestic corporations) ดังนั้น องค์กรศาสนาจึงไม่จำเป็นต้องค้นหารูปแบบนิติบุคคลที่เหมาะสมกับองค์กรของตนในแต่ละมลรัฐแต่อย่างใด⁵⁶

ในช่วงกลางคริสต์ทศวรรษที่ 1990 ศูนย์การศึกษาขององค์กรศาสนากับรัฐ (Center for Church-State Studies) ของคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยเดอโพล (DePaul University College of Law) ได้ดำเนินการสำรวจข้อมูลเพื่อศึกษารูปแบบนิติบุคคลตามกฎหมายขององค์กรศาสนา ระดับชาติทั่วสหรัฐอเมริกา ปรากฏว่า ในจำนวน 261 องค์กร มีรูปแบบองค์กรศาสนาที่ไม่แสวงหากำไร (Religious Not-for-Profit Corporation) คิดเป็นร้อยละ 87 ของจำนวนทั้งหมด องค์กรที่ไม่แสวงหากำไร (Not-for-Profit Corporation) คิดเป็นร้อยละ 3 ของจำนวนทั้งหมด ทรัสต์เพื่อการกุศลหรือศาสนา (Charitable or Religious Trust) นิติบุคคลประเภทบุคคลคนเดียว (Corporation Sole) องค์กรที่แสวงหากำไร (For-Profit Corporation) และนิติบุคคลประเภทอื่นคิดเป็นรูปแบบละร้อยละ 1 ของจำนวนทั้งหมด และมีองค์กรศาสนาที่มีได้เป็นนิติบุคคลตามกฎหมายอีกร้อยละ 8 ของจำนวนทั้งหมด⁵⁷ ปัจจุบันมีบางมลรัฐที่มีการแก้ไขเพิ่มเติมกฎหมายเพื่ออนุญาตให้องค์กรศาสนาสามารถจดทะเบียน

⁵⁵ Ibid, p. 4.

⁵⁶ Ibid.

⁵⁷ Ibid, p. 10.

เป็นนิติบุคคลตามกฎหมายมหาชนได้ อาทิ รัฐสภาแห่งมลรัฐจอร์เจีย (Parliament of Georgia) ได้ลงมติให้ความเห็นชอบร่างรัฐบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายแพ่งในปี พ.ศ. 2554 (ค.ศ. 2011) โดยแก้ไขเพิ่มเติมมาตรา 1509 ข้อ 1 ให้องค์กรพัฒนาเอกชน (Non-governmental organizations (NGOs)) ที่จัดตั้งขึ้นบนพื้นฐานของกฎหมายและดำเนินงานเพื่อประโยชน์สาธารณะ ไม่ว่าจะเป็นพรรคการเมือง องค์กรศาสนา หรือองค์กรอื่นใด มีสถานะเป็นนิติบุคคลตามกฎหมายมหาชนได้ อย่างไรก็ตาม การมอบสถานะดังกล่าวกลับมิได้มีผลเป็นการเพิ่มสิทธิพิเศษให้แก่องค์กรศาสนาในทางปฏิบัติ และไม่ครอบคลุมถึงสิทธิและหน้าที่เกี่ยวกับทรัพย์สินขององค์กรศาสนาแต่อย่างใด⁵⁸

นอกจากนี้ องค์กรที่ไม่แสวงหากำไรซึ่งมีวัตถุประสงค์เพื่อการศาสนา หรือการกุศลตามมาตรา 501 (c) (3)⁵⁹ และองค์กรศาสนาหรือองค์กรเผยแผ่ศาสนาตามมาตรา 501 (d)⁶⁰ แห่งประมวลรัษฎากร (Internal Revenue Code) จะได้รับสิทธิประโยชน์ในการยกเว้นภาษี ตามมาตรา 501 (a)⁶¹ แห่งประมวลกฎหมายนี้ด้วย⁶² ทั้งนี้ ในปี พ.ศ. 2541 (ค.ศ. 1998) มีองค์กรที่มีวัตถุประสงค์เพื่อการศาสนาหรือการกุศลตามมาตรา 501 (c) (3) จำนวนกว่า 733,790 องค์กร และมีองค์กรศาสนาหรือองค์กรเผยแผ่ศาสนาตามมาตรา 501 (d) จำนวน 118 องค์กร⁶³

⁵⁸ Shorena Latatia, Georgia adopts a new law on the status of religious organizations [Online]. Geneva: The Human Rights House Network (HRHN), Available from: <http://humanrightshouse.org/Articles/16973.html> [24 February 2014]

⁵⁹ Section 501 (c) (3) of the Internal Revenue Code: “Corporations, and any community chest, fund, or foundation, organized and operated exclusively for religious, charitable, scientific, testing for public safety, literary, or educational purposes, or to foster national or international amateur sports competition (but only if no part of its activities involve the provision of athletic facilities or equipment), or for the prevention of cruelty to children or animals, no part of the net earnings of which inures to the benefit of any private shareholder or individual, no substantial part of the activities of which is carrying on propaganda, or otherwise attempting, to influence legislation (except as otherwise provided in subsection (h)), and which does not participate in, or intervene in (including the publishing or distributing of statements), any political campaign on behalf of (or in opposition to) any candidate for public office.”

⁶⁰ Section 501 (d) of the Internal Revenue Code: “The following organizations are referred to in subsection (a): Religious or apostolic associations or corporations, if such associations or corporations have a common treasury or community treasury, even if such associations or corporations engage in business for the common benefit of the members, but only if the members thereof include (at the time of filing their returns) in their gross income their entire pro rata shares, whether distributed or not, of the taxable income of the association or corporation for such year. Any amount so included in the gross income of a member shall be treated as a dividend received.”

⁶¹ Section 501 (a) of the Internal Revenue Code: “An organization described in subsection (c) or (d) or section 401 (a) shall be exempt from taxation under this subtitle unless such exemption is denied under section 502 or 503.”

⁶² Meade Emory and Lawrence Zelenak, “The Tax Exempt Status of Communitarian Religious Organizations : An Unnecessary Controversy,” Fordham Law Review, Volume 50 (1982): 1085.

⁶³ Helmut K. Anheier, Nonprofit Organizations, First published (New York: Routledge, 2005), pp. 40-41.

3.2.2 บทบาทและอำนาจหน้าที่ทางกฎหมายขององค์กรศาสนาในสาธารณรัฐฟิลิปปินส์

สาธารณรัฐฟิลิปปินส์ (Republic of the Philippines) ตั้งอยู่ในมหาสมุทรแปซิฟิก (Pacific Ocean) ทางตะวันออกเฉียงใต้ของทวีปเอเชีย ประกอบด้วยหมู่เกาะขนาดต่าง ๆ จำนวน 7,107 เกาะ ซึ่งหมู่เกาะที่สำคัญ ได้แก่ หมู่เกาะลูซอน (Luzon) หมู่เกาะวิซายาส (Visayas) และหมู่เกาะมินดาเนา (Mindanao) มีการแบ่งเขตการปกครองออกเป็น 17 เขต ประกอบด้วย 79 จังหวัด และ 117 เมือง โดยมีกรุงมะนิลา (Manila) เป็นเมืองหลวงของประเทศ สาธารณรัฐฟิลิปปินส์ปกครองโดยระบอบประชาธิปไตยแบบสาธารณรัฐ มีประธานาธิบดีดำรงตำแหน่งประมุขของประเทศและเป็นหัวหน้าฝ่ายบริหารในเวลาเดียวกัน⁶⁴ มีลักษณะเป็นรัฐเดี่ยว เป็นประเทศที่ใช้ระบบประมวลกฎหมาย และเป็นประเทศสมาชิกในกลุ่มประชาคมอาเซียนเช่นเดียวกับประเทศไทย อีกทั้งยังเป็นหนึ่งในสองประเทศของภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ที่มีจำนวนผู้นับถือศาสนาคริสต์มากเป็นลำดับที่หนึ่งของประเทศ นอกจากสาธารณรัฐประชาธิปไตยติมอร์-เลสเต (Democratic Republic of Timor-Leste) จึงสมควรศึกษาบริบททางสังคมและเสรีภาพทางศาสนาในสาธารณรัฐฟิลิปปินส์ด้านต่าง ๆ รวมถึงบทบัญญัติแห่งกฎหมายเกี่ยวกับบทบาทและอำนาจหน้าที่ขององค์กรศาสนาในสาธารณรัฐฟิลิปปินส์ โดยมีรายละเอียดซึ่งสามารถจำแนกออกเป็นหัวข้อต่าง ๆ ได้ดังต่อไปนี้

3.2.2.1 บริบททางสังคมและเสรีภาพทางศาสนาในสาธารณรัฐฟิลิปปินส์

บริบททางสังคมและเสรีภาพทางศาสนาในสาธารณรัฐฟิลิปปินส์สามารถจำแนกพิจารณาออกเป็น 4 ด้าน ได้แก่ ด้านข้อมูลสถิติผู้นับถือศาสนาต่าง ๆ ด้านเสรีภาพทางศาสนาและสิทธิมนุษยชน ด้านการศึกษา และด้านการกำหนดวันหยุดราชการของรัฐ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

(1) ด้านข้อมูลสถิติผู้นับถือศาสนาต่าง ๆ จากข้อมูลสถิติประชากรซึ่งรวบรวมโดยสำนักงานสถิติแห่งสาธารณรัฐฟิลิปปินส์ ปรากฏว่า ในปี พ.ศ. 2553 (ค.ศ. 2010) มีจำนวนประชากร 92.3 ล้านคน ขณะที่ข้อมูลสถิติผู้นับถือศาสนาต่าง ๆ ในปี พ.ศ. 2543 (ค.ศ. 2000) มีผู้นับถือศาสนาคริสต์รวมกันทุกนิกายคิดเป็นร้อยละ 93 ของจำนวนประชากรทั้งประเทศ โดยส่วนใหญ่ผู้นับถือนิกายโรมันคาทอลิกคิดเป็นร้อยละ 80 – 85 ของจำนวนประชากรทั้งประเทศ ส่วนศาสนาข้างน้อยที่มีผู้นับถือมากที่สุดคือศาสนาอิสลามประมาณร้อยละ 5 ของจำนวนประชากรทั้งประเทศ สำหรับข้อมูลประมาณการครั้งล่าสุดโดยคณะกรรมการมุสลิมฟิลิปปินส์แห่งชาติ (National Commission on Muslim Filipinos (NCMF)) ปรากฏว่า ในปี พ.ศ. 2554 (ค.ศ. 2011) มีผู้นับถือศาสนาอิสลามจำนวน 10.3 ล้านคนคิดเป็นร้อยละ 11 ของจำนวนประชากรทั้งประเทศ โดยร้อยละ 60 ของชาวมุสลิมจำนวนนี้อาศัยอยู่ที่เกาะมินดาเนา (Mindanao) และหมู่เกาะใกล้เคียง และแม้ส่วนใหญ่จะนับถือนิกายซุนนีย์ (Sunni)

⁶⁴ กรมส่งเสริมการส่งออก กระทรวงพาณิชย์, คู่มือ การค้าและการลงทุน สาธารณรัฐฟิลิปปินส์ (กรุงเทพฯ: สำนักข่าวพาณิชย์ กรมส่งเสริมการส่งออก, 2555), หน้า 1-3.

แต่ก็มีผู้นับถือนิกายชีอะฮ์ (Shiah) อาศัยอยู่ในจังหวัดลาเนา เดล ซูร์ (Lanao del Sur) และจังหวัดซัมโบอันกา เดล ซูร์ (Zamboanga del Sur) ในเกาะมินดาเนาด้วย นอกจากนี้ ยังมีผู้นับถือนิกายอื่นของศาสนาคริสต์รวมกันน้อยกว่าร้อยละ 5 ของจำนวนประชากรทั้งประเทศ⁶⁵

(2) ด้านเสรีภาพทางศาสนาและสิทธิมนุษยชน ดินแดนฟิลิปปินส์ได้รับการค้นพบโดยจักรวรรดิสเปนในปี พ.ศ. 2064 (ค.ศ. 1521) และได้ตกเป็นอาณานิคมของสเปนตั้งแต่ปี พ.ศ. 2108 (ค.ศ. 1565) พร้อมกับการเข้ามาเผยแพร่ศาสนาคริสต์ นิกายโรมันคาทอลิกในดินแดนแห่งนี้ ขณะที่อยู่ภายใต้การปกครองของจักรวรรดิสเปนนั้น เนื่องจากหมู่เกาะฟิลิปปินส์ตั้งอยู่ห่างไกลจากมาตุภูมิของจักรวรรดิสเปน รัฐบาลอาณานิคมจำต้องพึ่งพาพระศาสนจักรท้องถิ่นซึ่งออกเผยแพร่ศาสนาแก่ชนพื้นเมืองได้เปลี่ยนมานับถือศาสนาคริสต์ นิกายโรมันคาทอลิกและปกครองดูแลบรรดาคริสตชนผ่านทางเครือข่ายของเขตการปกครองโบสถ์ (parishes) และคณะนักบวชต่าง ๆ (monastic orders) จนประสบความสำเร็จอย่างมาก ต่อมา เกิดการปฏิวัติเพื่อการประกาศอิสรภาพขึ้นในดินแดนฟิลิปปินส์เมื่อปี พ.ศ. 2439 (ค.ศ. 1896) จนกระทั่งสามารถประกาศเอกราชและสถาปนาสาธารณรัฐใหม่ได้ในเดือนมิถุนายน พ.ศ. 2441 (ค.ศ. 1898) โดยได้รับความช่วยเหลือทางการทหารจากสหรัฐอเมริกา ซึ่งขณะนั้นมีผู้นับถือศาสนาคริสต์ นิกายโรมันคาทอลิกกว่าร้อยละ 91.5 ของจำนวนประชากรทั้งหมด นอกจากนี้ ระหว่างการปฏิวัติเพื่อการประกาศอิสรภาพในช่วงปี พ.ศ. 2439 – 2442 (1896 – 1899) พระศาสนจักรคาทอลิกมีอิทธิพลอย่างมากต่อการผลักดันให้มีการบัญญัติให้ศาสนาคริสต์ นิกายโรมันคาทอลิกเป็นศาสนาประจำรัฐไว้ในร่างรัฐธรรมนูญแห่งสาธารณรัฐฟิลิปปินส์ซึ่งต่อมาประกาศใช้บังคับในปี พ.ศ. 2442 (ค.ศ. 1899) (Political Constitution of 1899 หรือ Malolos Constitution) โดยแม้ในท้ายที่สุด มาตรา 5⁶⁶ ของรัฐธรรมนูญดังกล่าวจะได้บัญญัติรับรองเสรีภาพและความเสมอภาคของทุกศาสนา รวมถึงบัญญัติรับรองหลักการแยกศาสนจักรออกจากอาณาจักรไว้ก็ตาม แต่บทบัญญัติดังกล่าวก็ถูกระงับการใช้บังคับไว้ในทันที เนื่องจากรัฐบาลฟิลิปปินส์ในขณะนั้นต้องการรักษาความเป็นเอกภาพของประชาชนในการทำสงครามปลดแอกฟิลิปปินส์ออกจากความเป็นอาณานิคมของจักรวรรดิสเปน⁶⁷ จึงไม่ต้องการให้ประเด็นบทบัญญัติข้างต้นเป็นสาเหตุในการสร้างความขัดแย้งทางความคิดขึ้นในสังคม

ภายหลังสงครามดังกล่าวสิ้นสุดลง สหรัฐอเมริกาได้รับสิทธิครอบครองดินแดนฟิลิปปินส์จากจักรวรรดิสเปนภายใต้สนธิสัญญาปารีส (Treaty of Peace between Spain and the United States หรือ Treaty of Paris) ที่จัดทำขึ้นในวันที่ 10 ธันวาคม พ.ศ. 2441 (ค.ศ. 1898)

⁶⁵ Bureau of Democracy, Human Rights and Labor, U.S. State Department, "Philippines 2012 International Religious Freedom Report," p. 1.

⁶⁶ Article 5 of the Political Constitution of 1899: "The State recognizes the freedom and equality of all religions, as well as the separation of the Church and the State."

⁶⁷ Raul C. Pangalangan, "Religion and the Secular State : National Report for the Philippines," in *Religion and the Secular State : National Reports*, eds. Javier Martínez-Torrón and W. Cole Durham, Jr. (Washington, D.C.: The International Center for Law and Religion Studies, Brigham Young University, 2010), pp. 561-562.

โดยข้อ 10⁶⁸ ของสนธิสัญญาดังกล่าวได้ระบุให้ผู้ที่อาศัยอยู่ในดินแดนซึ่งจักรวรรดิสเปนได้สละหรือยกอำนาจอธิปไตยให้ จะได้รับการประกันเสรีภาพทางศาสนาต่อไปด้วย ซึ่งภายหลังรัฐสภาของสหรัฐอเมริกาได้ประกาศใช้บังคับรัฐธรรมนูญแห่งรัฐฟิลิปปินส์ฉบับปี ค.ศ. 1902 (Philippine Organic Act หรือ Philippine Bill 1902) โดยบัญญัติไว้ในมาตรา 5 ว่า “... รัฐไม่อาจตรากฎหมายใดเพื่อปกป้องหรือสถาปนาศาสนาหรือห้ามการดำเนินงานของศาสนาใด การดำเนินงานหรือการประกอบพิธีกรรมทางศาสนาต้องเป็นไปโดยอิสระและไม่มีการเลือกปฏิบัติตลอดไป ...”⁶⁹ จากนั้น มีการประกาศใช้บังคับรัฐธรรมนูญแห่งรัฐฟิลิปปินส์ฉบับปี ค.ศ. 1916 (Jones Law หรือ Philippine Autonomy Act 1916) ซึ่งบัญญัติเกี่ยวกับเสรีภาพทางศาสนาไว้ในมาตรา 3 โดยมีบทบัญญัติเช่นเดียวกับมาตรา 5 ของรัฐธรรมนูญแห่งรัฐฟิลิปปินส์ฉบับปี ค.ศ. 1902 แต่ได้เพิ่มเติมรวมถึงการห้ามมิให้มีการกำหนดกฎเกณฑ์เกี่ยวกับศาสนาเป็นคุณสมบัติหนึ่งในการเข้าสู่ตำแหน่งเจ้าหน้าที่หรือผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง และห้ามมิให้รัฐจัดสรรเงินหรือทรัพย์สินสาธารณะไปใช้ในการสนับสนุนองค์กรศาสนาหรือผู้ดำเนินงานทางศาสนาทั้งทางตรงและทางอ้อมด้วย⁷⁰ ต่อมา มีการประกาศใช้บังคับพระราชบัญญัติว่าด้วยเอกราชแห่งรัฐฟิลิปปินส์ ค.ศ. 1934 (Tydings–McDuffie Law หรือ Philippine Independence Act 1934) ซึ่งบัญญัติไว้ในมาตรา 2 (a) ให้รัฐต้องกระทำการใด ๆ เพื่อประกันเสรีภาพในการนับถือความเชื่อทางศาสนา และต้องไม่มีการแทรกแซงประชาชนหรือองค์กรศาสนาเกี่ยวกับชีวิตหรือทรัพย์สิน อันเนื่องมาจากสาเหตุทางด้านความเชื่อหรือการประกอบพิธีกรรมทางศาสนาอีกด้วย⁷¹

แม้รัฐธรรมนูญแห่งสาธารณรัฐฟิลิปปินส์ฉบับปี ค.ศ. 1987 ซึ่งเป็นรัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบันจะได้ดำเนินนโยบายการแบ่งแยกองค์กรศาสนาออกจากรัฐตามแนวทางของสหรัฐอเมริกา โดยบัญญัติไว้ในหมวด 3 มาตรา 5⁷² ว่า “รัฐไม่อาจตรากฎหมายใดเพื่อปกป้องหรือสถาปนาศาสนาหรือห้ามการดำเนินงานของศาสนาใด การดำเนินงานหรือการประกอบพิธีกรรมทางศาสนา

⁶⁸ Article 10 of the Treaty of Peace between Spain and the United States: “The inhabitants of the territories over which Spain relinquishes or cedes her sovereignty shall be secured in the free exercise of religion.”

⁶⁹ Section 5 of the Philippine Organic Act 1902: “... That No law shall be made respecting an establishment of religion or prohibiting the free exercise thereof, and that the free exercise and enjoyment of religious profession and worship, without discrimination or preference, shall forever be allowed ...”

⁷⁰ Section 3 of the Philippine Autonomy Act 1916: “... and no religious test shall be required for the exercise of civil or political rights. No Public money or property shall ever be appropriated, applied, donated, or used, directly or indirectly, for the use, benefit, or support of any sect, church, denomination, sectarian institution, or system of religion, or for the use, benefit or support of any priest, preacher, minister, or other religious teachers or dignitary as such.”

⁷¹ Section 2 (a) of the Philippine Independence Act 1934: “Absolute toleration of religious sentiment shall be secured and no inhabitant or religious organization shall be molested in person or property on account of religious belief or mode of worship.”

⁷² Section 5 of Article 3 Bill of Rights of the Constitution of the Philippines 1987: “No law shall be made respecting an establishment of religion, or prohibiting the free exercise thereof. The free exercise and enjoyment of religious profession and worship, without discrimination or preference, shall forever be allowed. No religious test shall be required for the exercise of civil or political rights.”

ต้องเป็นไปโดยอิสระและไม่มีการเลือกปฏิบัติตลอดไป รวมทั้งห้ามมิให้มีการกำหนดกฎเกณฑ์เกี่ยวกับศาสนา เป็นคุณสมบัติหนึ่งในการเข้าสู่ตำแหน่งเจ้าหน้าที่หรือผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง” ทำให้สาธารณรัฐฟิลิปปินส์ไม่มีศาสนาประจำชาติ แต่ผู้นำทางศาสนาโดยเฉพาะอย่างยิ่งศาสนาคริสต์ นิกายโรมันคาทอลิก ที่มีผู้นับถือมากที่สุดในประเทศก็ยังคงมีอิทธิพลต่อการเมืองฟิลิปปินส์เป็นอย่างมาก ตัวอย่างเช่น กรณิ พระคาร์ดินัลไฮเม ซิน (Cardinal Jaime Sin) อัครมุขนายกแห่งกรุงมะนิลา (Archbishop of Manila) เป็นบุคคลสำคัญที่ผลักดันให้เกิดการแสดงพลังครั้งใหญ่ของประชาชนเพื่อขับไล่อดีตนายกรัฐมนตรีเฟอร์ดินานด์ มาร์กอส (Ferdinand Marcos) ในปี พ.ศ. 2529 (ค.ศ. 1986) และอดีตนายกรัฐมนตรีโจเซฟ เอสตราดา (Joseph Estrada) ในปี พ.ศ. 2544 (ค.ศ. 2001) รวมทั้งกรณีอดีตนายกรัฐมนตรีคอราซอน อากีโน (Corazon Aquino) แต่งตั้งคณะกรรมการการยกย่องรัฐธรรมนูญแห่งสาธารณรัฐฟิลิปปินส์ ซึ่งต่อมาประกาศใช้บังคับในปี พ.ศ. 2530 (ค.ศ. 1987) จำนวนทั้งสิ้น 50 คน ก็มีผู้แทนทางศาสนา รวมอยู่ด้วย ได้แก่ บาทหลวงคาทอลิก 2 องค์ ภคินีซึ่งเป็นนักบวชหญิงคาทอลิก 1 ท่าน ผู้นำศาสนาคริสต์ นิกายโปรเตสแตนต์ 1 ท่าน และฆราวาสผู้ก่อตั้งองค์กรโอปัส เดอี (Opus Dei) แห่งฟิลิปปินส์อีก 1 ท่าน เป็นต้น ขณะที่คณะกรรมการมุสลิมฟิลิปปินส์แห่งชาติซึ่งเป็นหน่วยงานของรัฐก็ได้ดำเนินการส่งเสริมสิทธิ ด้านต่าง ๆ ของชาวมุสลิมฟิลิปปินส์ทั้งในระดับชาติและระดับท้องถิ่น และให้การสนับสนุนทั้งทางด้าน เศรษฐกิจ การศึกษา วัฒนธรรม และโครงสร้างพื้นฐานต่าง ๆ แก่ชุมชนชาวมุสลิมฟิลิปปินส์ นอกจากนี้ ประมวลกฎหมายบุคคลมุสลิม (Code of Muslim Personal Laws of the Philippines) ที่ประกาศใช้บังคับ เมื่อปี พ.ศ. 2520 (ค.ศ. 1977) ก็ยังบัญญัติรับรองกฎหมายชะรีอะฮ์ให้เป็นส่วนหนึ่งของกฎหมายระดับชาติ เฉพาะในส่วนที่ไม่เกี่ยวกับความผิดทางอาญาและสามารถใช้บังคับเฉพาะกับชาวมุสลิมฟิลิปปินส์เท่านั้น⁷³

อย่างไรก็ตาม ปัจจุบันทั้งรัฐธรรมนูญ กฎหมาย และนโยบาย ของสาธารณรัฐฟิลิปปินส์ต่างก็มีบทบัญญัติที่เป็นหลักประกันเสรีภาพทางศาสนา ซึ่งในทางปฏิบัติทั่วไป รัฐบาลก็ได้ให้ความเคารพต่อเสรีภาพทางศาสนาของประชาชน โดยมีการจัดทำแผนพัฒนาสาธารณรัฐฟิลิปปินส์ (The Philippine Development Plan) ฉบับปี พ.ศ. 2554 – 2559 (ค.ศ. 2011 – 2016) เพื่อกำหนดกรอบนโยบายพื้นฐานแห่งรัฐสำหรับการพัฒนาประเทศ ซึ่งรวมถึงการคุ้มครองและส่งเสริม เสรีภาพทางศาสนาด้วย ขณะเดียวกัน ก็มีกฎหมายบัญญัติให้การมุ่งโจมตีสิ่งปลูกสร้างทางศาสนา ถือเป็นอาชญากรรมสงครามหรือเป็นการก่ออาชญากรรมที่ขัดต่อกฎหมายมนุษยธรรมระหว่างประเทศ⁷⁴ นอกจากนี้ รัฐธรรมนูญแห่งสาธารณรัฐฟิลิปปินส์ฉบับปี ค.ศ. 1987 หมวด 6 มาตรา 29 (2)⁷⁵ ยังได้

⁷³ Raul C. Pangalangan, "Religion and the Secular State : National Report for the Philippines," pp. 560, 564.

⁷⁴ Bureau of Democracy, Human Rights and Labor, U.S. State Department, "Philippines 2012 International Religious Freedom Report," pp. 1-3.

⁷⁵ Section 29 (2) of Article 6 Legislative Department of the Constitution of the Philippines 1987: "No public money or property shall be appropriated, applied, paid, or employed, directly or indirectly, for the use, benefit, or support of any sect, church, denomination, sectarian institution, or system of religion, or of any priest, preacher, minister, other religious teacher, or dignitary as such, except when such priest, preacher, minister, or dignitary is assigned to the armed forces, or to any penal institution, or government orphanage or leprosarium."

บัญญัติห้ามมิให้รัฐจัดสรรเงินหรือทรัพย์สินสาธารณะไปใช้ในการสนับสนุนองค์กรศาสนาหรือผู้ดำเนินงานทางศาสนาทั้งทางตรงและทางอ้อม เว้นแต่เป็นกรณีที่ดำเนินงานทางศาสนาในกองทัพ ทัณฑสถาน สถานเลี้ยงเด็กกำพร้า หรือสถานดูแลผู้ป่วยโรคเรื้อนของรัฐ

(3) **ด้านการศึกษา** รัฐธรรมนูญแห่งสาธารณรัฐฟิลิปปินส์ฉบับปี ค.ศ. 1987 หมวด 14 มาตรา 4 (2)⁷⁶ บัญญัติให้องค์กรศาสนามีอิสระที่จัดตั้งโรงเรียนเอกชนภายใต้กฎหมายของรัฐได้ ซึ่งมาตรา 4 (1)⁷⁷ ของรัฐธรรมนูญนี้ก็ได้รับบัญญัติรับรองให้โรงเรียนเอกชนมีบทบาทในระบบการศึกษาของประเทศเช่นเดียวกับโรงเรียนของรัฐ รวมทั้งรัฐบาลฟิลิปปินส์ยังได้อนุญาตให้มีการสอนวิชาศาสนาในโรงเรียนของรัฐ โดยต้องได้รับความยินยอมจากผู้ปกครองของนักเรียนเป็นหนังสือ และด้วยนโยบายดั้งเดิมเกี่ยวกับการส่งเสริมจริยศึกษา โรงเรียนของรัฐในระดับท้องถิ่นจึงได้ให้โอกาสองค์กรศาสนาต่าง ๆ เข้ามาอบรมค่านิยมด้านจริยธรรมแก่นักเรียนในระหว่างชั่วโมงเรียน ซึ่งมีได้มีการบังคับให้นักเรียนทุกคนต้องเข้ารับการอบรมดังกล่าวแต่อย่างใด ทั้งนี้ ตามที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งสาธารณรัฐฟิลิปปินส์ฉบับปี ค.ศ. 1987 หมวด 14 มาตรา 3 (3)⁷⁸ นอกจากนี้ รัฐบาลฟิลิปปินส์ยังได้อนุญาตให้กลุ่มบุคคลต่าง ๆ ที่สนใจเข้ามาเผยแพร่หนังสือเกี่ยวกับศาสนาในโรงเรียนของรัฐ และมีกฎหมายบัญญัติให้โรงเรียนของรัฐต้องให้หลักประกันการคุ้มครองสิทธิทางศาสนาของนักเรียน โดยนักเรียนมุสลิมมีสิทธิที่จะสวมฮิญาบซึ่งเป็นผ้าคลุมศีรษะของสตรีมุสลิมและต้องไม่กำหนดให้นักเรียนหญิงสวมเสื้อแขนสั้นหรือกางเกงขาสั้นในระหว่างชั่วโมงพลศึกษา ซึ่งปัจจุบันมีนักเรียนมุสลิมในหลายพื้นที่ของเกาะมินดาเนาที่เข้าเรียนในสถาบันการศึกษาคาทอลิกตั้งแต่ระดับประถมศึกษาจนถึงระดับอุดมศึกษาและได้รับสิทธิยกเว้นให้ไม่ต้องเข้าเรียนวิชาศาสนาอีกด้วย⁷⁹

(4) **ด้านการกำหนดวันหยุดราชการของรัฐ** รัฐบาลฟิลิปปินส์กำหนดให้วันสำคัญทางศาสนาต่าง ๆ เป็นวันหยุดราชการของประเทศ โดยวันสำคัญทางศาสนาคริสต์ ได้แก่ วันพฤหัสบดีศักดิ์สิทธิ์ (Maundy Thursday) ซึ่งเป็นวันระลึกถึงการล้างอาหารค่ำมื้อสุดท้ายของพระเยซูคริสต์เจ้าก่อนจะทรงถูกจับกุมในคืนนั้น วันศุกร์ศักดิ์สิทธิ์ (Good Friday) ซึ่งเป็นวันระลึกถึงพระมหาทรมาน

⁷⁶ Section 4 (2) of Article 14 Education, Science and Technology, Arts, Culture and Sports of the Constitution of the Philippines 1987: "Educational institutions, other than those established by religious groups and mission boards ..."

⁷⁷ Section 4 (1) of Article 14 Education, Science and Technology, Arts, Culture and Sports of the Constitution of the Philippines 1987: "The State recognizes the complementary roles of public and private institutions in the educational system and shall exercise reasonable supervision and regulation of all educational institutions."

⁷⁸ Section 3 (3) of Article 14 Education, Science and Technology, Arts, Culture and Sports of the Constitution of the Philippines 1987: "At the option expressed in writing by the parents or guardians, religion shall be allowed to be taught to their children or wards in public elementary and high schools within the regular class hours by instructors designated or approved by the religious authorities of the religion to which the children or wards belong, without additional cost to the Government."

⁷⁹ Bureau of Democracy, Human Rights and Labor, U.S. State Department, "Philippines 2012 International Religious Freedom Report," p. 3.

และการสิ้นพระชนม์ของพระเยซูคริสต์เจ้า วันสมโภชนักบุญทั้งหลาย (All Saints' Day) ซึ่งระลึกถึงบรรดานักบุญหรือผู้ศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลายที่พระศาสนจักรคาทอลิกยกย่องคุณงามความดีของท่านเมื่อครั้งยังมีชีวิตอยู่บนโลกนี้และเชื่อว่าท่านเหล่านั้นได้รับชีวิตนิรันดรอยู่ร่วมกับองค์พระผู้เป็นเจ้าในสวรรค์แล้ว วันภวนาอุทิศแด่ผู้ล่วงลับ (All Souls' Day) ซึ่งกำหนดขึ้นเพื่อให้คริสตชนที่ยังมีชีวิตอยู่ได้สวดภาวนาเป็นพิเศษเพื่อวอนขอพระพรจากองค์พระผู้เป็นเจ้าสำหรับบรรดาผู้ล่วงลับไปแล้วทุกคน และวันสมโภชพระคริสตสมภพ ซึ่งเฉลิมฉลองการประสูติของพระเยซูคริสต์เจ้า นอกจากนี้ ยังรวมถึงวันสำคัญทางศาสนาอิสลาม ได้แก่ วันอีดีลฟีตรี (Eid al-Fitr) และวันอีดีลอัฎฮา (Eid al-Adha) อีกด้วย⁸⁰

3.2.2.2 รูปแบบและวิธีการรับรองบทบาทและอำนาจหน้าที่ทางกฎหมายขององค์กรศาสนาในสาธารณรัฐฟิลิปปินส์

ปัจจุบันองค์กรศาสนาอาจได้รับการรับรองจากหน่วยงานของรัฐให้สามารถดำเนินงานทางศาสนาตามกฎหมายได้ใน 3 รูปแบบ ได้แก่ (1) การจดทะเบียนองค์กรศาสนาเป็นนิติบุคคลตามประมวลกฎหมายนิติบุคคล (Corporation Code of the Philippines) (2) การยื่นคำร้องต่อรัฐมนตรีเพื่อขออนุญาตประกอบพิธีมงคลสมรสตามมาตรา 7⁸¹ แห่งประมวลกฎหมายครอบครัว (Family Code of the Philippines) และ (3) การขออนุญาตเดินทางเข้าเมืองในฐานะผู้เผยแพร่ศาสนาชาวต่างประเทศ แม้จะไม่มีกฎหมายกำหนดความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับองค์กรศาสนาอย่างเป็นทางการ แต่สำหรับองค์กรศาสนาคริสต์ นิกายโรมันคาทอลิกขนาดใหญ่ที่มีฆราวาสเป็นผู้ดำเนินการ อาทิ องค์กร Gawad Kalinga ซึ่งเป็นการรวมตัวกันของฆราวาสคาทอลิกจากทั่วประเทศเพื่อช่วยกันสร้างที่อยู่อาศัยให้แก่ผู้มีรายได้นั้น ก็อาจได้รับการรับรองสถานะการดำเนินงานทางศาสนาจากสภาประมุขบาทหลวงโรมันคาทอลิกแห่งฟิลิปปินส์ (The Catholic Bishops' Conference of the Philippines) ขณะเดียวกัน ก็มีสำนักงานกิจการมุสลิม (The Office of Muslim Affairs) เป็นผู้แทนขององค์กรศาสนาอิสลามในภาครัฐ โดยมีหน้าที่รับผิดชอบเกี่ยวกับการรักษาและพัฒนาวัฒนธรรม ประเพณี สถาบัน และสวัสดิภาพของชาวมุสลิมฟิลิปปินส์อีกด้วย⁸²

ส่วนประเด็นเกี่ยวกับสิทธิประโยชน์ทางภาษีที่องค์กรศาสนาอาจได้รับตามกฎหมายนั้น รัฐธรรมนูญแห่งสาธารณรัฐฟิลิปปินส์ฉบับปี ค.ศ. 1987 หมวด 6 มาตรา 28 (3)⁸³

⁸⁰ Ibid.

⁸¹ Article 7 of the Family Code of the Philippines: "Marriage may be solemnized by any priest, rabbi, imam, or minister of any church or religious sect duly authorized by his church or religious sect and registered with the civil registrar general, acting within the limits of the written authority granted by his church or religious sect and provided that at least one of the contracting parties belongs to the solemnizing officer's church or religious sect ..."

⁸² Raul C. Pangalangan, "Religion and the Secular State : National Report for the Philippines," pp. 566-567.

⁸³ Section 28 (3) of Article 6 Legislative Department of the Constitution of the Philippines 1987: "Charitable institutions, churches and personages or convents appurtenant thereto, mosques, non-profit cemeteries, and all lands, buildings, and improvements, actually, directly, and exclusively used for religious, charitable, or educational purposes shall be exempt from taxation."

บัญญัติให้ยกเว้นภาษีแก่องค์กรการกุศล โบสถ์และบุคคลหรือบ้านพักของนักบวชที่เป็นส่วนหนึ่งของโบสถ์ มัสยิด สุสานที่ไม่แสวงหากำไร ที่ดิน สิ่งปลูกสร้าง รวมถึงการปรับปรุงสถานที่ดังกล่าว ไม่ว่าจะมียัตถุประสงค์ ในการดำเนินงานเพื่อประโยชน์ทางศาสนา การกุศล หรือการศึกษาก็ตาม ประกอบกับมาตรา 30 (e)⁸⁴ แห่งพระราชบัญญัติปฏิรูปภาษี ค.ศ. 1997 (Tax Reform Act 1997) ก็ได้บัญญัติยกเว้นภาษีแก่องค์กร หลายประเภท รวมถึงนิติบุคคลและองค์กรที่ไม่แสวงหากำไรที่มีวัตถุประสงค์เพื่อการศาสนา การกุศล วิทยาศาสตร์ การกีฬา หรือวัฒนธรรม หรือเพื่อการฟื้นฟูสมรรถภาพทหารผ่านศึก โดยมีให้นำรายได้สุทธิ หรือทรัพย์สินต่าง ๆ ส่วนหนึ่งส่วนใดขององค์กรศาสนาไปใช้เพื่อประโยชน์ของสมาชิก ผู้ก่อตั้ง เจ้าหน้าที่ หรือบุคคลเฉพาะคนใดคนหนึ่ง ทั้งนี้ องค์กรศาสนาจะต้องดำเนินการจดทะเบียนเพื่อขอรับสิทธิประโยชน์ ในการยกเว้นภาษีต่อคณะกรรมการกำกับหลักทรัพย์และตลาดหลักทรัพย์ (Securities and Exchange Commission) หรือกรมสรรพากร (Bureau of Internal Revenue) แต่ไม่มีบทกำหนดโทษสำหรับ องค์กรศาสนาที่มีได้จดทะเบียนหรือจดทะเบียนตามกฎหมายข้างต้นไม่สำเร็จ⁸⁵

ขณะที่มีบทบัญญัติแห่งกฎหมายบัญญัติห้ามมิให้องค์กรศาสนาเข้ามี ส่วนร่วมทางการเมืองของรัฐไว้อย่างชัดเจน ทั้งโดยรัฐธรรมนูญแห่งสาธารณรัฐฟิลิปปินส์ฉบับปี ค.ศ. 1987 หมวด 9 ส่วน C. มาตรา 2 (5)⁸⁶ และประมวลกฎหมายเลือกตั้งแห่งสาธารณรัฐฟิลิปปินส์ (Omnibus Election Code of the Philippines) หมวด 8 มาตรา 61⁸⁷ ที่ประกาศใช้บังคับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2528 (ค.ศ. 1985) ต่างก็บัญญัติห้ามมิให้คณะกรรมการเลือกตั้งรับจดทะเบียนองค์กรศาสนาเป็นพรรคการเมือง องค์กรทางการเมือง หรือกลุ่มการเมืองอีกด้วย⁸⁸

⁸⁴ Section 30 of the Tax Reform Act 1997: “The following organizations shall not be taxed under this Title in respect to income received by them as such: ... (e) Nonstock corporation or association organized and operated exclusively for religious, charitable, scientific, athletic, or cultural purposes, or for the rehabilitation of veterans, no part of its net income or asset shall belong to or inure to the benefit of any member, organizer, officer or any specific person; ... Notwithstanding the provisions in the preceding paragraphs, the income of whatever kind and character of the foregoing organizations from any of their properties, real or personal, or from any of their activities conducted for profit regardless of the disposition made of such income, shall be subject to tax imposed under this Code.”

⁸⁵ Bureau of Democracy, Human Rights and Labor, U.S. State Department, “Philippines 2012 International Religious Freedom Report,” p. 2.

⁸⁶ Section 2 (5) of C. The Commission on Elections of Article 9 Constitutional Commission of the Constitution of the Philippines 1987: “The Commission on Elections shall exercise the following powers and functions: ... (5) Register, after sufficient publication, political parties, organizations, or coalitions which, in addition to other requirements, must present their platform or program of government; and accredit citizens' arms of the Commission on Elections. Religious denominations and sects shall not be registered ...”

⁸⁷ Section 61 of Article 8 Political Parties of the Omnibus Election Code of the Philippines: “... No religious sect shall be registered as a political party and no political party which seeks to achieve its goal through violence shall be entitled to accreditation.”

⁸⁸ Raul C. Pangalangan, “Religion and the Secular State : National Report for the Philippines,” p. 566.

บทที่ 4

ปัญหาเกี่ยวกับบทบาทและอำนาจหน้าที่ทางกฎหมาย ขององค์กรศาสนาคริสต์ในประเทศไทย

การเข้ามาเผยแผ่ศาสนาคริสต์ในประเทศไทยของบรรดาธรรมทูตนิกรต่าง ๆ นำโดยนิกรโรมันคาทอลิกจนถึงปัจจุบันเป็นเวลายาวนานกว่า 447 ปีแล้วนั้น ย่อมประสบปัญหาและอุปสรรคต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับบทบาทและอำนาจหน้าที่ทางกฎหมายขององค์กรศาสนาคริสต์ในประเทศไทย ซึ่งสามารถจำแนกประเด็นปัญหาสำคัญที่ยังคงปรากฏอยู่ในปัจจุบัน ได้แก่ ปัญหาการถือกรรมสิทธิ์ที่ดินขององค์กรศาสนาคริสต์ในประเทศไทย ทั้งกรณีไม่มีอำนาจถือกรรมสิทธิ์ที่ดินและกรณีมิได้รับอนุญาตให้ถือกรรมสิทธิ์ที่ดินเพิ่มขึ้น ปัญหาการจัดการศึกษาขององค์กรศาสนาคริสต์ในประเทศไทย ปัญหาการตีความองค์กรศาสนาคริสต์ในประเทศไทยเป็นองค์กรต่างประเทศ และปัญหาการเสนอกฎหมายว่าด้วยการบริหารองค์กรศาสนาคริสต์ในประเทศไทย โดยมีความพยายามในการเสนอร่างกฎหมายว่าด้วยการบริหารองค์กรศาสนาคริสต์ในประเทศไทยเมื่อปี พ.ศ. 2550 (ค.ศ. 2007) และล่าสุดมีการเสนอแนวความคิดในการยกร่างกฎหมายว่าด้วยการบริหารจัดการองค์กรศาสนาคริสต์ในประเทศไทยเมื่อปี พ.ศ. 2553 (ค.ศ. 2010) ซึ่งผู้เขียนจะได้นำเสนอข้อมูลที่มาของปัญหาข้างต้นทั้งในส่วนข้อเท็จจริงและข้อกฎหมายที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งวิเคราะห์และเสนอความเห็นทางกฎหมาย เพื่อเป็นแนวทางแก้ไขปัญหาดังกล่าวและคุ้มครองการดำเนินงานขององค์กรศาสนาคริสต์ในประเทศไทยตามเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยอย่างเป็นทางการเป็นรูปธรรม

4.1 ปัญหาการถือกรรมสิทธิ์ที่ดินขององค์กรศาสนาคริสต์ในประเทศไทย

ปัญหาการถือกรรมสิทธิ์ที่ดินขององค์กรศาสนาคริสต์ในประเทศไทยสามารถจำแนกประเด็นปัญหาเพื่อพิจารณาออกเป็น 2 กรณี ได้แก่ กรณีไม่มีอำนาจถือกรรมสิทธิ์ที่ดิน และกรณีมิได้รับอนุญาตให้ถือกรรมสิทธิ์ที่ดินเพิ่มขึ้น ดังรายละเอียดต่อไปนี้

4.1.1 กรณีไม่มีอำนาจถือกรรมสิทธิ์ที่ดิน

ประเด็นปัญหานี้สืบเนื่องมาจากกรณีที่พระราชบัญญัติว่าด้วยลักษณะฐานะของวัดบาทหลวงโรมันคาทอลิกในกรุงสยามตามกฎหมาย ลงวันที่ 27 สิงหาคม ร.ศ. 128 บัญญัติรับรองสถานะให้องค์กรศาสนาคริสต์ นิกายโรมันคาทอลิก ได้แก่ วิกาเรียโต อาปอสตอลิโก (Vicariato Apostólico (ภาษาโปรตุเกส) หรือ Apostolic Vicariate (ภาษาอังกฤษ) หรือบิชอปริก (Bishopric)

หรือมิสซัง (Mission) เป็นบริษัทหรือนิติบุคคลตามความหมายในปัจจุบัน รวมทั้งกำหนดบทบาทและอำนาจหน้าที่ของมิสซังเกี่ยวกับหลักเกณฑ์การถือกรรมสิทธิ์ที่ดิน หลักเกณฑ์การจัดสร้างโบสถ์และสถานที่สอนศาสนา และยังมีบทบัญญัติอันเป็นการรับรองกรรมสิทธิ์ที่ดินซึ่งมิสซังถือครองอยู่ในเวลาที่พระราชบัญญัตินี้รวมถึงกฎหมายที่ตราขึ้นภายหลังอีก 3 ฉบับประกาศใช้บังคับ ได้แก่ (1) พระราชบัญญัติว่าด้วยที่พระราชทานพระบรมราชานุญาตแก่วิหารโรมันคาทอลิกมิสซังในกรุงสยาม ลงวันที่ 1 กรกฎาคม พ.ศ. 2457 (2) พระราชบัญญัติเพิ่มเติมพระราชบัญญัติลงวันที่ 27 สิงหาคม ร.ศ. 128 (พ.ศ. 2452) ว่าด้วยลักษณะฐานะของวัดบาทหลวงโรมันคาทอลิกในกรุงสยามตามกฎหมาย และ (3) พระราชกฤษฎีกาให้ใช้พระราชบัญญัติว่าด้วยลักษณะฐานะของวัดบาทหลวงโรมันคาทอลิกในกรุงสยาม ลงวันที่ 27 สิงหาคม พุทธศักราช 2452 แก่วิกாரิโอโต อาปอสตอลิก แห่งหนองแสง ดังข้อมูลที่ได้นำเสนอแล้วในบทที่ 2 แต่ขณะนั้นสันตะสำนักได้สถาปนามิสซังขึ้นในประเทศไทยจำนวนสองแห่ง ประกอบด้วยมิสซังสยามและมิสซังลาว หรือในพระราชบัญญัติข้างต้นเรียกว่าวิกாரิโอโต อาปอสตอลิก แห่งกรุงเทพฯ หรือมิสซังโรมันคาทอลิกกรุงเทพฯ และวิกாரิโอโต อาปอสตอลิก แห่งหนองแสง (หนองแสง) หรือมิสซังโรมันคาทอลิกท่าแร่-หนองแสง ซึ่งปัจจุบันได้รับการยกฐานะขึ้นเป็นอัครมุขมณฑลกรุงเทพฯ และอัครมุขมณฑลท่าแร่-หนองแสง แล้วตามลำดับ จึงมีเพียงอัครมุขมณฑลสองแห่งดังกล่าวเท่านั้นที่ได้รับการรับรองสถานะเป็นนิติบุคคลและมีอำนาจถือกรรมสิทธิ์ที่ดินสำหรับทำประโยชน์แก่มิสซังตามที่บัญญัติไว้ในกฎหมายข้างต้น

ขณะเดียวกัน กลับส่งผลให้มุขมณฑลและโบสถ์แต่ละแห่งของนิกายโรมันคาทอลิกที่อยู่ภายใต้การบังคับบัญชาของอัครมุขมณฑลทั้งสองแห่งนั้นต่างก็ไม่มีอำนาจถือกรรมสิทธิ์ที่ดินหรือกระทำนิติกรรมใด ๆ ตามกฎหมายได้ด้วยตนเอง แต่ต้องอาศัยการรับมอบอำนาจจากอัครมุขมณฑลกรุงเทพฯ หรืออัครมุขมณฑลท่าแร่-หนองแสง แล้วแต่กรณี เช่นเดียวกับองค์กรและศาสนสถานของศาสนาคริสต์นิกายอื่นที่ไม่มีสถานะเป็นนิติบุคคลตามกฎหมาย เนื่องจากไม่มีกฎหมายใดบัญญัติรับรองสถานะไว้ จึงไม่มีอำนาจถือกรรมสิทธิ์ที่ดินเพื่อประโยชน์ในการดำเนินงานทางศาสนา ทั้งที่สิทธิในการถือครองที่ดินเป็นส่วนหนึ่งที่จะอำนวยความสะดวกและรับรองเสรีภาพในการเผยแผ่ศาสนา รวมทั้งเป็นสาระสำคัญประการหนึ่งของเสรีภาพทางศาสนาซึ่งเป็นสิทธิมนุษยชนและเสรีภาพขั้นพื้นฐานด้วย ส่งผลให้ปัจจุบันองค์กรศาสนาคริสต์นิกายต่าง ๆ ในประเทศไทยทั้งองค์กรใหญ่และองค์กรย่อยต่างแก้ไขปัญหาการไม่มีสถานะทางกฎหมายด้วยการยื่นคำร้องขอจดทะเบียนจัดตั้งมูลนิธิหรือสมาคมตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์เพื่อก่อตั้งบทบาทและอำนาจหน้าที่ทางกฎหมายขึ้น รวมถึงเพื่อให้มีอำนาจถือกรรมสิทธิ์ที่ดินสำหรับการดำเนินงานทางศาสนาด้วย ซึ่งอาจถือว่าเป็นการแก้ไขปัญหาที่ปลายเหตุ เนื่องจากรูปแบบการดำเนินงานขององค์กรศาสนามีลักษณะเฉพาะแตกต่างจากการดำเนินงานของมูลนิธิและสมาคมอื่น แต่ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ไทยได้บัญญัติรูปแบบนิติบุคคลประเภทองค์กรที่ไม่แสวงหากำไรไว้เพียงสองรูปแบบดังกล่าวเท่านั้น นับเป็นข้อจำกัดในการรับรองสถานะทางกฎหมายขององค์กรศาสนาคริสต์ในประเทศไทยตามรูปแบบ ขั้นตอน และวิธีการที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ปัจจุบัน

สำหรับกรณีปัญหานี้ศาลฎีกาเคยมีคำพิพากษาที่ 851/2511 สรุปความได้ว่า “มิสซังมีฐานะเป็นนิติบุคคลและมีสิทธิถือกรรมสิทธิ์ในที่ดินสำหรับใช้เป็นที่ตั้งโบสถ์หรือสถานที่สอนศาสนา หรือสำหรับทำประโยชน์แก่มิสซังได้ พระสังฆราชหลุยส์ โชแรง (มุขนายกหลุยส์ ออกุสแตง เคลมองต์ โชแรง (Louis Augustin Clement Chorin)) ผู้ได้รับการแต่งตั้งจากสมเด็จพระสันตะปาปาให้เป็นผู้บังคับบัญชา มิสซังโรมันคาทอลิกกรุงเทพฯ (อัครมุขมณฑลกรุงเทพฯ) มีอำนาจปกครองและจัดการที่ดินของวัดคาทอลิก (โบสถ์) ภายในเขตมิสซังดังกล่าว การที่พระสังฆราชแห่งมิสซังโรมันคาทอลิกกรุงเทพฯ มอบอำนาจให้ บิชอปภาคจันทร์บุรี (มุขนายกแห่งมุขมณฑลจันทร์บุรี) ปกครองและจัดการที่ดิน รวมทั้งมีอำนาจแต่งตั้ง เจ้าอาวาสวัดคาทอลิก (อธิการโบสถ์) ภายในภาคจันทร์บุรีให้มีอำนาจจัดการที่ดินของวัดแต่ละแห่งได้เช่นนี้ ย่อมแสดงให้เห็นถึงลักษณะสายการปกครองที่กำหนดไว้เป็นลำดับชั้น ดังนั้น เมื่อเจ้าอาวาสวัดคาทอลิก บางปลาสร้อย (โบสถ์พระนามเยซู จังหวัดชลบุรี) ทำสัญญาให้จำเลยซึ่งเป็นเอกชนเช่าที่ดินของวัดนั้น จึงเป็นการกระทำแทนพระสังฆราชแห่งมิสซังโรมันคาทอลิกกรุงเทพฯ ที่ชอบด้วยกฎหมายแล้ว” ผู้เขียน เห็นว่า แม้คำพิพากษานี้จะมีลักษณะเป็นการวินิจฉัยรับรองบทบาทและอำนาจหน้าที่ทางกฎหมายเกี่ยวกับการถือกรรมสิทธิ์ที่ดินของอัครมุขมณฑลกรุงเทพฯ แต่ขณะเดียวกันกลับเป็นการยืนยันและสะท้อนให้เห็นว่ามุขมณฑลและโบสถ์แต่ละแห่งของนิกายโรมันคาทอลิกต่างก็ไม่มีอำนาจที่จะกระทำการนิติกรรมใด ๆ ตามกฎหมายได้ด้วยตนเอง แต่ต้องอาศัยการรับมอบอำนาจจากอัครมุขมณฑลต้นสังกัดเท่านั้น

นอกจากนี้ เมื่อพิจารณาเปรียบเทียบกับบทบาทและอำนาจหน้าที่ทางกฎหมาย เกี่ยวกับการถือกรรมสิทธิ์ที่ดินขององค์กรศาสนาในสหรัฐอเมริกาแล้ว แม้จะเป็นประเทศที่ไม่มีกฎหมาย กำหนดบทบาทและอำนาจหน้าที่ขององค์กรศาสนาไว้เป็นการเฉพาะ แต่ก็มีการประกาศใช้บังคับบัญญัติ ว่าด้วยการใช้ที่ดินเพื่อประโยชน์ทางศาสนาและนิติบุคคลองค์กรศาสนา ค.ศ. 2000 (Religious Land Use and Institutionalized Persons Act 2000 (RLUIPA)) เพื่อมอบสิทธิพิเศษแก่องค์กรศาสนาต่าง ๆ ที่ถือกรรมสิทธิ์ที่ดินสำหรับใช้ประโยชน์ทางศาสนาให้ได้รับการยกเว้นจากบทบัญญัติแห่งกฎหมายว่าด้วยการใช้ประโยชน์ในที่ดิน¹ ขณะเดียวกัน องค์กรศาสนาในประเทศต่าง ๆ ที่ได้รับการรับรองสถานะเป็น นิติบุคคลตามกฎหมาย ไม่ว่าจะประเทศที่มีและไม่มีกฎหมายกำหนดบทบาทและอำนาจหน้าที่ของ องค์กรศาสนาไว้เป็นการเฉพาะ ต่างก็มีอำนาจถือกรรมสิทธิ์ที่ดินสำหรับการดำเนินงานทางศาสนาได้ เช่น ผู้นำทางศาสนาของพระศาสนจักรแห่งอังกฤษซึ่งมีกฎหมายรับรองสถานะให้เป็นนิติบุคคลประเภทบุคคล คนเดียว รวมถึงสภากาชาดของโบสถ์ในสหราชอาณาจักรซึ่งมีสถานะเป็นนิติบุคคลตามกฎหมายอังกฤษ² พระศาสนจักรคาทอลิกซึ่งเป็นนิติบุคคลตามกฎหมายมหาชนในสาธารณรัฐอิตาลี³ หรือองค์กรศาสนา ในสาธารณรัฐฟิลิปปินส์ที่ได้รับการจดทะเบียนเป็นนิติบุคคลตามประมวลกฎหมายนิติบุคคล⁴ เป็นต้น

¹ Catherine M.A. McCauliff, "Religion and the Secular State," p. 754.

² Norman Doe, *Law and Religion in Europe : A Comparative Introduction*, p. 93. and Lars Friedner, *Churches and Other Religious Organisations as Legal Persons*, p. 31.

³ Norman Doe, *Law and Religion in Europe : A Comparative Introduction*, p. 96.

⁴ Raul C. Pangalangan, "Religion and the Secular State : National Report for the Philippines," p. 567.

4.1.2 กรณีมิได้รับอนุญาตให้ถือกรรมสิทธิ์ที่ดินเพิ่มขึ้น

ประเด็นปัญหานี้สืบเนื่องมาจากกรณีที่รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยได้มีคำสั่งกระทรวงมหาดไทย ที่ 95/2546 ลงวันที่ 20 มีนาคม พ.ศ. 2546 มอบอำนาจการพิจารณาอนุญาตให้วัดบาทหลวงโรมันคาทอลิกได้มาซึ่งที่ดินตามมาตรา 84⁵ แห่งประมวลกฎหมายที่ดิน ซึ่งประกาศใช้บังคับเมื่อวันที่ 1 ธันวาคม พ.ศ. 2497 (ค.ศ. 1954) โดยผลแห่งพระราชบัญญัติให้ใช้ประมวลกฎหมายที่ดิน พ.ศ. 2497 โดยให้อธิบดีกรมที่ดิน กระทรวงมหาดไทย ปฏิบัติราชการแทนกรณีที่ดินตั้งอยู่ในเขตกรุงเทพฯ และให้ผู้ว่าราชการจังหวัดปฏิบัติราชการแทนกรณีที่ดินตั้งอยู่ในเขตจังหวัดของตน จากนั้น กรมที่ดินได้จัดทำคู่มือการขอได้มาซึ่งที่ดินของวัดบาทหลวงโรมันคาทอลิกตามมาตรา 84 แห่งประมวลกฎหมายที่ดิน และมีหนังสือถึงผู้ว่าราชการจังหวัดทุกจังหวัดเมื่อปี พ.ศ. 2551 (ค.ศ. 2008) เพื่อให้การปฏิบัติงานของพนักงานเจ้าหน้าที่ประจำจังหวัดต่าง ๆ เกี่ยวกับเรื่องดังกล่าวเป็นไปในแนวทางเดียวกัน⁶

คู่มือซึ่งกรมที่ดินจัดทำขึ้นนี้อธิบายความหมายของวัดบาทหลวงโรมันคาทอลิกให้หมายถึงวัด (โบสถ์) ซึ่งมีบาทหลวงเป็นผู้บังคับบัญชาขึ้นตรงต่อมิสซัง (อัครมุขมณฑลหรือมุขมณฑล) และเนื่องจากไม่มีกฎหมายใดบัญญัติให้วัดบาทหลวงโรมันคาทอลิกมีสถานะเป็นนิติบุคคลตามกฎหมาย จึงไม่มีอำนาจถือกรรมสิทธิ์ที่ดินในนามของตนเองได้ แต่สามารถถือกรรมสิทธิ์ที่ดินในนามของมิสซังโรมันคาทอลิกกรุงเทพฯ (อัครมุขมณฑลกรุงเทพฯ) หรือมิสซังโรมันคาทอลิกท่าแร่-หนองแสง (อัครมุขมณฑลท่าแร่-หนองแสง) แล้วแต่กรณี ซึ่งมีสถานะเป็นนิติบุคคลตามข้อ 1⁷ แห่งพระราชบัญญัติว่าด้วยลักษณะฐานะของวัดบาทหลวงโรมันคาทอลิกในกรุงสยามตามกฎหมาย ลงวันที่ 27 สิงหาคม ร.ศ. 128 ได้ โดยข้อ 6 และข้อ 8 แห่งพระราชบัญญัตินี้ดังกล่าว แบ่งประเภทที่ดินของมิสซังออกเป็น 2 ประเภท ได้แก่ (1) ที่ดินที่เป็นที่ตั้งของวัด (โบสถ์) โรงเรียน อาคาร สุสาน บ้านพักบาทหลวง โรงเรียนเด็ก โรงเรียนสอนศาสนา และโรงพยาบาล และ (2) ที่ดินสำหรับทำประโยชน์แก่มิสซัง เช่น ไร่ นา และสวน เป็นต้น ซึ่งมิสซังอาจดำเนินการเองหรือให้บุคคลอื่นเข้าทำประโยชน์ก็ได้⁸

อย่างไรก็ตาม คู่มือดังกล่าวได้อ้างถึงนโยบายของรัฐบาลตั้งแต่ก่อนประกาศใช้บังคับประมวลกฎหมายที่ดินเมื่อปี พ.ศ. 2497 (ค.ศ. 1954) จนถึงปัจจุบันที่ไม่อนุญาตให้มิสซังโรมันคาทอลิก

⁵ มาตรา 84 แห่งประมวลกฎหมายที่ดิน บัญญัติว่า “การได้มาซึ่งที่ดินของวัดวาอาราม วัดบาทหลวงโรมันคาทอลิก มูลนิธิเกี่ยวกับคริสตจักร หรือมัสยิดอิสลาม ต้องได้รับอนุญาตจากรัฐมนตรี และให้ได้มาไม่เกิน 50 ไร่

ในกรณีที่เป็นการสมควร รัฐมนตรีจะอนุญาตให้ได้มาซึ่งที่ดินเกินจำนวนที่บัญญัติไว้ในวรรคแรกก็ได้ บทบัญญัติในมาตรานี้ไม่กระทบกระเทือนการได้มาซึ่งที่ดินที่มีอยู่แล้วก่อนวันที่ประมวลกฎหมายนี้ใช้บังคับ และการได้มาซึ่งที่ดินของมัสยิดอิสลามโดยทางบทบัญญัติแห่งศาสนาอิสลามในจังหวัดที่มีตำแหน่งตะเตะยุติธรรม”

⁶ กรมที่ดิน, “หนังสือ ที่ มท 0515/ว 22945,” 27 สิงหาคม 2551, หน้า 1.

⁷ ข้อ 1 แห่งพระราชบัญญัติว่าด้วยลักษณะฐานะของวัดบาทหลวงโรมันคาทอลิกในกรุงสยามตามกฎหมาย ลงวันที่ 27 สิงหาคม ร.ศ. 128 บัญญัติว่า “คณะโรมันคาทอลิกในกรุงสยามนี้ ไม่เลือกว่ามีสซังและบาทหลวงจะเป็นคนชาติภาษาใด ๆ ได้รับอนุญาตตามกฎหมายฝ่ายสยาม ให้เป็นบริษัทอันหนึ่งเฉพาะกิจการโอ อาบอสตอลิกแห่งหนึ่ง เพื่อให้มีอำนาจถือที่ดินสำหรับประโยชน์มิสซังตามข้อความที่กำหนดไว้ในพระราชบัญญัตินี้”

⁸ กรมที่ดิน, “หนังสือ ที่ มท 0515/ว 22945,” หน้า 2-3.

กรุงเทพฯ และมีสังฆโรมันคาทอลิกท่าแร่-หนองแสง รับโอนที่ดินเพิ่มขึ้นจากเดิม รวมทั้งไม่ควรอนุญาตให้ตั้งวัดขึ้นใหม่ในจังหวัดที่มีสังฆยังไม่มีกรรมสิทธิ์ที่ดินหรือไม่เคยดำเนินงานทางศาสนามาก่อน เหตุว่า จะทำให้มีสังฆถือกรรมสิทธิ์ที่ดินเกินกว่าที่กฎหมายกำหนดด้วย แม้เดิมมีสังฆโรมันคาทอลิกกรุงเทพฯ จะสามารถถือกรรมสิทธิ์ที่ดินสำหรับทำประโยชน์แก่มีสังฆซึ่งเป็นที่ดินประเภทที่ 2 ได้ไม่เกินจังหวัดละ 3,000 ไร่ ตามข้อ 13⁹ แห่งพระราชบัญญัติว่าด้วยลักษณะฐานะของวัดบาทหลวงโรมันคาทอลิกในกรุงสยาม ตามกฎหมาย ลงวันที่ 27 สิงหาคม ร.ศ. 128 และมีสังฆโรมันคาทอลิกท่าแร่-หนองแสงจะสามารถถือกรรมสิทธิ์ที่ดินสำหรับทำประโยชน์แก่มีสังฆได้ไม่เกินจังหวัดละ 1,000 ไร่ ตามมาตรา 2¹⁰ แห่งพระราชกฤษฎีกา ให้ใช้พระราชบัญญัติว่าด้วยลักษณะฐานะของวัดบาทหลวงโรมันคาทอลิกในกรุงสยาม ลงวันที่ 27 สิงหาคม พุทธศักราช 2452 แก้วการืออาโต อาปอสตอลิก แห่งหนองแสง แต่เมื่อมีการประกาศใช้บังคับประมวลกฎหมายที่ดินแล้ว การถือกรรมสิทธิ์ที่ดินของมีสังฆจะต้องปฏิบัติตามมาตรา 84 แห่งประมวลกฎหมายนี้ ซึ่งกำหนดให้มีสังฆแต่ละแห่งถือกรรมสิทธิ์ที่ดินได้ไม่เกิน 50 ไร่เท่านั้น เมื่อปัจจุบันมีสังฆถือกรรมสิทธิ์ที่ดินเกินกว่าจำนวนดังกล่าวมากแล้ว จึงไม่ควรอนุญาตให้มีสังฆถือกรรมสิทธิ์ที่ดินเพิ่มขึ้นอีก สำหรับกรณีนี้ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยก็ได้มีคำสั่งหลายวาระที่ไม่อนุญาตให้จัดตั้งโบสถ์คาทอลิกในหลายท้องที่ รวมทั้งมีคำสั่งไม่อนุญาตให้อัครมุขมณฑลกรุงเทพฯ และมุขมณฑลราชบุรีรับโอนที่ดินตามมาตรา 84 แห่งประมวลกฎหมายที่ดิน โดยอ้างถึงเหตุผลข้างต้นและอ้างด้วยว่าปัจจุบันมีโบสถ์คาทอลิกในกรุงเทพฯ หลายแห่งแล้ว จึงไม่มีความจำเป็นเพียงพอที่จะขอรับโอนที่ดินเพื่อจัดสร้างโบสถ์คาทอลิกขึ้นใหม่ ประกอบกับการไม่อนุญาตให้มีสังฆรับโอนที่ดินดังกล่าวก็เป็นการใช้อำนาจตามกฎหมายว่าด้วยลักษณะฐานะของวัดบาทหลวงโรมันคาทอลิกในกรุงสยาม และถือมิได้ว่าเป็นการรอนสิทธิหรือเสียประโยชน์อันควรมีควรได้เพราะเหตุที่ถือศาสนา นิกายของศาสนา หรือลัทธินิยมในทางศาสนาแตกต่างจากบุคคลอื่น ตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา 38 วรรคสอง¹¹ ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (พุทธศักราช 2540)¹²

ผู้เขียนเห็นว่า มาตรา 84 แห่งประมวลกฎหมายที่ดิน เป็นบทบัญญัติเกี่ยวกับวิธีการได้มาซึ่งที่ดินสำหรับใช้เป็นที่ตั้งศาสนสถานหรือทำประโยชน์แก่องค์กรศาสนา 3 ศาสนาสำคัญ ได้แก่ (1) วัดในศาสนาพุทธ (2) วัดคาทอลิกหรือโบสถ์ และมูลนิธิที่มีวัตถุประสงค์เพื่อดำเนินงาน

⁹ ข้อ 13 แห่งพระราชบัญญัติว่าด้วยลักษณะฐานะของวัดบาทหลวงโรมันคาทอลิกในกรุงสยามตามกฎหมาย ลงวันที่ 27 สิงหาคม ร.ศ. 128 บัญญัติว่า “จำนวนที่ดินซึ่งมีสังฆจะมีได้ ในจำพวกที่ดินสำหรับทำประโยชน์ให้มีสังฆนี้ ให้มีกำหนดไม่เกินกว่า เมืองละสามพันไร่ ไม่ว่าสถานวัดบาทหลวงที่ตั้งอยู่ในเมืองนั้นมีอยู่ที่แห่ง และที่ดินอย่างนี้ไม่ให้คิดจำนวนเนื้อที่ซึ่งตั้งสถานวัดบาทหลวงหรือสถานพักสอนศาสนานั้นเข้ามารวมด้วย”

¹⁰ มาตรา 2 แห่งพระราชกฤษฎีกาให้ใช้พระราชบัญญัติว่าด้วยลักษณะฐานะของวัดบาทหลวงโรมันคาทอลิกในกรุงสยาม ลงวันที่ 27 สิงหาคม พุทธศักราช 2452 แก้วการืออาโต อาปอสตอลิก แห่งหนองแสง บัญญัติว่า “จำนวนที่ดินซึ่งมีสังฆจะครอบครองหรือถือเอาสำหรับทำประโยชน์นั้นให้มีกำหนดไม่เกิน 1,000 ไร่ต่อหนึ่งจังหวัด ตามที่มีอยู่ ณ บัดนี้ ไม่ว่าสถานวัดบาทหลวงซึ่งตั้งอยู่ในจังหวัดนั้น ๆ จะมีอยู่ที่แห่ง และไม่ให้เกิดจำนวนเนื้อที่ซึ่งตั้งสถานวัดบาทหลวงหรือสถานพักสอนศาสนานั้นเข้ามารวมด้วย”

¹¹ มาตรา 38 วรรคสอง ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (พุทธศักราช 2540) บัญญัติว่า “... บุคคลย่อมได้รับความคุ้มครองมิให้รัฐกระทำการใด ๆ อันเป็นการรอนสิทธิหรือเสียประโยชน์อันควรมีควรได้เพราะเหตุที่ถือศาสนานิกายของศาสนา ลัทธินิยมในทางศาสนา หรือปฏิบัติตามศาสนบัญญัติหรือปฏิบัติพิธีกรรมตามความเชื่อถือ แตกต่างจากบุคคลอื่น”

¹² กรมที่ดิน, “หนังสือ ที่ มท 0515/ว 22945,” หน้า 3-5.

ทางศาสนาคริสต์ และ (3) มัสยิดในศาสนาอิสลาม โดยผู้แทนขององค์กรศาสนาดังกล่าวจะต้องยื่นคำร้องต่อรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยในฐานะผู้รักษาการตามประมวลกฎหมายที่ดิน เพื่อขออนุญาตรับโอนที่ดิน ซึ่งประมวลกฎหมายนี้บัญญัติให้องค์กรศาสนาหรือศาสนสถานแต่ละแห่งมีสิทธิได้มาซึ่งที่ดินรวมทั้งสิ้นไม่เกิน 50 ไร่เท่านั้น เว้นแต่กรณีที่รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยเห็นสมควรเป็นอย่างอื่น อาจอนุญาตให้องค์กรศาสนาหรือศาสนสถานเหล่านี้ได้มาซึ่งที่ดินเกินกว่าจำนวนนั้นก็ได้ นอกจากนี้ บทบัญญัติดังกล่าวยังไม่กระทบกระเทือนถึงการได้มาซึ่งที่ดินที่องค์กรศาสนาหรือศาสนสถานข้างต้นครอบครองอยู่แล้วก่อนวันที่ประมวลกฎหมายนี้ใช้บังคับ กล่าวคือ ก่อนวันที่ 1 ธันวาคม พ.ศ. 2497 (ค.ศ. 1954) รวมทั้งไม่กระทบกระเทือนถึงการได้มาซึ่งที่ดินของมัสยิดในศาสนาอิสลามโดยทางบทบัญญัติแห่งศาสนาอิสลามในจังหวัดที่มีตำแหน่งโต๊ะเยติธรรมซึ่งเป็นข้าราชการที่ได้รับการแต่งตั้งให้เป็นผู้มีอำนาจและหน้าที่วินิจฉัยชี้ขาดข้อกฎหมายอิสลาม อันได้แก่ จังหวัดปัตตานี จังหวัดนราธิวาส จังหวัดยะลา และจังหวัดสตูล ดังนั้น บทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายดังกล่าวจึงไม่กระทบกระเทือนต่อกรรมสิทธิ์ที่ดินขององค์กรศาสนาคริสต์ที่ได้รับการรับรองไว้ในพระราชบัญญัติว่าด้วยลักษณะฐานะของวัดบาทหลวงโรมันคาทอลิกในกรุงสยามตามกฎหมาย ลงวันที่ 27 สิงหาคม ร.ศ. 128 พระราชบัญญัติว่าด้วยที่พระราชทานพระบรมราชานุญาตแก่โรมันคาทอลิกมิสซังในกรุงสยาม ลงวันที่ 1 กรกฎาคม พ.ศ. 2457 พระราชบัญญัติเพิ่มเติมพระราชบัญญัติลงวันที่ 27 สิงหาคม ร.ศ. 128 (พ.ศ. 2452) ว่าด้วยลักษณะฐานะของวัดบาทหลวงโรมันคาทอลิกในกรุงสยามตามกฎหมาย และพระราชกฤษฎีกาให้ใช้พระราชบัญญัติว่าด้วยลักษณะฐานะของวัดบาทหลวงโรมันคาทอลิกในกรุงสยาม ลงวันที่ 27 สิงหาคม พุทธศักราช 2452 แก่วิการิอาโต อาปอสตอลิก แห่งหนองแสง รวมถึงที่ดินอื่นที่องค์กรศาสนาคริสต์ได้มาก่อนวันที่ประมวลกฎหมายที่ดินมีผลใช้บังคับแต่อย่างใด ทั้งนี้ ตามมาตรา 84 วรรคสาม แห่งประมวลกฎหมายที่ดิน

กรณีนั้นก็ดี แม้มตรา 84 วรรคหนึ่ง แห่งประมวลกฎหมายที่ดินจะบัญญัติให้วัดบาทหลวงโรมันคาทอลิกหรือโบสถ์ รวมถึงมูลนิธิที่มีวัตถุประสงค์เพื่อดำเนินงานทางศาสนาคริสต์มีสิทธิได้มาซึ่งที่ดินสำหรับทำประโยชน์แก่องค์กรหรือศาสนสถานของตนแต่ละแห่งไม่เกิน 50 ไร่ แต่กระทรวงมหาดไทยกลับกำหนดแนวทางการพิจารณาอนุญาตให้องค์กรศาสนาคริสต์ได้มาซึ่งที่ดินตามมาตราดังกล่าวเฉพาะองค์กรที่มีสถานะเป็นนิติบุคคลตามกฎหมายเท่านั้น ซึ่งเป็นการตีความที่มีลักษณะจำกัดสิทธิและส่งผลให้โบสถ์คาทอลิกแต่ละแห่งไม่มีอำนาจถือกรรมสิทธิ์ที่ดินในนามของตนเองได้ เนื่องจากไม่มีกฎหมายใดบัญญัติให้โบสถ์คาทอลิกมีสถานะเป็นนิติบุคคลตามกฎหมาย ทั้งที่ข้อ 5¹³ แห่งพระราชบัญญัติว่าด้วยลักษณะฐานะของวัดบาทหลวงโรมันคาทอลิกในกรุงสยามตามกฎหมาย ลงวันที่ 27 สิงหาคม ร.ศ. 128 ได้บัญญัติให้มิสซังโรมันคาทอลิกกรุงเทพฯ และมิสซังโรมันคาทอลิกท่าแร่-หนองแสง

¹³ ข้อ 5 แห่งพระราชบัญญัติว่าด้วยลักษณะฐานะของวัดบาทหลวงโรมันคาทอลิกในกรุงสยามตามกฎหมาย ลงวันที่ 27 สิงหาคม ร.ศ. 128 บัญญัติว่า “ตั้งแต่นี้สืบไป ให้มิสซังถือที่ดินเป็นของมิสซังเองได้ตามความที่กล่าวไว้ในพระราชบัญญัตินี้ แต่จะถือที่ดินแทนผู้อื่นไม่ได้ มิสซังจะร้องว่าเป็นเจ้าของที่ดินหรือว่ามีประโยชน์ที่ดินได้แต่ในชื่อของมิสซังเอง หรือในชื่อของสถานวัดบาทหลวง หรือสถานพักสอนศาสนา หรือที่ตั้งการสอนศาสนาโรมันคาทอลิก”

หรือปัจจุบันได้รับการยกฐานะขึ้นเป็นอัครมุขมณฑล ซึ่งมีสถานะเป็นนิติบุคคลและมีอำนาจหน้าที่ควบคุมบังคับบัญชาโบสถ์แต่ละแห่งตามกฎหมายนี้ มีสิทธิเรียกร้องการเป็นเจ้าของที่ดินหรือประโยชน์ในที่ดินได้ในนามของมิสซัง โบสถ์ สถานที่สอนศาสนา หรือที่ตั้งการสอนศาสนาคริสต์ นิกายโรมันคาทอลิก ประกอบกับไม่มีบทบัญญัติแห่งกฎหมายใดห้ามมิให้อัครมุขมณฑลทั้งสองแห่งนั้นถือกรรมสิทธิ์ที่ดินเพื่อประโยชน์ของโบสถ์ โดยมีเพียงข้อ 3¹⁴ แห่งพระราชบัญญัติข้างต้นที่บัญญัติห้ามมิให้บาทหลวงถือกรรมสิทธิ์ที่ดินในนามของตนเองเท่านั้น ดังนั้น อัครมุขมณฑลกรุงเทพฯ และอัครมุขมณฑลท่าแร่-หนองแสง จึงอาจถือกรรมสิทธิ์ที่ดินเพื่อประโยชน์ของโบสถ์แต่ละแห่งได้ตามจำนวนที่บัญญัติไว้ในมาตรา 84 วรรคหนึ่ง แห่งประมวลกฎหมายที่ดิน กล่าวคือ ไม่เกิน 50 ไร่ต่อโบสถ์แห่งหนึ่ง หรือในจำนวนที่ดินมากกว่านั้น ตามที่รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยเห็นสมควรตามนัยวรรคสองแห่งมาตราดังกล่าว โดยไม่รวมถึงที่ดินที่อัครมุขมณฑลกรุงเทพฯ และอัครมุขมณฑลท่าแร่-หนองแสง ได้รับการรับรองกรรมสิทธิ์ไว้ในกฎหมายต่าง ๆ หรือที่ดินอื่นใดที่ได้มาก่อนวันที่ประมวลกฎหมายที่ดินมีผลใช้บังคับตามนัยวรรคสามแห่งมาตราเดียวกัน

สำหรับกรณีที่รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยมีคำสั่งหลายวาระไม่อนุญาตให้อัครมุขมณฑลและมุขมณฑลต่าง ๆ ของนิกายโรมันคาทอลิกรับโอนที่ดินตามมาตรา 84 แห่งประมวลกฎหมายที่ดิน โดยอ้างว่าปัจจุบันอัครมุขมณฑลกรุงเทพฯ และอัครมุขมณฑลท่าแร่-หนองแสง ถือกรรมสิทธิ์ที่ดินเกินกว่าแห่งละ 50 ไร่ ซึ่งเป็นจำนวนที่บัญญัติไว้ในมาตรา 84 แห่งประมวลกฎหมายที่ดินมากแล้ว จึงไม่ควรอนุญาตให้อัครมุขมณฑลถือกรรมสิทธิ์ที่ดินเพิ่มขึ้นอีกนั้น ผู้เขียนเห็นว่า บทบัญญัติมาตรา 84 วรรคหนึ่ง แห่งประมวลกฎหมายดังกล่าว บัญญัติให้วัดบาทหลวงโรมันคาทอลิกหรือหมายถึงโบสถ์แต่ละแห่ง อาจได้มาซึ่งที่ดินจำนวนแห่งละไม่เกิน 50 ไร่ โดยมีได้จำกัดจำนวนที่ดินที่อัครมุขมณฑลแต่ละแห่งมีอำนาจถือกรรมสิทธิ์ไว้แต่อย่างใด ประกอบกับวรรคสามแห่งมาตรานี้ก็ได้บัญญัติให้การกำหนดจำนวนดังกล่าว ไม่กระทบกระเทือนถึงการได้มาซึ่งที่ดินที่มีอยู่แล้วก่อนวันที่ประมวลกฎหมายนี้ใช้บังคับ ดังนั้น บทบัญญัติดังกล่าวจึงไม่มีผลกระทบกระเทือนต่อจำนวนที่ดินที่อัครมุขมณฑลกรุงเทพฯ และอัครมุขมณฑลท่าแร่-หนองแสง ได้รับการรับรองกรรมสิทธิ์ไว้ในพระราชบัญญัติว่าด้วยลักษณะฐานะของวัดบาทหลวงโรมันคาทอลิกในกรุงสยามตามกฎหมาย ลงวันที่ 27 สิงหาคม ร.ศ. 128 พระราชบัญญัติว่าด้วยที่พระราชทานพระบรมราชานุญาตแกโรมันคาทอลิกมิสซังในกรุงสยาม ลงวันที่ 1 กรกฎาคม พ.ศ. 2457 พระราชบัญญัติเพิ่มเติมพระราชบัญญัติลงวันที่ 27 สิงหาคม ร.ศ. 128 (พ.ศ. 2452) ว่าด้วยลักษณะฐานะของวัดบาทหลวงโรมันคาทอลิกในกรุงสยามตามกฎหมาย และพระราชกฤษฎีกาให้ใช้พระราชบัญญัติว่าด้วยลักษณะฐานะของวัดบาทหลวงโรมันคาทอลิกในกรุงสยาม ลงวันที่ 27 สิงหาคม พุทธศักราช 2452 แก้วการืออาโต อาปอสตอลิก แห่งหนองแสง รวมถึงที่ดินอื่นที่อัครมุขมณฑลทั้งสองแห่งได้มาก่อนวันที่ประมวลกฎหมายที่ดินมีผลใช้บังคับแต่อย่างใด คำสั่งของรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยในกรณีนี้จึงถือเป็นการตีความที่คลาดเคลื่อนไปจากเจตนารมณ์และบทบัญญัติมาตรา 84 แห่งประมวลกฎหมายที่ดิน

¹⁴ ข้อ 3 แห่งพระราชบัญญัติว่าด้วยลักษณะฐานะของวัดบาทหลวงโรมันคาทอลิกในกรุงสยามตามกฎหมาย ลงวันที่ 27 สิงหาคม ร.ศ. 128 บัญญัติว่า “ในภายหน้าห้ามมิให้บาทหลวงโรมันคาทอลิกผู้ซึ่งยังอยู่ในมิสซัง ถือที่ดินในชื่อของตนเองได้”

ส่วนกรณีที่รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยมีคำสั่งหลายวาระไม่อนุญาตให้อัครมุขมณฑลและมุขมณฑลต่าง ๆ จัดตั้งโบสถ์คาทอลิกในจังหวัดที่ยังไม่เคยดำเนินงานมาก่อน เนื่องจากรัฐบาลมีนโยบายที่จะมีให้ศาสนาคริสต์ นิกายโรมันคาทอลิก ขยายการดำเนินงานออกไปยังจังหวัดอื่นนั้น ผู้เขียนเห็นว่า ข้อ 10¹⁵ แห่งพระราชบัญญัติว่าด้วยลักษณะฐานะของวัดบาทหลวงโรมันคาทอลิกในกรุงเทพฯ ตามกฎหมาย ลงวันที่ 27 สิงหาคม ร.ศ. 128 บัญญัติรับรองสิทธิและเสรีภาพของอัครมุขมณฑลกรุงเทพฯ และอัครมุขมณฑลท่าแร่-หนองแสง ในการถือกรรมสิทธิ์ที่ดินแห่งใดและขนาดใดก็ได้ตามที่ต้องการ เพื่อจัดตั้งโบสถ์หรือสถานที่สอนศาสนาแห่งใหม่ แต่หากประสงค์จะจัดตั้งโบสถ์ขึ้นใหม่ในจังหวัดที่ยังไม่มีอำนาจถือกรรมสิทธิ์ที่ดินสำหรับทำประโยชน์แก่มิสซังนั้นแล้ว ก็สามารถยื่นคำร้องต่อรัฐบาลและชี้แจงความประสงค์ที่จะจัดตั้งโบสถ์แห่งนั้น ซึ่งเสนาบดีเจ้ากระทรวงในท้องที่หรือปัจจุบันอยู่ในอำนาจหน้าที่ของรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยจะต้องพิจารณาคำร้องดังกล่าวไปแล้วเสร็จภายในกำหนด 4 เดือน และต้องไม่รอการพิจารณาไว้โดยไม่มีเหตุอันสมควร ขณะที่การจัดตั้งสถานที่สอนศาสนาไม่จำเป็นต้องขออนุญาตต่อรัฐบาลก่อน แต่การจัดตั้งสถานที่สอนศาสนาภายในจังหวัดที่ยังไม่มีโบสถ์ตั้งอยู่ไม่อาจถือกรรมสิทธิ์ที่ดินสำหรับทำประโยชน์แก่มิสซังได้ จะเห็นได้ว่า การอนุญาตให้อัครมุขมณฑลต่าง ๆ มีอำนาจถือกรรมสิทธิ์ที่ดินสำหรับการจัดตั้งโบสถ์หรือสถานที่สอนศาสนาแห่งใหม่เพื่อเป็นเครื่องมือหนึ่งในการดำเนินงานทางศาสนา นับเป็นเจตนารมณ์สำคัญของบทบัญญัติดังกล่าว ประกอบกับการดำเนินงานขององค์กรศาสนาคริสต์ในประเทศไทยขององค์กรต่าง ๆ นอกจากจะมีวัตถุประสงค์เพื่อเผยแผ่ศาสนาแล้ว ยังมีการดำเนินกิจการเพื่อสาธารณกุศลและสาธารณประโยชน์ต่อสังคมไทยโดยส่วนรวมด้วย

การที่รัฐบาลมีนโยบายไม่อนุญาตให้อัครมุขมณฑลทั้งสองแห่งรับโอนที่ดินเพิ่มขึ้น และไม่อนุญาตให้ตั้งโบสถ์ขึ้นใหม่ในจังหวัดที่อัครมุขมณฑลข้างต้นไม่มีกรรมสิทธิ์ที่ดินหรือไม่เคยดำเนินงานทางศาสนามาก่อนนั้น ถือเป็นนโยบายที่กระทบกระเทือนต่อเสรีภาพในการเผยแผ่ศาสนาหรือความเชื่อ ในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งของหลักเสรีภาพทางศาสนาด้วย เนื่องจากการจัดตั้งศาสนสถานหรือสถานที่สอนศาสนา ถือเป็นกิจกรรมพื้นฐานที่กำหนดขึ้นโดยองค์กรศาสนาเพื่อประโยชน์ต่อการเผยแผ่ศาสนาหรือความเชื่อ ซึ่งรัฐมีหน้าที่ต้องรับรองและคุ้มครองการใช้เสรีภาพดังกล่าว โดยไม่อาจตรากฎหมายหรือใช้อำนาจกระทำการใดอันเป็นการขัดขวางการเผยแผ่ศาสนาหรือความเชื่อที่ไม่ขัดต่อความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน นอกจากนี้ นโยบายดังกล่าวของรัฐบาลไทยยังมีลักษณะที่แตกต่างจากนโยบายของรัฐบาลในต่างประเทศอย่างยิ่ง ทั้งสหราชอาณาจักรและสาธารณรัฐอิตาลีที่มีกฎหมายกำหนดบทบาท

¹⁵ ข้อ 10 แห่งพระราชบัญญัติว่าด้วยลักษณะฐานะของวัดบาทหลวงโรมันคาทอลิกในกรุงเทพฯ ตามกฎหมาย ลงวันที่ 27 สิงหาคม ร.ศ. 128 บัญญัติว่า “มิสซังจะหาที่ดินแห่งใด ๆ เพื่อใช้การตั้งสถานวัดบาทหลวง หรือสถานพักสอนศาสนาขึ้นใหม่ มีขนาดที่ดินตามที่ต้องการใช้เฉพาะเพื่อประโยชน์ที่กล่าวนี้ ก็ทำได้ตามปรารถนา

แต่เมื่อมิสซังประสงค์จะตั้งสถานวัดบาทหลวงขึ้นใหม่ในเมืองซึ่งยังไม่มีอำนาจที่จะถือที่ดินสำหรับทำประโยชน์ ให้แก่มิสซังนั้นแล้ว ก่อนที่จะตั้งสถานวัดบาทหลวงขึ้นนั้น ให้ทำเรื่องราวลบหนึ่งร้องขอต่อรัฐบาล ชี้แจงข้อความตามประสงค์ที่จะตั้งสถานนั้น

การที่จะอนุญาตให้ตั้งสถานวัดบาทหลวงเช่นนี้ ย่อมให้ทันได้โดยไม่มีเหตุอันสมควรที่จะงด และให้เสนาบดีเจ้ากระทรวงในท้องที่นั้นตอบคำร้องของมิสซังเป็นเด็ดขาดภายในกำหนดสี่เดือน

การที่จะตั้งสถานพักสอนศาสนานั้น ไม่จำเป็นต้องขอให้รัฐบาลอนุญาตก่อนก็ตั้งได้ แต่ว่าเพียงแต่ตั้งสถานพักสอนศาสนาแล้ว ไม่มีอำนาจที่จะถือที่ดินสำหรับทำประโยชน์ให้แก่วัดนั้นได้ภายในเมืองที่ยังไม่มีสถานวัดบาทหลวงอยู่”

และอำนาจหน้าที่ขององค์กรศาสนา รวมถึงสหรัฐอเมริกาและสาธารณรัฐฟิลิปปินส์ที่ดำเนินนโยบายแยกองค์กรศาสนาออกจากรัฐและไม่มีกฎหมายกำหนดบทบาทและอำนาจหน้าที่ขององค์กรศาสนา ซึ่งต่างก็ให้ความเคารพและมีนโยบายคุ้มครองและปกป้องเสรีภาพทางศาสนา โดยไม่มีนโยบายขัดขวางการจัดตั้งองค์กรศาสนาหรือศาสนสถานแต่อย่างใด ประกอบกับประเทศเหล่านี้ยังมีบทบัญญัติแห่งกฎหมายที่มีลักษณะเป็นการคุ้มครองเสรีภาพในการปฏิบัติศาสนกิจและการประกอบพิธีกรรมทางศาสนาอีกด้วย ตัวอย่างเช่น มาตรา 9 (1)¹⁶ แห่งพระราชบัญญัติสิทธิมนุษยชน ค.ศ. 1998 (Human Rights Act 1998) ของสหราชอาณาจักร และมาตรา 19¹⁷ ของรัฐธรรมนูญแห่งสาธารณรัฐอิตาลี ค.ศ. 1948 ได้บัญญัติรับรองเสรีภาพทางศาสนาของทุกคนมิใช่เฉพาะพลเมืองในประเทศของตนเท่านั้น ให้มีสิทธิที่จะแสดงออกถึงความเชื่อทางศาสนาของตนเองได้อย่างอิสระไม่ว่าจะกระทำในรูปแบบใด ทั้งการกระทำโดยบุคคลคนเดียวหรือหมู่คณะ และอาจกระทำในที่สาธารณะหรือในที่ส่วนตัวก็ได้ รวมถึงการประกอบพิธีกรรมทางศาสนาภายในศาสนสถานด้วย เช่นเดียวกับรัฐธรรมนูญแห่งสหรัฐอเมริกาแก้ไขเพิ่มเติม ฉบับที่ 1¹⁸ ที่บัญญัติห้ามมิให้รัฐสภารากฎหมายที่มีลักษณะเป็นการห้ามการใช้เสรีภาพในการปฏิบัติศาสนกิจ และมาตรา 5¹⁹ ของรัฐธรรมนูญแห่งสาธารณรัฐฟิลิปปินส์ ค.ศ. 1987 ที่บัญญัติห้ามมิให้รัฐตรากฎหมายใดเพื่อปกป้องหรือสถาปนาศาสนาหรือห้ามการดำเนินงานของศาสนาใด การดำเนินงานหรือการประกอบพิธีกรรมทางศาสนาต้องเป็นไปโดยอิสระและไม่มีการเลือกปฏิบัติตลอดไป เป็นต้น

ด้วยเหตุดังกล่าวข้างต้น คำสั่งของรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยในกรณีนี้ จึงถือเป็นการกระทำอันเป็นการรอนสิทธิหรือเสียประโยชน์อันควรมีควรได้เพราะเหตุที่ถือศาสนา นิกายของศาสนา หรือลัทธินิยมในทางศาสนาแตกต่างจากบุคคลอื่น ทั้งที่บัญญัติไว้ในมาตรา 38 วรรคสองของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (พุทธศักราช 2540) และมาตรา 37 วรรคสอง²⁰ ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (พุทธศักราช 2550) รวมทั้งขัดต่อเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (พุทธศักราช 2550) ดังที่ปรากฏในคำปรารภว่ารัฐธรรมนูญฉบับนี้จัดทำขึ้นโดยมีสาระสำคัญเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ร่วมกันของประชาชนชาวไทยในการทำงานบำรุงรักษาศาสนาทุกศาสนาให้สถิตสถาพร

¹⁶ Article 9 (1) of the Human Rights Act 1998: “Everyone has the right to freedom of thought, conscience and religion; this right includes freedom to change his religion or belief and freedom, either alone or in community with others and in public or private, to manifest his religion or belief, in worship, teaching, practice and observance.”

¹⁷ Article 19 of the Constitution of the Italian Republic 1948: “Anyone is entitled to freely profess his religious belief in any form, individually or with others, and to promote it and celebrate rites in public or in private, provided they are not offensive to public morality.”

¹⁸ The First Amendment to the United States Constitution: “Congress shall make no law respecting an establishment of religion, or prohibiting the free exercise thereof; or abridging the freedom of speech, or of the press; or the right of the people peaceably to assemble, and to petition the Government for a redress of grievances.”

¹⁹ Section 5 of Article 3 Bill of Rights of the Constitution of the Philippines 1987: “No law shall be made respecting an establishment of religion, or prohibiting the free exercise thereof. The free exercise and enjoyment of religious profession and worship, without discrimination or preference, shall forever be allowed. ...”

²⁰ มาตรา 37 วรรคสอง ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (พุทธศักราช 2550) บัญญัติว่า “... บุคคลย่อมได้รับความคุ้มครองมิให้รัฐกระทำการใด ๆ อันเป็นการรอนสิทธิหรือเสียประโยชน์อันควรมีควรได้ เพราะเหตุที่ถือศาสนา นิกายของศาสนา ลัทธินิยมในทางศาสนา หรือปฏิบัติตามศาสนธรรม ศาสนบัญญัติ หรือปฏิบัติพิธีกรรมตามความเชื่อถือ แตกต่างจากบุคคลอื่น”

4.2 ปัญหาการจัดการศึกษาขององค์กรศาสนาคริสต์ในประเทศไทย

ประเด็นปัญหานี้สืบเนื่องมาจากเดิมมิสซังโรมันคาทอลิกกรุงเทพฯ และมิสซังโรมันคาทอลิกท่าแร่-หนองแสง หรือปัจจุบันคืออัครมุขมณฑลกรุงเทพฯ และอัครมุขมณฑลท่าแร่-หนองแสง ตามลำดับ ซึ่งเป็นองค์กรศาสนาคริสต์ นิกายโรมันคาทอลิก และมีสถานะเป็นนิติบุคคลตามกฎหมายว่าด้วยลักษณะฐานะของวัดบาทหลวงโรมันคาทอลิกในกรุงเทพฯ ได้จัดตั้งโรงเรียนราษฎร์ขึ้นหลายแห่งอาศัยอำนาจตามข้อ 7²¹ และข้อ 8 วรรคหนึ่ง²² แห่งพระราชบัญญัติดังกล่าว ทั้งที่จัดตั้งขึ้นในนามของมิสซัง อาทิ โรงเรียนอัสสัมชัญ หรือในนามของคณะนักบวชคาทอลิก (สถาบันหรือหมู่คณะของนักบวชในนิกายโรมันคาทอลิกที่ร่วมกันดำเนินงานประการหนึ่งประการใดตามจิตตารมณ์แห่งการก่อตั้งหมู่คณะ เช่น คณะซาเลเซียนที่ดำเนินงานด้านการศึกษาอบรมเด็กและเยาวชน หรือคณะคามิลเลียนที่ดำเนินงานด้านการอภิบาลผู้ป่วย ผู้สูงอายุ ผู้พิการ และผู้ด้อยโอกาสในสังคม เป็นต้น โดยส่วนใหญ่มีการปกครองที่เป็นอิสระภายในหมู่คณะของตน แยกต่างหากจากมิสซัง แต่มีคณะนักบวชบางคณะที่อยู่ภายใต้การบังคับบัญชาหรือกำกับดูแลของมิสซัง) อาทิ โรงเรียนมาแตร์เดอีวิทยาลัย รวมทั้งยังมีโรงเรียนราษฎร์อีกหลายแห่งที่จัดตั้งขึ้นในนามของคริสตชนคาทอลิกแต่ใช้ระเบียบปฏิบัติเช่นเดียวกับโรงเรียนราษฎร์ของมิสซัง โดยที่สมัยนั้นประเทศไทยยังไม่มีกฎหมายควบคุมการจัดตั้งโรงเรียนราษฎร์เป็นการเฉพาะ การจัดตั้งโรงเรียนราษฎร์จึงกระทำโดยเสรีจนกระทั่งในปี พ.ศ. 2461 (ค.ศ. 1918) มีการประกาศใช้บังคับกฎหมายว่าด้วยโรงเรียนราษฎร์ฉบับแรก ได้แก่ พระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์ พระพุทธศักราช 2461 ซึ่งกำหนดคุณสมบัติของผู้ขอจัดตั้งโรงเรียนไว้เพียงต้องมีอายุไม่น้อยกว่ายี่สิบปีบริบูรณ์และมีความประพฤติดีเท่านั้น²³ จากนั้น เมื่อมีการประกาศใช้บังคับพระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์ พระพุทธศักราช 2479 ก็ยังคงกำหนดคุณสมบัติของผู้ขออนุญาตจัดตั้งโรงเรียนไว้เพียงต้องมีอายุครบยี่สิบปีและมีความประพฤติดีเช่นเดิม²⁴ ต่อมา พระราชบัญญัติ

²¹ ข้อ 7 แห่งพระราชบัญญัติว่าด้วยลักษณะฐานะของวัดบาทหลวงโรมันคาทอลิกในกรุงเทพฯ ตามกฎหมาย ลงวันที่ 27 สิงหาคม ร.ศ. 128 บัญญัติว่า “ตามความในข้อ 3 แห่งหนังสือสัญญาลงวันศุกร์ ขึ้น 14 ค่ำเดือน 9 ปีมะโรงชุกจุลศักราช 1218 ตรงกับวันที่ 15 สิงหาคม คริสต์ศักราช 1856 ในระหว่างกรุงเทพฯ กับฝรั่งเศสนั้น มีความว่าบาทหลวงจะไปเที่ยวสอนศาสนาในประเทศสยามก็ได้ จะสร้างวัด ตึก และเรือนโรงอยู่ที่ใด ปลุกโรงเรียนหนังสือเด็ก ๆ ก็น่าดี ในประเทศสยามก็ทำได้ แต่ต้องประพฤติตามกฎหมายไทย”

²² ข้อ 8 วรรคหนึ่ง แห่งพระราชบัญญัติว่าด้วยลักษณะฐานะของวัดบาทหลวงโรมันคาทอลิกในกรุงเทพฯ ตามกฎหมาย ลงวันที่ 27 สิงหาคม ร.ศ. 128 บัญญัติว่า “สถานวัดบาทหลวงนั้นเป็นที่ตั้งอยู่ประจำแห่งหนึ่งซึ่งรัฐบาลอนุญาตแล้ว มีที่เหล่านี้รวมอยู่ด้วยในจังหวัดนั้น คือ ที่วัดที่ป่าช้าที่อยู่ของบาทหลวง และมักมีที่โรงเรียนเด็กผู้ชาย โรงเรียนเด็กผู้หญิง โรงเรียนเล็ก โรงเรียนศาสนา และโรงพยาบาล”

²³ มาตรา 3 แห่งพระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์ พระพุทธศักราช 2461 บัญญัติว่า “บุคคลจะพึงตั้งโรงเรียนได้เมื่อมาประกอบพร้อมด้วยลักษณะดังนี้ คือ

(1) เป็นผู้ที่มีอายุไม่ต่ำกว่า 20 ปีบริบูรณ์

(2) เป็นผู้ยังไม่เคยต้องโทษตามประมวลอาญา ...

(3) เป็นผู้ปราศจากข้อรังเกียจคัดค้านเพราะมีชื่อเสียงอื้อฉาวเป็นมลทิน ล่วงศีลสมาจารเห็นปานว่าไม่เป็นที่สมควรจะวางใจมอบบุตรให้เพื่ออบรมศึกษาได้”

²⁴ มาตรา 7 แห่งพระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์ พระพุทธศักราช 2479 บัญญัติว่า “โรงเรียนจะตั้งขึ้นได้ต่อเมื่อผู้ขอเป็นเจ้าของจัดตั้งโรงเรียน ได้รับใบอนุญาตจากข้าหลวงประจำจังหวัดแล้ว

ใบอนุญาตนั้นจะออกให้เมื่อปรากฏว่า

(1) ผู้ขอ

ก. มีอายุครบยี่สิบปี

ข. มีความประพฤติเรียบร้อย ไม่บกพร่องในศีลธรรมอันดี และไม่เป็นผู้มึนจิตพันเพื่อนไม่สมประกอบ

ค. มีทรัพย์สินหรือมีฐานะพอที่จะตั้งโรงเรียนได้ ...”

โรงเรียนราษฎร์ พ.ศ. 2497 บัญญัติให้นิติบุคคลมีสิทธิขออนุญาตจัดตั้งโรงเรียนได้ แต่ต้องมีสัญชาติไทย และมีวัตถุประสงค์เพื่อการศึกษาด้วย²⁵ มิสซังโรมันคาทอลิกทั้งสองแห่งจึงได้ยื่นคำร้องขออนุญาตจัดตั้งโรงเรียนราษฎร์ตามพระราชบัญญัติดังกล่าว โดยอ้างถึงบทบัญญัติข้อ 7 และข้อ 8 แห่งพระราชบัญญัติว่าด้วยลักษณะฐานะของวัดบาทหลวงโรมันคาทอลิกในกรุงสยามตามกฎหมาย ลงวันที่ 27 สิงหาคม ร.ศ. 128 และหนังสือกระทรวงมหาดไทย ที่ 18384/2486 ลงวันที่ 11 ตุลาคม พ.ศ. 2486 (ค.ศ. 1943) ซึ่งกระทรวงมหาดไทยได้ตอบข้อหารือของพระสังฆราชแห่งมิสซังโรมันคาทอลิกกรุงเทพฯ (มุขนายกแห่งมุขมณฑลกรุงเทพฯ ในขณะนั้น) ว่า มิสซังโรมันคาทอลิกในประเทศไทยเป็นนิติบุคคลไทยเพื่อการถือกรรมสิทธิ์ที่ดินสำหรับทำประโยชน์แก่มิสซังตามกฎหมายว่าด้วยลักษณะฐานะของวัดบาทหลวงโรมันคาทอลิกในกรุงสยาม ทำให้มิสซังทั้งสองแห่งได้รับอนุญาตให้จัดตั้งโรงเรียนราษฎร์ได้ตามพระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์ พ.ศ. 2497 อย่างไรก็ตาม เมื่อมีการประกาศใช้บังคับพระราชบัญญัติโรงเรียนเอกชน พ.ศ. 2525 ซึ่งกำหนดคุณสมบัติและลักษณะต้องห้ามของผู้ขออนุญาตจัดตั้งโรงเรียนไว้ในมาตรา 19²⁶

²⁵ มาตรา 7 แห่งพระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์ พ.ศ. 2497 บัญญัติว่า “โรงเรียนจะตั้งขึ้นได้ต่อเมื่อผู้ขอเป็นเจ้าของได้รับใบอนุญาตจากผู้ว่าราชการจังหวัดแล้ว

ผู้ว่าราชการจังหวัดจะออกใบอนุญาตให้ได้ด้วยความเห็นชอบของรัฐมนตรี เมื่อปรากฏว่า

- (1) ผู้ขอ
 - ถ้าเป็นบุคคลธรรมดา
 - ก. มีสัญชาติไทย
 - ข. บิดามีสัญชาติไทย
 - ค. มีอายุไม่ต่ำกว่ายี่สิบปีบริบูรณ์
 - ง. มีความประพฤติเรียบร้อยไม่บกพร่องด้วยศีลธรรมอันดี ...
 - ถ้าเป็นนิติบุคคล
 - ก. มีสัญชาติไทย
 - ข. มีวัตถุประสงค์เพื่อการศึกษาด้วย
 - ค. มีทรัพย์สินหรือมีฐานะพอที่จะตั้งโรงเรียนได้ ...”

²⁶ มาตรา 19 แห่งพระราชบัญญัติโรงเรียนเอกชน พ.ศ. 2525 บัญญัติว่า “ผู้ขอรับใบอนุญาตให้จัดตั้งโรงเรียนต้องมีคุณสมบัติและไม่มีลักษณะต้องห้ามดังต่อไปนี้

- (1) มีสัญชาติไทยโดยการเกิด
 - (2) มีอายุไม่ต่ำกว่ายี่สิบปีบริบูรณ์
 - (3) มีทรัพย์สิน หรือฐานะพอที่จะจัดตั้งและดำเนินการโรงเรียนได้
 - (4) มีความรู้ตามระเบียบที่รัฐมนตรีกำหนด ...
- ในกรณีที่ผู้ขอจัดตั้งโรงเรียนเป็นนิติบุคคล นิติบุคคลนั้นต้องมีคุณสมบัติและไม่มีลักษณะต้องห้ามดังต่อไปนี้
- (1) มีวัตถุประสงค์เพื่อการศึกษา เว้นแต่นิติบุคคลที่ขอจัดตั้งนั้นเป็นองค์การของรัฐ หรือรัฐวิสาหกิจของจัดตั้งโรงเรียนเพื่อวัตถุประสงค์ขององค์การของรัฐหรือของรัฐวิสาหกิจ
 - (2) มีทรัพย์สินหรือฐานะพอที่จะตั้งและดำเนินการโรงเรียนได้
 - (3) นิติบุคคลที่เป็นบริษัทจำกัดหรือห้างหุ้นส่วน จะต้องมีทุนหรือจำนวนหุ้นเป็นของผู้ถือหุ้น หรือผู้เป็นหุ้นส่วนที่มีสัญชาติไทยไม่น้อยกว่ากึ่งหนึ่งของจำนวนทุนหรือจำนวนหุ้นทั้งหมด และจะต้องมีจำนวนผู้ถือหุ้นหรือผู้เป็นหุ้นส่วนที่มีสัญชาติไทยไม่น้อยกว่ากึ่งหนึ่งของจำนวนผู้ถือหุ้นหรือผู้เป็นหุ้นส่วนทั้งหมด
 - (4) นิติบุคคลที่เป็นมูลนิธิ จะต้องมีการมรดกที่มีสัญชาติไทยไม่น้อยกว่ากึ่งหนึ่งของจำนวนกรรมการบริหารทั้งหมด
 - (5) นิติบุคคลที่เป็นสมาคมหรือสหกรณ์ จะต้องมีการมรดกที่มีสัญชาติไทยไม่น้อยกว่ากึ่งหนึ่งของจำนวนกรรมการทั้งหมด และสมาชิกของสมาคมหรือสหกรณ์ต้องมีสัญชาติไทยไม่น้อยกว่ากึ่งหนึ่งของจำนวนสมาชิกทั้งหมด
 - (6) ผู้จัดการของนิติบุคคลหรือผู้แทนของนิติบุคคลนั้นต้องมีคุณสมบัติ และไม่มีลักษณะต้องห้ามตามวรรคหนึ่ง
- (1) (2) (5) (6) (7) (9) และ (10)”

และกำหนดคุณสมบัติและลักษณะต้องห้ามของผู้ขออนุญาตรับโอนโรงเรียนที่ได้รับใบอนุญาตแล้วไว้ใน มาตรา 21²⁷ โดยมีสชชทั้งสองแห่งก็ได้ยื่นคำร้องขออนุญาตรับโอนโรงเรียนเอกชนตามพระราชบัญญัตินี้ หลายแห่ง แต่สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน กระทรวงศึกษาธิการ ในขณะนั้น (ปัจจุบันคือ สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชน สังกัดสำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ) กลับเห็นว่า นิติบุคคลที่จะขออนุญาตจัดตั้งหรือรับโอนโรงเรียนตามพระราชบัญญัติโรงเรียนเอกชน พ.ศ. 2525 ได้นั้น จะต้องเป็นนิติบุคคลประเภทหนึ่งประเภทใดตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา 19 วรรคสอง แห่งพระราชบัญญัตินี้ ดังนั้น เมื่อมีสชชโรมันคาทอลิกไม่เข้าลักษณะเป็นนิติบุคคลตามมาตราดังกล่าว กล่าวคือ มิใช่บริษัทจำกัด ห้างหุ้นส่วน มูลนิธิ สมาคม หรือสหกรณ์ จึงไม่สามารถขอรับโอนโรงเรียนได้ แต่เพื่อความรอบคอบ กระทรวงศึกษาธิการจึงมีหนังสือ ที่ ศช 1002/292 ลงวันที่ 4 มกราคม พ.ศ. 2528 (ค.ศ. 1985) ขอหารือ คณะกรรมการกฤษฎีกาว่า มีสชชทั้งสองแห่งข้างต้นจะมีสิทธิได้รับอนุญาตให้จัดตั้งหรือรับโอนโรงเรียน ตามพระราชบัญญัติโรงเรียนเอกชน พ.ศ. 2525 หรือไม่²⁸

คณะกรรมการกฤษฎีกา (กรรมการร่างกฎหมาย คณะที่ 8) มีความเห็นสรุปความได้ว่า “มาตรา 19 แห่งพระราชบัญญัติโรงเรียนเอกชน พ.ศ. 2525 มีจุดมุ่งหมายเดียวกับพระราชบัญญัติ โรงเรียนราษฎร์ พ.ศ. 2497 โดยกำหนดคุณสมบัติของผู้ขอรับใบอนุญาตให้จัดตั้งโรงเรียนไว้ว่าจะต้องมีสัญชาติไทย แต่เนื่องจากผู้ขอรับใบอนุญาตที่เป็นนิติบุคคลไม่สามารถถือสัญชาติไทยได้ จึงกำหนด คุณสมบัติของผู้ขอรับใบอนุญาตที่เป็นนิติบุคคลประเภทบริษัทจำกัด ห้างหุ้นส่วน มูลนิธิ สมาคม หรือสหกรณ์ ไว้ในมาตรา 19 วรรคสอง (3) ถึง (5) อย่างไรก็ตาม การที่นิติบุคคลใดจะมีสิทธิขออนุญาตจัดตั้งโรงเรียน ตามมาตรา 19 หรือขออนุญาตรับโอนโรงเรียนตามมาตรา 21 ได้นั้น ต้องพิจารณาจากการมีคุณสมบัติ ครบถ้วนและไม่มีลักษณะต้องห้ามตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา 19 วรรคสอง แห่งพระราชบัญญัตินี้ กล่าวคือ นิติบุคคลนั้นจะต้องมีวัตถุประสงค์เพื่อการศึกษา มีทรัพย์สินหรือฐานะเพียงพอที่จะตั้งและดำเนินกิจการ โรงเรียนได้ และหากมีลักษณะเป็นนิติบุคคลประเภทใดประเภทหนึ่งใน 4 ประเภทข้างต้น จะต้องมีความสัมพันธ์ พิเศษตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา 19 วรรคสอง (3) ถึง (5) แห่งพระราชบัญญัติดังกล่าวด้วย นอกจากนี้ มาตรา 19 วรรคสอง (1) แห่งพระราชบัญญัติดังกล่าว ยังบัญญัติข้อยกเว้นสำหรับนิติบุคคลประเภทองค์การ ของรัฐหรือรัฐวิสาหกิจที่อาจขอจัดตั้งโรงเรียนเพื่อวัตถุประสงค์ขององค์การของรัฐหรือของรัฐวิสาหกิจนั้นได้ แม้จะมีได้มีวัตถุประสงค์เพื่อการศึกษาโดยตรงก็ตาม ดังนั้น นิติบุคคลที่จะขออนุญาตจัดตั้งหรือรับโอน โรงเรียนตามพระราชบัญญัติโรงเรียนเอกชน พ.ศ. 2525 จึงไม่จำเป็นต้องเป็นนิติบุคคลประเภทหนึ่ง ประเภทใดใน 4 ประเภทตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา 19 วรรคสอง (3) ถึง (5) แห่งพระราชบัญญัตินี้เท่านั้น

²⁷ มาตรา 21 แห่งพระราชบัญญัติโรงเรียนเอกชน พ.ศ. 2525 บัญญัติว่า “ผู้รับใบอนุญาตอาจโอนโรงเรียนที่ตน ได้รับใบอนุญาตให้จัดตั้งโรงเรียนให้แก่บุคคลซึ่งมีคุณสมบัติและไม่มีลักษณะต้องห้ามตามมาตรา 19 ได้ โดยขอรับอนุญาตจากผู้อนุญาต การโอนโรงเรียนตามวรรคหนึ่ง ต้องได้รับอนุญาตเป็นหนังสือจากผู้อนุญาตตามระเบียบที่รัฐมนตรีกำหนด”

²⁸ คณะกรรมการกฤษฎีกา, “เรื่องเสร็จที่ 254/2528 เรื่อง มีสชชซึ่งมีฐานะเป็นนิติบุคคลเพื่อถือครองที่ดิน สำหรับประโยชน์มีสชชตามพระราชบัญญัติว่าด้วยลักษณะฐานะของวัดบาทหลวงโรมันคาทอลิกในกรุงสยามตามกฎหมาย ร.ศ. 128 จะมีสิทธิขออนุญาตจัดตั้งหรือรับโอนโรงเรียนตามพระราชบัญญัติโรงเรียนเอกชน พ.ศ. 2525 ได้หรือไม่,” หน้า 1-6.

ส่วนกรณีมิสซังโรมันคาทอลิก (อัครมุขมณฑลกรุงเทพฯ และอัครมุขมณฑลท่าแร่-หนองแสง) จะมีสิทธิขออนุญาตจัดตั้งหรือรับโอนโรงเรียนตามพระราชบัญญัติโรงเรียนเอกชน พ.ศ. 2525 ได้หรือไม่นั้น เห็นว่า การที่พระราชบัญญัติว่าด้วยลักษณะฐานะของวัดบาทหลวงโรมันคาทอลิกในกรุงเทพฯ ตามกฎหมายลงวันที่ 27 สิงหาคม ร.ศ. 128 บัญญัติให้มิสซังซึ่งเป็นคณะบุคคลมีอำนาจถือครองที่ดินได้เช่นเดียวกับบุคคลธรรมดา ย่อมแสดงให้เห็นว่ากฎหมายดังกล่าวประสงค์จะรับรองสถานะของมิสซังให้เป็นนิติบุคคล แต่เนื่องจากขณะที่ประกาศใช้บังคับกฎหมายนั้น แนวความคิดเรื่องนิติบุคคลยังไม่เป็นที่แพร่หลาย ประกอบกับยังไม่มีมีการประกาศใช้บังคับประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์และยังไม่มีการบัญญัติศัพท์คำว่านิติบุคคลขึ้น จึงได้ใช้คำว่าบริษัทเพื่อรับรองสถานะทางกฎหมายของมิสซัง อย่างไรก็ตาม กฎหมายดังกล่าวยังบัญญัติชัดเจนว่า การรับรองให้มิสซังเป็นบริษัทหรือนิติบุคคลตามความหมายในปัจจุบันนั้นก็เพื่อให้มีอำนาจถือครองที่ดินสำหรับทำประโยชน์แก่มิสซังตามที่บัญญัติไว้ในกฎหมายข้างต้นเท่านั้น ดังนั้น จึงต้องตีความบทบัญญัติในกฎหมายนี้ซึ่งเป็นกฎหมายพิเศษอย่างเคร่งครัดว่า มิสซังไม่มีอำนาจกระทำการอื่นใดนอกจากการถือครองที่ดินตามพระราชบัญญัตินี้ โดยหากมิสซังกระทำนิติกรรมอย่างอื่นก็ไม่มีสถานะเป็นนิติบุคคลแต่อย่างใด เนื่องจากมาตรา 69 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ (ซึ่งมีผลใช้บังคับอยู่ในเวลาที่คณะกรรมการกฤษฎีกามีความเห็นเรื่องนี้) บัญญัติว่า “นิติบุคคลย่อมมีสิทธิและหน้าที่ต่าง ๆ ต้องตามบทบัญญัติทั้งปวงแห่งกฎหมายภายในขอบวัตถุประสงค์ของตน ดังมีกำหนดไว้ในข้อบังคับหรือตราสารจัดตั้ง” ส่วนบทบัญญัติข้อ 7 และข้อ 8 แห่งพระราชบัญญัติว่าด้วยลักษณะฐานะของวัดบาทหลวงโรมันคาทอลิกในกรุงเทพฯ ตามกฎหมาย ลงวันที่ 27 สิงหาคม ร.ศ. 128 เป็นเพียงการรับรองสิทธิของบาทหลวงที่จะเผยแผ่ศาสนาหรือดำเนินกิจกรรมอื่นที่เกี่ยวข้องกับการเผยแผ่ศาสนาเท่านั้น แต่ต้องปฏิบัติตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายไทยด้วย ซึ่งหากกฎหมายไทยบัญญัติให้การจัดตั้งโรงเรียนจะต้องได้รับอนุญาต รวมทั้งได้กำหนดคุณสมบัติและลักษณะต้องห้ามของผู้ขออนุญาตไว้อย่างไร บาทหลวงก็ต้องปฏิบัติตามนั้นเช่นกัน และการอนุญาตให้มิสซังใช้ที่ดินปลูกสร้างโรงเรียนได้นั้น ก็มีได้หมายความว่ามิสซังจะเป็นนิติบุคคลซึ่งมีอำนาจที่จะขออนุญาตจัดตั้งโรงเรียนได้ด้วย โดยสรุป มิสซังจึงไม่มีสิทธิขออนุญาตจัดตั้งหรือรับโอนโรงเรียนตามพระราชบัญญัติโรงเรียนเอกชน พ.ศ. 2525 แต่ยังคงมีสิทธิเป็นเจ้าของโรงเรียนที่ได้รับอนุญาตอยู่ก่อนแล้วต่อไปได้ ตามที่กฎหมายว่าด้วยโรงเรียนราษฎร์ในอดีตต่างก็รับรองสิทธิของผู้ได้รับอนุญาตให้เป็นเจ้าของโรงเรียนอยู่ก่อนแล้วยังคงมีสิทธินั้นต่อไปได้”²⁹

ขณะเดียวกัน ศาสตราจารย์ ดร.อมร จันทรมบูรณ์ เลขาธิการคณะกรรมการกฤษฎีกา ในขณะนั้นได้มีบันทึกความเห็นแนบท้ายความเห็นดังกล่าวของคณะกรรมการกฤษฎีกา (กรรมการร่างกฎหมาย คณะที่ 8) สรุปสาระสำคัญได้ว่า “บทบัญญัติข้อ 7 แห่งพระราชบัญญัติว่าด้วยลักษณะฐานะของวัดบาทหลวงโรมันคาทอลิกในกรุงเทพฯ ตามกฎหมาย ลงวันที่ 27 สิงหาคม ร.ศ. 128 ได้รับรองสิทธิของบาทหลวงในฐานะที่เป็นผู้แทนของมิสซังที่จะปลูกสร้างโบสถ์ อาคาร โรงเรียน และโรงพยาบาลบนที่ดินกรรมสิทธิ์มิสซัง

²⁹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 7-13.

ประกอบกับข้อ 10 วรรคสอง แห่งพระราชบัญญัติเดียวกัน บัญญัติให้มิสซังที่ประสงค์จะจัดตั้งโบสถ์แห่งใหม่ ต้องยื่นคำร้องขอต่อรัฐบาลด้วย มิสซังจึงเป็นนิติบุคคลที่มีอำนาจถือกรรมสิทธิ์ที่ดินและทำกิจการต่าง ๆ ได้ ตามพระราชบัญญัติดังกล่าวเท่าที่ไม่ขัดกับกฎหมายอื่น แต่ต้องพิจารณาว่ามิสซังจะมีสิทธิขออนุญาตจัดตั้ง หรือรับโอนโรงเรียนตามกฎหมายว่าด้วยโรงเรียนเอกชนหรือไม่ รวมทั้งต้องพิจารณานโยบายของรัฐบาลว่าจะอนุญาตให้มิสซังจัดตั้งหรือรับโอนโรงเรียนได้หรือไม่ หรือมีข้อจำกัดเพียงใดด้วย โดยแม้กฎหมายว่าด้วยลักษณะฐานะของวัดบาทหลวงโรมันคาทอลิกในกรุงสยามจะบัญญัติรับรองให้มิสซังเป็นนิติบุคคลตามกฎหมายไทยก็ตาม แต่มิได้บัญญัติว่ามิสซังเป็นนิติบุคคลที่มีวัตถุประสงค์อย่างใด ซึ่งการที่ข้อ 7 แห่งพระราชบัญญัติดังกล่าวบัญญัติให้บาทหลวงสามารถจัดตั้งโรงเรียนได้ ก็มีได้ส่งผลให้มิสซังเป็นนิติบุคคลที่มีวัตถุประสงค์เพื่อการศึกษาแต่อย่างใด ดังนั้น เมื่อมิสซังมีใบองค์การของรัฐ หรือรัฐวิสาหกิจอันเป็นกรณียกเว้นตามมาตรา 19 วรรคสอง (1) แห่งพระราชบัญญัติโรงเรียนเอกชน พ.ศ. 2525 มิสซังจึงไม่มีคุณสมบัติที่จะขอจัดตั้งหรือรับโอนโรงเรียนตามพระราชบัญญัติดังกล่าว”³⁰

ผู้เขียนเห็นว่า ประเด็นปัญหาดังกล่าวมีที่มาจากสาเหตุ 2 ประการ ได้แก่ สาเหตุด้านบทบัญญัติแห่งกฎหมายและสาเหตุด้านการตีความทางกฎหมาย ดังรายละเอียดต่อไปนี้

(1) สาเหตุด้านบทบัญญัติแห่งกฎหมาย เนื่องจากมาตรา 19 วรรคสอง (1) และ (2) แห่งพระราชบัญญัติโรงเรียนเอกชน พ.ศ. 2525 บัญญัติคุณสมบัติและลักษณะต้องห้ามของผู้ขออนุญาตจัดตั้งหรือรับโอนโรงเรียนที่เป็นนิติบุคคล โดยจะต้องมีวัตถุประสงค์เพื่อการศึกษาเป็นหลัก ขณะเดียวกันก็ได้บัญญัติข้อยกเว้นเฉพาะกรณีนิติบุคคลที่เป็นองค์การของรัฐหรือรัฐวิสาหกิจซึ่งขออนุญาตจัดตั้งโรงเรียนเพื่อวัตถุประสงค์ขององค์การของรัฐหรือของรัฐวิสาหกิจด้วย รวมทั้งต้องมีทรัพย์สินหรือฐานะเพียงพอที่จะตั้งและดำเนินกิจการโรงเรียนได้ และหากมีลักษณะเป็นนิติบุคคลประเภทบริษัทจำกัด ห้างหุ้นส่วน มูลนิธิ สมาคม หรือสหกรณ์ ก็จะต้องมีคุณสมบัติพิเศษตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา 19 วรรคสอง (3) ถึง (5) แห่งพระราชบัญญัติดังกล่าว โดยที่ไม่มีการบัญญัติยกเว้นสำหรับนิติบุคคลที่เป็นองค์กรศาสนาแต่อย่างใด ส่งผลให้อัครมุขมณฑลกรุงเทพฯ และอัครมุขมณฑลท่าแร่-หนองแสง ซึ่งเป็นองค์กรศาสนาคริสต์ นิกายโรมันคาทอลิกที่มีสถานะเป็นนิติบุคคลตามกฎหมายว่าด้วยลักษณะฐานะของวัดบาทหลวงโรมันคาทอลิกในกรุงสยาม แต่มิได้กำหนดวัตถุประสงค์เพื่อการศึกษาไว้อย่างชัดแจ้ง รวมทั้งองค์กรศาสนาคริสต์ในประเทศไทยทุกนิกายที่ไม่มีสถานะทางกฎหมายเป็นนิติบุคคล อาทิ มุขมณฑล คณะนักบวช ศาสนสถาน หรือหน่วยงานต่าง ๆ ไม่อาจดำเนินกิจการด้านการศึกษาตามพระราชบัญญัตินี้ได้ จึงแก้ไขปัญหาดังกล่าวด้วยการยื่นคำร้องขอจดทะเบียนจัดตั้งมูลนิธิหรือสมาคมตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ อาทิ มูลนิธิคาทอลิกนครสวรรค์ มูลนิธิคณะเซนต์คาเบรียลแห่งประเทศไทย และมูลนิธิคณะซาลาเซียนแห่งประเทศไทย โดยกำหนดวัตถุประสงค์ของนิติบุคคลให้รวมถึงการส่งเสริมและให้บริการทางการศึกษาด้วย

³⁰ สำนักกรรมการ 3 สำนักงานเลขาธิการวุฒิสภา, "รายงานการพิจารณาศึกษา เรื่อง การบริหารจัดการองค์กรศาสนาคริสต์ ของคณะกรรมการศาสนา คุณธรรม จริยธรรม ศิลปะและวัฒนธรรม วุฒิสภา," หน้า 5-7.

แม้ปัจจุบันจะมีการประกาศใช้บังคับพระราชบัญญัติโรงเรียนเอกชน พ.ศ. 2550 โดยมีผลเป็นการยกเลิกพระราชบัญญัติโรงเรียนเอกชน พ.ศ. 2525 แล้วก็ตาม แต่บทบัญญัติมาตรา 22³¹ แห่งพระราชบัญญัติโรงเรียนเอกชนฉบับใหม่ ซึ่งบัญญัติคุณสมบัติและลักษณะต้องห้ามของผู้ขออนุญาตจัดตั้งหรือรับโอนโรงเรียนเอกชนที่เป็นนิติบุคคล ก็มีเนื้อหาที่ใกล้เคียงกับมาตรา 19 แห่งพระราชบัญญัติโรงเรียนเอกชน พ.ศ. 2525 โดยหากยังคงยึดถือความเห็นของคณะกรรมการกฤษฎีกาตามบันทึกเรื่องเสร็จที่ 254/2528 เป็นหลักเกณฑ์ในการพิจารณาคุณสมบัติและลักษณะต้องห้ามของผู้ขอรับใบอนุญาตให้จัดตั้งโรงเรียนในระบบตามพระราชบัญญัติโรงเรียนเอกชน พ.ศ. 2550 แล้ว ก็จะส่งผลให้องค์กรศาสนาคริสต์ในประเทศไทยที่มีได้กำหนดวัตถุประสงค์ของนิติบุคคลให้รวมถึงการดำเนินงานด้านการศึกษาอย่างชัดเจน ยังคงไม่มีคุณสมบัติที่จะขออนุญาตจัดตั้งหรือรับโอนโรงเรียนเอกชนตามกฎหมายว่าด้วยโรงเรียนเอกชนต่อไป

(2) สาเหตุด้านการศึกษาทางกฎหมาย ความเห็นของคณะกรรมการกฤษฎีกาตามบันทึกเรื่องเสร็จที่ 254/2528 ที่เห็นว่า การรับรองให้มีสิทธิเป็นนิติบุคคลก็เพื่อให้มีสิทธิมีอำนาจเพียงการถือกรรมสิทธิ์ที่ดินสำหรับทำประโยชน์แก่มิสซังตามที่บัญญัติไว้ในกฎหมายว่าด้วยลักษณะฐานะของวัดบาทหลวงโรมันคาทอลิกในกรุงสยามเท่านั้น จึงต้องตีความอย่างเคร่งครัดว่ามิสซังไม่มีอำนาจกระทำการอื่นใดนอกจากการถือกรรมสิทธิ์ที่ดินตามกฎหมายดังกล่าว โดยหากมิสซังกระทำนิติกรรมอย่างอื่น ก็มิได้กระทำในฐานะที่เป็นนิติบุคคลนั้น ด้วยความเคารพต่อคณะกรรมการกฤษฎีกา ผู้เขียนเห็นว่าความเห็นดังกล่าวเป็นการตีความเพียงลายลักษณ์อักษรโดยมิได้พิจารณาถึงเจตนารมณ์อันแท้จริงของกฎหมายเนื่องจากคำปรารภและบทบัญญัติข้อ 7 แห่งพระราชบัญญัติว่าด้วยลักษณะฐานะของวัดบาทหลวงโรมันคาทอลิกในกรุงสยามตามกฎหมาย ลงวันที่ 27 สิงหาคม ร.ศ. 128 ได้มีการอ้างถึงความในข้อ 3 ของหนังสือสัญญาทางพระราชไมตรีการค้าขายและการเดินเรือระหว่างกรุงสยามกับกรุงฝรั่งเศส ลงวันที่ 15 สิงหาคม พ.ศ. 2399 (ค.ศ. 1856) ว่า “บาทหลวง ... จะสร้างวัดตึกและเรือนโรงอยู่ที่ดี ปลูกโรงเรียนหนังสือเด็ก ๆ ก็น่า โรงเรียนรักษาคนไข้ก็ดี ในประเทศสยามก็ทำได้ แต่ต้องประพฤติตามกฎหมายไทย” อันเป็นการรับรองสิทธิของบาทหลวงในฐานะผู้แทนของมิสซังให้มีอำนาจจัดตั้งโบสถ์ อาคาร โรงเรียนหรือโรงพยาบาลในประเทศไทยได้ตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่บัญญัติไว้ในกฎหมายไทยที่เกี่ยวข้องประกอบกับในปี พ.ศ. 2452 (ค.ศ. 1909) ซึ่งเป็นปีที่ประกาศใช้บังคับพระราชบัญญัตินี้ แนวความคิด

³¹ มาตรา 22 แห่งพระราชบัญญัติโรงเรียนเอกชน พ.ศ. 2550 บัญญัติว่า “ผู้ขอรับใบอนุญาตให้จัดตั้งโรงเรียนในระบบที่เป็นนิติบุคคลต้องมีคุณสมบัติและไม่มีลักษณะต้องห้าม ดังต่อไปนี้

- (1) มีวัตถุประสงค์เพื่อการศึกษา เว้นแต่นิติบุคคลที่ขอจัดตั้งนั้นเป็นองค์การของรัฐหรือรัฐวิสาหกิจ
- (2) นิติบุคคลที่เป็นบริษัทมหาชนจำกัด บริษัทจำกัดหรือห้างหุ้นส่วน ต้องมีจำนวนหุ้นหรือทุนเป็นของผู้ถือหุ้นหรือผู้เป็นหุ้นส่วนที่มีสัญชาติไทยไม่น้อยกว่ากึ่งหนึ่งของจำนวนหุ้นหรือทุนทั้งหมด และจะต้องมีจำนวนผู้ถือหุ้นหรือผู้เป็นหุ้นส่วนที่มีสัญชาติไทยไม่น้อยกว่ากึ่งหนึ่งของจำนวนผู้ถือหุ้นหรือผู้เป็นหุ้นส่วนทั้งหมด
- (3) นิติบุคคลที่เป็นมูลนิธิ จะต้องมีการการที่มีสัญชาติไทยไม่น้อยกว่ากึ่งหนึ่งของจำนวนกรรมการบริหารทั้งหมด
- (4) นิติบุคคลที่เป็นสมาคมหรือสหกรณ์ จะต้องมีการการที่มีสัญชาติไทยไม่น้อยกว่ากึ่งหนึ่งของจำนวนกรรมการทั้งหมด และสมาชิกของสมาคมหรือสหกรณ์ต้องมีสัญชาติไทยไม่น้อยกว่ากึ่งหนึ่งของจำนวนสมาชิกทั้งหมด
- (5) ผู้จัดการของนิติบุคคลหรือผู้แทนของนิติบุคคลนั้นต้องมีคุณสมบัติและไม่มีลักษณะต้องห้ามตามมาตรา 21”

เรื่องนิติบุคคลก็ยังไม่เป็นที่แพร่หลาย ยังไม่มีการประกาศใช้บังคับประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ และยังไม่มีการบัญญัติศัพท์คำว่านิติบุคคลขึ้น อีกทั้งขณะนั้นเพียงมีการนำระบบกฎหมายของประเทศตะวันตก มาประยุกต์ใช้กับสังคมไทย จึงอาจเป็นไปได้ที่การรับรองสถานะให้เป็นนิติบุคคลตามกฎหมายยังมิได้คำนึงว่า จะต้องกำหนดวัตถุประสงค์ของนิติบุคคลไว้อย่างชัดเจนแน่นอนดังเช่นที่ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ซึ่งประกาศใช้บังคับในเวลาต่อมาบัญญัติให้ต้องกำหนดไว้³² ดังนั้น จึงไม่ควรตีความอำนาจของมิสซัง ในฐานะที่เป็นนิติบุคคลตามกฎหมายว่าด้วยลักษณะฐานะของวัดบาทหลวงโรมันคาทอลิกในกรุงเทพฯ จำกัได้อยู่เพียงการถือกรรมสิทธิ์ที่ดินสำหรับทำประโยชน์แก่มิสซัง โดยมิได้พิจารณาถึงเจตนารมณ์อันแท้จริง และบริบททางสังคมไทยในขณะที่ประกาศใช้บังคับกฎหมายนั้น ทั้งนี้ ผู้เขียนเห็นด้วยกับความเห็นของ ศาสตราจารย์ ดร.อมร จันทรมบูรณ อติตเลขาธิการคณะกรรมการกฤษฎีกาที่เห็นว่า มิสซังมีสถานะ เป็นนิติบุคคลที่มีอำนาจถือกรรมสิทธิ์ที่ดินและทำกิจการต่าง ๆ ได้ตามกฎหมายดังกล่าวเท่าที่ไม่ขัดกับ กฎหมายอื่น เมื่อมิสซังมีอำนาจจัดตั้งโบสถ์ อาคาร โรงเรียน หรือโรงพยาบาลได้ตามข้อ 7 แห่งพระราชบัญญัติ ว่าด้วยลักษณะฐานะของวัดบาทหลวงโรมันคาทอลิกในกรุงเทพฯ ตามกฎหมาย ลงวันที่ 27 สิงหาคม ร.ศ. 128 จึงตีความจากบทบัญญัติดังกล่าวได้ว่ามิสซังก็มีวัตถุประสงค์ในการดำเนินงานเพื่อการศึกษาด้วยเช่นกัน

เหตุผลอีกประการหนึ่งที่สนับสนุนว่า อัครมุขมณฑลกรุงเทพฯ และอัครมุขมณฑล ทำแระ-หนองแสง เป็นนิติบุคคลที่มีวัตถุประสงค์เพื่อการศึกษา นั้น ได้แก่ กรณีที่กรมการศาสนาซึ่งเป็น หน่วยงานของรัฐที่มีอำนาจหน้าที่ทำนุบำรุง ส่งเสริม และให้การอุปถัมภ์คุ้มครองกิจการพระพุทธศาสนา และศาสนาอื่น ๆ ที่ทางราชการรับรองตามหลักเกณฑ์และเงื่อนไขที่กำหนดไว้ในกฎกระทรวงแบ่งส่วนราชการ กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม พ.ศ. 2545 ประกอบกับระเบียบกรมการศาสนา ว่าด้วยองค์การ ศาสนาต่าง ๆ พ.ศ. 2512 ได้มีประกาศกรมการศาสนา เรื่อง รับรองฐานะองค์การทางศาสนา ลงวันที่ 9 กันยายน พ.ศ. 2512 (ค.ศ. 1969) รับรองฐานะให้สภาประมุขบาทหลวงโรมันคาทอลิกแห่งประเทศไทย เป็นองค์การพิเศษทางศาสนาที่อยู่ในความอุปถัมภ์ของทางราชการ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อส่งนักบวช และฆราวาสออกไปเผยแผ่ศาสนาคริสต์ นิกายโรมันคาทอลิกในทางวิชาการเท่านั้น แต่ต่อมาเมื่อปี พ.ศ. 2553 (ค.ศ. 2010) ซึ่งเป็นเวลาหลังจากที่คณะกรรมการกฤษฎีกาได้มีความเห็นตามบันทึก เรื่องเสร็จที่ 254/2528 แล้ว กรมการศาสนาได้มีประกาศกรมการศาสนา เรื่อง รับรองฐานะองค์การ ทางศาสนา (ฉบับแก้ไขเพิ่มเติม) ลงวันที่ 21 ธันวาคม พ.ศ. 2553 รับรองฐานะให้สภาประมุขบาทหลวง โรมันคาทอลิกแห่งประเทศไทยเป็นองค์การพิเศษทางศาสนา โดยมีวัตถุประสงค์และวิธีการดำเนินการ ในการเผยแผ่ศาสนา การศึกษา การแพทย์ การสาธารณสุข และการพัฒนาสังคมตามหลักศาสนา และบทบัญญัติแห่งกฎหมาย ดังนั้น เมื่อสภาประมุขบาทหลวงโรมันคาทอลิกแห่งประเทศไทยซึ่งเป็น คณะบุคคลอันประกอบด้วยอัครมุขนายกและมุขนายกผู้เป็นประมุขและมีอำนาจกระทำแทนอัครมุขมณฑล

³² ศรีนทร เมธีวิชานนท์, เอกสารวิชาการส่วนบุคคล เรื่อง ปัญหาด้านกฎหมายที่เกี่ยวกับการดำเนินกิจกรรม ด้านการศึกษาของศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิกในราชอาณาจักรไทย (กรุงเทพฯ: วิทยาลัยการยุติธรรมทางปกครอง สำนักงาน ศาลปกครอง, 2554), หน้า 15.

และมุขมณฑลต่าง ๆ ในประเทศไทย รวมถึงอัครมุขมณฑลกรุงเทพฯ และอัครมุขมณฑลท่าแร่-หนองแสง ที่มีสถานะเป็นนิติบุคคลตามกฎหมายว่าด้วยลักษณะฐานะของวัดบาทหลวงโรมันคาทอลิกในกรุงเทพฯ ได้รับการประกาศรับรองฐานะให้เป็นองค์การพิเศษทางศาสนาที่มีวัตถุประสงค์เพื่อการศึกษาแล้ว จึงถือได้ว่า ปัจจุบันอัครมุขมณฑลทั้งสองแห่งดังกล่าวก็เป็นนิติบุคคลที่มีวัตถุประสงค์เพื่อการศึกษา ซึ่งส่งผลให้มีคุณสมบัติที่จะขออนุญาตจัดตั้งหรือรับโอนโรงเรียนตามกฎหมายว่าด้วยโรงเรียนเอกชนได้เช่นกัน³³

นอกจากนี้ เดิมมาตรา 69 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ที่ประกาศใช้บังคับเป็นฉบับแรกตั้งแต่วันที่ 1 มกราคม พ.ศ. 2468 (ค.ศ. 1925) บัญญัติเพียงว่า “นิติบุคคลย่อมมีสิทธิและหน้าที่ต่าง ๆ ต้องตามบทบัญญัติทั้งปวงแห่งกฎหมายภายในขอบเขตที่ประสงค์ของตน ดังมีกำหนดไว้ในข้อบังคับหรือตราสารจัดตั้ง” แต่ต่อมาเมื่อวันที่ 7 มิถุนายน พ.ศ. 2535 (ค.ศ. 1992) ซึ่งเป็นเวลาภายหลังจากที่คณะกรรมการกฤษฎีกาได้มีความเห็นตามบันทึกเรื่องเสร็จที่ 254/2528 แล้ว มีการประกาศใช้บังคับพระราชบัญญัติให้ใช้บทบัญญัติบรรพ 1 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ที่ได้ตรวจชำระใหม่ พ.ศ. 2535 อันมีผลเป็นการยกเลิกบทบัญญัติบรรพ 1 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ฉบับเดิม โดยมาตรา 66 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ฉบับใหม่ บัญญัติว่า “นิติบุคคลย่อมมีสิทธิและหน้าที่ตามบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายนี้หรือกฎหมายอื่น ภายในขอบแห่งอำนาจหน้าที่หรือวัตถุประสงค์ดังได้บัญญัติหรือกำหนดไว้ในกฎหมาย ข้อบังคับ หรือตราสารจัดตั้ง” ซึ่งมีการเพิ่มเติมบทบัญญัติให้นิติบุคคลมีสิทธิและหน้าที่ตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายอื่นภายในขอบแห่งอำนาจหน้าที่ที่บัญญัติไว้ในกฎหมายนั้นอีกด้วย ดังนั้น ปัจจุบันอัครมุขมณฑลกรุงเทพฯ และอัครมุขมณฑลท่าแร่-หนองแสง ซึ่งมีสถานะเป็นนิติบุคคลตามพระราชบัญญัติว่าด้วยลักษณะฐานะของวัดบาทหลวงโรมันคาทอลิกในกรุงเทพฯ ตามกฎหมายลงวันที่ 27 สิงหาคม ร.ศ. 128 จึงมีสิทธิและหน้าที่ตามอำนาจหน้าที่ที่บัญญัติไว้ในพระราชบัญญัตินี้ ซึ่งรวมถึงอำนาจดำเนินการจัดการด้านการศึกษาตามข้อ 7 แห่งพระราชบัญญัติดังกล่าวด้วยเช่นกัน

อย่างไรก็ตาม ไม่ว่าจะประเด็นปัญหานี้จะเกิดขึ้นด้วยสาเหตุด้านบทบัญญัติแห่งกฎหมายว่าด้วยโรงเรียนเอกชนหรือการตีความทางกฎหมายของคณะกรรมการกฤษฎีกา ล้วนแต่มีลักษณะเป็นการจำกัดสิทธิด้านการจัดการศึกษาขององค์กรศาสนาคริสต์ในประเทศไทย ซึ่งไม่สอดคล้องกับเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (พุทธศักราช 2550) ที่บัญญัติไว้ในมาตรา 80 (4)³⁴ ให้รัฐต้องส่งเสริมและสนับสนุนการกระจายอำนาจเพื่อให้องค์กรศาสนาจัดการศึกษาและมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา เพื่อพัฒนามาตรฐานคุณภาพการศึกษาให้เท่าเทียมและสอดคล้องกับแนวนโยบายพื้นฐานแห่งรัฐ รวมทั้งไม่สอดคล้องกับเจตนารมณ์ของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ที่มุ่งส่งเสริมและสนับสนุน

³³ เรื่องเดียวกัน, หน้า 21-22.

³⁴ มาตรา 80 ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (พุทธศักราช 2550) บัญญัติว่า “รัฐต้องดำเนินการตามแนวนโยบายด้านสังคม การสาธารณสุข การศึกษา และวัฒนธรรม ดังต่อไปนี้ ... (4) ส่งเสริมและสนับสนุนการกระจายอำนาจเพื่อให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ชุมชน องค์กรทางศาสนา และเอกชน จัดและมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนามาตรฐานคุณภาพการศึกษาให้เท่าเทียมและสอดคล้องกับแนวนโยบายพื้นฐานแห่งรัฐ”

ให้องค์กรศาสนาเข้ามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานของประเทศไทย โดยสามารถพิจารณาได้จากมาตรา 9 (6)³⁵ ที่บัญญัติให้การจัดระบบ โครงสร้าง และกระบวนการจัดการศึกษาต้องยึดหลักการมีส่วนร่วมขององค์กรศาสนา และมาตรา 12³⁶ ก็ได้บัญญัติให้องค์กรศาสนามีสิทธิจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่กำหนดไว้ในกฎกระทรวง โดยเฉพาะอย่างยิ่งมาตรา 29³⁷ ที่บัญญัติให้สถานศึกษาร่วมกับองค์กรศาสนาในการส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชนด้วยการจัดกระบวนการเรียนรู้ภายในชุมชน เพื่อให้ชุมชนมีการจัดการศึกษาอบรม มีการแสวงหาความรู้ ข้อมูล ข่าวสาร และรู้จักเลือกสรรภูมิปัญญาและวิทยาการต่าง ๆ เพื่อพัฒนาชุมชนให้สอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการ รวมทั้งหาวิธีการสนับสนุนให้มีการแลกเปลี่ยนประสบการณ์การพัฒนาระหว่างชุมชน นอกจากนี้ มาตรา 33 วรรคสาม³⁸ ยังบัญญัติให้ผู้แทนคณะสงฆ์ ผู้แทนคณะกรรมการกลางอิสลามแห่งประเทศไทย และผู้แทนองค์กรศาสนาอื่นเป็นส่วนหนึ่งของคณะกรรมการสภาการศึกษา ซึ่งมีหน้าที่พิจารณาเสนอแผนการศึกษาแห่งชาติที่บูรณาการศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรม และกีฬา ให้เข้ากับการศึกษาทุกระดับตามมาตรา 33 วรรคหนึ่ง (1)³⁹ แห่งพระราชบัญญัติเดียวกันนี้อีกด้วย

ขณะเดียวกัน เมื่อพิจารณาเปรียบเทียบกับบริบททางสังคมและเสรีภาพทางศาสนา ด้านการศึกษาในสหราชอาณาจักร สาธารณรัฐอิตาลี และสาธารณรัฐฟิลิปปินส์แล้ว ปรากฏว่า ในประเทศดังกล่าวล้วนมีโรงเรียนที่ดำเนินงานโดยองค์กรศาสนาหรือมีความเชื่อมโยงกับองค์กรศาสนาเช่นเดียวกับประเทศไทยทั้งสิ้น โดยมีโรงเรียนประเภทนี้ประมาณ 7,000 แห่งในประเทศอังกฤษ และอีกกว่า 377 แห่งในสกอตแลนด์ ซึ่งต้องจัดการเรียนการสอนตามหลักสูตรการศึกษาแห่งชาติและเข้ารับการตรวจสอบจากสำนักงานรับรองมาตรฐานการให้บริการและทักษะแก่เด็ก อีกทั้งยังได้รับการสนับสนุนด้านเงินทุนจากรัฐด้วย ขณะที่โรงเรียนในประเทศไทยก็ต้องจัดการเรียนการสอนและรับการตรวจสอบจากสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (องค์การมหาชน) ตามกฎหมายว่าด้วยการศึกษาแห่งชาติ

³⁵ มาตรา 9 แห่งพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 บัญญัติว่า “การจัดระบบ โครงสร้าง และกระบวนการจัดการศึกษา ให้ยึดหลัก ดังนี้ ... (6) การมีส่วนร่วมของบุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กรชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เอกชน องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ และสถาบันสังคมอื่น”

³⁶ มาตรา 12 แห่งพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 บัญญัติว่า “นอกเหนือจากรัฐ เอกชน และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ให้บุคคล ครอบครัว องค์กรชุมชน องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ และสถาบันสังคมอื่น มีสิทธิในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน ทั้งนี้ ให้เป็นไปตามที่กำหนดในกฎกระทรวง”

³⁷ มาตรา 29 แห่งพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 บัญญัติว่า “ให้สถานศึกษาร่วมกับบุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กรชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เอกชน องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ และสถาบันสังคมอื่น ส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชนโดยจัดกระบวนการเรียนรู้ภายในชุมชน เพื่อให้ชุมชนมีการจัดการศึกษาอบรม มีการแสวงหาความรู้ ข้อมูล ข่าวสาร และรู้จักเลือกสรรภูมิปัญญาและวิทยาการต่าง ๆ เพื่อพัฒนาชุมชนให้สอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการ รวมทั้งหาวิธีการสนับสนุนให้มีการแลกเปลี่ยนประสบการณ์การพัฒนาระหว่างชุมชน”

³⁸ มาตรา 33 วรรคสาม แห่งพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 บัญญัติว่า “ให้คณะกรรมการสภาการศึกษา ประกอบด้วย รัฐมนตรีเป็นประธาน กรรมการโดยตำแหน่งจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ผู้แทนองค์กรเอกชน ผู้แทนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ผู้แทนองค์กรวิชาชีพ พระภิกษุซึ่งเป็นผู้แทนคณะสงฆ์ ผู้แทนคณะกรรมการกลางอิสลามแห่งประเทศไทย ผู้แทนองค์กรศาสนาอื่น และกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิ ซึ่งมีจำนวนไม่น้อยกว่าจำนวนกรรมการประเภทอื่นรวมกัน”

³⁹ มาตรา 33 วรรคหนึ่ง แห่งพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 บัญญัติว่า “สภาการศึกษา มีหน้าที่ (1) พิจารณาเสนอแผนการศึกษาแห่งชาติที่บูรณาการศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรม และกีฬากับการศึกษาทุกระดับ ...”

เช่นกัน สำหรับสาธารณรัฐอิตาลีมีกฎหมายบัญญัติให้รัฐบาลจัดสรรเงินอุดหนุนให้แก่ครูสอนศาสนาของพระศาสนจักรคาทอลิกในโรงเรียนเอกชนทุกแห่งที่สังกัดองค์กรศาสนาและได้จัดการศึกษาตามมาตรฐานการศึกษาของรัฐบาล ส่วนสาธารณรัฐฟิลิปปินส์ก็มีบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญที่บัญญัติไว้อย่างชัดเจนให้องค์กรศาสนามีอิสระที่จัดตั้งโรงเรียนเอกชนภายใต้กฎหมายของรัฐได้และบัญญัติรับรองให้โรงเรียนเอกชนมีบทบาทในระบบการศึกษาของประเทศเช่นเดียวกับโรงเรียนของรัฐด้วย นอกจากนี้กฎหมายของสหราชอาณาจักรและสาธารณรัฐอิตาลี รวมถึงนโยบายของรัฐบาลฟิลิปปินส์ ยังกำหนดให้มีการจัดการเรียนการสอนวิชาศาสนาแก่นักเรียนในโรงเรียนของรัฐได้ แต่ต้องไม่มีลักษณะเป็นการโน้มน้าวให้นักเรียนเปลี่ยนศาสนา อย่างไรก็ตาม ไม่ปรากฏอุปสรรคในการขออนุญาตจัดตั้งหรือรับโอนโรงเรียนขององค์กรศาสนาในประเทศทั้งสามข้างต้นดังเช่นปัญหาที่เกิดขึ้นในประเทศไทยแต่อย่างใด⁴⁰

เป็นที่ประจักษ์แก่สังคมไทยเสมอมาว่า องค์กรศาสนาคริสต์ได้มีบทบาทสำคัญในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาของประเทศมาตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยาจนถึงปัจจุบันผ่านการดำเนินกิจการด้านการศึกษาในโรงเรียนเอกชนหลายแห่ง ซึ่งมีวัตถุประสงค์เพื่อให้บริการทางการศึกษาทั้งแก่บุคคลทั่วไปและผู้ศรัทธาในสังคม โดยมีได้มุ่งหวังจะโน้มน้าวให้นักเรียนเปลี่ยนความเชื่อมานับถือศาสนาคริสต์ รวมทั้งมีได้ส่งผลกระทบกระเทือนต่อความมั่นคงของชาติหรือมีอิทธิพลเหนือระบบการศึกษาของไทยแต่อย่างใด รัฐจึงควรส่งเสริมและสนับสนุนให้องค์กรศาสนาคริสต์ในประเทศไทยได้มีโอกาสและมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของประเทศอย่างเป็นรูปธรรม โดยไม่ตรากฎหมายหรือกระทำการใดอันก่อให้เกิดอุปสรรคหรือลดทอนสิทธิและเสรีภาพขององค์กรศาสนาคริสต์ในประเทศไทยในการดำเนินกิจการด้านการศึกษาตามเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยและกฎหมายว่าด้วยการศึกษาแห่งชาติ ซึ่งจะเป็นการเพิ่มโอกาสให้องค์กรศาสนาคริสต์ในประเทศไทยได้แสดงศักยภาพในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาอย่างเท่าเทียมอันสอดคล้องกับแนวนโยบายพื้นฐานแห่งรัฐอีกด้วย

4.3 ปัญหาการตีความองค์กรศาสนาคริสต์ในประเทศไทยเป็นองค์กรต่างประเทศ

ประเด็นปัญหานี้สืบเนื่องมาจากเดิมกระทรวงมหาดไทยได้มีหนังสือ ที่ 18384/2486 ลงวันที่ 11 ตุลาคม พ.ศ. 2486 (ค.ศ. 1943) ตอบข้อหารือของพระสังฆราชแห่งมิสซังโรมันคาทอลิกกรุงเทพฯ (มุขนายกแห่งมุขมณฑลกรุงเทพฯ ในขณะนั้น) ว่า มิสซังโรมันคาทอลิกในประเทศไทยเป็นนิติบุคคลไทยเพื่อการถือกรรมสิทธิ์ที่ดินสำหรับทำประโยชน์แก่มิสซังตามกฎหมายว่าด้วยลักษณะฐานะของวัดบาทหลวงโรมันคาทอลิกในกรุงสยาม แต่ต่อมาคณะทำงานที่ได้รับการแต่งตั้งขึ้นตามคำสั่ง

⁴⁰ Bureau of Democracy, Human Rights and Labor, U.S. State Department, "United Kingdom 2012 International Religious Freedom Report," pp. 3-4. and Bureau of Democracy, Human Rights and Labor, U.S. State Department, "Italy 2012 International Religious Freedom Report," p. 3. and Bureau of Democracy, Human Rights and Labor, U.S. State Department, "Philippines 2012 International Religious Freedom Report," p. 3.

กระทรวงศึกษาธิการ ที่ สข.409/2527 ลงวันที่ 31 กรกฎาคม พ.ศ. 2527 (ค.ศ. 1984) เพื่อพิจารณาสิทธิในการขออนุญาตจัดตั้งหรือรับโอนโรงเรียนของมิสซังตามพระราชบัญญัติโรงเรียนเอกชน พ.ศ. 2525 ได้ประชุมร่วมกันแล้วมีความเห็นสรุปว่า “มิสซัง (อัครมุขมณฑลและมุขมณฑลต่าง ๆ ในประเทศไทย) เป็นองค์กรของต่างประเทศซึ่งได้ถือประโยชน์จากกฎหมายไทยเพื่อประโยชน์ของต่างประเทศ เพราะมีการปกครองบังคับบัญชามาจากสำนักวาติกัน โดยสำนักวาติกันได้แต่งตั้งอัครสมณทูต (เอกอัครสมณทูตวาติกันประจำประเทศไทย) ให้เป็นผู้ดูแลผลประโยชน์ของตนในประเทศไทยและแต่งตั้งมุขนายกเป็นหัวหน้าเขตมิสซังต่าง ๆ ในประเทศไทยด้วย” จากนั้น กระทรวงศึกษาธิการก็ได้มีหนังสือ ที่ ศธ 1002/292 ลงวันที่ 4 มกราคม พ.ศ. 2528 (ค.ศ. 1985) ขอรื้ออัครสมณทูตการกฤษฎีกาว่า มิสซัง (ในที่นี้หมายความว่า เฉพาะอัครมุขมณฑลกรุงเทพฯ และอัครมุขมณฑลท่าแร่-หนองแสง) จะมีสิทธิได้รับอนุญาตให้จัดตั้งหรือรับโอนโรงเรียนตามพระราชบัญญัติโรงเรียนเอกชน พ.ศ. 2525 หรือไม่ ดังข้อมูลที่ได้นำเสนอแล้วในหัวข้อก่อนหน้านี้ ซึ่งโอกาสเดียวกันกระทรวงศึกษาธิการก็ได้ขอหารือคณะกรรมการกฤษฎีกาด้วยว่า มิสซังเป็นองค์กรของต่างประเทศหรือมีลักษณะเป็นกิจการของต่างประเทศหรือไม่⁴¹

โดยคณะกรรมการกฤษฎีกา (กรรมการร่างกฎหมาย คณะที่ 8) มีความเห็นตามบันทึกเรื่องเสร็จที่ 254/2528 เกี่ยวกับประเด็นนี้สรุปสาระสำคัญได้ว่า “เดิมคำว่ามิสซังหมายถึงคณะผู้สอนศาสนาที่สมเด็จพระสันตะปาปาส่งไปเผยแผ่ศาสนาคริสต์ นิกายโรมันคาทอลิก ในประเทศหรือดินแดนนอกทวีปยุโรป ที่ผู้นับถือศาสนาคริสต์ยังมีจำนวนน้อย ต่อมา กฎหมายว่าด้วยลักษณะฐานะของวัดบาทหลวงโรมันคาทอลิก ในกรุงสยามได้ใช้คำว่ามิสซังในความหมายของvikarariat อาปอสตอลิก อันหมายถึงเขตการปกครองของศาสนาคริสต์ นิกายโรมันคาทอลิก ที่อยู่ภายใต้การปกครองดูแลของvikarariat อาปอสตอลิก หรือมุขนายกซึ่งได้รับการแต่งตั้งโดยตรงจากสมเด็จพระสันตะปาปาในนามของสำนักวาติกัน และเนื่องจากสำนักวาติกันมีฐานะเป็นรัฐหนึ่งตามกฎหมายระหว่างประเทศ ซึ่งได้แต่งตั้งสมณทูต (เอกอัครสมณทูต) ของตนให้เป็นผู้แทนสำนักวาติกันในประเทศต่าง ๆ รวมถึงประเทศไทยด้วย และประเทศต่าง ๆ ก็ได้แต่งตั้งเอกอัครราชทูต (ambassador) ให้เป็นผู้แทนของตนสำหรับสำนักวาติกันเช่นเดียวกัน ดังนั้นจึงอาจถือได้ว่ามิสซังเป็นองค์กรของต่างประเทศหรือมีลักษณะเป็นกิจการของต่างประเทศ”⁴²

ผู้เขียนเห็นว่า วาติกัน (Vatican) ตามคำจำกัดความที่ถูกต้องประกอบด้วย 2 ฐานะ ได้แก่ ฐานะที่เป็นศูนย์กลางของพระศาสนจักรคาทอลิกหรือองค์กรศาสนาคริสต์ นิกายโรมันคาทอลิกทั่วโลก เรียกว่าสันตะสำนักหรือสำนักวาติกัน กับฐานะที่เป็นรัฐหนึ่งซึ่งมีสิทธิและหน้าที่ตามกฎหมายระหว่างประเทศ เรียกว่านครรัฐวาติกัน โดยแม้จะมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดจนยากที่จะแยกออกจากกัน แต่ก็สามารถทำความเข้าใจถึงความแตกต่างระหว่างฐานะทั้งสองส่วนของวาติกันได้ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

⁴¹ คณะกรรมการกฤษฎีกา, "เรื่องเสร็จที่ 254/2528 เรื่อง มิสซังซึ่งมีฐานะเป็นนิติบุคคลเพื่อถือครองที่ดินสำหรับประโยชน์มิสซังตามพระราชบัญญัติว่าด้วยลักษณะฐานะของวัดบาทหลวงโรมันคาทอลิกในกรุงสยามตามกฎหมาย ร.ศ. 128 จะมีสิทธิขออนุญาตจัดตั้งหรือรับโอนโรงเรียนตามพระราชบัญญัติโรงเรียนเอกชน พ.ศ. 2525 ได้หรือไม่," หน้า 1, 5-7, 14.

⁴² เรื่องเดียวกัน, หน้า 14.

(1) **สันตะสำนัก** (Holy See หรือ Apostolic See) หมายถึง องค์การบริหารส่วนกลางของพระศาสนจักรคาทอลิก (Catholic Church) หรือองค์การศาสนาคริสต์ นิกายโรมันคาทอลิกทั่วโลก ถือกำเนิดขึ้นพร้อมกับการดำเนินงานเผยแผ่ศาสนาคริสต์ในยุคแรก ปัจจุบันตั้งอยู่ที่นครรัฐวาติกันภายในกรุงโรม เมืองหลวงของสาธารณรัฐอิตาลี โดยมีสมเด็จพระสันตะปาปา (Pope) ซึ่งได้รับเลือกจากที่ประชุมลับ (Conclave) ของคณะพระคาร์ดินัลที่มีอายุไม่เกิน 80 ปี ให้เป็นประมุขสูงสุดของพระศาสนจักรคาทอลิกทั่วโลก ประมุของค์ปัจจุบันได้แก่สมเด็จพระสันตะปาปาฟรังซิส (Pope Francis) โดยนอกจากพระองค์จะทรงเป็นประมุขสูงสุดของพระศาสนจักรคาทอลิกทั่วโลกแล้ว ยังทรงมีฐานะเป็นมุขนายกแห่งมุขมณฑลโรม (Bishop of Rome) ซึ่งเป็นเขตการปกครองทางศาสนาคริสต์ นิกายโรมันคาทอลิกที่มีอาณาเขตครอบคลุมนครรัฐวาติกันและกรุงโรมอีกด้วย⁴³

สันตะสำนักมีศูนย์สำนักงานแห่งโรมหรือโรมันคูเรีย (Roman Curia) ทำหน้าที่รับผิดชอบการบริหารกิจการของพระศาสนจักรคาทอลิกทั่วโลก เปรียบเสมือนเป็นคณะรัฐมนตรีของสันตะสำนัก มีพระคาร์ดินัลเลขาธิการแห่งรัฐ (Cardinal Secretary of State) เป็นหัวหน้าหรือเทียบเท่า นายกรัฐมนตรี ปัจจุบันผู้ดำรงตำแหน่งนี้ได้แก่พระคาร์ดินัลปิเอโตร ปาโรลิน (Cardinal Pietro Parolin) และมีการจัดโครงสร้างสันตะสำนักออกเป็นสมณกระทรวง (Congregation) ต่าง ๆ ซึ่งล้วนแต่มีความเกี่ยวข้องกับการบริหารงานด้านต่าง ๆ ของศาสนาคริสต์ นิกายโรมันคาทอลิก ได้แก่ สมณกระทรวงว่าด้วยพระสัจธรรม (Congregation for the Doctrine of the Faith) สมณกระทรวงว่าด้วยพระศาสนจักรตะวันออก (Congregation for the Oriental Churches) สมณกระทรวงว่าด้วยพิธีกรรมและศีลศักดิ์สิทธิ์ (Congregation for Divine Worship and the Discipline of the Sacraments) สมณกระทรวงว่าด้วยการสถาปนาศาสนิกบุญ (Congregation for the Causes of Saints) สมณกระทรวงว่าด้วยการประกาศพระวรสารสู่ปวงชน (Congregation for the Evangelization of Peoples) สมณกระทรวงว่าด้วยบาทหลวง (Congregation for Clergy) สมณกระทรวงว่าด้วยสถาบันนักพรตและองค์การแพร์ธรรม (Congregation for Institutes of Consecrated Life and Societies of Apostolic Life) สมณกระทรวงว่าด้วยการศึกษาคาทอลิก (Congregation for Catholic Education) และสมณกระทรวงว่าด้วยมุขนายก (Congregation for Bishops)⁴⁴ โดยแต่ละสมณกระทรวงจะมีประธานหรือสมณมนตรี (Prefect) เป็นผู้บริหารสูงสุด นอกจากนี้ ยังมีการจัดองค์กรในระดับสมณสภา (Pontifical Council) สมณศาล (Tribunal) และคณะกรรมาธิการ (Pontifical Commissions) รวมทั้งมีระบบกฎหมายของตนเอง ได้แก่ ประมวลกฎหมายพระศาสนจักร (Canon Law) ซึ่งแบ่งออกเป็น 7 บรรพ ประกอบด้วยบทบัญญัติเกี่ยวกับการจัดโครงสร้างและการบริหารงานของพระศาสนจักรคาทอลิกในระดับต่าง ๆ การจัด

⁴³ The “See Change” Campaign, [The Catholic Church at the United Nations : Church or State?](#) (Washington, D.C.), pp. 1-5.

⁴⁴ Vatican.va, [Roman Curia Congregations](#) [Online]. Vatican City: Vatican, Available from: http://www.vatican.va/roman_curia/congregations/ [24 February 2014]

ศาสนบริการด้านต่าง ๆ ศิลคดีลัทธิต่าง ๆ การศึกษาคาทอลิก หน้าที่และสิทธิของคริสตชนและนักบวช การจัดการทรัพย์สินฝ่ายโลก รวมถึงการพิจารณาคดีและการลงโทษในพระศาสนจักรคาทอลิกอีกด้วย⁴⁵

ทั้งนี้ องค์การสหประชาชาติและนานาประเทศต่างยอมรับในอำนาจอธิปไตยของสันตะสำนักทั้งทางนิตินัยและพฤตินัยมาเป็นเวลาหลายศตวรรษจนถึงปัจจุบัน⁴⁶ รวมทั้งยังมีสถานะเป็นผู้สังเกตการณ์ถาวรในองค์การระหว่างประเทศต่าง ๆ ตัวอย่างเช่น สหประชาชาติ (United Nations หรือ UN) องค์การอาหารและการเกษตรแห่งสหประชาชาติ (Food and Agriculture Organization of the United Nations หรือ FAO) และองค์การการศึกษา วิทยาศาสตร์ และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ (United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization หรือ UNESCO) เป็นต้น ตลอดจนเป็นสมาชิกขององค์การระหว่างประเทศอีกหลายองค์การด้วย ตัวอย่างเช่น ทบวงการพลังงานปรมาณูระหว่างประเทศ (International Atomic Energy Agency หรือ IAEA) และองค์การการท่องเที่ยวโลก (United Nations World Tourism Organization หรือ UNWTO) เป็นต้น⁴⁷

(2) นครรัฐวาติกัน (Vatican City State) เปรียบเสมือนอาณาจักรทางโลกหรืออำนาจอธิปไตยทางดินแดนของสันตะสำนักเท่านั้น กล่าวคือ มีสถานะเป็นรัฐหนึ่งซึ่งมีสิทธิและหน้าที่ตามกฎหมายระหว่างประเทศ ก่อตั้งขึ้นตามสนธิสัญญาลาเตรัน (Lateran Treaty) ในปี พ.ศ. 2472 (ค.ศ. 1929) ระหว่างสาธารณรัฐอิตาลีกับสันตะสำนัก โดยมีสาระสำคัญเป็นการรับรองเอกราชทางดินแดนที่ชัดเจนให้แก่สันตะสำนักและรับประกันอำนาจอธิปไตยซึ่งไม่อาจโต้แย้งได้ในกิจการระหว่างประเทศ เพื่อให้การดำเนินงานทางศาสนาหรือการดำเนินงานสาธารณกุศลและสาธารณประโยชน์แก่สังคมโลกของสันตะสำนักเป็นไปอย่างอิสระเสรี และไม่อยู่ภายใต้การครอบงำของประเทศใดประเทศหนึ่งด้วยวิธีการเข้ามามีอำนาจเหนือดินแดนที่เป็นศูนย์กลางของพระศาสนจักรคาทอลิก ดังเช่นในอดีตที่สันตะสำนักต้องพึ่งพอำนาจของอาณาจักรต่าง ๆ ในทวีปยุโรป อาทิ จักรวรรดิสเปนและจักรวรรดิโปรตุเกส เพื่ออำนวยการความสะดวกแก่การเผยแผ่ศาสนาคริสต์ นิกายโรมันคาทอลิกไปยังภูมิภาคต่าง ๆ ของโลก ส่งผลให้อาณาจักรเหล่านั้นอาศัยโอกาสดังกล่าวเข้ามามีอิทธิพลทางการเมืองเหนือการดำเนินงานของสันตะสำนักได้โดยง่าย⁴⁸

นครรัฐวาติกันมีหน้าที่เป็นเครื่องมือส่งเสริมและสนับสนุนภารกิจด้านต่าง ๆ ของสันตะสำนักและสมเด็จพระสันตะปาปาในฐานะที่ทรงเป็นประมุขสูงสุดของพระศาสนจักรคาทอลิกทั่วโลก

⁴⁵ อัครสังฆมณฑลกรุงเทพฯ, *ประมวลกฎหมายพระศาสนจักร* [ออนไลน์]. กรุงเทพฯ: อัครสังฆมณฑลกรุงเทพฯ, แหล่งที่มา: <http://www.catholic.or.th/archive/laws/index.html> [24 กุมภาพันธ์ 2557]

⁴⁶ มงซินญอร์วิชญู ธัญญอนันต์, *นครรัฐวาติกัน : สันตะสำนักและความสัมพันธ์ทางการทูต* [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: http://haab.catholic.or.th/web/index.php?option=com_content&view=article&id=1151:2013-03-09-04-33-19&catid=88:2012-07-27-08-08-52&Itemid=30 [24 กุมภาพันธ์ 2557]

⁴⁷ *Participation in International Organizations*, [Online]. Vatican City: Vatican City State, Available from: <http://www.vaticanstate.va/content/vaticanstate/en/stato-e-governo/rapporti-internazionali/partecipazioni-organizzazioni-internazionali.html> [24 February 2014]

⁴⁸ The “See Change” Campaign, *The Catholic Church at the United Nations : Church or State?*, pp. 1-5.

อยู่ภายใต้การบริหารงานของพระคาร์ดินัลเลขาธิการแห่งรัฐซึ่งเป็นหัวหน้าฝ่ายบริหารของสันตะสำนักเช่นกัน นอกจากนี้ ยังมีการบัญญัติรับรองสนธิสัญญาลาเตรันไว้ ในมาตรา 7⁴⁹ ของรัฐธรรมนูญแห่งสาธารณรัฐอิตาลี ค.ศ. 1948 อีกด้วย ดังนั้น แม้นครรัฐวาติกันจะเพิ่งได้รับการรับรองเอกราชทางดินแดนอย่างเป็นทางการเมื่อปี พ.ศ. 2472 (ค.ศ. 1929) ก็ตาม แต่อำนาจที่แท้จริงของรัฐนี้ก็คืออำนาจอธิปไตยของสันตะสำนักซึ่งเป็นอำนาจแห่งการใช้สิทธิและเสรีภาพในการดำเนินงานเผยแผ่ศาสนาคริสต์ นิกายโรมันคาทอลิก อันเป็นเรื่องทางด้านจิตใจโดยสมบูรณ์ นครรัฐวาติกันจึงเป็นเพียงหลักประกันการใช้อำนาจอธิปไตยของสันตะสำนักผ่านรูปแบบของการถือครองดินแดนทางโลกเท่านั้น ซึ่งหากเปรียบเทียบความสัมพันธ์ระหว่างสันตะสำนักและนครรัฐวาติกัน กับความเป็นบุคคลของมนุษย์แล้ว จะเห็นได้ว่ามีความสัมพันธ์ในสองมิติซ้อนกัน กล่าวคือ มีร่างกายและจิตวิญญาณ โดยนครรัฐวาติกันเป็นเสมือนร่างกายที่อาจสูญสลายได้หากสาธารณรัฐอิตาลีหรือรัฐอื่นใดในโลกเข้ายึดครองดินแดนนี้ แต่มีอาจทำลายอำนาจอธิปไตยของสันตะสำนักซึ่งเป็นเสมือนจิตวิญญาณของพระศาสนจักรคาทอลิกทั่วโลกไม่ได้⁵⁰

พระศาสนจักรคาทอลิกเปรียบเสมือนอาณาจักรทางศาสนาซึ่งมีอาณาเขตครอบคลุมทุกประเทศที่มีบาทหลวงธรรมทูตเข้าไปดำเนินงานเผยแผ่ศาสนาคริสต์ นิกายโรมันคาทอลิก โดยมีการจัดองค์กรศาสนาคริสต์ นิกายโรมันคาทอลิกประจำท้องถิ่นหรือพระศาสนจักรท้องถิ่นขึ้นในแต่ละประเทศ อาศัยอำนาจตามมาตรา 368⁵¹ แห่งประมวลกฎหมายพระศาสนจักร ซึ่งรวมถึงพระศาสนจักรคาทอลิกในประเทศไทยที่สมเด็จพระสันตะปาปาเปาโล ที่ 6 ได้ทรงสถาปนาพระฐานานุกรมขึ้นเมื่อวันที่ 18 ธันวาคม พ.ศ. 2508 (ค.ศ. 1965) โดยปัจจุบันแบ่งเขตการปกครองออกเป็น 2 แขวงใหญ่ (Ecclesiastical Provinces) ได้แก่ แขวงการปกครองพระศาสนจักรคาทอลิกแห่งกรุงเทพฯ ประกอบด้วยอัครมุขมณฑลกรุงเทพฯ มุขมณฑลราชบุรี มุขมณฑลจันทบุรี มุขมณฑลเชียงใหม่ มุขมณฑลนครสวรรค์ และมุขมณฑลสุราษฎร์ธานี และแขวงการปกครองพระศาสนจักรคาทอลิกแห่งท่าแร่-หนองแสง ประกอบด้วยอัครมุขมณฑลท่าแร่-หนองแสง มุขมณฑลอุบลราชธานี มุขมณฑลนครราชสีมา และมุขมณฑลอุดรธานี รวมอัครมุขมณฑลและมุขมณฑลในประเทศไทยจำนวนทั้งสิ้น 10 แห่ง แต่ละแห่งมีอัครมุขนายกหรือมุขนายกทำหน้าที่ดูแลอภิบาลคริสตชนคาทอลิกในเขตการปกครองของตนและมีคณะบาทหลวงเป็นผู้ร่วมงานตามมาตรา 369⁵²

⁴⁹ Article 7 of the Constitution of the Italian Republic 1948: "The State and the Catholic Church are independent and sovereign, each within its own sphere. Their relations are regulated by the Lateran pacts. Amendments to such Pacts which are accepted by both parties shall not require the procedure of constitutional amendments."

⁵⁰ มงชินญอร์วิษณุ ธัญญอนันต์, "นครรัฐวาติกัน : สันตะสำนักและความสัมพันธ์ทางการทูต".

⁵¹ Can. 368 of the Code of Canon Law 1983: "Particular churches in which and from which exists the one and unique Catholic Church are first of all dioceses; to which unless otherwise evident are likened a territorial prelate, a territorial abbacy, an apostolic vicariate, an apostolic prefecture, and an apostolic administration which has been erected on a stable basis."

⁵² Can. 369 of the Code of Canon Law 1983: "A diocese is a portion of the people of God which is entrusted to a bishop for him to shepherd with the cooperation of the presbyterium, so that, adhering to its pastor and gathered by him in the Holy Spirit through the gospel and the Eucharist, it constitutes a particular church in which the one, holy, catholic, and apostolic Church of Christ is truly present and operative."

และพระศาสนจักรคาทอลิกในประเทศไทยก็มีสถานะเป็นนิติบุคคลตามมาตรา 373⁵³ แห่งประมวลกฎหมายพระศาสนจักร เช่นเดียวกับพระศาสนจักรท้องถิ่นทั่วโลก โดยมีการจัดตั้งสภาประมุขบาทหลวงโรมันคาทอลิกแห่งประเทศไทยขึ้นอาศัยอำนาจตามมาตรา 447⁵⁴ และมีสถานะเป็นนิติบุคคลตามมาตรา 449⁵⁵ วรคสองแห่งประมวลกฎหมายพระศาสนจักร ทำหน้าที่เป็นองค์กรสูงสุดในการดำเนินงานอภิบาลคริสตชนคาทอลิกในประเทศไทยอีกด้วย ซึ่งปัจจุบันบรรดาอัครมุขนายกหรือมุขนายกผู้เป็นประมุขแห่งอัครมุขมณฑลและมุขมณฑลต่าง ๆ ในประเทศไทยล้วนเป็นชาวไทยทั้งสิ้น อย่างไรก็ตาม แม้อาสนเหล่านั้นจะได้รับการแต่งตั้งโดยตรงจากสมเด็จพระสันตะปาปาและการดำเนินงานขององค์กรศาสนาคริสต์ นิกายโรมันคาทอลิกในประเทศไทยจะอยู่ภายใต้การปกครองบังคับบัญชาของสันตะสำนักก็ตาม แต่ก็มีลักษณะเป็นการควบคุมเกี่ยวกับข้อความเชื่อทางศาสนา รูปแบบและขั้นตอนพิธีกรรมทางศาสนา ความประพฤติของบรรดาบาทหลวงรวมทั้งการมอบนโยบายที่สำคัญบางประการเกี่ยวกับการดำเนินงานเผยแผ่ศาสนาหรือการดำเนินงานเพื่อสาธารณกุศลและสาธารณประโยชน์ เพื่อให้พระศาสนจักรท้องถิ่นต่าง ๆ ถือปฏิบัติสอดคล้องกันอย่างเป็นเอกภาพทั่วโลก และเพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่คริสตชนและประชาชนในสังคมโดยส่วนรวมมิใช่เป็นการควบคุมให้กระทำการใด ๆ เพื่อประโยชน์แก่สันตะสำนักหรือนครรัฐวาติกันแต่อย่างใด

สำหรับตำแหน่งเอกอัครสมณทูตวาติกัน (Papal Nuncio หรือ Apostolic Nuncio) นั้นหมายถึง ผู้แทนของสมเด็จพระสันตะปาปาซึ่งประจำอยู่ในประเทศต่าง ๆ ที่มีความสัมพันธ์ทางการทูตกับสันตะสำนักหรือวาติกันในฐานะที่เป็นศูนย์กลางของพระศาสนจักรคาทอลิกทั่วโลก มิใช่ผู้แทนของนครรัฐวาติกันในฐานะที่เป็นรัฐหนึ่งตามกฎหมายระหว่างประเทศแต่อย่างใด เนื่องจากสันตะสำนักเป็นองค์กรที่เข้าทำสนธิสัญญา (Treaty) หรือข้อตกลงระหว่างสมเด็จพระสันตะปาปากับรัฐบาล (Concordat) กับรัฐอื่นในนามของสันตะสำนักเอง เว้นแต่บางกรณีเท่านั้นที่สันตะสำนักจะเข้าทำสนธิสัญญาในนามของนครรัฐวาติกัน การที่คณะทำงานของกระทรวงศึกษาธิการมีความเห็นว่าสำนักวาติกันได้แต่งตั้งเอกอัครสมณทูตให้เป็นผู้ดูแลผลประโยชน์ของตนในประเทศไทยนั้น ไม่ว่าจะสำนักวาติกันในบริบทดังกล่าวจะหมายถึงสันตะสำนักหรือนครรัฐวาติกันตามความหมายที่ถูกต้องก็ตาม แต่เอกอัครสมณทูตวาติกันประจำประเทศไทยมีฐานะเป็นผู้แทนของสมเด็จพระสันตะปาปาในนามของสันตะสำนักซึ่งประจำอยู่ในประเทศไทย มีหน้าที่ตามมาตรา 364⁵⁶ แห่งประมวลกฎหมายพระศาสนจักร ในฐานะสะพานเชื่อม

⁵³ Can. 373 of the Code of Canon Law 1983: "It is only for the supreme authority to erect particular churches; those legitimately erected possess juridic personality by the law itself."

⁵⁴ Can. 447 of the Code of Canon Law 1983: "The conference of bishops, a permanent institution, is a grouping of bishops of a given nation or territory whereby, according to the norm of law, they jointly exercise certain pastoral function on behalf of the Christian faithful of their territory in view of promoting that greater good which the Church offers humankind, especially through forms and programs of the apostolate which are fittingly adapted to the circumstances of the time and place."

⁵⁵ Can. 449 of the Code of Canon Law 1983: "After hearing the bishops involved, it pertains to the supreme church authority alone to erect, suppress or change the conferences of bishops."

The conference of bishops once legitimately erected enjoys a juridic personality by the law itself."

⁵⁶ Can. 364 of the Code of Canon Law 1983: "The principal duty of a pontifical legate is to work so that day by day the bonds of unity which exist between the Apostolic See and the particular churches become stronger and more efficacious. Therefore, it belongs to the pontifical legate for his area: ..."

ระหว่างพระศาสนจักรคาทอลิกในประเทศไทยกับสมเด็จพระสันตะปาปาและพระศาสนจักรสากล ด้วยการให้คำปรึกษาแนะนำและร่วมมือกับบรรดาอัครมุขนายกและมุขนายกของไทยในการส่งเสริมและสนับสนุนการดำเนินงานต่าง ๆ ของพระศาสนจักรท้องถิ่นทั้งทางด้านจิตใจ ศิลธรรม ศาสนา การศึกษา การสังคมสงเคราะห์ และงานเมตตาจิตต่าง ๆ รวมทั้งส่งเสริมและสนับสนุนความสัมพันธ์อันดีระหว่างสันตะสำนักกับรัฐบาลไทย ในการดำเนินงานเพื่อพัฒนาชีวิตมนุษย์ทั้งทางด้านร่างกาย จิตใจ และวิญญาณ อย่างมีแบบแผน ซึ่งเป็นการดำเนินงานเพื่อสาธารณกุศลและสาธารณประโยชน์แก่สังคมไทยโดยส่วนรวม ตลอดจนจตุรมุขคฤมครองดูแลคริสตชนไทยให้สามารถดำรงชีวิตอยู่ร่วมกับศาสนิกชนของศาสนาอื่นในสังคมได้อย่างสันติ⁵⁷ ทั้งนี้ ตามมาตรา 365⁵⁸ แห่งประมวลกฎหมายเดียวกัน ปัจจุบันอัครมุขนายกพอล ชาง อิน-นัม (Archbishop Paul Tschang In-nam) ดำรงตำแหน่งเอกอัครสมณทูตวาติกันประจำประเทศไทย กัมพูชา พม่า และลาว⁵⁹ ดังนั้น ด้วยอำนาจหน้าที่ของเอกอัครสมณทูตวาติกันประจำประเทศไทยและสถานะของสันตะสำนักที่มีได้เป็นรัฐหนึ่งตามกฎหมายระหว่างประเทศดังที่กล่าวแล้วข้างต้น ประกอบกับบรรดาอัครมุขนายก มุขนายก บาทหลวง หรือคริสตชนคาทอลิกก็มีใช้ประชาชนสัญชาติวาติกันที่อาศัยอยู่ในประเทศไทย เอกอัครสมณทูตวาติกันประจำประเทศไทยจึงมิใช่ผู้ดูแลผลประโยชน์ของสันตะสำนักหรือนครรัฐวาติกันในประเทศไทย ดังเช่นเอกอัครราชทูตหรือผู้แทนทางการทูตของประเทศอื่นซึ่งมีหน้าที่ดูแลผลประโยชน์ของประเทศและประชาชนของตนแต่อย่างใด

นอกจากนี้ เมื่อพิจารณาเปรียบเทียบกับบทบาทและอำนาจหน้าที่ทางกฎหมายขององค์กรศาสนาในต่างประเทศแล้ว ปรากฏว่า ทั้งประเทศที่มีและไม่มีกฎหมายกำหนดบทบาทและอำนาจหน้าที่ขององค์กรศาสนา ล้วนแต่มีกระบวนการรับรองสถานะทางกฎหมายขององค์กรศาสนาที่ดำเนินงานทางศาสนาในประเทศของตนอย่างเป็นรูปธรรมแตกต่างกัน โดยสหราชอาณาจักรมีกฎหมายรับรองสถานะให้ผู้นำทางศาสนาขององค์กรศาสนาประจำชาติ อาทิ อัครมุขนายกแห่งแคนเทอร์เบอรี เป็นนิติบุคคลประเภทบุคคลคนเดียว (Corporation Sole) สามารถกระทำการใด ๆ ในฐานะที่เป็นองค์กรได้ด้วยตนเอง และรับรองสถานะให้สภากาชาดของโบสถ์เป็นนิติบุคคลตามกฎหมาย รวมทั้งมีกฎหมายหลายฉบับที่ตราขึ้นเพื่อรับรองสถานะขององค์กรศาสนาต่าง ๆ แต่ละองค์กรให้เป็นนิติบุคคลอีกด้วย⁶⁰

⁵⁷ มงซินญอร์วิษณุ ธัญญอนันต์, "นครรัฐวาติกัน : สันตะสำนักและความสัมพันธ์ทางการทูต".

⁵⁸ Can. 365 of the Code of Canon Law 1983: "§1. It is the special responsibility of a pontifical legate who also exercises a legation to states in accord with the norms of international law:

(1) to promote and foster relations between the Apostolic See and the authorities of the state;

(2) to deal with questions concerning the relations between the Church and the state; and in a special manner to deal with the drafting and implementation of concordats and other agreements of this type.

§2. In conducting the negotiations mentioned in §1, as circumstances suggest, the pontifical legate is to seek out the opinion and counsel of the bishops of the ecclesiastical jurisdiction and also inform them on the progress of these negotiations."

⁵⁹ พระอัครสังฆราช พอล ชาง อิน-นัม, [ออนไลน์]. กรุงเทพฯ: หอจดหมายเหตุอัครสังฆมณฑลกรุงเทพฯ, แหล่งที่มา: http://haab.catholic.or.th/web/index.php?option=com_content&view=article&id=121:2012-08-18-06-34-57&catid=206:2013-06-26-03-53-31&Itemid=30 [24 กุมภาพันธ์ 2557]

⁶⁰ Norman Doe, *Law and Religion in Europe : A Comparative Introduction*, p. 93. and Lars Friedner, *Churches and Other Religious Organisations as Legal Persons*, pp. 31-32.

ส่วนสาธารณรัฐอิตาลีภายหลังพระศาสนจักรคาทอลิกได้จัดทำข้อตกลงวิลลา มาตามากับรัฐบาลอิตาลี อาศัยอำนาจตามมาตรา 7 ของรัฐธรรมนูญแห่งสาธารณรัฐอิตาลี ค.ศ. 1948 ก็ได้รับการรับรองสถานะให้เป็นนิติบุคคลตามกฎหมายมหาชน ขณะที่องค์กรศาสนาอื่นที่ได้จัดทำข้อตกลงกับรัฐบาลอิตาลีอาศัยอำนาจตามมาตรา 8 ของรัฐธรรมนูญแห่งสาธารณรัฐอิตาลี ค.ศ. 1948 และต่อมาได้รับความเห็นชอบข้อตกลงจากรัฐสภาแล้ว ก็อาจได้รับการรับรองสถานะให้เป็นนิติบุคคลตามกฎหมายเอกชนดังที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายแพ่งอิตาลี⁶¹ แม้กระทั่งสหรัฐอเมริกาซึ่งไม่มีกฎหมายกำหนดบทบาทและอำนาจหน้าที่ขององค์กรศาสนาในระดับรัฐไว้เป็นการเฉพาะ เนื่องจากยึดถือหลักการห้ามสถาปนาศาสนาหรือหลักความเป็นกลางทางศาสนา และหลักว่าด้วยการใช้สิทธิเสรีภาพทางศาสนา แต่องค์กรศาสนาหลายแห่งก็ได้รับการรับรองสถานะทางกฎหมายให้เป็นนิติบุคคลผ่านการจัดทำข้อตกลงและตรากฎหมายเฉพาะเป็นรายองค์กรในระดับมลรัฐ หรือการดำเนินการตามขั้นตอนและวิธีการที่กำหนดไว้ในกฎหมายว่าด้วยองค์กรที่ไม่แสวงหากำไรหรือกฎหมายว่าด้วยนิติบุคคลทางศาสนาซึ่งเป็นกฎหมายกลางของมลรัฐต่าง ๆ ด้วย โดยในกรณีหลังนี้มีลักษณะคล้ายกับการรับรองสถานะทางกฎหมายขององค์กรศาสนาในประเทศไทยที่สามารถยื่นคำร้องขอจดทะเบียนจัดตั้งเป็นมูลนิธิหรือสมาคมตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ได้เพียงแต่ในหลายมลรัฐของสหรัฐอเมริกาได้กำหนดให้องค์กรศาสนา (Nonprofit Religious Corporations) เป็นรูปแบบหนึ่งของนิติบุคคลประเภทองค์กรที่ไม่แสวงหากำไรอย่างชัดเจนด้วย⁶² ขณะที่องค์กรศาสนาในสาธารณรัฐฟิลิปปินส์ซึ่งดำเนินนโยบายการแบ่งแยกศาสนาออกจากรัฐตามแนวทางของสหรัฐอเมริกา ก็อาจได้รับสถานะทางกฎหมายผ่านการจดทะเบียนเป็นนิติบุคคลตามประมวลกฎหมายนิติบุคคลด้วยเช่นกัน⁶³ ดังนั้น เมื่อองค์กรศาสนาของประเทศต่าง ๆ ได้รับการรับรองบทบาท อำนาจหน้าที่ และสถานะทางกฎหมาย ไม่ว่าจะโดยผลของกฎหมายทั่วไปหรือการตราเป็นกฎหมายเฉพาะ จึงถือได้ว่าองค์กรศาสนาดังกล่าวเป็นนิติบุคคลหรือองค์กรของประเทศนั้นและมีใช้องค์กรของต่างประเทศแต่อย่างใด

ด้วยเหตุผลดังที่กล่าวแล้วข้างต้นสรุปได้ว่า แม้องค์กรศาสนาคริสต์ในประเทศไทยที่ได้รับการรับรองสถานะให้เป็นนิติบุคคลตามกฎหมายไทย ทั้งโดยการตราเป็นกฎหมายเฉพาะ ได้แก่ อัครมุขมณฑลกรุงเทพฯ และอัครมุขมณฑลท่าแร่-หนองแสง ซึ่งเป็นนิติบุคคลตามกฎหมายว่าด้วยลักษณะฐานะของวัดบาทหลวงโรมันคาทอลิกในกรุงสยาม หรือโดยการจดทะเบียนจัดตั้งเป็นนิติบุคคลในรูปแบบมูลนิธิหรือสมาคมตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ซึ่งเป็นกฎหมายทั่วไปสำหรับการรับรองสถานะทางกฎหมายเป็นนิติบุคคลไทย อาทิ คณะนักบวชคาทอลิกต่าง ๆ หรือองค์กรต่าง ๆ ของนิกายโปรเตสแตนต์ จะมีลักษณะการบริหารกิจการทางศาสนาหรือการปกครองบังคับบัญชาที่เชื่อมโยงกับองค์กรหลักในต่างประเทศ แต่เมื่อองค์กรเหล่านี้ได้รวมกลุ่มกันโดยอาศัยเสรีภาพตามที่รัฐธรรมนูญ

⁶¹ Alessandro Ferrari and Silvio Ferrari, "Religion and the Secular State : The Italian Case," pp. 436-437. and Norman Doe, *Law and Religion in Europe : A Comparative Introduction*, pp. 9-10, 95-96, 98, 101.

⁶² W. Cole Durham Jr., "Legal Status of Religious Organizations : A Comparative Overview," 3-4.

⁶³ Raul C. Pangalangan, "Religion and the Secular State : National Report for the Philippines," p. 567.

แห่งราชอาณาจักรไทย (พุทธศักราช 2550) บัญญัติรับรองไว้ในมาตรา 64⁶⁴ และได้รับการรับรองสถานะให้เป็นนิติบุคคลตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์หรือกฎหมายเฉพาะ ต้องถือว่าองค์กรเหล่านี้ล้วนเป็นองค์กรศาสนาของไทยเช่นกัน ดังนั้น องค์กรศาสนาคริสต์ในประเทศไทยจึงควรได้รับการคุ้มครองส่งเสริม และสนับสนุนให้มีสิทธิและเสรีภาพในการดำเนินงานทางศาสนาหรือดำเนินกิจกรรมสาธารณกุศลต่าง ๆ เพื่อประโยชน์แก่สังคมไทยโดยส่วนรวมตามเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย เช่นเดียวกับองค์กรศาสนาอื่นในประเทศไทยด้วย

4.4 ปัญหาการเสนอกฎหมายว่าด้วยการบริหารองค์กรศาสนาคริสต์ในประเทศไทย

ปัญหาการเสนอกฎหมายว่าด้วยการบริหารองค์กรศาสนาคริสต์ในประเทศไทยสามารถจำแนกประเด็นเพื่อพิจารณาออกเป็น 2 กรณี ตามช่วงเวลาที่มีการผลักดันให้เสนอร่างกฎหมายนี้ขึ้น ได้แก่ ความพยายามในการเสนอร่างกฎหมายว่าด้วยการบริหารองค์กรศาสนาคริสต์ในประเทศไทยเมื่อปี พ.ศ. 2550 (ค.ศ. 2007) และแนวความคิดในการยกร่างกฎหมายว่าด้วยการบริหารจัดการองค์กรศาสนาคริสต์ในประเทศไทยเมื่อปี พ.ศ. 2553 (ค.ศ. 2010) ดังรายละเอียดต่อไปนี้

4.4.1 ความพยายามในการเสนอร่างกฎหมายว่าด้วยการบริหารองค์กรศาสนาคริสต์ในประเทศไทยเมื่อปี พ.ศ. 2550 (ค.ศ. 2007)

เมื่อวันที่ 14 กันยายน พ.ศ. 2550 (ค.ศ. 2007) พลเอก ปรีชา โรจนเสน สมาชิกสภานิติบัญญัติแห่งชาติ และคณะ ได้ร่วมกันเสนอร่างพระราชบัญญัติการบริหารองค์กรศาสนาคริสต์ พ.ศ. ต่อประธานสภานิติบัญญัติแห่งชาติ เพื่อให้สภานิติบัญญัติแห่งชาติพิจารณาตามบทบัญญัติรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (พุทธศักราช 2550) และได้รับการบรรจุระเบียบวาระการประชุมสภานิติบัญญัติแห่งชาติ ในคราวประชุมครั้งที่ 57/2550 วันที่ 10 ตุลาคม พ.ศ. 2550 โดยเหตุผลในการเสนอร่างพระราชบัญญัตินี้ เนื่องจากปัจจุบันการดำเนินงานของศาสนาคริสต์ในประเทศไทยยังไม่มีกฎหมายให้การรับรองและคุ้มครองฐานะไว้เป็นการเฉพาะ ขณะที่องค์กรศาสนาคริสต์ในประเทศไทยที่รัฐให้การรับรองไว้แต่ละองค์กรยังไม่มีแนวทางในการอยู่ร่วมกันอย่างเป็นเอกภาพ จึงจำเป็นต้องตราพระราชบัญญัตินี้เพื่อรับรองสถานะให้องค์กรศาสนาคริสต์ในประเทศไทยเป็นนิติบุคคลตามกฎหมาย

⁶⁴ มาตรา 64 ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (พุทธศักราช 2550) บัญญัติว่า “บุคคลย่อมมีเสรีภาพในการรวมกันเป็นสมาคม สหภาพ สหพันธ์ สหกรณ์ กลุ่มเกษตรกร องค์การเอกชน องค์การพัฒนาเอกชน หรือหมู่คณะอื่น ข้าราชการและเจ้าหน้าที่ของรัฐย่อมมีเสรีภาพในการรวมกลุ่มเช่นเดียวกับบุคคลทั่วไป แต่ทั้งนี้ต้องไม่กระทบประสิทธิภาพในการบริหารราชการแผ่นดินและความต่อเนื่องในการจัดทำบริการสาธารณะ ทั้งนี้ ตามที่กฎหมายบัญญัติ

การจำกัดเสรีภาพตามวรรคหนึ่งและวรรคสอง จะกระทำมิได้ เว้นแต่โดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายเฉพาะเพื่อคุ้มครองประโยชน์ส่วนรวมของประชาชน เพื่อรักษาความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน หรือเพื่อป้องกันมิให้มีการผูกขาดตัดตอนในทางเศรษฐกิจ”

จัดระเบียบองค์กรศาสนาคริสต์ในประเทศไทยให้มีความเป็นเอกภาพในการสร้างคุณประโยชน์ต่อสังคมและประเทศชาติ และเพื่อให้การบริหารและการดำเนินงานทางศาสนาดำเนินไปด้วยดี⁶⁵

โครงสร้างเนื้อหาที่ปรากฏในร่างพระราชบัญญัติการบริหารองค์กรศาสนาคริสต์ พ.ศ. นั้น แบ่งออกเป็น 4 หมวด รวม 26 มาตรา โดยร่างหมวด 1 ว่าด้วยบททั่วไป มีสาระสำคัญเป็นการจัดแบ่งองค์กรศาสนาคริสต์ในประเทศไทยออกเป็นองค์กรศาสนาคริสต์ นิกายโรมันคาทอลิก และนิกายโปรเตสแตนต์ รวมทั้งบัญญัติวัตถุประสงค์ในการดำเนินงานของศาสนาคริสต์ในประเทศไทย เพื่อดูแลอภิบาลคริสตชนและประชาชนทั่วไป ตลอดจนเผยแผ่ศาสนาและดำเนินกิจการทางศาสนา เพื่อการกุศล ทั้งทางด้านการศึกษาอบรม จริยธรรม ศิลปวัฒนธรรม สังคมและการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม การแพทย์ อนามัย สาธารณสุข และการเทคโนโลยีสารสนเทศ⁶⁶

สำหรับการบริหารองค์กรศาสนาคริสต์ นิกายโรมันคาทอลิก ในประเทศไทย ร่างหมวด 2 บัญญัติให้แบ่งออกเป็น 2 ภาค ได้แก่ มิสซังโรมันคาทอลิกกรุงเทพฯ หรือภาคกรุงเทพฯ และมิสซังโรมันคาทอลิกท่าแร่-หนองแสง หรือภาคท่าแร่-หนองแสง โดยรับรองสถานะให้แต่ละภาคเป็นนิติบุคคลตามกฎหมายนี้ มีมุขนายกภาคทำหน้าที่รับผิดชอบการปฏิบัติภารกิจตามหลักศาสนา และดูแลศาสนสมบัติ ซึ่งแต่ละภาคแบ่งการบริหารออกเป็นเขตมิสซังต่าง ๆ ภายใต้การบังคับบัญชาของมุขนายกเขต โดยภาคกรุงเทพฯ แบ่งออกเป็น 7 เขตมิสซัง ได้แก่ เขตมิสซังกรุงเทพฯ เขตมิสซังราชบุรี เขตมิสซังจันทบุรี เขตมิสซังเชียงใหม่ เขตมิสซังนครราชสีมา เขตมิสซังนครสวรรค์ และเขตมิสซังสุราษฎร์ธานี ส่วนภาคท่าแร่-หนองแสงแบ่งออกเป็น 3 เขตมิสซัง ได้แก่ เขตมิสซังท่าแร่-หนองแสง เขตมิสซังอุบลราชธานี และเขตมิสซังอุดรธานี ทั้งนี้ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงวัฒนธรรมโดยความเห็นชอบของสภาประมุขบาทหลวงโรมันคาทอลิกแห่งประเทศไทยมีอำนาจออกประกาศกระทรวงกำหนดให้เขตมิสซังดังกล่าวมีสถานะเป็นนิติบุคคลตามกฎหมายนี้ รวมทั้งเพิ่มหรือยุบเลิกเขตมิสซังก็ได้ ซึ่งกรณียุบเลิกเขตมิสซัง ให้โอนบรรดาทรัพย์สินของเขตมิสซังที่ถูกยุบเลิกไปยังภาคกรุงเทพฯ หรือภาคท่าแร่-หนองแสง แล้วแต่กรณี เว้นแต่เป็นทรัพย์สินที่มีผู้ทักให้โดยได้แสดงเจตนาไว้เป็นอย่างอื่น นอกจากนี้ยังบัญญัติให้มีสภาประมุขบาทหลวงโรมันคาทอลิกแห่งประเทศไทย ซึ่งปัจจุบันอยู่ในความอุปถัมภ์ของทางราชการตามระเบียบกรมการศาสนา ว่าด้วยองค์กรศาสนาต่าง ๆ พ.ศ. 2512 แล้ว ประกอบด้วยมุขนายกผู้รับผิดชอบของทุกเขตมิสซัง มีหน้าที่กำหนดทิศทางการปฏิบัติพันธกิจขององค์กรศาสนาคริสต์ นิกายโรมันคาทอลิก ในประเทศไทย โดยการแต่งตั้งมุขนายกตามกฎหมายนี้เป็นอำนาจของสมเด็จพระสันตะปาปาตามประมวลกฎหมายพระศาสนจักร และยังมีบทบัญญัติอำนาจหน้าที่ของมุขนายกไว้อีกด้วย อย่างไรก็ตาม การใดที่พระราชบัญญัตินี้มิได้บัญญัติไว้เป็นอย่างอื่นก็ให้เป็นไปตามกฎหมายว่าด้วยลักษณะฐานะของวัดบาทหลวงโรมันคาทอลิกในกรุงสยามซึ่งยังคงให้มีผลใช้บังคับต่อไปด้วย⁶⁷

⁶⁵ สำนักกฎหมาย สำนักงานเลขาธิการวุฒิสภา ปฏิบัติหน้าที่สำนักงานเลขาธิการสภานิติบัญญัติแห่งชาติ, "เอกสารประกอบการพิจารณาพระราชบัญญัติการบริหารองค์กรศาสนาคริสต์ พ.ศ." หน้า 5, 7.

⁶⁶ โปรดดู ภาคผนวก ก, หน้า 208.

⁶⁷ โปรดดู ภาคผนวก ก, หน้า 208-210.

ส่วนการบริหารองค์กรศาสนาคริสต์ นิกายโปรเตสแตนต์ ในประเทศไทยนั้น ร่างหมวด 3 บัญญัติให้แบ่งออกเป็น 4 องค์กร ได้แก่ สภาคริสตจักรในประเทศไทย สหกิจคริสเตียนแห่งประเทศไทย สหคริสตจักรแบปติสต์ในประเทศไทย และคริสตจักรเซเว่นธ์เดย์แอ๊ดเวนตีสแห่งประเทศไทย ซึ่งล้วนแต่เป็นองค์การศาสนาที่อยู่ในความอุปถัมภ์ของทางราชการตามระเบียบกรมการศาสนา ว่าด้วยองค์การศาสนาต่าง ๆ พ.ศ. 2512 ในปัจจุบันแล้วทั้งสิ้น โดยมีบทบัญญัติกำหนดโครงสร้างการบริหารและอำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการของแต่ละองค์กร ส่วนคุณสมบัติ หลักเกณฑ์และวิธีการได้มา วาระการดำรงตำแหน่ง การพ้นจากตำแหน่ง การประชุม และวิธีการดำเนินงานของกรรมการหรือผู้บริหารในระดับต่าง ๆ ของแต่ละองค์กรเป็นไปตามประกาศกระทรวงวัฒนธรรม รวมทั้งมีบทบัญญัติรับรองสถานะให้แต่ละองค์กรมีสถานะเป็นนิติบุคคลตามกฎหมายนี้ โดยรัฐมนตรีว่าการกระทรวงวัฒนธรรมด้วยความเห็นชอบของคณะกรรมการประสานงานคริสตจักรโปรเตสแตนต์แห่งประเทศไทยมีอำนาจออกประกาศกระทรวงกำหนดให้มีองค์กรศาสนาคริสต์ นิกายโปรเตสแตนต์ ในประเทศไทยเพิ่มขึ้นอีกก็ได้ ตลอดจนบัญญัติให้มีคณะกรรมการประสานงานคริสตจักรโปรเตสแตนต์แห่งประเทศไทย ประกอบด้วยผู้แทนของ 4 องค์กรข้างต้น องค์กรละ 9 คน ทำหน้าที่ประสานงานระหว่างองค์กรศาสนาคริสต์ นิกายโปรเตสแตนต์ด้วยกัน รวมถึงประสานงานกับหน่วยงานของรัฐหรือเอกชนในกิจการที่เกี่ยวกับศาสนาคริสต์ และปฏิบัติหน้าที่อื่นตามที่กำหนดไว้ในประกาศกระทรวงวัฒนธรรม นอกจากนี้ ร่างพระราชบัญญัติดังกล่าวยังบัญญัติให้องค์กรศาสนาคริสต์ทุกองค์กรต้องทำรายงานประจำปีเกี่ยวกับศาสนสถาน สำนักสอนศาสนา และผู้สอนศาสนาคริสต์ให้เป็นปัจจุบันเสนอต่อรัฐมนตรีว่าการกระทรวงวัฒนธรรม รวมทั้งให้รัฐมนตรีว่าการกระทรวงวัฒนธรรมโดยคำแนะนำขององค์กรศาสนาคริสต์ทั้งหลายในประเทศไทยเสนอคณะรัฐมนตรีประกาศให้วันสำคัญทางศาสนาคริสต์เป็นวันหยุดราชการสำหรับคริสต์ชนอีกด้วย⁶⁸

อย่างไรก็ตาม เมื่อร่างพระราชบัญญัตินี้เข้าสู่การพิจารณาของสภานิติบัญญัติแห่งชาติแล้ว คณะรัฐมนตรีได้ขอรับมาพิจารณาก่อนที่สภานิติบัญญัติแห่งชาติจะลงมติรับหลักการในระเบียบวาระที่ 1 ตามข้อ 111⁶⁹ วรคหนึ่ง ของข้อบังคับการประชุมสภานิติบัญญัติแห่งชาติ พ.ศ. 2549⁷⁰ จากนั้น คณะรัฐมนตรีได้สั่งการให้กระทรวงวัฒนธรรม⁷¹ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ⁷² สำนักงานปรมาณู⁷³ และสำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา⁷⁴ พิจารณาเสนอความเห็น

⁶⁸ โปรดดู ภาคผนวก ก, หน้า 210-215.

⁶⁹ ข้อ 111 ของข้อบังคับการประชุมสภานิติบัญญัติแห่งชาติ พ.ศ. 2549 กำหนดว่า “การพิจารณาร่างพระราชบัญญัติที่สมาชิกเป็นผู้เสนอ ถ้าคณะรัฐมนตรีขอรับร่างพระราชบัญญัตินั้นไปพิจารณาก่อนที่สภาจะลงมติตามข้อ 110 หากที่ประชุมอนุมัติก็ให้รอการพิจารณาไว้ก่อนสามสัปดาห์

เมื่อประธานได้รับร่างพระราชบัญญัติคืนมาจากคณะรัฐมนตรีพร้อมข้อสังเกต หรือเมื่อพ้นกำหนดเวลาตามวรรคหนึ่ง โดยคณะรัฐมนตรีมิได้ส่งร่างพระราชบัญญัติคืนมาพร้อมข้อสังเกต ให้บรรจุร่างพระราชบัญญัตินั้นเข้าระเบียบวาระการประชุมเป็นเรื่องด่วน”

⁷⁰ สำนักงานเลขาธิการวุฒิสภา ปฏิบัติหน้าที่สำนักงานเลขาธิการสภานิติบัญญัติแห่งชาติ, “หนังสือ ด่วนที่สุด ที่ สว (สนช) 0007/4378,” 12 ตุลาคม 2550, หน้า 1.

⁷¹ สำนักงานเลขาธิการคณะรัฐมนตรี, “หนังสือ ด่วนที่สุด ที่ นร 0503/18568,” 15 ตุลาคม 2550, หน้า 1.

⁷² สำนักงานเลขาธิการคณะรัฐมนตรี, “หนังสือ ด่วนที่สุด ที่ นร 0503/18569,” 15 ตุลาคม 2550, หน้า 1.

⁷³ สำนักงานเลขาธิการคณะรัฐมนตรี, “หนังสือ ด่วนที่สุด ที่ นร 0503/18570,” 15 ตุลาคม 2550, หน้า 1.

⁷⁴ สำนักงานเลขาธิการคณะรัฐมนตรี, “หนังสือ ด่วนที่สุด ที่ นร 0503/18571,” 15 ตุลาคม 2550, หน้า 1.

เกี่ยวกับร่างพระราชบัญญัตินี้เพื่อประกอบการพิจารณาของคณะรัฐมนตรีต่อไป โดยสำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกาได้จัดประชุมผู้แทนหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ สำนักงานประมาณ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ สำนักงานปลัดกระทรวงวัฒนธรรม และกรมการศาสนา ซึ่งที่ประชุมพิจารณาแล้วมีความเห็นสรุปได้ว่า “ร่างพระราชบัญญัติดังกล่าวเป็นเพียงการตรากฎหมายขึ้นรับรองสถานะขององค์กรศาสนาคริสต์ นิกายโรมันคาทอลิกและนิกายโปรเตสแตนต์ ซึ่งปัจจุบันกรมการศาสนาได้รับรองให้อยู่ในความอุปถัมภ์ของทางราชการเท่านั้น ประกอบกับรูปแบบการบริหารองค์กรศาสนาคริสต์ตามร่างพระราชบัญญัตินี้ก็มีรูปแบบการบริหารตามข้อเท็จจริงที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน โดยไม่มีบทบัญญัติใดที่เป็นการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นและสมควรได้รับการแก้ไข อาทิ ปัญหาการจัดตั้งโบสถ์เพื่อเรียกรายเงินจากประชาชนแล้วหลบหนีไป จึงควรมีบทบัญญัติกำหนดหลักเกณฑ์การจัดตั้งโบสถ์เพื่อเป็นฐานข้อมูล เชื่อถือได้สำหรับหน่วยงานของรัฐในการคุ้มครองประชาชน นอกจากนี้ แม้คณะกรรมการศาสนา คุณธรรม ศิลปะ และวัฒนธรรม สภานิติบัญญัติแห่งชาติ จะได้แต่งตั้งคณะอนุกรรมการศาสนาคริสต์ขึ้นโดยเชิญผู้แทนขององค์กรศาสนาคริสต์ นิกายโรมันคาทอลิกและนิกายโปรเตสแตนต์ ในประเทศไทย มาร่วมแสดงความคิดเห็นประกอบการพิจารณาร่างพระราชบัญญัตินี้ขึ้น แต่ก็มิได้เปิดโอกาสให้ผู้แทนขององค์กรศาสนาคริสต์นิกายอื่นอีกหลายองค์กรได้เข้ามาร่วมแสดงข้อมูล ความคิดเห็น และปัญหาที่เกิดขึ้นในปัจจุบันอย่างรอบด้าน ทั้งที่ประเด็นทางศาสนาเป็นเรื่องที่ละเอียดอ่อน”⁷⁵

สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกาได้มีข้อสังเกตเพิ่มเติมในกรณีนี้สรุปได้ว่า “ปัจจุบันมีกฎหมายเกี่ยวกับการจัดระเบียบของศาสนาจำนวน 2 ฉบับ ได้แก่ องค์กรศาสนาพุทธตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 และองค์กรศาสนาอิสลามตามพระราชบัญญัติการบริหารองค์กรศาสนาอิสลาม พ.ศ. 2540 ซึ่งได้กำหนดมาตรการต่าง ๆ สำหรับการจัดระเบียบบริหารองค์กรและควบคุมการจัดตั้งศาสนสถานแต่ละศาสนาให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์ที่กำหนด เพื่อให้เกิดความเป็นระเบียบเรียบร้อยในสังคม แต่ร่างพระราชบัญญัตินี้ไม่มีบทบัญญัติส่วนใดที่มีลักษณะเป็นการควบคุมการจัดตั้งศาสนสถานของศาสนาคริสต์ ทั้งที่เกิดปัญหาอันเนื่องมาจากการจัดตั้งศาสนสถานที่ไม่อยู่ภายใต้การกำกับดูแลขององค์กรศาสนาคริสต์ในประเทศไทยขึ้นเป็นจำนวนมาก โดยไม่มีกฎหมายใดบัญญัติให้หน่วยงานของรัฐมีอำนาจควบคุมการจัดตั้งศาสนสถานของศาสนาคริสต์ได้ (เว้นแต่กรณีการจัดตั้งศาสนสถานของนิกายโรมันคาทอลิก ซึ่งมีสซัง (อัครมุขมณฑล) ที่ประสงค์จะจัดตั้งโบสถ์คาทอลิกขึ้นใหม่ในจังหวัดที่ยังไม่มีอำนาจถือกรรมสิทธิ์ที่ดินสำหรับทำประโยชน์แก่มิสซังนั้นแล้ว ต้องยื่นคำร้องต่อรัฐบาล โดยมีรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยเป็นผู้พิจารณาอนุญาตตามกฎหมายว่าด้วยลักษณะฐานะของวัดบาทหลวงโรมันคาทอลิกในกรุงเทพฯ) ดังนั้น การตรากฎหมายว่าด้วยการบริหารองค์กรศาสนาคริสต์จึงควรมีบทบัญญัติที่สามารถแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในปัจจุบันด้วย นอกจากนี้ ไม่ควรบัญญัติความหมายของศาสนาคริสต์เฉพาะในประเทศไทยหรือกำหนดรูปแบบการบริหารองค์กรศาสนาคริสต์

⁷⁵ สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา, "หนังสือ ด่วนที่สุด ที่ นร 0501/2226," 2 พฤศจิกายน 2550, หน้า 4.

ในประเทศไทยไว้ในลักษณะตายตัวและจำกัดเพียงนิกายโรมันคาทอลิกและนิกายโปรเตสแตนต์เท่านั้น เนื่องจากลักษณะของศาสนาคริสต์เป็นเรื่องความเชื่อที่เป็นนามธรรมและอาจเปลี่ยนแปลงได้ตามยุคสมัย ประกอบกับปัจจุบันศาสนาคริสต์แบ่งออกเป็นนิกายหรือกลุ่มต่าง ๆ ซึ่งยังมีความขัดแย้งกันอยู่ ไม่ควรอย่างยิ่งที่จะนำมากำหนดไว้ในกฎหมาย แต่ควรมีบทบัญญัติที่สามารถนำไปปฏิบัติได้อย่างเป็นรูปธรรม สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกาจึงยังไม่เห็นสมควรที่จะรับหลักการของร่างพระราชบัญญัตินี้⁷⁶

ขณะเดียวกัน กรมการศาสนาก็ได้เสนอร่างพระราชบัญญัติการบริหารองค์กรศาสนาคริสต์ พ.ศ. ต่อคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติเพื่อพิจารณาตามมติคณะรัฐมนตรีข้างต้น ซึ่งคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติพิจารณาแล้วมีความเห็นว่า “การจะออกกฎหมายต้องเป็นการจัดระเบียบสังคม”⁷⁷ คณะรัฐมนตรีจึงมีมติเมื่อวันที่ 6 พฤศจิกายน พ.ศ. 2550⁷⁸ แจ้งข้อสังเกตตามความเห็นของสำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกาไปยังสภานิติบัญญัติแห่งชาติว่า “ไม่สมควรรับหลักการร่างพระราชบัญญัตินี้”⁷⁹ ผู้เสนอจึงร่วมกันถอนร่างพระราชบัญญัติดังกล่าวออกไป⁸⁰

ผู้เขียนเห็นด้วยกับความเห็นของสำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกาเกี่ยวกับร่างพระราชบัญญัติการบริหารองค์กรศาสนาคริสต์ พ.ศ. ที่สมาชิกสภานิติบัญญัติแห่งชาติเสนอ เนื่องจากร่างพระราชบัญญัตินี้ดังกล่าวมีลักษณะเป็นเพียงการนำรูปแบบการจัดองค์กรศาสนาคริสต์ นิกายโรมันคาทอลิกและนิกายโปรเตสแตนต์ตามข้อเท็จจริงที่เป็นอยู่ในปัจจุบันมาบัญญัติไว้เป็นกฎหมาย อีกทั้งยังมีบทบัญญัติเกี่ยวกับโครงสร้างและอำนาจหน้าที่เฉพาะองค์กรระดับสูงของแต่ละนิกายเท่านั้น อาทิ อัครมุขมณฑลและมุขมณฑลต่าง ๆ ของนิกายโรมันคาทอลิก และคณะกรรมการระดับประเทศขององค์กรศาสนาคริสต์ นิกายโปรเตสแตนต์ ทั้ง 4 องค์กร โดยไม่มีการบัญญัติถึงองค์กรระดับพื้นฐาน ได้แก่ โบสถ์ ศาสนสถาน หรือสถานที่สอนศาสนาต่าง ๆ ซึ่งล้วนมีความสำคัญและมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับคริสตชนมากที่สุด อย่างไรก็ตาม ร่างมาตรา 6 วรรคสี่ และร่างมาตรา 14 ก็ได้บัญญัติรับรองสิทธิและหน้าที่ขององค์กรศาสนาคริสต์ในประเทศไทยสำหรับนิกายโรมันคาทอลิกและนิกายโปรเตสแตนต์ กล่าวคือให้อำนาจแก่รัฐมนตรีว่าการกระทรวงวัฒนธรรมในการออกประกาศกระทรวงเพื่อรับรองสถานะให้เขตมิสซังหรือมุขมณฑลในนิกายโรมันคาทอลิก และองค์กรศาสนาคริสต์ของนิกายโปรเตสแตนต์ที่บัญญัติไว้ในร่างพระราชบัญญัตินี้และที่รัฐมนตรีว่าการกระทรวงวัฒนธรรมจะออกประกาศกระทรวงเพิ่มเติมในภายหลัง เป็นนิติบุคคลตามกฎหมาย จากเดิมที่องค์กรเหล่านี้ไม่มีสถานะทางกฎหมายแต่อย่างใด รวมทั้งมีบทบัญญัติกำหนดขอบวัตถุประสงค์ในการดำเนินงานขององค์กรศาสนาคริสต์ไว้ในร่างมาตรา 5

⁷⁶ เรื่องเดียวกัน, หน้า 4-5.

⁷⁷ สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, องค์ความรู้ มติ และข้อเสนอแนะของคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ 2551, พิมพ์ครั้งที่ 1 (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย, 2552), หน้า 14.

⁷⁸ สำนักงานเลขาธิการคณะรัฐมนตรี, “หนังสือ ที่ นร 0503/21294,” หน้า 1-4.

⁷⁹ สำนักงานเลขาธิการคณะรัฐมนตรี, “หนังสือ ด่วนที่สุด ที่ นร 0503/20884,” หน้า 1-2.

⁸⁰ สำนักกรมวิชาการ 3 สำนักงานเลขาธิการวุฒิสภา, “รายงานการพิจารณาศึกษา เรื่อง การบริหารจัดการองค์กรศาสนาคริสต์ ของคณะกรรมการการศึกษา คุณธรรม จริยธรรม ศิลปะและวัฒนธรรม วุฒิสภา,” หน้า 1.

ซึ่งจะสามารถแก้ไขปัญหาการถือกรรมสิทธิ์ที่ดินหรือปัญหาการจัดการศึกษาขององค์กรศาสนาคริสต์ในประเทศไทยได้ ดังข้อมูลที่ได้นำเสนอแล้วในหัวข้อก่อนหน้านี้

อย่างไรก็ตาม มีการประกาศใช้บังคับพระราชกฤษฎีกาว่าด้วยการเสนอเรื่องและการประชุมคณะรัฐมนตรี พ.ศ. 2548 เพื่อกำหนดให้การเสนอเรื่องต่อคณะรัฐมนตรีจะเสนอได้เฉพาะเรื่องดังที่บัญญัติในมาตรา 4 (1) ถึง (13) แห่งพระราชกฤษฎีกานี้ รวมถึงการเสนอร่างพระราชบัญญัติด้วยโดยข้อ 14 วรรคหนึ่ง และข้อ 15 (1) ของระเบียบว่าด้วยหลักเกณฑ์และวิธีการเสนอเรื่องต่อคณะรัฐมนตรี พ.ศ. 2548 ซึ่งคณะรัฐมนตรีออกโดยอาศัยอำนาจตามพระราชกฤษฎีกาข้างต้น กำหนดให้การเสนอเรื่องต่อคณะรัฐมนตรีกรณีขอให้มีการตราพระราชบัญญัติขึ้น ต้องจัดทำสรุปสาระสำคัญของหลักการในร่างพระราชบัญญัติ จัดทำตารางเปรียบเทียบในกรณีแก้ไขเพิ่มเติมหรือปรับปรุงพระราชบัญญัติที่มีอยู่แล้ว และโดยเฉพาะอย่างยิ่งจัดทำคำชี้แจงตามหลักเกณฑ์การตรวจสอบความจำเป็นในการตราพระราชบัญญัติ ซึ่งกำหนดไว้ในท้ายระเบียบดังกล่าวให้ต้องพิจารณาถึง (1) วัตถุประสงค์ เป้าหมาย และความจำเป็นของภารกิจ มาตรการในการจัดทำภารกิจ รวมถึงทางเลือกอื่นที่จะสามารถบรรลุวัตถุประสงค์เดียวกันนั้น (2) รัฐบาล องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หรือเอกชนควรเป็นผู้จัดทำภารกิจนี้ (3) ความจำเป็นในการตรากฎหมายขึ้นใช้บังคับเพื่อจัดทำภารกิจดังกล่าว ควรตราเป็นกฎหมายระดับชาติหรือระดับท้องถิ่น โดยหากเป็นกฎหมายระดับชาติจำเป็นต้องใช้บังคับพร้อมกันทั่วประเทศ ทयอยใช้บังคับเป็นรายท้องที่หรือใช้บังคับเพียงบางท้องที่เท่าที่ไม่ขัดต่อรัฐธรรมนูญ รวมถึงพิจารณาถึงความเหมาะสมในการกำหนดระยะเวลาใช้บังคับกฎหมาย ควรใช้ระบบควบคุม ระบบกำกับ หรือระบบส่งเสริม และควรกำหนดสภาพบังคับของกฎหมายเป็นโทษทางอาญาหรือมาตรการบังคับทางปกครอง ตลอดจนอุปสรรคที่อาจเกิดขึ้นต่อการจัดทำภารกิจหากไม่มีการตรากฎหมายนั้น (4) ความซ้ำซ้อนของกฎหมาย หากมีกฎหมายอื่นที่บัญญัติในเรื่องเดียวกันหรือทำนองเดียวกัน ต้องพิจารณาว่าจะปรับปรุงแก้ไขกฎหมายนั้นให้ครอบคลุมถึงภารกิจข้างต้นอย่างไร แต่หากเห็นควรตรากฎหมายขึ้นใหม่ ก็ต้องพิจารณาว่าจะยกเลิก ปรับปรุง หรือแก้ไขกฎหมายที่มีอยู่แล้วหรือไม่ อย่างไร (5) กฎหมายที่จะตราขึ้นต้องอยู่ในวิสัยที่จะปฏิบัติได้โดยไม่เกิดความยุ่งยากหรือภาระหน้าที่ให้แก่บุคคลหนึ่งบุคคลใดจนเกินสมควร การจำกัดสิทธิและเสรีภาพของบุคคลในประเด็นต่าง ๆ เท่าที่จำเป็น ประโยชน์ต่อประชาชนและสังคมโดยรวม รวมทั้งภาระด้านงบประมาณ (6) ความพร้อมของรัฐทั้งทางด้านบุคลากร งบประมาณ และความรู้ที่จะบังคับการให้เป็นไปตามกฎหมายอย่างมีประสิทธิภาพหรือไม่ ตลอดจนการเตรียมตัวผู้ที่อยู่ในบังคับของกฎหมายดังกล่าวให้มีความพร้อมและปฏิบัติตามกฎหมายด้วยความสมัครใจ (7) ความซ้ำซ้อนกับภารกิจของหน่วยงานอื่นของรัฐ (8) การกำหนดวิธีการทำงานให้สอดคล้องกับหลักการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี มีระบบการตรวจสอบและคานอำนาจ และกระบวนการที่ทำให้เกิดความรวดเร็วและมีประสิทธิภาพ (9) การกำหนดกรอบหรือมาตรการป้องกันมิให้มีการตราอนุบัญญัติที่เป็นการขยายอำนาจเจ้าหน้าที่ของรัฐ หรือเพิ่มภาระแก่บุคคลเกินสมควร และ (10) การรับฟังความคิดเห็นของผู้ที่เกี่ยวข้องทุกฝ่าย

ผู้เขียนเห็นว่า ไม่ว่าจะเป็กรณิหน่วยงานของรัฐเสนอร่างกฎหมายว่าด้วยการบริหารองค์กรศาสนาคริสต์ผ่านรัฐมนตรีเจ้ากระทรวงเข้าสู่การพิจารณาของคณะรัฐมนตรีโดยตรงหรือกรณีสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร หรือประชาชนผู้มีสิทธิเลือกตั้งเข้าชื่อเสนอร่างกฎหมายดังกล่าวตามมาตรา 142 วรรคหนึ่ง (2) หรือ (4) ประกอบกับมาตรา 163 ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (พุทธศักราช 2550) และคณะรัฐมนตรีขอรับร่างพระราชบัญญัตินั้นมาพิจารณาก่อนที่สภาผู้แทนราษฎรจะลงมติรับหลักการในระเบียบวาระที่ 1 ตามข้อ 115 วรรคหนึ่ง⁸¹ ของข้อบังคับการประชุมสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2551 ล้วนมีโอกาสที่คณะรัฐมนตรีจะนำหลักเกณฑ์ข้างต้นนี้มาใช้ประกอบการพิจารณาตรวจสอบความจำเป็นในการตราพระราชบัญญัติเช่นกัน ดังนั้น หากจะมีการเสนอร่างกฎหมายว่าด้วยการบริหารองค์กรศาสนาคริสต์เพื่อประกาศใช้บังคับ หรือเพียงแต่มีแนวความคิดที่จะเสนอร่างกฎหมายที่มีเนื้อหาในลักษณะดังกล่าวแล้ว ทั้งฝ่ายผู้เสนอร่าง คณะรัฐมนตรี และสมาชิกรัฐสภาที่สมควรนำหลักเกณฑ์ข้างต้นมาประกอบการพิจารณาของตนด้วยเช่นกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งการพิจารณาถึงความจำเป็น ความคุ้มค่า และประโยชน์สูงสุดที่จะบังเกิดแก่คริสตชน ประชาชนทั่วไป และสังคมส่วนรวมอีกด้วย

นอกจากนี้ การพิจารณาร่างกฎหมายว่าด้วยการบริหารองค์กรศาสนาคริสต์ ควรเปิดโอกาสให้ผู้แทนขององค์กรศาสนาคริสต์นิกายต่าง ๆ ที่ดำเนินงานอยู่ในประเทศไทยทุกองค์กร ได้เข้ามามีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น เพื่อจะสามารถรับทราบข้อมูลที่เป็นประโยชน์อย่างรอบด้าน โดยไม่ควรจำกัดโอกาสไว้เฉพาะองค์กรศาสนาคริสต์ นิกายโรมันคาทอลิกและนิกายโปรเตสแตนต์ หรือพิจารณาบัญญัติกฎหมายเพื่อรับรองและคุ้มครองสิทธิและหน้าที่สำหรับองค์กรศาสนาคริสต์เพียงสองนิกายนี้เท่านั้น รวมทั้งควรพิจารณาถึงการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในสังคมจากการดำเนินงานหรือการแอบอ้างดำเนินงานในนามขององค์กรศาสนาคริสต์ในประเทศไทย ตลอดจนความเหมาะสมและข้อดีข้อเสียหากจะมีการตรากฎหมายว่าด้วยการบริหารองค์กรศาสนาคริสต์ขึ้นใช้บังคับในประเทศไทย ทั้งประเด็นเกี่ยวกับสิทธิประโยชน์ที่จะได้รับตามกฎหมาย หน้าที่ที่กฎหมายกำหนดให้ต้องปฏิบัติ รวมถึงเสรีภาพในการบริหารจัดการองค์กรหรือการดำเนินงานต่าง ๆ ขององค์กรศาสนาคริสต์ในประเทศไทย ที่อาจลดลงเนื่องจากการควบคุม การแทรกแซง หรือการมีส่วนร่วมจากหน่วยงานของรัฐทั้งในรูปแบบขั้นตอน และวิธีการต่าง ๆ โดยอาศัยอำนาจตามที่บัญญัติไว้ในกฎหมายดังกล่าว เนื่องจากบทบัญญัติแห่งกฎหมายส่วนใหญ่ก็มีลักษณะเป็นการจำกัดสิทธิของบุคคล ประกอบกับการรับรองและคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพเป็นแนวความคิดของสำนักกฎหมายธรรมชาติที่ว่า สิทธิและเสรีภาพของมนุษย์ รวมถึงเสรีภาพในการนับถือศาสนา ล้วนเกิดขึ้นเองตามธรรมชาติและติดตัวมนุษย์แต่ละคนมาแต่กำเนิด จึงอาจไม่จำเป็นต้องรับรองและคุ้มครองเสรีภาพดังกล่าวในรูปแบบของกฎหมายบ้านเมืองเสมอไป

⁸¹ ข้อ 115 วรรคหนึ่ง ของข้อบังคับการประชุมสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2551 กำหนดว่า “การพิจารณาร่างพระราชบัญญัติที่มีผู้เสนอตามมาตรา 142 (2) (3) และ (4) ของรัฐธรรมนูญ ถ้าคณะรัฐมนตรีขอรับร่างพระราชบัญญัตินั้นไปพิจารณาก่อนที่สภาจะลงมติตามข้อ 114 เมื่อที่ประชุมอนุมัติก็ให้รอการพิจารณาไว้อีก แต่ต้องไม่เกินหกสิบวันนับแต่วันที่สภามีมติ”

4.4.2 แนวความคิดในการยกร่างกฎหมายว่าด้วยการบริหารจัดการองค์กรศาสนาคริสต์ในประเทศไทยเมื่อปี พ.ศ. 2553 (ค.ศ. 2010)

เมื่อวันที่ 7 มกราคม พ.ศ. 2553 (ค.ศ. 2010) คณะกรรมการการศาสนา คุณธรรม จริยธรรม ศิลปะและวัฒนธรรม วุฒิสภา ได้มีคำสั่งแต่งตั้งคณะอนุกรรมการพิจารณา ติดตาม ตรวจสอบ ส่งเสริมกิจการศาสนา คุณธรรม จริยธรรม ศิลปะวัฒนธรรม และกฎหมาย⁸² และแต่งตั้งที่ปรึกษา คณะอนุกรรมการดังกล่าวด้วย⁸³ จากนั้น คณะอนุกรรมการข้างต้นได้พิจารณาเรื่องร้องเรียนของ มุขนายกยอห์น บอสโก ปัญญา กฤษเจริญ ประมุขแห่งมุขมณฑลราชบุรี ซึ่งขณะนั้นดำรงตำแหน่ง เลขธิการสภาประมุขบาทหลวงโรมันคาทอลิกแห่งประเทศไทย กรณีที่พระคาร์ดินัลไมเกิ้ล มีชัย กิจบุญชู เมื่อครั้งดำรงตำแหน่งประธานสภาประมุขบาทหลวงโรมันคาทอลิกแห่งประเทศไทยและประมุขแห่ง อัครมุขมณฑลกรุงเทพฯ นั้น ได้ยื่นหนังสือต่อกรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม เพื่อขอปรับแก้ไข ข้อมูลในหนังสือรับรองฐานขององค์กรศาสนาของสภาประมุขบาทหลวงโรมันคาทอลิกแห่งประเทศไทย และขอหนังสือรับรองฐานะให้แก่มิสซังโรมันคาทอลิกกรุงเทพฯ (อัครมุขมณฑลกรุงเทพฯ) และมิสซัง โรมันคาทอลิกท่าแร่-หนองแสง (อัครมุขมณฑลท่าแร่-หนองแสง) เมื่อวันที่ 10 สิงหาคม พ.ศ. 2552 (ค.ศ. 2009) เนื่องจากกฎหมายเกี่ยวกับองค์กรศาสนาคริสต์ในประเทศไทย อาทิ พระราชบัญญัติว่าด้วย ลักษณะฐานะของวัดบาทหลวงโรมันคาทอลิกในกรุงสยามตามกฎหมาย ลงวันที่ 27 สิงหาคม ร.ศ. 128 และพระราชบัญญัติว่าด้วยที่พระราชทานพระบรมราชานุญาตแก่โรมันคาทอลิกมิสซังในกรุงสยาม ลงวันที่ 1 กรกฎาคม พ.ศ. 2457 มีผลใช้บังคับมาเป็นเวลานานแล้วและยังไม่มีมีการปรับปรุงแก้ไขให้เป็นปัจจุบัน ก่อให้เกิดปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงานด้านต่าง ๆ อาทิ ปัญหาการถือกรรมสิทธิ์ที่ดินและปัญหา การจัดการศึกษาดังข้อมูลที่ได้นำเสนอแล้วในหัวข้อก่อนหน้านี้ แต่กลับไม่ปรากฏความคืบหน้าใด ๆ⁸⁴

คณะอนุกรรมการพิจารณาแล้วเห็นควรให้เชิญผู้นำขององค์กรศาสนาคริสต์ ในประเทศไทยเข้าเสวนาร่วมกันในวันที่ 31 มีนาคม พ.ศ. 2553 (ค.ศ. 2010) ซึ่งนอกจากจะมีการอภิปราย ถึงบทบาทและความสำคัญขององค์กรศาสนาคริสต์ในประเทศไทยแล้ว ยังมีการเสนอปัญหาและอุปสรรค ในการดำเนินงานด้านต่าง ๆ ด้วย อาทิ ปัญหาการถือกรรมสิทธิ์ที่ดิน ปัญหาการจัดการศึกษา ปัญหาการ จำกัดจำนวนธรรมทูตต่างชาติที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญเฉพาะด้าน และปัญหาการตีความของกรุงเทพมหานคร ว่าศาสนสมบัติหรือที่อยู่ของพระสงฆ์ในศาสนาพุทธเท่านั้นที่จะมีสิทธิได้รับการยกเว้นภาษีโรงเรือน ตามมาตรา 9 (4)⁸⁵ แห่งพระราชบัญญัติภาษีโรงเรือนและที่ดิน พุทธศักราช 2475 ซึ่งผู้แทนขององค์กร

⁸² คณะกรรมการการศาสนา คุณธรรม จริยธรรม ศิลปะและวัฒนธรรม วุฒิสภา, "คำสั่ง ที่ 1/2553," 7 มกราคม 2553.

⁸³ คณะกรรมการการศาสนา คุณธรรม จริยธรรม ศิลปะและวัฒนธรรม วุฒิสภา, "คำสั่ง ที่ 2/2553," 7 มกราคม 2553.

⁸⁴ สำนักกรรมการการศาสนา 3 สำนักงานเลขธิการวุฒิสภา, "รายงานการพิจารณาการศึกษา เรื่อง การบริหารจัดการองค์กร ศาสนาคริสต์ ของคณะกรรมการการศาสนา คุณธรรม จริยธรรม ศิลปะและวัฒนธรรม วุฒิสภา," หน้า 3-8.

⁸⁵ มาตรา 9 แห่งพระราชบัญญัติภาษีโรงเรือนและที่ดิน พุทธศักราช 2475 บัญญัติว่า "ทรัพย์สินดังต่อไปนี้ ท่าน ให้อยกเว้นจากบทบัญญัติแห่งภาคนี้ ... (4) ทรัพย์สินซึ่งเป็นศาสนสมบัติอันใช้เฉพาะในศาสนิกกิจอย่างเดียว หรือเป็นที่อยู่ของสงฆ์"

ศาสนาคริสต์เห็นว่าเป็นการตีความทางกฎหมายที่มีลักษณะเป็นการเลือกปฏิบัติอันขัดต่อรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย รวมถึงปัญหาความพยายามในการเสนอร่างพระราชบัญญัติการบริหารองค์กรศาสนาคริสต์ พ.ศ. เมื่อปี พ.ศ. 2550 (ค.ศ. 2007) โอกาสนี้ผู้แทนขององค์กรศาสนาคริสต์ในประเทศไทยเสนอให้มีการแต่งตั้งคณะอนุกรรมการศาสนาคริสต์และคณะทำงานทำหน้าที่ยกร่างกฎหมายว่าด้วยการบริหารจัดการองค์กรศาสนาคริสต์ในประเทศไทย โดยนำกฎหมายว่าด้วยลักษณะฐานะของวัดบาทพลวงโรมันคาทอลิกในกรุงเทพฯ และร่างพระราชบัญญัติการบริหารองค์กรศาสนาคริสต์ พ.ศ. มาพิจารณาปรับปรุงบทบัญญัติในส่วนที่บกพร่อง ที่ประชุมจึงมีมติร่วมกันให้มีการพิจารณาข้อมติร่างกฎหมายว่าด้วยการบริหารจัดการองค์กรศาสนาคริสต์ในประเทศไทย เพื่อรับรองสถานะขององค์กรศาสนาคริสต์นิกายต่าง ๆ ให้เป็นนิติบุคคลตามกฎหมายไทย และจัดระเบียบขององค์กรศาสนาคริสต์ในประเทศไทยให้มีความเป็นเอกภาพ รวมทั้งเพื่อให้การบริหารและการดำเนินงานทางศาสนาเป็นไปด้วยดีและมีความเท่าเทียมกันอีกด้วย⁸⁶

ต่อมา คณะกรรมการการศาสนา คุณธรรม จริยธรรม ศิลปะและวัฒนธรรม วุฒิสภา ได้มีคำสั่งแต่งตั้งคณะทำงานพิจารณาศึกษาพระราชบัญญัติที่เกี่ยวข้องกับศาสนาคริสต์เมื่อวันที่ 25 มิถุนายน พ.ศ. 2553 (ค.ศ. 2010) ประกอบด้วยผู้แทนขององค์กรศาสนาคริสต์ในประเทศไทยที่อยู่ในความอุปถัมภ์ของทางราชการตามระเบียบกรมการศาสนา ว่าด้วยองค์การศาสนาต่าง ๆ พ.ศ. 2512 ได้แก่ นิกายโรมันคาทอลิกและนิกายโปรเตสแตนต์⁸⁷ จากนั้น มีคำสั่งแต่งตั้งคณะทำงานพิจารณากฎหมายการบริหารจัดการองค์กรศาสนาคริสต์เมื่อวันที่ 12 กรกฎาคมปีเดียวกัน เพื่อพิจารณาข้อมติกฎหมายปัญหา อุปสรรค และแนวทางการแก้ไขปัญหากับการบริหารจัดการองค์กรศาสนาคริสต์ในประเทศไทย⁸⁸ และแต่งตั้งคณะทำงานด้านการมีส่วนร่วมขององค์กรศาสนาคริสต์ เพื่อศึกษาแนวทางการมีส่วนร่วมและการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ขององค์กรศาสนาคริสต์ในประเทศไทยด้วย⁸⁹ จนกระทั่งเมื่อวันที่ 9 ธันวาคม พ.ศ. 2553 (ค.ศ. 2010) มีการประชุมหารือกันระหว่างคณะอนุกรรมการพิจารณา ติดตาม ตรวจสอบ ส่งเสริมกิจการศาสนา คุณธรรม จริยธรรม ศิลปะวัฒนธรรม และกฎหมาย กับผู้นำขององค์กรศาสนาคริสต์ในประเทศไทย นิกายโรมันคาทอลิกและนิกายโปรเตสแตนต์ เพื่อพิจารณาทบทวนบทบัญญัติในร่างพระราชบัญญัติการบริหารจัดการองค์กรศาสนาคริสต์ พ.ศ. ซึ่งคณะทำงานข้างต้นได้ร่วมกันยกร่างขึ้นใหม่ เพื่อรับรอง คุ้มครอง และยกฐานะขององค์กรศาสนาคริสต์ในประเทศไทย ตลอดจนกำหนดระเบียบการบริหารและการดำเนินการต่าง ๆ ให้เป็นไปโดยชอบด้วยกฎหมาย ซึ่งร่างพระราชบัญญัตินี้จะไม่ส่งผลกระทบต่อการดำรงสถานะหรือตำแหน่งต่าง ๆ ของแต่ละนิกายแต่อย่างใด⁹⁰

⁸⁶ สำนักกรรมการ 3 สำนักงานเลขาธิการวุฒิสภา, "รายงานการพิจารณาศึกษา เรื่อง การบริหารจัดการองค์กรศาสนาคริสต์ ของคณะกรรมการการศาสนา คุณธรรม จริยธรรม ศิลปะและวัฒนธรรม วุฒิสภา," หน้า 8-19.

⁸⁷ คณะกรรมการการศาสนา คุณธรรม จริยธรรม ศิลปะและวัฒนธรรม วุฒิสภา, "คำสั่งที่ 15/2553," 25 มิถุนายน 2553.

⁸⁸ คณะกรรมการการศาสนา คุณธรรม จริยธรรม ศิลปะและวัฒนธรรม วุฒิสภา, "คำสั่งที่ 18/2553," 12 กรกฎาคม 2553.

⁸⁹ คณะกรรมการการศาสนา คุณธรรม จริยธรรม ศิลปะและวัฒนธรรม วุฒิสภา, "คำสั่งที่ 19/2553," 12 กรกฎาคม 2553.

⁹⁰ สำนักกรรมการ 3 สำนักงานเลขาธิการวุฒิสภา, "รายงานการพิจารณาศึกษา เรื่อง การบริหารจัดการองค์กรศาสนาคริสต์ ของคณะกรรมการการศาสนา คุณธรรม จริยธรรม ศิลปะและวัฒนธรรม วุฒิสภา," หน้า 22.

โครงสร้างเนื้อหาที่ปรากฏในร่างพระราชบัญญัติดังกล่าวแบ่งออกเป็น 5 หมวดรวม 36 มาตรา โดยร่างมาตรา 3 บัญญัติบทนิยามคำว่า “สถานประกอบศาสนกิจ” ให้หมายถึงสถานที่ซึ่งผู้นับถือศาสนาคริสต์ใช้ประกอบศาสนกิจ การสอนศาสนา และการบริหารกิจการทางศาสนาไม่ว่าจะมีชื่อเรียกอย่างไร รวมถึงสถานที่ดำเนินกิจกรรมส่งเสริมกิจการศาสนาทางอ้อม เนื่องจากศาสนสถานหรือสถานที่ดำเนินงานทางศาสนาคริสต์ในประเทศไทยแต่ละนิกายมีชื่อเรียกที่หลากหลายและแตกต่างกันมาก จึงจำเป็นต้องบัญญัตินิยามศัพท์คำนี้ไว้ให้ครอบคลุมสถานที่ดำเนินงานทางศาสนาทุกประเภท รวมทั้งบัญญัติบทนิยามคำว่า “องค์กรศาสนาคริสต์” ให้หมายถึงองค์กรที่ประกอบด้วยบุคคลจำนวนหนึ่งทีนับถือศาสนาคริสต์ ทำหน้าที่บริหารกิจการให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของศาสนาคริสต์ ซึ่งร่างมาตรา 6 ก็ได้บัญญัติวัตถุประสงค์ของกิจการศาสนาคริสต์ในประเทศไทยให้ครอบคลุมการดำเนินงานด้านการศาสนา การอภิบาลดูแลคริสตชนและประชาชนทั่วไป การสอนศาสนาโดยยึดหลักพระคริสตธรรมคัมภีร์ การปฏิบัติกิจการทางศาสนา การจัดการศึกษาอบรม จริยธรรม ศิลปวัฒนธรรม สังคมและอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม การแพทย์ อนามัย และสาธารณสุข การเทคโนโลยีสารสนเทศ และการดำเนินการอื่นใดตามที่รัฐธรรมนุญบัญญัติให้กระทำได้ ทั้งนี้ เพื่อประโยชน์ต่อสังคมและประเทศชาติโดยรวม⁹¹

สำหรับร่างหมวด 1 บัญญัติเกี่ยวกับการแต่งตั้ง คุณสมบัติ ลักษณะต้องห้าม อำนาจหน้าที่ วาระการดำรงตำแหน่ง และการพ้นจากตำแหน่งของประธานคณะกรรมการกลางองค์กรศาสนาคริสต์แห่งประเทศไทย ซึ่งเป็นตำแหน่งใหม่ที่พระมหากษัตริย์ทรงแต่งตั้งขึ้นตามความเห็นชอบของคณะกรรมการกลางองค์กรศาสนาคริสต์แห่งประเทศไทยเป็นผู้นำกิจการศาสนาคริสต์ในประเทศไทย โดยตำแหน่งดังกล่าวมิใช่ประมุขหรือผู้นำในเชิงการปกครองดูแลดังเช่นผู้นำขององค์กรศาสนาคริสต์แต่ละนิกายที่มีอยู่ในปัจจุบัน แต่มีลักษณะเป็นเพียงหัวหน้าสำนักงานบริหารงานของกิจการศาสนาคริสต์ในประเทศไทยด้วยการหมุนเวียนบุคคลมาดำรงตำแหน่งเท่านั้น ซึ่งแม้จะมีความเห็นแตกต่างเกี่ยวกับชื่อเรียกตำแหน่งนี้ แต่ทุกฝ่ายต่างก็เห็นพ้องกันว่าควรมีตำแหน่งดังกล่าวเพื่อทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมแต่งตั้งเช่นเดียวกับองค์กรศาสนาพุทธและองค์กรศาสนาอิสลาม เพื่อมิให้เกิดประเด็นปัญหาเกี่ยวกับความจงรักภักดีขึ้น ซึ่งร่างหมวด 3 บัญญัติเกี่ยวกับการคัดเลือก คุณสมบัติ ลักษณะต้องห้าม อำนาจหน้าที่ วาระการดำรงตำแหน่ง การพ้นจากตำแหน่ง และการประชุมของคณะกรรมการกลางองค์กรศาสนาคริสต์แห่งประเทศไทย ซึ่งประกอบด้วยประธานกรรมการและกรรมการอีกไม่เกิน 18 คน รวมทั้งบัญญัติให้มีสำนักงานคณะกรรมการกลางองค์กรศาสนาคริสต์แห่งประเทศไทย ทำหน้าที่เกี่ยวกับกิจการของคณะกรรมการกลางองค์กรศาสนาคริสต์แห่งประเทศไทย มีสถานะเป็นนิติบุคคล โดยมีคณะกรรมการกลางองค์กรศาสนาคริสต์แห่งประเทศไทยเป็นผู้แทนของสำนักงานในกิจการที่เกี่ยวข้องบุคคลภายนอก และมีเลขาธิการคณะกรรมการกลางองค์กรศาสนาคริสต์แห่งประเทศไทยเป็นผู้รับผิดชอบในกิจการของสำนักงาน นอกจากนี้ คณะกรรมการกลางองค์กรศาสนาคริสต์แห่งประเทศไทยยังมีอำนาจหน้าที่

⁹¹ โปรดดู ภาคผนวก ข, หน้า 217-218.

ให้ข้อเสนอแนะแก่หน่วยงานของรัฐเกี่ยวกับปัญหาที่เกิดขึ้นกับศาสนาคริสต์ซึ่งมีผลกระทบต่อความสงบเรียบร้อยของประชาชนอีกด้วย ทั้งนี้ การบัญญัติคำว่าประเทศไทยท้ายชื่อคณะกรรมการนั้น มีวัตถุประสงค์เพื่อกำหนดขอบเขตอำนาจหน้าที่ไว้เฉพาะประเทศไทยเท่านั้น เนื่องจากศาสนาคริสต์เป็นศาสนาที่มีผู้นับถือทั่วโลกและมีการบริหารองค์กรที่เป็นสากล ร่างพระราชบัญญัตินี้จึงไม่ก้าวล่วงไปถึงการบริหารจัดการองค์กรศาสนาคริสต์ของแต่ละนิกายในระดับสากลแต่อย่างใด⁹²

ร่างหมวด 2 และร่างหมวด 4 บัญญัติเกี่ยวกับสถานประกอบศาสนกิจและคณะกรรมการประจำสถานประกอบศาสนกิจ โดยการสร้าง การจัดตั้ง การย้าย การรวม การเลิก และการจดทะเบียนสถานประกอบศาสนกิจ ให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่จะมีการกำหนดไว้ในกฎกระทรวงวัฒนธรรมต่อไป ซึ่งแม้จะมีได้บังคับให้สถานประกอบศาสนกิจต้องจดทะเบียนต่อพนักงานเจ้าหน้าที่ก็ตาม แต่หากสถานประกอบศาสนกิจใดจดทะเบียนดังกล่าวแล้วจะมีสถานะเป็นนิติบุคคลตามกฎหมายและมีคณะกรรมการประจำสถานประกอบศาสนกิจ ประกอบด้วยกรรมการไม่เกิน 15 คน ทำหน้าที่บริหารงานและเป็นผู้แทนในกิจการของสถานประกอบศาสนกิจที่เกี่ยวกับบุคคลภายนอกด้วย ส่วนการคัดเลือก คุณสมบัติ ลักษณะต้องห้าม อำนาจหน้าที่ วาระการดำรงตำแหน่ง การพ้นจากตำแหน่ง และการประชุมของคณะกรรมการประจำสถานประกอบศาสนกิจเป็นไปตามที่บัญญัติไว้ในร่างหมวด 4⁹³

ร่างหมวด 5 ได้บัญญัติให้มีการจัดตั้งกองทุนบริหารองค์กรศาสนาคริสต์ขึ้นในกระทรวงวัฒนธรรม เพื่อสนับสนุนการบริหารและการดำเนินงานขององค์กรศาสนาคริสต์ในประเทศไทยที่เป็นประโยชน์ต่อคริสตชนและประชาชนส่วนรวม โดยไม่ต้องเป็นภาระด้านงบประมาณของรัฐบาล ซึ่งที่มาของเงินในกองทุนดังกล่าวจะมาจากเงินทุนประเดิมของรัฐบาล เงินบริจาคของประชาชนหรือจากการจัดกิจกรรม เงินสมทบจากองค์กรศาสนาคริสต์ในประเทศไทย ดอกผลของเงินหรือทรัพย์สินของกองทุน และรายได้อื่น ๆ รวมทั้งบัญญัติให้มีคณะกรรมการกองทุนบริหารองค์กรศาสนาคริสต์ โดยมีรัฐมนตรีว่าการกระทรวงวัฒนธรรมเป็นประธาน ประธานคณะกรรมการกลางองค์กรศาสนาคริสต์แห่งประเทศไทยเป็นรองประธาน ผู้แทนหน่วยงานของรัฐและผู้แทนกรรมการกลางองค์กรศาสนาคริสต์แห่งประเทศไทยเป็นกรรมการ และอธิบดีกรมการศาสนาเป็นกรรมการและเลขานุการ ซึ่งการใช้จ่ายเงินกองทุนให้เป็นไปตามระเบียบที่คณะกรรมการกลางองค์กรศาสนาคริสต์แห่งประเทศไทยกำหนดและให้คณะกรรมการกองทุนมีอำนาจหน้าที่ตามระเบียบที่รัฐมนตรีว่าการกระทรวงวัฒนธรรมกำหนด⁹⁴

สุดท้ายบทเฉพาะกาลบัญญัติให้กรมการศาสนาทำหน้าที่แทนคณะกรรมการประจำสถานประกอบศาสนกิจในระหว่างที่ยังไม่มีคณะกรรมการประจำสถานประกอบศาสนกิจภายหลังการจดทะเบียนเป็นนิติบุคคลแล้ว และให้กรมการศาสนาปฏิบัติหน้าที่คณะกรรมการกองทุนบริหารองค์กรศาสนาคริสต์ในระหว่างที่ยังไม่มีคณะกรรมการกองทุนบริหารองค์กรศาสนาคริสต์อีกด้วย⁹⁵

⁹² โปรดดู ภาคผนวก ข, หน้า 218-222.

⁹³ โปรดดู ภาคผนวก ข, หน้า 219-220, 222-224.

⁹⁴ โปรดดู ภาคผนวก ข, หน้า 224-225.

⁹⁵ โปรดดู ภาคผนวก ข, หน้า 225.

อย่างไรก็ตาม ไม่ปรากฏข้อเท็จจริงว่ามีการเสนอร่างพระราชบัญญัติการบริหารจัดการองค์กรศาสนาคริสต์ พ.ศ. ฉบับนี้ หรือร่างพระราชบัญญัติอื่นใดที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับการบริหารจัดการหรือการกำหนดบทบาทและอำนาจหน้าที่ทางกฎหมายขององค์กรศาสนาคริสต์ในประเทศไทย เข้าสู่การพิจารณาของรัฐสภาในปัจจุบัน รวมทั้งไม่ปรากฏมาตรการใดของรัฐที่เป็นการส่งเสริม สนับสนุน และคุ้มครองการดำเนินงานขององค์กรศาสนาคริสต์ในประเทศไทยอย่างเป็นรูปธรรมแต่อย่างใด

ผู้เขียนเห็นว่า ร่างพระราชบัญญัติการบริหารจัดการองค์กรศาสนาคริสต์ พ.ศ. ในกรณีนี้เป็นการปรับปรุงข้อบกพร่องของร่างพระราชบัญญัติการบริหารจัดการองค์กรศาสนาคริสต์ พ.ศ. ที่ได้เสนอเข้าสู่การพิจารณาของสภานิติบัญญัติแห่งชาติเมื่อปี พ.ศ. 2550 (ค.ศ. 2007) โดยมีการกำหนดวัตถุประสงค์ในการดำเนินกิจการด้านต่าง ๆ ของศาสนาคริสต์ในประเทศไทย ให้รวมถึงการดำเนินงานด้านการศึกษาเพื่อแก้ไขปัญหาการจัดการศึกษาขององค์กรศาสนาคริสต์ในประเทศไทย และบัญญัติรับรองสถานะให้สถานประกอบศาสนิกนิกายต่าง ๆ ของศาสนาคริสต์ในประเทศไทย ได้แก่ โบสถ์ คริสตจักร หรือสถานที่สอนศาสนาต่าง ๆ ที่ได้จดทะเบียนต่อพนักงานเจ้าหน้าที่แล้วเป็นนิติบุคคลตามกฎหมายนี้ เพื่อจะมีสิทธิและหน้าที่ในการดำเนินกิจการต่าง ๆ ได้ด้วยตนเอง อันจะสามารถแก้ไขปัญหาเกี่ยวกับข้อจำกัดในการถือกรรมสิทธิ์ที่ดินขององค์กรศาสนาคริสต์ในประเทศไทยตามมาตรา 84 แห่งประมวลกฎหมายที่ดินได้อีกช่องทางหนึ่ง ซึ่งตรงกับความต้องการขององค์กรศาสนาคริสต์ในประเทศไทยที่ประสงค์จะได้รับการรับรองให้มีสถานะเป็นนิติบุคคลตามกฎหมายไทย ตลอดจนไม่มีบทบัญญัติจำกัดการรับรองสิทธิและหน้าที่ตามกฎหมายนี้ไว้เฉพาะองค์กรศาสนาคริสต์ นิกายโรมันคาทอลิกและนิกายโปรเตสแตนต์เท่านั้น แต่ยังรวมถึงองค์กรศาสนาคริสต์นิกายอื่น ๆ ที่เข้ามาดำเนินงานทางศาสนาในประเทศไทยอีกด้วย

นอกจากนี้ มีการบัญญัติจัดตั้งและกำหนดอำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการกลางองค์กรศาสนาคริสต์แห่งประเทศไทย ให้มีส่วนร่วมแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นจากการดำเนินงานขององค์กรศาสนาคริสต์ในประเทศไทย และมีผลกระทบต่อความสงบเรียบร้อยของประชาชนด้วยการเสนอแนะแนวทางแก้ไขปัญหาดังกล่าวต่อรัฐมนตรีว่าการกระทรวงวัฒนธรรม รวมทั้งจัดตั้งกองทุนบริหารองค์กรศาสนาคริสต์เพื่อเป็นเงินสนับสนุนการบริหารและการดำเนินงานขององค์กรศาสนาคริสต์ในประเทศไทย โดยไม่ต้องอาศัยความช่วยเหลือด้านงบประมาณจากรัฐบาลอีกด้วย ซึ่งผู้เขียนเห็นว่าบทบัญญัติส่วนใหญ่ในร่างพระราชบัญญัตินี้มีความคล้ายคลึงกับพระราชบัญญัติการบริหารจัดการศาสนาอิสลาม พ.ศ. 2540 เป็นอย่างมาก ทั้งบทบัญญัติว่าด้วยประธานคณะกรรมการกลางองค์กรศาสนาคริสต์แห่งประเทศไทย ที่คล้ายคลึงกับจุฬาราชมนตรีซึ่งพระมหากษัตริย์ทรงแต่งตั้งให้เป็นผู้นำกิจการศาสนาอิสลามในประเทศไทย บทบัญญัติว่าด้วยคณะกรรมการกลางองค์กรศาสนาคริสต์แห่งประเทศไทยที่คล้ายคลึงกับคณะกรรมการกลางอิสลามแห่งประเทศไทย บทบัญญัติว่าด้วยการจัดตั้งและการเลิกสถานประกอบศาสนิกที่คล้ายคลึงกับการจัดตั้งและการเลิกมัสยิดในศาสนาอิสลาม และบทบัญญัติว่าด้วยคณะกรรมการประจำสถานประกอบศาสนิกที่คล้ายคลึงกับคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิด

อย่างไรก็ตาม การพิจารณาขอร้องพระราชบัญญัตินี้ก็มิได้เปิดโอกาสให้ผู้แทนขององค์กรศาสนาคริสต์นิกายอื่นที่ดำเนินงานอยู่ในประเทศไทยปัจจุบัน นอกจากนิกายโรมันคาทอลิก และนิกายโปรเตสแตนต์ได้เข้ามามีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นแต่อย่างใด ทำให้อาจได้รับข้อมูลที่ไม่วรอบด้านเท่าที่ควร ขณะเดียวกัน แม้จะมีบทบัญญัติเกี่ยวกับการจดทะเบียนศาสนสถานต่อพนักงานเจ้าหน้าที่ เพื่อเป็นฐานข้อมูลที่เชื่อถือได้สำหรับหน่วยงานของรัฐในการคุ้มครองประโยชน์ของคริสตชน และประชาชนทั่วไปมิให้ได้รับความเดือดร้อนหรือเสียหายจากการแอบอ้างของบุคคลผู้ไม่ประสงค์ดี แต่ในทางกลับกันก็มีลักษณะเป็นการให้อำนาจแก่รัฐได้เข้ามาควบคุมการจัดตั้งศาสนสถานของศาสนาคริสต์ในประเทศไทย เพื่อแลกเปลี่ยนกับการรับรองสถานะให้องค์กรดังกล่าวเป็นนิติบุคคลตามกฎหมายนี้ และยังมีบทบัญญัติอีกหลายส่วนที่เปิดโอกาสให้รัฐได้เข้ามามีบทบาทควบคุมการบริหารจัดการองค์กรศาสนาคริสต์ในประเทศไทย อันอาจกระทบกระเทือนต่อความเป็นอิสระในการดำเนินงานขององค์กรศาสนาคริสต์ในประเทศไทยได้ อาทิ การบัญญัติให้รัฐมนตรีว่าการกระทรวงวัฒนธรรมเป็นผู้รักษาการตามพระราชบัญญัตินี้ มีอำนาจแต่งตั้งพนักงานเจ้าหน้าที่ ออกกฎกระทรวง ระเบียบ ประกาศ และคำสั่ง เพื่อปฏิบัติการตามพระราชบัญญัตินี้ ทั้งการกำหนดหลักเกณฑ์และวิธีการสรรหาคณะกรรมการกลางองค์กรศาสนาคริสต์ในประเทศไทยและคณะกรรมการประจำสถานประกอบศาสนกิจ การกำหนดหลักเกณฑ์และวิธีการเกี่ยวกับการสร้าง การจัดตั้ง การย้าย การรวม การเลิก และการจดทะเบียนสถานประกอบศาสนกิจ ตลอดจนการกำหนดอำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการกองทุนบริหารองค์กรศาสนาคริสต์อีกด้วย

สำหรับประเด็นปัญหาเกี่ยวกับการตรากฎหมายว่าด้วยการบริหารจัดการองค์กรศาสนาคริสต์ขึ้นใช้บังคับในประเทศไทยนั้น เมื่อพิจารณาเปรียบเทียบกับองค์กรศาสนาอื่นที่มีใช้องค์กรศาสนาประจำชาติในประเทศที่มีกฎหมายกำหนดบทบาทและอำนาจหน้าที่ขององค์กรศาสนา ได้แก่ สหราชอาณาจักรและสาธารณรัฐอิตาลีแล้ว จะเห็นได้ว่า แม้ไม่มีกฎหมายบังคับให้องค์กรศาสนาอื่นในสหราชอาณาจักรต้องจดทะเบียนต่อหน่วยงานของรัฐซึ่งเป็นรูปแบบเดียวกับประเทศไทย แต่ก็มีกรตรากฎหมายขึ้นรับรองสถานะทางกฎหมายและจัดการทรัพย์สินขององค์กรศาสนาต่าง ๆ เป็นรายองค์กรจำนวนหลายฉบับดังข้อมูลที่ได้นำเสนอแล้วในบทที่ 3 เช่นเดียวกับกฎหมายว่าด้วยการบริหารองค์กรศาสนาอิสลามและกฎหมายว่าด้วยลักษณะฐานะของวัดบาทหลวงโรมันคาทอลิกในกรุงสยามของไทย ขณะที่องค์กรศาสนาที่ไม่มีกฎหมายรับรองบทบาทหรืออำนาจหน้าที่ก็อาจจดทะเบียนต่อหน่วยงานของรัฐเพื่อขอรับประโยชน์ทางกฎหมายและการเงินในประเด็นต่าง ๆ ได้ อาทิ การจดทะเบียนสถานที่ประกอบพิธีกรรมทางศาสนาตามกฎหมายว่าด้วยการจดทะเบียนศาสนสถาน เพื่อขอรับการยกเว้นภาษีท้องถิ่นตามกฎหมายว่าด้วยการคลังส่วนท้องถิ่น หรือการจดทะเบียนสถานที่ประกอบพิธีมงคลสมรสตามกฎหมายว่าด้วยการสมรส และอาจยื่นคำร้องขอจดทะเบียนต่อหน่วยงานของรัฐ เพื่อขอรับประโยชน์ทางภาษีและสถานะทางกฎหมายในรูปแบบองค์กรการกุศลได้ตามกฎหมายว่าด้วยการกุศล ซึ่งบัญญัติรับรองวัตถุประสงค์ขององค์กรการกุศลให้รวมถึงการส่งเสริมศาสนาด้วย⁹⁶ ขณะเดียวกัน องค์กรศาสนาอื่น

⁹⁶ Mark Hill QC et al., *Religion and Law in the United Kingdom*, pp. 69-72.

ในสาธารณรัฐอิตาลีที่ได้จัดทำข้อตกลงกับรัฐบาลอิตาลีอาศัยอำนาจตามมาตรา 8 ของรัฐธรรมนูญแห่งสาธารณรัฐอิตาลี ค.ศ. 1948 และได้รับความเห็นชอบข้อตกลงจากรัฐสภา จะมีสถานะเป็นนิติบุคคลตามมาตรา 14 ถึงมาตรา 35 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งอิตาลี ส่วนองค์กรศาสนาอื่นที่ได้จัดทำข้อตกลงข้างต้นแต่ได้รับการจดทะเบียนจากรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยตามรัฐบัญญัติฉบับที่ 1159/1929 ก็จะมีสถานะเป็นนิติบุคคลตามมาตรา 36 ถึงมาตรา 42 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งอิตาลีเช่นกัน⁹⁷

ด้านองค์กรศาสนาในประเทศที่ไม่มีกฎหมายกำหนดบทบาทและอำนาจหน้าที่ขององค์กรศาสนาไว้เป็นการเฉพาะ ได้แก่ สหรัฐอเมริกาและสาธารณรัฐฟิลิปปินส์นั้น ไม่มีการแบ่งแยกองค์กรศาสนาประจำชาติกับองค์กรศาสนาอื่น โดยต่างก็ดำเนินตามหลักการห้ามสถาปนาศาสนาหรือหลักความเป็นกลางทางศาสนา และหลักว่าด้วยการใช้สิทธิเสรีภาพทางศาสนา แต่องค์กรศาสนาหลายแห่งในสหรัฐอเมริกาก็ได้รับการรับรองสถานะทางกฎหมายผ่านการจัดทำข้อตกลงและตรากฎหมายเฉพาะเป็นรายองค์กรในระดับมลรัฐ หรือการดำเนินการตามขั้นตอนและวิธีการที่กำหนดไว้ในกฎหมายว่าด้วยองค์กรที่ไม่แสวงหากำไรหรือกฎหมายว่าด้วยนิติบุคคลทางศาสนาซึ่งเป็นกฎหมายกลางของมลรัฐต่าง ๆ ด้วย โดยในกรณีหลังนี้มีลักษณะคล้ายกับการรับรองสถานะทางกฎหมายขององค์กรศาสนาในประเทศไทยที่สามารถยื่นคำร้องขอจดทะเบียนจัดตั้งเป็นมูลนิธิหรือสมาคมตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ได้ เพียงแต่ในหลายมลรัฐของสหรัฐอเมริกาได้กำหนดให้องค์กรศาสนาเป็นรูปแบบหนึ่งของนิติบุคคลประเภทองค์กรที่ไม่แสวงหากำไรอย่างชัดเจนด้วย⁹⁸ ขณะที่องค์กรศาสนาในสาธารณรัฐฟิลิปปินส์ก็อาจได้รับสถานะทางกฎหมายผ่านการจดทะเบียนเป็นนิติบุคคลตามประมวลกฎหมายนิติบุคคลด้วยเช่นกัน⁹⁹

อย่างไรก็ตาม เมื่อพิจารณาถึงโครงสร้างการดำเนินงานทางศาสนาขององค์กรศาสนาพุทธและองค์กรศาสนาอิสลามในประเทศไทย จะเห็นได้ว่า มีรูปแบบและขอบเขตการบริหารกิจการทางศาสนาเฉพาะในประเทศไทยเท่านั้น โดยไม่มีความสัมพันธ์เชิงปกครองบังคับบัญชากับองค์กรศาสนาเดียวกันในต่างประเทศแต่อย่างใด แตกต่างจากองค์กรศาสนาคริสต์ทุกนิกายที่เข้ามาดำเนินงานทางศาสนาหรือดำเนินงานเพื่อสาธารณกุศลและสาธารณประโยชน์ในประเทศไทย ซึ่งล้วนแต่มีลักษณะการบริหารองค์กรที่เป็นสากล มีการปกครองบังคับบัญชาที่เชื่อมโยงกับองค์กรหลักในต่างประเทศ และมีหลักปฏิบัติที่สอดคล้องกันอย่างเป็นเอกภาพทั่วโลก ดังนั้น จึงต้องพิจารณาถึงความเหมาะสมในการตรากฎหมายกำหนดบทบาทและอำนาจหน้าที่ขององค์กรศาสนาคริสต์ในประเทศไทยขึ้นใช้บังคับเป็นการเฉพาะว่า มีลักษณะเป็นการแทรกแซงกิจการภายในขององค์กรศาสนาคริสต์ในระดับสากลหรือไม่ ประกอบกับปัจจุบันเสรีภาพทางศาสนาก็ไม่จำเป็นต้องอาศัยการรับรองสถานะทางกฎหมายจากรัฐให้แก่องค์กรศาสนาแล้ว เนื่องจากรัฐสามารถดำเนินมาตรการอื่นที่หลากหลายเพื่อคุ้มครองการดำเนินงานขององค์กรศาสนาได้อีกด้วย

⁹⁷ Alessandro Ferrari and Silvio Ferrari, "Religion and the Secular State : The Italian Case," pp. 436-437. and Norman Doe, *Law and Religion in Europe : A Comparative Introduction*, pp. 9-10, 95-96, 98, 101.

⁹⁸ W. Cole Durham Jr., "Legal Status of Religious Organizations : A Comparative Overview," 3-4.

⁹⁹ Raul C. Pangalangan, "Religion and the Secular State : National Report for the Philippines," p. 567.

บทที่ 5

บทสรุปและข้อเสนอแนะ

5.1 บทสรุป

ศาสนาคริสต์ถือเป็นศาสนาที่มีประวัติศาสตร์อันยาวนานกว่า 2,014 ปี และมีผู้นับถือมากที่สุดในโลกกว่าสองพันล้านคน รวมถึงประเทศไทยที่บรรดาธรรมทูตหรือมิชชันนารีของศาสนาคริสต์นิกายต่าง ๆ นำโดยนิกายโรมันคาทอลิกได้เดินทางเข้ามาเผยแผ่ศาสนาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2110 (ค.ศ. 1567) ในสมัยกรุงศรีอยุธยา หรือเมื่อกว่า 447 ปีมาแล้ว จนกระทั่งปัจจุบันมีจำนวนคริสตชนกว่าแปดแสนคน ซึ่งเป็นศาสนาที่มีผู้นับถือมากเป็นลำดับที่สามของประเทศ ศาสนาคริสต์แต่นิกายต่างก็มีองค์กรศาสนาเป็นสถาบันหลักในการดำเนินงานทางศาสนาของตน แต่ได้รับการประกาศรับรองฐานะจากกรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม ให้เป็นองค์กรศาสนาที่อยู่ในความอุปถัมภ์ของทางราชการตามระเบียบกรมการศาสนา ว่าด้วยองค์กรศาสนาต่าง ๆ พ.ศ. 2512 เพียงสองนิกาย ประกอบด้วยนิกายโรมันคาทอลิก ได้แก่ สภาประมุขบาทหลวงโรมันคาทอลิกแห่งประเทศไทย และนิกายโปรเตสแตนต์ ได้แก่ สภาคริสตจักรในประเทศไทย สหกิจคริสเตียนแห่งประเทศไทย สหคริสตจักรแบปติสต์ในประเทศไทย และมูลนิธิคริสตจักรเซเว่นธ์เดย์แอ็ดเวนตีสแห่งประเทศไทย โดยนอกจากจะดำเนินกิจกรรมเผยแผ่ศาสนาแล้ว องค์กรศาสนาคริสต์ในประเทศไทยยังมีบทบาทสำคัญต่อการพัฒนาประเทศด้านต่าง ๆ ทั้งการดำเนินงานสังคมสงเคราะห์ การพัฒนาสังคม การพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้ยากไร้และประสบภัยพิบัติต่าง ๆ การให้บริการทางการศึกษา ทั้งแก่บุคคลทั่วไปและผู้ด้อยโอกาสในสังคม การแพทย์ การสาธารณสุข และภารกิจด้านอื่นเป็นจำนวนมาก ซึ่งล้วนแต่มีวัตถุประสงค์เพื่อสาธารณกุศลและสาธารณประโยชน์ต่อสังคมไทยโดยส่วนรวม

แม้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (พุทธศักราช 2550) และกฎหมายหลายฉบับ อาทิ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ประมวลกฎหมายอาญา ประมวลกฎหมายที่ดิน กฎหมายว่าด้วยภาษีบำรุงท้องที่ กฎหมายว่าด้วยการศึกษาแห่งชาติ และระเบียบกรมการศาสนาที่เกี่ยวข้อง จะได้บัญญัติรับรองสิทธิและหน้าที่ขององค์กรศาสนาในประเด็นต่าง ๆ ไว้เป็นการทั่วไป แต่ก็มีกรณีกฎหมายเฉพาะขึ้นเพื่อจัดตั้งและกำหนดบทบาท อำนาจหน้าที่ และสถานะทางกฎหมายขององค์กรศาสนาพุทธและองค์กรศาสนาอิสลามในประเทศไทยซึ่งมีผู้นับถือมากเป็นสองลำดับแรกด้วย โดยศาสนาพุทธซึ่งเข้ามาเผยแผ่ศาสนาในประเทศไทยตั้งแต่อ่อนสมัยกรุงสุโขทัยก็ได้รับการอุปถัมภ์จากพระมหากษัตริย์ไทยเสมอมา ทรงสถาปนาสมเด็จพระสังฆราชผู้เป็นประมุขของบรรดาพระสงฆ์ทั่วราชอาณาจักรตามพระราชอัธยาศัย และทรงจัดรูปแบบการปกครองคณะสงฆ์ในศาสนาพุทธแตกต่างกันไปในแต่ละยุคสมัย จนกระทั่งมีการประกาศใช้บังคับกฎหมายว่าด้วยคณะสงฆ์ฉบับแรกในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ ได้แก่ พระราชบัญญัติลักษณะปกครองคณะสงฆ์ รัตนโกสินทรศก 121

ปัจจุบันการปกครองคณะสงฆ์ในศาสนาพุทธเป็นไปตามที่บัญญัติไว้ในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 และที่แก้ไขเพิ่มเติม มีสมเด็จพระสังฆราชซึ่งพระมหากษัตริย์ทรงสถาปนาขึ้นเป็นประมุขของคณะสงฆ์ในประเทศไทย อีกทั้งยังดำรงตำแหน่งประธานกรรมการมหาเถรสมาคมซึ่งเป็นองค์กรกลางศาสนาพุทธในประเทศไทย โดยแม้มหาเถรสมาคมจะมีได้มีสถานะเป็นนิติบุคคล แต่สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติซึ่งมีฐานะเป็นกรมและทำหน้าที่สำนักเลขาธิการมหาเถรสมาคมก็มีสถานะเป็นนิติบุคคลตามมาตรา 7 วรรคสาม แห่งพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการแผ่นดิน พ.ศ. 2534 ประกอบกับมีการบัญญัติให้วัดซึ่งเป็นศาสนสถานในศาสนาพุทธเป็นนิติบุคคลตามกฎหมายว่าด้วยคณะสงฆ์อีกด้วย

ขณะที่ศาสนาอิสลามก็ปรากฏหลักฐานว่ามีมุสลิมเข้ามาตั้งหลักแหล่งในประเทศไทยที่จังหวัดนครศรีธรรมราชตั้งแต่สมัยกรุงสุโขทัย และการเผยแผ่ศาสนาอิสลามในกรุงศรีอยุธยามักจะเข้ามาพร้อมกับการค้าขายของพ่อค้ามุสลิมที่เดินทางจากดินแดนแคชเมียร์ จนกระทั่งมีการประกาศใช้บังคับพระราชกฤษฎีกาว่าด้วยการศาสนูปถัมภ์ฝ่ายอิสลาม พุทธศักราช 2488 และพระราชบัญญัติมัสยิดอิสลาม พ.ศ. 2490 เพื่อจัดองค์กรศาสนาอิสลามในประเทศไทยเป็นครั้งแรก ปัจจุบันการบริหารองค์กรศาสนาอิสลามเป็นไปตามที่บัญญัติไว้ในพระราชบัญญัติการบริหารองค์กรศาสนาอิสลาม พ.ศ. 2540 มีจุฬาราชมนตรีซึ่งพระมหากษัตริย์ทรงแต่งตั้งขึ้นเป็นผู้นำกิจการศาสนาอิสลามในประเทศไทย และมีคณะกรรมการกลางอิสลามแห่งประเทศไทยเป็นองค์กรกลางศาสนาอิสลามในประเทศไทย รวมทั้งมีทบอญัตริ์รับรองสถานะให้สำนักงานคณะกรรมการกลางอิสลามแห่งประเทศไทย สำนักงานคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัด และมีสยิดที่ได้รับการจดทะเบียนจัดตั้งต่อพนักงานเจ้าหน้าที่เป็นนิติบุคคลตามกฎหมายนี้อีกด้วย

อย่างไรก็ตาม แม้การตรากฎหมายจัดระเบียบ กำหนดโครงสร้าง บทบาท และอำนาจหน้าที่ ตลอดจนรับรองสถานะทางกฎหมายขององค์กรศาสนาหนึ่งเป็นการเฉพาะ จะมีวัตถุประสงค์เพื่อให้การดำเนินงานและการบริหารจัดการภายในองค์กรศาสนาเกิดความเป็นเอกภาพและได้รับการคุ้มครองจากรัฐให้มีสิทธิและหน้าที่ตามกฎหมายอย่างเป็นรูปธรรม แต่ในทางกลับกันก็สะท้อนให้เห็นถึงบทบาทของรัฐในการควบคุมหรือมีส่วนร่วมกับการบริหารจัดการและการดำเนินงานขององค์กรศาสนา ดังกล่าวผ่านการใช้อำนาจที่ได้รับตามกฎหมายข้างต้น ไม่ว่าจะเป็นพระราชอำนาจของพระมหากษัตริย์ในการสถาปนาสมเด็จพระสังฆราชในศาสนาพุทธและแต่งตั้งจุฬาราชมนตรีในศาสนาอิสลาม อำนาจของนายกรัฐมนตรีหรือรัฐมนตรีในฐานะผู้รักษาการตามกฎหมายดังกล่าวที่จะออกกฎเกณฑ์เพื่อปฏิบัติการตามกฎหมายนั้น การเข้าไปเป็นส่วนหนึ่งในการบริหารจัดการองค์กรศาสนาของหน่วยงานและเจ้าหน้าที่ของรัฐ อาทิ สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติทำหน้าที่สำนักเลขาธิการมหาเถรสมาคม และผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติเป็นเลขาธิการมหาเถรสมาคม การบัญญัติให้องค์กรศาสนาโดยเฉพาะอย่างยิ่งมัสยิดในศาสนาอิสลามต้องจดทะเบียนต่อเจ้าหน้าที่ของรัฐจึงจะมีสิทธิและหน้าที่ตามกฎหมาย รวมถึงการให้อำนาจแก่หน่วยงานของรัฐจัดการทรัพย์สินขององค์กรศาสนา อาทิ สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติมีอำนาจหน้าที่ดูแลรักษา จัดการ และเป็นเจ้าของศาสนสมบัติกลางในศาสนาพุทธ ส่วนการดูแล

รักษาศาสนสมบัติของวัดในศาสนาพุทธก็เป็นไปตามวิธีการที่กำหนดในกฎกระทรวง ซึ่งการกระทำเหล่านี้ล้วนขัดต่อแนวความคิดเกี่ยวกับการแยกศาสนจักรหรือองค์กรศาสนา ออกจากอาณาจักรหรือรัฐ ที่มุ่งให้แต่ละฝ่ายต่างมีอิสระในการดำเนินงานและไม่ตกอยู่ภายใต้อิทธิพลครอบงำของอีกฝ่าย

สำหรับการรับรองบทบาทและอำนาจหน้าที่ทางกฎหมายขององค์กรศาสนาในต่างประเทศสามารถจำแนกออกเป็นประเทศที่มีและไม่มีกฎหมายกำหนดบทบาทและอำนาจหน้าที่ขององค์กรศาสนาไว้เป็นการเฉพาะ ซึ่งล้วนมีกฎหมายที่รับรองและคุ้มครองเสรีภาพทางศาสนาไว้เป็นการทั่วไปในรูปแบบและวิธีการที่แตกต่างกัน โดยสหราชอาณาจักรเป็นประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายจารีตประเพณีและมีการตรากฎหมายพิเศษก่อตั้งและกำหนดบทบาทและอำนาจหน้าที่องค์กรศาสนาประจำชาติขึ้น ได้แก่ พระศาสนจักรแห่งอังกฤษและพระศาสนจักรแห่งสกอตแลนด์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งพระศาสนจักรแห่งอังกฤษที่พระมหากษัตริย์มีฐานะเป็นผู้นำสูงสุดและมีอำนาจแต่งตั้งผู้นำทางศาสนา ซึ่งบทบาทของฝ่ายอาณาจักรที่มีอยู่เหนือฝ่ายศาสนจักรเช่นนี้ก็มีลักษณะคล้ายคลึงกับองค์กรศาสนาพุทธในประเทศไทย และแม้พระศาสนจักรทั้งสองจะไม่มีสถานะเป็นนิติบุคคล แต่ก็มีการรับรองสถานะให้ผู้นำทางศาสนาขององค์กรศาสนาประจำชาติเป็นนิติบุคคลประเภทบุคคลคนเดียว (Corporation Sole) สามารถกระทำการใด ๆ ในฐานะที่เป็นองค์กรได้ด้วยตนเอง และรับรองสถานะให้สภานิกายของโบสถ์เป็นนิติบุคคลด้วย ส่วนองค์กรศาสนาอื่นในสหราชอาณาจักร แม้จะไม่มีกฎหมายบังคับให้ต้องจดทะเบียนต่อหน่วยงานของรัฐ ซึ่งเป็นรูปแบบเดียวกับประเทศไทย แต่ก็มีมีการตรากฎหมายขึ้นรับรองสถานะทางกฎหมายและจัดการทรัพย์สินขององค์กรศาสนาต่าง ๆ เป็นรายองค์กรจำนวนหลายฉบับอีกด้วย นอกจากนี้ องค์กรศาสนาที่ไม่มีกฎหมายกำหนดบทบาทและอำนาจหน้าที่ก็อาจจดทะเบียนต่อหน่วยงานของรัฐเพื่อขอรับประโยชน์ทางกฎหมายและการเงินได้ อาทิ การจดทะเบียนสถานที่ประกอบพิธีกรรมทางศาสนาเพื่อขอรับการยกเว้นภาษีท้องถิ่น หรือการจดทะเบียนสถานที่ประกอบพิธีมิงคลสมรส และยังสามารถยื่นคำร้องขอจดทะเบียนต่อหน่วยงานของรัฐเพื่อขอรับประโยชน์ทางภาษีและสถานะการเป็นนิติบุคคลในรูปแบบองค์กรการกุศลได้ตามกฎหมายว่าด้วยการกุศล ซึ่งบัญญัติรับรองวัตถุประสงค์ขององค์กรการกุศลให้รวมถึงการส่งเสริมศาสนาด้วย

ขณะที่สาธารณรัฐอิตาลีซึ่งเป็นประเทศที่ใช้ระบบประมวลกฎหมาย ก็เป็นอีกประเทศหนึ่งที่มีการตรากฎหมายเฉพาะขึ้นกำหนดบทบาทและอำนาจหน้าที่ขององค์กรศาสนาแต่ละองค์กรภายหลังการจัดทำข้อตกลงระหว่างรัฐบาลกับองค์กรศาสนานั้น ๆ และเป็นพิเศษสำหรับ องค์กรศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิกที่มีการจัดทำสนธิสัญญาลาเตรันกับรัฐบาล อันมีผลเป็นการรับรองสิทธิหลายประการของพระศาสนจักรคาทอลิกในสาธารณรัฐอิตาลี และก่อตั้งนครรัฐวาติกัน (Vatican City State) ขึ้นเพื่อรับรองอำนาจอธิปไตยทางดินแดนของสันตะสำนัก (Holy See) ซึ่งเป็นองค์กรบริหารส่วนกลางของพระศาสนจักรคาทอลิกทั่วโลก โดยมีการบัญญัติรับรองสนธิสัญญาดังกล่าวไว้ในมาตรา 7 ของรัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบัน ซึ่งต่อมาหลังการจัดทำข้อตกลงวิลลา มาดามา กับรัฐบาลอิตาลีอำนาจตามมาตรานี้ พระศาสนจักรคาทอลิกก็ได้รับการรับรองให้เป็นนิติบุคคลตามกฎหมายมหาชน ด้านองค์กรศาสนาอื่น

ที่จัดทำข้อตกลงกับรัฐบาลอาศัยอำนาจตามมาตรา 8 ของรัฐธรรมนูญอิตาลีและได้รับความเห็นชอบข้อตกลงจากรัฐสภา รวมถึงองค์กรศาสนาอื่นที่มีได้จัดทำข้อตกลงข้างต้นแต่ได้รับการจดทะเบียนตามรัฐบัญญัติฉบับที่ 1159/1929 ก็ได้รับสถานะเป็นนิติบุคคลตามประมวลกฎหมายแพ่งอิตาลีเช่นกัน

ส่วนสหรัฐอเมริกาและสาธารณรัฐฟิลิปปินส์ไม่มีกฎหมายกำหนดบทบาทและอำนาจหน้าที่ขององค์กรศาสนาเป็นการเฉพาะ รวมทั้งไม่มีการแบ่งแยกองค์กรศาสนาประจำชาติกับองค์กรศาสนาอื่น โดยต่างก็ยึดถือหลักการห้ามสถาปนาศาสนา (The Establishment Clause) หรือหลักความเป็นกลางทางศาสนา และหลักว่าด้วยการใช้สิทธิเสรีภาพทางศาสนา (The Free Exercise Clause) เพื่อจำกัดอำนาจรัฐมิให้เข้าไปข้องเกี่ยวกับการดำเนินงานทางศาสนาอันเป็นการก้าวล่วงเสรีภาพทางจิตวิญญาณของปัจเจกชนที่ถือเป็นหลักการพื้นฐานประการหนึ่งของรัฐธรรมนูญในรัฐเสรีประชาธิปไตย อย่างไรก็ตาม แม้สหรัฐอเมริกาซึ่งใช้ระบบกฎหมายจารีตประเพณีจะมีนโยบายแบ่งแยกองค์กรศาสนาออกจากรัฐและไม่มีกฎหมายว่าด้วยการอนุญาตหรือการจดทะเบียนองค์กรศาสนาในระดับสหรัฐก็ตาม แต่องค์กรศาสนาหลายแห่งก็ได้รับสถานะให้เป็นนิติบุคคลผ่านการจัดทำข้อตกลงและตรากฎหมายเฉพาะเป็นรายองค์กรในระดับมลรัฐ หรือการดำเนินการตามขั้นตอนและวิธีการที่กำหนดไว้ในกฎหมายว่าด้วยองค์กรที่ไม่แสวงหากำไรหรือกฎหมายว่าด้วยนิติบุคคลทางศาสนาซึ่งเป็นกฎหมายกลางของมลรัฐต่าง ๆ โดยในกรณีหลังนี้มีลักษณะคล้ายกับการรับรองสถานะทางกฎหมายขององค์กรศาสนาในประเทศไทยที่สามารถยื่นคำร้องขอจดทะเบียนจัดตั้งเป็นมูลนิธิหรือสมาคมตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ได้เพียงแต่ในหลายมลรัฐของสหรัฐอเมริกาได้กำหนดให้องค์กรศาสนาเป็นรูปแบบหนึ่งของนิติบุคคลประเภทองค์กรที่ไม่แสวงหากำไรอย่างชัดเจน ขณะที่องค์กรศาสนาในสาธารณรัฐฟิลิปปินส์ซึ่งเป็นประเทศที่ใช้ระบบประมวลกฎหมายและมีแนวความคิดว่าด้วยเสรีภาพทางศาสนาเช่นเดียวกับสหรัฐอเมริกา อาจได้รับการรับรองจากหน่วยงานของรัฐให้สามารถดำเนินงานทางศาสนาด้วยการจดทะเบียนเป็นนิติบุคคลตามประมวลกฎหมายนิติบุคคล การขออนุญาตประกอบพิธีมงคลสมรสตามประมวลกฎหมายครอบครัวหรือการขออนุญาตเดินทางเข้าเมืองในฐานะผู้เผยแผ่ศาสนาชาวต่างประเทศ โดยองค์กรศาสนาในสาธารณรัฐฟิลิปปินส์ที่ได้รับการจดทะเบียนจากหน่วยงานของรัฐ รวมถึงนิติบุคคลและองค์กรอื่นที่ไม่แสวงหากำไร ซึ่งมีวัตถุประสงค์เพื่อการศาสนา ต่างก็ได้รับสิทธิประโยชน์ทางภาษีตามกฎหมายฟิลิปปินส์ด้วยเช่นกัน

ขณะเดียวกัน มีการตรากฎหมายกำหนดบทบาท อำนาจหน้าที่ และสถานะทางกฎหมายขององค์กรศาสนาคริสต์ในประเทศไทยเฉพาะนิกายโรมันคาทอลิกทั้งสิ้น 5 ฉบับ ได้แก่ (1) พระราชบัญญัติว่าด้วยลักษณะฐานะของวัดบาทหลวงโรมันคาทอลิกในกรุงสยามตามกฎหมาย ลงวันที่ 27 สิงหาคม ร.ศ. 128 (2) พระราชบัญญัติแก้ความในมาตรา 19 แห่งพระราชบัญญัติว่าด้วยลักษณะฐานะของวัดบาทหลวงโรมันคาทอลิกในกรุงสยาม ลงวันที่ 27 สิงหาคม (ร.ศ. 128) พ.ศ. 2452 (3) พระราชบัญญัติว่าด้วยที่พระราชทานพระบรมราชานุญาตแก่โรมันคาทอลิกมิสซังในกรุงสยาม ลงวันที่ 1 กรกฎาคม พ.ศ. 2457 (4) พระราชบัญญัติเพิ่มเติมพระราชบัญญัติลงวันที่ 27 สิงหาคม ร.ศ. 128 (พ.ศ. 2452) ว่าด้วยลักษณะฐานะ

ของวัดบาทหลวงโรมันคาทอลิกในกรุงสยามตามกฎหมาย และ (5) พระราชกฤษฎีกาให้ใช้พระราชบัญญัติว่าด้วยลักษณะฐานะของวัดบาทหลวงโรมันคาทอลิกในกรุงสยาม ลงวันที่ 27 สิงหาคม พุทธศักราช 2452 แก่วิกாரีอาโต อาปอสตอลิก แห่งหนองแสง โดยบัญญัติรับรองสถานะของวิกாரีอาโต อาปอสตอลิก หรือเรียกว่ามิสซัง ได้แก่ มิสซังโรมันคาทอลิกกรุงเทพฯ และมิสซังโรมันคาทอลิกท่าแร่-หนองแสง ซึ่งปัจจุบันได้รับการยกฐานะขึ้นเป็นอัครมุขมณฑลแล้วนั้น ให้เป็นบริษัทหรือนิติบุคคลตามความหมายในปัจจุบัน รวมทั้งกำหนดบทบาทและอำนาจหน้าที่ของมิสซังเกี่ยวกับการถือกรรมสิทธิ์ที่ดิน การจัดสร้างโบสถ์และสถานที่สอนศาสนา และบัญญัติรับรองกรรมสิทธิ์ที่ดินซึ่งมิสซังถือครองอยู่ในเวลาที่พระราชบัญญัติข้างต้นประกาศใช้บังคับอีกด้วย กระนั้นก็ดี ปัจจุบันยังคงเกิดปัญหาและอุปสรรคต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับบทบาทและอำนาจหน้าที่ทางกฎหมายขององค์กรศาสนาคริสต์ในประเทศไทย สรุปสาระสำคัญได้ดังนี้

(1) ปัญหาการถือกรรมสิทธิ์ที่ดินขององค์กรศาสนาคริสต์ในประเทศไทย

กรณีแรกคือกรณีขององค์กรศาสนาคริสต์ในประเทศไทยไม่มีอำนาจถือกรรมสิทธิ์ที่ดิน เนื่องจากกฎหมายว่าด้วยลักษณะฐานะของวัดบาทหลวงโรมันคาทอลิกในกรุงสยาม บัญญัติรับรองสถานะให้องค์กรศาสนาคริสต์ นิกายโรมันคาทอลิก ได้แก่ มิสซัง เป็นนิติบุคคลตามความหมายในปัจจุบัน แต่โดยที่ขณะนั้นมีการสถาปนามิสซังในประเทศไทยเพียงสองแห่ง ได้แก่ มิสซังโรมันคาทอลิกกรุงเทพฯ (มิสซังสยาม) และมิสซังโรมันคาทอลิกท่าแร่-หนองแสง (มิสซังลาว) ซึ่งปัจจุบันได้รับการยกฐานะขึ้นเป็นอัครมุขมณฑล จึงมีเพียงอัครมุขมณฑลสองแห่งเท่านั้นที่ได้รับสิทธิ หน้าที่ และประโยชน์ตามที่บัญญัติไว้ในกฎหมายนี้ ขณะเดียวกัน กลับส่งผลให้มุขมณฑลและโบสถ์แต่ละแห่งของนิกายโรมันคาทอลิกที่อยู่ภายใต้การบังคับบัญชาของอัครมุขมณฑลข้างต้นต่างก็ไม่มีอำนาจถือกรรมสิทธิ์ที่ดินหรือกระทำนิติกรรมใด ๆ ตามกฎหมายได้ด้วยตนเอง แต่ต้องอาศัยการรับมอบอำนาจจากต้นสังกัดเท่านั้น เช่นเดียวกับองค์กรและศาสนสถานของศาสนาคริสต์นิกายอื่นที่ไม่มีสถานะเป็นนิติบุคคลเนื่องจากไม่มีกฎหมายใดบัญญัติรับรองสถานะไว้ ทั้งที่สิทธิในการถือครองที่ดินเป็นส่วนหนึ่งที่จะอำนวยความสะดวกและรับรองเสรีภาพในการเผยแพร่ศาสนา รวมทั้งเป็นสาระสำคัญประการหนึ่งของเสรีภาพทางศาสนาซึ่งเป็นสิทธิมนุษยชนและเสรีภาพขั้นพื้นฐานด้วย

อีกกรณีหนึ่งคือกรณีขององค์กรศาสนาคริสต์ในประเทศไทยที่มีอำนาจถือกรรมสิทธิ์ที่ดินอยู่แล้วมิได้รับอนุญาตให้ถือกรรมสิทธิ์ที่ดินเพิ่มขึ้น เนื่องจากกรมที่ดิน กระทรวงมหาดไทย กำหนดแนวทางพิจารณาอนุญาตให้เฉพาะองค์กรศาสนาคริสต์ที่มีสถานะเป็นนิติบุคคลเท่านั้นที่มีสิทธิขออนุญาต เพื่อให้ได้มาซึ่งที่ดินตามมาตรา 84 แห่งประมวลกฎหมายที่ดิน ส่งผลเป็นการจำกัดสิทธิของวัดบาทหลวงโรมันคาทอลิกหรือโบสถ์แต่ละแห่งให้ไม่มีอำนาจถือกรรมสิทธิ์ที่ดินในนามของตนเองได้ เนื่องจากไม่มีกฎหมายใดบัญญัติให้โบสถ์ซึ่งเป็นศาสนสถานของศาสนาคริสต์มีสถานะเป็นนิติบุคคล ทั้งที่วรรคหนึ่งแห่งมาตราข้างต้นบัญญัติให้วัดบาทหลวงโรมันคาทอลิก รวมถึงมูลนิธิที่มีวัตถุประสงค์เพื่อดำเนินงานทางศาสนาคริสต์แต่ละแห่งมีสิทธิได้มาซึ่งที่ดินสำหรับทำประโยชน์แก่ตนไม่เกิน 50 ไร่ อย่างไรก็ตาม ข้อ 5 แห่งพระราชบัญญัติว่าด้วยลักษณะฐานะของวัดบาทหลวงโรมันคาทอลิกในกรุงสยามตามกฎหมาย

ลงวันที่ 27 สิงหาคม ร.ศ. 128 บัญญัติให้อัครมุขมณฑลกรุงเทพฯ และอัครมุขมณฑลท่าแร่-หนองแสง ซึ่งมีสถานะเป็นนิติบุคคลและมีอำนาจหน้าที่ควบคุมบังคับบัญชาโบสถ์แต่ละแห่ง มีสิทธิเรียกร้องการเป็นเจ้าของที่ดินหรือประโยชน์ในที่ดินได้ในนามของมิสซัง โบสถ์ สถานที่สอนศาสนา หรือที่ตั้งการสอนศาสนา ประกอบกับไม่มีกฎหมายใดบัญญัติห้ามมิให้อัครมุขมณฑลถือกรรมสิทธิ์ที่ดินเพื่อประโยชน์ของโบสถ์ ดังนั้น อัครมุขมณฑลสองแห่งดังกล่าวจึงอาจถือกรรมสิทธิ์ที่ดินเพื่อประโยชน์ของโบสถ์ตามจำนวนที่บัญญัติไว้ในมาตรา 84 วรรคหนึ่ง แห่งประมวลกฎหมายที่ดินสำหรับโบสถ์แต่ละแห่งได้ กล่าวคือ ไม่เกิน 50 ไร่ ต่อโบสถ์แห่งหนึ่ง โดยมีได้หมายความว่าอัครมุขมณฑลแต่ละแห่งไม่อาจถือกรรมสิทธิ์เกิน 50 ไร่ อีกทั้งไม่กระทบต่อที่ดินที่อัครมุขมณฑลนั้นได้รับการรับรองกรรมสิทธิ์ไว้ในกฎหมายต่าง ๆ หรือที่ดินที่ได้มาก่อนวันที่ประมวลกฎหมายที่ดินมีผลใช้บังคับแต่อย่างใด ทั้งนี้ ตามนัยวรรคสามแห่งมาตราเดียวกัน

นอกจากนี้ การที่รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยมีคำสั่งหลายวาระไม่อนุญาตให้อัครมุขมณฑลและมุขมณฑลต่าง ๆ ของนิกายโรมันคาทอลิกรับโอนที่ดินตามมาตรา 84 แห่งประมวลกฎหมายที่ดิน และไม่อนุญาตให้จัดตั้งโบสถ์คาทอลิกในจังหวัดที่ไม่เคยดำเนินงานทางศาสนามาก่อนนั้น ถือเป็นกรกระทำที่กระทบกระเทือนต่อเสรีภาพในการเผยแผ่ศาสนาหรือความเชื่อในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งของหลักเสรีภาพทางศาสนาด้วย เนื่องจากการจัดตั้งศาสนสถานหรือสถานที่สอนศาสนาเป็นกิจกรรมพื้นฐานที่กำหนดขึ้นโดยองค์กรศาสนาเพื่อประโยชน์ต่อการเผยแผ่ศาสนาหรือความเชื่อ ซึ่งรัฐมีหน้าที่ต้องรับรองและคุ้มครองด้วยการไม่ตรากฎหมายหรือกระทำการใดอันเป็นการขัดขวางการใช้เสรีภาพดังกล่าว

(2) ปัญหาการจัดการศึกษาขององค์กรศาสนาคริสต์ในประเทศไทย

กรณีที่คณะกรรมการกฤษฎีกามีความเห็นตามบันทึกเรื่องเสร็จที่ 254/2528 ว่า มิสซังโรมันคาทอลิก (อัครมุขมณฑล) ไม่มีสิทธิขออนุญาตจัดตั้งหรือรับโอนโรงเรียนตามพระราชบัญญัติโรงเรียนเอกชน พ.ศ. 2525 เนื่องจากไม่มีบทบัญญัติแห่งกฎหมายใดบัญญัติให้มิสซังเป็นนิติบุคคลที่มีวัตถุประสงค์เพื่อการศึกษาอันจะมีสิทธิขออนุญาตจัดตั้งหรือรับโอนโรงเรียนตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา 19 วรรคสอง แห่งพระราชบัญญัติดังกล่าว และกฎหมายว่าด้วยลักษณะฐานะของวัดบาทหลวงโรมันคาทอลิกในกรุงเทพฯ บัญญัติให้มิสซังเป็นนิติบุคคลที่มีอำนาจถือครองที่ดินสำหรับทำประโยชน์แก่ตนเท่านั้น

สาเหตุด้านบทบัญญัติแห่งกฎหมาย เนื่องจากมาตรา 19 วรรคสอง (1) และ (2) แห่งพระราชบัญญัติโรงเรียนเอกชน พ.ศ. 2525 บัญญัติคุณสมบัติและลักษณะต้องห้ามของผู้ขออนุญาตจัดตั้งหรือรับโอนโรงเรียนที่เป็นนิติบุคคล ซึ่งต้องมีวัตถุประสงค์เพื่อการศึกษาเป็นหลักและมีได้บัญญัติยกเว้นสำหรับนิติบุคคลที่เป็นองค์กรศาสนา ดังเช่นที่บัญญัติยกเว้นให้แก่นิติบุคคลที่เป็นองค์กรของรัฐหรือรัฐวิสาหกิจ ส่งผลให้องค์กรศาสนาคริสต์ในประเทศไทย อาทิ อัครมุขมณฑลและมุขมณฑลต่าง ๆ ซึ่งไม่มีกฎหมายกำหนดวัตถุประสงค์เพื่อการศึกษาไว้อย่างชัดเจน จึงไม่อาจดำเนินการด้านการศึกษาตามพระราชบัญญัตินี้ได้ด้วยตนเอง ประกอบกับมาตรา 22 แห่งพระราชบัญญัติโรงเรียนเอกชน พ.ศ. 2550 ซึ่งเป็นกฎหมายว่าด้วยโรงเรียนเอกชนที่ใช้บังคับอยู่ในปัจจุบันก็มีเนื้อหาที่ใกล้เคียงกันนี้ด้วย

สาเหตุด้านการตีความทางกฎหมาย เนื่องจากความเห็นของคณะกรรมการกฤษฎีกา ในกรณีนี้เป็นการตีความเพียงลายลักษณ์อักษรโดยมิได้พิจารณาถึงเจตนารมณ์อันแท้จริงของกฎหมาย ว่าด้วยลักษณะฐานะของวัดบาทหลวงโรมันคาทอลิกในกรุงสยาม ซึ่งในคำปรารภและบทบัญญัติข้อ 7 ต่างก็รับรองสิทธิของบาทหลวงในฐานะผู้แทนของมิสซังให้รวมถึงการจัดตั้งโรงเรียนในประเทศไทยได้ตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่บัญญัติไว้ในกฎหมายไทย ประกอบกับขณะที่พระราชบัญญัตินี้มีผลใช้บังคับ แนวความคิดเรื่องนิติบุคคลยังไม่เป็นที่แพร่หลาย ยังไม่มีการใช้บังคับประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ และยังไม่มีศัพท์คำว่านิติบุคคลขึ้น อีกทั้งเพิ่งมีการนำระบบกฎหมายตะวันตกมาประยุกต์ใช้กับสังคมไทย จึงอาจเป็นไปได้ที่การรับรองสถานะนิติบุคคลมิได้คำนึงว่าจะต้องกำหนดวัตถุประสงค์ของนิติบุคคลไว้อย่างชัดเจน อีกทั้งเดิมกรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรมได้มีประกาศลงวันที่ 9 กันยายน พ.ศ. 2512 (ค.ศ. 1969) รับรองฐานะให้สภาประมุขบาทหลวงโรมันคาทอลิกแห่งประเทศไทยเป็นองค์การพิเศษทางศาสนาที่มีวัตถุประสงค์เพียงเพื่อส่งนักบวชและฆราวาสออกไปเผยแผ่ศาสนาคริสต์ในทางวิชาการเท่านั้น แต่ต่อมามีประกาศลงวันที่ 21 ธันวาคม พ.ศ. 2553 (ค.ศ. 2010) รับรองฐานะให้องค์กรนี้มีวัตถุประสงค์ รวมถึงการดำเนินงานเพื่อการศึกษาด้วย เมื่อองค์กรนี้เป็นคณะบุคคลซึ่งประกอบด้วยประมุขผู้มีอำนาจกระทำการแทนอัครมุขมณฑลและมุขมณฑลต่าง ๆ ในประเทศไทย จึงถือได้ว่าปัจจุบันอัครมุขมณฑลกรุงเทพฯ และอัครมุขมณฑลท่าแร่-หนองแสงเป็นนิติบุคคลที่มีวัตถุประสงค์เพื่อการศึกษาด้วยเช่นกัน

นอกจากนี้ เดิมมาตรา 69 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ซึ่งมีผลใช้บังคับอยู่ในเวลาที่คณะกรรมการกฤษฎีกามีความเห็นเรื่องนี้ บัญญัติเพียงให้นิติบุคคลมีสิทธิและหน้าที่ต่าง ๆ ตามกฎหมายภายในขอบวัตถุประสงค์ซึ่งกำหนดไว้ในข้อบังคับหรือตราสารจัดตั้งเท่านั้น แต่ภายหลังการประกาศใช้บังคับประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ฉบับใหม่ในปี พ.ศ. 2535 (ค.ศ. 1992) มาตรา 66 ก็ได้บัญญัติให้นิติบุคคลมีสิทธิและหน้าที่ตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายอื่นภายในขอบแห่งอำนาจหน้าที่ดังที่ได้บัญญัติไว้ในกฎหมายนั้นด้วย ดังนั้น ปัจจุบันอัครมุขมณฑลทั้งสองแห่งข้างต้นซึ่งมีสถานะเป็นนิติบุคคลตามกฎหมายว่าด้วยลักษณะฐานะของวัดบาทหลวงโรมันคาทอลิกในกรุงสยาม จึงมีสิทธิและหน้าที่ตามอำนาจหน้าที่ที่บัญญัติไว้ในกฎหมายดังกล่าว ซึ่งรวมถึงอำนาจดำเนินกิจการด้านการศึกษาตามข้อ 7 แห่งกฎหมายดังกล่าวด้วย จึงตีความได้ว่าปัจจุบันอัครมุขมณฑลกรุงเทพฯ และอัครมุขมณฑลท่าแร่-หนองแสง มีคุณสมบัติที่จะขออนุญาตจัดตั้งหรือรับโอนโรงเรียนตามกฎหมายว่าด้วยโรงเรียนเอกชนได้เช่นกัน

(3) ปัญหาการตีความองค์กรศาสนาคริสต์ในประเทศไทยเป็นองค์กรต่างประเทศ

กรณีการทำงานของกระทรวงศึกษาธิการและคณะกรรมการกฤษฎีกาตามบันทึกเรื่องเสรีจที่ 254/2528 ต่างก็มีความเห็นว่า มิสซังเป็นองค์กรหรือมีลักษณะเป็นกิจการของต่างประเทศ โดยมีการปกครองบังคับบัญชามาจากสำนักวาติกันในฐานะที่เป็นรัฐหนึ่งตามกฎหมายระหว่างประเทศ และสมเด็จพระสันตะปาปาในนามของสำนักวาติกันก็ได้แต่งตั้งมุขนายกผู้ปกครองดูแลเขตมิสซังต่าง ๆ ในประเทศไทย รวมทั้งแต่งตั้งเอกอัครสมณทูตวาติกันให้เป็นผู้ดูแลผลประโยชน์ของตนในประเทศไทย

อย่างไรก็ตาม วาติกัน (Vatican) ตามคำจำกัดความที่ถูกต้องประกอบด้วย 2 ฐานะ ได้แก่ (1) ฐานะที่เป็นสันตะสำนัก (Holy See หรือ Apostolic See) ซึ่งเป็นองค์กรบริหารส่วนกลางของพระศาสนจักรคาทอลิกสากล ถือกำเนิดขึ้นพร้อมกับการดำเนินงานเผยแผ่ศาสนาคริสต์ในยุคแรก มีสมเด็จพระสันตะปาปา (Pope) เป็นประมุขสูงสุด มีพระคาร์ดินัลเลขาธิการแห่งรัฐเป็นหัวหน้าศูนย์สำนักงานแห่งโรมหรือโรมันคูเรียซึ่งรับผิดชอบการบริหารกิจการของสันตะสำนัก และมีการจัดโครงสร้างสันตะสำนักออกเป็นสมณกระทรวง สมณสภา สมณศาล และคณะกรรมการต่าง ๆ รวมทั้งมีระบบกฎหมายของตนเอง ได้แก่ ประมวลกฎหมายพระศาสนจักร (Canon Law) ซึ่งล้วนมีบทบัญญัติเกี่ยวกับกิจการทางศาสนาทั้งสิ้น และ (2) ฐานะที่เป็นนครรัฐวาติกัน (Vatican City State) เปรียบเสมือนอาณาจักรทางโลกหรืออำนาจอธิปไตยทางดินแดนของสันตะสำนัก โดยมีสถานะเป็นรัฐหนึ่งตามกฎหมายระหว่างประเทศซึ่งก่อตั้งขึ้นตามสนธิสัญญาลาเตรันในปี พ.ศ. 2472 (ค.ศ. 1929) ระหว่างรัฐบาลอิตาลีกับสันตะสำนัก นครรัฐวาติกันจึงเป็นเพียงหลักประกันและเครื่องมือส่งเสริมและสนับสนุนกิจการทางศาสนาของสันตะสำนักเท่านั้น

พระศาสนจักรคาทอลิกเปรียบเสมือนอาณาจักรทางศาสนาซึ่งมีอาณาเขตครอบคลุมทุกประเทศที่มีการเผยแผ่ศาสนาคริสต์ นิกายโรมันคาทอลิก รวมถึงประเทศไทยที่ปัจจุบันแบ่งเขตการปกครองออกเป็นอัครมุขมณฑลและมุขมณฑลรวม 10 แห่ง แต่ละแห่งมีอัครมุขนายกหรือมุขนายกเป็นประมุขซึ่งล้วนเป็นชาวไทยทั้งสิ้น โดยแม้ท่านเหล่านั้นจะได้รับการแต่งตั้งจากสมเด็จพระสันตะปาปา และอยู่ภายใต้การบังคับบัญชาของสันตะสำนักก็ตาม แต่เป็นเพียงการควบคุมข้อความเชื่อทางศาสนา รูปแบบและขั้นตอนพิธีกรรมทางศาสนา ความประพฤติของบรรดาบาทหลวง รวมถึงนโยบายที่สำคัญต่อการเผยแผ่ศาสนาและการดำเนินงานสาธารณกุศล เพื่อให้ถือปฏิบัติสอดคล้องกันอย่างเป็นเอกภาพทั่วโลก มิใช่เป็นการควบคุมให้กระทำการใด ๆ เพื่อประโยชน์แก่สันตะสำนักหรือนครรัฐวาติกันแต่อย่างใด

นอกจากนี้ เอกอัครสมณทูตวาติกัน (Papal Nuncio หรือ Apostolic Nuncio) ยังเป็นผู้แทนของสมเด็จพระสันตะปาปาซึ่งประจำอยู่ในประเทศต่าง ๆ ที่มีความสัมพันธ์ทางการทูตกับสันตะสำนัก มิใช่ผู้แทนของนครรัฐวาติกัน โดยทำหน้าที่เป็นเพียงสะพานเชื่อมระหว่างพระศาสนจักรคาทอลิกในประเทศไทยกับพระศาสนจักรสากล ตลอดจนคุ้มครองดูแลคริสตชนไทยให้สามารถดำรงชีวิตอยู่ร่วมกับศาสนิกชนของศาสนาอื่นได้อย่างสันติ มิใช่ผู้ดูแลผลประโยชน์ของสันตะสำนักหรือนครรัฐวาติกันในประเทศไทย ดังนั้น แม้องค์กรศาสนาคริสต์ในประเทศไทยจะมีลักษณะการบริหารกิจการทางศาสนาหรือการปกครองบังคับบัญชาที่เชื่อมโยงกับองค์กรหลักในต่างประเทศ แต่เมื่อได้รวมกลุ่มกันโดยอาศัยเสรีภาพตามที่บัญญัติรับรองไว้ในรัฐธรรมนูญ และได้รับการรับรองสถานะให้เป็นนิติบุคคลตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์หรือกฎหมายเฉพาะ ต้องถือว่าองค์กรเหล่านี้เป็นองค์กรศาสนาของไทยเช่นกัน

(4) ปัญหาการเสนอกฎหมายว่าด้วยการบริหารองค์กรศาสนาคริสต์ในประเทศไทย

กรณีแรกคือความพยายามในการเสนอร่างกฎหมายว่าด้วยการบริหารองค์กรศาสนาคริสต์ในประเทศไทยเข้าสู่การพิจารณาของสภานิติบัญญัติแห่งชาติเมื่อปี พ.ศ. 2550 (ค.ศ. 2007)

ซึ่งมีสาระสำคัญเป็นการจัดระเบียบและรับรองสถานะทางกฎหมายให้แก่องค์กรศาสนาคริสต์ในประเทศไทย เฉพาะนิกายโรมันคาทอลิกและนิกายโปรเตสแตนต์ รวมทั้งกำหนดวัตถุประสงค์ประสงค์ในการดำเนินงานต่าง ๆ ของศาสนาคริสต์ในประเทศไทย อย่างไรก็ตาม คณะรัฐมนตรีได้ขอรับร่างพระราชบัญญัตินี้มาพิจารณา ก่อนที่สภานิติบัญญัติแห่งชาติจะลงมติรับหลักการในระเบียบวาระที่ 1 ซึ่งต่อมาเมื่อมีมติแจ้งข้อสังเกตตามความเห็นของสำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกาไปยังสภานิติบัญญัติแห่งชาติว่า ไม่สมควรรับหลักการ ร่างพระราชบัญญัตินี้ดังกล่าว เนื่องจากไม่มีบทบัญญัติกำหนดหลักเกณฑ์การจัดตั้งโบสถ์เพื่อเป็นฐานข้อมูล ที่เชื่อถือได้สำหรับหน่วยงานของรัฐในการคุ้มครองประชาชน รวมทั้งไม่ควรมีบทบัญญัติความหมายเฉพาะ สำหรับศาสนาคริสต์ในประเทศไทยหรือกำหนดรูปแบบการบริหารองค์กรศาสนาคริสต์ในประเทศไทย ไว้ในลักษณะตายตัวและจำกัดเพียงสองนิกายข้างต้นเท่านั้น ผู้เสนอจึงร่วมกันถอนร่างพระราชบัญญัตินี้ออกไป

อีกกรณีหนึ่งคือแนวความคิดในการยกร่างกฎหมายว่าด้วยการบริหารจัดการองค์กร ศาสนาคริสต์ในประเทศไทยเมื่อปี พ.ศ. 2553 (ค.ศ. 2010) อันเป็นความร่วมมือกันระหว่างสมาชิกวุฒิสภา กับผู้นำขององค์กรศาสนาคริสต์ นิกายโรมันคาทอลิกและนิกายโปรเตสแตนต์ ในประเทศไทย โดยมีสาระสำคัญ เป็นการจัดตั้งคณะกรรมการกลางองค์กรศาสนาคริสต์แห่งประเทศไทยขึ้น บริหารกิจการศาสนาคริสต์ ในประเทศไทยและช่วยเหลือหน่วยงานของรัฐแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นกับศาสนาคริสต์ซึ่งมีผลกระทบต่อ ความสงบเรียบร้อยของประชาชน มีประธานคณะกรรมการกลางองค์กรศาสนาคริสต์แห่งประเทศไทย ซึ่งพระมหากษัตริย์ทรงแต่งตั้งเป็นผู้นำกิจการศาสนาคริสต์ในประเทศไทย มีการบัญญัติวัตถุประสงค์ ของกิจการศาสนาคริสต์ในประเทศไทยเป็นแนวทางการดำเนินงานเพื่อประโยชน์ต่อสังคมส่วนรวม บัญญัติรับรองสถานะทางกฎหมายให้แก่สำนักงานคณะกรรมการกลางองค์กรศาสนาคริสต์แห่งประเทศไทย และสถานประกอบศาสนกิจหรือศาสนสถานที่จะจดทะเบียนต่อพนักงานเจ้าหน้าที่ รวมทั้งให้คณะกรรมการ ประจำสถานประกอบศาสนกิจ ตลอดจนจัดตั้งกองทุนบริหารองค์กรศาสนาคริสต์เพื่อสนับสนุนการดำเนินงาน ขององค์กรศาสนาคริสต์ในประเทศไทย โดยไม่ต้องเป็นภาระด้านงบประมาณแก่รัฐบาล อย่างไรก็ตาม ไม่ปรากฏข้อเท็จจริงว่ามีการเสนอร่างพระราชบัญญัติที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับการบริหารจัดการหรือการกำหนด บทบาทและอำนาจหน้าที่ขององค์กรศาสนาคริสต์ในประเทศไทยเข้าสู่การพิจารณาของรัฐสภาแต่อย่างใด

ที่ผ่านมาองค์กรศาสนาคริสต์ในประเทศไทยต่างยื่นคำร้องขอจดทะเบียนจัดตั้งมูลนิธิ หรือสมาคมตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์เพื่อก่อตั้งบทบาทและอำนาจหน้าที่ทางกฎหมายขึ้น แต่ก็ไม่อาจแก้ไขปัญหาและอุปสรรคต่าง ๆ ดังที่นำเสนอไปข้างต้นได้ จึงมีแนวความคิดและความพยายาม ที่จะตรากฎหมายว่าด้วยการบริหารจัดการองค์กรศาสนาคริสต์ในประเทศไทยมาโดยตลอด ซึ่งถือเป็น แนวความคิดของสำนักกฎหมายบ้านเมืองที่มุ่งให้ความสำคัญกับกฎหมายลายลักษณ์อักษรที่รัฐตราขึ้น เพื่อจัดระเบียบและกำหนดสภาพบังคับเกี่ยวกับการกระทำภายนอกของประชาชนหรือกลุ่มบุคคล

อย่างไรก็ตาม เสรีภาพในการเผยแพร่ศาสนาหรือความเชื่อถือเป็นสาระสำคัญประการหนึ่ง ของเสรีภาพทางศาสนา อันเป็นสิทธิมนุษยชนและเสรีภาพขั้นพื้นฐานที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติและติดตัว

มนุษย์แต่ละคนมาแต่กำเนิด ซึ่งเป็นแนวความคิดของสำนักกฎหมายธรรมชาติ จึงไม่จำเป็นต้องรับรอง และคุ้มครองเสรีภาพดังกล่าวในรูปแบบของกฎหมายบ้านเมืองเสมอไป การบัญญัติรับรองเสรีภาพทางศาสนาไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยซึ่งเป็นกฎหมายลายลักษณ์อักษรที่มีลำดับศักดิ์สูงสุด เป็นเพียงการแปลงสภาพสิทธิและเสรีภาพตามธรรมชาติ มาเป็นสิทธิและเสรีภาพตามกฎหมายบ้านเมืองเท่านั้น โดยกฎหมายธรรมชาติยังคงมีสถานะและศักดิ์ศรีสูงกว่ากฎหมายบ้านเมืองเช่นเดิม ประกอบกับ ปัจจุบันเสรีภาพทางศาสนาก็ไม่จำเป็นต้องอาศัยการรับรองสถานะทางกฎหมายจากรัฐให้แก่องค์กรศาสนาแล้ว เนื่องจากรัฐสามารถดำเนินมาตรการอื่นที่หลากหลายเพื่อคุ้มครองการดำเนินงานขององค์กรศาสนาได้

นอกจากนี้ เมื่อพิจารณาถึงโครงสร้างการดำเนินงานทางศาสนาขององค์กรศาสนาพุทธ และองค์กรศาสนาอิสลามในประเทศไทย จะเห็นได้ว่า มีรูปแบบและขอบเขตการบริหารกิจการทางศาสนา เฉพาะในประเทศไทยเท่านั้น แตกต่างจากองค์กรศาสนาคริสต์ทุกนิกายที่เข้ามาดำเนินงานทางศาสนา หรือดำเนินงานเพื่อสาธารณกุศลและสาธารณประโยชน์ในประเทศไทย ซึ่งล้วนแต่มีลักษณะการบริหาร องค์กรที่เป็นสากล มีการปกครองบังคับบัญชาที่เชื่อมโยงกับองค์กรหลักในต่างประเทศ และมีหลักปฏิบัติ ที่สอดคล้องกันอย่างเป็นเอกภาพทั่วโลก ดังนั้น จึงต้องพิจารณาถึงความเหมาะสมในการตรากฎหมาย กำหนดบทบาทและอำนาจหน้าที่ขององค์กรศาสนาคริสต์ในประเทศไทยขึ้นใช้บังคับเป็นการเฉพาะว่า มีลักษณะเป็นการแทรกแซงกิจการภายในขององค์กรศาสนาคริสต์ในระดับสากลหรือไม่ รวมทั้งต้อง พิจารณาข้อดีข้อเสียอันเนื่องมาจากการประกาศใช้บังคับกฎหมายดังกล่าว ระหว่างการรับรองสถานะ ทางกฎหมายให้แก่องค์กรศาสนาคริสต์ในประเทศไทยตามกฎหมายนี้ กับการเปิดโอกาสให้รัฐได้เข้ามา มีบทบาทควบคุมการบริหารจัดการองค์กรและการจัดตั้งศาสนสถานของศาสนาคริสต์ในประเทศไทย อันอาจกระทบกระเทือนต่อความเป็นอิสระในการดำเนินงานขององค์กรศาสนาคริสต์ในประเทศไทยได้

ด้วยเหตุผลดังกล่าวแล้วข้างต้นสรุปได้ว่า หากไม่มีกฎหมายบัญญัติให้รัฐเข้ามาควบคุม การดำเนินงานขององค์กรศาสนาคริสต์ในประเทศไทย จะเป็นหลักประกันเสรีภาพทางศาสนาแก่องค์กร ศาสนาคริสต์ในประเทศไทยให้สามารถดำเนินงานทางศาสนา รวมทั้งดำเนินงานเพื่อสาธารณกุศล และสาธารณประโยชน์ต่อสังคมไทยโดยส่วนรวมได้เต็มศักยภาพยิ่งกว่า ขณะเดียวกัน รัฐก็ยังคงมีหน้าที่ ที่จะต้องดำเนินมาตรการใด ๆ เพื่อส่งเสริม สนับสนุน และคุ้มครองการดำเนินงานขององค์กรศาสนาคริสต์ ในประเทศไทยให้มีความเป็นอิสระ ตลอดจนมีสิทธิและเสรีภาพในประเด็นต่าง ๆ ตามที่รัฐธรรมนูญ แห่งราชอาณาจักรไทยและกฎหมายอื่นบัญญัติรับรองไว้อย่างเป็นทางการเป็นรูปธรรมมากขึ้นด้วย

5.2 ข้อเสนอแนะ

ผู้เขียนขอเสนอแนวทางที่เหมาะสมแก่หน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้องและองค์กรศาสนาคริสต์ ในประเทศไทย เพื่อประกอบการพิจารณาแก้ไขปัญหาและอุปสรรคต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับบทบาทและอำนาจ หน้าที่ทางกฎหมายขององค์กรศาสนาคริสต์ในประเทศไทยอย่างเป็นทางการเป็นรูปธรรม ดังรายละเอียดต่อไปนี้

(1) รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยควรพิจารณาอนุญาตให้อัครมุขมณฑลกรุงเทพฯ และอัครมุขมณฑลท่าแร่-หนองแสง ซึ่งเป็นนิติบุคคลตามกฎหมายว่าด้วยลักษณะฐานะของวัดบาทพลวง โรมันคาทอลิกในกรุงสยาม มีอำนาจถือกรรมสิทธิ์ที่ดินเพื่อประโยชน์ของโบสถ์แต่ละแห่งได้ตามจำนวนที่บัญญัติไว้ในมาตรา 84 วรรคหนึ่ง แห่งประมวลกฎหมายที่ดิน กล่าวคือ ไม่เกิน 50 ไร่ต่อโบสถ์แห่งหนึ่ง หรือในจำนวนที่ดินมากกว่านั้นตามที่เห็นสมควรตามนัยวรรคสองแห่งมาตราดังกล่าว โดยไม่รวมถึงที่ดินที่อัครมุขมณฑลสองแห่งข้างต้นได้รับการรับรองกรรมสิทธิ์ไว้ในกฎหมายต่าง ๆ หรือที่ดินอื่นใดที่ได้มาก่อนวันที่ประมวลกฎหมายที่ดินมีผลใช้บังคับตามนัยวรรคสามแห่งมาตราเดียวกัน

(2) รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยควรพิจารณาอนุญาตให้มีการจัดตั้งโบสถ์คาทอลิก ตามกฎหมายว่าด้วยลักษณะฐานะของวัดบาทพลวงโรมันคาทอลิกในกรุงสยาม ในจังหวัดที่ยังไม่เคยมีการเผยแผ่ศาสนาคริสต์ นิกายโรมันคาทอลิก อีกทั้งไม่ควรขัดขวางการใช้เสรีภาพในการจัดตั้งศาสนสถาน หรือสถานที่สอนศาสนาของศาสนาคริสต์นิกายใด ๆ เนื่องจากเป็นกิจกรรมพื้นฐานอันเป็นประโยชน์ต่อการเผยแผ่ศาสนา ทั้งนี้ เพื่อรับรองและคุ้มครองเสรีภาพทางศาสนาซึ่งเป็นสิทธิมนุษยชนและเสรีภาพขั้นพื้นฐานตามเจตนารมณ์และบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย

(3) รัฐสภา โดยการเสนอร่างพระราชบัญญัติของกระทรวงศึกษาธิการผ่านคณะรัฐมนตรี หรือองค์กรศาสนาคริสต์ในประเทศไทยผ่านผู้มีสิทธิเลือกตั้ง หรือสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ควรพิจารณาแก้ไขเพิ่มเติมมาตรา 22 (1) แห่งพระราชบัญญัติโรงเรียนเอกชน พ.ศ. 2550 โดยบัญญัติเพิ่มข้อยกเว้นให้นิติบุคคลประเภทองค์กรศาสนามีสิทธิขอรับใบอนุญาตจัดตั้งหรือรับโอนโรงเรียนในระบบตามกฎหมายนี้ได้ แม้จะมีใช้นิติบุคคลที่มีวัตถุประสงค์เพื่อการศึกษาโดยตรงก็ตาม เช่นเดียวกับที่บัญญัติยกเว้นให้องค์การของรัฐหรือรัฐวิสาหกิจในมาตราข้างต้น ทั้งนี้ เพื่อให้สอดคล้องกับเจตนารมณ์และบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยและกฎหมายว่าด้วยการศึกษาแห่งชาติที่บัญญัติให้รัฐต้องส่งเสริมและสนับสนุนให้องค์กรศาสนาจัดการศึกษาและมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของประเทศ

(4) กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม ควรพิจารณาประกาศรับรองฐานะให้องค์กรศาสนาคริสต์องค์กรต่าง ๆ ที่ดำเนินงานทางศาสนาอยู่ในประเทศไทยปัจจุบัน และได้ดำเนินงานในลักษณะที่ขัดต่อความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน เป็นองค์กรศาสนาที่อยู่ในความอุปถัมภ์ของทางราชการตามระเบียบกรมการศาสนา ว่าด้วยองค์กรศาสนาต่าง ๆ พ.ศ. 2512 ตามคำร้องขอขององค์กรดังกล่าว นอกเหนือจากองค์กรที่ได้รับการประกาศรับรองฐานะเช่นนี้แล้ว โดยเฉพาะอย่างยิ่งอัครมุขมณฑลและมุขมณฑลต่าง ๆ ของนิกายโรมันคาทอลิก อาศัยความเห็นชอบของสภาประมุขบาทพลวงโรมันคาทอลิกแห่งประเทศไทย เพื่อให้การดำเนินงานขององค์กรเหล่านี้ได้รับการส่งเสริม สนับสนุน และคุ้มครองจากรัฐเช่นเดียวกับองค์กรศาสนาองค์กรอื่นอย่างเป็นรูปธรรมและเสมอภาคกัน ตลอดจนเป็นการประกันความมั่นคงแห่งนิติฐานะแก่องค์กรศาสนาคริสต์ในประเทศไทย ในฐานะที่เป็นองค์กรศาสนาของไทยซึ่งได้รวมกลุ่มกันโดยอาศัยเสรีภาพตามที่บัญญัติรับรองไว้ในรัฐธรรมนูญ และได้รับการรับรองสถานะให้เป็นนิติบุคคลตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์หรือกฎหมายเฉพาะ

(5) การประกาศรับรองหรือแก้ไขเพิ่มเติมฐานขององค์การศาสนาที่อยู่ในความอุปถัมภ์ของทางราชการจะมีการกำหนดวัตถุประสงค์ในการดำเนินงานขององค์กรนั้นไว้ตามข้อ 5 ก. ของระเบียบกรมการศาสนา ว่าด้วยองค์การศาสนาต่าง ๆ พ.ศ. 2512 ไม่ว่าองค์กรนั้นจะมีสถานะเป็นนิติบุคคลหรือไม่ กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม โดยคำร้องขอขององค์การศาสนาคริสต์องค์กรต่าง ๆ จึงควรพิจารณา กำหนดหรือแก้ไขเพิ่มเติมวัตถุประสงค์ในการดำเนินงานของแต่ละองค์กรให้มีความชัดเจนและครอบคลุม ลักษณะงานทุกด้านที่ดำเนินงานอยู่ในปัจจุบันด้วย อาทิ การกำหนดขอบวัตถุประสงค์ในการดำเนินงานของอัครมุขมณฑลกรุงเทพฯ และอัครมุขมณฑลท่าแร่-หนองแสง ซึ่งเป็นนิติบุคคลตามกฎหมายว่าด้วยลักษณะฐานะของวัดบาทหลวงโรมันคาทอลิกในกรุงเทพฯ ให้รวมถึงการดำเนินงานด้านการศึกษา จะเป็นอีกช่องทางหนึ่งที่ทำให้มีคุณสมบัติที่จะจัดตั้งหรือรับโอนโรงเรียนตามกฎหมายว่าด้วยโรงเรียนเอกชนได้

(6) หน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้องและองค์การศาสนาคริสต์ในประเทศไทยควรพิจารณาถึงความเหมาะสม ความจำเป็น และข้อดีข้อเสียด้านต่าง ๆ ในการกำหนดบทบาท อำนาจหน้าที่ และสถานะทางกฎหมายขององค์การศาสนาคริสต์ในประเทศไทยไว้ในรูปแบบของกฎหมายลายลักษณ์อักษร หากมีความเห็นสอดคล้องตรงกันว่าสมควรกำหนดขึ้นเป็นกฎหมายลายลักษณ์อักษร จึงควรพิจารณาถึงรูปแบบของกฎหมายลายลักษณ์อักษรที่เหมาะสมในแนวทางหนึ่งแนวทางใด ดังรายละเอียดต่อไปนี้

(ก) ตรากฎหมายว่าด้วยการบริหารจัดการองค์การศาสนาคริสต์ในประเทศไทยขึ้นใช้บังคับเป็นกฎหมายเฉพาะ โดยต้องไม่มีบทบัญญัติที่มีลักษณะเป็นการแทรกแซงกิจการภายในขององค์การศาสนาคริสต์ในระดับสากล และไม่มีบทบัญญัติให้รัฐเข้ามาควบคุมการดำเนินงานขององค์การศาสนาคริสต์ในประเทศไทยจนเกินขอบเขตของการส่งเสริม สนับสนุน และคุ้มครองการดำเนินงานขององค์กรดังกล่าว หรือ

(ข) ตรากฎหมายว่าด้วยองค์การศาสนา กฎหมายว่าด้วยนิติบุคคล หรือกฎหมายว่าด้วยองค์กรที่ไม่แสวงหากำไร ในลักษณะที่เป็นกฎหมายกลางขึ้นใช้บังคับเป็นการทั่วไปเพื่อรับรองบทบาท อำนาจหน้าที่ และสถานะทางกฎหมายขององค์การศาสนาต่าง ๆ ตามแนวทางของสาธารณรัฐฟิลิปปินส์ และมลรัฐต่าง ๆ ในสหรัฐอเมริกา แยกออกจากประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ไทยในปัจจุบัน หรือ

(ค) แก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ไทยในส่วนที่เกี่ยวกับองค์กรที่ไม่แสวงหากำไรให้สอดคล้องกับกฎหมายว่าด้วยนิติบุคคลของสาธารณรัฐฟิลิปปินส์และมลรัฐต่าง ๆ ในสหรัฐอเมริกา โดยบัญญัติเพิ่มองค์การศาสนาให้เป็นองค์กรที่ไม่แสวงหากำไรประเภทหนึ่ง กำหนดขั้นตอน และวิธีการจัดตั้ง รวมทั้งรับรองสิทธิและหน้าที่ขององค์การศาสนาในประเทศไทยเป็นการทั่วไป เนื่องจากรูปแบบการดำเนินงานขององค์การศาสนามีลักษณะเฉพาะแตกต่างจากการดำเนินงานของมูลนิธิและสมาคมอื่น

(7) รัฐสภาหรือคณะรัฐมนตรีควรพิจารณาดรากฎหมายหรือออกกฎตามอำนาจหน้าที่ของตนเพื่อรับรองสิทธิประโยชน์ ส่งเสริม สนับสนุน และคุ้มครองการดำเนินงานขององค์การศาสนาคริสต์ในประเทศไทย โดยแม้ปัจจุบันมาตรา 3 วรรคหนึ่ง (3)¹ แห่งประมวลรัษฎากรจะบัญญัติอำนาจในการตรา

¹ มาตรา 3 วรรคหนึ่ง แห่งประมวลรัษฎากร บัญญัติว่า “บรรดารัฐากรประเภทต่าง ๆ ซึ่งเรียกเก็บตามประมวลรัษฎากรนี้ จะตราพระราชกฤษฎีกาเพื่อการต่อไปนี้ได้ คือ ... (3) ยกเว้นแก่รัฐบาล องค์การของรัฐบาล เทศบาล สุขาภิบาล องค์การศาสนา หรือองค์การกุศลสาธารณะ”

พระราชกฤษฎีกาเพื่อยกเว้นภาษีประเภทต่าง ๆ ตามประมวลกฎหมายดังกล่าวแก่องค์กรศาสนาต่าง ๆ ในประเทศไทยตามที่เห็นสมควร ซึ่งสอดคล้องกับบทบัญญัติแห่งประมวลรัษฎากรของสหรัฐอเมริกา และกฎหมายว่าด้วยการปฏิรูปภาษีของสาธารณรัฐฟิลิปปินส์ ทั้งที่เป็นประเทศที่ไม่มีกฎหมายกำหนด บทบาทและอำนาจหน้าที่ขององค์กรศาสนาไว้เป็นการเฉพาะ กลับไม่ปรากฏว่ามีการตราพระราชกฤษฎีกา เพื่อยกเว้นภาษีแก่องค์กรศาสนาคริสต์ในประเทศไทยตามบทบัญญัติข้างต้นแต่อย่างใด

องค์กรศาสนาคริสต์ในประเทศไทยไม่มีแนวความคิดมุ่งแสวงหาอำนาจทางการเมือง หรือสร้างอิทธิพลผ่านการครอบครองทรัพย์สินเพื่อความมั่งคั่งฝ่ายโลก ดังคำสอนของพระเยซูคริสต์เจ้า ที่ได้รับการบันทึกไว้ในพระวรสารนักบุญมัทธิว บทที่ 6 ข้อ 19 - 20 ว่า “ท่านทั้งหลายจงอย่าสะสมทรัพย์สมบัติบนแผ่นดินนี้เลย ที่นี้ทรัพย์สมบัติทั้งหลายถูกสนิมและขมวนกัดกิน และถูกขโมยเจาะช่อง เข้ามาขโมยไปได้ แต่จงสะสมทรัพย์สมบัติในสวรรค์เถิด ที่นั่นไม่มีสนิมหรือขมวนกัดกิน และขโมยก็เจาะช่อง เข้ามาขโมยไปไม่ได้” โดยองค์กรศาสนาคริสต์ในประเทศไทยมีพันธกิจหลักเพื่อดำเนินงานทางศาสนา ซึ่งคริสตชนเรียกว่าการประกาศข่าวดีแห่งความรักขององค์พระผู้เป็นเจ้าที่มีต่อเรามามนุษย์ ดังพระดำรัส ของพระเยซูคริสต์เจ้าที่ได้รับการบันทึกไว้ในพระวรสารนักบุญมัทธิว บทที่ 28 ข้อ 19 ว่า “... ท่านทั้งหลาย จงไปสั่งสอนนานาชาติให้มาเป็นศิษย์ของเรา ...” ตลอดจนดำเนินงานเพื่อสาธารณกุศลและสาธารณประโยชน์ แก่สังคมส่วนรวม โดยเฉพาะอย่างยิ่งการช่วยเหลือและบรรเทาทุกข์แก่ผู้ด้อยโอกาส ผู้ป่วย ผู้ถูกทอดทิ้ง และผู้ถูกเอารัดเอาเปรียบในสังคมดังเป็นที่ประจักษ์แก่ชาวไทยเสมอมา สอดคล้องกับพระธรรมนูญว่าด้วย พระศาสนจักรในโลกสมัยนี้ (Gaudium et Spes) ซึ่งเป็นเอกสารแห่งสภาสังคายนาวาติกันครั้งที่ 2 ที่ได้บัญญัติถึงพันธกิจที่องค์พระผู้เป็นเจ้าทรงมอบแก่พระศาสนจักรคาทอลิก อันไม่เกี่ยวข้องกับการเมือง เศรษฐกิจ หรือสังคม หากแต่เป็นพันธกิจทางศาสนาที่สามารถก่อตั้งสถาบันเพื่อรับใช้และช่วยเหลือผู้คน ในสังคมได้ องค์กรศาสนาคริสต์จึงมีสิทธิอันชอบธรรมที่จะถือกรรมสิทธิ์ที่ดินหรือทรัพย์สินใด ๆ รวมถึง ได้รับการส่งเสริมและสนับสนุนในด้านต่าง ๆ จากรัฐ เพื่อเป็นเครื่องมือสำหรับการดำเนินงานดังกล่าวด้วย

ดังนั้น รัฐพึงมีหน้าที่ดำเนินมาตรการใด ๆ เพื่อเป็นหลักประกันเสรีภาพทางศาสนา ปรับทัศนคติของหน่วยงานและเจ้าหน้าที่ของรัฐที่มีต่อการดำเนินงานขององค์กรศาสนาคริสต์ในประเทศไทย รวมทั้งส่งเสริม สนับสนุน และคุ้มครองการดำเนินงานขององค์กรศาสนาคริสต์ในประเทศไทยให้มีความเป็นอิสระ ตลอดจนมีสิทธิและเสรีภาพในประเด็นต่าง ๆ ตามที่รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย และกฎหมายอื่นบัญญัติรับรองไว้อย่างเป็นทางการเป็นรูปธรรมมากขึ้น เพื่อให้สมกับคำกล่าวที่ว่า ประเทศไทย เป็นประเทศที่มีเสรีภาพในการเผยแผ่ศาสนาและนับถือศาสนา ชาวไทยทุกคนมีเสรีภาพที่จะนับถือ ศาสนาใดก็ได้ เนื่องจากหลักธรรมคำสอนของทุกศาสนาล้วนสอนให้ประชาชนเป็นคนดีทั้งสิ้น ทั้งในฐานะ พลเมืองที่ดีของประเทศชาติและในฐานะศาสนิกชนที่ดีของศาสนาอีกด้วย

รายการอ้างอิง

- Alessandro Ferrari and Silvio Ferrari. "Religion and the Secular State : The Italian Case." in Religion and the Secular State : National Reports, edited by ed. Javier Martínez-Torrón and W. Cole Durham, Jr. Washington, D.C.: The International Center for Law and Religion Studies, Brigham Young University, 2010.
- "Archbishops' Council, Dioceses." The Church of England, <http://www.churchofengland.org/about-us/dioceses.aspx>.
- Barry A. Kosmin and Ariela Keysar. American Religious Identification Survey (ARIS 2008). Hartford, Connecticut: Trinity College, 2009.
- "Bishops' Conference of Thailand : Conference of Bishops." GCatholic.org, <http://www.gcatholic.org/dioceses/conference/100.htm>.
- Brian J. Grim. "Rising restrictions on religion." International Journal for Religious Freedom Volume 5, Issue 1 (2012).
- Bundesministeriums der Justiz und für Verbraucherschutz. "Bürgerliches Gesetzbuch." Juris, <http://www.gesetze-im-internet.de/bgb>.
- . "Handelsgesetzbuch." Juris, <http://www.gesetze-im-internet.de/hgb>.
- Bureau of Democracy, Human Rights and Labor, U.S. State Department. "Italy 2012 International Religious Freedom Report." 2013.
- . "Philippines 2012 International Religious Freedom Report."
- . "United Kingdom 2012 International Religious Freedom Report." 2013.
- Catherine M.A. McCauliff. "Religion and the Secular State." in Religion and the Secular State : National Reports, edited by eds. Javier Martínez-Torrón and W. Cole Durham, Jr. Washington, D.C.: The International Center for Law and Religion Studies, Brigham Young University, 2010.
- Donald F. Lach and Edwin J. Van Kley. Asia in the Making of Europe, Volume 3: A Century of Advance. Book 1: Trade, Missions, Literature. University of Chicago Press, 1998.
- George Bradley McFarland. Historical Sketch of Protestant Missions in Siam, 1828-1928.
- Helmut K. Anheier. Nonprofit Organizations. First published. New York: Routledge, 2005.
- Lars Friedner. Churches and Other Religious Organisations as Legal Persons. Massachusetts: Peeters, 2007.

- Lasia Bloß. European Law of Religion – organizational and institutional analysis of national systems and their implications for the future European Integration Process. New York: New York University School of Law, 2003.
- Leszek Lech Garlicki. "Perspectives on Freedom of Conscience and Religion in the Jurisprudence of Constitutional Courts." Brigham Young University Law Review Volume 2001, Issue 2 (2001).
- Mark Hill QC, Russell Sandberg, and Norman Doe. Religion and Law in the United Kingdom. Kluwer Law International, 2011.
- Meade Emory and Lawrence Zelenak. "The Tax Exempt Status of Communitarian Religious Organizations : An Unnecessary Controversy." Fordham Law Review Volume 50 (1982).
- Michael W. McConnell. "The Origin and Historical Understanding of Free Exercise of Religion." Harvard Law Review 103, 7 (May 1990).
- Norman Doe. Law and Religion in Europe : A Comparative Introduction. First published. New York: Oxford University Press, 2011.
- "Participation in International Organizations." Vatican City State, <http://www.vaticanstate.va/content/vaticanstate/en/stato-e-governo/rapporti-internazionali/partecipazioni-ad-organizzazioni-internazionali.html>.
- "The Pope Visits The President Of The Italian Republic: "We Have Common Concerns And Convergent Responses"." NEWS.VA, <http://www.news.va/en/news/the-pope-visits-the-president-of-the-italian-repub>.
- Raul C. Pangalangan. "Religion and the Secular State : National Report for the Philippines." in Religion and the Secular State : National Reports, edited by eds. Javier Martínez-Torrón and W. Cole Durham, Jr. Washington, D.C.: The International Center for Law and Religion Studies, Brigham Young University, 2010.
- Shorena Latatia. "Georgia adopts a new law on the status of religious organizations." The Human Rights House Network (HRHN), <http://humanrightshouse.org/Articles/16973.html>.
- The "See Change" Campaign. The Catholic Church at the United Nations : Church or State? Washington, D.C.
- U.S. Census Bureau. Statistical Abstract of the United States 2012. 2012.
- "US Federal & State Public Holidays 2014." <http://usapublicholidays.com/>.
- Vatican.va. "Roman Curia Congregations." Vatican, http://www.vatican.va/roman_curia/congregations/.
- W. Cole Durham Jr. "Legal Status of Religious Organizations : A Comparative Overview." The Review of Faith & International Affairs Volume 8, Issue 2 (2010).
- กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม. กรมการศาสนา. 2551.

- . ความรู้ศาสนาเบื้องต้น. 2554.
- . องค์เอกอัครศาสนูปถัมภก พระผู้ทรงอุปถัมภ์ศาสนา. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด, 2551.
- กรมที่ดิน. "หนังสือ ที่ มท 0515/ว 22945." 27 สิงหาคม 2551.
- กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น กระทรวงมหาดไทย. มาตรฐานการส่งเสริมศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรม และจารีตประเพณีท้องถิ่น.
- กรมส่งเสริมการส่งออก กระทรวงพาณิชย์. คู่มือ การค้าและการลงทุน สาธารณรัฐฟิลิปปินส์. กรุงเทพฯ: สำนักข่าวพาณิชย์ กรมส่งเสริมการส่งออก, 2555.
- กระทรวงการต่างประเทศ. "สาธารณรัฐอิตาลี The Italian Republic." กระทรวงการต่างประเทศ, <http://www.mfa.go.th/main/th/world/74/10404-สาธารณรัฐอิตาลี.html>.
- กอบแก้ว สุวรรณทัต-เพียร. ประวัติศาสตร์ยุโรปสมัยกลาง. กรุงเทพฯ: สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย. "การเบียดเบียนและการหลั่งเลือดเป็นมรณสักขี." ชุมชนคริสตชนวัดสองคอน, <http://www.songkhon.org/web/index.php/2012-04-25-02-19-17>.
- "การอ้างอิงทางประวัติศาสตร์." มูลนิธิคริสต์ศาสนิกชนดั้งเดิมออร์โธดอกซ์ในประเทศไทย, http://www.orthodox.or.th/index.php?content=orthodoxy_thailand&lang=th.
- กิตติศักดิ์ ปกติ. หลักกฎหมายบุคคล. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ: วิญญูชน, 2553.
- กีรติ บุญเจือ. แก่นปรัชญากรีก. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช, 2528.
- เกรียงไกร เจริญนาวัฒน์. หลักพื้นฐานกฎหมายมหาชน. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: วิญญูชน, 2556.
- คณะกรรมการกฤษฎีกา. "เรื่องเสร็จที่ 92/2506 เรื่อง การจัดระเบียบการปกครองคณะสงฆ์." กรกฎาคม 2506.
- . "เรื่องเสร็จที่ 215/2530 เรื่อง มีสิทธิจดทะเบียนเป็นนิติบุคคลตามพระราชบัญญัติมีสิทธิอิสลาม พ.ศ. 2490 จะมีสิทธิขออนุญาตจัดตั้งหรือรับโอนโรงเรียนเอกชนตามพระราชบัญญัติโรงเรียนเอกชน พ.ศ. 2525 ได้หรือไม่." มิถุนายน 2530.
- . "เรื่องเสร็จที่ 254/2528 เรื่อง มีสิทธิซึ่งมีฐานะเป็นนิติบุคคลเพื่อถือครองที่ดินสำหรับประโยชน์มิสซังตามพระราชบัญญัติว่าด้วยลักษณะฐานะของวัดบาทหลวงโรมันคาทอลิกในกรุงสยาม ตามกฎหมาย ร.ศ. 128 จะมีสิทธิขออนุญาตจัดตั้งหรือรับโอนโรงเรียนตามพระราชบัญญัติโรงเรียนเอกชน พ.ศ. 2525 ได้หรือไม่." มิถุนายน 2528.
- "คณะกรรมการดำเนินงานสภาพระสังฆราชคาทอลิกแห่งประเทศไทย." สภาพระสังฆราชคาทอลิกแห่งประเทศไทย, <http://www.cbct.net/DirectoryOfficersOfCBCT.html>.
- "คณะกรรมการสำนักงานสภาพระสังฆราชคาทอลิกแห่งประเทศไทย." สภาพระสังฆราชคาทอลิกแห่งประเทศไทย, <http://www.cbct.net/Directorysecretariat.html>.
- คณะกรรมการแห่งชาติว่าด้วยการจัดทำนโยบายและแผนปฏิบัติการแม่บทด้านสิทธิมนุษยชน. "ร่างนโยบายและแผนปฏิบัติการแม่บทด้านสิทธิมนุษยชน." 2543.

- คณะกรรมการการศาสนา คุณธรรม จริยธรรม ศิลปะและวัฒนธรรม วุฒิสภา. "คำสั่ง ที่ 1/2553." 7 มกราคม 2553.
- . "คำสั่ง ที่ 2/2553." 7 มกราคม 2553.
- . "คำสั่ง ที่ 15/2553." 25 มิถุนายน 2553.
- . "คำสั่ง ที่ 18/2553." 12 กรกฎาคม 2553.
- . "คำสั่ง ที่ 19/2553." 12 กรกฎาคม 2553.
- "คณะกรรมการน้อยพริ้นซิสกัน Order of Friars Minor (O.F.M.)." หอจดหมายเหตุ อัครสังฆมณฑลกรุงเทพฯ, http://haab.catholic.or.th/priest/priestfr/o_f_m.html.
- เคนเนท อี. แวลส์. ประวัติศาสตร์โปรเตสแตนต์ในประเทศไทย. พระนคร: สภาคริสตจักรแห่งประเทศไทย, 2501.
- จิรวัดน์ จงสงวนดี. "ระบบหุ้นส่วนบริษัทของประเทศฝรั่งเศส : การแบ่งประเภทหุ้นส่วนบริษัท." 2546.
- "เอกอัครราชทูต คุมี่ (เจ้าพระยาบวรราชนายก)." สถาบันอยุธยาศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา, <http://www.ayutthayastudies.aru.ac.th/content/view/179/32>.
- ชนาทร จิตติเตโช. "เสรีภาพทางศาสนากับปัญหาสิทธิมนุษยชน." วารสารคณะตุลาการรัฐธรรมนูญ ปีที่ 9 เล่มที่ 25, ตอน 2 (มกราคม - เมษายน 2550).
- ชัยวัฒน์ วงศ์วัฒนศานต์. "นิติบุคคลตามกฎหมายมหาชนของอังกฤษ." วารสารกฎหมายปกครอง เล่มที่ 6, ตอน 2 (สิงหาคม 2530).
- ชาญชัย แสวงศักดิ์. คำอธิบายกฎหมายปกครอง. พิมพ์ครั้งที่ 18. กรุงเทพฯ: วิญญูชน, 2555.
- ดัดบลิว. ที. สเตซ. ปรัชญากรีก (A Critical History of Greek Philosophy). แปลโดย ปรีชา ช่างขวัญยืน. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ: สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย, 2514.
- นพดล ปัญญา. "โครงสร้างทางการบริหารขององค์กรศาสนาหลักในประเทศไทย กรณีศึกษา : ศาสนาพุทธ อิสลาม และคริสต์." วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2545.
- นันทวัฒน์ บรมานันท์. กฎหมายปกครอง. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: วิญญูชน, 2553.
- . หลักพื้นฐานกฎหมายปกครองฝรั่งเศส. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: วิญญูชน, 2551.
- นิภา พรฤกษ์งาม. "บทความเรื่อง "ศาสนาคริสต์นิกายคาทอลิก" : บทแปลและบัญชีศัพท์เฉพาะทางศาสนา." วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขาวิชาการแปลภาษาฝรั่งเศส - ไทย คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2543.
- บรรเจิด สิงคะเนติ. หลักพื้นฐานของสิทธิเสรีภาพและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ: วิญญูชน, 2555.
- บวรศักดิ์ อุวรรณโณ. กฎหมายมหาชน เล่ม 1 วิวัฒนาการทางปรัชญาและลักษณะของกฎหมายมหาชน ยุคต่าง ๆ. พิมพ์ครั้งที่ 11. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2554.
- บาทหลวงทักไนย์ คมกฤส. "สถาบันพระคาร์ดินัล." หอจดหมายเหตุ อัครสังฆมณฑลกรุงเทพฯ, <http://haab.catholic.or.th/Pope/institute.html>.

- บาทหลวงร็อกโก เลโอติโล. "มิชชันนารีคาทอลิกพวกแรกที่เข้ามาในประเทศไทย." หอจดหมายเหตุ อัครสังฆมณฑลกรุงเทพฯ, <http://haab.catholic.or.th/churchbkk/christlsiam.html>.
- บาทหลวงโรแบต์ โกสเต. ประวัติการเผยแพร่ศาสนาในสยามและลาว. แปลโดย อรสา ชาวจีน. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์อัสสัมชัญ, 2549.
- บาทหลวงสุรชัย ชุ่มศรีพันธุ์. "25 ปี ความสัมพันธ์ทางการทูตระหว่างประเทศไทยและนครรัฐวาติกัน." หอจดหมายเหตุ อัครสังฆมณฑลกรุงเทพฯ, http://haab.catholic.or.th/churchbkk/25_thai-vatiku/thai-vatikun/thai-vatikun.html.
- . "ประวัติศาสตร์พระศาสนจักรคาทอลิกไทย." หอจดหมายเหตุ อัครสังฆมณฑลกรุงเทพฯ, http://haab.catholic.or.th/churchbkk/25_thai-vatiku/chives-catholic/chives-catholic.html.
- บาทหลวงอาเดรียง โลเน. ประวัติมิสซังกรุงสยาม ค.ศ. 1662-1811. แปลโดย ปอล ซาเวียร์. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ: อัครสังฆมณฑลกรุงเทพฯ, 2546.
- บุญยิ่ง ประทุม. "บทบาทสถาบันศาสนากับทิศทางการพัฒนาสังคมไทย." กรุงเทพฯธุรกิจ, <http://www.bangkokbiznews.com/home/detail/politics/opinion/reader-opinion/20130516/505775/บทบาทสถาบันศาสนากับทิศทางการพัฒนาสังคมไทย.html>.
- "บุญราศีนิโคลาส บุญเกิด กฤษบำรุง พระสงฆ์และมรณสักขี." คณะกรรมการคาทอลิกเพื่อพระสงฆ์, <http://thaipriest.cbct.net/nicolasb/nicolasb.html>.
- "ประกาศนายทะเบียนมูลนิธิกรุงเทพมหานคร เรื่อง จดทะเบียนจัดตั้งมูลนิธิคริสตจักรแองลิกันไทย." ใน ราชกิจจานุเบกษา, 15 มกราคม 2547.
- "ประกาศนายทะเบียนมูลนิธิกรุงเทพมหานคร เรื่อง จดทะเบียนจัดตั้งมูลนิธิชาวคริสต์ศาสนิกชนดั้งเดิม ออร์โธดอกซ์ในประเทศไทย." ใน ราชกิจจานุเบกษา, 18 มิถุนายน 2552.
- "ประมวลกฎหมายพระศาสนจักร บรรพ 2 ประชากรของพระเจ้า." อัครสังฆมณฑลกรุงเทพฯ, <http://www.catholic.or.th/archive/laws/lawch12/lawch028.html>.
- "ประวัติความเป็นมาของคริสตจักรไคร้สโตเซ็กซ์." คริสตจักรไคร้สโตเซ็กซ์ กรุงเทพฯ, <http://www.thaianglican.org/about.php>.
- ประสิทธิ์ โฉ่วโลกุล. คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยนิติบุคคลและความรับผิดชอบทางอาญาของนิติบุคคล. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: นิติธรรม, 2549.
- . คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยบุคคล. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ: นิติธรรม, 2548.
- ปรีดี เกษมทรัพย์. นิติปรัชญา. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2555.
- "โป๊ปฟรังซิสย้ำ "ยิ่งลักษณ์" ถึงความสำคัญของงานศาสนสัมพันธ์." Pope Report, http://www.popereport.com/2013/09/blog-post_12.html.
- พรณี พลไชยขา. "บทบาทของมิชชันนารีโรมันคาทอลิกในอีสาน ปี พ.ศ. 2424-2496." วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มหาสารคาม, 2536.

- พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต). พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์. พิมพ์ครั้งที่ 8. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2538.
- "พระอัครสังฆราช พอล ชาง อิน-นัม." หอจดหมายเหตุอัครสังฆมณฑลกรุงเทพฯ, http://haab.catholic.or.th/web/index.php?option=com_content&view=article&id=121:2012-08-18-06-34-57&catid=206:2013-06-26-03-53-31&Itemid=30.
- พุดพิงศ์ พุดตาลศรี. "การเผยแผ่คริสต์ศาสนาในสมัยพระสังฆราชเรอเน มารี ยอแซฟ แบร์รอส พ.ศ. 2452-2490." วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2552.
- โกคิน พลกุล. "นิติบุคคลตามกฎหมายมหาชนของฝรั่งเศส." วารสารกฎหมายปกครอง เล่มที่ 6, ตอน 2 (สิงหาคม 2530).
- ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช. ปาฐกถาของคึกฤทธิ์. พระนคร: คลังวิทยา, 2503.
- มิ่งชินญอร์วิชญ์ ธัญญอนันต์. "นครรัฐวาติกัน : สันต๊ะสำนักและความสัมพันธ์ทางการทูต." http://haab.catholic.or.th/web/index.php?option=com_content&view=article&id=1151:2013-03-09-04-33-19&catid=88:2012-07-27-08-08-52&Itemid=30.
- มานิตย์ จุมปา และพรสันต์ เลี้ยงบุญเลิศชัย. รัฐธรรมนูญแห่งสหรัฐอเมริกา คำอธิบายเรียงมาตราพร้อมคำพิพากษาศาลฎีกา. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ: วิญญูชน, 2552.
- ราชบัณฑิตยสถาน. พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554. กรุงเทพฯ: ราชบัณฑิตยสถาน, 2556.
- ริยา เต็ดชาต. "เสรีภาพในการถือศาสนาและการเผยแผ่ศาสนาตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย." วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขาวิชานิติศาสตร์ คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2546.
- วิชิตวงศ์ ณ ป้อมเพชร์. สงครามทวงคืนดินแดน. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ: แสงดาว, 2552.
- วิทยาลัยแสงธรรม. ประวัติพระศาสนจักรคาทอลิกไทย. 2533.
- วิโรจ นาคชาตรี. รายงานการวิจัย เรื่อง หลักการปฏิบัติต่อผู้นับถือศาสนาอื่นตามคำสอนของพระพุทธศาสนาและศาสนาอิสลาม. 2552.
- วิชญ์ เครื่องงาม. กฎหมายรัฐธรรมนูญ. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์แสงสุทธิการพิมพ์, 2530.
- . "เสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น." วารสารนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ปีที่ 11, ฉบับที่ 4 (มีนาคม 2524).
- ศรินทร เมธีวีรานนท์. เอกสารวิชาการส่วนบุคคล เรื่อง ปัญหาด้านกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินกิจกรรมด้านการศึกษาของศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิกในราชอาณาจักรไทย. กรุงเทพฯ: วิทยาลัยการยุติธรรมทางปกครอง สำนักงานศาลปกครอง, 2554.
- สภาคริสตจักรในประเทศไทย. "โครงสร้างการบริหารพันธกิจสภาคริสตจักรในประเทศไทย." สภาคริสตจักรในประเทศไทย, <http://www.cct.or.th/cctweb/index.php/aboutcct/cctorganization>.
- สภาประมุขบาทหลวงโรมันคาทอลิกแห่งประเทศไทย. องค์เอกอัครศาสนูปถัมภก. กรุงเทพฯ, 2550.

- สมคิด เลิศไพฑูรย์ และคณะ. "โครงการศึกษาความเป็นไปได้ในการลดสภาพความเป็นนิติบุคคลของส่วนราชการ เสนอต่อคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ." 2547.
- สมรัตน์ จารุลักษณะนันท์ และเทวรักษ์ วีระวัฒนกันนท์. "ประวัติการสร้างโรงพยาบาลในสมัยรัตนโกสินทร์." วิสัยยุทธ ปีที่ 37, ฉบับที่ 3 (กรกฎาคม-กันยายน 2554).
- . "เรื่องเล่าจากปก: แदनปีช บรัดเลย์ ศัลยแพทย์ผู้ทำการผ่าตัดแผนปัจจุบันครั้งแรกในสยาม." วิสัยยุทธ ปีที่ 36, ฉบับที่ 4 (ตุลาคม-ธันวาคม 2553).
- สมาพร สุริยพงศ์. "บทบาทมิชชันนารีอเมริกันในสมัยรัตนโกสินทร์ (พ.ศ. 2374-2453) : ผลกระทบที่มีต่อการเปลี่ยนแปลงของสังคมไทย." วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยนเรศวร, 2547.
- สวัสดิ์ มานิตย์. "ปัญหาทางกฎหมายว่าด้วยการปกครองคณะสงฆ์ : ศึกษากรณีวัดพระธรรมกาย." วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขาวิชานิติศาสตร์ คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2542.
- สะอาด ไชยวัฒน์. การศึกษาประวัติศาสตร์เปรียบเทียบงานธรรมทูตของโรมันคาทอลิกกับโปรเตสแตนต์ในประเทศไทย. กรุงเทพฯ: ประมวล, 2519.
- สำนักกฎหมาย สำนักงานเลขาธิการวุฒิสภา ปฏิบัติหน้าที่สำนักงานเลขาธิการสภานิติบัญญัติแห่งชาติ. "เอกสารประกอบการพิจารณาร่างพระราชบัญญัติการบริหารองค์กรศาสนาคริสต์ พ.ศ.", 10 ตุลาคม 2550.
- สำนักกรรมการธิการ 3 สำนักงานเลขาธิการวุฒิสภา. "รายงานการพิจารณาศึกษา เรื่อง การบริหารจัดการองค์กรศาสนาคริสต์ ของคณะกรรมการธิการศาสนา คุณธรรม จริยธรรม ศิลปะและวัฒนธรรม วุฒิสภา." 26 มกราคม 2554.
- สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา. "หนังสือ ด่วนที่สุด ที่ นร 0501/2226." 2 พฤศจิกายน 2550.
- สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ. องค์ความรู้ มติ และข้อเสนอแนะของคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ 2551. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย, 2552.
- สำนักงานประชาธิปไตย สิทธิมนุษยชน และแรงงาน. "รายงานว่าด้วยเสรีภาพทางศาสนานานาชาติ (ระหว่างเดือนกรกฎาคม-ธันวาคม พ.ศ. 2553)." สถานเอกอัครราชทูตสหรัฐอเมริกาประจำประเทศไทย, http://thai.bangkok.usembassy.gov/services/docs/reports/religious_jul_dec10-t.html.
- สำนักงานเลขาธิการคณะรัฐมนตรี. "หนังสือ ด่วนที่สุด ที่ นร 0503/18568." 15 ตุลาคม 2550.
- . "หนังสือ ด่วนที่สุด ที่ นร 0503/18569." 15 ตุลาคม 2550.
- . "หนังสือ ด่วนที่สุด ที่ นร 0503/18570." 15 ตุลาคม 2550.
- . "หนังสือ ด่วนที่สุด ที่ นร 0503/18571." 15 ตุลาคม 2550.
- . "หนังสือ ด่วนที่สุด ที่ นร 0503/20884." 8 พฤศจิกายน 2550.
- . "หนังสือ ที่ นร 0503/21294." 14 พฤศจิกายน 2550.

- สำนักงานเลขาธิการวุฒิสภา ปฏิบัติหน้าที่สำนักงานเลขาธิการสภานิติบัญญัติแห่งชาติ. "หนังสือ ด่วนที่สุด ที่ สว (สนช) 0007/4378." 12 ตุลาคม 2550.
- สำนักงานสถิติแห่งชาติ กระทรวงเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร. "สำมะโนประชากรและเคหะ พ.ศ. 2553." สุชาติ พินธุรัชย์. "บทบาทของคณะนักบวชชายคริสต์ศาสนิกายโรมันคาทอลิกในประเทศไทย ตั้งแต่ พ.ศ. 2444." วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, 2550.
- สุชีพ ปุญญานุภาพ. ประวัติศาสตร์ศาสนา. พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพฯ: บารุงสาส์น, 2532.
- สุนทร มณีสวัสดิ์. "สถานะทางกฎหมายของวัดไทย." วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต สาขาวิชานิติศาสตร์ คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2531.
- สุพรรณิ กาญจนัฐิติ. "บทบาทของมิชชันนารีในประเทศไทยตั้งแต่รัชกาลที่ 3 ถึงรัชกาลที่ 5 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์." วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต ภาควิชาประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2507.
- เสฐียร พันธรังษี. ศาสนาเปรียบเทียบ. พิมพ์ครั้งที่ 9. กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ, 2546.
- เสรี พงศ์พิศ. คาทอลิกกับสังคมไทย. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: มูลนิธิโกมลคีมทอง, 2527.
- . ศาสนาคริสต์. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: แผนกคริสตศาสนธรรมกรุงเทพฯ, 2545.
- "เสรีภาพในการนับถือศาสนาภายในโรงเรียน (คดี M.et Mme, Aoukili)." วารสารกฎหมายปกครอง เล่มที่ 15, ตอน 3 (ธันวาคม 2539).
- เสาวนีย์ จิตต์หมวด. "หน้าที่ของมัสยิดต่อสังคมมุสลิมในภาคกลาง." วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2527.
- หยุด แสงอุทัย. ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับกฎหมายทั่วไป. พิมพ์ครั้งที่ 18. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2553.
- อดิศร มุหะหมัดอารี. "พระราชบัญญัติการบริหารองค์กรศาสนาอิสลาม พุทธศักราช 2540 : ศึกษากรณีองค์กรที่มีอำนาจออกเครื่องหมายฮาลาล." วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต สาขาวิชานิติศาสตร์ คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2543.
- อัครสังฆมณฑลกรุงเทพฯ. "ประมวลกฎหมายพระศาสนจักร." อัครสังฆมณฑลกรุงเทพฯ, <http://www.catholic.or.th/archive/laws/index.html>.

ภาคผนวก

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

ภาคผนวก ก

**บันทึกหลักการและเหตุผล
ประกอบร่างพระราชบัญญัติการบริหารองค์กรศาสนาคริสต์**

พ.ศ.

หลักการ

ให้มีกฎหมายว่าด้วยการบริหารองค์กรศาสนาคริสต์

เหตุผล

โดยที่ปัจจุบันการดำเนินงานของศาสนาคริสต์ในประเทศไทยยังไม่มีกฎหมายให้การรับรองและคุ้มครองฐานะไว้เป็นการเฉพาะ อีกทั้งแต่ละองค์กรทางศาสนาคริสต์ในประเทศไทยที่รัฐได้ให้การรับรองไว้ ยังไม่มีแนวทางในการอยู่ร่วมกันอย่างเป็นเอกภาพ ดังนั้นเพื่อเป็นการยกฐานะขององค์กรศาสนาคริสต์ดังกล่าวให้เป็นนิติบุคคลตามกฎหมาย และเพื่อเป็นการจัดระเบียบองค์กรทางศาสนาดังกล่าวให้มีความเป็นเอกภาพในการสร้างคุณประโยชน์ต่อสังคมและประเทศชาติ ตลอดจนเพื่อให้การบริหารและการดำเนินงานทางศาสนามุ่งดำเนินไปด้วยดี จึงจำเป็นต้องตราพระราชบัญญัตินี้

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

ร่าง
พระราชบัญญัติ
การบริหารองค์กรศาสนาคริสต์
พ.ศ.

.....
.....
.....

.....
.....
โดยที่เป็นการสมควรมีกฎหมายว่าด้วยการบริหารองค์กรศาสนาคริสต์

.....
.....
มาตรา ๑ พระราชบัญญัตินี้เรียกว่า “พระราชบัญญัติการบริหารองค์กรศาสนาคริสต์ พ.ศ.”

มาตรา ๒ พระราชบัญญัตินี้ให้ใช้บังคับตั้งแต่วันถัดจากวันประกาศในราชกิจจานุเบกษาเป็นต้นไป

มาตรา ๓ ให้รัฐมนตรีว่าการกระทรวงวัฒนธรรมรักษาการตามพระราชบัญญัตินี้ และให้มีอำนาจออกกฎกระทรวง ระเบียบ ประกาศ และข้อบังคับเพื่อปฏิบัติการตามพระราชบัญญัตินี้

กฎกระทรวงนั้น เมื่อได้ประกาศในราชกิจจานุเบกษาแล้วให้ใช้บังคับได้

หมวด ๑
บททั่วไป

มาตรา ๔ ศาสนาคริสต์ในประเทศไทยเป็นศาสนาที่ถือพระเยซูคริสต์เป็นพระเจ้า และเป็นพระผู้ไถ่มนุษยให้รอดพ้นจากบาป อันประกอบด้วยองค์กรศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิกและองค์กรศาสนาคริสต์นิกายโปรเตสแตนต์

องค์กรศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิกนั้นมีสมเด็จพระสันตะปาปาเป็นประมุขสูงสุด มีศูนย์กลางศาสนาอยู่ที่สันตะสำนักวาติกัน กรุงโรม เรียกรวมนว่าศาสนจักรโรมันคาทอลิก โดยมีหลักการของศาสนาสามประการประกอบด้วย ข้อความเชื่อหรือสัจธรรม ข้อปฏิบัติหรือบทบัญญัติ และศาสนพิธีเพื่อนำคริสตชนไปสู่ความศักดิ์สิทธิ์ประการหนึ่ง โดยยึดหลักตามพระคริสตธรรมคัมภีร์และธรรมประเพณีประการหนึ่ง และยังมีประมวลกฎหมายพระศาสนจักรเพื่อใช้ในการปกครองและบริหารพระศาสนจักรสากลด้วยอีกประการหนึ่ง

องค์กรศาสนาคริสต์นิกายโปรเตสแตนต์นั้นได้ยึดถือบรรดาหลักคำสอนและหลักข้อเชื่อ ศาสนพิธี หลักการปกครอง การบริหารตามหลักการที่ปรากฏในพระคริสตธรรมคัมภีร์และคริสตประเพณีของแต่ละองค์กรศาสนาคริสต์นิกายโปรเตสแตนต์ตามมาตรา ๑๔ แห่งพระราชบัญญัตินี้

มาตรา ๕ ศาสนาคริสต์ในประเทศไทยไม่ว่าจะเป็นนิกายใดต่างมีวัตถุประสงค์หลักในการดูแลอภิบาลคริสตชนและประชาชนทั่วไป สอนศาสนาโดยยึดหลักพระคริสตธรรมคัมภีร์ และปฏิบัติกิจการทางศาสนา ในด้านการศาสนา ด้านการศึกษาอบรม จริยธรรม ศิลปะและวัฒนธรรม สังคมและอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม การแพทย์ อนามัยและสาธารณสุข รวมทั้งการเทคโนโลยีสารสนเทศ ทั้งนี้ เพื่อการกุศล

หมวด ๒

การบริหารองค์กรศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิก

มาตรา ๖ การบริหารองค์กรศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิกแบ่งออกเป็นสองภาค ประกอบด้วยมิสซังโรมันคาทอลิกกรุงเทพฯ หรือภาคกรุงเทพฯ และมีสซังโรมันคาทอลิกท่าแร่-หนองแสง หรือภาคท่าแร่-หนองแสง แต่ละภาคมีฐานะเป็นนิติบุคคลโดยในภาคหนึ่งๆ นั้นให้มีมุขนายกภาคเป็นผู้รับผิดชอบในการปฏิบัติภารกิจตามหลักการของศาสนาและดูแลศาสนสมบัติ

ในกิจการของแต่ละภาคตามวรรคหนึ่งให้มุขนายกภาคเป็นผู้แทน โดยมาจากมุขนายกเขตมิสซังกรุงเทพฯหนึ่ง และท่าแร่-หนองแสงหนึ่งและเพื่อการนี้มุขนายกภาคอาจมอบอำนาจให้มุขนายกเขตมิสซังกระทำการเฉพาะอย่าง แทนก็ได้

ในแต่ละภาคตามวรรคหนึ่งให้แบ่งการบริหารออกเป็นเขตมิสซังและในแต่ละเขตมิสซังให้มีมุขนายกเขตเป็นผู้รับผิดชอบในการปฏิบัติภารกิจตามหลักการของศาสนาและดูแลศาสนสมบัติอื่นก็ได้

ในกรณีที่มีความจำเป็นและเพื่อประโยชน์ในการบริหารและการจัดการองค์กรศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิก รัฐมนตรีว่าการกระทรวงวัฒนธรรมจะออกประกาศกระทรวงกำหนดให้เขตมิสซังตามวรรคสามมีฐานะเป็นนิติบุคคลก็ได้ ทั้งนี้ โดยความเห็นชอบของสภาประมุขแห่งบาทหลวงโรมันคาทอลิก

มาตรา ๘ มิสซังโรมันคาทอลิกกรุงเทพฯ หรือภาคกรุงเทพฯ ประกอบด้วย ๘ เขตมิสซัง ดังนี้

- (๑) เขตมิสซังกรุงเทพฯ
- (๒) เขตมิสซังราชบุรี
- (๓) เขตมิสซังจันทบุรี
- (๔) เขตมิสซังเชียงใหม่
- (๕) เขตมิสซังนครราชสีมา
- (๖) เขตมิสซังนครสวรรค์
- (๗) เขตมิสซังสุราษฎร์ธานี

มาตรา ๙ มิสซังโรมันคาทอลิกท่าแร่-หนองแสง หรือภาคท่าแร่-หนองแสง ประกอบด้วย ๓ เขตมิสซัง ดังนี้

- (๑) เขตมิสซังท่าแร่-หนองแสง
- (๒) เขตมิสซังอุบลราชธานี
- (๓) เขตมิสซังอุดรธานี

มาตรา ๑๐ การเพิ่มหรือยุบเลิกเขตมิสซังให้กระทำโดยประกาศกระทรวง ทั้งนี้ โดยความเห็นชอบของสภาประมุขแห่งบาทหลวงโรมันคาทอลิก

ในกรณียุบเลิกเขตมิสซัง บรรดาทรัพย์สินของเขตมิสซังที่ยุบเลิกให้โอนไปยังมิสซังโรมันคาทอลิกกรุงเทพฯ หรือมิสซังโรมันคาทอลิกท่าแร่-หนองแสง แล้วแต่กรณี เว้นแต่เป็นทรัพย์สินที่ได้มาโดยมีผู้อุทิศให้ และผู้อุทิศให้ได้แสดงเจตนาไว้เป็นอย่างอื่น

มาตรา ๑๐ การแต่งตั้งมุขนายกตามประมวลกฎหมายพระศาสนจักรของศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิกย่อมเป็นอำนาจของสมเด็จพระสันตะปาปาโดยเฉพาะ

มาตรา ๑๑ ให้มุขนายกมีอำนาจหน้าที่ ดังต่อไปนี้

- (๑) ปกครองดูแลและรับผิดชอบวัดบาทหลวงทั้งหมดในเขตมิสซัง
- (๒) พิจารณาแต่งตั้งคณะที่ปรึกษา สถาปนาหลวง สถาปนาบิลาระดับมิสซัง และคณะกรรมการบริหารของมิสซัง
- (๓) ออกระเบียบและข้อบังคับเกี่ยวกับวิธีการบริหารและดำเนินงานภายในเขตมิสซัง ตลอดจนควบคุมดูแลการบริหารงานของเขตมิสซัง
- (๔) จัดทำทะเบียนทรัพย์สิน เอกสารและบัญชีรายรับรายจ่ายของมิสซัง
- (๕) ปฏิบัติหน้าที่อื่นตามประกาศกระทรวง

มาตรา ๑๒ ให้มีสภาประมุขแห่งบาทหลวงโรมันคาทอลิกประกอบด้วยมุขนายกผู้รับผิดชอบของทุกเขตมิสซัง มีหน้าที่กำหนดทิศทางการปฏิบัติพันธกิจ ขององค์กรศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิกดังที่ระบุในมาตรา ๕

มาตรา ๑๓ ในการบริหารองค์กรศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิกนั้น การใดที่พระราชบัญญัตินี้มีบัญญัติไว้เป็นอย่างอื่นให้ปฏิบัติตามพระราชบัญญัติว่าด้วยลักษณะฐานะของวัดบาทหลวงโรมันคาทอลิกในกรุงสยามตามกฎหมาย ร.ศ. ๑๒๘

หมวด ๓

การบริหารองค์กรศาสนาคริสต์นิกายโปรเตสแตนต์

มาตรา ๑๔ การบริหารองค์กรศาสนาคริสต์นิกายโปรเตสแตนต์แบ่งออกเป็น ๔ องค์กร ประกอบด้วย

- (๑) สภาคริสตจักรในประเทศไทย
- (๒) สหกิจคริสเตียนแห่งประเทศไทย เรียกโดยย่อว่า “สคท.”
- (๓) สหคริสตจักรแบปติสต์ในประเทศไทย เรียกโดยย่อว่า “ส.ค.บ.”
- (๔) คริสตจักรเซเว่นธ์เดย์แอ๊ดเวนตีสแห่งประเทศไทย

ให้องค์กรศาสนาคริสต์นิกายโปรเตสแตนต์แต่ละองค์กรตามวรรคหนึ่งมีฐานะเป็นนิติบุคคล

ในกรณีที่มีความจำเป็นและเพื่อประโยชน์ในการบริหารและการจัดการองค์กร
ศาสนาคริสต์นิกายโปรเตสแตนต์ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงวัฒนธรรมอาจออกประกาศกระทรวง
กำหนดให้มีองค์กรศาสนาคริสต์นิกายโปรเตสแตนต์ตามวรรคหนึ่งเพิ่มขึ้นอีกก็ได้ ทั้งนี้ โดยความ
เห็นชอบของคณะกรรมการประสานงานคริสตจักรโปรเตสแตนต์แห่งประเทศไทย

ส่วนที่ ๑

สภาคริสตจักรในประเทศไทย

มาตรา ๑๕ สภาคริสตจักรในประเทศไทย มีโครงสร้างการบริหารองค์กร ดังนี้

(๑) สมัชชาสภาคริสตจักรในประเทศไทย เป็นที่ประชุมสูงสุดประกอบด้วย
สมาชิกสามัญและสมาชิกสมทบ อันเป็นผู้แทนของคริสตจักร หน่วยงานและสถาบันต่างๆที่อยู่
ภายใต้สังกัดของสภาคริสตจักรในประเทศไทย และมีอำนาจหน้าที่ในการกำหนดนโยบายของสภา
คริสตจักรในประเทศไทย รวมทั้งเป็นผู้ดำเนินการเลือกตั้งกรรมการผู้อำนวยการและผู้บริหารสภา
คริสตจักรในประเทศไทย

(๒) คณะกรรมการอำนวยการสภาคริสตจักรในประเทศไทย ประกอบด้วยคณะ
ผู้บริหารสภาคริสตจักรในประเทศไทย ผู้แทนคริสตจักรภาค ภาคละหนึ่งคน และผู้แทนที่ได้รับ
การเลือกตั้งจากการประชุมสมัชชาสภาคริสตจักรในประเทศไทยจำนวนห้าคน มีหน้าที่กำกับดูแล
การบริหารงานของคณะผู้บริหารของสภาคริสตจักรในประเทศไทยให้เป็นไปตามนโยบายและ
วัตถุประสงค์ของสภาคริสตจักรในประเทศไทย

(๓) คณะกรรมการดำเนินงานสภาคริสตจักรในประเทศไทยประกอบด้วยคณะ
ผู้บริหารสภาคริสตจักรในประเทศไทย และผู้ที่ได้รับเลือกจากการคณะกรรมการอำนวยการสภา
คริสตจักรในประเทศไทยจำนวนห้าคนทำหน้าที่แทนคณะกรรมการอำนวยการสภาคริสตจักรใน
ประเทศไทยระหว่างนอกสมัยประชุม

(๔) คณะผู้บริหารสภาคริสตจักรในประเทศไทย ซึ่งได้รับเลือกตั้งจากที่ประชุม
สมัชชาสภาคริสตจักรในประเทศไทย มีหน้าที่ปฏิบัติงานให้เป็นไปตามระเบียบปฏิบัติและ
นโยบายของสมัชชาสภาคริสตจักรในประเทศไทย ประกอบด้วย ประธาน รองประธาน
เลขาธิการ และเหรัญญิกสภาในประเทศไทย

มาตรา ๑๖ องค์กรประชุม และการดำเนินการประชุมสมัชชาสภาคริสตจักร
หลักเกณฑ์ และวิธีการได้มาซึ่งกรรมการอำนวยการสภาคริสตจักรในประเทศไทย กรรมการ
ดำเนินงานสภาคริสตจักรในประเทศไทย ผู้บริหารสภาคริสตจักรในประเทศไทย วาระการดำรง
ตำแหน่ง การพ้นจากตำแหน่งของกรรมการ อำนาจหน้าที่ ตลอดจนวิธีการดำเนินงานของ

คณะกรรมการตามความในมาตรา ๑๕ ให้เป็นไปตามประกาศกระทรวง ในกรณีที่ไม่มีประกาศกระทรวงใช้บังคับในเรื่องใดก็ให้เป็นไปตามธรรมนูญแห่งสภาคริสตจักรในประเทศไทย และระเบียบข้อบังคับต่างๆของสภาคริสตจักรในประเทศไทยที่ใช้บังคับกับกรณี

ในกรณีที่มีความจำเป็นเพื่อประโยชน์ในการบริหารและการจัดการองค์การสภาคริสตจักรในประเทศไทย นอกจากที่บัญญัติไว้ตามความในวรรคแรกให้เป็นไปตามประกาศกระทรวง

ส่วนที่ ๒

สหกิจคริสเตียนแห่งประเทศไทย

มาตรา ๑๖ ให้มีคณะกรรมการคณะหนึ่งเรียกว่า “คณะกรรมการอำนวยการสหกิจคริสเตียนแห่งประเทศไทย” ประกอบด้วยประธานกรรมการคนหนึ่ง และกรรมการอื่นอีกไม่น้อยกว่าสิบคนแต่ไม่เกินยี่สิบคน

คุณสมบัติ หลักเกณฑ์และวิธีการได้มา วาระการดำรงตำแหน่ง การพ้นจากตำแหน่งของกรรมการ ตลอดจนการประชุมและวิธีการดำเนินงานของคณะกรรมการให้เป็นไปตามประกาศกระทรวง

มาตรา ๑๗ คณะกรรมการอำนวยการสหกิจคริสเตียนแห่งประเทศไทย มีอำนาจหน้าที่ ดังต่อไปนี้

(๑) จัดทำและเสนอแนะนโยบาย แผนงาน และพันธกิจให้สอดคล้องตามวัตถุประสงค์ของสหกิจคริสเตียนแห่งประเทศไทย และรับผิดชอบต่อการดำเนินงานของสหกิจคริสเตียนแห่งประเทศไทย

(๒) ออกระเบียบหรือข้อบังคับ เพื่อจัดระเบียบการบริหารงาน และการปฏิบัติตามธรรมนูญของสหกิจคริสเตียนแห่งประเทศไทย

(๓) พิจารณาแต่งตั้ง ถอดถอน และควบคุมการปฏิบัติงานของคณะกรรมการบริหารสหกิจคริสเตียนแห่งประเทศไทย คณะกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิสหกิจคริสเตียนแห่งประเทศไทย ตลอดจนเจ้าหน้าที่ระดับผู้บริหารและผู้แทนประจำภาค

(๔) ให้การรับรองต่อการสมัครเข้าเป็นสมาชิกใหม่ของแต่ละประเภทตามที่เห็นสมควร

(๕) จัดทำทะเบียนทรัพย์สิน เอกสารและบัญชีรายรับรายจ่ายของสหกิจคริสเตียน แห่งประเทศไทยให้ถูกต้องตามความเป็นจริง

(๖) ประสานงานกับส่วนราชการ หน่วยงานของรัฐ หรือเอกชนที่เกี่ยวข้อง ในกิจการที่เกี่ยวกับศาสนาคริสต์

(๗) ปฏิบัติหน้าที่อื่นตามประกาศกระทรวง

ส่วนที่ ๓

สหคริสตจักรแบปติสต์ในประเทศไทย

มาตรา ๑๕ ให้มีคณะกรรมการคณะหนึ่งเรียกว่า “คณะกรรมการบริหาร สหคริสตจักรแบปติสต์ในประเทศไทย” ประกอบด้วยประธานกรรมการคนหนึ่ง และกรรมการอื่น อีกไม่น้อยกว่าห้าคนแต่ไม่เกินสิบห้าคน

คุณสมบัติ หลักเกณฑ์และวิธีการได้มา วาระการดำรงตำแหน่ง การพ้นจาก ตำแหน่งของกรรมการ ตลอดจนการประชุมและวิธีการดำเนินงานของคณะกรรมการให้เป็นไปตาม ประกาศกระทรวง

มาตรา ๒๐ คณะกรรมการบริหารสหคริสตจักรแบปติสต์ในประเทศไทย มีอำนาจหน้าที่ ดังต่อไปนี้

(๑) จัดทำและเสนอแนะนโยบาย แผนงาน และพันธกิจให้สอดคล้องตาม วัตถุประสงค์ของสหคริสตจักรแบปติสต์ในประเทศไทย และรับผิดชอบต่อการดำเนินงานของ สหคริสตจักรแบปติสต์ในประเทศไทย

(๒) ออกระเบียบหรือข้อบังคับ เพื่อจัดระเบียบการบริหารงาน และการปฏิบัติตาม ธรรมนูญของสหคริสตจักรแบปติสต์ในประเทศไทย

(๓) จัดทำทะเบียนทรัพย์สิน เอกสารและบัญชีรายรับรายจ่าย ตลอดจนตรวจสอบ บัญชีรายรับรายจ่ายของสหคริสตจักรแบปติสต์ในประเทศไทยให้ถูกต้องตามความเป็นจริง

(๔) ประสานงานกับส่วนราชการ หน่วยงานของรัฐ หรือเอกชนที่เกี่ยวข้อง ในกิจการที่เกี่ยวกับศาสนาคริสต์

(๕) ปฏิบัติหน้าที่อื่นตามประกาศกระทรวง

ส่วนที่ ๔

คริสตจักรเซเวนธ์เดย์แอ็ดเวนติสแห่งประเทศไทย

มาตรา ๒๑ ให้มีคณะกรรมการคณะหนึ่งเรียกว่า “คณะกรรมการบริหารคริสตจักรเซเวนธ์เดย์แอ็ดเวนติสแห่งประเทศไทย” ประกอบด้วยประธานกรรมการคนหนึ่ง และกรรมการอื่นอีกไม่น้อยกว่าสิบคนแต่ไม่เกินยี่สิบเอ็ดคน

คุณสมบัติ หลักเกณฑ์และวิธีการได้มา วาระการดำรงตำแหน่ง การพ้นจากตำแหน่งของกรรมการ ตลอดจนการประชุมและวิธีการดำเนินงานของคณะกรรมการให้เป็นไปตามประกาศกระทรวง

มาตรา ๒๒ คณะกรรมการบริหารคริสตจักรเซเวนธ์เดย์แอ็ดเวนติสแห่งประเทศไทย มีอำนาจหน้าที่ ดังต่อไปนี้

(๑) จัดทำและเสนอแนะนโยบาย แผนงาน และพันธกิจให้สอดคล้องตามวัตถุประสงค์ของคริสตจักรเซเวนธ์เดย์แอ็ดเวนติสแห่งประเทศไทยและรับผิดชอบต่อการดำเนินงานของคริสตจักรเซเวนธ์เดย์แอ็ดเวนติสแห่งประเทศไทย

(๒) ออกระเบียบหรือข้อบังคับ เพื่อจัดระเบียบการบริหารงาน และการปฏิบัติตามข้อบังคับของคริสตจักรเซเวนธ์เดย์แอ็ดเวนติสแห่งประเทศไทย

(๓) จัดทำทะเบียนทรัพย์สิน เอกสารและบัญชีรายรับรายจ่ายของคริสตจักรเซเวนธ์เดย์แอ็ดเวนติสแห่งประเทศไทยให้ถูกต้องตามความเป็นจริง

(๔) ประสานงานกับส่วนราชการ หน่วยงานของรัฐ หรือเอกชนที่เกี่ยวข้อง ในกิจการที่เกี่ยวกับศาสนาคริสต์

(๕) ปฏิบัติหน้าที่อื่นตามประกาศกระทรวง

ส่วนที่ ๕

คณะกรรมการประสานงานคริสตจักร โปรเตสแตนต์แห่งประเทศไทย

มาตรา ๒๓ ให้มีคณะกรรมการคณะหนึ่งเรียกว่า “คณะกรรมการประสานงานคริสตจักรโปรเตสแตนต์แห่งประเทศไทย” เรียกโดยย่อว่า “ก.ป.ท.” ประกอบด้วยกรรมการซึ่งเป็นผู้แทนสภาคริสตจักรในประเทศไทย ผู้แทนสหกิจคริสเตียนแห่งประเทศไทย ผู้แทนสหคริสตจักรแบปติสต์ในประเทศไทย และผู้แทนคริสตจักรเซเวนธ์เดย์แอ็ดเวนติสแห่งประเทศไทย ฝ่ายละเท่าคน

คุณสมบัติ หลักเกณฑ์และวิธีการได้มา วาระการดำรงตำแหน่ง การพ้นจากตำแหน่งของกรรมการ ตลอดจนการประชุมและวิธีการดำเนินงานของคณะกรรมการให้เป็นไปตามประกาศกระทรวง

ให้กรรมการเลือกกรรมการด้วยกันเองเป็นประธานกรรมการ รองประธานกรรมการ เลขานุการ เภรัญญิกและตำแหน่งอื่นตามความจำเป็น

มาตรา ๒๔ คณะกรรมการประสานงานคริสตจักร โปรเตสแตนต์แห่งประเทศไทย มีหน้าที่ในการประสานงานระหว่างองค์กรทางศาสนาคริสต์ และประสานงานกับส่วนราชการ หน่วยงานของรัฐ หรือเอกชนในกิจการที่เกี่ยวกับศาสนาคริสต์ ตลอดจนปฏิบัติหน้าที่อื่นตามประกาศกระทรวง

หมวด ๔

สิทธิและหน้าที่

มาตรา ๒๕ ให้องค์กรศาสนาคริสต์ทำรายงานประจำปีในเรื่องเกี่ยวกับศาสนสถาน สำนักสอนศาสนาและผู้สอนศาสนาคริสต์ให้เป็นปัจจุบันยื่นต่อรัฐมนตรีว่าการกระทรวงวัฒนธรรม

มาตรา ๒๖ ให้รัฐมนตรีว่าการกระทรวงวัฒนธรรมเสนอคณะรัฐมนตรีเพื่อพิจารณาประกาศให้วันสำคัญทางศาสนาคริสต์เป็นวันหยุดราชการสำหรับคริสตชน ทั้งนี้ โดยคำแนะนำขององค์กรศาสนาคริสต์

.....

.....

ภาคผนวก ข

บันทึกหลักการและเหตุผล
ประกอบร่างพระราชบัญญัติการบริหารจัดการองค์กรศาสนาคริสต์
พ.ศ.

หลักการ

ให้มีกฎหมายว่าด้วยการบริหารจัดการองค์กรศาสนาคริสต์

เหตุผล

ด้วยการดำเนินงานและกิจกรรมของศาสนาคริสต์ในประเทศไทย ยังไม่มีกฎหมายรองรับการดำเนินงาน และกิจกรรมของศาสนาคริสต์ เพื่อให้การดำเนินงานและกิจกรมดังกล่าวเป็นไปในแนวทางเดียวกัน และเป็นเอกภาพ สมควรให้มีการตราพระราชบัญญัติฉบับนี้รองรับ คุ้มครอง ยกฐานะขององค์กร วางระเบียบการบริหาร และดำเนินการใดๆ ให้เป็นไปโดยชอบด้วยกฎหมาย สามารถสร้างคุณประโยชน์ต่อสังคมและประเทศชาติ โดยที่พระราชบัญญัติฉบับนี้จะไม่ผลกระทบท่อการดำรงสถานะหรือตำแหน่งต่างๆที่แต่ละนิกายดำรงอยู่ก่อนหน้านี้ และต่อไปด้วย จึงจำเป็นต้องตราพระราชบัญญัตินี้

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

หมวด ๑
บททั่วไป

มาตรา ๕ พระมหากษัตริย์ทรงแต่งตั้ง ประธานคณะกรรมการกลางองค์กรศาสนาคริสต์ แห่งประเทศไทยคนหนึ่ง เพื่อเป็นผู้นำกิจการศาสนาคริสต์ในประเทศไทย

ให้นายกรัฐมนตรีนำชื่อผู้ที่จะดำรงตำแหน่งประธานคณะกรรมการกลางองค์กรศาสนาคริสต์ แห่งประเทศไทย ซึ่งได้รับความเห็นชอบจากคณะกรรมการกลางองค์กรศาสนาคริสต์แห่งประเทศไทย ขึ้นทูลเกล้าฯ เพื่อทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งเป็นประธานคณะกรรมการกลางองค์กรศาสนาคริสต์แห่งประเทศไทย

หลักเกณฑ์และวิธีการสรรหา ประธานคณะกรรมการกลางองค์กรศาสนาคริสต์แห่งประเทศไทย ตามวรรคสอง ให้เป็นไปตามที่กำหนดในกฎกระทรวง

มาตรา ๖ กิจการศาสนาคริสต์ในประเทศไทย มีวัตถุประสงค์

(๑) ดำเนินงานด้านการศาสนา ดูแล อภิบาลคริสตชนและประชาชนทั่วไป สอนศาสนาโดยยึดหลัก พระคริสตธรรมคัมภีร์และปฏิบัติกิจการทางศาสนา

(๒) จัดการศึกษาอบรม จริยธรรม ศิลปะและวัฒนธรรม

(๓) ดำเนินงานด้านสังคมและอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

(๔) ดำเนินงานด้านการแพทย์ อนามัยและสาธารณสุข

(๕) ดำเนินงานด้านการเทคโนโลยีสารสนเทศ

(๖) ดำเนินการตามที่กฎหมายรัฐธรรมนูญอนุญาตให้กระทำได้

ทั้งนี้ เพื่อประโยชน์ต่อสังคมและประเทศชาติโดยส่วนรวม

มาตรา ๗ ประธานคณะกรรมการกลางองค์กรศาสนาคริสต์แห่งประเทศไทย มีวาระการดำรง ตำแหน่งสามปี

มาตรา ๘ ประธานคณะกรรมการกลางองค์กรศาสนาคริสต์แห่งประเทศไทย ต้องมีคุณสมบัติและ ไม่มีลักษณะต้องห้ามดังต่อไปนี้

(๑) เป็นผู้นับถือศาสนาคริสต์ผู้มีสัญชาติไทย

(๒) มีอายุไม่ต่ำกว่าสี่สิบปีบริบูรณ์

(๓) เป็นผู้มีความเข้าใจในศาสนาคริสต์เป็นอย่างดี และสำเร็จการศึกษาระดับไม่ต่ำกว่าปริญญาตรี หรือเทียบเท่า

(๔) เป็นผู้มีความประพฤติ และปฏิบัติตามหลักคำสอนแห่งศาสนาคริสต์โดยเคร่งครัด

(๕) เป็นผู้มีความสัมพันธ์อันดีกับทุกศาสนา

(๖) ไม่เป็นหรือเคยเป็นบุคคลล้มละลาย

(๗) เป็นผู้มีความเลื่อมใสในการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข

(๘) ไม่เป็นผู้เคยถูกจำคุกโดยคำพิพากษาถึงที่สุดให้จำคุก เว้นแต่เป็นโทษสำหรับความผิดที่ได้กระทำโดยประมาทหรือความผิดลหุโทษ

(๙) ไม่เป็นผู้ทุพพลภาพจนไม่สามารถปฏิบัติหน้าที่ได้ ไร้ความสามารถ หรือมีจิตฟั่นเฟือน ไม่สมประกอบ หรือเป็นโรคตามที่กำหนดในกฎกระทรวง

(๑๐) ไม่เป็นผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง

มาตรา ๙ ประธานคณะกรรมการกลางองค์กรศาสนาคริสต์แห่งประเทศไทย มีหน้าที่ดังต่อไปนี้

(๑) ให้คำปรึกษาและเสนอความเห็นต่อทางราชการเกี่ยวกับการบริหารกิจการองค์กรศาสนาคริสต์

(๒) ให้เป็นผู้แทนขององค์กรศาสนาคริสต์ ในกิจการด้านศาสนพิธีและพิธีการกับภาครัฐและเอกชน

(๓) ให้เป็นผู้ประสานงานร่วมกับองค์กรศาสนาคริสต์ เพื่อแต่งตั้งคณะผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อให้คำปรึกษาเกี่ยวกับหลักคำสอนแห่งศาสนาคริสต์

(๔) ให้เป็นผู้ประสานงานกับองค์กรศาสนาคริสต์ ออกประกาศแจ้งผลตามหลักคำสอน กำหนดวันสำคัญทางศาสนา

(๕) ออกประกาศเกี่ยวกับข้อวินิจฉัยตามหลักคำสอนแห่งศาสนาคริสต์

มาตรา ๑๐ ประธานคณะกรรมการกลางองค์กรศาสนาคริสต์แห่งประเทศไทย พ้นจากตำแหน่งเมื่อ

(๑) ตาย

(๒) ลาออก

(๓) มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้พ้นจากตำแหน่งเพราะขาดคุณสมบัติ หรือมีลักษณะต้องห้ามตามมาตรา ๘

หมวด ๒

การจัดตั้งและการเลิกสถานประกอบศาสนกิจ

มาตรา ๑๑ การสร้าง การจัดตั้ง การย้าย การรวม การเลิก และการจดทะเบียน สถานประกอบศาสนกิจ ให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่กำหนดในกฎกระทรวง

การจัดตั้ง การรวม และการเลิก สถานประกอบศาสนกิจ ให้ประกาศในราชกิจจานุเบกษา

มาตรา ๑๒ ให้สถานประกอบศาสนกิจที่ได้จดทะเบียนต่อพนักงานเจ้าหน้าที่แล้ว มีฐานะเป็นนิติบุคคล โดยให้มีคณะกรรมการประจำสถานประกอบศาสนกิจ เป็นผู้แทนของสถานประกอบศาสนกิจในกิจการที่เกี่ยวกับบุคคลภายนอก เพื่อการนี้คณะกรรมการประจำสถานประกอบศาสนกิจอาจมอบหมายให้กรรมการคนหนึ่งหรือหลายคน ทำการแทนได้

การจดทะเบียนต่อพนักงานเจ้าหน้าที่ ให้เป็นไปตามกฎกระทรวง

มาตรา ๑๓ สถานประกอบศาสนกิจที่เป็นนิติบุคคล อาจเลิกได้โดยการจดทะเบียนเลิกสถานประกอบศาสนกิจต่อพนักงานเจ้าหน้าที่

บรรดาทรัพย์สินของสถานประกอบศาสนกิจที่เลิกตามวรรคหนึ่ง ให้โอนไปยังสถานประกอบศาสนกิจที่เป็นนิติบุคคลและมีภารกิจที่ใกล้เคียงกันมากที่สุด เว้นแต่เป็นทรัพย์สินที่ได้มาโดยมีผู้อุทิศให้ และผู้อุทิศให้ได้แสดงเจตนาไว้เป็นอย่างอื่น

มาตรา ๑๔ สถานประกอบศาสนกิจที่ได้จดทะเบียนแล้ว ให้ดำเนินการคัดเลือกคณะกรรมการประจำสถานประกอบศาสนกิจตามมาตรา ๑๒ ภายในเก้าสิบวันนับแต่วันจดทะเบียน

การคัดเลือกคณะกรรมการประจำสถานประกอบศาสนกิจตามวรรคหนึ่ง ให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่กำหนดในกฎกระทรวง

หมวด ๓

คณะกรรมการกลางองค์กรศาสนาคริสต์แห่งประเทศไทย

มาตรา ๑๕ ให้มีคณะกรรมการคณะหนึ่งเรียกว่า “คณะกรรมการกลางองค์กรศาสนาคริสต์แห่งประเทศไทย” ประกอบด้วยประธานกรรมการ และกรรมการจำนวนรวมกันไม่เกินสิบแปดคน

การคัดเลือกคณะกรรมการกลางองค์กรศาสนาคริสต์แห่งประเทศไทย ตามวรรคหนึ่ง ให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่กำหนดในกฎกระทรวง

ให้คณะกรรมการเลือกกรรมการด้วยตนเองเป็นประธานคณะกรรมการกลางองค์กรศาสนาคริสต์แห่งประเทศไทย เพื่อทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ แต่งตั้ง และเลือกกรรมการด้วยตนเองที่เหลือเป็นรองประธานกรรมการ เลขานุการ และตำแหน่งอื่นตามความจำเป็น

มาตรา ๑๖ คณะกรรมการกลางองค์กรศาสนาคริสต์แห่งประเทศไทย ต้องมีคุณสมบัติและไม่มีลักษณะต้องห้ามดังต่อไปนี้

- (๑) เป็นผู้นับถือศาสนาคริสต์ผู้มีสัญชาติไทย
- (๒) มีอายุไม่ต่ำกว่าสามสิบปีบริบูรณ์
- (๓) เป็นผู้มีความเข้าใจในศาสนาคริสต์เป็นอย่างดี
- (๔) เป็นผู้มีความประพฤติปฏิบัติตามหลักคำสอนแห่งศาสนาคริสต์โดยเคร่งครัด
- (๕) เป็นผู้มีความสัมพันธ์อันดีกับทุกศาสนา
- (๖) ไม่เป็นหรือเคยเป็นบุคคลล้มละลาย
- (๗) เป็นผู้มีความเลื่อมใสในการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข
- (๘) ไม่เป็นผู้เคยถูกจำคุกโดยคำพิพากษาถึงที่สุดให้จำคุก เว้นแต่เป็นโทษสำหรับความผิดที่ได้กระทำโดยประมาทหรือความผิดลหุโทษ
- (๙) ไม่เป็นผู้ทุพพลภาพจนไม่สามารถปฏิบัติหน้าที่ได้ ไร้ความสามารถ หรือมีจิตฟั่นเฟือนไม่สมประกอบ หรือเป็นโรคตามที่กำหนดในกฎกระทรวง
- (๑๐) ไม่เป็นผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง

มาตรา ๑๗ คณะกรรมการกลางองค์กรศาสนาคริสต์แห่งประเทศไทย มีอำนาจหน้าที่ดังต่อไปนี้

(๑) ให้คำปรึกษาแก่รัฐมนตรีว่าการกระทรวงวัฒนธรรม และกระทรวงอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องในการปฏิบัติตามพระราชบัญญัตินี้ รวมทั้งให้ข้อเสนอแนะในเรื่องที่เกิดขึ้นกับศาสนาคริสต์ซึ่งมีผลกระทบต่อความสงบเรียบร้อยของประชาชน

(๒) ให้คำปรึกษาหรือข้อเสนอแนะเกี่ยวกับศาสนาคริสต์แก่คริสตศาสนิกชนและบุคคลทั่วไป

(๓) ให้ข้อพิจารณาการขออนุมัติจัดตั้งองค์กรเกิดใหม่ในศาสนาคริสต์

(๔) เลือกประธานคณะกรรมการ และแต่งตั้งคณะอนุกรรมการหรืออนุญาโตตุลาการ เพื่อปฏิบัติงานตามที่คณะกรรมการกลางองค์กรศาสนาคริสต์มอบหมาย

(๕) ออกระเบียบเกี่ยวกับการจัดการทรัพย์สินและการจัดหาผลประโยชน์ของสำนักงานคณะกรรมการกลางองค์กรศาสนาคริสต์แห่งประเทศไทย

(๖) ออกระเบียบวิธีดำเนินงานและควบคุมดูแลการบริหารงานของคณะกรรมการกลางองค์กรศาสนาคริสต์แห่งประเทศไทย

(๗) จัดทำทะเบียนทรัพย์สิน เอกสารและบัญชีรายรับ-รายจ่ายของสำนักงานคณะกรรมการกลางองค์กรศาสนาคริสต์แห่งประเทศไทย ให้ถูกต้องตามความเป็นจริง

(๘) ออกประกาศ ให้คำรับรองเกี่ยวกับกิจการองค์กรศาสนาคริสต์

(๙) ส่งเสริมสนับสนุนการจัดกิจกรรมทางศาสนา และการศึกษาศาสนาคริสต์

(๑๐) ให้มีส่วนร่วมในการออกกฎกระทรวงและประสานงานกับส่วนราชการที่เกี่ยวข้องในกิจการองค์กรศาสนาคริสต์

(๑๑) กำหนดนโยบาย และออกระเบียบว่าด้วยกองทุนบริหารองค์กรศาสนาคริสต์

(๑๒) ปฏิบัติหน้าที่อื่นตามที่กำหนดไว้ในพระราชบัญญัตินี้ และให้ถือว่าคณะกรรมการกลางองค์กรศาสนาคริสต์แห่งประเทศไทย เป็นเจ้าพนักงานตามกฎหมาย

มาตรา ๑๘ กรรมการกลางองค์กรศาสนาคริสต์แห่งประเทศไทย มีวาระการดำรงตำแหน่งสามปี และอาจได้รับแต่งตั้งอีกได้ เมื่อกรรมการพ้นจากตำแหน่งตามวาระให้มีการคัดเลือกเพื่อดำเนินการแต่งตั้งใหม่ภายในเก้าสิบวัน นับแต่วันครบกำหนดตามวาระ ในระหว่างที่ยังมิได้มีการแต่งตั้งกรรมการใหม่ ให้กรรมการนั้นปฏิบัติหน้าที่ไปพลางก่อนจนกว่าจะมีการแต่งตั้งกรรมการใหม่

มาตรา ๑๙ นอกจากการพ้นจากตำแหน่งตามวาระตามมาตรา ๑๘ กรรมการกลางองค์กรศาสนาคริสต์แห่งประเทศไทย พ้นจากตำแหน่งเมื่อ

(๑) ตาย

(๒) ลาออก

(๓) คณะกรรมการกลางองค์กรศาสนาคริสต์แห่งประเทศไทย มีมติไม่น้อยกว่าสามในสี่ ของคณะกรรมการกลางองค์กรศาสนาคริสต์แห่งประเทศไทยทั้งหมดเท่าที่มีอยู่ ให้พ้นจากตำแหน่งเพราะขาดคุณสมบัติหรือมีลักษณะต้องห้ามตามมาตรา ๑๖

(๔) ขาดการประชุมติดต่อกัน ๓ ครั้ง โดยไม่มีเหตุอันควร

ในกรณีที่ตำแหน่งกรรมการกลางองค์กรศาสนาคริสต์แห่งประเทศไทยว่างลงเพราะเหตุอื่นใด นอกจากถึงคราวออกตามวาระ ให้มีการคัดเลือกและดำเนินการแต่งตั้งกรรมการแทนตำแหน่งที่ว่างภายในเก้าสิบวัน นับตั้งแต่วันที่ตำแหน่งว่าง ทั้งนี้ ตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่กำหนดในกฎกระทรวง เว้นแต่ระยะเวลาการดำรงตำแหน่งที่ว่างเหลือไม่เกินหนึ่งร้อยแปดสิบวัน จะไม่คัดเลือกกรรมการแทนตำแหน่งที่ว่างก็ได้ กรรมการที่ได้รับแต่งตั้งแทน อยู่ในตำแหน่งได้เพียงเท่าวาระที่เหลืออยู่ของผู้ซึ่งตนแทน

มาตรา ๒๐ ในการประชุมคณะกรรมการกลางองค์กรศาสนาคริสต์แห่งประเทศไทย ต้องมีองค์ประชุม ไม่น้อยกว่ากึ่งหนึ่งของจำนวนคณะกรรมการทั้งหมดเท่าที่มีอยู่ จึงจะเป็นองค์ประชุม

ถ้าประธานคณะกรรมการกลางองค์กรศาสนาคริสต์แห่งประเทศไทย ไม่อยู่หรือไม่อาจปฏิบัติหน้าที่ได้ ให้รองประธานคณะกรรมการกลางองค์กรศาสนาคริสต์แห่งประเทศไทย ปฏิบัติหน้าที่แทน ถ้าประธานและรองประธานคณะกรรมการกลางองค์กรศาสนาคริสต์แห่งประเทศไทย ไม่อยู่ หรือไม่อาจปฏิบัติหน้าที่ได้ ให้คณะกรรมการกลางองค์กรศาสนาคริสต์แห่งประเทศไทย ที่มาประชุมเลือกกรรมการคนหนึ่งเป็นประธานในที่ประชุม

มติของที่ประชุมให้ถือเสียงข้างมาก กรรมการคนหนึ่งให้มีเสียงหนึ่งในการลงคะแนน ถ้าคะแนนเสียงเท่ากันให้ประธานในที่ประชุมออกเสียงเพิ่มขึ้นอีกเสียงหนึ่งเป็นเสียงชี้ขาด แต่ถ้าเป็นมติให้คณะกรรมการกลางองค์กรศาสนาคริสต์แห่งประเทศไทย พ้นจากตำแหน่ง มติดังกล่าวต้องมีเสียงไม่น้อยกว่าสามในสี่ของจำนวนคณะกรรมการทั้งหมดเท่าที่มีอยู่

มาตรา ๒๑ ให้มีสำนักงานคณะกรรมการกลางองค์กรศาสนาคริสต์แห่งประเทศไทย มีฐานะเป็นนิติบุคคล มีหน้าที่เกี่ยวกับกิจการของคณะกรรมการกลางองค์กรศาสนาคริสต์แห่งประเทศไทย โดยมีคณะกรรมการกลางองค์กรศาสนาคริสต์แห่งประเทศไทย เป็นผู้แทนของสำนักงานในกิจการที่เกี่ยวกับบุคคลภายนอก เพื่อการนี้ คณะกรรมการกลางองค์กรศาสนาคริสต์แห่งประเทศไทย อาจมีมติมอบหมายให้กรรมการคนหนึ่งหรือหลายคนทำการแทนก็ได้ และให้เลขาธิการคณะกรรมการกลางองค์กรศาสนาคริสต์แห่งประเทศไทย เป็นผู้รับผิดชอบในกิจการของสำนักงาน

ให้จัดตั้งสำนักงานคณะกรรมการกลางองค์กรศาสนาคริสต์แห่งประเทศไทย ตามวรรคหนึ่ง ให้เสร็จสิ้นภายในเก้าสิบวันนับแต่วันที่พระราชบัญญัติฉบับนี้มีผลบังคับใช้

หมวด ๔

คณะกรรมการประจำสถานประกอบศาสนกิจ

มาตรา ๒๒ ให้มีคณะกรรมการประจำสถานประกอบศาสนกิจที่ได้จดทะเบียนเป็นนิติบุคคลแล้ว คณะหนึ่ง จำนวนไม่เกินสิบห้าคน ประกอบด้วย ประธานกรรมการ รองประธานกรรมการ เลขานุการ นายทะเบียน เจริญฤทธิ และตำแหน่งอื่นตามความจำเป็น

การคัดเลือกคณะกรรมการตามวรรคหนึ่ง ให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่กำหนดในกฎกระทรวง

มาตรา ๒๓ กรรมการตามมาตรา ๒๒ ต้องมีคุณสมบัติ และไม่มีลักษณะต้องห้ามตามมาตรา ๑๖ โดยยกเว้นมาตรา ๑๖(๑๐)

มาตรา ๒๔ กรรมการตามมาตรา ๒๒ มีวาระการดำรงตำแหน่งสี่ปี เมื่อตำแหน่งกรรมการว่างลงให้นำวิธีการที่บัญญัติในมาตรา ๒๒ มาใช้เพื่อดำเนินการคัดเลือกกรรมการแทน ภายในเก้าสิบวันนับแต่วันที่ตำแหน่งว่าง ถ้าตำแหน่งกรรมการว่างลงก่อนถึงกำหนดตามวาระไม่เกินหนึ่งร้อยแปดสิบวัน จะไม่ดำเนินการคัดเลือกกรรมการแทนตำแหน่งที่ว่างก็ได้ กรรมการที่ได้รับการคัดเลือกแทน อยู่ในตำแหน่งเท่ากับวาระที่เหลืออยู่ของผู้ซึ่งตนแทน

มาตรา ๒๕ คณะกรรมการประจำสถานประกอบศาสนกิจ มีอำนาจหน้าที่ดังต่อไปนี้

- (๑) บำรุงรักษาสถานประกอบศาสนกิจและทรัพย์สินของสถานประกอบศาสนกิจให้เรียบร้อย
- (๒) จัดทำ และเสนอแนะนโยบาย แผนงาน และพันธกิจให้สอดคล้องตามวัตถุประสงค์ของสถานประกอบศาสนกิจ
- (๓) วางระเบียบปฏิบัติภายในของสถานประกอบศาสนกิจ เพื่อให้การดำเนินงานของสถานประกอบศาสนกิจ เป็นไปด้วยความเรียบร้อย
- (๔) พิจารณามีมติรับคริสตศาสนิกชนเป็นสมาชิก
- (๕) จำหน่ายชื่อสมาชิกออกจากทะเบียน เมื่อได้สอบสวนแล้วปรากฏว่า ผู้นั้นกระทำการฝ่าฝืนหรือไม่ปฏิบัติให้ถูกต้อง
- (๖) ประนีประนอมข้อพิพาทระหว่างสมาชิก เมื่อได้รับการร้องขอ
- (๗) ปฏิบัติตามคำแนะนำชี้แจงของคณะกรรมการกลางองค์การศาสนาคริสต์สำนักงานคณะกรรมการกลางองค์การศาสนาคริสต์แห่งประเทศไทย ในเมื่อไม่ขัดต่อบัญญัติแห่งศาสนาคริสต์ และกฎหมาย
- (๘) สนับสนุนคริสตศาสนิกชนในการปฏิบัติศาสนกิจ และส่งเสริมให้เกิดความสามัคคีและช่วยเหลือซึ่งกันและกันในทางที่ชอบตามบัญญัติแห่งศาสนาคริสต์
- (๙) จัดให้มีทะเบียนทรัพย์สิน เอกสาร และบัญชีรายรับรายจ่ายของสถานประกอบศาสนกิจให้ถูกต้องตรงความเป็นจริง
- (๑๐) ส่งเสริมการศึกษาและจัดกิจกรรมที่ไม่ขัดต่อบัญญัติแห่งศาสนาคริสต์
- (๑๑) ประสานงานกับส่วนราชการ หน่วยงานของรัฐหรือเอกชนที่เกี่ยวข้องในกิจการที่เกี่ยวกับศาสนาคริสต์
- (๑๒) ปฏิบัติหน้าที่อื่นตามประกาศกระทรวง

มาตรา ๒๖ กรรมการประจำสถานประกอบศาสนกิจ พ้นจากตำแหน่งเมื่อ

- (๑) ครบกำหนดวาระตามมาตรา ๒๔
- (๒) ตาย
- (๓) ลาออก
- (๔) คณะกรรมการประจำสถานประกอบศาสนกิจมีมติไม่น้อยกว่าสามในสี่ให้พ้นจากตำแหน่งเนื่องจากขาดคุณสมบัติ หรือมีลักษณะต้องห้ามตามมาตรา ๑๖ โดยยกเว้นมาตรา ๑๖(๑๐)

มาตรา ๒๗ การประชุมคณะกรรมการประจำสถานประกอบศาสนกิจให้นำมาตรา ๒๐ มาใช้บังคับโดยอนุโลม

หมวด ๕
กองทุนบริหารองค์การศาสนาคริสต์

มาตรา ๒๘ ให้จัดตั้งกองทุนบริหารองค์การศาสนาคริสต์ ขึ้นในกระทรวงวัฒนธรรม เพื่อสนับสนุนการดำเนินการบริหารองค์การศาสนาคริสต์ อันเป็นประโยชน์ต่อคริสตศาสนิกชน และประชาชนชาวไทยโดยทั่วกัน

มาตรา ๒๙ ให้กองทุนบริหารองค์การศาสนาคริสต์ ประกอบด้วย

- (๑) เงินทุนประเดิมจากรัฐบาล
- (๒) เงินบริจาคจากประชาชน หรือจากการจัดกิจกรรม
- (๓) เงินสมทบจากองค์การศาสนาคริสต์
- (๔) ดอกผลของเงินหรือทรัพย์สินของกองทุน
- (๕) รายได้อื่นๆ

มาตรา ๓๐ ให้มีคณะกรรมการกองทุนบริหารองค์การศาสนาคริสต์ คณะหนึ่ง ประกอบด้วย รัฐมนตรีว่าการกระทรวงวัฒนธรรม เป็นประธาน ประธานคณะกรรมการกลางองค์การศาสนาคริสต์แห่งประเทศไทย เป็นรองประธาน ปลัดกระทรวงวัฒนธรรม ปลัดกระทรวงศึกษาธิการ ปลัดกระทรวงสาธารณสุข เลขาธิการคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ผู้อำนวยการสำนักงบประมาณ เลขาธิการสำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน อธิบดีกรมบัญชีกลาง กรรมการกลางองค์การศาสนาคริสต์แห่งประเทศไทย จำนวน ๙ คน โดยการคัดเลือกกันเอง เป็นกรรมการ และอธิบดีกรมการศาสนา เป็นกรรมการและเลขานุการ

มาตรา ๓๑ การใช้จ่ายเงินกองทุนบริหารองค์การศาสนาคริสต์ ให้ใช้จ่ายได้ตามวิธีการที่กำหนด ในระเบียบว่าด้วยกองทุนบริหารองค์การศาสนาคริสต์ ตามที่คณะกรรมการกลางองค์การศาสนาคริสต์ แห่งประเทศไทย กำหนด

ระเบียบว่าด้วยกองทุนบริหารองค์การศาสนาคริสต์ ตามวรรคหนึ่ง เมื่อได้ประกาศในราชกิจจานุเบกษาแล้ว ให้ใช้บังคับได้

มาตรา ๓๒ คณะกรรมการกองทุนบริหารองค์การศาสนาคริสต์ มีอำนาจหน้าที่ ตามระเบียบที่รัฐมนตรีว่าการกระทรวงวัฒนธรรม กำหนด

ระเบียบตามวรรคหนึ่ง เมื่อได้ประกาศในราชกิจจานุเบกษาแล้ว ให้ใช้บังคับได้

มาตรา ๓๓ การประชุมคณะกรรมการกองทุนบริหารองค์การศาสนาคริสต์ให้นำมาตรา ๒๐ มาใช้บังคับโดยอนุโลม

มาตรา ๓๔ คณะกรรมการกองทุนบริหารองค์การศาสนาคริสต์ อาจตั้งคณะอนุกรรมการ หรือ คณะทำงานคณะหนึ่ง หรือหลายคณะ เพื่อให้ปฏิบัติการตามที่มอบหมายได้

บทเฉพาะกาล

มาตรา ๓๕ การจดทะเบียนเป็นนิติบุคคล ตามมาตรา ๑๒ ในระหว่างที่ยังไม่มีคณะกรรมการ ประจำสถานประกอบศาสนกิจ ให้กรรมการศาสนาทำหน้าที่แทนคณะกรรมการประจำสถานประกอบศาสนกิจ

มาตรา ๓๖ ในระหว่างที่ยังไม่มีคณะกรรมการกองทุนบริหารองค์การศาสนาคริสต์ ตามมาตรา ๓๐ ให้อำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการกองทุนบริหารองค์การศาสนาคริสต์เป็นของกรรมการศาสนา ทั้งนี้ จะต้องดำเนินการ ให้ได้มาซึ่งคณะกรรมการกองทุนบริหารองค์การศาสนาคริสต์ ภายในเก้าสิบวันนับแต่วันที่พระราชบัญญัติฉบับนี้มี ผลบังคับใช้

.....

.....

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์

นายพรสรร สิงห์ชัย เกิดเมื่อวันที่ 13 กรกฎาคม พ.ศ. 2530 ณ กรุงเทพมหานคร สำเร็จการศึกษานิติศาสตรบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ปีการศึกษา 2551 และเข้าปฏิบัติราชการเป็นพนักงานราชการทั่วไปในตำแหน่งนิติกร สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา ตั้งแต่วันที่ 15 กันยายน พ.ศ. 2552 ถึงวันที่ 30 พฤศจิกายน พ.ศ. 2553 ก่อนจะเข้ารับราชการเป็นข้าราชการฝ่ายศาลปกครองในตำแหน่งพนักงานคดีปกครองปฏิบัติการ สำนักงานศาลปกครอง ตั้งแต่วันที่ 1 ธันวาคม พ.ศ. 2553 จนถึงปัจจุบัน และเข้าศึกษาต่อในหลักสูตรนิติศาสตรมหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เมื่อปีการศึกษา 2555

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY